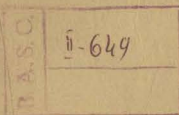

ANUL V

2

1962

REVISTA
ARHIVELOR

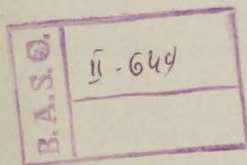
ORGAN AL DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR STATULUI DIN R.P.R.

DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI
DIN
REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

REVISTA ARHIVELOR

2

ANUL V

BUCUREȘTI

1962

COMITETUL DE REDACȚIE:

V. ARIMIA — redactor șef; FL. BOERAȘ; I. LEONTE; P. MATEI;
I. MĂRCUȘ; M. REGLEANU; M. SOVEJA; GH. UNGUREANU

REVISTA ARHIVELOR

apare de 2 ori pe an, în 350 pag.

Redacția : București, B-dul 6 Martie nr. 29, raionul V. I. Lenin — Telefon 13.37.77

Abonamentele se fac prin oficiile poștale de la orașe și sate

15 ANI DE ACTIVITATE ARHIVISTICĂ IN REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

Poporul român sărbătorește la 30 Decembrie împlinirea a 15 ani de la răsturnarea monarhiei și proclamarea Republicii Populare.

Înlăturarea ultimului reazem al claselor exploatoare de la conducerea statului, cucerirea în întregime a puterii politice de către oamenii muncii de la orașe și sate au marcat momentul istoric al trecerii la îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste.

Au trecut abia 15 ani, totuși această scurtă vreme constituie o perioadă istorică în care poporul nostru a cunoscut, ca niciodată în trecut, transformări innoitoare, profunde, radicale. Această perioadă istorică constituie epoca măreață pe care o trăim, epoca construcției socialiste.

România de altă dată, vegetând în inapoiere și mizerie, a devenit o țară în plin avânt al forțelor ei creatoare. Pretutindeni se înalță noi uzine, fabrici, centrale electrice, întreprinderile existente sînt reutilate pe baza tehnicii moderne. Rodul tot mai bogat al gospodăriilor colective ilustrează superioritatea agriculturii socialiste.

În cuvîntarea rostită la adunarea festivă pentru sărbătorirea celei de a 11-a aniversări a eliberării Romîniei de sub jugul fascist, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta următoarele: „Politica justă și fermă dusă de partid, abnegația cu care muncitorii, țărani, intelectualii romîni și cei aparținînd minorităților naționale au pornit la opera de refacere economică a țării și de consolidare a cuceririlor democratice obținute, marele ajutor economic, tehnic, cultural, acordat țării noastre de Uniunea Sovietică în condițiile grele ale perioadei postbelice — toate acestea au permis trecerea într-un termen istoricește scurt de la etapa de desăvîrșire a revoluției burghezo-democratice la o etapă nouă, socialistă, a revoluției populare. Răsturnarea monarhiei și proclamarea Republicii Populare au însemnat trecerea la construirea socialismului în patria noastră¹⁾).

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 834—835.

Dezvoltarea continuă a economiei naționale, sporirea producției industriale și agricole, creșterea productivității muncii, reprezintă baza trainică a ridicării nivelului de trai al maselor populare.

În cei 15 ani ai Republicii oamenii muncii au obținut succese importante în dezvoltarea economică a țării, în construirea și consolidarea bazei economice a socialismului.

În cuvîntarea sa ținută la adunarea festivă consacrată zilei de 23 August, tovarăul Alexandru Drăghici a arătat: „Concentrînd principalele eforturi ale poporului spre crearea și dezvoltarea bazei tehnico-materiale a socialismului, prin desfășurarea operei de industrializarea socialistă, dezvoltînd cu precădere industria grea, cu pivotul ei, construcția de mașini, partidul nostru a asigurat creșterea neconținută a forțelor de producție ale țării și pe această bază, avîntul întregii economii. În prezent, pe întreg cuprinsul țării, oamenii muncii desfășoară o activitate entuziastă pentru îndeplinirea mărețului program trasat de cel de al III-lea Congres al partidului nostru — programul înfloririi patriei, al desăvîșirii construcției socialismului“²⁾).

Creșterii bunăstării oamenilor muncii de la orașe și sate constituie obiectul grijei permanente a partidului și guvernului. Șomajul de masă, mizeria, analfabetismul, molimele ce decimau sute de mii de vieți din rîndul oamenilor muncii au rămas numai ca o tristă amintire a trecutului. Dreptul la muncă, la învățătură, la odihnă a devenit astăzi o realitate în viața oamenilor muncii din țara noastră.

Cultura, arta, știința, în condițiile create de puterea populară, cunosc o mare înflorire.

În toate acestea se reflectă grija Partidului Muncitoresc Român pentru om, pentru bunăstarea lui.

Milioane de oameni ai muncii de la orașe și sate urmează cu profundă încredere partidul, îndeplinesc cu entuziasm politica partidului, în care văd propria lor politică, întruparea intereselor lor vitale.

Fiecare an al Republicii marchează noi pași înainte pe calea arătată de partid, calea construcției socialiste victorioase.

În raportul prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, din 27—30 aprilie 1962 — tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a arătat că: *„Profundele transformări revoluționare care au avut loc la sate s-au îndeplinit în condițiile dezvoltării întregii economii naționale pe o linie mereu ascendentă, echilibrată, toate ramurile crescînd armonios, în ritm susținut.*

Producția industrială a fost în 1961 de 5 ori și jumătate mai mare decît în 1919. În anul 1961 producția industriei constructoare de mașini, a industriei energiei electrice și a materialelor de construcții este de peste 12 ori mai mare decît în 1938, iar a industriei chimice de peste 14 ori.

În agricultură media anuală a producției totale de cereale în anii 1956—1960 a depășit cu 1.170.000 tone, iar în 1961 cu 2.600.000 tone

²⁾ *Scinteia*, nr. 5629, din 23 August 1962, p. 1.

media anilor 1934—1938; la floarea soarelui producția totală a fost în 1961 de 10 ori, la sfecla de zahăr de 7 ori și jumătate, iar la cartofi de 2,2 mai mare decât media producției totale a anilor 1934—1938³⁾.

*

*   *

În cadrul uriașelor transformări din țara noastră se înfăptuiește cu succes, sub conducerea partidului, revoluția culturală, parte integrantă a revoluției socialiste. Un avânt fără precedent cunoaște activitatea culturală și științifică.

Tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în raportul la Congresul al III-lea al partidului a arătat că „*În răstimpul dintre cele două Congrese au fost obținute unele rezultate pozitive în ce privește publicarea de lucrări în domeniul științelor sociale; au apărut cărți valoroase de istorie a patriei, de istorie a Partidului Muncitoresc Român, de filozofie, economie, geografie*“⁴⁾.

În documentarea multor lucrări de istorie a patriei, de istorie a Partidului Muncitoresc Român, de economie, geografie, oamenii de știință, cercetătorii științifici ai diferitelor institute de cultură au folosit documente atât din depozitele Arhivelor Statului cât și din arhivele aflate încă în păstrarea diferitelor instituții și întreprinderi.

Înfăptuirea revoluției culturale, sub conducerea partidului, a dus la transformări radicale și în activitatea arhivistică din țara noastră, care, ridicată la rangul de știință și încadrată ca factor component în marcele front ideologic, are menirea de a contribui cât mai activ la sprijinirea traducerii în practică a sarcinilor trasate de partid sectorului de cercetare științifică.

Partidul Muncitoresc Român și Guvernul Republicii Populare Române au acordat întotdeauna atenția necesară problemelor asigurării păstrării și folosirii multilaterale a tuturor materialelor documentare care fac parte din Fondul arhivistic de stat. În acest bogat tezaur de documente își găsește expresia istoria multiseculară a vieții economice, politice și culturale a poporului român, lupta împotriva exploatării omului de către om, răscoalele țărănești, lupta clasei muncitoare sub conducerea partidului împotriva exploatării burghezo-moșierești, 23 August 1944 și istoria construirii socialismului în patria noastră.

*

*   *

Starea în care se găseau arhivele înainte de 23 August 1944 reflectă cu prisosință dezinteresul regimului burghezo-moșieresc față de materialele documentare. Peste tot arhive dezorganizate, răvășite, păstrate în cele mai rele condițiuni în locuri cu totul necorespunzătoare. Un adevărat haos care a dus, în repetate rânduri, la distrugerii masive de arhive importante.

Dezinteresul arătat de vechea orinduire problemei arhivelor, manifestat fățiș în legislația veche cu caracter vădit de clasă, a făcut posibilă împămîntenirea unor acțiuni arbitrare, neștiințifice.

³⁾ *Victoria socialismului în agricultură*, Ed. Politică, Buc., 1962, p. 13—14.

⁴⁾ *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român*, 20—25 iunie 1960, Ed. Politică, Buc., 1960, p. 86.

Clasele exploatatoare, deținătoare a multor materiale documentare, dintre care o parte însușite pe nedrept din arhivele instituțiilor de stat, nu îngăduiau folosirea acestor valori culturale decât în măsura în care satisfăceau interesele meschine de clasă.

Intenționat materialele documentare erau ascunse sau distruse în trecut, deoarece în ele se oglindeau abuzurile și fărădelegile săvârșite de exploatatori de-a lungul veacurilor, jefuirea bogățiilor țării, exploatarea nemiloasă a celor ce munceau, lupta acestora împotriva exploatatorilor și crimele săvârșite în acțiunile întreprinse în trecut contra acelora care luptau împotriva sclaviei și a exploatării.

La situația precară a arhivelor, lăsată moștenire de regimul de tristă amintire burghezo-moșieresc, s-au alăturat alte distrugerii și răvășiri de arhive cauzate de cel de-al doilea război mondial.

După 23 August 1944 — ziua eliberării României de sub jugul fascist — trebuia curmată starea de dezorganizare care a caracterizat arhivele înainte de eliberarea patriei noastre, iar Arhivele Statului, transformate radical într-o instituție de tip nou, încadrată în frontul larg al revoluției culturale, trebuiau să depună eforturi perseverente pentru organizarea, păstrarea în bune condițiuni, ordonarea și inventarierea arhivelor, asigurându-se astfel folosirea lor multilaterală în interesul sprijinirii propagandei de partid și de stat, a dezvoltării economiei naționale, a științei și a culturii.

*

* * *

Refacerea vechii instituții a Arhivelor Statului și transformarea ei într-o instituție de tip nou, care să-și poată îndeplini cu succes sarcinile noi, față de imensa cantitate de materiale documentare de pe întreg teritoriul țării, nu a fost prea ușoară și a necesitat ani de muncă. Acest lucru nu s-ar fi putut îndeplini fără sprijinul permanent al partidului, care a constituit temelia de neclintit a tuturor realizărilor obținute de Arhivele Statului în anii regimului democrat-popular.

Sprijinul direct și mereu accentuat pe care partidul l-a acordat Arhivelor Statului a fost concretizat în crearea condițiilor de funcționare a vechilor unități ale Arhivelor Statului, extinderea rețelei arhivistice prin înființarea de noi unități, sporirea numărului cadrelor și îmbunătățirea situației lor materiale precum și ridicarea nivelului profesional și ideologic al acestora. Un conținut nou a fost dat muncii și s-a elaborat o legislație corespunzătoare.

Noua legislație socialistă privitoare la arhive, avînd la bază învățătura marxist-leninistă, după exemplul arhivisticii sovietice, a urmărit scopul de a lega strîns munca arhivistică de problemele concrete ale construirii socialismului.

Condițiile create de partid dezvoltării cercetării științifice pusă în slujba practicii construcției socialiste, au impus organizarea materialelor arhivistice după principii uniforme. În acest scop a fost elaborată noua legislație socialistă referitoare la arhive, prin care se înființează Fondul

arhivistic de stat al R.P.R., se consfințește conținutul nou, socialist al arhivisticii rominești.

Partidul Muncitoresc Român și Guvernul Republicii Populare Romine au dat muncii arhivistice din țara noastră un prețios sprijin și i-au creat toate condițiile necesare pentru dezvoltarea rapidă, conform metodologiei marxist-leniniste și necesităților statului democrat-popular.

În cei 15 ani care au trecut de la proclamarea Republicii, activitatea arhivistică din țara noastră, sprijinită în permanență de organele de partid și de stat, a obținut realizări importante în principalele sectoare de muncă: *Completarea depozitelor Arhivelor Statului cu multe și valoroase materiale documentare, prelucrarea tehnico-științifică a acestora și elaborarea instrumentelor de informare științifică, punerea în ordine a materialelor documentare create sau aflate în păstrarea instituțiilor, întreprinderilor și diferitelor organizații, folosirea multilaterală a bogatului tezaur documentar, care formează Fondul arhivistic de stat al R.P.R., în scopuri politice, științifice și practice.* Intreaga activitate din aceste sectoare s-a desfășurat conform unor principii noi, izvorite din aplicarea învățăturii marxist-leniniste în munca de zi cu zi a lucrătorilor din arhive.

*
* * *

Imbogățirea depozitelor Arhivelor Statului, atât de sărace în trecut, a cunoscut o creștere deosebită în anii care au urmat după 1947. Principiile care au stat la baza acestei activități, deosebite radical de modul în care arhivistica burgheză privea completarea depozitelor Arhivelor Statului, au constituit punctul de plecare pentru desfășurarea unei munci rodnice, pusă în slujba intereselor statului democrat-popular. Pentru prima dată în istoria arhivisticii rominești s-a trecut la completarea depozitelor Arhivelor Statului aplicându-se principiul istorismului și cel al integrității fondurilor, combătându-se prin practica zilnică principiul burghez al provenienței.

Partidul și organele de stat au sprijinit în așa fel activitatea arhivistică, încât în cei 15 ani care au urmat de la proclamarea Republicii, cantitatea, dar mai ales calitatea materialelor documentare cu care au crescut depozitele Arhivelor Statului, depășesc cu mult pe cele intrate în trecut.

Imbogățirea depozitelor Arhivelor Statului a fost posibilă acum când spațiul de depozitare a crescut de la 7 unități ale Arhivelor Statului existente în 1938, și acestea cu un spațiu limitat, la cele 70 unități ale Arhivelor Statului de astăzi toate dotate cu depozite spațioase și cu rafturile necesare unei bune păstrări a materialelor documentare. Numai noul imobil destinat Direcției generale a Arhivelor Statului de la București, cuprinde depozite în care s-au instalat rafturi metalice totalizând peste 40.000 m. l. poliță raft. În general, în anii puterii populare spațiul de depozitare a cunoscut o creștere considerabilă.

În afară de crearea condițiilor materiale, imbogățirea depozitelor Arhivelor Statului, completarea fondurilor și colecțiilor s-a putut face în mod organizat, instituțiile creatoare de arhive având precizate drepturile

și obligațiile lor față de arhivele proprii, iar Arhivele Statului, singura instituție în sarcina căreia cade administrarea Fondului arhivistic de stat (care cuprinde toate materialele documentare inclusiv cele create de întreprinderi și societăți particulare), poate să-și planifice o completare științifică a fondurilor și colecțiilor respective.

Îmbogățirea depozitelor Arhivelor Statului în anii puterii populare s-a făcut pe mai multe căi, din care unele posibile numai astăzi când vechea instituție s-a transformat radical într-o instituție nouă și când arhivele au devenit bun al întregului popor.

Prima cale a fost a depunerilor oficiale de arhive de la instituții, întreprinderi și diferite organizații. Pe această cale, din fața căreia legislația socialistă privitoare la arhive a ridicat obstacolul care-l constituia termenul fix de 30 ani prevăzut în legislația burgheză, au intrat multe și deosebit de importante materiale documentare. Între acestea se numără masive fonduri moderne și contemporane.

În depozitele Arhivelor Statului au intrat în anii puterii populare peste 12 milioane unități de păstrare față de circa 1.500.000 cîte erau în 1938. Îmbogățirea depozitelor Arhivelor Statului în anii puterii populare a fost orientată către preluarea de fonduri arhivistice ale instituțiilor mari, importante, care au constituit o bogată sursă de cercetare.

În trecut, îmbogățirea depozitelor Arhivelor Statului se făcea dintr-o singură sursă și anume arhivele instituțiilor de stat și acestea numai dacă aveau o vechime mai mare de 30 de ani. Arhivele Statului deveniseră astfel simple depozite pentru arhivele nefolositoare instituțiilor, care le predau de cele mai multe ori fără nici o formă și fără nici o selecționare.

Noțiunea de materiale documentare în accepțiunea noii legislații socialiste privitoare la arhive cuprinde nu numai arhivele propriu-zise ale instituțiilor de stat, ci și cele ale fostelor întreprinderi și societăți particulare, manifeste, proclamații, planuri, hărți și fotografii, manuscrise, sigilii, elixe, materiale fono-foto-cinematografice, corespondență particulară etc. Acestea, făcînd parte din Fondul arhivistic de stat, administrat de către Direcția generală a Arhivelor Statului, au îmbogățit an de an depozitele Arhivelor Statului.

Noile măsuri luate de către Direcția generală a Arhivelor Statului în 1961 a îmbogățit mult atît forma cît și conținutul activității de completare a depozitelor Arhivelor Statului. Astfel, în anul 1961 au intrat în depozitele Arhivelor Statului peste 340.000 unități de păstrare, dintre care unele de deosebită importanță.

Pe calea achizițiilor, fiind alocate sume importante în acest scop, depozitele Arhivelor Statului s-au îmbogățit în cei 15 ani ai Republicii cu multe și deosebit de valoroase materiale documentare. An de an, documente vechi feudale din care multe pergamente din secolele XIV—XVII, manuscrise, manifeste, stampe, fotografii, ziare vechi, broșuri și tipărituri din care unele rarissime, sigilii, planuri și hărți, au intrat în depozitele Arhivelor Statului. Dintre celelalte căi în direcția intrării în depozitele Arhivelor Statului a valorilor documentare, reliefăm repartiza prin noua legislație socialistă despre arhive, pentru păstrare și folosire

de către Arhivele Statului, a unor deosebit de valoroase colecții de materiale documentare păstrate de alte instituții în mod necorespunzător din punctul de vedere al evidenței și folosirii.

Îmbogățirea Arhivelor Statului cu materiale documentare de valoare s-a realizat și ca urmare a strădaniei arhiviștilor și a donațiilor făcute de persoane particulare. Astfel arhiviștii au adus un aport prețios la îmbogățirea depozitelor Arhivelor Statului. Îndată după 1944, când multe materiale documentare atît de la instituții cît și particulare se găseau din cauza războiului risipite în diferite locuri, zi de zi fiind în pericol de a fi distruse, arhiviștii au pornit cu elan la cercetarea tuturor localităților pentru depistarea materialelor documentare risipite, și de a le aduce la Arhivele Statului. Astfel au fost cercetate mii de localități: oriunde se deplasa, arhivistul găsea sprijinul necesar la organele de partid și de stat. Rezultatele au fost deosebit de frumoase, depozitele Arhivelor Statului îmbogățindu-se și pe această cale cu mii de documente, manuscrise, manifeste și documente privind mișcarea muncitorească și lupta partidului în ilegalitate etc.

Creșterea prestigiului și importanței instituției Arhivelor Statului în anii Republicii însuflînd persoanelor particulare certitudinea unei bune păstrări și folosiri a materialelor documentare, acestea s-au grăbit să doneze Arhivelor Statului colecțiile lor. Nu puține documente importante au intrat și pe această cale în depozitele Arhivelor Statului. Numai în anul 1961 au intrat zeci de mii de fotografii, documente, albume, manuscrise etc.

Prin creșterea zi de zi, cantitativă și calitativă, a volumului de materiale documentare, îmbogățirea substanțială printr-o completare organizată în mod științific a fondurilor și colecțiilor sale, Arhivele Statului, cu sprijinul partidului și a organelor de stat, au devenit o instituție cu adevărat științifică, pusă în slujba construcției socialiste.

* * *

Materialele documentare ale Fondului arhivistic de stat al Republicii Populare Romîne în care se reflectă procesul și rezultatele activității practice de fiecare zi, ideile, faptele și lupta de secole a poporului în năzuința spre o viață mai bună, precum și realizările mărețe ale regimului nostru democrat-popular, constituie o bogată sursă de informare.

Folosirea lor multilaterală nu se poate face înainte ca ele să fie ordonate, inventariate și degajate de balastul materialelor nefolositoare și fără să aibă instrumentele de lucru și de informare atît de necesare în munca de cercetare.

Îmbogățirea atît de substanțială a depozitelor Arhivelor Statului în anii care au urmat după 1947, existența unor masive fonduri de arhive în păstrarea instituțiilor, întreprinderilor și diferitelor organizații a căror cantitate crește zi de zi ca urmare a activității lor, a necesitat luarea de măsuri urgente și cît mai eficiente de către Direcția generală a Arhivelor Statului, pentru întocmirea întregului ansamblu de lucrări tehnico-științifice, așa fel ca toate materialele documentare să poată fi folosite.

Principiile care stau la baza acestei activități în anii regimului democrat-popular se deosebesc radical de modul în care erau prelucrate ar-

hivele în orînduirea burghezo-moșierească. Prima și cea mai radicală deosebire constă în aceea că în trecut se realiza — și aceea extrem de sumar și neconcludent — o simplă evidență administrativă a materialelor documentare, începîndu-se în marea majoritate a cazurilor cu documentele feudale. Mai mult decît atît, selecționarea nu avea la bază nici un fel de criteriu științific, expertiza valorii materialelor documentare nefiind nici măcar cunoscută ca atare.

În plus, nu se ducea nici un fel de activitate pentru îndrumarea prelucrării materialelor documentare create de instituții, din care cauză în depozitele Arhivelor Statului fondurile intrau într-o completă stare de rătăcire. Acest lucru obliga pe arhiviști să efectueze lucrări înguste de tehnică, fără a desfășura vreo activitate științifică cît de cît rodnică.

Avînd la bază învățătura marxist-leninistă, arhiviștii-cercetători marxști, au pornit în activitatea desfășurată în anii regimului democrat-popular de la principii noi, care să permită prin prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare folosirea multilaterală a acestora, desfășurarea unei largi munci de cercetare științifică. Conform sarcinilor trasate de partid frontului ideologic și cultural și intereselor statului democrat-popular, s-au pus în lucru în primul rînd fondurile care atestă lupta seculară a poporului nostru pentru eliberarea socială și națională, care relevă lupta clasei muncitoare condusă de partidul său comunist, în fruntea maselor exploatare, pentru înlăturarea regimului burghezo-moșieresc.

În al doilea rînd arhiviștii-marxști din țara noastră au trecut la ordonarea și inventarierea materialelor documentare conform unor criterii științifice care să asigure integritatea fondurilor puse în lucru, redarea de pe pozițiile ideologice clasei muncitoare a conținutului documentelor. S-au pus bazele expertizei valorii materialelor documentare, eliminîndu-se cele nefolositoare și oprindu-se pentru păstrare permanentă cele care demonstrează adevărată istorie a poporului român, exploatarea nemiloasă la care a fost supus veacuri de-a rîndul etc. Arhiviștii-marxști au dus o activitate susținută în direcția îndrumării și controlului muncii în arhivele instituțiilor, întreprinderilor și organizațiilor, acordînd o atenție deosebită documentelor create de constructorii socialismului.

În această latură a activității arhivistice din țara noastră s-au obținut realizări frumoase în fiecare an al Republicii. Numai în perioada anilor 1955—1960 s-a executat ordonarea și inventarierea a peste 5.000.000 unități de păstrare din diferite fonduri și colecții aflate în depozitele Arhivelor Statului.

Direcția generală a Arhivelor Statului, examinînd perspectiva activității arhivistice, a luat în anul 1961 măsuri eficiente pentru a determina legarea și mai strînsă a acestei activități de practica construcției socialiste și de a crea și mai bune condiții pentru asigurarea folosirii multilaterale a materialelor documentare ale Fondului arhivistic de stat în interesul sprijinirii propagandei de partid și de stat, a dezvoltării economiei naționale, a științei și culturii.

În acest scop, Direcția generală a pus pe primul plan sarcina terminării prelucrării tehnico-științifice a materialelor documentare, iar pa-

ralul cu această activitate să se întocmească și instrumentele științifice de informare.

Pentru a putea asigura activității arhivistice nivelul pe care trebuie să-l atingă în organizarea folosirii multilaterale a materialelor documentare ale Fondului arhivistic de stat, în crearea de posibilități de a se pune la dispoziția oricărui sector interesat toate datele importante pentru activitatea sa, Direcția generală a stabilit sarcina ca pînă în anul 1970 să se încheie acțiunea de prelucrare tehnico-științifică a materialelor documentare atît din depozitele Arhivelor Statului cît și a celor aflate la instituții.

Paralel cu această activitate se întocmesc și instrumentele de informare.

Pentru ca această sarcină să poată fi îndeplinită cu succes, în atenția deosebită a Direcției generale a Arhivelor Statului a stat pregătirea continuă politico-ideologică și profesională a cadrelor. Pentru o mai bună organizare a acestei pregătiri, Direcția generală a Arhivelor Statului a inițiat în 1961 cursuri de trei ani pentru arhiviștii lucrători în Arhivele Statului și cursuri periodice de pregătire a arhivarilor și responsabililor cu munca de arhivă din instituții cît și a comisiilor de expertiză.

În cadrul aceluiași lucrări tehnico-științifice s-au întocmit și lucrările de expertiză a valorii materialelor documentare, eliminîndu-se din depozitele Arhivelor Statului o însemnată cantitate de materiale vădit nefolositoare care intraseră în trecut fără nici o triere. S-a eliberat astfel un spațiu prețios noilor preluări.

Inventarele întocmite de către instituții, întreprinderi și organizații precum și listele de selecționare întocmite judicios oglindesc cu prisosință, pe de o parte creșterea calitativă an de an a activității arhivistice în cadrul acestora, iar pe de alta dezvoltarea competenței și răspunderii arhiviștilor în activitatea depusă pentru confirmarea acestor lucrări. Ca exemplificare arătăm că numai în anul 1961, și ca urmare a noilor măsuri luate de Direcția generală a Arhivelor Statului, s-au primit și definitivat inventare și liste de selecționare de la arhivele a 3.038 instituții. S-au oprit pentru păstrare permanentă toate materialele documentare prețioase și totodată s-au eliminat materialele vădit nefolositoare dîndu-se în circuitul economic peste 500.000 kg hirtie maculatură.

Prin elaborarea de către Direcția generală a Arhivelor Statului a instrucțiunilor privitoare la selecționarea arhivelor, avînd la bază actul nou al expertizei valorii materialelor documentare pentru a se determina, în mod științific, valoarea lor și a se fixa termenele de păstrare — permanent sau temporar — s-a înlăturat definitiv vechiul sistem retrograd, dăunător arhivelor, folosit de arhivistica burgheză.

Noile instrucțiuni de expertiză a valorii materialelor documentare, elaborate de către Direcția generală a Arhivelor Statului în anul 1961, reflectă în mod deosebit atenția și grija deosebită pe care partidul și guvernul o acordă tezaurului documentar atît de valoros al țării noastre.

În afară de inventarele întocmite pentru materialele documentare, Direcția generală a Arhivelor Statului activînd în direcția sprijinirii cercetării științifice a publicat și o serie de instrumente de informare știin-

țifică privitoare la diferite fonduri și colecții din depozitele Arhivelor Statului. Astfel, încă din 1947 Direcția generală a Arhivelor Statului a publicat vol. I din *Indrumător în Arhivele Statului de la Iași*, constituind prima lucrare de acest gen, cercetătorii găsind în ea îndrumări generale prețioase despre conținutul unor fonduri sau colecții de documente. În anii următori Direcția generală a Arhivelor Statului a publicat vol. II și III din acest instrument de informare.

S-au mai tipărit o serie de cataloage din care cităm câteva: *Catalogul documentelor românești din Arhivele Statului de la Brașov*, *Catalogul documentelor moldovenești*, 2 vol., *Catalogul documentelor grecești din Arhivele Statului de la Brașov*, 2 vol., *Catalogul documentelor turcești*, o serie de *Indici cronologici* pentru documente feudale aflate la Direcția generală a Arhivelor Statului București, câteva inventare ca *Inventarul protocoalelor Primăriei Sibiu* din anii 1521—1700, sau *Inaltul divan al Țării Românești, 1831—1847* etc.

Tot în scopul unei bune folosiri a materialelor documentare, Direcția generală a Arhivelor Statului a publicat și câteva volume de documente pe anumite teme și totodată a făcut să apară *Revista Arhivelor* organ al Direcției generale a Arhivelor Statului din R.P.R. *Revista Arhivelor* a apărut cu regularitate din anul 1958 și, îmbunătățită an de an, a adus o contribuție substanțială la dezvoltarea arhivisticii socialiste, la generalizarea experienței arhiviștilor din țara noastră, contribuind astfel la dezvoltarea istoriografiei noastre marxiste.

Pentru o mai bună informare privitoare la existența în bogatele depozite ale Arhivelor Statului a materialelor documentare prețioase privind anumite probleme, Direcția generală a Arhivelor Statului, prin noile măsuri din 1961, a îndrumat desfășurarea activității arhivistice în direcția cercetării permanente a materialelor documentare în conținut concomitent cu prelucrarea lor tehnico-științifică în vederea alcătuirii unui fișier tematic central, făcând totodată posibilă publicarea de instrumente de informare care să pună în valoare, cât mai curind, fondurile și colecțiile importante. Aceste cercetări vor face posibilă și publicarea în *Revista Arhivelor* a unor lucrări cu un conținut mai corespunzător sarcinilor actuale.

Orientarea justă dată muncii arhivistice, îmbunătățirea an de an a organizării și atenția ce s-a acordat pregătirii politico-ideologice și profesionale a cadrelor de arhiviști, elaborarea de instrucțiuni și norme de lucru adecvate s-au soldat cu o creștere cantitativă și calitativă a lucrărilor tehnico-științifice a materialelor documentare, asigurându-se folosirea lor multilaterală, întreaga activitate arhivistică încadrându-se mai eficient în frontul larg al construcției socialismului în patria noastră.

Legind activitatea arhivistică de interesele actuale ale statului, Direcția generală a Arhivelor Statului a orientat pe arhiviști spre prelucrarea tehnico-științifică, cu prioritate a fondurilor moderne și contemporane importante, ale căror materiale sînt necesare pentru sprijinirea propagandei de partid și de stat, a dezvoltării economiei naționale, a științei și culturii. În același timp, determinînd organizarea muncii astfel ca întregul ansamblu de lucrări, în cadrul unui fond, să se efectueze de aceeași arhiviști, care paralel cu prelucrarea tehnico-științifică să realizeze și depistarea tema-

tică a documentelor celor mai valoroase, și culegerea datelor necesare pentru întocmirea de lucrări de popularizare a materialelor documentare, s-au creat condițiile pentru o îmbunătățire esențială a conținutului lucrărilor executate pentru o apropiere mai strinsă a problemelor curente actuale pentru creșterea calității informațiilor date instituțiilor interesate și în general pentru o folosire mai largă a arhivelor.

* * *

Folosirea materialelor documentare aflate în depozitele Arhivelor Statului a cunoscut o creștere deosebită în ultimii 15 ani.

În cadrul uriașelor transformări din țara noastră se înfăptuiește cu succes, sub conducerea partidului, revoluția culturală, parte integrantă a revoluției socialiste. Tovarășul Emil Bodnăraș, în cuvântarea ținută la Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român, a arătat că: „Revoluția culturală înseamnă a asigura întregii creații culturale și științifice conținutul ideologic al concepției despre lume a clasei muncitoare — ideologia marxism-leninismului, înseamnă a pune toate valorile științei și culturii, neîngrădit, la îndemâna celor ce muncesc: muncitori, țărani, intelectuali. Prin aceasta cultura devine bun al întregului popor și ideologia marxism-leninismului principiu conducător al vieții spirituale a poporului, bază trainică a noii culturi.

Ca în întreaga construcție socialistă, și în revoluția culturală conducător este partidul clasei muncitoare^{4 5)}.

Indicațiile date de partid activității de cercetare științifică, tuturor sectoarelor frontului ideologic și cultural, conducerea permanentă de către partid a acestora, au asigurat dezvoltarea unei munci de folosire a materialelor documentare cu un conținut nou.

Buna organizare a muncii care a determinat accelerarea procesului de prelucrare tehnico-științifică a materialelor documentare în ultimul an, a asigurat dezvoltarea activității de folosire atât la unitățile Arhivelor Statului cât și în arhivele unor instituții sau întreprinderi.

Serviciile regionale și filialele Arhivelor Statului în cursul anului 1962 au desfășurat o activitate mai rodnică în ordonarea și inventarierea materialelor documentare din primele decenii ale secolului al XX-lea, scoțind la iveală documente importante care reflectă lupta plină de eroism a clasei muncitoare conduse de partid împotriva ofensivei patronale și a fascismului, cu toate măsurile represive luate de către aceștia — de la înscenarea unor procese monstruoase până la acțiuni armate. Serviciile regionale Iași, Ploiești și filiala Turnu Severin ale Arhivelor Statului se evidențiază în mod deosebit prin numărul însemnat de documente ce au fost scoase la iveală privind perioada la care ne referim. Din materialele semnalate reținem felul în care au apărut primele semne ale crizei economice din 1929—1933, șomajul, încetarea activității îndeosebi a întreprinderilor lovite mai greu de criză din metalurgie, industria lemnului și textile.

⁵⁾ Ibidem, p. 367.

Documentele semnalate prin fișe tematice, elaborate în cursul prelucrării tehnico-științifice a materialelor documentare ne mai arată marea număr al conflictelor de muncă în perioada amintită, greve, dizolvarea organizațiilor muncitorești, acțiunile de solidaritate ale muncitorilor, sprijinul acordat muncitorilor greviști și șomeri de către oamenii de știință și artă.

Documentele valoroase, semnalate într-un timp relativ scurt de către arhiviști, au scos în evidență încă o dată necesitatea folosirii mai concrete a materialelor arhivistice din depozitele proprii cât și a celor aflate la instituții și întreprinderi. Numai înțelegând sarcina slujirii propagandei de partid și de stat a activității de cercetare științifică și a sprijinirii dezvoltării economiei naționale, lucrătorii din Arhivele Statului își pot aduce contribuția lor modestă la uriașul efort ce se depune de către toți oamenii muncii, sub conducerea partidului, pentru marca cauză a desăvârșirii construcției socialiste în țara noastră.

De asemenea an de an, tot mai mulți cercetători frecventează sălile de studiu ale Arhivelor Statului.

Numărul cercetătorilor, importanța problemelor în studiu, volumul mare de materiale cercetate, promptitudinea cu care sînt rezolvate cererile de folosire, reflectă cu prisosință dezvoltarea activității arhivistice și contribuția pe care o aduce la construirea socialismului în țara noastră.

Între anii 1955—1960 au studiat în sălile de studiu ale Arhivelor Statului un număr de 7.389 cercetători cărora li s-a pus la dispoziție 301.521 u.p. Sălile de studiu ale Arhivelor Statului au fost frecventate în anul 1961 de 1.405 cercetători cărora li s-a pus la dispoziție circa 70.000 de dosare și documente. Datele pe care ni le oferă arhivele de cancelarie a Arhivelor Statului din anul 1938 ne arată că în acel an numărul cercetătorilor nu se ridica nici la 30, iar pentru materialele documentare cercetate, fiind un număr cu totul redus, nu se mai ținea nici o evidență.

În numărul mare al cercetătorilor științifici majoritatea o formează cadrele tinere, formate în anii regimului democrat popular. De asemenea, între cercetătorii științifici ai materialelor documentare, an de an, se adaugă noi nume de arhiviști din care unii au și publicat lucrări de valoare. Pentru acestea arhiviștii sînt recunoscători partidului că i-a condus și ajutat să se transforme din tipul clasic al arhivarului în arhivist de tip nou, cu preocupări științifice și culturale în slujba poporului.

Nu sînt lipsite acum, sălile de studiu, și de prezența unor cercetători veniți de peste hotare, din țările prietene.

Problemele studiate reflectă lărgirea muncii științifico-informative pentru studiul istoriei patriei noastre, al luptei maselor populare pentru libertate socială și națională, pentru independența țării, istoria culturii, economiei, tehnicii și științei. Cercetările au cuprins toate perioadele istoriei țării noastre și s-au tipărit valoroase lucrări elaborate de pe pozițiile învățaturii marxist-leniniste.

Pe lângă activitatea de cercetare științifică desfășurată în sălile de studiu ale Arhivelor Statului folosirea materialelor documentare aflate în depozitele Arhivelor Statului și de la unele instituții cu arhive mari,

bogate, s-a făcut și prin expoziții, conferințe de popularizare, articole și diferite informații în presă cu care prilej s-a adus la cunoștința oamenilor muncii, pe lângă bogăția trecutului istoric, starea de mizerie în care trăia muncitorul și țaranul român în regimul burghezo-moșieresc, viața de huzur pe care o duceau exploatații, lupta poporului împotriva exploataților pentru o viață mai bună, apoi, după 23 August 1944 lupta cu avânt și abnegație a poporului sub conducerea partidului pentru construirea socialismului în patria noastră. De asemenea, pe aceleași variate căi de popularizare a conținutului documentelor tezaurului nostru arhivistic s-au făcut cunoscute documentele în care se oglindesc legăturile de prietenie și ajutor frățesc între poporul român și popoarele Uniunii Sovietice, marea țară a socialismului victorios și a construcției desfășurate a comunismului.

Totodată prin aceste forme de folosire a materialelor documentare Arhivele Statului au reușit să aducă la cunoștința oamenilor muncii importanța arhivelor și grija ce trebuie să li se dea.

Folosirea materialelor documentare prin expoziții, ocazionale sau permanente, a constituit o realizare bogată a activității arhiviste în anii Republicii. Dacă în trecut această formă de folosire a materialelor documentare era ca și inexistentă, în anii puterii populare multe unități ale Arhivelor Statului au organizat expoziții pe teme diferite.

Expoziții ca Anul revoluționar 1848, Unirea Țărilor Române, Războiul de independență (1877—1878), războaiele țărănești din 1907, mișcarea muncitorească, prietenia romino-rusă și romino-sovietică, 500 de ani de la prima atestare documentară a orașului București, Centenarul Universității Alex. I. Cuza din Iași, 100 de ani de la nașterea lui Mihail Eminescu, 60 de ani de la înființarea uzinei electrice Iași, organizată chiar la uzină, au stîrnit un deosebit interes din partea oamenilor muncii cărora nu li se dăduse în trecut posibilitatea de a vedea documentele țării și de a cunoaște adevăratul lor cuprins. Pentru prima dată oamenii muncii, tineretul universitar, elevii veniți la școli din alte localități puteau vedea în aceste expoziții, pe lângă bogăția trecutului nostru istoric, lupta poporului muncitor pentru o viață mai bună, lupta partidului în ilegalitate, străvechea prietenie dintre poporul român și popoarele Uniunii Sovietice.

În afară de acestea Arhivele Statului au organizat și unele expoziții permanente în case memoriale: Ion Creangă la Iași, Gh. Coșbuc și Liviu Rebreanu la Năsăud, sau au contribuit cu fotocopii la îmbogățirea exponatelor unor muzee ca, de exemplu, Muzeul Romino-Rus, Muzeul revoluției și Muzeul orașului București, apoi Muzeul Unirii, Muzeul Politehnic, Muzeul Istoric, Muzeul învățămîntului, Casa memorială Ilie Pintilie, toate din Iași, apoi Casa memorială Ion Creangă din Humulești și Mihail Eminescu din Ipoțești, muzee din Cluj, Ploiești, Botoșani, Brăila, Galați, Focșani, Brașov, Craiova etc.

Prezența Arhivelor Statului în activitatea cultural-științifică s-a făcut simțită și prin elanul cu care arhiviștii au răspuns la chemările partidului și organelor locale de a conduce și da explicațiile necesare miilor de vizitatori, dintre care mulți de peste hotare.

Pe baza indicațiilor date de partid activității arhiviste, în anii regimului democrat-popular, unitățile Arhivelor Statului au scos la iveală

documente importante privitoare la hidrologie, hidroameliorații, construcții și sistematizarea orașelor, prospecțiuni și explorări geologice, indiguiri, planuri privitoare la monumente istorice și altele care au fost puse la dispoziția organelor de partid și de stat, lucrătorilor din domeniul industriei și agriculturii în legătură cu diferite probleme economice, lucrări edilitare, industriale, restaurări de monumente istorice etc. Prin folosirea documentației arhivistice în producție s-au realizat importante economii bănești.

Eficacitatea activității arhivistice din țara noastră în anii puterii populare își găsește expresia în măsura în care au fost folosite și cercetate arhivele. Invățătura leninistă: „...să consideri ca un titlu de mândrie și de glorie al unei biblioteci publice nu numărul rarităților, al edițiilor din secolul al XVI-lea sau al manuscriselor din secolul al X-lea, ci *proporțiile* circulației cărților în *popor*, numărul noilor cititori, promptitudinea cu care este satisfăcută orice cerere de carte...”⁶⁾ este valabilă pentru orice sector de muncă, se poate aplica în întregime și Arhivelor Statului care păstrează cu grijă bogăția tezaurului arhivistic al patriei noastre.

* * *

În cei 15 ani care au urmat de la proclamarea Republicii s-a efectuat și un prețios schimb de experiență între arhiviștii români și arhiviștii din Uniunea Sovietică și țările de democrație populară, aceasta contribuind la stringerea legăturilor prietenești de colaborare. Acest schimb de experiență între delegațiile de arhiviști din țările socialiste s-au soldat cu realizări frumoase în activitatea arhivistică și au demonstrat în mod substanțial statornicirea temeinică a unor relații de într-ajutorare frățească în domeniul științei și culturii, cu totul noi, caracteristice muncii acelor țări care merg pe drumul nou al construirii socialismului și comunismului.

Schimbul de publicații de specialitate în domeniul publicațiilor periodice sau al volumelor de documente, schimbul de microfotocopii sau fotocopii de pe diferite materiale documentare între Arhivele țărilor socialiste reflectă dezvoltarea continuă a activității arhivistice în țara noastră.

Convențiile și acordurile culturale și științifice încheiate între țările lagărului socialist asigură și pe viitor succese și mai frumoase în dezvoltarea arhivisticii românești.

Activitatea arhivistică din țara noastră în noile condiții de dezvoltare, create cu sprijinul partidului, s-a afirmat în ultimii ani și pe plan internațional. Arhiviștii români au participat la diferite Congrese internaționale — Florența, Stockholm — și la conferințele Mesei Rotunde a Arhivelor ținute periodic de către Organizația internațională a Arhivelor.

* * *

Documentele Congresului al III-lea al Partidului Muncitoresc Român pun în fața oamenilor muncii din țara noastră sarcini de o deosebită importanță pe linia dezvoltării economice, științei și culturii. Conform indicațiilor date de partid, arhiviștii și toți lucrătorii din sectorul de muncă

⁶⁾ V. I. Lenin. *Opere*, vol. 19, E.S.P.L.P., 1957, p. 266.

legat de materialele documentare aparținând Fondului arhivistic de stat, au sarcina deosebit de importantă ca prin activitate deosebită, încadrată în efortul general al oamenilor muncii din țara noastră să grăbească prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare, asigurând astfel folosirea lor multilaterală și completă.

Tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în raportul prezentat la Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român arată că: „*In prezent activitatea ideologică, munca de lichidare a înriurilor educației burgheze din conștiința oamenilor este tărîmul principal al luptei de clasă, al luptei între vechi și nou. De aici rezultă necesitatea consecvenței și fermității în combaterea concepțiilor ideologice străine, unele — moștenire a trecutului, altele — reflectare a influențelor lumii capitaliste*”⁷⁾.

Sarcinile trasate de Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român frontului ideologic, pentru formarea omului nou al societății socialiste, cer sporirea eforturilor arhiviștilor în sprijinirea eficientă a propagandei de partid și de stat, a cercetărilor științifice și a activității de construcție economică.

Prin popularizarea materialelor documentare Arhivele Statului pot sprijini educația comunistă a maselor, trezind în ele mîndria pentru ceea ce este frumos și înălțător în trecutul patriei noastre și ura împotriva opresiunii, a exploatării și a exploataților.

În același timp, prin cunoașterea din ce în ce mai largă a documentelor ce fac parte din Fondul arhivistic de stat al Republicii Populare Romîne se poate dezvolta interesul și respectul cetățenilor pentru tezaurul documentar al țării și grija pentru asigurarea păstrării lor.

Arhiviștii au datoria să sprijine organul de presă al Direcției generale a Arhivelor Statului — *Revista Arhivelor* — ale cărui sarcini constau în popularizarea importanței materialelor documentare ale Fondului arhivistic de stat, să contribuie la o cît mai largă folosire a acestora, să generalizeze rezultatele experienței înaintate, să depună o activitate unitară în diversele probleme pe care le ridică munca arhivistică, să participe la viața politică, economică, culturală, științifică a regiunilor, raioanelor etc.

Înșușindu-și temeinic învățătura marxist-leninistă, arhiviștii trebuie să lichideze manifestările de obiectivism și de tratare idealistă a unor fenomene istorico-sociale, să se ridice printr-o analiză științifică a materialelor documentare la o largă și justă interpretare a fenomenelor și a evenimentelor, să lupte pentru puritatea ideologică a publicațiilor arhivistice, pentru încadrarea tematicii publicațiilor în problemele cele mai actuale ale statului nostru.

În folosirea și popularizarea materialelor documentare, arhiviștii trebuie să se situeze ferm pe poziția învățăturii marxist-leniniste, a apărării intereselor statului nostru, să militeze pentru ca arhivistica romîneasă să-și aducă partea sa de contribuție la desăvîrșirea construirii socialismului.

⁷⁾ *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român*, 20—25 iunie 1960, Ed. Politică, Buc., 1960, p. 88.

În lumina mărețelor obiective de dezvoltare a țării noastre stabilite de Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român, activitatea arhivistică în viitor are o largă perspectivă de dezvoltare.

Tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, la Congresul al III-lea al P.M.R., a arătat: „Pășim într-o etapă nouă de dezvoltare, care deschide poporului nostru perspectiva luminoasă a victoriei depline a socialismului și trecerii treptate la comunism, cauză pentru care au luptat și s-au jertfit cei mai buni fii ai clasei muncitoare și ai întregului popor român...”

*Clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, strâns unite sub gloriosul steag al încercatului nostru partid, vor porni cu elan patriotic și puteri înzecite la îndeplinirea mărețelor obiective stabilite de Congres și vor obține noi victorii în dezvoltarea și înflorirea patriei noastre socialiste*⁸⁾.

Aprecierea partidului ca alături de clasa muncitoare și țărănimea muncitoare îi revine și intelectualității sarcina îndeplinirii cu succes a obiectivelor stabilite de Congresul al III-lea, însuflă arhiviștilor un nou elan de muncă creatoare.

Mărețul Program cu care poporul muncitor din țara noastră a fost înarmat de către partid prin documentele Congresului al III-lea, mobilizează toate energiile creatoare într-un însuflețitor entuziasm de luptă pentru traducerea lui în viață. În lumina documentelor Congresului, Arhivelor Statului le revine sarcina de a contribui, prin folosirea multilaterală a materialelor documentare ale Fondului arhivistic de stat al Republicii Populare Române la desăvârșirea construirii socialismului în țara noastră.

---

⁸⁾ *Ibidem*, p. 105.

TREIZECI DE ANI DE LA EROICELE LUPTE ALE MUNCITORILOR ŢEFERIŞTI ŞI PETROLIŞTI DIN 1933

N. DINU

În februarie 1963 se împlinesc treizeci de ani de la istoricele evenimente care au înscris o pagină glorioasă de înalt patriotism şi eroism proletar în istoria mişcării muncitoreşti şi a poporului român în lupta împotriva fascismului, a exploatării capitalului intern şi extern, pentru libertate socială şi independenţă naţională.

Apreciind importanţa acestor lupte, tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej arată : „Griviţa a fost centrul marilor bătălii proletare din februarie 1933, organizate de Partidul Comunist Român împotriva exploatării capitaliste şi înfeudării ţării monopolurilor imperialiste, împotriva fascismului şi a pregătirilor de război antisovietic.

Luptele din februarie 1933 îndreptate împotriva jafului capitalist şi politicii de fascizare a ţării reprezintă, prin întreaga lor desfăşurare ca şi prin urmările lor, un moment de cotitură în istoria partidului şi a întregii mişcări muncitoreşti. Ele au sporit imens prestigiul clasei muncitoare ca cea mai înaintată forţă socială, prevestind luptele ce aveau să ducă la cucerirea puterii de către oamenii muncii de la oraşe şi sate¹⁾.

Înfruntând toate măsurile luate de monarhie şi guvernele reacţionare, clasa muncitoare a înfierat prin lupta sa revoluţionară politica trădătoare dusă de cercurile guvernante, care subordonau interesele economice şi politice ale României, cercurilor capitaliste din occident.

Lupta hotărâtă a muncitorilor din cele mai importante ramuri ale economiei a atras în raza lor de acţiune muncitorii din aproape toate ramurile de producţie din ţara noastră, influenţând ţărănimea, intelectualitatea progresistă şi mica burghezie, care nu puteau face faţă atacului desfăşurat de burghezie. Masele ţărănimii şi ale micii burghezii s-au apropiat de clasa muncitoare, care se dovedise a fi singura forţă politică capabilă să organizeze lupta împotriva capitalismului, a urmărilor crizei şi a pericolului fascist.

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Cuvîntare la mitingul de la Uzinele „Griviţa Roşie“ din Capitală, 19 iunie 1962*, „Scînteia“, nr. 5565/20 iunie 1962.

Partidul Comunist din România a asigurat conducerea marilor bătălii de clasă din anii 1932—1933. Aceste lupte au constituit un succes al muncii desfășurate de comuniști în rîndurile maselor de muncitori cefești și petroliști, o verificare a justeței liniei date de către Congresul al V-lea al partidului.

Trebuie subliniat faptul că partidul a înțeles în mod just și la timp planul imperialist general de pregătire a războiului și a intervenției împotriva Uniunii Sovietice și s-a preocupat în mod deosebit de demascarea lui, prin activitatea desfășurată împotriva acestui pericol.

Înarmat cu indicațiile Congresului al V-lea și folosind cu succes tactica frontului unic, peste capul și împotriva voinței conducătorilor social-democrați de dreapta, partidul a mobilizat masele largi ale oamenilor muncii și a organizat greve și demonstrații împotriva exploatării bogățiilor țării de către burghezia și moșierimea română în cîrdășie cu imperialismul străin, a salariilor de mizerie, a impozitelor și amenzilor, a folosirii Romîniei ca un pion în organizarea agresiunii împotriva Uniunii Sovietice.

Caracteristic perioadei anterioare luptelor din anul 1933 este creșterea continuă a nemulțumirii maselor, în urma măsurilor claselor exploatare de a ieși din criză aruncînd toate greutățile pe seama lor. Înrăutățirea permanentă a condițiilor de viață a contribuit la radicalizarea mai rapidă a maselor populare și în primul rînd al clasei muncitoare. Acestea s-au concretizat (în pofida măsurilor reacționare ale guvernului burghezo-moșieresc) într-o serie de acțiuni greviste, mai mici sau mai mari, în tot cursul anului 1932, în întreaga țară: Valea Prahovei, Valea Jiului, Reșița, București, Brașov, Sighet, Cluj, Iași, Galați etc.

P.C.R. a desfășurat o intensă activitate de clarificare a muncitorilor asupra celor mai vitale probleme de care depindea soarta lor și a întregului popor. Un rol important în această muncă l-a avut presa de partid. Cu toate că se găsea în adîncă ilegalitate, partidul a reușit să editeze în această perioadă ziarele: „Scinteia“, „Buletinul“ (organ special al C.C.) „Tînărul Leninist“, „Adevărul“ (în limba maghiară), „Studentul revoluționar“ și revistele: „Lupta universitară“, „Viața muncitorească“ (organ al sindicatelor), „Înainte“ (organ al blocului muncitoresc țărănesc), „Buletinul mișcării antifascisto“ etc.

Desfășurînd o largă activitate organizatorică și de propagandă și agitație susținută, comuniștii au grupat în jurul partidului masa de muncitori într-un larg front unic, zădărnîcînd eforturile desperate ale guvernului și ale conducătorilor social-democrați de dreapta, care căutau să abată masele de la lupta revoluționară pentru a ieși „cu bine“ din criză. Referindu-se la acțiunile organizate de către partid, tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej arată: „Partidul a organizat un șir de mari acțiuni muncitorești. Ele au culminat cu eroicele lupte din ianuarie-februarie 1933 ale muncitorilor cefești și petroliști, care s-au ridicat cu hotărîre împotriva curbelor de sacrificiu, mizeriei, înrăutățirii condițiilor de trai ale clasei muncitoare, împotriva înfudării tot mai mari a țării puterilor imperialiste, pentru a bara drumul fascismului și al războiului antisovietic. Prin înaltul lor nivel de organizare, prin amploarea și spiritul lor revolu-

ționar, aceste lupte au marcat un moment de cotitură în dezvoltarea partidului și a întregii mișcări muncitorești²⁾.

Ele au fost un rezultat al măsurilor luate de partid pentru ieșirea revoluționară din criză. Partidul a continuat să desfășoare o muncă temeinică pentru întărirea rindurilor sale, prin creșterea numărului și îmbunătățirii calității membrilor săi, prin atragerea celor mai bune elemente care au dovedit în practică atașament față de clasa muncitoare. S-au luat și măsuri pentru pregătirea politică și ideologică, pentru ridicarea la un nivel superior a activității organelor și organizațiilor de partid.

Măsurile luate de partid pe linie organizatorică cît și în vederea călirii sale ideologice i-au dat posibilitate să conducă lupta maselor cu toate provocările și acțiunile autorităților burghezo-moșierești, cît și a unor greutăți existente în partid.

Un eveniment important în organizarea luptei ceferiștilor a fost convocarea pe baza frontului unic a conferinței reprezentanților sindicatelor ceferiste din martie 1932. Conferința a ales un Comitet central de acțiune pe țară, iar ca secretar pe tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, care a avut un rol de frunte în pregătirea și organizarea luptei ceferiștilor.

Comitetul central de acțiune a trecut la organizarea muncitorilor ceferiști în întreaga țară; în conferințe locale și cu caracter regional s-au organizat comitete de acțiune în principalele centre C.F.R. — Dej, Cluj, Galați, Iași, Pașcani etc. Comitetele de acțiune, deși nou constituite, și-au continuat activitatea pe linia sarcinilor ce le reveneau, devenind în scurt timp adevărate organe de acțiune ale Frontului unic de jos. Ele se completeau în mod reciproc cu sindicatele în munca ce se desfășura pentru mobilizarea muncitorilor la luptă, pentru întărirea unității de acțiune, pentru demascarea și alungarea elementelor reformiste din fruntea unor sindicate.

Un rol important în aplicarea liniei politice stabilite la Congresul al V-lea al P.C.R. în desfășurarea acțiunilor clasei muncitoare din România l-au avut plenaryle C.C. al P.C.R. din aprilie și octombrie 1932.

Analiza temeinică făcută la aceste plenary asupra activității partidului, scoaterea în evidență a rezultatelor obținute și criticarea lipsurilor ce s-au manifestat în muncă, au avut o importanță deosebită în trasarea sarcinilor ce stăteau în fața partidului. Pe baza experienței cîștigate și trăgînd învățăminte din unele lipsuri ce s-au manifestat în organizarea și conducerea luptei mișcării muncitorești, partidul a trasat sarcina folosirii unor forme superioare de mobilizare și conducere a maselor. Cele mai importante măsuri indicate de partid au fost următoarele: „convocarea adunărilor și a mitingurilor și alegerea deschisă a comitetelor de acțiune; alegerea unei rețele de delegați care să lege comitetul ales cu toate atelierele și păturile de muncitori; organizarea unor conferințe deschise a ceferiștilor la unele puncte centrale de cale ferată, apoi conferințele unui șir de puncte centrale etc....³⁾).

²⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și Cuvîntări*, 1959—1961, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 435.

³⁾ *Documente din istoria Partidului Comunist din România, 1929—1933*, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 461—462.

Partidul a folosit, pe lângă experiența proprie, și experiența de luptă a proletariatului din alte țări. În acest sens se poate da ca exemplu aplicarea tacticii grevei, prin ocuparea fabricii. Aceasta era o formă nouă de luptă, mai eficace, constând în ocuparea fabricii de unde puteau acționa mai bine împotriva patronilor și autorităților. Activitatea lor era susținută în stradă de către familii și muncitorii din alte întreprinderi.

Prin noua situație ce s-a creat, folosind noi metode de luptă, se impuneau și o serie de măsuri în formele de organizare a luptei maselor. Centrul de greutate al muncii comuniștilor se mută în ateliere, ceea ce a avut o influență deosebită în cunoașterea situației din fiecare atelier, a asigurat desfășurarea mai concretă a muncii politice. Toate aceste măsuri au dus la pregătirea temeinică și minuțioasă a muncitorilor ceferiști și petroliști pentru luptele ce aveau să urmeze.

Începutul anului 1933 s-a caracterizat, pe plan intern, prin intensificarea luptei muncitorilor din diferite centre industriale, în urma agravării situației economice și politice, ce se manifesta îndeosebi printr-o scădere simțitoare a nivelului de trai.

Pe plan extern, fascismul reușește să-și instaureze puterea în Germania, punând în primejdie mișcarea muncitorească internațională și libertatea popoarelor lumii.

Guvernul național-țărănist, folosindu-se de situația nouă creată, trece la aplicarea celei de a treia curbe de sacrificiu, prin care muncitorilor ceferiști li s-au redus salariile încă cu 10%. Prin aplicarea planului de la Geneva și a acordului petrolifer de la Paris, în întreprinderile petroliere s-a trecut la noi concedieri și reduceri de salariu. În fața noilor măsuri ale guvernului, C.C. de acțiune al C.F.R. împreună cu comitetul de acțiune de la Grivița, hotărăsc să pornească lupta de zădărniciere a acestei măsuri. Ofensivei patronale i se răspunde cu o contraofensivă a clasei muncitoare condusă de partidul comunist. Revendicările ce urmau a fi prezentate sînt dezbătute și aprobate în secții și ateliere.

Grevele demonstrative din 28 și 31 ianuarie au constituit acțiuni directe, care au determinat pentru un moment conducerea reacționară a atelierelor să dea înapoi. Aceste greve au fost un rezultat al luptei organizate și au scos în evidență puterea și forța unită a muncitorilor. Ele au avut o mare însemnătate pentru pregătirea și organizarea luptelor ce au urmat, manifestată îndeosebi prin caracterul și formele noi folosite în condițiile noi. Astfel, trebuie subliniat faptul că în timpul grevei demonstrative din 31 ianuarie a fost supus, de comitetul de acțiune, conducerii atelierelor, programul de revendicări dezbătut de muncitori. În acest program, revendicările economice se îmbinau cu cele politice. Printre revendicările principale erau: plata acordurilor, încetarea reducerii salariilor și mărirea lor cu 20%, plata vechilor indemnizații de scumpete și chirie, încetarea concedierilor și reprimirea celor concediați, reprimirea la lucru a muncitorilor după terminarea stagiului militar, asigurarea unui salariu minim pentru hamali, recunoașterea comitetului de fabrică ș.a.

La manevra administrației de a trata cu oamenii săi de încredere problema revendicărilor, muncitorii au încetat lucrul, au ațungat slugile administrației, susținând prin luptă delegația care-i reprezentase la 28 ia-

nuarie. Comitetul Executiv al Comitetului de acțiune a luat o serie de măsuri prin care asigura securitatea vorbitorilor și mobilizarea tuturor lucrătorilor la grevă. Greva demonstrativă din 31 ianuarie a scos în evidență radicalizarea muncitorilor cefești și succesele obținute prin încheierea frontului unic în ateliere; ea, însă, nu era pregătită pentru o durată mai lungă. Măsurile luate de Comitetul de acțiune de a se încheia greva și a organiza muncitorii pentru noi acțiuni s-au dovedit juste.

În urma răspunsurilor la revendicările cerute anterior, cefeștii de la atelierele Grivița, sub conducerea organizației de partid, declară în ziua de 2 februarie o mare grevă. În momentul stabilit toți muncitorii au răspuns la chemarea comuniștilor. De data aceasta greva nu mai avea un caracter limitat ci permanent, în scopul obținerii revendicărilor cerute. La semnalul sirenei, mii de muncitori au încetat lucrul și într-o atmosferă de entuziasm au ales comitetul de grevă, în care au intrat 350 de muncitori. S-au creat puternice gărzii de autoapărare cu scopul de a atrage cât mai mulți muncitori la conducerea luptei. În urma muncii desfășurate de către organizația de partid, în rindul greviștilor s-a menținut o atmosferă sănătoasă și un puternic spirit de solidaritate. Organizația de partid a capitalei a organizat sprijinirea din afară a grevei cefeștilor prin greve de simpatie, întruniri zburătoare la întreprinderile „R.M.S.“, „Vulcan“, „Herdan“ etc. Acțiunile de solidaritate cu greviștii de la Grivița s-au extins și în alte centre muncitorești — Iași, Galați, Cluj, Pașcani, Constanța, Timișoara etc.

Guvernul înspăimântat de hotărârea și solidaritatea muncitorilor, de amploarea mișcării greviste, pentru a câștiga timp în vederea reprimării acțiunilor acestora a acceptat pentru un moment cea mai mare parte a revendicărilor, printre care recunoașterea comitetului de fabrică. Victoria obținută la 2 februarie, sub conducerea P.C.R., a întărit încrederea muncitorilor în propriile lor forțe, le-a îmbunătățit experiența în luptă și a exercitat o puternică influență asupra clasei muncitoare din alte ramuri industriale, în special în rindurile muncitorilor minieri, textiliști etc. Au fost influențate puternic păturile mijlocii de la orașe, s-au accentuat, de asemenea, frământările în rindul maselor de bază ale țărânimii.

Comitetul Central al Partidului Comunist, apreciind în mod just creșterea avântului revoluționar al muncitorilor petroliști și pe baza experienței acumulate, a îndrumat pe comuniști să folosească experiența cefeștilor pe linia realizării frontului unic de jos.

Partidul, analizând situația economică, a luat măsuri pentru a asigura organizarea muncitorilor în vederea răspunderii cu hotărâre la atacul patronal. La Ploiești și la principalele întreprinderi de pe Valea Prahovei, au activat comitetele de acțiune.

În urma măsurilor luate de direcția întreprinderii „Astra Română“ de a concedia un mare număr de muncitori, comitetul de acțiune, îndrumat de comuniști, mobilizează muncitorii la un protest hotărât în fața direcției. Delegația trimisă de muncitori este refuzată de conducerea întreprinderii care declară că nu stă de vorbă cu comuniștii. Această atitudine determină pe muncitori să ia o poziție mai hotărâtă, demonstrația se transformă în miting unde se demască și mai mult politica burgheziei române care, împreună cu trusturile engleze și americane, a organizat jefuirea nemi-

loasă a muncitorilor și a bogățiilor țării. La chemarea directorului intră în acțiune poliția și jandarmii. Muncitorii de la „Astra Romină“ nu sînt lăsați singuri, lor le vin în ajutor muncitorii de la alte întreprinderi. Gloanțelor li se răspunde cu hotărîrea muncitorilor de a-și apăra drepturile cu orice preț. Armata este nevoită să se retragă, iar direcția obligată să anuleze hotărîrea de concediere.

Rezultatele obținute confirmau concluzia că este momentul de a se trece la o contraofensivă. S-a hotărît începerea acțiunii prin grevele de la 1 februarie la societatea „Romino-americană“. Muncitorii de la „Orion“, „Astra Romină“, „Unirea“, femei, copii se îndreaptă spre societatea „Romino-americană“, în sprijinul muncitorilor greviști. După cîteva ore, poliția reușește să înlătore pe cei din stradă și să pătrundă în curtea rafinăriei. Folosind o manevră mîrșavă, sub pretext că vor să trateze cu muncitorii, patronii dau pe mîna poliției delegația de muncitori care este transportată în localul poliției. Lupta care încetase pentru un moment începe cu mai mare violență, masele au înconjurat localul poliției și au cerut eliberarea celor arestați. Focurile de armă trase în plin, primii muncitori răniți, au îndirjit și mai mult masele, care trec la un asalt hotărît, determinînd eliberarea celor arestați, după care au avut loc în oraș mitinguri și demonstrații; timp de 24 ore orașul a fost stăpînit de muncitori.

Lupta hotărîtă și unită a muncitorilor a determinat pe capitaliști să satisfacă revendicările muncitorilor, adică încetarea scăderii salariilor, încetarea concedierilor, eliberarea delegaților arestați.

Ceea ce trebuie subliniat ca un aspect caracteristic al luptelor muncitorilor cefești și petroliști de la sfîrșitul lui ianuarie și începutul lui februarie 1933 este succesul obținut pe baza frontului unic de jos și aplicarea liniei partidului, de către muncitori, cu hotărîre. Muncitorii s-au convins încă o dată că numai partidul comunist este capabil să organizeze și să conducă lupta lor.

Partidul a studiat la rîndul său metodele noi folosite în luptele petroliștilor—continuarea grevei cu marșul asupra orașului—, cerînd în același timp folosirea acestei experiențe potrivit condițiilor concrete în care se desfășoară acțiunea respectivă.

Partidul, analizînd faptul ca guvernul a fost forțat să facă anumite concesii, a prevăzut că acesta nu va înceta pregătirea unor măsuri care să lovească și mai mult în interesul maselor. Se impuneau deci o serie de contramăsuri care trebuiau să pregătească clasa muncitoare pentru a face față atacurilor organizate ale burgheziei. Burghezia și moșierimea romină erau conștiente că valul de lupte desfășurat în întreaga țară nu erau simple acțiuni pentru cîștigarea unor revendicări economice, ci din contră, revendicările maselor căpătaseră tot mai mult un caracter politic, devenind un pericol pentru regim. Partidul, a cărui autoritate crescuse în mod considerabil în această perioadă, continuă să fie centrul spre care și-a deslănțuit atacul reacțiunea. În urma grevei de la 2 februarie, în ziua de 4 februarie guvernul, intensificînd teroarea, a introdus starea de asediu, a anulat toate concesiiile făcute, a decretat dizolvarea comitetelor de acțiune și a unor organizații, a introdus armata în fabrici, a

interzis intrunile sindicatelor. A început o prigoană feroce împotriva comuniștilor și muncitorilor înaintați.

Guvernul urmărea să lichideze conducerea revoluționară și să intimideze pe muncitori, să înăbușe avântul luptelor muncitorești. Toate aceste acțiuni ținteau mai departe și anume la instaurarea fascismului la noi în țară. Partidul a sesizat scopul pe care-l urmărea regimul burghezo-moșieresc și a trecut imediat la organizarea luptei pe o scară superioară, corespunzătoare sarcinilor noi. Sub conducerea partidului comunist a fost organizată ședința Comitetului central de acțiune pe țară al ceferiștilor. La această ședință s-a hotărît organizarea de greve în principalele centre ceferiste, la care să se folosească experiența grevei din 2 februarie. Au fost stabilite, de asemenea, lozincile sub care trebuia să fie chemați muncitorii la luptă și anume: desființarea stării de asediu, a cenzurii, redeschiderea sindicatelor și organizațiilor democratice, eliberarea celor arestați, respectarea revendicărilor cerute de muncitori. Partidul comunist a organizat lupta maselor și a atras atenția că politica de promisiuni demagogice a burgheziei în urma presiunii luptelor muncitorești este o chestiune de tactică. Guvernul avea nevoie să câștige timp pentru a putea apoi să lovească cu și mai mare putere. Aceasta cu atât mai mult cu cât caracterul luptelor se accentua în acțiuni politice, care loveau în baza regimului politic și a susținătorilor săi din afară. Muncitorii n-au cedat presiunilor exercitate de burghezie, s-au ridicat cu hotărâre împotriva măsurilor luate în urma decretării stării de asediu.

Guvernul burghezo-moșieresc, înspăimântat de creșterea luptelor ceferiștilor, trece în mod hotărît la înăbușirea cu orice preț a luptelor muncitorimii, arestînd în noaptea de 14 februarie mai mulți conducători ai luptelor revoluționare. În aceeași noapte a fost arestat și tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Riposta dată de muncitori măsurilor guvernului a fost rapidă și hotărîtă. În ziua de 15 februarie muncitorii de la Grivița, în număr de 7.000 au părăsit lucrul și urmînd cuvîntul de ordine al comitetului de fabrică s-au baricadat ocupînd atelierele. Cu toată lovitura grea primită prin arestarea conducătorilor, greva care era pregătită și organizată s-a declanșat. Muncitorii cereau: eliberarea imediată a celor arestați, respectarea angajamentelor luate de guvern la 2 februarie, ridicarea stării de asediu, recunoașterea comitetelor de fabrică și a sindicatelor C.F.R. dizolvate.

Organizația de partid a orașului București a mobilizat în jurul atelierelor Grivița peste 12.000 de muncitori din alte fabrici, șomeri, funcționari, studenți și familiile celor în grevă, pentru a-i sprijini pe cei ce se găseau în luptă.

Această acțiune de solidarizare cu lupta ceferiștilor, care s-a extins și în rîndul țărănilor muncitori, micilor meseriași și altor pături sociale este o expresie a înțelegerii de către acestea a faptului că lupta ceferiștilor era o parte din lupta muncitorimii și a întregului popor împotriva regimului burghezo-moșieresc și a imperialismului, era lupta pentru libertăți democratice și independență națională. Toate acestea au subliniat justetea liniei politice a partidului și influența sa în rîndul acestor pături

și categorii sociale. Prin amploarea sa, greva s-a transformat astfel într-o mișcare politică de masă îndreptată împotriva regimului burghezo-moșieresc.

Guvernul îngrozit de urmările pe care le putea avea extinderea grevei a trimis armata împotriva muncitorilor. Această acțiune mirșavă a făcut ca muncitorii să strângă și mai mult rindurile în jurul conducătorilor lor, în jurul P.C.R. Atît muncitorii aflați în grevă cît și cei din afară și-au dat seama că față de soldați trebuie luată o altă atitudine decît față de polițiști. Au fost lansate chemări soldaților să se solidarizeze cu muncitorii, să nu fie uneltele propriilor lor dușmani. Sînt cunoscute manifestările ostașilor din regimentul 21 infanterie, cînd o companie a refuzat să tragă în muncitori. Guvernul a luat măsura să schimbe trupele respective cu jandarmi și grăniceri.

În noaptea de 16 februarie, după ce prin luptă, în unele locuri pe baricadă se evacuează strada, începe atacul asupra Griviței. Răzburarea burgheziei împotriva muncitorilor neînarmați a fost de un cinism fără seamăn. Mitralierele au tras în plin. Muncitorii au apărut, opunînd o rezistență hotărîită, fiecare atelier, fiecare sală, loviți de gloanțe, stăpuși de baionete, izbiți cu patul puștii. La lanțul fărădelegilor lor, clasele stăpînitoare au adăugat o nouă crimă, masacrul de la Grivița. Sute și mii de soții și mame au rămas fără niciun ajutor plîngînd pe cei uciși și arestați. Teroarea și măsurile sălbatice de asasinare în masă nu au putut frînge lupta hotărîită a muncitorilor.

Masele populare au avut prilejul să vadă încă o dată adevărata față a burgheziei și felul cum diferite grupări politice în scopuri meschine, egoiste au lovit în interesele fundamentale ale țării noastre. Apreciînd importanța acestor lupte, tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej arată :

„Cu toate că luptele din ianuarie-februarie 1933 au fost înăbușite în sînge, ele au frînat ofensiva capitalistă împotriva condițiilor de muncă și de viață ale oamenilor muncii, au dat o lovitură puternică politicii de fascizare a țării, au contribuit la creșterea conștiinței politice și la îmbogățirea experienței de luptă a proletariatului. Au crescut influența și autoritatea partidului, numeroși muncitori din marea industrie, care au stat în fruntea acestor eroice acțiuni, au intrat în rîndurile lui, îmbunătățindu-i compoziția socială și întărindu-i legăturile cu clasa muncitoare.

Fîind prima mare ridicare a proletariatului împotriva fascismului pe plan internațional după instaurarea hitlerismului în Germania, luptele muncitorești din ianuarie-februarie 1933 au dus la creșterea prestigiului internațional al clasei noastre muncitoare⁴⁾.

Oamenii muncii din București și alte centre industriale și-au manifestat solidaritatea cu muncitorii ceferiști și petroliști, prin intruniri, greve și demonstrații. Luptele din ianuarie-februarie au avut și un puternic ecou internațional. Evenimentele din țară erau urmărite cu atenție și simpatie. În toată lumea, începînd cu Uniunea Sovietică și pînă în America de Sud, masele muncitoare în frunte cu partidele comuniste au trecut la acțiuni prin care și-au manifestat solidaritatea cu lupta muncitorilor din România,

⁴⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și Cuvîntări 1959—1961*, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 435—436.

protestînd de asemenea, împotriva procesului conducătorilor luptelor din 1933.

Pregătirea și desfășurarea monstruosului proces intentat conducătorilor luptei ceferiștilor și petroliștilor a fost folosit de către aceștia pentru a demasca și condamna politica antipopulară a regimului burghezomșieresc și a aparatului de stat. Acuzații, prin poziția lor fermă și demonstrarea justeții cauzei pentru care au luptat, s-au transformat în acuzaatori ai orînduirii capitaliste, generatoare de mizerie, foamete și șomaj.

Cu putere a răsunit din banca acuzațiilor glasul tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, care a arătat: „Procesul este un fals, căci acuzații nu se află pe aceste bănci. Acuzații adevărați se găsesc în guvern, în Direcția C.F.R. și în conducerea sindicatelor reformiste, alături și în rîndurile acuzatorilor de azi. Sentința ce o veți pronunța, departe de a intimida și întoarce pe muncitori de la drumul lor, va însemna un îndemn la acțiune, un nou îndemn la luptă”⁵⁾.

Această poziție fermă era o expresie a încrederii în justetea cauzei pentru care luptau și în clasa din care făceau parte. Cu toate măsurile luate de guvern de a înăbuși acțiunile muncitorilor ceferiști, cu toate că s-au dat ani grei de temniță celor mai buni fii ai poporului nostru, luptele din ianuarie-februarie 1933 au avut un larg răsunset politic și au întărit influența Partidului Comunist din România în rîndul oamenilor muncii. Ele au demonstrat că proletariatul din țara noastră sub conducerea avangărzii sale, partidul comunist, s-a ridicat la lupta împotriva exploatării capitaliste și a înfeudării țării monopolurilor străine, pentru apărarea intereselor poporului, împotriva fascismului și a pregătirii războiului antisovietic, pentru apărarea independenței naționale, pentru o viață mai bună.

Luptele muncitorilor ceferiști și petroliști au dus la rezultate practice imediate, de la plecarea „experților” sosiți pe baza prevederilor „planului de la Geneva”, pînă la căderea guvernului Vaida. Burghezia și moșierimea romină au fost obligate să amine pentru o perioadă instaurarea fascismului în țara noastră. Luptele greviste din România, caracterul lor politic deschis au constituit în același timp o ripostă hotărîită dată grupurilor reacționare internaționale care urmăreau să instaureze dictatura fascistă după instaurarea hitlerismului în Germania. Prin amploarea lor și rezultatele obținute, luptele din februarie au scos în evidență autoritatea partidului, legăturile sale cu masele, au dovedit forța și conștiința revoluționară a clasei muncitoare, nivelul ei ridicat de organizare și capacitate de a acționa în mod unitar. Trebuie subliniat faptul că în cursul luptelor au intervenit elemente noi, superioare, care au îmbogățit experiența de luptă a mișcării muncitorești interne și internaționale. Aceste lupte s-au încadrat în marile acțiuni revoluționare ale proletariatului internațional ce au avut loc în perioada crizei economice mondiale a sistemului capitalist din perioada 1929—1933.

Prin organizarea și amploarea lor, luptele din ianuarie-februarie 1933 au sporit imens prestigiul clasei muncitoare, ca cca mai înaintată forță

⁵⁾ Chivu Stoica, *Eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din 1933*, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 133.

sociala, capabilă să lupte în mod organizat, sub conducerea partidului său, pentru doborîrea regimului burghezo-moșieresc. Ca și în alte ocazii, elementele fracționiste antipartinice ale grupului Pauker-Luca, au calomniat acțiunile partidului, negînd energia revoluționară a maselor manifestată în cursul luptelor greviste, ei au încercat să lipsească propaganda de partid de folosirea unui material foarte bogat în activitatea de educare a maselor în spiritul tradițiilor glorioase de luptă ale partidului nostru.

Pe baza sarcinilor trasate de Congreșele al II-lea și al III-lea ale P.M.R., Institutul de istorie a partidului a trecut la elaborarea unor lucrări de amploare în care se redă activitatea multilaterală a partidului nostru în organizarea și conducerea luptei maselor populare din România, lucrări de o însemnătate deosebită pentru educația maselor în spiritul tradițiilor de luptă ale clasei muncitoare și ale partidului său de avangardă.

ARHIVELE ȘI CERCETĂRILE ECONOMICE

N. N. CONSTANTINESCU

Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român a arătat că între 1955 și 1960 au fost obținute unele rezultate pozitive în publicarea de lucrări din domeniul științelor sociale și a trasat totodată lucrătorilor științifici noi sarcini, deosebit de însemnate. În cadrul lor, un loc important este acordat cercetărilor economice. Acestea, arată Congresul, trebuie să reflecte bogata experiență acumulată de partid, aspectele cele mai esențiale ale dezvoltării noastre economice impetuoase, să aibă mai multă operativitate, mai multă preocupare pentru eficacitate și rezultate practice. Totodată Congresul a scos în relief necesitatea de a lichida „caracterul abstract, rezultat din insuficiența cunoaștere a realităților, pe care-l au unele lucrări de științe sociale“¹⁾ și de a spori combativitatea ideologică a lucrărilor.

Îndeplinirea sarcinilor trasate de partid la înălțimea cerințelor epocii desăvârșirii construcției socialismului impune cercetătorilor în domeniul științelor economice atât o abordare la un înalt nivel teoretic marxist-leninist a problemelor cât și o documentare temeinică, multilaterală și profundă. „Faptele — scria V. I. Lenin — dacă le luăm în ansamblul lor, în conexiunea lor, sînt nu numai „îndărătнице“, dar și absolut concludente. Faptele, dacă sînt luate în afara ansamblului, în afara conexiunii, dacă sînt fragmentare și arbitrară, sînt tocmai numai o jucărie sau chiar ceva și mai rău“²⁾. Întreaga operă a clasicilor marxism-leninismului constituie o strălucită demonstrație a muncii titanice depuse de K. Marx, Fr. Engels și V. I. Lenin pentru asigurarea unei documentații vaste, atotcuprinzătoare, absolut necesară generalizărilor științifice. În această privință munca uriașă depusă de Marx la „Capitalul“, de Fr. Engels la „Originea familiei, a proprietății private și a statului“, de V. I. Lenin la „Dezvoltarea capitalismului în Rusia“ etc. arată concret calea de urmat, singura științifică.

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvintări, 1959—1961*, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 177.

²⁾ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 23, E.P.L.P., Buc., 1953, p. 270—271.

În cadrul muncii de cercetare științifică, pentru foarte multe domenii, studierea arhivelor, descoperirea de date, fapte și materiale noi, introducerea lor în circuitul științific, analizarea lor profundă în conexiune cu alte izvoare, constituie o condiție sine qua non. Este știut, de pildă, că pentru a elabora celebrul capitol despre ziua de muncă din volumul I al „Capitalului“, Karl Marx a considerat ca insuficiente statisticile oficiale, presa, lucrările publicate pînă atunci și, de aceea, a desfășurat o muncă extrem de migăloasă, sistematică și perseverentă pentru studierea în original a rapoartelor inspectorilor industriali, ale comisiei pentru utilizarea copiilor, a rapoartelor cu privire la sănătatea publică ș.a.m.d., rapoarte nefolosite pînă atunci în știința economică și cea istorică. Analizînd pe baza dialecticii materialiste imensul material documentar acumulat, Karl Marx a dat capitolului despre ziua de muncă o forță științifică generalizatoare și demascatoare care stîrnește admirația oricărui cercetător obiectiv al istoriei Angliei. Avem aci unul din exemplele clasice ale folosului studierii științifice a materialului de arhivă în cercetarea economică.

Îndeplinirea sarcinilor științifice puse de Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român impune cercetarea atentă a materialului arhivist.

Studierea materialelor din arhive este absolut obligatorie atît pentru cercetătorii din domeniul istoriei economiei naționale, istoriei sociale și al geografiei economice istorice cît și, destul de des, pentru o serie de probleme care privesc economia concretă: industrială, agrară, comercială etc. și chiar adesea unele probleme importante de producție. De asemenea, cercetarea temeinică a arhivelor se impune în mod absolut — lucru neglijat pînă acum — cercetărilor pe tărîmul istoriei gîndirii economice.

În domeniul istoriei economiei naționale a Romîniei în anii puterii populare au fost depuse mari eforturi. Deși, după cum se știe, istoria economică în țara noastră are începuturi strălucite, marcate puternic de lucrarea „Descrierea Moldovei“ a lui Dimitrie Cantemir și îndeosebi de operele profunde care apărau interesele maselor populare, ale marelui democrat-revoluționar Nicolae Bălcescu, istoria noastră economică, datorită intereselor claselor exploataatoare, a fost puțin studiată în timpul regimului burghezo-moșieresc. Răzlete și destul de puține, lucrările de istorie economică elaborate de ideologii claselor exploataatoare, apărau interesele acestor clase. Teama claselor exploataatoare de adevărul istoric a făcut ca însăși publicarea de documente istorico-economice în timpul regimului burghezo-moșieresc să fie firavă și unilaterală.

În plus, cele mai însemnate materiale arhivistice privind perioada capitalismului erau complet sau aproape complet inaccesibile cercetării științifice, deoarece întreprinderile capitaliste industriale, bancare, comerciale etc. se prevalau de dreptul „secretului comercial“ prevăzut de legislația burgheză. În aceste condiții cercetarea problemei volumului profitului, a raportului dintre profit și capital, dintre profit și salarii etc., ca să nu dăm decît cîteva exemple, era enorm îngreunată, iar adesea imposibilă. La adăpostul „secretului comercial“, bilanțurile și „conturile de profit și pierdere“ publicate de întreprinderi nu reprezentau decît situații „conta-

bile“ special făcute pentru a ascunde adevăratele profituri și a favoriza astfel fraudele fiscale, înșelarea opiniei publice etc.³⁾.

Cit de mare era diferența între realitate și declarațiile din bilanț, în materie de profituri capitaliste, ne dă o anumită indicație faptul că, în timp ce rentabilitatea declarată de întreprinderile petroliere între 1931 și 1937 era în medie de 8,40%, datele din arhivele Băncii naționale arătau că între 1920 și 1939 inclusiv, Societatea Romîno-Americană a cîștigat în medie anual un profit egal cu de 8,73 ori mărimea capitalului adus efectiv în România de capitaliștii străini, iar Societatea Astra-Romîna a cîștigat în decursul aceleiași epoci un profit mediu anual egal cu de 5 ori mărimea capitalului adus efectiv de peste frontieră⁴⁾.

Resorturile economice ale „secretului comercial“ sînt evidente și ele arată că istoria reală a capitalismului impune neapărat studierea materialelor de arhivă.

Pentru întocmirea unei istorii științifice, marxist-leniniste, a economiei Romîniei, clasa muncitoare din țara noastră luptă de decenii. Ani îndelungați, cercetători educați de clasa muncitoare și mai ales cei educați în ultimele decenii de Partidul Comunist Român au elaborat, în condițiile grele de teroare ale regimului burghezo-moșieresc, lucrări de istorie și istoria economiei naționale pătrunse de dragoste pentru popor și adevăr, străbătute de spiritul internaționalismului proletar. Aceste lucrări au slujit cauzei și luptei clasei muncitoare, luptei pentru libertate și independența noastră. Cu toate acestea, abia în anii puterii populare știința istoriei economiei naționale a putut căpăta în țara noastră posibilități largi de dezvoltare. Aceste posibilități s-au concretizat în numeroase lucrări făcute de pe poziții științifice, marxist-leniniste, de istorie economică medie, modernă și contemporană, în abordarea sistematică și amplă a problemelor dezvoltării economice în primele două volume apărute și în machetele volumelor III, IV și V ale *Istoriei Romîniei*, ca și în trecerea în ultimii ani, la elaborarea unui *Tratat de istoria economiei naționale a Republicii Populare Romîne*. Acest tratat de istorie economică care a început să fie elaborat împreună cu numeroși cercetători din țară, de către Secția de istorie a economiei naționale și istoria gîndirii economice din Institutul de Cercetări Economice al Academiei R.P.R., are următoarea structură generală: Volumul I — Formațiile precapitaliste (pîna la mijlocul secolului al XVIII-lea); Volumul II — Descompunerea feudalismului și apariția capitalismului în România; Volumul III — Capitalismul premonopolist în România; Volumul IV — Capitalismul monopolist în România; Volumul V — Economia Romîniei în prima etapă a revoluției populare; Volumul VI — Economia Romîniei în perioada construirii socialismului.

Munca de vastă cercetare istorico-economică ce se desfășoară în republica noastră a pus și continuă să pună cu multă ascuțime problema izvoarelor, a îmbogățirii multilaterale a informației documentare și aceasta

³⁾ Cf. Virgil Madgearu, *Evoluția economiei romînești după războiul mondial*, Buc., 1940, p. 156.

⁴⁾ Arhiva Băncii de Stat a R.P.R., Serviciul de studii al B.R.P.R., dos. 53, 1942—1943, referatul „Petroliul romînesc și capitalul străin“, p. 13—14.

cu atât mai mult cu cât de la istoriografia burgheză s-a moștenit foarte puțin. În domeniul istoriei noastre economice moderne și contemporane, de pildă, au fost rezolvate, în mare măsură pe bază de materiale din arhive, probleme însemnate ale dezvoltării capitalismului în industrie și agricultură, ale formării și dezvoltării clasei muncitoare, ale apărții și dezvoltării monopolurilor, ale capitalului financiar, ale capitalului străin în România, ale condițiilor de muncă și de trai ale clasei muncitoare în timpul regimului burghezo-moșieresc etc. De asemenea, materialele de arhivă au jucat un rol foarte însemnat în elaborarea volumului privind economia României în prima etapă a revoluției populare — pregătit și urmînd să fie supus discuției în cadrul I.C.E. al Academiei R.P.R.

De o deosebită însemnătate pentru studiere, de exemplu, a capitalismului în România, sînt fonduri arhivistice ca: Fondul Ministerului Industriei și Comerțului — pentru dezvoltarea industriei, evoluția și structura producției industriale capitaliste, monopolurile capitaliste, prețurile de monopol, profiturile, salariile etc. etc.; fondurile Banca Romînească, Banca Marmorosch-Blank & Co, Banca Italiană și Romînă, Creditul Rural ș.a.m.d. — pentru studierea evoluției sistemului bancar în România, împletirea capitalului bancar cu cel industrial, capitalul străin, monopolurile bancare, profiturile bancare etc. Faptul că Direcția generală a Arhivelor Statului a luat în ultimii ani măsura ca inventarierea acestor arhive și a altora asemănătoare să fie grăbită, constituie un ajutor însemnat dat cercetătorilor științifici.

Un tezaur de informații economice, demografice, sociale etc. îl constituie, de asemenea, materialele păstrate de la recensămintele populației din 1859—1860, 1890 etc., ca și cele de la recensămîntul din 1930, recensămîntul din 1941 și cel din 1947. Acestea pot servi — și, într-o anumită măsură au și început să fie utilizate —, atât pentru istoria economică și socială a țării cît și pentru cea locală.

Da-m numai două exemple: pînă acum cîțiva ani la dispoziția cercetătorilor nu stătea nici un fel de date statistice care să ofere posibilitatea stabilirii dimensiunilor pieții forței de muncă în România, la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Or, această problemă de însemnătate foarte mare, a fost în esență rezolvată cu ajutorul Fondului Direcției generale a Statisticii — secția administrativă, dosarul nr. 1612/1890, cuprinzînd materialele recensămîntului populației de la 1890, rămase în majoritate neprelucrate și păstrate la Arhivele Statului din București. Celălalt exemplu privește anul 1930. Economisții burghezi susțineau că la acea dată ar fi existat în România doar 464 de mii de muncitori agricoli⁵⁾. Cercetînd însă materialele privind recensămîntul populației din 1930 rămase în arhiva D.C.S. și nepublicate — dosarul „Populația la 1930 după profesii individuale, pe sexe reunite și femei, România“ — se constată că în realitate numărul muncitorilor agricoli era cu mult mai mare și anume de 612.480, numai „muncitorii agricoli plătiți cu ziua (pălmașii)“ fiind de 492.186, la care se adăugau încă 85.876 argați etc. etc.

⁵⁾ Virgil Madgearu. *op. cit.*, p. 34.

În legătură cu datele statistice, de altfel, trebuie spus că, din păcate, nu dispunem pentru producția industrială de serii statistice istorice pentru ansamblul epocii capitaliste și ansamblul teritoriului țării, cu excepția extracției de petrol și, într-o anumită măsură, a celei de sare. Cauzele acestei situații rezidă nu numai în vicisitudinile istorice ci și — ba chiar în primul rînd — în faptul că multe decenii după recensămîntul „stabilimentelor industriale“ publicat la 1853 de către Dionisie Pop Marțian, regimul burghezo-moșieresc nu a manifestat interes față de statistica producției industriale, mai ales prelucrătoare. Aceasta era una din consecințele „teoriei“ antiștiințifice, reacționare și antipatriotice „România — țară eminentamente agricolă“. Abia la 1901—1902 s-a mai făcut — și publicat în 1904 — o „Anchetă industrială“. De altfel, și după aceea, statistica cantităților de produse a fost publicată nesistematic și cu totul incomplet. Chiar între cele două războaie mondiale, „Anuarul Statistic al României“ dă în acest domeniu informații foarte lacunare. Este necesar deci să fie începută elaborarea seriilor statistice istorice privind producția industrială a țării și evoluția ei în cursul capitalismului. Pentru aceasta însă nu sînt suficiente numai publicațiile statistice, ci mai trebuie folosite, și încă foarte larg, materialele statistice inedite atît cele existente în arhiva Direcției Centrale de Statistică, cît și cele din Arhivele Statului. În plus, este necesar să se țină seama că datele trebuie elaborate atît pe regiuni istorice cît și pe ansamblul țării. Cercetarea sistematică a tuturor arhivelor în acest scop se impune de urgență, iar materialele importante să fie publicate. Propunerea noastră privește nu numai industria, ci și agricultura, transportul, comerțul etc. Aceleași probleme se pun și pentru istoria prețurilor, istoria profiturilor, istoria salariilor, istoria condițiilor de trai ale maselor muncitoare etc. Posibilitățile oferite de arhive cercetătorilor în toate aceste domenii au fost folosite prea puțin pînă în prezent.

În legătură cu publicarea materialelor documentare din arhive, trebuie remarcat faptul că Direcția generală a Arhivelor Statului, în colaborare cu Institutul de Cercetări Economice al Academiei R.P.R. (secția istoria economiei naționale și istoria gândirii economice), a luat acum cîțiva ani o inițiativă deosebit de prețioasă și anume de a publica un mare corpus de „*Documente privitoare la istoria economică a României*“, din care Direcția generală a Arhivelor Statului a și publicat două volume. Interesul deosebit de care s-a bucurat această inițiativă și folosul mare pe care l-au avut imediat cercetătorii științifici din utilizarea acestor volume arată că este bine ca pe măsură ce se execută lucrările de ordonare și fișare a materialelor documentare să fie făcută publicarea în continuare a volumelor.

Un rol foarte important are cercetarea materialului de arhivă pentru lămurirea unor astfel de probleme cum sînt premisele economice și sociale ale revoluției populare din țara noastră, studierea sabotajului capitalist și a luptei contra acestuia dusă de masele muncitoare, conduse de Partidul Comunist Român, în prima etapă a revoluției populare, înfăptuirea naționalizării principalelor mijloace de producție, a băncilor, etc. De asemenea, materialele de arhivă din fondurile întreprinderilor, cît și cele

aflate în arhiva C.C.S. oferă cercetătorilor largi posibilități pentru studierea apariției, dezvoltării și a formelor ivite în întrecerea socialistă etc., etc.

Cum am arătat deja, geografia politică și economică istorică găsește în arhive un prețios material documentar. Nu este vorba aci numai de evoluția în timp a împărțirilor politico-administrative și cauzele care le-au determinat, sau numai de evoluția așezărilor omenești ci și de evoluția în timp a zonelor păduroase, a celor cultivate, a structurii acestor zone și a consecințelor climatice, pedologice, economice etc.

Un domeniu pentru care cercetarea arhivelor trebuie să ocupe un loc foarte important este acela al istoriei gândirii economice. După cum se știe, multe laturi foarte importante ale acestui domeniu nu au fost încă elucidate din cauză că nu există lucrări tipărite. Vom da câteva exemple. Cum a evoluat de pildă gândirea economică din Țara Românească și Moldova în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea? Materialele aflate acum în circuitul științific sînt insuficiente pentru a rezolva mulțumitor această problemă. Arhivele însă oferă în acest scop un material foarte însemnat. Astfel, condicile domnești de judecare a proceselor, care conțin modul de argumentare a intereselor părților și a hotărîrii date de domni oferă un material de prim rang pentru istoria gândirii economice și înțelegerea contradicțiilor evoluției acestei gândiri în perioada respectivă. Aceste condiții au o mare însemnătate și pentru istoria gândirii economice în prima treime a secolului al XIX-lea etc. Astfel, „Condica lui Gr. Dim. Ghica Vodă din anii 1822 și 1823 de anaforale cu întăriri”⁶⁾ conține, între altele, o anafora a boierilor și răspunsul domnului în problema manufacturii de testemeluri a suditului Stănuța, documente care scot în evidență foarte clar poziția claselor sociale față de o problemă economică importantă: acordarea dreptului de exclusivitate a producției anumitor articole industriale. Este vorba de atitudinea față de această problemă a elementelor capitaliste, a maselor cumpărătoare, a boierimii și a meseriașilor cărora li se interzicea să mai producă mărfurile pentru care domnul dăduse lui Stănuța dreptul de exclusivitate. Mai mult, răspunsul domnului este de o deosebită însemnătate nu numai prin măsurile practice ci și prin considerațiile sale teoretice. În hotărîrea sa, el pleacă de la constatarea existenței unei diferențieri nu numai în cunoștințe, dar și în avere, în rîndurile respectivilor meseriași. Ca urmare, domnul consideră că diferențierea în avere făcea ca numai unii să poată organiza producția cumpărînd pe de o parte unelte și materiale, iar pe de altă parte tocînd oameni, deci pe baze capitaliste. Ca urmare, spune el, cci care nu aveau posibilitatea să fie „stăpîni” trebuiau să se tocmescă „slugi”. Mai departe, domnul se arată a nu fi partizanul micilor ateliere meșteșugărești cu tehnică rudimentară, ci al unor întreprinderi bine utilate. El ajunge la această concluzie pe baza unor considerente cu caracter teoretic privind volumul mic al producției date de meseriași față de cel al întreprinderilor capitaliste, ca și al unor considerente cu privire

⁶⁾ Arh. St., Buc., Manuscrise, nr. 102.

la concurență pe piață și efectele ei distructive asupra producătorilor care produc mai scump decît prețul cu care mărfurile se oferă obișnuit pe piață.

Chiar și numai acest singur exemplu arată că studierea sistematică a condicilor domnești poate duce la rezultate din cele mai interesante pentru istoria gîndirii economice în țara noastră.

De asemenea, cercetarea materialelor de arhivă permite uneori darea la iveală a unor scrisori, studii, etc. conținînd aspecte din cele mai interesante pentru disciplina științifică la care ne referim. Este ilustrativ în această privință faptul că, de pildă, în actele familiei Rosetti—Roznovanu aflate la Arhivele Statului București⁷⁾ au fost găsite prețioase informații cu privire la concepția economică a lui N. Rosetti—Roznovanu, precum și unele date privind legăturile sale pe tărîmul gîndirii economice peste graniță. Este important de pildă de arătat că încă în 1818 N. Rosetti—Roznovanu fusese ales membru al Societății pentru încurajarea industriei naționale, de la Paris. Concepția economică a lui N. Rosetti—Roznovanu este expusă destul de larg într-o scrisoare a sa către un nobil străin — scrisoarea nedată, dar din text rezultînd indiscutabil că a fost scrisă nu prea mult după 1830. Aci, lucru foarte important pentru istoria gîndirii noastre economice, autorul expune o serie de idei cu privire la dezvoltarea industriei, la raportul dintre industrie, comerț, și agricultură, unele chestiuni privind rentabilitatea ca și problema sursei valorii.

Tot în Arhivele Statului București ca și în cele de la Ploiești au fost descoperite documente privind falansterul „Soții agronomi“ de la Scaeni ca și întemeietorii lui. Publicarea lor de către Editura Politică (materialele au fost pregătite de către I. Cojocaru) va aduce fără îndoială mult folos cercetătorilor istoriei socialismului utopic în țara noastră.

O mare însemnătate are cercetarea arhivelor pentru studierea istoriei gîndirii economice a maselor de oameni ai muncii. Economiiștii burghezi au trecut în mod interesat sub tăcere această gîndire și documentele respective, deoarece scoaterea lor la iveală, cercetarea și analizarea lor ar fi arătat, o dată mai mult, contradicțiile ireductibile de clasă dintre exploatați și exploatați, ar fi scos inevitabil pe prim plan ura maselor de oameni ai muncii față de exploatații, năzuința lor de a se elibera de exploatare, lupta lor contra regimului burghez-moșieresc. Istoricii marxist-leniniști ai gîndirii economice au însă datoriat de a scoate larg la iveală această gîndire economică a maselor, de a analiza și a-i arăta rolul în lupta pentru progresul social și economic. Pentru aceasta, arhivele oferă un material vast și în același timp foarte variat. Fără folosirea lui și îndeosebi a aceluia din perioada și din timpul marilor bătălii de clasă, nu se poate obține o imagine completă a dezvoltării gîndirii economice în timpul feudalismului și al capitalismului.

Îndreptarea mai intensă decît pînă acum a cercetătorilor științifici spre depistarea și folosirea lui, în procesul analizei științifice a materia-

⁷⁾ Arh. St., Buc. Rosetti—Roznovanu, acte de familie, nr. 1633.

lelor din arhivă, va constitui un aport însemnat la munca de elaborare a unei istorii a gândirii economice din România, problemă devenită stringentă.

Rolul arhivelor în cercetarea economică nu se limitează însă la istoria economică și socială, la geografia economico-istorică, la statistica economică istorică și la istoria gândirii economice. Arhivele pot să aibe în numeroase cazuri și o însemnată economică imediată în legătură cu anumite aspecte ale producției. Din această latură, nu o dată, prin munca lor, arhiviștii pot ajuta direct producției materiale, furnizând informații și documente necesare acesteia. Materialele de arhivă pot servi atât industriei și construcțiilor cât și agriculturii, silviculturii, comerțului, gospodăriei comunale etc.

În această privință au și fost obținute o serie de rezultate cu care arhiviștii se pot mindri. Amintim cu acest prilej câteva din ele⁸⁾, începînd cu cele care privesc industria. Astfel, Serviciul Arhivelor Statului — regiunea Iași — a furnizat instituțiilor interesate o însemnată documentație pentru descoperirea unor materii prime industriale; Serviciul Arhivelor Statului regiunea Bacău a sprijinit cu documentație de arhivă importante cercetări geologice în regiunea hidrocentralei de la Bicăz și a lacului de acumulare; Serviciul Arhivelor Statului regiunea Cluj a furnizat documentația arhivistică necesară unor însemnate cercetări geologice în munții Apuseni; Serviciul Arhivelor Statului regiunea Maramureș a pus la dispoziția Trustului minier Baia Mare planuri și schițe referitoare la minerit; Serviciul Arhivelor Statului regiunea Hunedoara a furnizat planurile fostei mine Dilga în vederea redeschiderii ei; Serviciul Arhivelor Statului regiunea Banat a pus la dispoziția geologilor materiale informatice necesare deschiderii minei de fier Rudăria. De asemenea, specialiștii au putut obține de la Serviciul Arhivelor Statelor regiunea Banat „Expose-ul asupra folosirii grafitului carpatic românesc prin industrializare“ de H. Stichlik, din 1934 și „Descrierea geologică-stratigrafică a teritoriului din Banat al STEG-ului“ de Fabianek, din 1863. Datorită folosirii materialelor documentare de arhivă, în regiunea Banat au fost făcute însemnate economii de timp și bani.

Însemnată este documentarea ce poate fi oferită de Arhivele Statului și pentru agricultură și silvicultură. Astfel, Serviciul Arhivelor Statului regiunea Suceava a sprijinit cu documente și harți procesul de colectivizare a agriculturii și amenajarea bazinului Prutului; Serviciul Arhivelor Statului regiunea Iași a pus la dispoziția organelor de specialitate planuri și alte documente de arhivă privitoare la degradările solului în regiune, precum și materiale cu privire la regiunile viticole Cotnari și Uricani; Serviciul Arhivelor Statului regiunea Banat a pus la dispoziția Institutului agronomic din Timișoara date referitoare la cultivarea cartofilor, experimentarea unor soiuri de grâu și buletine climatologice.

În domeniul silviculturii, Serviciul Arhivelor Statului regiunea Crișana a furnizat Direcției economiei forestiere din Oradea schițe, date etc. asupra planurilor și exploatărilor forestiere din regiune, iar Serviciul Arhivelor Statului regiunea Oltenia a prezentat unor întreprinderi

⁸⁾ Datele au fost obținute de la Direcția generală a Arhivelor Statului.

agricole și institute științifice un material documentar prețios folosit apoi în vederea împăduririi regiunilor nisipoase.

Important este și sprijinul pe care arhivele pot să-l acorde gospodăriei comunale a orașelor prin furnizarea de hărți și planuri ale lucrărilor de salubritate etc. Serviciul Arhivelor Statului regiunea Maramureș, de pildă, a pus la dispoziția Sfatului orașenesc Satu Mare și Direcției regionale de proiectări hărți și diferite documente utile privind sistemul de canalizări, construcții etc., iar Serviciul Arhivelor Statului regiunea Iași a prezentat documentații însemnate pentru nevoile alimentării cu apă a orașului Iași, pentru restaurarea monumentelor istorice, a unor clădiri etc.

În lumina acestor realizări, apare deosebit de puternic necesitatea ca procesul de ordonare și inventariere a fondurilor recente, care pot conține informații necesare producției să fie accelerat. Totodată, este necesar, ca în lumina sarcinilor planului șesenal, trasate de Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român, arhiviștii să considere ca o sarcină specială detectarea materialelor documentare care pot ajuta activitatea economică și să informeze imediat instituțiile interesate despre aceste materiale. Nu-i mai puțin adevărat însă că toate instituțiile și întreprinderile cu caracter economic-productiv, trebuie, la rindul lor, să manifeste față de Serviciile regionale ale Arhivelor Statului, toată exigența în această privință. Este știut de pildă, că în legătură cu problemele bazei energetice — cărbune, petrol, energie electrică există fonduri importante la arhivele Cluj (Tezaurariatul minier al Transilvaniei), Oltenia (fondurile minelor din Valea Jiului), Argeș și Ploiești (pentru industria petrolieră). Aci, pot fi găsite materiale privind perimetrele miniere, petroliere și exploatarea lor, explorări, metode de extracție, patente nerealizate, ale fostelor societăți capitaliste etc. De asemenea, Serviciile Arhivelor Statului din regiunile Crișana, Maramureș și Banat dețin fonduri însemnate cu privire la extracția și producerea materialelor neferoase.

În legătură cu creșterea sistematică a industriei siderurgice și metalurgice este necesară folosirea într-o mai mare măsură decât pînă acum a fondului U.D.R. din Banat și București, a fondurilor existente la Brașov, Hunedoara ș.a.m.d. De asemenea, pentru industria constructoare de mașini, pot furniza informații importante arhivele fostelor uzine capitaliste Malaxa, I.A.R., Lemaître, Vulcan și altele.

În domeniul agriculturii numeroase informații prețioase pot furniza arhivele fostelor camere agricole județene, ale fostelor domenii regale, ale fostelor ferme ale statului, ale REAZIM etc. și bineînțeles arhivele actualelor gospodării agricole socialiste, ca și ale Institutului de Cercetări agronomice al României.

Punerea de către arhiviști în ordine a acestor însemnate fonduri arhivistice, ordonarea, fișarea și inventarierea lor, atragerea specialiștilor din domeniile respective la cercetarea respectivelor materiale pot să aducă economiei naționale însemnate foloase.

Totodată, trebuie ținut seama de faptul că, într-o epocă de dezvoltare furtunoasă a economiei, cum este a noastră, folosirea arhivelor în scopul documentării științifico-tehnice de producție trebuie să fie și ope-

rativă. În această privință, problema evidenței, a ordonării, fișării și inventarierii fondurilor să fie peste tot pe primul plan. În același timp, depistarea materialelor folosite de producție poate și trebuie să constituie o preocupare nu numai pentru arhiviști, deși ei trebuie să fie totdeauna în frunte, dar și pentru unii specialiști din producție — cu concursul arhiviștilor — ca și pentru cadrele de cercetători pe tărîmul istoriei, al economiei și tehnicii. Atragerea la această muncă, pe baza unei înțelegeri între Direcția generală a Arhivelor Statului și Ministerul Învățămîntului, și a unor cadre didactice de la catedrele de științe sociale și tehnice din învățămîntul mediu, ar putea servi și ea la sporirea operativității depistării și folosirii arhivelor în interesul producției.

*

* * *

Marile perspective deschise economiei și științei noastre de opera de desăvîrșire a construcției socialismului, ridică din toate punctele de vedere însemnătatea folosirii arhivelor atît pe tărîmul cercetării economico-istorice cît și al cercetării rezervelor economiei.

Prelucrarea de către arhiviști a fondurilor documentare care privesc perioada modernă și contemporană, a fondurilor documentare care există la întreprinderile și instituțiile economice, tehnice și științifice, îndreptarea atentă într-o mai mare măsură a cercetătorilor către epoca contemporană constituie sarcini de onoare pentru toți cei care lucrează pe aceste fronturi.

DIN LUPTA MASELOR POPULARE, SUB CONDUCEREA PARTIDULUI, ÎMPOTRIVA REGIMULUI BURGHEZO-MOȘIERESC, PENTRU INSTAURAREA REPUBLICII ȘI CONSTRUIREA SOCIALISMULUI

DIN TRADIȚIILE ANTIMONARHICE ALE MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI OGLINDITE ÎN PRESA ȘI PUBLICAȚIILE SOCIALISTE

AL. PORȚEANU

Înlăturarea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române la 30 Decembrie 1947, act memorabil, care marchează în istoria poporului român „momentul istoric al încheierii primei etape a revoluției democrat-populare și al trecerii la îndeplinirea sarcinilor mărețe ale revoluției socialiste¹⁾ — este sărbătorită după numai 15 ani, în condițiile etapei desăvârșirii construcției socialiste din țara noastră, ceea ce face ca semnificația acestui eveniment istoric să apară cu atât mai profundă.

30 Decembrie 1947 reprezintă încununarea cu succes a luptelor purtate timp de peste trei sferturi de veac de poporul nostru în frunte cu clasa muncitoare, pentru realizarea năzuințelor sale către o orînduire bazată pe dreptate socială. Aceste lupte au intrat în etapa decisivă odată cu crearea partidului de clasă, marxist-leninist, al proletariatului din țara noastră, care a condus cu fermitate și înțelepciune lupta pentru dărîmarea regimului burghezo-moșieresc, pentru instaurarea puterii populare, a cărei esență o constituie dictatura proletariatului.

Adîncile rădăcini istorice ale actului de la 30 Decembrie 1947, împreună cu desfășurarea revoluției democrat-populare, cu istoria cea mai recentă a poporului nostru — formează un singur proces istoric progresiv determinat de legi obiective, al cărui fir roșu îl constituie creșterea de nestăvilit a forțelor progresului, drumul către victorie — greu și plin de sacrificii, dar sigur — al proletariatului condus de partid, în fruntea maselor populare din țara noastră.

Începuturile luptei antimonarhice se pot constata încă din primele momente ale aducerii la cîrma țării, de către coaliția burghezo-moșierească, a dinastiei Hohenzollern, agentură a capitalismului prusac, în care reacțiunea din România nu s-a înșelat văzînd un instrument al apărării intereselor sale exploatare.

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și Cuvîntări, 1959–1961*, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 442.

Datorită servilismului claselor exploatoare și partidelor lor politice, cît și datorită proverbialului spirit de căpățuială al persoanelor dinastice, monarhia a concentrat în mîinile sale în scurt timp cele mai importante bogății ale țării și cea mai mare putere politică; a patronat jefuirea țării de către capitalul străin și înapoierea economică în care a văzut, la fel ca și clasele dominante, o condiție favorabilă a realizării planurilor sale de îmbogățire fabuloasă, nelimitată și rapidă; monarhia a patronat de asemenea „rotativa guvernamentală“, comedia parlamentară, farsa electorală, „justiția“ burghezo-moșierească, dezmațul administrației burghezo-moșierești, ale cărei funcții constituiau, după înaltul model regal, prilejuri de înavușire miraculoasă, analfabetismul, tuberculoza, pelagra, mizeria cumplită.

Monarhia a patronat reprimarea bestială, în singe, a eroicelor lupte țărănești și muncitorești din tot cursul existenței sale, dintre care cele din 1888, 1907, 1918, 1933, 1945 s-au înscris ca puternice acte de acuzare a monarhiei și a întregului regim burghezo-moșieresc. Prin toate acestea, *monarhia a constituit factorul de legătură dintre cele mai întunecate aspecte și momente ale perioadei 1866—1947 din istoria poporului nostru. vîrful reacțiunii interne.*

Unele pături sau grupări burgheze, mai ales în perioada ce a urmat imediat după aducerea monarhiei, au încercat să folosească sentimentele profund antimonarhice ale maselor populare în scopurile lor proprii, prin propovăduirea unor paleative sau a unor diversiuni de tipul lozincii „domniei pămîntene“ a monarhiei constituționale, prin invocarea în sprijinul monarhiei a tradițiilor istorice (în funcție de diferite conjuncturi uneori cu foarte bizare și contradictorii alternări). În puținele cazuri în care atitudinea antimonarhică a exponenților acestor pături sau grupări nu constituia doar un simplu expedient, limitele de clasă își spuneau însă curînd cuvîntul.

Majoritatea acestor atitudini combăteau doar persoana regelui sau dinastia, nu instituția monarhică și cu atît mai puțin orînduirea socială. De altfel, se poate constata că pe măsura creșterii luptei maselor populare, în frunte cu proletariatul, împotriva regimului burghezo-moșieresc, voiele antidinastice din rîndul burgheziei se fac tot mai puțin auzite, interesele de clasă impunînd ștergerea oricărui deosebiri de nuanță „incompatibile cu consolidarea monarhiei“.

În același timp, trebuie arătat că au existat numeroși intelectuali, savanți, oameni de litere și arte care au militat cu consecvență și tărie împotriva monarhiei, în care au văzut un vestigiu al feudalismului, o întruchipare a reacțiunii. Lungul șir al acestora cuprinde nume ilustre ca cele ale lui M. Eminescu, Al. Vlahuță, N. D. Cocea, T. Arghezi, ș.a.

Proletariatul din România a constituit, așa cum arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej²⁾, încă din a doua jumătate a secolului trecut, singura forță social-politică căreia îi revenea misiunea istorică de a fi călăuzitorul transformărilor necesare, pe cale revoluționară; în acest sens, proletariatul din țara noastră a fost singura forță care, datorită poziției sale,

²⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și Cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 362.

a indicat soluția justă și în privința luptei antimonarhice, încă de la începuturile acesteia.

Presa, publicațiile și celelalte documente ale mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră³⁾ ne oferă numeroase indicații prețioase asupra poziției militante pe care proletariatul, în frunte cu cele mai înaintate elemente din rândurile sale, a luat-o împotriva regelui, a dinastiei, a instituției monarhice, a regimului burghezo-moșieresc și a instituțiilor acestuia, împotriva orînduirii burgheze.

Cele mai virulente articole apărute în publicațiile muncitorești și socialiste la adresa monarhiei se referă la diferite „apanaje”, „dotații”, liste civile și alte plocoane oferite dinastiei cu multă dărnicie, din sudoarea muncitorilor și țăranilor romini, de către burghezie și moșierime; cu aceeași atitudine combativă au fost demascate numeroasele și diversele „evenimente” și aniversări ale familiei regale, cărora burghezo-moșierimea a încercat, fără nici cel mai mic scrupul, să le dea aparența participării populare. Demagogia și ridicolul acestor înscenări — care au alimentat o întreagă literatură satirică realist critică — au prilejuit apariția spontană a numeroase pamflete, caricaturi și alte materiale satirice de pe poziția înaintată a proletariatului.

Demascarea monarhiei mai reiese din atitudinea mișcării muncitorești și socialiste față de unele mari evenimente din istoria poporului nostru, pe care burghezo-moșierimea a încercat să le falsifice, uneori chiar în cronologia lor, cum ar fi Războiul de independență, atribuindu-le unei persoane dinastice. Presa socialistă rupea fără cruțare vălul minciunii, în special prin descrierea greutăților războiului purtate pe umerii maselor populare, prin înfățișarea mizeriei cumplite, hărăzite, de către regimul patronat de rege, eroilor de pe front, veteranilor războiului, dintre care unii aveau să cadă cu decorațiile pe piept răpuși de gloanțele aceluiași regim treizeci de ani mai târziu, în timpul marilor răscoale țărănești din 1907.

Numeroase materiale de atitudine față de diferite probleme ale politicii externe a guvernelor burghezo-moșieresti romine, care avea la bază interesele monarhiei, față de relațiile dinastiei Hohenzollernilor cu alte dinastii (vizite ș.a.) față de monarhiile din alte țări, precum și publicarea regulată a simplelor știri externe care demonstau declinul general, pe plan internațional, al instituției monarhice — atestă alte aspecte ale luptei antimonarhice dusă de mișcarea muncitorească și socialistă din țara noastră.

Oponind monarhiei — republica, publicațiile muncitorești au criticat cu tărie republica burgheză (de tipul clasic al celei de a treia republici franceze), în care au văzut un instrument al satisfacerii intereselor acaparatoare și exploatare ale burghezicii; acestei republici, mișcarea muncitorească îi opunea o „republică a poporului”.

³⁾ În cele ce urmează ne propunem să înfățișăm unele date referitoare la atitudinea antimonarhică a mișcării muncitorești din țara noastră de la sfîrșitul secolului trecut (pînă la 1900).

Aceste numeroase materiale reflectă nivelul mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră, care s-a afirmat ca o forță tot mai puternică în viața social-politică a țării.

*

*   *

Încă din primii ani după aducerea în țară a lui Carol I de către coaliția burghezo-moșierească, s-au produs vii mișcări populare antimo-narhice, care sînt puse de către oligarhia romînească pe seama unei pre-tinse imixtiuni a Internaționalei a I-a în treburile țării. Ridicolul acestei situații s-a văzut în martie 1872, cînd cu ocazia incendierii unei clădiri din apropierea palatului, a fost adusă artileria și jandarmii de spaima unui „complot“ al Internaționalei⁴⁾.

Documentele mișcării revoluționare din deceniul opt din țara noastră (deși unele nedatate exact), care oglindesc în special legăturile cu cercurile revoluționare ruse aflate în emigrație la Londra, Paris și Geneva, vorbesc despre faptul important că „în rîndurile poporului român nu se manifestă nici un fel de dragoste față de țar, prinț sau față de altcineva asemănător...⁵⁾).

În manifestul „Către partizanii Comunei“, care vorbește în termeni direcți despre dictatura proletariatului și în alte documente, este demas-cată republica burgheză „formă perfecționată a înrobirii . . . directe . . . fără intermediul regal“⁶⁾.

Cercurile revoluționare din țara noastră au desfășurat o intensă ac-tivitate în timpul Războiului de Independență.

Ziarul „Socialistul“ critica pe radicali, „cu Românul lor, care au în-vățat din Franța să fie republicani și care aci sînt dinastici“⁷⁾. Situin-du-se pe poziții pacifiste, ziarul făcea următoarele considerațiuni asupra ori-ginii claselor exploataoare, asupra religiei, regalității și în strînsă legătură cu acestea asupra războaielor: „omul în starea primitivă a căutat să se supună unor legi care date pe mîna unor speculanți au fost spoliaste în pro-fitul lor. Din acești spoliatori s-au format două clase: regi și preoți; cei dintîi au spoliat cu arma, cum vedem, cei de al doilea cu bigotismul, cum durează încă. . . Un cîmp de mutilațiuni, de morți, de sînge este palatul zeului Marte, este gloria regilor“⁸⁾. Același ziar, la rubrica de politică externă, își manifesta încrederea „în nobilul popor francez, care a proclamat drepturile omului, care a decapitat un rege, care a fost atît de mare...“⁹⁾.

⁴⁾ *Telegraphulu*, 1872, II, nr. 45, p. 1-2, (București, 21 martie). Astfel justifică pînă în ziua de astăzi reacțiunea de prebubundenți orice mișcare progresistă și mai ales orice măsuri antidemocratice.

⁵⁾ *Documente privind istoria Romîniei. Războiul pentru Independență*, vol. I, partea I-a. Starea economică și social-politică în ajunul anului 1877. Mișcarea revo-luționară (1871-1881). Ed. Acad. R.P.R., Buc., 1954, doc. nr. 555, p. 735.

⁶⁾ *Ibidem*, doc. nr. 266, p. 448, 451; doc. nr. 646, p. 810.

⁷⁾ *Socialistul*, 25 mai 1877. *Documente...* doc. nr. 335, p. 536.

⁸⁾ *Ibidem*, 26 mai 1877. *Documente...* doc. nr. 336, p. 540-541.

⁹⁾ *Documente...* p. 537-538.

Un alt document din această perioadă, o scrisoare nedată, anunță terminarea traducerii în limba română a lucrării „Despre esența Constituției“ a lui Lassalle, cu o postfață despre constituția română¹⁰).

Regimul burghezo-moșieresc a dezlănțuit o teroare antisocialistă puternică, încă de la cele mai timpurii începuturi ale mișcării socialiste din țara noastră. Multe asemenea măsuri sînt în directă legătură cu lupta antimonarhică, folosită ca pretext pentru intensificarea terorii de clasă. Astfel, proclamarea regatului, în 1881, poartă pecetea spaimei întregii oligarhii burghezo-moșierești, fiind concepută ca o măsură suplimentară de asigurare împotriva unor mișcări „comuniste“; ea a fost urmată de promulgarea odioasei legi a expulzării — sub pretextul sărbătoririi la Iași a celei de a zecea aniversări a Comunei din Paris, care, în atmosferă creată de asasinarea recentă a țarului, putea „periclita“ relațiile diplomatice cu Rusia țaristă.

Deceniul al nouălea al secolului trecut aduce, corespunzător creșterii numerice a proletariatului din România și, mai ales creșterii conștiinței sale de clasă, apariția primelor reviste socialiste din țara noastră, care au publicat documentele programatice și teoretice ale mișcării socialiste.

Revista „Emaniparea“¹¹) a inserat la rubrica „Feluri“ un articol referitor la serbarea de la 10 mai; falsificînd data proclamării Independenței, monarhia căuta să impună, cu multă revărsare provocatoare de lux și pompă, ziua de 10 mai (care nu reprezenta nimic mai mult decît ziua intrării în țară a lui Carol I) ca sărbătoare națională, pentru acreditarea căreia nici o cheltuială nu era de prisos. Revista amintită definea luxul serbării ca derivînd dintr-o „poftă pe care numai tirania o explică“, iar desfășurarea ei ca fiind „de păpușerească amintire“. Revista arată că națiunea română nu poate fi mulțumită ca cei care au luptat pentru independență să fie „cînd pirlîți de razele soarelui, cînd pleznindu-le fierea în ei de ger, adăpostiți într-un bordei fără acoperiș“.

În studiul său „Karl Marx și economiștii noștri“, citind exemplele din „Capitalul“ lui Marx, referitoare la munca copiilor și la durata zilei de muncă, Dobrogeanu Gherea le opune istoriei oficiale, care avea în vedere numai întîmplările de la curțile monarhilor, arătînd că datele prezentate de marele întemeitor al socialismului științific constituie o „îngrozitoare... pagină a vieții contemporane... tablouri mai întunecoase decît cele din iadul lui Dante...; aceasta e adevărata istorie a omenirii, martirologia popoarelor, nu isprăvile regilor, împăraților și curtezanilor“¹²).

Ziarul „Drepturile Omului“ a desfășurat o vie campanie antimonarhică, consacrinđ acesteia spații importante, în care a publicat materiale din cele mai diferite genuri. Încă din primul său număr, comentînd „Cît cheltuiesc suveranii pe zi“ (țarul, sultanul, Fr. Iozef, Wilhelm, Umberto, Victoria și președintele republicii franceze) ziarul remarcă: „Regele Carol

¹⁰) *Ibidem*, doc. nr. 649, p. 812.

¹¹) *Emaniparea*, 1883, I, nr. 3, p. 55—56. Nu după multă vreme, ziua de 10 mai a rămas doar ca sărbătoare personală a regelui, eroii de la Plevna fiind cu desăvîrșire uitați (vezi în acest sens articolul din *Lumea Nouă*, 1900, VI, seria a III-a, nr. 43, din 7 mai, p. 1).

¹²) *Revista Socială*, 1884, I, nr. 4—6, p. 139.

al României... nu se știe cit, deoarece „Dotațiunea Coroanei“ a încurcat socotelile!...¹³⁾ În alte materiale se ia atitudine față de o conferință ținută la Ateneu despre „talentele“ literare ale reginei¹⁴⁾, se ridiculizează o informație publicată în „L'Indépendance Roumaine“ despre o plimbare pe străzile capitalei a „majestății sale apangiste“¹⁵⁾ sau se arată că „Țara geme de Tătari, Vodă bea cu lăutari“ („Chef la Palat“) ¹⁶⁾.

Într-un articol despre „monarhie ori republică“ se exprimă convingerea în înlăturarea monarhiei și instaurarea republicii; „giaba o va hrăni d-nul Ion Brătianu — tot pentru binele țării desigur — cu pământul roditor la 13 moșii sub numele de apanagiu, or domeniu al coroanei, ea (monarhia — n.n.) va trebui să piară. E bine să se știe aceasta“¹⁷⁾. Paul Scorțeanu scria în articolul „Regele și poporul“ la împlinirea a patru ani de la proclamarea regatului: „astăzi socotim potrivit a cere socoteală stăpînitorilor și a mai ridica un colț din greaua perdea ce dînsii au pus peste ochii muncitorilor“¹⁸⁾. Demascînd faptul că în timp ce oficialitățile burghezo-moșieresti nu au făcut nimic pentru școală oferind în schimb monarhiei o importantă dotație, P. Scorțeanu arată că „țaranul plătește sporul de leafă al miniștrilor în urma proclamării regatului — micșorînd porția lui de mîncare“.

Izbucnind greva lucrătorilor de la Regia monopolului tutunului, care era cauzată de concedieri și scăderea cu 20% a salariilor „Drepturile Omului“ arată că „se dau apanagii celor sătului... se crează milionari în intervalul unei nopți, iar sârmanilor muncitori cu ziua li se ia de la gură și piinea cea neagră și uscată a copiilor“¹⁹⁾.

În legătură cu ziua de 10 mai, același ziar publică articolul semnat de Gh. Dinu — „Petrecerea de miine“²⁰⁾, în care se arată că „apanagiile fură urmările fericite ale zilei sărbătorită miine... Lista civilă mărindu-se, dările au trebuit să se mărească și prin urmare încă o parte din imbucătura de mămăligă muceztă i s-a răpit (țaranului n.n.) din gura copiilor săi“. Țara nu este independentă atita vreme cît reprezentanții diplomați ai unor puteri străine „poruncesc ca stăpînii“. Întors acasă din Războiul Independenței, țaranul „a găsit sărăcia mai lucie și nedreptatea mai grozavă“; de aceea, astfel de „serbări“ nu pot însemna pentru popor „decît jale și durere“.

Anton Bacalbașa demasca necruțator pe „cezarul de carton“, care „a înfruntat cu... ochianul său toate bătăliile singeroase de la Plevna“, care „și-a clădit în timp de luptă al său regat iar în timp de pace al său palat“²¹⁾. Autorul adresa un puternic avertisment întregului regim burghezo-moșieresc, înfățișînd ridicarea poporului pentru intronarea dreptății: „atuncea se va vedea poporul așa cum este, uscat, sărac lipit pă-

¹³⁾ *Drepturile Omului*, 1885, I, nr. 1 (2 februarie), p. 2.

¹⁴⁾ *Ibidem*, nr. 20 (24 februarie), p. 3.

¹⁵⁾ *Ibidem*, nr. 25 (2 martie), p. 1.

¹⁶⁾ *Ibidem*

¹⁷⁾ *Ibidem*, nr. 30 (8 martie), p. 1.

¹⁸⁾ *Ibidem*, nr. 36 (15 martie), p. 1.

¹⁹⁾ *Ibidem*, nr. 51 (4 aprilie), p. 2.

²⁰⁾ *Ibidem*, nr. 79 (10 mai), p. 1.

²¹⁾ *Ibidem*, nr. 80 (11 mai), p. 1.

mintului, flămînd și dezbrăcat. Atuncea se va vedea unde duce nemîncarea, bordeiul umed și fără lumină, zdreanța putredă și împeticată, bi-ciul zăpciului și birul stăpînirii... glasul puternic al moșicilor va tuna răzburarea și va proclama dreptatea“.

„Drepturile Omului“ a comentat cu mult sarcasm slugărnicia guvernamentală manifestată cu prilejul morții lui Anton de Hohenzollern — cînd prefecților le-au fost trimise formulare prin care urmau să anunțe la București „jalea“ poporului²²⁾, sau înrăutățirea stării sănătății unor monarhi²³⁾.

Intr-un articol de fond despre „Tradițiuni“ se arată că „istoria tuturor popoarelor trebuie refăcută. Cezarii și toți legiutorii profani și sacri trebuie arătați ca ceea ce au fost într-adevăr, adică niște triste figuri care grație înapoierii omenirii au putut să o plece unei oarbe supunerii și prin urmare să o robească și să o exploateze“²⁴⁾.

Același ziar a relatat despre împușcarea vitelor țărănilor de pe o moșie regală²⁵⁾, despre parodia prilejuită de vizita regelui la Iași²⁶⁾, despre scandaloasa „dărnicie regală“²⁷⁾ care a constat din donarea, pentru pavarea unor străzi din Galați, a echivalentului sumelor aruncate în vînt pentru primirea regelui la Iași. În legătură cu ridicolul acestor „vizite“ „Drepturile Omului“ a mai publicat schițe, pamflete și alte materiale²⁸⁾.

Combătînd „inviolabilitatea regelui“, redacția „Drepturile Omului“ arăta că ziarul a căutat și caută să atace „direct contra instituției monarhice“²⁹⁾. Paul Scorțeanu semnează un important articol de fond, intitulat semnificativ „Poporului... Coroana!“, în care combătînd violent instituția monarhică, arată incompatibilitatea acesteia cu suveranitatea poporului³⁰⁾.

Cu ocazia unei alte vizite la Iași a regelui, socialiștii din localitate au lansat un manifest în care se pronunțau împotriva „tulburării ordinii, care ar putea aduce pe conservatori la putere“³¹⁾; în această linie „legalistă“ se poate vedea de pe acum ideologia oportunistă, reformistă — în cele din urmă trădătoare — a unor elemente burghezo-liberale ca Nădejde și Morțun. Intr-un articol de fond despre „Mizeriile ciocoilor“, ziarul socialist brăilean „Lampa“ deși pornea de la aceleași premise tactice legaliste care identificau lupta antimonarhică cu manoperele conser-

²²⁾ *Ibidem*, nr. 91 (26 mai), p. 2.

²³⁾ *Ibidem*, nr. 93 (29 mai), p. 1.

²⁴⁾ *Ibidem*, nr. 92 (28 mai), p. 1.

²⁵⁾ *Ibidem*, nr. 143 (31 iulie), p. 3.

²⁶⁾ *Ibidem*, nr. 185 (23—24 septembrie), p. 2; nr. 189 (28 septembrie), p. 2 — despre primirea ostilă făcută de către studenții Universității din Iași; nr. 190 (29 septembrie) p. 1 — despre dovezile de crasă încultură oferite de rege în timpul vizitei la liceul internat și despre interesul deosebit manifestat de rege față de evoluția falimentelor — cu ocazia vizitei la Tribunal.

²⁷⁾ *Ibidem*, nr. 190 (29 septembrie), p. 1.

²⁸⁾ *Ibidem*, nr. 200 (11 octombrie), p. 1—2; nr. 205 (18 octombrie), p. 1 ș.a.

²⁹⁾ *Ibidem*, nr. 205 (18 octombrie), p. 2.

³⁰⁾ *Ibidem*, nr. 202 (13 octombrie), p. 1.

³¹⁾ *Telegraphul*, 1887, XVIII, nr. 4451, p. 1—2; *Lupta*, 1887, IV, v. 236, p. 2.

vatoare, arăta că numai socialiștii sînt cu adevărat în contra dinastiei, „gata să sacrificăm totul, chiar și viața, ca să putem aduce republica“³²).

Ziarul „Muncitorul“ de la Iași publică în 1888 un amplu articol intitulat „Domnia pămînteană“³³), consacrat actualizării lui Cuza Vodă în conștiința țărănimii — reflex al insuportabilei stări a acesteia (în primăvara aceluiași an avuse loc marea răscoală țărănească). Articolul demască cu o puternică virulență mașinațiunile partidelor politice, care în opoziție se declară împotriva regelui străin, în persoana căruia văd izvorul tuturor relelelor și cauza înrăutățirii propriei lor stări, iar o dată venite la putere, înalță osanale... aceluiași rege străin, căruia îi atribuie toate binefacerile posibile (dar inexistente). Amintirea lui Cuza, domnul pămîntean care s-a preocupat de țărănime, nu poate ajuta cu nimic la îmbunătățirea situației prezente, se arată în articolul citat, singura soluție fiind alegerea unor deputați ai muncitorilor și țăranilor, care vor face să se voteze în Cameră legi în favoarea poporului, în fața căroră, regele, fie străin, ori pămîntean, va ceda (!). Se vede și aici rolul nefast jucat încă de timpuriu de conducătorii grupului socialist ieșean în încercările de limitare la o tactică legalistă, strict parlamentară și în răspîndirea unor iluzii monarhice.

În toamna anului 1888 reapare zilnic „Drepturile Omului“ (seria a II-a), care va continua cu tărie campania antimonarhică. Într-un articol de fond sugestiv intitulat „Republica Romîină“, scris imediat după reapariția ziarului, C. Mille arată că monarhia constituie o „inutilitate costisitoare“, împotriva căreia trebuie ridicat drapelul republicii; dar „nu schimbînd stăpînii se face cineva liber ...*Dacă e vorba de a schimba un rege, apoi e mai cuminte de a nu mai pune unul în loc*“³⁴).

Un articol³⁵) plin de mult adevăr cu privire la esența vieții politice din Romînia burghezo-moșierească — apare sub semnătura „Machiavel“, la rubrica „politica zilei“ a aceluiași ziar. Articolul demască cele două partide politice principale — liberalii și conservatorii, arătînd că masele populare nutresc sentimente de ură deopotrivă față de dinastie și față de partidele politice ale vremii.

Unul dintre semnele ascuțirii luptei antimonarhice îl constituie demascarea tot mai profundă în coloanele publicațiilor socialiste, a cîrdașiei dintre palat și partidele politice. Astfel, într-un articol de fond publicat în ziarul „Drepturile Omului“ consacrat unei aprigi critici a „Apanagiilor“, se arată că liberalii s-au menținut la putere „grație complicității cumpărate a regelui Carol“³⁶). Articolul demască demagogia conservatorilor, care, în opoziție tunau și fulgerau contra apanajelor acordate regelui de liberali, promițînd chiar înapoierea către popor a moșilor care constituiau apanajul, iar cînd s-au văzut la putere au uitat bineînțeles totul.

Răspunzînd unei calomnii a ziarului conservator „Epoca“ ce afirmase că „țara e conservatoare“ ziarul „Drepturile Omului“ reamintește conserva-

³²) *Lampa*, 1887, I, nr. 14 (26 aprilie), p. 1.

³³) *Muncitorul*, 1888, II, nr. 3 (20 noiembrie), p. 1—2.

³⁴) *Drepturile Omului*, 1888, I, seria II, nr. 2 (16 septembrie), p. 1.

³⁵) *Ibidem*, nr. 18 (2 octombrie), p. 1.

³⁶) *Ibidem*, nr. 23 (7 octombrie), p. 1.

torilor³⁷⁾ că venirea lor la putere — în care aceștia văd o dovadă a conservatorismului țării! — se reduce în fond la o simplă „*pomană regescă*“, făcută „la ușa sofrageriei regale“.

Un articol de fond, consacrat „Comedici parlamentare“³⁸⁾ — alt aspect de bază al vieții politice burghezo-moșierești — arată: „Miine stațiunea teatrului parlamentar se deschide. De pe înălțimea tronului său, regele Carol va veni să rostească prologul comediei care începe. Se va vorbi de națiune, de voința ei, se va promite fericirea țării și se vor enumera toate fericirile pe care guvernul junimist, guvernul lui Hohenzollern le va revărsa peste țara românească“.

„Mesajul regal“ rostit la deschiderea comediei parlamentare din toamna anului 1888 este obiectul unui pamflet³⁹⁾ și al unui alt articol de fond⁴⁰⁾ care descrie astfel impresia penibilă și falimentară pe care mesajul a produs-o chiar asupra unor politicieni burghezi. Articolul nu se mărginea însă la consemnarea acestor impresii, ci căuta explicația faptelor și — pornind de la bestialitatea înăbușirii răscoalei țărănești din primăvara aceluiași an 1888, de la calomnierea țărănimii de către însuși mesajul regal — adresa un sever avertisment: „Regele Carol și toți miniștrii săi care de atîția amar de ani joacă trista comedie parlamentară pe spatele poporului, regele Carol, tovarășul și capul clasei exploatoare, care a adus țaranul la sapă de lemn, care a întins pînă într-atîta coarda că ea s-a rupt, regele Carol care a răpit de la țară moșiile ce s-ar fi putut da sătenilor, regele Carol care grămădește milioane peste milioane din sudoarea poporului român, regele Carol are îndrăzneala a vorbi de „*spirite rătăcite*“. La fel ca și membrii claselor exploatoare, „*spirit rătăcit*“ este el însuși Carol I, care de douăzeci și doi de ani de cînd domnește în Țara Românească nu a gîndit decît să se îmbogățească, și pentru aceasta a dat mină slobodă clasei stăpînitoare ca să sărăcească poporul. Spirit de zeci de ori rătăcit, acest rege care nu vede că atunci cînd șuvoiul popular va fi pornit și dezlănțuit, el, în calea-i impetuoasă va șterge de pe fața pămîntului nu numai palaturile bogaților dar și tronurile regești“.

Privind în mod cit se poate de realist perspectivele, lipsite de orice promisiune, ale monarhiei, redacția „Drepturile Omului“ și-a expus clar punctul just de vedere cu privire la legătura — nu numai de interes, ci și de destine, — dintre instituția monarhică și clasele exploatoare, partidele acestora, orînduirea burgheză în general; *spiritul de previziune al ziarului ia forme și mai concrete atunci cînd pe baza unei temeinice cunoașteri și înțelegeri a realității, își exprimă convingerea în apropiata descompunere a monarhiei austro-ungare*⁴¹⁾.

La începutul anului 1890 apare organul săptămînal socialist „Munca“, al cărui conținut a contribuit la ridicarea nivelului de orientare și de combativitate al mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră.

³⁷⁾ *Ibidem*, nr. 47 (2 noiembrie), p. 1.

³⁸⁾ *Ibidem*, nr. 46 (1 noiembrie), p. 1.

³⁹⁾ *Ibidem*, nr. 47 (2 noiembrie), p. 2.

⁴⁰⁾ *Ibidem*, nr. 48 (3 noiembrie), p. 1.

⁴¹⁾ *Ibidem*, nr. 115 (23–24 ianuarie), p. 1, nr. 138 (27 februarie), p. 1.

„Munca“ a demascat parodia serbărilor menite să proslăvească pe rege, arătând că unicul lor folos este acela de a „umplea punga și burta unei clase de privilegiați“⁴²⁾.

În articolul „Socialismul și Republica“⁴³⁾ se arată legătura indisolubilă dintre acestea, faptul că societatea socialistă nu poate avea decît o formă republicană („Cine zice socialism nu poate să nu înțeleagă și republica“). În același timp se atrage atenția că pot exista și există republici burgheze. De aceea „a lucra astăzi pentru Republică *numai* e periculos lucru. Mișcarea republicană ar atrage o mulțime de elemente nesocialiste, care ar voi să lupte pentru Republică, dar care nu vor lupta pentru socialism. În aceste mișcări e de temut ca socialismul să nu rămîie pe treapta a doua și republica să stea pe întia treaptă. Așa fiind, din această mișcare făcută în dauna socialismului, ce poate să iasă decît o republică burgheză. În adevăr, republica adevărată, republica socialistă nu poate veni decît o dată cu izbînda socialismului“. Într-o republică burgheză, la fel ca și într-o monarhie burgheză, relațiile dintre muncă și capital rămîn neatînse (se dă exemplul contemporan al celei de a treia republici franceze), deși „recunoaștem că chiar forma burgheză republicană e o formă mai superioară decît forma monarhică“. Tăria unui partid socialist stă în lupta pentru realizarea — în primul rînd a țelurilor socialismului (de ex., partidul socialist german, care nu a subordonat programul socialist luptei antimonarhice, deși în Germania mai există monarhie). Socialiștii romîni care sînt republicani, „de altminteri nu pot vedea cu ochi răi mișcarea republicană. Noi nu-i vom combate dar nici nu vom părăsi socialismul pentru Republică“. Pornind de la necesitățile reale de clarificare ideologică a maselor de muncitori și de alte categorii de participanți la mișcarea socialistă, redacția ziarului „Munca“ propaga — prin tonul general al acestui interesant articol — o oarecare spontaneitate (se folosește chiar expresia „de la sine“) a luptei antimonarhice, republicane, care nu putea fi decisă decît de masele populare în frunte cu proletariatul.

„Reforma Socială“, care își începe apariția în toamna anului 1890, arăta în „Întiul cuvînt“ al său — articolul program — că în privința obiectivelor politice, va milita pentru revizuirea constituției, înlăturarea regimului monarhic ș.a.⁴⁴⁾. Redacția revistei și-a respectat acest angajament luat în articolul-program, prin publicarea unor numeroase materiale antimonarhice. Astfel, în articolul intitulat fără menajamente „Capul retezat“⁴⁵⁾, se spune: „Căutînd osia pe care se sprijină *totul* de azi, lesne se împiedică cineva de *regimul monarhic*. Pe axa lui se învîrtește roata instituțiilor mincinoase de azi. Nu voim o substituire falsă de monarhism, sub masca cuvîntului frumos de republică. Nu. Voim ca lovind sus, *retezînd capul cel mare al hidrei, să operăm mai lesne la uciderea celor mai mici și mai numeroase* (s.n. — A.P.). Voim ca descompunerea să înceapă de la cap. Aici la noi, acest cap este regele Carol I de Hohenzollern, care ține în palma Germaniei autocrate o națiune întreagă. Puțin ne pasă de

⁴²⁾ *Munca*, 1890, I, nr. 13 (20 mai), p. 2.

⁴³⁾ *Ibidem*, nr. 42 (9 decembrie), p. 2.

⁴⁴⁾ *Reforma Socială*, 1890, I, nr. 1 (1 octombrie), p. 1.

⁴⁵⁾ *Ibidem*, nr. 2 (2 octombrie), p. 1.

altminteri dacă el se numește Carol sau altfel. Toți ca unul sint stăpini... noi nu voim retezarea capului lui Carol, ceea ce nu ar însemna nimic, doar retezarea capului principiului ce admite regimul monarhic“. Articolul se încheie cu apelul: „să înmormintăm aci la noi, pentru vecie, regimul monarhic. Așa va fi! Capul hidrei trebuie retezat!“.

Combătind teza falsă a unor cercuri burgheze antimonarhice — după care regele ar fi „singurul vinovat“ — „Reforma socială“ arăta că „dacă luăm bine seama, perioada decăderii patruzecioștiilor începe de la întemeierea dinastiei străine“. Carol I — „fire cu desăvîrșire lacomă ...lăcomie de hămésit, ...spirit interesat pînă la extrem“ — „umilul ofițer de altă dată, s-a transformat astăzi în cumpărătorul tuturor partidelor pe care le schimbă cum îi vine la socoteală, păstrind pentru ghiarele sale întreaga politică, și internă și externă“, dar cei mai mari vinovați sint „cei care l-au adus pe capul nostru“⁴⁶⁾.

O pătrunzătoare antiteză între „Republică și monarhie“ scrisă într-un stil viu, se face într-un articol de fond⁴⁷⁾, nesemnlat, aparținînd redacției — care deși nu duce pînă la capăt chestiunea conținutului de clasă al republicii ce urmează să înlocuiască monarhia, este concludent pentru combativitatea cu care „Reforma Socială“ a înțeles să susțină lupta antimonarhică, pentru orizontul larg cu care este abordată problema. Articolul trece în revistă mișcarea antimonarhică din Europa și America, mișcare ce „se întemeiază pe masele adînci ale poporului, singurul în stare de a răsturna tronurile și de a porunci suveranilor care spun că sint aci pe pămînt urmașii lui Dumnezeu. Vechile tronuri șubrede și putrezite în infamii se clatină, iar prinții, oase sfinte, nu știu care încotro s-o mai apuce și cum să momească norodul pentru a le mai da răgaz înainte de moarte întocmai ca și osîndiții pentru crime. Căci ei au o crimă mare pe suflet, crimă cu atît mai mare cu cît a rămas nepedepsită veacuri întregi, crimă de a fi stăpînit, jupuit și umilit popoarele fără nici o sfială, în numele minciunii. ...În istoria omenirii, monarhia va însemna o imensă pagină neagră care va fi răsfoită de oamenii de mîine cu oroare. Și o dată cu ei (cu monarhii — n.n.) se va înmormînta pe vecie șlehta de mișei care trăiesc din fărămiturile ce cad de la masa împăraților. Căci aceștia sint agreeții periculoși ai monarhiei, ei subjugă și fură popoarele, ei aduc jalea și nenorocirile în sinul maselor neluminate și răbdătoare“.

Articolul, făcînd legătura dintre lupta antimonarhică din diferite țări și cea din România, sublinia faptul că „aceleași rele, aceleași dureri le suferim. Și regele nostru e tot așa de lacom și tot așa de păcătos ca toți ceilalți. Și noi avem aceleași simțămînte și motive de ură contra monarhiei și noi sintem umiliți și batjocoriți de un Hohenzollern, care n-a învățat nimic altceva în toată viața sa decît să adune și iar să adune milioane peste milioane din spinarea noastră. Din simplul ofițer prusac a ajuns stăpînul a cinci milioane de romîni!“.

Concluzia acestei situații este: „În

⁴⁶⁾ *Ibidem*, nr. 3 (5 octombrie), p. 2—3.

⁴⁷⁾ *Ibidem*, nr. 4 (7 octombrie), p. 1.

fața acestei stări de lucruri, noi, ca și întregul popor care suferă, cerem schimbarea formei monarhice și înlocuirea ei prin cea republicană... vom Republică dreaptă și națională... Strigătul nostru de luptă este: Jos Monarhia! Trăiască Republica!". Redacția anunță pentru numărul următor un articol în care va expune mai amănunțit ce înțelege prin „republică dreaptă și națională“.

„Reforma Socială“ a mai publicat un articol despre „Regele Carol și Țăranii“, în care, comentind vizita la Craiova a lui Carol împreună cu suita, arată că: „...Țăranul român urăște pe acest rege și-l blesteamă pentru că mizerie, durere și moarte a suferit sub domnia marelui geșefmacher! Domnia lui Carol I poate fi glorificată de corul speculanților care s-au îmbogățit pe spatele poporului, alături, cu sprijinul și cu îndemnul marelui speculant; dar țăranul n-are, nu poate avea decit blesteme amare și un dispreț adânc. Istoria va da acestui om ceea ce este al lui, oricât de mult s-ar sili lingușitorii să schimbe înțelesul faptelor“⁴⁸).

În anul 1891, lupta antimonarhică este dominată de acțiunile care constituiau răspunsul maselor populare la înscenarea sărbătoririi a 25 ani de la venirea lui Carol în țară și de noi acțiuni împotriva dotațiilor. În legătură cu primul aspect ziarul „Munca“ a publicat articolul „jubileul“ în care arată că muncitorii nu au nimic de împărțit, „ei stăpîniții, cu sărbătoarea stăpînitorilor, cu sărbătoarea regelui“ — care este o sărbătoare de bilci — ci trebuie să lupte pentru o „republică socială“ — nu pentru republica burgheză⁴⁹). După desfășurarea bilciului, întrebându-se „de ce poporul a privit mut și rece desfășurarea tuturor strălucirilor acestor serbări și nu s-a entuziasmat de fastul regal și de risipa banilor burgheziei fericite“ — ziarul arată că regele este protectorul burgheziei, iar burghezia — temelia monarhiei. „Într-o înțelegere tacită ei serbează trecutul lor, ei se admiră mutual: regele pe burghezia puternică care l-a făcut ce este grație fatalității împrejurărilor istorice; și burghezia pe șeful ei, pe cel mai capabil negustor, care a dat așa de strălucite dovezi că înțelege spiritul negustoresc al epocii“⁵⁰).

La începutul lunii iunie 1891, deputatul socialist V. G. Morțun, care mai târziu avea să trădeze mișcarea muncitorească, a adresat — în ședința Camerei din 1 iunie — o interpelare guvernului care nu-și respecta angajamentul luat în opoziție — de a desființa dotația coroanei acordată în 1884. Ziarul „Munca“⁵¹) a informat despre această interpelare, publicînd și textul ei integral. Cîteva zile mai târziu, în legătură cu agitația pe care oficialitatea burghezo-moșierească o făcea în jurul căsătoriei lui Ferdinand — ce se încadra și ea în „moralitatea“ regală, ziarul „Munca“ își arăta de asemenea poziția⁵²).

⁴⁸) *Ibidem*, p. 2.

⁴⁹) *Munca*, 1891, II, nr. 12 (12 mai) p. 2. Articolul a fost reprodus și în „Calendarul muncitorului pe anul 1962“, publicat la Galați.

⁵⁰) *Munca*, 1891, II, nr. 13 (19 mai), p. 2.

⁵¹) *Idem*, nr. 15 (2 iunie), p. 2.

⁵²) *Ibidem*, nr. 18 (23 iunie), p. 3.

În lupta politică ascuțită, dusă de proletariat împotriva reginului burghezo-moșieresc și a instituțiilor acestuia în frunte cu monarhia, s-a adâncit înțelegerea și s-a confirmat valabilitatea principiilor concepției materialiste asupra societății și asupra istoriei, asupra rolului maselor populare și al personalității, care, la rîndul lor, au contribuit la clarificarea obiectivelor luptei politice.

Remarcabila revistă socialistă „Critica Socială” a publicat în cursul anului 1892 numeroase studii de materialism istoric — între care unele ale lui Fr. Engels, sau despre Fr. Engels, ale lui Raicu Ionescu-Rion ș.a.⁵³⁾, în care expunerea problemelor legate de rolul maselor și personalității, de clasele sociale, partide politice etc. avea să contribuie și la clarificarea obiectivelor luptei antimonarhice dusă de mișcarea muncitorească și socialistă din țara noastră în acea vreme.

Tot în cursul anului 1892, ziarul socialist săptămînal „Democrația Socială”, care apărea la Ploiești sub conducerea lui Anton Bacalbașa, dușman neîmpăcat al monarhiei, a publicat o serie de materiale deosebit de caustice la adresa monarhiei. Încă în unul din primele sale numere, cu ocazia discuțiilor răspunsului la mesaj, ziarul cerea printr-un articol de fond desființarea prerogativelor coroanei⁵⁴⁾. În alt articol de fond, monarhia este caracterizată ca un „anacronism pentru lumea civilizată la finele veacului al 19-lea”⁵⁵⁾.

La deschiderea sesiunii parlamentare din toamna aceluși an, A. Bacalbașa scrie despre „proza regală”, banală, searbădă, anostă, care este o platitudine guvernamentală ce se citește de vodă. În timp ce există atîtea probleme sociale și politice acute, „Majestatea sa Unchiul ne plictisește cu paragrafe nesuferit de lungi cu căsătoria Augustului său nepot. Este o colosală lipsă de bun simț și o prefăcătorie uimitoare ca să asasinezi lumea cu discursuri sălcii asupra unui act atît de puțin interesant”. Autorul subliniază că mesajul nu cuprinde nimic pentru clasa muncitoare, deoarece țara este „eminamente agricolă”⁵⁶⁾.

În legătură cu noua și substanțiala dotație, de 300.000 lei anual, acordată moștenitorului tronului de către burghezie și moșierime, ziarul socialist ploieștean arăta că aceasta dovedește încă o dată că statul, pe care un socialist l-a botezat „conspirația minorității împotriva majorității” nu caută altceva decît să-și întărească stîlpii pe care se rezază toată organizația lui. Cine are burghezie, armată și prostituție trebuie să aibă și un Vodă. Cum ar rămînea altfel fără stăpîn aste trei podoabe?⁵⁷⁾. După ce-și exprimă dezacordul total față de idealul unei republici burgheze, arătînd că președintele acesteia nu ar fi în fond decît un „rege în frac”, articolul înfieră servilismul și lipsa oricărui sentiment patriotic la clasele exploatare: „Cîte nu s-ar putea face cu 300.000 lei pe fiecare

⁵³⁾ *Critica Socială*, 1892, I, nr. 3—8.

⁵⁴⁾ *Democrația Socială*, 1892, I, nr. 11 (15 martie), p. 1.

⁵⁵⁾ *Ibidem*, nr. 22 (31 mai), p. 1.

⁵⁶⁾ *Ibidem*, nr. 47 (22 noiembrie), p. 1.

⁵⁷⁾ *Ibidem*, nr. 48 (29 noiembrie), p. 1.

an în țara asta! N-avem școli, n-avem șosele, n-avem spitale — totuși trebuie să luăm piinea din gura fiilor și s-o dăm ciinilor... Liberalii au dat unchiului, conservatorii dau nepotului, ba de astă dată și liberalii sînt oficialmente de acord; cei care cîrtesc nu sînt disciplinați... Dar acest jaf este foarte neînsemnat față de jaful permanent ce se face pe spinarea muncitorilor de către clasa stăpînitoare. Iată pentru ce, declarînd că socotim dotația făcută de Camera burghezească viitorului ei șef ca un furt săvîrșit în dauna țării — nu ne putem opri mult timp asupra acestui caz izolat ci privim mai departe, la *hoția permanentă*, pentru desființarea căreia organizăm pe cei furați. Cauzele, nu efectele!“.

„Democrația Socială“ mai publică un pamflet („Băiatul Rominiei“) ⁵⁸⁾ — avînd ca subiect aceeași scandalosă dotație acordată „junelui Friedl“ — precum și discursul lui Morțun ținut în Cameră, pe aceeași temă, în cadrul răspunsului la mesaj ⁵⁹⁾, — în care se arăta că și majoritatea de atunci a ajuns la putere folosind în opoziție chestia apanajelor.

Ziarul „Munca“ publică sub titlul „Socialismul și Republica“ ⁶⁰⁾ o amplă pledoarie pentru „distrugerea răului de la rădăcină“, pentru înlăturarea orînduirii burgheze, pentru cucerirea puterii politice de către proletariat, pentru exproprierea mijloacelor de producție — în care vede condiții pentru înlăturarea monarhiei. Împreună cu articolul „Puterea legendelor“ ⁶¹⁾, care — vorbind despre tactica socialiștilor — nega legenda după care aceștia ar fi gata să se alătore oricărei manifestații împotriva guvernului pentru că sînt împotriva regimului — articolul „Socialismul și Republica“ răspundea unui articol publicat în „Adevărul“ de Ed. Dioghenide — care cerea ca socialiștii să intre în lupta antimonarhică mai activ. Discuția în presă dintre Dioghenide și Mille este continuată de Beldim, prin articolul „Socialiștii față cu monarhia“ ⁶²⁾, la care, în răspunsul său („Noi și republicanii“), ziarul „Munca“, precizează: „Cînd facem socialism, indirect facem și republicanism, dar dacă am face republicanism am înceta de a face socialism. Să lovim în cauză nu în efect... Regele va găsi întotdeauna politicieni doritori de putere care vor consimți a se face complicii lui, pentru înăbușirea oricărei mișcări democratice“ ⁶³⁾.

Apreciată în ansamblul tacticii legaliste, oportuniste — pe care căutau să o impună elementele burghezo-liberale din conducerea mișcării socialiste — această poziție în problema luptei antimonarhice nu constituia în fond decît un subterfugiu, prin care — după legarea justă a cauzei republicane de cauza întreagă a revoluției socialiste — însăși necesitatea revoluției era negată („noi nu sîntem deloc pentru revoluție, mai ales în

⁵⁸⁾ *Ibidem*, p. 2.

⁵⁹⁾ *Ibidem*, p. 3; nr. 49 (6 decembrie), p. 1.

⁶⁰⁾ *Munca*, 1892, III, nr. 12 (10 mai), p. 3. Articolul, semnat cu pseudonimul — I. Vasiliu, aparține lui C. Mille (vezi nr. 44, din 28 decembrie, p. 2).

⁶¹⁾ *Ibidem*, nr. 11 (3 mai), p. 2—3.

⁶²⁾ *Adevărul*, 19 mai 1892.

⁶³⁾ *Munca*, 1892, III, nr. 14 (24 mai), p. 3—4. Polemica a mai continuat cu o broșură a lui Dioghenide și cu un articol pe marginea acesteia („Părintele Republicii“) — semnat de Mille în *Munca*, 1893, III, nr. 52 (14 februarie), p. 1—2.

starea actuală"); prin aceasta era negată indirect însăși necesitatea luptei antimonarhice. Această poziție a elementelor burghezo-liberale a constituit o frână în mobilizarea maselor populare la o luptă susținută, atît împotriva monarhiei cit și împotriva întregului regim burghezo-moșieresc, pentru înfăptuirea unor transformări revoluționare.

Ziarul „Munca“ a salutat crearea „Clubului democrat republican“ din Iași⁶⁴), al cărui program politic era identic cu cel socialist (iar programul economic — cu cel radical). În alt articol, intitulat „Regele și muncitorii“, se arată că regele Carol I este unul din principalii acționari ai fabricii „Goetz“ din Galați, în care muncitorii sînt crunt exploatați (se dă cazul unui muncitor care îmbolnăvindu-se, i s-a refuzat ajutorul de boală deși i s-au făcut rețineri din salariu pentru casa de ajutor — fapt pentru care muncitorul acționează fabrica în judecată)⁶⁵). Anton Bacalbașa publică în „Munca“ un al articol consacrat mesajului regal de la deschiderea parlamentului, nerușinatei poliloghii pe tema însurătorii lui Ferdinand și laudăroșeniei în legătură cu legea tocmeșilor agricole, care va face mai „intime“ raporturile dintre țărani și moșieri!⁶⁶). Într-un articol de fond, dotația de 300.000 lei anual acordată de burghezo-moșierime lui Ferdinand, este numită „furt fără efracție“⁶⁷), „între multe jafuri autorizate de stat, cum sînt birul personal, dările indirecte, întreținerea armatei, a clerului etc. se mai adaugă acum un articol nou: luxul de a avea un moștenitor al Tronului! Băiatul Romîniei se însoară, trebuie să-l înzestram!“...

În lupta proletariatului — în frunte cu cele mai înaintate elemente din rîndurile sale — pentru crearea unui partid muncitoresc, socialist, sfîrșitul anului 1892 este marcat de publicarea „Proiectului de program al partidului social-democrat romîn“⁶⁸), care prevedea la punctul 15: „Întoarcerea domeniilor coroanei la stat. Restrîngerea prerogativelor regale și mai ales a dreptului de a schimba cabinete și de a dizolva și proroga“. În preambulul acestui proiect nu se făcea nici o considerație de principiu asupra luptei antimonarhice a viitorului partid socialist, iar revendicările expuse în punctul 15 aveau un caracter extrem de limitat. În cadrul discuției asupra Proiectului, C. Mille arăta că el consideră prevederile punctului 15 ca măsuri de luptă *imediată* și numai „cu condițiunea de a se declara în mod categoric că forma de guvernămînt ce o propunem este republica“; Mille face și aici completarea că republica, „în împrejurările actuale politice și sociale, nu poate fi un punct de luptă imediată“, pentru că „ne-am expune la persecuții“⁶⁹).

În forma sa definitivă, sancționată prin voturile delegaților la congresul de constituire a P.S.D.M.R., programul partidului arăta în preambul:

⁶⁴) *Munca*, 1892, III, nr.24 (2 august), p. 1.

⁶⁵) *Ibidem*, nr. 26 (16 august), p. 2.

⁶⁶) *Ibidem*, nr. 40 (22 noiembrie), p. 1.

⁶⁷) *Ibidem*, nr. 41 (29 noiembrie), p. 1.

⁶⁸) *Ibidem*, nr. 43 (13 decembrie), p. 1-3.

⁶⁹) *Ibidem*, nr. 44 (20 decembrie), p. 1-2.

„ca și social-democrația lumii întregi, cea română, ca formă de guvernământ nu poate fi în principiu decât pentru cea republicană“. Punctul 16 din program era identic cu punctul 15 din proiectul de program⁷⁰).

Intr-un articol, intitulat „Țara piere, Vodă bea!“⁷¹), se arăta în ziarul „Munca“: „Pe când pretutindeni vești triste ne vin, pe când inundațiunile grămădesc ruine peste ruine, pe când Românul se vede și mai sărac în țara lui săracă, pe când foametea și holera bat la porțile țării, pe când la marginea Bucureștilor sute de oameni sînt fără pîine și fără adăpost, pe când un lung strigăt de jale se ridică din piepturile a mii de oameni ce au pierdut orice nădejde, Parlamentul țării, aleșii țării, reprezentanții națiunii, știți ce îndulcire plănuiesc a aduce la aceste nenorociri? Ei votează *un milion șapte sute de mii lei* pentru repararea palatului de la Cotroceni și acelaia de la Iași, unde așa-zisul Prinț moștenitor va locui. Și pe cînd se votează aproape două milioane pentru repararea cuiburilor regale, la cîteva sute de metri de castelul de la Cotroceni, pe șoseaua Grozăveștilor, sînt sute de case de muncitori, risipite, inundate, care au neapărată nevoie de reparat“.

Redacția ziarului „Munca“ a mai luat atitudine împotriva „serbării“ puse la cale de oficialitate cu ocazia nașterii unei fete a moștenitorilor tronului, arătînd muncitorilor că aceste „evenimente se serbează pe socoteala muncii lor exploatate“⁷²).

Ziarul de breaslă „Tipograful“ a relatat la rubrica de știri externe despre acțiunile antimonarhice ale socialiștilor belgieni, cu ocazia votării de către Camera belgiană a listei civile⁷³).

Cu ocazia aniversării a 25 de ani de căsătorie a lui Carol și Elisabeta — după cum se vede sărbătorile regale se țineau lanț — organul zilnic al social-democrației romine, „Lumea Nouă“ a cărui apariție dovedește creșterea însemnată a nivelului conștiinței de clasă a proletariatului, a publicat un articol de fond în unul din primele sale numere, în care pentru a combate mitul regalității, creat de burghezo-moșierime, aduce argumente istorice pătrunzătoare cu privire la dezvoltarea capitalismului în țara noastră, cu privire la substratul de clasă al Războiului Independenței, cu privire la rolul nefast al monarhiei, în special în reprimarea răscoalelor țărănești, și cu privire la perspectivele pline de speranțe ale luptei antimonarhice. „Spun oficialii, spun istoricii de anticameră, savanți cu stele și cruci pe piepturi că din interese de clasă, că nu din modul de producere în societate s-a făcut progresul țării românești în acest din urmă pătrar de veac, ci tot și toate sînt datorită bunăvoinței și iubirii de popor a regelui Carol și a reginei Elisabeta. Doi oameni, doi zei; din 25 de ani de muncă

⁷⁰) *Munca*, 1893, IV, nr. 7 (11 aprilie), p. 1—3. Acest program a fost difuzat apoi sub formă de broșuri și în anii următori. Vezi, de ex. „Carte de citire socialistă“ cu o prefață de C. Păcurariu, Ploiești, tip. Modernă, 1896, p. 59—60 (Biblioteca social-democrată, nr. 8).

⁷¹) *Munca*, 1893, IV, nr. 10 (2 mai), p. 3.

⁷²) *Munca*, 1894, V, nr. 31 (2 octombrie), p. 2.

⁷³) *Tipograful*, 1894, I, nr. 2 (1 decembrie), p. 4.

a altor generații muncitoare opera acestor zei; iată ce vor să facă oficialii de azi... Nu pentru glorie militară sau pentru o libertate himerică s-au înalbit văile Plevnei, ci pentru interesul unei clase care devenise economică factor dominant și care pentru completa ei înflorire avea nevoie absolută și de neatîrnare politică. Nimic n-a făcut actuala dinastie pentru a se putea bucura de popularitate și nicăieri poate sentimentul dinastic al poporului nu e mai slab ca la noi... Acei care au văzut armata, a cărei înaltă șefie e incredințată jubilarului de ieri, descărcînd gloanțe în carnea sătenilor, intrucît aceștia pot ei se să bucure de ziua de ieri? Clasa dominantă a încheiat ieri un capitol de istorie oficială. Se prea grăbesc însă cu eternizarea lingușirilor lor. Pe cînd ei încheie un capitol, poporul adevărat, acel ce muncește și produce, începe de-abia să-și arunce lumina minții îndărăt și să fie siguri toți cei ce au jubilat ieri că altfel va încheia acest popor același capitol, că altfel știe el, nu să scrie, dar să încheie o epocă istorică ⁷⁴).

Un important articol de fond, avînd titlul tipărit cu manșete mari, avertiza: „Prea tîrziu majestate!“ ⁷⁵). În timpul domniei lui Carol I, țărănimea a ajuns la sapă de lemn, „și cu cît sărăcia ei creștea, milioanele tale se înmulțeau, și cu cît țărănul cerea pămînt, cu atît moșiile tale se întindeau. Ai închis ochii la totul și la toate, afară de comorile tale. Azi totul s-a sfîrșit. Nimeni nu poate căpăta încrederea aceluia care s-a văzut despoiat de tot și lăsat în prada claselor stăpînitoare de rege. Azi poporul nu mai poate avea încredere decît în el însuși“. În același timp, autorul articolului — C. Mille — face grave erori atunci cînd vorbește despre „tinărul locotenent prusac“ care ar fi venit, chipurile, cu năzuințe înalte în România etc. — și, mai ales atunci cînd definește drept „strigătul disperat al omului cinstit“ (!) cunoscuta scrisoare a lui Carol I către personajul fictiv Auerbach — care a provocat la apariția ei scandalizarea întregii opinii progresiste din țară, din cauza disprețului și urii cu care vorbea Carol în scrisoarea despre poporul român. Prin aceste aprecieri, Mille era departe nu numai de poziția socialistă justă față de monarhie, ci și față de poziția radical-burgheză. În aprecierile sale de mai sus stă explicația atitudinii sale de demobilizare a maselor, prin propagarea inoportunității luptei antimonarhice susținute.

Despre comedia parlamentară, „Lumea Nouă“ spunea într-un alt articol de fond: „Cortina o ridică regele și comedia începe... el are dreptul a-și alege oameni care să-i acopere răspunderea... te înădușe hohotul de rîs cu acel lugubru al plînsului... voința regelui este îndestulătoare pentru a le da pe mină (partidul burghezo-moșieresci — n.n.) frinele statului român... Îmbogățiți-vă le-a zis el, dar lăsați-mă și pe mine să mă îmbogățesc“ ⁷⁶); despre aceeași minciună parlamentară, în alt articol de fond

⁷⁴) *Lumea Nouă*, 1894, I, nr. 3 (4 noiembrie), p. 1.

⁷⁵) *Ibidem*, nr. 9 (10 noiembrie), p. 1. În legătură cu anunțul din „Monitorul Oficial“ nr. 174, din 8 (20) noiembrie 1894, după care Carol a donat o sumă de bani pentru înființarea unei „case de ajutor a țăranilor“.

⁷⁶) *Lumea Nouă*, 1894, I, nr. 14 (16 noiembrie), p. 1.

se arăta că aceasta „s-a cocoțat din ce în ce mai sus, stabilind o singură comunicație între palat și dealul mitropoliei. Între aceste două case se fac schimbări de complimente — între ele și-a găsit culcuș marele mister al guvernării țării“⁷⁷⁾.

O vie impresie asupra opiniei publice din țara noastră a produs atitudinea demnă a deputaților socialiști din parlamentul german — care, la sosirea împăratului în vederea inaugurării noului palat al Reichstagului nu s-au sculat în picioare, cum era obiceiul. Pentru aceasta, deputaților socialiști germani, în frunte cu W. Liebknecht, li s-a intentat un odios proces de lèse-majesté. Ziarul „Lumea Nouă“ și-a ținut la curent cititorii cu desfășurarea acestor fapte⁷⁸⁾ precum și cu discursul ținut de A. Bebel în Reichstag, pentru demascarea substratului de clasă al infamului proces⁷⁹⁾. Încercînd să scoată din exemplul socialiștilor germani, cit și din al aceloră din alte țări, învățăminte pentru lupta antimonarhică a mișcării socialiste din România, „Lumea Nouă“ arăta în articolul de fond „Jos monarhia“⁸⁰⁾: „e o datorie a noastră, socialiștii de pe țărmurile Dunării, să ne afirmăm și noi credința noastră republicană, să rupem masca constituțională a monarhiei... Azi cînd din toate părțile frații noștri în aceeași sfîntă credință își afirmă republicanismul lor... cînd se pare că furtuna care va da jos tronurile a început a sufla... nu ne mai e permis să ne facem că nu știm de monarhie și de credințele noastre republicane“. Articolul subliniază că cel de al II-lea Congres al P.S.D.M.R. s-a pronunțat „pentru singura formă posibilă și compatibilă cu socialismul — Republica“.

Intr-o interesantă paralelă dintre atitudinea identică a lui Wilhelm Liebknecht și a lui D. Sturza — care nu s-au sculat în picioare la sosirea împăratului în Reichstag, respectiv a regelui în Parlament, „Lumea Nouă“ arată că Liebknecht a făcut aceasta din conștiința sa de socialist, pe cînd Sturza — odinioară sluga palatului — pentru că nu mai era la putere⁸¹⁾.

Reluînd expresia lansată de C. A. Rosetti pentru mobilizarea la luptă împotriva reacțiunii — „Plevna internă“, ziarul „Lumea Nouă“ arată că adevărata cetate ce trebuie cucerită o constituie parlamentul, senatul și regalitatea — care este „fortificația cea mai tare“ pentru că „poate refuza de a iscăli hotărîrile Camerei chiar cînd sînt susținute de senat; poate dizolva corpurile legiuitoare și deci poate da prilej alegătorilor să vie cu idei mai puțin subversive, ajutați fiind de nelegala, dar foarte convingătoare pasiune a bitelor, banilor, contravențiilor, făgăduielilor de slujbe și altor mijloace nelegale de influențare electorală“⁸²⁾.

⁷⁷⁾ *Ibidem*, nr. 22 (25 noiembrie), p. 1.

⁷⁸⁾ *Ibidem*, nr. 23 (26 noiembrie), p. 3, nr. 28 (1 decembrie), p. 3; nr. 29 (2 decembrie), p. 1-2.

⁷⁹⁾ *Ibidem*, nr. 36 (10 decembrie), p. 2.

⁸⁰⁾ *Ibidem*, nr. 29 (2 decembrie), p. 1.

⁸¹⁾ *Ibidem*, nr. 54 (31 decembrie), p. 1.

⁸²⁾ *Ibidem*, nr. 39 (13 decembrie), p. 1.

„Lumea Nouă“, expunându-și atitudinea față de proiectul înființării unui sindicat al presei și al „alegerii“ ca președinte al acestuia a lui I. Kalinderu, administratorul domeniilor coroanei și confidentul regelui, avertiza asupra pericolului că, astfel proiectat, sindicatul presei să nu se transforme într-o „sucursală palatistă“⁸³).

În articolul „Dinastia străină“⁸⁴) se arată cauzele aducerii în țară, de către coaliția burghezo-moșierească, a dinastiei străine — „pentru a da Europei capitaliste garanții“, iar în legătură cu atitudinea „elastică“ față de rege a oamenilor politici — „toți au strigat contra lui și contra absolutismului regal cînd erau în opoziție, dar s-au supus la orice cereri, oricît de neconstituționale, cînd regele i-a ținut la putere“.

În numărul din 11 mai 1895 al ziarului „Lumea Nouă“ au apărut trei caricaturi care rezumă istoria de pînă atunci a dinastiei, precum și articole în care se arată că „fără voie îți vin în minte sumele nebune ce costă pe țară regele ce se sărbătorește (listă civilă enormă, apanagii grase, domenii întinse). Dacă a capitalizat în acest răstimp banul poporului, a capitalizat în același timp antipatia și disprețul poporului acesta“. Carol încarnează patima după bani și reacționarismul; din memoriile pe care Carol I le publică, se vede ura sa pentru popor și instituțiile țării, se vede că el e inspiratorul tuturor măsurilor reacționare ce se iau.

În legătură cu șubrezenia sprijinului pe care regimul burghezo-moșieresc îl aștepta de la armata sa — se arată că recrutul, înainte de a fi recrut, a fost muncitor sau țaran⁸⁵).

Într-un articol se arată că „cu toată monarhia constituțională de formă, ea este absolută în fond, răstoarnă sau ridică partizi, își croiește apanaje și liste civile, face legi calcătoare de constituție și toate acestea sub scutul unei constituții de carton“⁸⁶). Un articol de fond califică drept „violență fără seamăn“ felul cum manevrează regele cu partidele burghezo-moșierești⁸⁷). În alt material se răspunde calomniei ziarului „Epoca“, care explicase înfrîngerea zdrobitoare a conservatorilor în alegeri prin faptul că liberalii au sprijinul monarhiei, iar țara ar fi dinastică! De altfel, ziarul conservator amintit, căuta permanent diverse formule propagandistice — chiar dacă unele se contraziceau cu altele — menite să mascheze caracterul ultrareacționar al partidului conservator (vezi mai sus calomnia lansată de același ziar, despre „țara conservatoare“). La calomnia „țara dinastică“, „Lumea Nouă“ răspunde, conchizînd: „Dar cine nu știe răceala cu care poporul vorbește de neamț“ (rege — n.n.)⁸⁸).

⁸³) *Lumea Nouă*, 1895, I, nr. 176 (10 mai), p. 1.

⁸⁴) *Ibidem*, nr. 177 (11 mai), p. 1.

⁸⁵) *Ibidem*, p. 1—3.

⁸⁶) *Ibidem*, nr. 178 (13 mai), p. 1.

⁸⁷) *Ibidem*, nr. 182 (17 mai), p. 1.

⁸⁸) *Ibidem*, 1895, II, nr. 363 (26 noiembrie), p. 1.

În legătură cu măsurile antisocialiste inițiate în Germania de Wilhelm al II-lea, precum și în general, explicându-se politica antisocialistă a burgheziei, „Lumea Nouă“ arată că toate acestea demonstrează frica burgheziei, slăbiciunea ei⁸⁹⁾.

Grave confuzii strecoară Ion Nădejde în articolul său „Primejdia regală“⁹⁰⁾. Și în problema luptei antimonarhice, pe măsură ce se apropia ruptura definitivă din 1899 dintre mișcarea muncitorească și elementele burghezo-liberale — atitudinea trădătoare a acestora este tot mai fățișă. Astfel, în articolul amintit, Nădejde scrie textual: „Carol a fost la noi un factor de progres... un rege bun și folositor țării“ !! Deși „a avut un defect — a fost prea lacom“, totuși „a fost mai de treabă“ decât Milan al Serbiei. După Nădejde, primejdia monarhică — mai ales în Balcani — constă în venirea la tron a unor monarhi de felul lui Milan! Nădejde arată că „voim o republică, dar nu o republică în care să fie legea actuală electorală, și la președinția căreia să vedem când pe cuconul Lascăr, când pe cuconul Mitiță. Acum pentru socialiști nu e timpul să facă agitații republicane (s.n.) căci schimbarea în republică se va face la timpul când țara va fi în adevăr stăpină pe sine, fără nici o greutate“.

Intr-un articol de fond publicat în „Lumea Nouă“⁹¹⁾ se subliniază coincidența dintre aniversarea încoronării lui Carol I și încoronarea țarului Nicolae. Alte materiale sînt consacrate demascării fățarniciei serbării de la 10 mai 1896, cînd se împlineau 30 de ani de la venirea lui Carol în țară⁹²⁾. „Lumea Nouă“ a caracterizat cu o ironie mușcătoare esența „dinasticismului conservator“⁹³⁾. Numărul din 10 mai al ziarului conservator „Epoca“ a apărut fără nici o mențiune despre împlinirea celor 30 de ani de căpătuială a regelui pe spinarea poporului, deși N. Filipescu, azi (atunci — n.n.) simplu director al „Epocii“, pe vremea cînd sub regimul conservator era primar al capitalei — nu știa ce să mai născocoască pentru a mări pompa serbării de 10 mai: „uite așa e cu dinasticismul, cînd te primește slugă la palat, te îmbraci în haine tricolore și faci tot soiul de giumbușlucuri; cînd te dă afară, injuri stăpinul prin cafenele, iar cînd îl vezi trecînd — te faci că nu-l observi“.

O campanie puternică a deschis „Lumea Nouă“ în afacerea condamnării lui Ghenadie, mitropolitul primat — afacere care a dezvăluit încă o dată, în ochii întregii lumi, putreziciunea regimului burghezo-moșieresc. Trebuie spus însă că în raport cu alte aspecte ale vieții politice mai ales în legătură cu sarcinile concrete ale social-democrației românești, redacția ziarului „Lumea Nouă“ a acordat campaniei amintite un spațiu exagerat de mare față de importanța reală a acestuia, ceea ce frusta mișcarea muncitorească de folosirea deplină a principalului ei organ de

⁸⁹⁾ *Ibidem*, nr. 290 (8 septembrie), p. 1.

⁹⁰⁾ *Ibidem*, 1896, II, nr. 398 (6 ianuarie), p. 1.

⁹¹⁾ *Ibidem*, nr. 518 (11 mai), p. 1.

⁹²⁾ *Ibidem*, nr. 518 (11 mai), p. 1 ; nr. 520 (15 mai), p. 2.

⁹³⁾ *Ibidem*, nr. 519 (12 mai), p. 1.

presă. Ziarul a demascat „Fățarnicia lui Carol I“⁹⁴), care pentru înlăturarea lui Ghenadie „și-a adus aminte că e catolic și că deci trebuie să uzeze de iezuitismul său, de altfel îndeajuns de cunoscut“. Totodată, într-un articol de fond⁹⁵), este demascată oligarhia burghezo-moșierească, care l-a proclamat pe Carol drept „arbitru“ în chestiunea Ghenadie.

O altă serie de articole este consacrată vizitei lui Franz Iozef în România. Încă cu multă vreme înainte a vizitei, făcând o antiteză între neconținutele alaiuri regale și viața grea, plină de suferințe a poporului, ziarul „Lumea Nouă“ arăta într-un articol de fond⁹⁶): „niciodată ca în asemenea ocaziuni nu apare mai luminoasă și nu se impune unei mai dureroase admirațiuni munca de sclavie a țărănimii românești. Țărănimea aceasta a dat totul, puterea trupului ei, piepturile ei, sângele ei, pentru a închea România independentă de azi“. Făcând legătura între vizita lui Franz Iozef și școlile noastre, un articol semnat de un muncitor (C. Panait) arăta: „Cu ocazia vizitei drăguțului de împărat, oamenii de bine ai acestei țări au și aprobat aruncarea în gîrlă cam a vreunui milion și jumătate de lei pentru împodobiri în toate părțile, și mai cu seamă pentru aruncarea în sfintele buzunare fără fund...“⁹⁷). Articolul descrie marea criză de localuri școlare din Capitală și arată că numai cu jumătate din suma aruncată pentru vizita lui Franz Iozef se puteau construi 12 școli, ceea ce, ținînd seama de populația din acea vreme a Capitalei, ar fi însemnat foarte mult.

Într-un articol redacțional despre vizita amintită se spune: „...nimic nu poate fi comun între simțămintele a patru milioane de producători, care asigură existența Romîniei independente de azi și sînt singurii în drept de a vorbi în numele acestei țări — și sentimentele minorității de îmbogății, care au uzurpat totul pentru ei și vorbesc în numele țării pentru că o consideră nevîrstnică și nevrednică de a vorbi ea singură. Celui care vine în casa lui, țaranul român îi iese înainte și-i urează bun venit, dar pe cel ce vine la curtea boierească îl privește lung și dă din cap cu îngrijorare, că de la curțile boierești pînă acum numai binele nu i s-a tras!“⁹⁸). Aresîndu-i-se „Lui Franz Iozef“⁹⁹), ziarul „Lumea Nouă“ arăta că în locul platitudinilor oficiale ar prefera să afle cum trăiesc proletarii din Austro-Ungaria și demasca unul din scopurile vizitei: „împărate, spui că vii ca sol al păcii și primul lucru ce ceri să afli e să vezi cîți soldați și cîte tunuri avem“.

Un articol de fond¹⁰⁰) comenta astfel desfășurarea vizitei: „ai crede că împărații, regii, oamenii de stat — sînt totul, că ei fac istoria,

⁹⁴) *Ibidem*, nr. 531 (25 mai), p. 1.

⁹⁵) *Ibidem*, nr. 683 (31 octombrie), p. 1.

⁹⁶) *Ibidem*, nr. 576 (10 iulie), p. 1.

⁹⁷) *Ibidem*, nr. 624 (31 august), p. 2.

⁹⁸) *Ibidem*, nr. 639 (16 septembrie), p. 1.

⁹⁹) *Ibidem*, nr. 641 (18 septembrie), p. 1.

¹⁰⁰) *Ibidem*, p. 1.

duc popoarele la fericire sau nefericire... Pentru a întări idolatria și fetișmul regal, nu e cheltuială care să pară prea mare“. În opoziție cu aceste alaiuri și cu interesele de clasă comune ale monarhiei române și austro-ungare, articolul amintit arăta ceea ce „ne leagă cu frații de suferință și ne dăm mâna cu dinșii în ciuda tuturor urilor ce caută cu atâta stăruință a cultiva în noi din cea mai fragedă copilărie, slujbașii claselor domnitoare“. Făcînd un bilanț „Cît ne-a costat vizita“¹⁰¹), ziarul cerea: „Galantonia la o parte și prezența socoteala“. În legătură cu altă vizită regală — aceea a regelui Serbiei — „Lumea Nouă“ publica articolul „Austro-Ungaria, Serbia și România“¹⁰²), în care definea astfel scopurile acestui șir de vizite regale: „nimeni n-o să creadă că regele, sau mai bine zis regișorul Serbiei, vine la noi de preumblare. Capetele încoronate se supun întotdeauna intereselor, că de aia sînt încoronate, pentru a reprezenta în scurt, concentrat, violent, interesele burgheziei“.

Demascînd goliciumea și ipocrizia mesajului regal citit la deschiderea sesiunii parlamentare din noiembrie 1896, M. Dobrin spunea într-un articol de fond din „Lumea Nouă“: «M-ași prinde mult mai bucuros să scriu aci un comentariu savant asupra vidului, asupra sonorității nimicului, decît să fiu nevoit a comenta proza mesagiului citit ieri de rege în Cameră... În ce privește textul mesagiului, rareori dictonul latin „non multa sed multum“ a căpătat o mai strălucită dezmințire»¹⁰³). Peste încă un an de zile, ziarul constata: „regele... cu același glas monoton, tărăgănat, în aceeași limbă foarte puțin românească, a citit mesagiul de deschidere“¹⁰⁴). În legătură cu proiectul răspunsului la mesaj, în care „Co-roana are toate laudele, pe cînd țara de-abia are trei rînduri la urmă“, ziarul combate aserțiunea după care vizitele regale ar contribui la alianța dintre popoare și publică textul discursului lui Morțun în Cameră, în care acesta spunea textual: „voi fi cel dintîi nu numai ca cetățean dar și ca socialist, care să mă bucur că Țara Românească a avut ca rege pe Carol I“ !!!¹⁰⁵). Aceasta era o nouă manifestare fățișă trădătoare a elementelor burghezo-liberale și în același timp de calomniere a mișcării socialiste, în numele căreia nimeni nu avea dreptul să facă asemenea afirmații.

Revista „Mișcarea Socială“, care a apărut în anul 1897 sub conducerea lui P. Mușoiu și P. Zosin, a publicat unele materiale în care a luat atitudine împotriva monarhiei, dar cu vădite argumente sau opinii anarhiste (poporul = „masă de aluat“ ș.a.)¹⁰⁶). În legătură cu boala lui Ferdinand, din care presa burgheziei și moșierimii făcuse o chestiune de

¹⁰¹) *Ibidem*, nr. 661 (8 octombrie), p. 1.

¹⁰²) *Ibidem*, nr. 672 (20 octombrie), p. 1.

¹⁰³) *Ibidem*, 1896, III, nr. 698 (17 noiembrie), p. 1.

¹⁰⁴) *Lumea Nouă*, 1897, IV, nr. 1003 (18 noiembrie), p. 1.

¹⁰⁵) *Ibidem*, nr. 1024 (13 decembrie), p. 2.

¹⁰⁶) *Mișcarea Socială*, 1897, I, nr. 14 (18 mai), p. 3.

primejdie națională, „Mișcarea Socială“ arăta¹⁰⁷): „oricît de proastă idee ai avea despre pătura noastră stăpînitoare, râmii totuși înmărmurit de starea de timpire în care a adus-o boala nenorocitului principe moștenitor... (cîte mii de femei și copii nu-și dau chiar duhul lipsiți de cea mai elementară îngrijire... Ca și cum acolo (la Cotroceni — n.n.) s-ar fi concentrat nodul vital al țării romînești, ca și cum o atingere mortală în acel punct delicat ar însemna implicit mistuirea neamului romînesc...”

În numărul din 11 mai 1898, „Lumea Nouă“ a publicat notele „la paradie“ și „Din viața cazonă: defilarea“, precum și articolele „Cerșetori eroi“ și „După război“, în care arată caracterul iluzoriu al încercărilor disperate ale veteranilor de la 1877 de a veni pînă la București pentru a obține dreptate de la rege.

Folosind pîrghiile pe care le mai dețineau în conducerea mișcării socialiste (în special ziarul „Lumea Nouă“), manifestările trădătoare ale elementelor burghezo-liberale se înmulțesc. Astfel, Nădejde afirma că Independența se datorește „inteligenței bărbaților noștri de stat, îndeosebi a regelui“ !!¹⁰⁸). Într-un apel adresat oligarhiei, se cere acesteia să-și amintească că datorează funcțiile înalte ale membrilor săi — eroilor de la 1877: „dați drepturi poporului — pentru ca o legătură statornică să se facă între conduși și conducători“ (s.n.)¹⁰⁹). Ion Nădejde se străduia să demonstreze că „nu orice țară e coaptă pentru forma republicană“, lăsînd să se înțeleagă că la noi, monarhia ar mai avea de jucat vreun rol, afirmînd că mișcarea muncitorească nu are de suferit din pricina formei monarhice, că în istorie au fost necesare nu numai diversele monarhii, ci chiar și papalitatea¹¹⁰). Pe linia atitudinii constant antianarhiste — dar nu întotdeauna de pe poziții revoluționare — „Lumea Nouă“ a deplîns asasinarea împărătesei Austriei¹¹¹).

Elementele burghezo-liberale și-au arătat toată goliciunea lașității lor în problema luptei antimonarhice, respingînd chiar și lupta antimonarhică de pe pozițiile radical-burgheze, transformîndu-se — încă înainte de trădarea lor din 1899 — în adevărați apologeti ai monarhiei.

Citirea articolului „Socialiștii și regele“, semnat de I. Nădejde¹¹²) provoacă stupefacție: Carol I „a fost un nespun noroc pentru România și sîntem convinși că fără dînsul țara n-ar fi făcut pașii pe care i-a făcut“; monarhia a constituit o „garanție a suveranității și a independenței“ (!!!); dar culmea nerușinării — „regele a arătat pe moșiile coroanei ce poate face un proprietar cu oarecare durere de inimă pentru săteni“ !!! Aceasta reprezintă părăsirea ultimei și celei mai redutabile baricade a luptei antimo-

¹⁰⁷) *Ibidem*, nr. 15 (25 mai), p. 1; nr. 20 (29 iunie), p. 1.

¹⁰⁸) *Lumea Nouă*, 1898, IV, nr. 1144 (11 mai), p. 1.

¹⁰⁹) *Ibidem*, p. 1.

¹¹⁰) *Ibidem*, nr. 1147 (14 mai), p. 1.

¹¹¹) *Ibidem*, nr. 1236 (3 septembrie), p. 1.

¹¹²) *Lumea Nouă*, 1898, V, seria II, nr. 4 (13 decembrie), p. 1.

narhice — baricada demascării ororilor singeroase comise de dinastie la sate.

În opoziție cu această atitudine respingătoare (datorită căreia, regele va chema mai târziu pe unii „generoși“ în guvern, uneori în momente de mare restricte pentru reacțiune, de pildă după răscoala din 1907), stă poziția principială, fermă, a mișcării muncitorești, a elementelor înaintate muncitorești.

Cîteva interesante materiale antidinastice apar în „Revoluția Socială“, organ pregătitor al „Comunei Universale“, care apărea la Craiova. Pagina întâia a primul număr (14 martie 1898) este dominată de un mare desen care reprezintă „Republica socială“ călcînd în picioare regalitatea. În același număr, cu prilejul aniversării a 17 ani de la proclamarea regatului se arată că aceasta constituie o „zi de nefericire pentru poporul român... care zace astăzi în neagra suferință a mizeriei și în munca neomenoasă a exploatării, iar tu popor secătuit de brutalitatea etichetei regale, fă să renască din tine o nouă etichetă: proclamarea comunei Universale“. Cu prilejul „mascaradei regești“ a aniversării zilei de naștere a lui Carol, arăta că „tot ce se știe este că poporul plătește toate caraghioslicurile pe care le fac ei (burghezii — n.n.) și pentru care nici o dată nu au luat consimțămîntul poporului“¹¹³). Într-un articol de fond intitulat „Sach rege!“¹¹⁴) D. D. Radoviceanu, care conducea ziarul craiovean amintit, demască pe Carol I, care „se întovărășește azi cu vrăjmașul intern, capitalul și latifundiarul... (care) a inaugurat o nouă eră de exploatare... (care), urcat pe ruinele tronului democratului Cuza Vodă, a inaugurat și protejat ingenuchierea și ruina muncitorimei agricole — industriale și de condei la picioarele nesăturabilei haite de leneși și lași... (care) tolerează a ne suga pînă și măduva din oase pentru a se răsfăța o clică... iar cînd ridicăm pentru drepturi ne răspunde ca în primăvara anului 1888, cu gloanțe din cartușele cumpărate din sudoarea feței noastre“.

Răspunzînd justificării adusă de ziarul „Dreptatea“ campaniei antisocialiste pornită în primăvara anului 1899 de ministrul de interne Ferikide — ca fiind ordonată de la palat —, ziarul „Trompeta“¹¹⁵) scria: „Regele Carol crede că dacă a ordonat sfetnicului său de la interne să înceapă goana în contra socialiștilor să le desființeze cluburile, are să-i nimicască sau în cazul din urmă îi va abate de la calea lor legală de a mai lupta încă pentru dobîndirea drepturilor clasei muncitoare. Regele Carol să aibă în vedere un lucru: ideile mari și folositoare nu se pot distruge niciodată, oricîte persecuțiuni și ghilotine s-ar îndrepta în contra propagatorilor lor (ca de exemplu în Germania). Dinastiile se vor înlocui prin

¹¹³) *Revoluția Socială*, 1898, I, nr. 5 (12 aprilie), p. 1.

¹¹⁴) *Ibidem*, nr. 9 (10 mai), p. 1.

¹¹⁵) *Trompeta* (schimbare de titlu „Trompeta socialistă“), 1899, I, nr. 23 (7 februarie), p. 1—2.

republici sociale, iar socialismul nu va putea dispărea, oricâte nelegiuri s-ar face din partea celor care dețin puterea azi¹¹⁶.

Pe marginea mesajului adresat regelui, cu ocazia anului nou, de către câțiva reprezentanți ai claselor conducătoare, care au îndrăznit să vorbească în numele poporului, și referindu-se la situația din sinul mișcării muncitorești, C. Buzdugan arăta ¹¹⁶): „și dacă pînă acuma am luat legalismul în înțeles prea restrîns, dacă tactica noastră a fost o tactică mai mult de umilință, asta am făcut-o atîta timp cît am fost legați la ochi, cît timp ne-am făurit iluzii prea mari despre rolul civilizator al regelui Carol. Acum însă, cînd lucrurile sar în ochi, cînd sîntem convinși că toate nelegiuirile, arestările și crimele deslănțuite asupra noastră sînt înfăptuite sub un înalt patronaj, acum trebuie să ne întorcem și noi la adevăratele principii socialiste, să fim un partid revoluționar în sensul științific al cuvîntului. Trebuie să se știe că fiind socialiști, preconizăm revoluția socială și că sîntem cei mai convinși republicani“.

* * *

Lupta antimonarhică dusă de mișcarea muncitorească din România a continuat cu o vigoare sporită în perioada următoare, cînd — nemaiavînd la conducere elemente „generoase“ de teapa lui Morțun sau Nădejde — proletariatul a ridicat mereu mai sus steagul luptei generale împotriva odiosului regim burghezo-moșieresc, dînd o atenție tot mai mare organizării sale de clasă.

Un moment semnificativ din etapa imediat următoare a acestei lupte îl constituie campania antimonarhică socialistă din anii 1906—1907, al cărui obiectiv îl constituia demascarea rolului nefast jucat de monarhie în istoria ultimelor patru decenii și a complicității regale în bestiala reprimare sîngeroasă în masă a răscoalei țărănești din 1907 ¹¹⁷).

¹¹⁶) *Lumea Nouă*, 1900, VI, seria a III-a, nr. 28 (23 ianuarie), p. 2.

¹¹⁷) Vezi în acest sens, de ex. «Patruzeci de ani sărăcie, de robie și rușine. Manifestul cercului socialist „România Muncitoare“», Galați, 1906, 54 p./ed. a II-a, Buc. 1906, 64 p.) și articolul din „Calendarul Muncii“ pe anul 1915 (p. 93).

La puțină vreme după înăbușirea sîngeroasă a răscoalei țărănești din 1907, ziarul „România Muncitoare“ (1907, III, seria II-a, nr. 18, 1—7 iulie) insera articolul „Sultan și Rege“, cu ocazia decorării lui Carol I de către... Sultan, care a uitat gustul amar, destul de proaspăt al înfrîngerii din 1877—1878. Dezvăluind consemnul reacțiunii internaționale în înăbușirea mișcărilor revoluționare ce amenințau să se propage și în țări vecine, articolul amintit remarcă faptul că „între sultanul care guvernează peste o țară lipsită de drepturi, în care stînge orice scînteie de libertate și sacrifică viețile omenеști pentru toate capriciile, și între regele care domnește peste o țară unde drepturile sînt scrise pe hîrtie pentru ca să se nesocotească în viață, unde domnește bunul plac al tuturor viziratorilor ministeriale și abuzurile tuturor pașalicurilor prefectoriale și unde se ucide mii de țărani, se aruncă pe nedrept în temniță și li se dărîmă satele, între suveranii unor asemenea țări e firesc să existe cele mai prietenești legături“.

Evenimentele istorice mai importante din perioada ce a urmat apoi, mergînd pînă la 30 Decembrie 1947 — au cunoscut, aproape de fiecare dată, noi și din ce în ce mai puternice asalturi ale maselor populare în frunte cu proletariatul, sub conducerea partidului, împotriva putreziciunii și parazitismului monarhic, pînă cînd — datorită clarviziunii și aprecierii științifice a partidului comunist — poporul român a scuturat definitiv jugul monarhiei.

Puternicile rădăcini istorice ale acestui măreț act din istoria poporului nostru, care au intrat în patrimoniul tradițiilor revoluționare ale poporului român dovedesc trecutul glorios de luptă al proletariatului în fruntea maselor populare, pentru revendicări democratice vitale, pentru eliberarea socială și națională, pentru o societate din care să fie alungată pentru totdeauna orice formă a exploatării omului de către om.

DIN LUPTA P.C.R. IMPOTRIVA FASCIZĂRII ȚĂRII ȘI A PREGĂTIRILOR DE RĂZBOI (ASPECTE DIN MOLDOVA, 1934—1938)

I. SAIZU, L. EȘANU

Criza economică mondială din anii 1929—1933 a dus în România, ca și în celelalte țări capitaliste, la ascuțirea tuturor contradicțiilor orînduirii capitaliste, îndeosebi a contradicției dintre burghezie și proletariat. Pentru ieșirea din criză pe spinarea maselor, regimul burghezo-moșieresc a aplicat politica „curbelor de sacrificiu“, de scădere a salariilor și de continuare a concedierilor, intensificînd fascizarea țării și pregătirile de război.

Asaltul burgheziei împotriva maselor muncitoare a stîrnit revolta acestora în întreaga țară. Congresul al V-lea al P.C.R., din decembrie 1931, „*un moment de cotitură în viața partidului*“¹⁾, făcînd aprecierea importanței perioade istorice în care s-a ținut, și-a fixat ca sarcină, „să dea răspuns problemelor fundamentale ale mișcării revoluționare din România, să consolideze unitatea rîndurilor partidului și să înarmeze ideologiceste partidul în vederea luptelor mărețe care stăteau în fața sa“²⁾. Traducînd în viață aceste sarcini, partidul a organizat și condus mari acțiuni muncitorești, care au culminat cu eroicile lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie—februarie 1933. Constituînd „*pentru un timp un zăgaz puternic în calea fascizării țării și a pregătirii războiului antisovietic*“³⁾, luptele din ianuarie—februarie 1933 „*au frînat ofensiva capitalistă împotriva condițiilor de muncă și de viață ale oamenilor muncii, au dat o lovitură puternică politicii de fascizare a țării, au contribuit la creșterea conștiinței politice și la îmbogățirea experienței de luptă a proletariatului*“⁴⁾.

Datorită ascuțirii contradicțiilor interne și adîncirea crizei politice și de teama creșterii luptelor revoluționare ale maselor muncitoare conduse

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 374.

²⁾ *Ibidem*.

³⁾ *Ibidem*, p. 617.

⁴⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, Ed. politică, Buc., 1961, p. 435—436.

de Partidul Comunist din România, clasele dominante au coalizat în jurul lor cele mai reacționare forțe care, printr-o politică teroristă, să le asigure dominația de clasă.

După victoria fascismului în Germania, „întregul curs al politicii interne și externe a României arată că cercurile reacționare românești se orientau categoric spre fascism“⁵⁾. Fascismul a apărut în România, ca și în celelalte țări capitaliste, în anii în care a avut loc cea mai ascutită luptă de clasă între burghezie și proletariat, când burgheziei nu-i mai ajutau vechile metode de guvernare și îi era necesară trecerea la dictatura teroristă în vederea reprimirii luptelor muncitorești și a mișcărilor democratice.

Din cauza luptei de clasă ascuțite și a adâncirii contradicțiilor interne, burghezia română n-a putut trece direct la dictatură fascistă; ea a avut nevoie de o perioadă de pregătire, de o perioadă în care, pe baza măsurilor luate, s-a putut trece treptat la fascizarea vieții sociale și politice a țării. Perioada de intensificare a fascizării (1934—1938) este perioada de lichidare succesivă a ultimelor libertăți democratice, perioada de pregătire a desființării tuturor partidelor și organizațiilor, de pregătire a suprimării parlamentului în interesul asigurării dominației absolute a celor mai reacționare virfuri ale burgheziei și moșierimii. După 1934 s-a trecut în mod deschis la practica constantă a decretelor-legi și la acapararea puterii legislative de către rege și guvern“⁶⁾.

În domeniul politicii interne, în anii fascizării țării, burghezia a intensificat teroarea asupra Partidului Comunist din România, asupra sindicatelor revoluționare muncitorești, asupra organizațiilor democratice. Pe baza legii electorale reacționare, ea a completat aparatul de stat cu elementele cele mai reacționare, sporind activitatea organelor de reprimare directă — armata, poliția, jandarmeria, justiția, serviciul de informații; a fascizat viața socială; a „simplificat“ viața politică, introducând metode teroriste în conducerea ei, a finanțat și sprijinit organizațiile fasciste, stimulând acțiunile lor. În domeniul politicii externe, burghezia a intensificat politica militaristă și a pregătirilor de război, întreținând pentru aceasta o ideologie șovinistă, de vrajbă și ațitare împotriva altor popoare. Prin acest ansamblu de măsuri, ea a pregătit trecerea puterii în mâinile celor mai reacționare virfuri ale burgheziei și moșierimii, conducătorilor mișcării fasciste. Pentru apărarea intereselor sale, ea a făcut din parlament un atribut al politicii de fascizare.

Procesul de fascizare din România a fost puternic susținut de reacțiunea internațională, care era interesată ca cercurile conducătoare de la noi să-și desfășoare nestingherite pregătirile de război împotriva U.R.S.S.

Adoptarea măsurilor de fascizare subliniază agravarea procesului de slăbire a burgheziei, ea nemaiputând să guverneze cu aceleași mijloace în condițiile creșterii luptelor revoluționare ale proletariatului și țărănimii, în condițiile luptei pentru libertăți democratice a celor mai largi pătri sociale. Trecerea la fascizare este rezultatul procesului ascuțirii contradic-

⁵⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 378.

⁶⁾ D. Ionescu, Gh. Tuțui, Gh. Matei, *Dezvoltarea constituțională a statului român*, Ed. științifică, Buc., 1957, p. 303.

țiilor interne, care a avut loc după primul război mondial, dezvoltat în anii stabilizării relative a capitalismului și agravat în timpul crizei economice dintre anii 1929—1933. Bazat pe acest adevăr, Gheorghe Dimitrov, încă din anul 1929, a arătat că România se îndrepta spre dictatura fascistă, că în țările balcanice în afară de cauzele fundamentale care determinau burghezia să recurgă la fascism existau și „cauze speciale de ordin istoric, politic și economic care împing țările de aici în această direcție”: neînfăptuirea revoluției burghezo-democratice; nelichidarea rămășițelor feudalismului; poziția de clasă contrarevoluționară a burgheziei; nerezolvarea problemei naționale; slaba lor dezvoltare industrială; puternica prăpastie între burghezie și proletariat; lupta îndrjită a maselor etc.⁷⁾

Alegerile parlamentare, care au avut loc în decembrie 1933, au scos în evidență, între altele, că „procesul de fascizare a metodelor de guvernământ, accelerat prin venirea în fruntea guvernului a lui Tătărașcu, călăul răscoalei țărănești de la Tatar-Bunar (introducerea stării de asediu, elaborarea legii apărării statului; dublarea posturilor de jandarmi la sate, în special în regiunile înfometate — ca Moldova), ca și al fascizării tuturor partidelor burghezo-moșierești — în primul rând al partidului național-liberal — se produce odată cu exaltarea în măsură mai largă a național-șovinismului la toate aceste partide“⁸⁾.

După criza din 1929—1933 a avut loc în România o învioreare relativă a economiei, care a fost parțială și s-a bazat în special pe intensificarea procesului de exploatare a maselor muncitoare. Creșterea producției industriale a avut loc îndeosebi în ramurile care înzestrau armata cu echipament, armament și efectuau construcții militare, necesare pregătirii războiului antisovietic. În vederea acoperirii cheltuielilor de înarmare, guvernul liberal a mărit impozitele pe salarii, a majorat numărul orelor de lucru în cadrul menținerii unei salarizări mizere, a pus impozite asupra produselor de larg consum, impunând muncitorilor și tuturor salariaților participarea forțată la împrumuturile de stat. Amenzile, reținerile din salarii, reducerea diurnelor ș.a. se adăugau la cortegiul măsurilor antimuncitorești luate de stat și patroni⁹⁾. Aceste măsuri au redus masiv puterea de cumpărare, în special a proletariatului și a țăranimii sărace¹⁰⁾. Procesul de pauperizare a maselor era cu atât mai evident cu cât salariile au fost menținute la un nivel mai scăzut decât în timpul crizei¹¹⁾.

Intensificarea procesului de exploatare a maselor — pe seama cărora a avut loc o învioreare relativă a economiei în anii 1934—1938, politica de fascizare a țării și a pregătirilor de război au adus mari nemulțumiri în rândul maselor, nemulțumiri care s-au concretizat în diverse forme ale luptei de clasă.

⁷⁾ Gheorghe Dimitrov, *Opere alese*, Ed. politică, Buc., 1959, p. 176—178.

⁸⁾ *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, vol. IV, 1934—1937, E.S.P.L.P., Buc., 1957, p. 14.

⁹⁾ *Vremuri noi*, noiembrie 1934; *Clopotul*, octombrie 1934.

¹⁰⁾ Ziarul *Manifest*, din octombrie 1953, scria că piinea era un lux pentru mizerii din Județul Bacău, „iar carnea — în oală — se vedea numai la sărbători“.

¹¹⁾ *Lecții în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.* Ed. politică, Buc., 1961, p. 337—338.

În scopul apărării intereselor proprii de clasă, burghezia și moșierimea au dat legislației, inclusiv constituției, un conținut fascist. Pe baza acesteia guvernul liberal a interzis un număr însemnat de organizații și ziare democratice antifasciste, organizate și conduse de P.C.R.. Pentru lărgirea politicii de represiune, burghezia a alcătuit un nou Cod penal, pus în aplicare la 1 ianuarie 1937, cod în care se „oglindeau măsurile represive caracteristice perioadei de fascistare a țării, fiind instrumentul pentru apărarea orînduirii social-economice și de stat burghezo-moșierești“¹²). În același an s-a trecut și la aplicarea unui nou Cod al justiției militare, pe baza căruia s-au înființat instanțe penale militare pentru timp de pace și pentru timp de război¹³).

Exploatarea cruntă, teroarea, politica de fascistare și de pregătire a războiului antisovietic, trădarea conducerii social-democrate de dreapta și ca urmare a activității desfășurate de partid, au făcut ca masele muncitoare să se îndrepte tot mai mult spre P.C.R. — singurul partid care a organizat și condus proletariatul român, masele largi populare, intelectualitatea progresistă și naționalitățile asuprite la lupta pentru apărarea libertăților democratice, împotriva pericolului fascismului și a pregătirilor de război. La această acțiune au fost atrase toate forțele democratice, deoarece fascismul suprima treptat orice luptă pentru dreptate și progres social. Luptele revoluționare organizate de comuniști „au demonstrat că Partidul Comunist este apărătorul intereselor de zi cu zi ale clasei muncitoare, organizatorul luptei muncitorilor pentru o viață mai bună, împotriva exploatării burghezo-moșierești și înrobirii economice a țării de către imperialiștii mondiali în frunte cu cei americani și englezi“¹⁴).

După 1933, în condițiile creșterii pericolului fascismului, are loc întărirea luptei antifasciste, la care iau parte mase populare din ce în ce mai largi. Partidul și-a intensificat activitatea în rîndurile țărănimii, intelectualității și a minorităților naționale, „reușind să organizeze — în ciuda terorii tot mai bestiale a regimului burghezo-moșieresc — un șir de mișcări greviste, mitinguri și manifestații populare cu caracter antirăzboinic și antifascist“¹⁵). Lupta împotriva fascismului și a războiului era mijlocit legată de lupta pentru revendicările vitale ale maselor. În timpul grevelor, demonstrațiilor și mitingurilor, masele, de diferite convingeri politice, sudau tot mai puternic lupta pentru revendicări economice de lupta împotriva ofensivei fascismului și a războiului.

Reușita luptei antifasciste a maselor în cadrul unui larg front popular era condiționată de închegarea unității de acțiune a clasei muncitoare. Spargerea unității sindicale, prin Congresul de la Cluj, a constituit o piedică în lupta proletariatului împotriva exploatării. Realizarea unității de acțiune era pentru clasa muncitoare o necesitate nu numai în vederea cuceririi revendicărilor sale imediate, ci și pentru înfăptuirea rolului său istoric. Documentele Congresului al V-lea al P.C.R. au subliniat că un

¹²) D. Ionescu, Gh. Tuțui, Gh. Matei, *op. cit.*, p. 308.

¹³) *Ibidem*.

¹⁴) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 378.

¹⁵) *Ibidem*, p. 379.

obiectiv principal al activității partidului era lupta pentru făurirea unității politice a clasei muncitoare, pe baza tacticii frontului unic de jos. Această luptă a primit un puternic impuls după luptele din ianuarie-februarie 1933.

Clasele dominante erau interesate să țină cât mai dezbinată forțele proletariatului, deoarece în acest fel puteau să înăbușe lupta muncitorilor pentru democrație, pentru pace și independență națională. În același scop, burghezia și moșierimea română a intensificat naționarea împotriva P.C.R., luptătorul neobosit pentru făurirea frontului unic de luptă al muncitorilor. Totodată burghezia a încurajat curentele reformiste și oportuniste din mișcarea muncitorească, atrăgând tot mai mult conducerea social-democrației de dreapta în frontul său.

În fața refuzului permanent al șefilor oportuniști social-democrați de a încheia frontul unic, aceștia sabotând orice preparative, P.C.R. a rămas singurul partid care a luptat peste capul conducerii social-democrației de dreapta ca să închege frontul unic de luptă al muncitorilor. La această acțiune, masele largi de muncitori au fost atrase în comitetul de front unic (comitete de acțiune, comitete de grevă, comitete de fabrică etc.)¹⁶⁾.

Pe baza frontului unic de jos, partidul a organizat și condus lupta revoluționară a maselor pentru satisfacerea revendicărilor lor economice și politice, împotriva fascizării țării și a pregătirilor de război. La sfârșitul anului 1933, autoritățile civile și militare din Iași erau foarte îngrijorate de activitatea comuniștilor în rîndul maselor¹⁷⁾.

Împotriva acțiunilor maselor populare, Consiliul de război al Corpului 4 Armată Iași a cerut instituirea unui puternic regim de pază, spre a se împiedica manifestațiile comuniste și aruncarea manifestelor în cazărmi sau în preajma lor, arborarea de drapel roșii în apropierea localurilor militare și civile, manifestații de stradă etc. Pentru aceasta, toate comenzile unităților din garnizoana Iași au primit ordine de a fi permanent echipate și înarmate cu materiale de război, gata să intervină la primul ordin¹⁸⁾.

Lupta pentru realizarea unității clasei muncitoare se dezvoltă în prima jumătate a anului 1934, cînd au loc acțiuni muncitorești în care se îmbină revendicările economice cu lupta împotriva fascismului și a războiului. Minerii din Comănești-Bacău, muncitorii forestieri, textiliștii din Buhuși și de la „Sapirstein“ (Iași), declară grevă în ianuarie 1934, cerînd mărirea salariilor și oprirea concedierilor. În primele luni ale anului intră în grevă și ceferiștii din Iași, Galați și alte centre¹⁹⁾.

Un raport al siguranței din Iași își exprima teama ca aceste acțiuni să nu ia proporții²⁰⁾. La Pașcani muncitorii au protestat în repetate rînduri, refuzînd încasarea salariului ciuntit. Ei au trimis un delegat la Iași

¹⁶⁾ *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, vol. IV, 1934—1937, E.S.P.L.P., Buc., 1957, p. 25.

¹⁷⁾ Arh. St. Iași, fond 1678, dos. 27/1933, f. 52.

¹⁸⁾ *Idem*, Tr. 1883, dos. 10/1933, vol. II, f. 143—144.

¹⁹⁾ *Lecții în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.*, Ed. politică, Buc., 1961, p. 346.

²⁰⁾ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., Mișcarea C.F.R., dos. 6317—102, p. 72.

care să invite pe ceferiștii de aici la o acțiune comună²¹). Comitetul regional de partid Moldova s-a preocupat în mod special de situația muncitorilor de la Atelierele C.F.R. Nicolina și Pașcani, chemându-i să lupte susținut împotriva Direcției, să convoace activul sindical din fiecare atelier, să sprijine munca tineretului, iar, ca o expresie a urii față de fascism, să declare o grevă de protest contra măcelului din Austria²²).

Pentru a pune capăt măsurilor ofensive ale patronilor și statului, muncitorii de la depoul Bacău au luat legătura cu ceferiștii din Iași pentru organizarea unei greve. În lupta muncitorilor de la atelierele feroviare erau antrenați și ceilalți salariați. Astfel, personalul de mișcare din stația Birlad și de pe linia Birlad—Crasna și Birlad—Tecuci s-a alăturat la lupta împotriva încadrărilor necorespunzătoare, ajungând la concluzia că „față de greutățile la care este expus personalul C.F.R. nu vom ajunge niciodată la câștigarea drepturilor decât prin unire“²³).

Organele polițienești din Piatra Neamț au fost nevoite să arate că în anul 1934 orașul Buhuși înregistrase mai multe acțiuni ale comuniștilor, deoarece aveau și un teren prielnic în fabrica de postav care cuprindea peste 4.000 lucrători²⁴) conduși de partidul comunist.

Una din problemele centrale ale mișcării muncitorești din România, în general, și a mișcării ceferiste, în special, la începutul anului 1934, era lupta pentru apărarea și sprijinirea conducătorilor eroicelor lupte din ianuarie — februarie 1933, implicați în proces. După indicațiile C.C. al P.C.R., Regionala de partid Moldova a condus acțiunea de strângere a sute de semnături în legătură cu nedreapta sentință de condamnare a conducătorilor ceferiști și petroliști. Ceferiștii ieșeni au cerut stingerea procesului de la Craiova și eliberarea conducătorilor lor de frunte²⁵). La Atelierele C.F.R. Nicolina se strungeau ajutoare pentru ceferiștii închiși și pentru familiile lor. În iunie 1934 ia ființă în ateliere un comitet cu peste 50 membri pentru apărarea ceferiștilor implicați în proces. În preajma judecării procesului mii de manifeste au inundat străzile Iașului. La Nicolina și Pașcani au fost declarate scurte greve demonstrative.

Conducerea social-democrată de dreapta, în scopul de a împiedica masa membrilor P.S.D. de a trece sub influența P.C.R. și pentru a dezbina tot mai mult clasa muncitoare, organizează la Bucuroști cu concursul tacit al autorităților și la adăpostul stării de asediu, Congresul sindicatelor social-democrate (22—23 aprilie 1934). Prin împiedicarea muncitorilor de la lupta revoluționară și prin recomandarea dată acestora de a urma calea intervențiilor, șefii social-democrați de dreapta au susținut atacul fascist al guvernului îndreptat asupra drepturilor muncitorimii²⁶).

²¹) Ibidem, p. 64.

²²) Ibidem, dos. 5996—46, p. 48.

²³) Ibidem, p. 246, 270.

²⁴) Arh. St. Iași, fond 285, dos. 1/1942, f. 11—12; vezi și Aurel Roman, *Din istoria luptelor revoluționare ale muncitorilor textiliști de la fabrica de postav „Buhuși“ (1917—1944)*, Ed. științifică, Buc., 1959, p. 143—152.

²⁵) Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., Mișcarea ceferistă, dos. 1320, p. 1.

²⁶) Ibidem, *Tinărul leninist*, IX, nr. 5, p. 4.

În vederea închegării frontului unic, comuniștii au intrat în sindicatele C.G.M. spre a atrage muncitorii în acțiuni comune: greve, demonstrații, proteste, reușind să cucerească poziții importante în sindicatele C.G.M. din Galați și alte centre²⁷). Pe baza frontului unic de jos au avut loc în cursul anului 1935 noi bătălii ale proletariatului. Sub conducerea P.C.R. și pe baza unității de acțiune, 4.200 de textiliști de la fabrica de postav Buhuși intră în grevă în luna martie²⁸). Greva a ținut mai mult de două luni. Muncitorii s-au ridicat împotriva ofensivei patronale, care a încercat să reducă salariile cu aproape 70% și să militarizeze fabrica. Greva s-a desfășurat pe baza frontului unic de jos. Infruntând teroarea autorităților și a armatei, ceferiștii, minerii și alte categorii de muncitori, conduși de comuniști, s-au solidarizat cu textiliștii greviști, căroro le-au trimis importante ajutoare. De un înalt spirit de solidaritate au dat dovadă țărani săraci din satele Racova, Podoleni, Rosnov și celelalte din jurul Buhușului, care zilnic ajutau cu alimente familiile greviștilor²⁹). Solidaritatea țăranilor cu greviștii din Buhuși este un exemplu strălucit de alianță între muncitori și țărani, călită în focul luptelor revoluționare. Comuniștii au reușit să imprime grevei un caracter revoluționar antifascist.

De un prețios ajutor în activitatea partidului a fost U.T.C. care, în condițiile creșterii pericolului fascismului și a războiului, a luptat pentru realizarea frontului unic al tineretului. În mai multe rînduri, în anii 1934—1935, U.T.C. a făcut propuneri de front unic tineretului social-democrat și socialist unitar, reușind să organizeze o serie de acțiuni comune³⁰).

Paralel cu lupta pentru crearea frontului unic, partidul s-a îngrijit de a atrage într-un larg front popular antifascist, în jurul clasei muncitoare, toate păturile sociale asuprite și amenințate de fascism. Victoria împotriva fascismului depindea de crearea unui larg front popular antifascist la care să participe muncitorimea, țăranimea, intelectualitatea progresistă, funcționarii, meseriașii, studenții.

În condițiile creșterii pericolului fascizării țării, cînd toate forțele reacțiunii se îndreptau împotriva mișcării democratice, în special asupra comuniștilor, partidul nu se putea limita numai la activitatea sa ilegală. Imbinarea muncii ilegale cu munca legală se impunea ca o necesitate vitală, ea trebuind să îmbrace cele mai diferite forme. Pentru lărgirea legăturilor sale cu masele populare, partidul a creat o serie de organizații de masă legale care să desfășoare „acțiunea de închegare a unui larg front popular antifascist³¹). Din inițiativa și sub conducerea P.C.R. ia naștere și se dezvoltă o mișcare de masă legală, mișcare antifascistă. Două asemenea organizații au fost create în 1933: Comitetul național antifascist

²⁷) *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, vol. IV, 1934—1937, E.S.P.L.P., Buc., 1957, p. 117—136.

²⁸) Aurel Roman, *op. cit.*, p. 153—200.

²⁹) *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, vol. IV, 1934—1937, E.S.P.L.P., Buc., 1957, p. 238—239.

³⁰) *Clopotul*, din 7 octombrie 1934.

³¹) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 379.

și Liga muncii. Comitetul național antifascist, al cărui scop era să unească forțele progresiste pentru a bara calea fascizării, a avut filiale în toată țara și un număr de ziare antifasciste pe care le-a editat. La comitetele locale antifasciste au aderat muncitori, intelectuali, meșteșugari, țărani. La Iași, Comitetul regional pentru Moldova avea în frunte pe Ilie Pintilie.

În preajma alegerilor de la sfârșitul anului 1933, partidul a creat Liga muncii, organizație care a continuat activitatea electorală a Blocului muncitoresc-țărănesc, interzis de guvern. Militând activ pentru unitatea clasei muncitoare, Liga muncii sub îndrumarea P.C.R. face în septembrie 1934 propuneri conducerii partidului social-democrat și partidului socialist-unitar, chemându-le alături de organizațiile de masă legale conduse de P.C.R. și de sindicate, la lupta comună împotriva ofensivei patronale și a fascismului. Masele cereau acceptarea neîntârziată a propunerilor Ligii muncii. În baza propunerilor P.C.R. făcute prin Liga muncii, Comitetul național antifascist și conducerea partidului socialist unitar încheie o înțelegere de front unic pe baza următorului program: lupta comună împotriva stării de asediu, a regimului de distrugere fizică a deținuților politici antifasciști, împotriva scăderii nivelului de trai al maselor muncitoare, a legii apărării statului, împotriva legii pretinsei protecții a muncii naționale, împotriva legii de militarizare și fascizare a tinerețului³²⁾, împotriva prestației în natură a tuturor muncilor silnice și a executărilor silite, împotriva organizațiilor fasciste și a războiului antisovietic și imperialist, pentru eliberarea deținuților antifasciști din Germania, Austria, Italia și celelalte țări și a ceferiștilor de la Grivița, împotriva Statutului C.F.R., pentru drepturi de întrunire, organizare și presă a maselor muncitoare, pentru apărarea Uniunii Sovietice. Totodată au fost stabilite mijloacele necesare de luptă pentru realizarea programului: campanii de presă, întruniri, demonstrații de stradă etc., acțiuni care urmau să fie coordonate de un comitet.

Înțelegerea dintre cele trei organizații era primul pas spre unirea forțelor democratice împotriva fascismului. Faptul că la această platformă nu a aderat și P.S.D., din cauza refuzului conducătorilor de dreapta, a împiedicat dezvoltarea acțiunilor începute în 1934 în direcția închegării unui *larg front popular antifascist*³³⁾.

Creșterea primejdiei de război odată cu pericolul fascismului a pus în fața partidului sarcina luptei pentru apărarea Uniunii Sovietice, pentru stabilirea de relații pașnice între guvernele romîn și sovietic, împotriva războiului antisovietic pe care îl pregătea reacțiunea internațională și pentru care se înarma și România. P.C.R. a popularizat succesele economice și politice ale U.R.S.S. Asociația *Amicii U.R.S.S.* creată la mijlocul anului 1934 a făcut cunoscut maselor adevărul despre primul stat al oamenilor muncii, demascînd burghezia și moșierimea care prin presă, propagandă etc. calomnia marele stat socialist. P.C.R. a luptat necontenit pentru or-

³²⁾ Vezi C. Hamangiu, *Codul general al Romîniei*, vol. XXII, p. 293—297; *Ibidem*, vol. XXIII, p. 42—57.

³³⁾ *Lecții în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.*, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 354.

ganizarea maselor împotriva războiului antisovietic, fapt care a îngrijorat tot mai puternic autoritățile³⁴⁾.

În condițiile lărgirii luptei antifasciste pe baza acțiunilor concrete ale maselor conduse de P.C.R., clasele dominante au trecut la aplicarea de noi măsuri antidemocratice. În rîndul măsurilor noi, care subliniază nu numai creșterea procesului de fascizare a țării, dar și teama burgheziei de forțele democratice antifasciste, se numără și prevederile ordonanței din 25 noiembrie 1934, dată de Corpul II Armată, în baza căreia 34 de organizații antifasciste au fost desființate: Liga muncii, Comitetul național antifascist, Comitetul antifascist român, Amicii U.R.S.S. ș.a.

În urma desființării acestor organizații, o largă mișcare de protest cuprinde întreaga țară. Pretutindeni s-au format comitete de apărare a antifasciștilor arestați, a căror componență a fost publicată, sub presiunea maselor, în ziarele burgheze.

În lupta împotriva fascizării țării și a războiului, partidul a dus o neobosită muncă în sindicatele revoluționare, împotriva măsurilor de dizolvare, pentru atragerea muncitorilor din sindicatele reformiste la acțiunea de realizare a unității clasei muncitoare. În ședința plenară din aprilie 1934, C.C. al P.C.R. a constatat că partidul a reușit să cucerească o serie de poziții importante în sindicate, dar că în partid mai persistă o subapreciere a muncii în sindicate, îndeosebi a muncii în sindicatele reformiste, precum și „neștiința de a concentra munca asupra punctelor mai însemnate ale frontului proletar³⁵⁾”. În rezoluțiile sale, partidul a trasat ca sarcină principală „pătrunderea și cucerirea sindicatelor reformiste... ca condiție esențială pentru cucerirea maselor din principalele regiuni industriale³⁶⁾”, subliniind că ignorarea și ocolirea sindicatelor reformiste, înseamnă „izolarea noastră de masele principale ale proletariatului și lăsarea drumului liber dușmanilor clasei muncitoare de a folosi aceste sindicate ale muncitorilor în interesul clasei stăpînitoare³⁷⁾”.

Măsurile de fascizare au lovit puternic și masele de țărani și minoritățile naționale. Extinderea sistemului fiscal, înăsprirea exploatării cămătărești și moșierești, elaborarea unei legislații care a favorizat marea proprietate în dauna maselor țărănești etc., au creat țăranilor o situație extrem de grea. Pe baza indicațiilor Congresului al V-lea al P.C.R. privind încheierea alianței dintre clasa muncitoare și țărănime, comuniștii au sprijinit lupta maselor țărănești. În județele Iași, Botoșani, Fălciu, Vaslui, Bacău ș.a. au loc în cursul anului 1934 o serie de mișcări țărănești care capătă caracter de răscoală. În comuna Moșna (județul Fălciu) țăranii au atacat autoritățile, iar locuitorii din comuna Tibana (județul Vaslui) s-au răscolat din cauza lipsei de imaș, distrugînd gardurile „pentru a deschide izlazurile obștești”. În același timp țăranii din satul Sirca (județul Iași) au ocupat cu forța o parte din moșia Sirca.

Acțiuni puternice ale țăranilor au avut loc și în anii următori. La Ciurea (județul Iași) și în alte localități rurale țăranii s-au ridicat îm-

³⁴⁾ Arh. St. Iași, fond. 283, dos. 18/1934, f. 99.

³⁵⁾ *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, vol. IV, 1934–1937, E.S.P.L.P., Buc., 1957, p. 129.

³⁶⁾ *Ibidem*, p. 130.

³⁷⁾ *Ibidem*.

potriva sechestrărilor și impozitelor, împotriva agenților fiscali³⁸⁾). În timpul acestora, muncitorii au dat dovadă de un înalt spirit de solidaritate.

Expulzarea elementului minoritar din întreprinderile industriale și instituții, aplicarea „principiului” Numerus clausus, accelerarea propagandei șoviniste, antisemite, de ațîțare au lovit puternic în populația minoritară. În aceste condiții comuniștii și-au intensificat activitatea lor în rîndurile țărănilor și a minorităților naționale, organizînd și conducînd lupta lor împotriva burgheziei și moșierimii, care încerca să-și întărească poziția prin intensificarea exploatării și prin fascism.

O nouă etapă în lupta P.C.R. împotriva fascismului și a războiului a fost marcată de rezoluția din februarie 1935 care a fixat sarcinile principale ale partidului, scoțînd totodată la iveală greșelile și lipsurile care mai dăinuiau în partid. Rezoluția a subliniat problemele care stăteau în fața mișcării muncitorești și comuniste: lupta împotriva fascismului și a războiului, problema frontului unic, unitatea sindicală. Cu privire la sarcinile apropiate ale partidului, rezoluția a subliniat că „ofensiva contra intereselor economice vitale ale maselor muncitoare de la orașe și sate este desfășurată cu ajutorul terorii sălbatice, al lichidării drepturilor politice elementare ale populației și al fascistării aparatului de stat și a tuturor instituțiilor și organelor publice”³⁹⁾. Sarcina cea mai însemnată — se arată în rezoluție — constă „în a respinge ofensiva capitalului și a reacțiunii fasciste, în a zdrobi orice încercare de a întrona în România dictatura fascistă fățișă”⁴⁰⁾. Partidul Comunist a precizat că împiedicarea politicii de fascistare putea să aibă loc numai prin mobilizarea tuturor aliaților clasei muncitoare în jurul și sub hegemonia ei.

Ca urmare acestei rezoluții, s-a întărit rolul partidului în apărarea intereselor maselor populare, lupta P.C.R. pentru crearea Frontului unic muncitoresc și a Frontului popular antifascist căpătînd un nou impuls. În martie 1935, P.C.R. a propus din nou conducerii partidului social-democrat și socialist-unitar încheierea frontului unic pe baza următorului program: lupta împotriva scăderilor de salarii, a concedierilor, pentru ajutorul de șomaj, împotriva executărilor forțate, pentru desființarea stării de asediu și a cenzurii, contra instrucției premilitare, pentru desființarea organizațiilor și sindicatelor fasciste, împotriva Statutului C.F.R., pentru libertați democratice, pentru eliberarea deținuților antifasciști⁴¹⁾. În vederea atingerii acestui program, P.C.R. a propus trecerea imediată la organizarea de acțiuni comune, întruniri publice, demonstrații, greve, alegeri de comitete de front unic în fabrici, sate, birouri, universități. Întîmpinînd refuzul conducerii de dreapta a social-democrației, partidul comunist s-a adresat tuturor muncitorilor și organizațiilor muncitorești pentru a încheia un front unic de luptă împotriva exploatării, fascismului și militarizării țării, deoarece „clipa de față e însă mult mai gravă ca cele din trecut”.

³⁸⁾ *Opinia*, Iași din 6 martie 1936, p. 3.

³⁹⁾ *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, vol. IV, 1934—1937, E.S.P.L.P., Buc., 1957, p. 210.

⁴⁰⁾ *Ibidem*, p. 213.

⁴¹⁾ *Ibidem*, p. 245.

căci a crescut „pericolul fascismului și cel al pregătirilor de război⁴²⁾. Ca urmare, organizații întregi social-democrate s-au declarat de acord să încheie frontul unic cu organizațiile P.C.R.. Astfel, la propunerea comunistilor din Piatra Neamț, organizația locală social-democrată încheie front unic, la 1 mai 1935, pe baza cerințelor imediate ale maselor muncitoare: ajutorarea greviștilor, lupta împotriva concedierilor și a scăderii salariilor muncitorilor din Valea Bistriței, împotriva scumpetei pentru desființarea organizațiilor fasciste locale. La Bacău, muncitorii presează asupra conducerii de dreapta social-democrate și o determină să se declare de acord cu propunerea P.C.R. pentru front unic. În mod oficial au manifestat pentru front unic și organizațiile sindicale ale funcționarilor particulari din Iași⁴³⁾.

O mare importanță pentru mișcarea muncitorească și democratică din țara noastră, ca și din celelalte țări capitaliste, a avut-o Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste (iulie—august 1935). La punctul 3, Congresul și-a înscris raportul despre ofensiva fascismului și sarcinile Internaționalei Comuniste în lupta pentru unitatea clasei muncitoare, împotriva fascismului. Congresul a definit în mod clar fascismul⁴⁴⁾, subliniind că sarcina centrală a partidelor comuniste era lupta împotriva acestuia și a războiului. Congresul a precizat că victoria în această luptă putea fi obținută numai prin făurirea Frontului unic muncitoresc, în jurul căruia trebuiau să se unească toate păturile sociale în cadrul Frontului popular antifascist. S-a subliniat, de asemenea, că lupta împotriva fascismului, care este o putere feroce, dar șubredă, trebuie să fie concretă, fără apeluri abstracte. Primul lucru în acest sens era crearea unității de acțiune a clasei muncitoare, frontul unic, al cărui punct de plecare și conținut principal trebuia să fie: „apărarea intereselor economice și politice imediate ale clasei muncitoare, apărarea ei împotriva fascismului“⁴⁵⁾.

Factorul principal în făurirea frontului popular antifascist îl constituia acțiunea hotărâtă a proletariatului revoluționar pentru apărarea revendicărilor sale și a păturilor sociale asuprite, în special ale țărânimii muncitoare. Frontul popular antifascist nu se putea realiza cu adevărat „fără a se înfăptui unitatea de acțiune a clasei muncitoare însăși, care este *forța conducătoare* a acestui front popular“⁴⁶⁾. Congresul a arătat că fascismul înseamnă războiul, pe care îl pregăteau cele mai agresive și militariste forțe ale imperialismului. În lumina tezelor Congresului, partidele comuniste trebuiau să lupte pentru constituirea guvernelor de front popular, să le sprijine în măsura în care acestea luptau împotriva dușmanilor poporului, să lichideze orice manifestări de sectarism și dogmatism, să dea dovadă de maximă elasticitate.

Hotărârile Congresului al VII-lea al Internaționalei Comuniste au dat P.C.R., ca și celorlalte partide comuniste din țările capitaliste, o perspectivă mai largă în lupta pentru crearea frontului unic muncitoresc și a frontului popular antifascist.

⁴²⁾ *Ibidem*, p. 247.

⁴³⁾ *Scîntela*, din 30 iunie 1935; Vezi, *Lecții în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.*, Ed. politică, Buc., 1961, p. 352.

⁴⁴⁾ Gheorghii Dimitrov, *op. cit.*, p. 229.

⁴⁵⁾ *Ibidem*, p. 251—252.

⁴⁶⁾ *Ibidem*, p. 314.

Pentru întărirea legăturilor sale cu masele populare, în cursul anului 1935 partidul a înființat noi organizații de masă legale, care au continuat activitatea celor desființate la 25 noiembrie 1934. Astfel au fost create „Blocul democratic” (1935—1936), „Comitetul pentru eliberarea deținuților antifasciști”, „Frontul studențesc democrat” (1935—1938), „Comitetele cetățenești” (1935), „Liga contra prejudecăților” (1935), „Asociația pentru protecția mamei și a copilului” (1935), „Liga contra bătaii” (1935) etc.

Dintre organizațiile de masă legale înființate și conduse de P.C.R., „Blocul democratic” a depus cea mai largă activitate pentru apărarea libertăților cetățenești și pentru concentrarea tuturor forțelor democratice împotriva fascismului și a războiului.

Organizarea unor asemenea acțiuni a avut loc prin comitele locale, în fabrici, uzine, birouri, cartiere și străzi, popularizându-se lozincă frontului popular antifascist și programul Blocului împotriva fascismului și a războiului ⁴⁷⁾.

Blocul democratic a protestat împotriva regimului din închisori aplicat deținuților antifasciști, a propus partidului național-țărănesc un program comun pentru apărarea libertăților cetățenești și a încheiat unele acorduri pe baza unui program comun de luptă cu Partidul socialist (Popovici), cu Frontul plugarilor și cu MADOSZ-ul ⁴⁸⁾. Liderii național-țărăniști au respins propunerile Blocului. În fața acestui refuz, delegați ai partidului comunist au participat la numeroase întruniri organizate de național-țărăniști, mobilizând participanții la frontul popular antifascist. La lupta pentru cele mai vitale revendicări ale poporului, pentru răsturnarea guvernului reacționar, pentru democratizarea țării și instaurarea unui guvern de front popular — puncte din apelul P.C.R. adresat P.N.Ț. — și-au dat adeziunea o serie de organizații locale național-țărăniști din Moldova și din alte regiuni ⁴⁹⁾. Subliniind rolul istoric al clasei muncitoare în lupta pentru încheierea și conducerea Frontului popular antifascist, P.C.R. a arătat că unitatea, care este cel mai scump bun al clasei muncitoare și „cea mai formidabilă garanție de succes a Frontului popular antifascist în lupta pentru zdrobirea fascismului” ⁵⁰⁾ nu putea fi realizată fără mari greutăți, din cauza fragmentării forțelor ei în organizații și partide diferite.

În anii 1935—1936, la acțiunile organizațiilor P.C.R. au aderat tot mai multe organizații locale social-democrate și ale sindicatelor reformiste. La conferințele P.S.D. de la sfârșitul anului 1935 și începutul anului următor, conferințe care au premers Congresului social-democrat din aprilie 1936, majoritatea regiunilor s-au pronunțat pentru realizarea unității de acțiune cu comuniștii, pentru revizuirea tacticii P.S.D., pentru o conducere combativă a P.S.D., pentru acceptarea încheierii Frontului unic muncitoresc, în interesul luptei împotriva fascismului și a războiului. În fața acestei situații, liderii de dreapta ai social-democrației, în scopul dezorientării maselor social-democrate și pentru îndepărtarea lor de la ac-

⁴⁷⁾ Arh. St. Iași, fond 279, dos. 10 1936, f. 37 ; fond 282, dos. 7/1936, f. 29.

⁴⁸⁾ *Lecții în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.*, Ed. politică, Buc., 1961, p. 361.

⁴⁹⁾ *Ibidem*, p. 362.

⁵⁰⁾ *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, vol. IV, 1934—1937, E.S.P.L.P., Buc., 1957, p. 313.

țiunile comuniștilor, au căutat să arate că numai întărirea partidului social-democrat putea aduce victoria democrației și moartea dictaturii și a fascismului⁵¹), cerind totodată muncitorilor să se conducă după direcțiile lor⁵²).

Forțele democratice nu se puteau opri în fața măsurilor reacționare ale guvernului și ale liderilor de dreapta ai partidelor așa-zis democratice. În alegerile parțiale din februarie 1936, în urma stabilirii de strânse legături între organizațiile locale ale P.C.R. și ale P.S.D., organizațiile social-democrate au votat candidații propuși de frontul democratic. Ca urmare a aceluiași fapt, în alegerile comunale forțele fasciste din județul Iași și din alte părți au suferit grave înfringeri.

Vorbind despre importanța victoriilor forțelor democratice în aceste alegeri, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a spus că acestea au „dovedit justetea punctului de vedere al partidului nostru, că împrejurările obiective din România permiteau închegarea unui larg front popular antifascist bazat pe Frontul unic muncitoresc, care ar fi putut stăvili drumul fascismului“⁵³). În urma acestor victorii ale frontului democratic, burghezia și moșierimea dezlănțuie un nou val de teroare. Pentru a lovi puternic în comuniști și în mișcarea antifascistă, guvernul înscenează o serie de procese monstruoase luptătorilor antifasciști. Sub conducerea comuniștilor „aceste procese sînt transformate într-o tribună de demascare a pregătirilor războinice și de chemare a maselor celor mai largi la lupta împotriva fascismului și războiului“⁵⁴). Ei au mobilizat masele largi muncitorești la lupta pentru eliberarea deținuților politici și pentru sprijinirea lor în procesele puse la cale de justiția burgheză⁵⁵). Cu același scop s-au imprimat cărți postale, reprezentînd grupul comuniștilor condamnați în procesul celor 106 de la Consiliul de Război al Corpului IV Armată Iași. Aceste materiale se distribuiau în toată țara, cu scopul popularizării lor și strîngerii de fonduri. Comuniștii au luptat pentru ca sarcina de a acorda asistență morală, materială și juridică deținuților politici să ia forme concrete și să pătrundă cît mai adînc în rîndul muncitorilor și țăranilor.

Odată cu intensificarea terorii asupra comuniștilor și a organizațiilor antifasciste, guvernul a dat mîna liberă huliganilor fasciști, care, în piețele publice, distrugeau presa democratică, ardeau valorile culturale ale poporului român. Membrii cuziști din Iași urmăreau pe orice cale să distrugă publicațiile și presa de stînga suspendată de Ministerul de Interne⁵⁶), atît aceea care venea de la București în Moldova, cît și aceea care se edita în această parte a țării, dar mai ales la Iași⁵⁷). La 13 februarie 1936 poliția din Iași cerea suspendarea revistei *Părerii* din Birlad, deoarece avea un pronunțat caracter de stînga și pentru faptul că din redacția ei făceau parte „unele persoane din Iași, bine cunoscute ca

⁵¹) *Calendarul muncii*, 1936, p. 43.

⁵²) Arh. St. Iași, Tr. 1883, dos. 17/1936, f. 438—440.

⁵³) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 18.

⁵⁴) *Ibidem*, p. 379.

⁵⁵) Arh. St. Iași, fond 270, dos. 10/1936, f. 293.

⁵⁶) *Ibidem*, fond 453, Tr. 1883, dos. 17/1936, f. 91.

⁵⁷) *Vezi, Studii și cercetări științifice*, seria Istorie, Iași, nr. 2/1961, p. 183—210.

înregimentate în mișcarea comunistă⁵⁸). Măsuri similare s-au cerut și pentru alte publicații democratice.

În fața creșterii terorii fasciste, P.C.R. organizează și conduce gărzii de autoapărare, creînd totodată comitete cetățenești care au cerut guvernului să ia măsuri împotriva dezordinilor fasciste și a speculei. La 28 iunie 1936, la întrunirea de la Casa Poporului din Iași, comuniștii au cerut muncitorilor să formeze echipe și să lupte contra gărzilor fasciste, care „incurajate și tolerate de autorități dau atacul asupra Casei Poporului”⁵⁹).

Acțiunile antifasciste ale muncitorilor s-au împletit strîns cu mișcările țărănești. Mișcarea antifascistă a atras în același timp o tot mai mare parte dintre intelectuali. Frontul studențesc democratic ducea o luptă activă pentru revendicările profesionale ale studenților și pentru demascarea fasciștilor⁶⁰). S-a înrăutățit situația corpului didactic din Iași datorită măsurilor reacționare luate împotriva acestuia. În timp ce continuau lucrările cercului didactic în legătură cu greva preconizată de corpul didactic, Comitetul județean Iași al P.C.R. a arătat profesorilor într-un manifest că singurul drum de urmat este „drumul luptei organizate și hotărîte, este drumul luptei de clasă”, chemîndu-i să urmeze exemplul proletariatului, care „sub conducerea organizațiilor sale de clasă luptă hotărît și neclintit”⁶¹).

În cursul anului 1936, odată cu lupta activă împotriva fascismului, partidul a condus lupta antirăzboinică a maselor. În rîndul acestora a fost răspîndit un bogat material de propagandă. Autoritățile polițienești din Iași cereau insistent organelor în subordine să ia măsuri pentru confiscarea materialelor tipărite în tipografiile ilegale ale partidului⁶²). Acțiunile conduse de partid au antrenat din ce în ce mai multe masele. În aprilie, Comitetul regional Moldova al P.C.R. a hotărît ca în caz de război comuniștii să saboteze operațiile de mobilizare și să ducă o propagandă metodică antirăzboinică în rîndul combatanților⁶³). Sub conducerea comuniștilor, în iunie 1936, au avut loc mai multe acțiuni ale muncitorilor. La Pașcani, muncitorii C.F.R.-iști au refuzat să primească măștile de gaze⁶⁴), pe care statul și patronii voiau să le impună în scopul apărării pasive în contra atacurilor aeriene. Această acțiune a ceferiștilor din Pașcani a fost organizată după exemplul dat de ceferiștii din Iași. În martie 1936 feroviarii ieșeni au semnat un protest pentru a nu primi măștile de gaze pentru care li se rețineau din salariu o cotă prin casa asigurărilor sociale⁶⁵). Ei au cerut ca în această luptă să fie atras și tineretul⁶⁶), pentru militarizarea căruia guvernul a luat serioase măsuri⁶⁷).

O puternică acțiune antirăzboinică a avut loc cu ocazia zilei de 1 august, zi internațională de luptă împotriva războiului. Organizațiile co-

⁵⁸ Arh. St. Iași, fond 39, dos. 385/1936, f. 48.

⁵⁹ Ibidem, fond 279, dos. 10/1936, f. 284.

⁶⁰ *Arena*, din 16 mai 1936.

⁶¹ Arh. St. Iași, Tr. 1863, dos. 17/1936, f. 167.

⁶² Ibidem, fond 279, dos. 10/1936, f. 9 ; fond 282, dos. 7/1936, f. 9.

⁶³ Ibidem, fond 282, dos. 7/1936, f. 96.

⁶⁴ Ibidem, fond 279, dos. 10/1936, f. 242.

⁶⁵ *Opinia*, Iași, din 25 martie 1936, p. 1.

⁶⁶ Arh. St. Iași, fond 279, dos. 10/1936, f. 227, 264.

⁶⁷ *Monitorul Oficial*, nr. 107, din 11 mai 1934 ; nr. 32, din 7 februarie 1935 ; nr. 85, din 10 aprilie 1936.

muniste împreună cu cele antifasciste și antirăzboinice au luat numeroase măsuri pentru organizarea în această zi a demonstrației împotriva pregătirilor de război. Autoritățile din Iași, îngrijorate de amploarea acestor acțiuni au mărit numărul personalului de pază și au luat măsuri care s-au prelungit pînă la 14 august⁶⁸). Comisarii, jandarmii și agenții siguranței au fost împinziți la principalele întreprinderi și instituții, deosebi la Atelierele C.F.R. Nicolina și închisoarea Galata⁶⁹), unde erau internați comuniști și luptători antifasciști. Cu același prilej biroul siguranței din Iași a cerut să se ia măsuri urgente, întrucît comuniștii și organizațiile lor legale pregăteau acțiuni de protest, demonstrații și greve de solidaritate cu deținuții politici, acțiuni care urmau să se desfășoare în cadrul unei largi campanii de front popular antifascist. Comuniștii au chemat la mari demonstrații de 1 august toate organizațiile cu program democratic, inclusiv aripa stîngă a național-țărăniștilor și a radical-țărăniștilor. În acțiunile pentru pace au fost antrenate mase largi de la orașe și sate⁷⁰). În timpul întrunirilor muncitorești organizate contra războiului, s-a cerut unirea tuturor muncitorilor împotriva instrucției premilitare, împotriva taberelor de muncă și a fascismului⁷¹) măsuri luate de guvern pe linia pregătirii războiului antisovietic.

În lupta împotriva fascizării țării și a pregătirilor de război, masele muncitoare, sub conducerea comuniștilor, au obținut succese. Plenara a V-a lărgită a C.C. al P.C.R. din august 1936, analizînd aceste realizări, a constatat totuși că partidul era „încă departe de realizarea Frontului popular antifascist care să fie în stare să oprească înaintarea fascismului și să împiedice instalarea dictaturii militare-fasciste“⁷²). Principalul pericol care se apropia era războiul. Plenara a trasat ca sarcină membrilor de partid să lupte pentru crearea unui front al păcii în scopul apărării Uniunii Sovietice. O deosebită atenție a dat Plenara luptei pentru unitatea clasei muncitoare și pentru lărgirea organizațiilor de masă antifasciste, propunînd o platformă de luptă a Frontului popular antifascist⁷³) Partidul Comunist se arăta gata să discute orice punct din program cu acele partide sau organizații care ar fi dorit să lupte în comun pe linia platformei, care sintetiza întreg ansamblul de cereri și aspirații ale poporului muncitor și ale minorităților naționale asuprite. Cu toate că noul apel al P.C.R. a fost respins de liderii de dreapta ai P.S.D. și de conducătorii partidului național-țărănesc, la alegerile comunale și județene parțiale din vara anului 1937, la propunerea comuniștilor, s-a format un front democratic de luptă. Acest act a fost precedat de o susținută luptă a maselor. În cadrul întrunirilor muncitorești tot mai des se scandau lozincile „Jos fascismul, Jos războiul“⁷⁴). Lupta împotriva exploatării și a grupărilor de dreapta era

⁶⁸) Arh. St. Iași, fond 279, dos. 10/1936, f. 346.

⁶⁹) *Ibidem*, f. 350–351.

⁷⁰) *Ibidem*, f. 323, 328, 349.

⁷¹) *Ibidem*, Tr. 1883, dos. 4/1936, f. 224.

⁷²) *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, vol. IV, 1934–1937, E.S.P.L.P., Buc., 1957, p. 435.

⁷³) *Ibidem*, p. 454–457.

⁷⁴) Arh. St. Iași fond 1676, dos. 11/1937, f. 2; Tr. 1883, dos. 4/1937, f. 125–129, 136.

chemarea de zi cu zi a partidului. În acest scop P.C.R. a intensificat lupta pentru atragerea țărănimii în alianța de clasă cu proletariatul.

Neconținut, comuniștii au luptat pentru unitatea de acțiune a muncitorilor, pentru ridicarea unui „zid de granit căci numai așa vor putea impune respectarea drepturilor lor“⁷⁵). Ca urmare, a crescut în intensitate lupta revoluționară a muncitorilor. Spiritul revoluționar al ceferiștilor de la Atelierele Nicolina-Iași era atât de puternic, încît la semnalul de alarmă dat la 5 februarie 1937, cu ocazia unui mic incendiu, muncitorii care nu lucrau și soțiile lucrătorilor din ateliere au venit la Nicolina, ca în februarie 1933⁷⁶).

În istoria mișcării muncitorești din patria noastră din anii 1934—1938 o pagină glorioasă înscrie P.C.R. în fruntea maselor în lupta pentru sprijinirea poporului spaniol împotriva fascismului. La chemarea P.C.R. aproape 500 de antifasciști romîni și din rîndurile minorităților naționale au luptat cu arma în mînă în Spania. În scopul sprijinirii fascismului spaniol, guvernul liberal prin ordinul nr. 14326 A din decembrie 1936 a Ministerului de Interne a dispus interzicerea plecării voluntarilor romîni în Spania⁷⁷). Cu toate restricțiile impuse, voluntarii romîni antifasciști au plecat să lupte alături de forțele republicane. Într-un rezumat făcut de poliția din Piatra Neamț asupra mișcării comuniste din raza acelei poliții se arată că „o bună parte din comuniștii din Tg. Neamț în anul 1937 s-au înrolat în armata roșie din Spania“⁷⁸).

În urma intensificării propagandei partidului comunist pentru ajutoarea materială a Spaniei republicane, autoritățile au luat măsuri ca să confişte, conform ordinului Ministerului de Interne, toate sumele și coletele strînse de comuniști. În același timp s-a dat o atenție specială eliberării pașapoartelor pentru Spania⁷⁹). Cu toate măsurile luate, autoritățile n-au putut opri activitatea comuniștilor. La 29 iunie 1937, chestura poliției Iași era îngrijorată de faptul că printre muncitorii întreprinderilor industriale se distribuiau de către comuniști cărți poștale, ilustrate, reprezentînd un tun și o femeie cu arma în mînă, avînd ca inscripție „Femeia în războiul civil din Spania“⁸⁰), cu scopul de a strînge fonduri pentru ajutorarea proletariatului revoluționar spaniol.

În timpul campaniei electorale din vara anului 1937, partidele de dreapta și organizațiile fasciste au înăsprit teroarea împotriva comuniștilor, organizațiilor muncitorești și democratice, împotriva minorităților naționale. Guvernul a dat deplină libertate de acțiune organizațiilor fasciste pentru a distruge presa și publicațiile comuniste. În rîndul comuniștilor s-au făcut numeroase arestări⁸¹), activitatea lor în rîndul organizațiilor legale fiind urmărită pas cu pas⁸²). Cu toate măsurile teroriste, P.C.R. a stat neclintit în fruntea maselor în lupta pentru libertăți democratice,

⁷⁵) *Ibidem*, Tr. 1883, dos. 4/1937, f. 130 ; fond 1680, dos. 6/1937, f. 296.

⁷⁶) *Ibidem*, fond 1680, dos. 6/1937, f. 28—30, 49.

⁷⁷) *Ibidem*, f. 44 ; fond 59, dos. 119/1937, f. 30.

⁷⁸) *Ibidem*, fond 285, dos. 1/1942, f. 11—12.

⁷⁹) *Ibidem*, fond 1680, dos. 6/1937, f. 4, 17 ; fond 280, dos. 3/1937, f. 8.

⁸⁰) *Ibidem*, fond, 280, dos. 3/1937, f. 347.

⁸¹) Arh. St. Botoșani, Prefectura jud. Botoșani, dos. 178, vol. II.

⁸²) Arh. St. Iași, Chestura poliției Iași, Biroul judiciar, dos. 12/1937, f. 328.

impotriva fascismului și a războiului. Partidul înființează și conduce o nouă organizație de masă legală, Uniunea democratică, care între anii 1937—1938, a avut rolul pe care-l jucase Blocul democratic, desființat în vara anului 1936, odată cu inscenarea mai multor procese membrilor lui. Noua organizație trece la acțiune în septembrie 1937⁸³). Rezultatul alegerilor din vara anului 1937 a dovedit larga adeziune a masei la ideea de închegare a Frontului popular antifascist. În unele județe forțele democratice înfring partidele fasciste. O contribuție valoroasă la această luptă a adus-o U.T.C. „Nu este întâmplător — sublinia tov. N. Ceaușescu la a 40-a aniversare a creării Uniunii Tineretului Comunist din România — că tocmai în momentul în care se obțineau succese în unirea forțelor democratice din țară, când la orizont apărea pericolul instaurării dictaturii fasciste și se impunea intensificarea muncii pentru mobilizarea tuturor forțelor spre a bara drumul fascismului, spre a împiedica atragerea României în război, elementele mic-burgheze, oportuniste aflate la conducerea partidului — care nu cunoșteau viața poporului și felul în care se desfășura lupta în țara noastră — au adoptat o serie de măsuri care au dăunat unirii forțelor antifasciste“⁸⁴). Una din acestea a fost hotărârea privitoare la desființarea U.T.C., prin care partidul a pierdut organizația revoluționară cu ajutorul căreia își desfășura munca în rîndul tineretului. Prin urmare, deși existau condiții favorabile, P.C.R. n-a reușit să faurească Frontul popular antifascist cu o bază mai largă în mase. Partidul n-a reușit să realizeze pe un plan mai larg această sarcină datorită „în primul rînd sistematicei respingeri a propunerilor făcute celorlalte partide, între care și așa-zisele partide „istorice“, și în al doilea rînd greutăților ilegalității, precum și slăbiciunilor noastre proprii. Reprezentantii acestor partide au luat poziție deschisă împotriva ideii frontului popular, înfățișînd ca o „manevră“ a comuniștilor, sprijinînd în același timp organizațiile politice fasciste“⁸⁵). Slăbiciunile proprii erau subliniate de manifestarea unor greșeli în aprecierea raportului de forțe și în problemele de tactică din partea unor elemente stîngiste din partid: lansarea de lozinci improprii pentru greve generale, a căror putere mobilizatoare corespundea anilor 1932—1933; scoaterea aproape numai a cadrelor de partid la demonstrații de stradă „ceea ce a dus la sacrificarea unei părți importante a activului de partid și la izolarea partidului de mase“⁸⁶); subaprecierea parțială a rolului partidelor și organizațiilor deschise fasciste Garda de fier, L.A.N.C. și faptul că întreaga forță combativă a maselor n-a fost canalizată prompt împotriva acestora. Căutînd să înlătore greșelile sale proprii, partidul a intensificat lupta pentru frontul popular antifascist. La sfîrșitul anului 1937, în decembrie, au loc alegerile generale, deosebit de importante prin consecințele lor pentru viața poporului român. În timp ce P.C.R. atrăgea mase tot mai largi de partea frontului popular anti-

⁸³) Acad. P. Constantinescu-Iași, *Uniunea democratică*, în „Studii“, nr. 2/1952, p. 117—118.

⁸⁴) *Scînteia*, din 5 mai 1962, p. 3.

⁸⁵) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 19.

⁸⁶) *Ibidem*, p. 18.

fascist în campania electorală, partidele național-liberal și național-țărănesc s-au declarat fațăș împotriva frontului popular antifascist.

În campania electorală, Uniunea democratică, sub conducerea comuniștilor, desfășoară o susținută activitate. La apelul făcut de Uniune, către întreaga țară și trimis tuturor partidelor politice și tuturor organizațiilor muncitorești democratice pentru unirea într-o singură forță opusă amenințării fasciste, pentru prezentarea în alegeri cu o listă unică a tuturor forțelor democratice, au răspuns un mare număr de cetățeni. În câteva orașe din Moldova, s-au încheiat comitetele locale. La Iași se formează un comitet regional alcătuit din muncitori, meseriași și intelectuali. Sint create secții ale Uniunii democratice la Bacău, Piatra Neamț, unde au existat comitete locale antifasciste. La Galați și Botoșani apar grupe de inițiativă⁸⁷⁾.

Lipsa de unitate în acțiune a clasei muncitoare, împiedicarea muncitorimii de a-și spune cuvântul, creșterea forțelor politicii de dreapta prin trădarea lui Maniu, au contribuit la creșterea fascismului în țară. Noul guvern, Goga-Cuza, care a durat numai 44 de zile, începînd cu 28 decembrie 1937, a înlesnit instaurarea dictaturii, legînd mai strîns România de Germania hitleristă, de planurile războinice ale imperialismului internațional. În aceste condiții comuniștii răspîndesc manifeste în care se arată că guvernul Goga-Cuza a fost adus împotriva voinței poporului. Manifestele chemau masele la lupta hotărîtă contra guvernului și a organizațiilor fasciste⁸⁸⁾.

Parlamentul ales nu s-a constituit, noi alegeri urmînd să aibă loc la 2 martie 1938. Campania electorală a luat forme violente. Alegerile n-au avut loc. Carol al II-lea instaurează în schimb dictatura regală și impune o constituție de tip fascist. „Instaurarea dictaturii regale... cu complicitatea conducătorilor partidelor burgheze, este marcată de lichidarea libertăților cetățenești, în introducerea unei constituții de tip fascist și a altor măsuri fasciste care au înăsprit exploatarea, supunînd clasa muncitoare unui regim de teroare polițistă”⁸⁹⁾.

În anii fascizării țării s-a desfășurat o luptă încordată între forțele democratice conduse de P.C.R. și forțele reacțiunii conduse de oligarhie.

Lupta Partidului Comunist din România împotriva fascismului și a pregătirilor de război s-a dus în condiții extrem de grele. Cu toată teroarea dezlănțuită de reacțiune, partidul a organizat și condus lupta maselor muncitoare împotriva politicii antipopulare și antinaționale a burgheziei și moșierimii romine. În focul acestor lupte, P.C.R. a reușit să închege primele începuturi ale frontului popular antifascist pe baza unirii în jurul clasei muncitoare a unor largi pături sociale exploatare și lovite de fascism.

În perioada de fascizare a țării, P.C.R. s-a dovedit singurul partid care a condus cu fermitate lupta maselor pentru apărarea celor mai vitale interese ale poporului, împotriva fascismului și a războiului.

⁸⁷⁾ Acad. P. Constantinescu-Iași, *op. cit.*, p. 118—119.

⁸⁸⁾ *Chemarea*, din 29 ianuarie 1938 ; vezi și Arh. St. Iași, fond 257, dos. 307 bis/1938, f. 41—42.

⁸⁹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 379.

ASPECTE ALE LUPTEI CLASEI MUNCITOARE DIN ROMANIA IMPOTRIVA DICTATURII MILITARE-FASCISTE ȘI A CRIMINALULUI RĂZBOI ANTISOVIETIC

M. COVACI, FL. DRAGNE

La 22 iunie 1941, după ce copleșise o bună parte din Europa, Germania fascistă a dezlănțuit criminalul război antisovietic. În țările copleșite de Germania hitleristă forțele revoluționare, în frunte cu comuniștii, se ridicaseră la luptă împotriva ocupanților. Lupta armată a popoarelor copleșite a avut de la început un caracter just, de eliberare. Această luptă a crescut în intensitate formând torentul puternic al războiului antifascist al popoarelor și statelor și a schimbat radical caracterul războiului mondial, în război de eliberare ¹⁾. Intrarea Uniunii Sovietice în cel de-al II-lea război mondial în urma atacului criminal dezlănțuit împotriva ei de Germania hitleristă și de sateliții acesteia, printre care și România burghezo-moșierească, a dus la adâncirea caracterului just al acestui război din partea popoarelor care luptau pentru eliberarea lor de sub jugul fascismului.

Geniala teză leninistă, prin care războiul este definit ca fiind o continuare pe calea armelor a politicii ce l-a precedat, a fost confirmată întru totul de întreaga desfășurare a evenimentelor. În anii premergători criminalului război antisovietic, burghezia și moșierimea din România a luat o serie de măsuri economice și politice care să le asigure realizarea scopurilor lor războinice, antisovietice. Țara a fost militarizată, economia și politica țării au fost subordonate imperialismului german prin acordurile economice și politice semnate în această perioadă. Întreaga economie și politică a țării au fost treptat orientate pe făgașul planurilor agresive ale hitlerismului. La 6 septembrie 1940 a fost instaurată dictatura militară-fascistă, dictatura virfurilor celor mai reacționare, și mai șovine ale burgheziei și moșierimii. La scurt timp după instaurarea dictaturii fasciste, cu asentimentul claselor dominante, în țară, au venit trupele hitleriste și, odată cu ele, organele gestapoului, dezlănțuindu-se cea mai cruntă teroare împotriva maselor populare.

Clasele exploatare urmăreau ca de pe urma războiului criminal antisovietic să realizeze profituri uriașe, să-și consolideze puterea lor econo-

¹⁾ *Kommunist*, nr. 9, din iunie 1960, p. 105.

mică și politică, să abată atenția maselor populare de la problemele economice, sociale și politice cele mai acute care se puneau în acea perioadă în România. Prin teroare, ele urmăreau să stăvilească și să înfrângă lupta revoluționară a maselor populare în frunte cu clasa muncitoare, conduse de P.C.R. Clasele exploatoare din România urmăreau să cotopească și să anexeze teritoriile din U.R.S.S. Scontind pe înfringerea U.R.S.S. în război, burghezia și moșierimea română tindeau la ocuparea unei poziții de seamă în cadrul așa-zisei „noii ordini europene” preconizate de hitleriști.

Clasele dominante au intensificat exploatarea oamenilor muncii, au jefuit bogățiile țării, au sprijinit jaful hitlerist din țară, jaf din care s-au înfruptat din plin și ele, au provocat țării pagube enorme, au dezorganizat economia națională, au deschis și grăbit drumul inflației și haosului economic «Vina și răspunderea acestui jaf — arăta în 1945 tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej — nu le poartă numai Antonescu și regimul lui, ci și Brătianu și Maniu, împreună cu oamenii lor. Ei au aprobat, ei au susținut, ei au câștigat din acest jaf. Ei sint complicii și părtașii lui Antonescu și ai nemților. Toate acordurile, atît în ceea ce privește cantitatea de bunuri cît și în ceea ce privește condițiile de plată au avut adeziunea necondiționată a conducerii de atunci a B.N.R., conducere formată în marea ei majoritate din oameni de casă ai conducătorilor partidelor „istorice”²⁾».

Jaful săvîrșit de hitleriști în țara noastră cu sprijinul vîrfurilor burgheziei și moșierimii s-a ridicat la cifre uriașe. „Pagubele cauzate economiei românești de pe urma subjugării țării noastre de către Germania hitleristă se ridică la cifra astronomică de 10.000 de miliarde lei la valoarea lor actuală (oct. 1945 n.n.) adică bugetul țării pe mai bine de 12 ani”³⁾. Monopolurile germane au reușit să obțină controlul asupra producției și exportului produselor românești. Industria metalurgică era controlată și jefuită prin concernul „Herman Göring Werke”, iar producția de petrol era jefuită prin intermediul societății „Oël A. G.”. Cu ajutorul acestor societăți și al altora, care controlau producția agricolă, cum a fost „Solagra”, hitleriștii au scos din țară cantități uriașe de produse industriale și agroalimentare.

Din datele statistice ale vremii se desprinde că în anii 1940—1944 exportul produselor petroliere către Germania și sateliții ei se ridică la 99,77% (în august 1944) din totalul exportului de petrol al României⁴⁾. În ce privește produsele agroalimentare, din 1940 pînă în august 1944 au fost transportate din România 1.378.450 tone cereale și semințe, peste 75.000 tone animale vii și produse animale⁵⁾. La aceste cantități se mai adaugă consumul

²⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvintări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 39.

³⁾ *Ibidem*.

⁴⁾ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dos. Conferința de pace de la Paris, 1946, p. 26.

⁵⁾ *Rezultatele colaborării economice a Germaniei și ale participării noastre la războiul hitlerist*, Buc., 1945, p. 5. Situația economică și politică a țării a fost înrăutățită și ca urmare a prezenței trupelor hitleriste în țara noastră, aduse sub pretinsa firmă de „misiune militară germană”. Prezența trupelor hitleriste în țara noastră pînă la atacarea mișlească a Uniunii Sovietice cît și în perioada criminalului răboi antisovietic a agravat ruina economică a României. Fondurile necesare întreținerii acestor trupe de ocupație erau stoarse de pe spinarea poporului român. I. Antonescu

fără limită de produse industriale și agricole al trupelor hitleriste ce staționau în țara noastră⁶).

La jefuirea economiei românești de către hitleriști și-au adus din plin aportul și trusturile imperialiste americane și engleze care, pentru a-și pune la adăpost marile lor participații la o serie de întreprinderi din România, au recurs la fel de fel de manevre, printre care și trecerea acțiunilor lor asupra altor trusturi ce se aflau în țări neutre sau în țări ce făceau parte din blocul fascist. Astfel, întreprinderile care pînă atunci aparținuseră capitalului englez sau american au devenit peste noapte întreprinderi cu capital „neutr” sau german, acționarii americani, englezi, francezi continuind să acorde sprijin mașinei de război hitleriste și să încaseze partea lor de dividende.

Instaurarea dictaturii militare-fasciste și aruncarea României în criminalul război antisovietic a însemnat pentru clasele dominante o nouă sursă de îmbogățire, iar pentru masele populare un șir nesfârșit de suferințe și nenorociri precum și pagube incalculabile.

Una din principalele consecințe ale criminalului război antisovietic a fost intensificarea exploatarei clasei muncitoare. Gradul de exploatare a clasei muncitoare a crescut enorm. Rata plus valorii reprezenta 270% în 1942 față de 192% în anul 1938. „Cu baionetele și mitralierele în spate, amenințați cu carcera și curtea marțială muncitorii lihniți de foame lucrează 12—16 ore pe zi în baza legii „muncii” în timp de război”⁷).

În memoriul întocmit de muncitorii de la Uzinele Metalurgice „Astra” din Orăștie la 27 mai 1942 cu privire la situația alimentară și la îmbrăcăminte, se arată că alimentația se făcea foarte greu și cu prețuri foarte ridicate, Așa, de pildă, un ou costa peste 20 lei, laptele peste 40 lei, făina 29 lei kg. În ce privește îmbrăcăminte — un costum de haine costa 15.500 lei, și chiar cu acest preț nu se găsea decît în cantități foarte mici⁸). Ceea ce a îngreunat

s-a obligat față de Germania hitleristă să întrețină aceste trupe, plătind suma de 100 milioane lei lunar, adică 1.200.000.000 lei anual (*Procesul Marii Trădări Naționale*, Buc., 1946, p. 255). Însă pretențiile Germaniei pentru întreținerea trupelor hitleriste din România au sporit continuu. În plus, guvernul fascist român a ușurat jefuirea țării de către trupele hitleriste și prin acordarea dreptului ca militarii hitleriști să trimită lunar în Germania pachete cu alimente în greutate de 5 kg. În anul 1944 pretențiile misiunii militare germane au crescut în așa măsură încît în luna mai 1944 rația de hrană a unui soldat german corespundea unei alocații de 560 lei pe zi, în timp ce un soldat român avea o alocație de 80 lei pe zi. (Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fondul România, dos. 17). Subvențiile acordate de guvernul fascist român misiunii militare hitleriste în anii criminalului război antisovietic s-au ridicat la cifra de 67 miliarde lei. (*Procesul Marii Trădări Naționale*, Ed. Eminescu, Buc., 1946, p. 254).

⁶) Germania hitleristă, în anii războiului, a secătuit literalmente țara storcîndu-i ultima vîlgă. Raportul valoric al schimbului de mărfuri cu Germania hitleristă ne ilustrează pregnant proporțiile jafului hitlerist efectuat pe această cale. Astfel, prețul mediu pe tona de mărfuri exportate în Germania era de numai 11.778 lei tona, în timp ce produsele pe care le importate România din Germania se ridicau la uriașă sumă de 60.868 lei tona. Deci pentru 1.000 kg marfă importată din Germania, România trebuia să exporte 5.168 kg. produse (petrol, cereale etc.). (Vezi, *Rezultatele colaborării economice cu Germania hitleristă în timpul celui de-al doilea război mondial*, Buc., 1945, p. 8).

⁷) *Documente din istoria Partidului Comunist din România, 1917—1944*, ed. a II-a, E.S.P.L.P., Buc., 1953, p. 355.

⁸) Arhiva C.C. al P.M.R., fond 5, dos. 843, f. 589.

deosebit de mult situația muncitorilor a fost faptul că deși produselor de strictă necesitate le erau fixate de oficiul de aprovizionare prețuri foarte mari, aceste produse nu se găseau în comerț, muncitorii fiind nevoiți să-și cumpere cea mai mare parte din ele de la diferiți intermediari, unde prețurile erau și mai ridicate. Astfel, o pereche de bocanci ajungea aproape la 9.000 lei, făina la 130 lei kg, slămina la 300 lei kg ⁹⁾).

Majorarea continuă a prețurilor nu cunoștea stavilă. În decembrie 1942, la Cugir, într-o singură zi prețul la zahăr a fost ridicat de 3 ori ¹⁰⁾. Toate acestea, în condițiile în care salariul muncitorilor era foarte redus. La Cugir, de pildă, muncitorii calificați câștigau lunar între 6.000—14.000 lei, media fiind de 10.000 lei, iar muncitorii necalificați câștigau între 5.000—10.000 lei lunar, media la această categorie de muncitori fiind abia de 7.500 lei. Decalajul dintre prețurile produselor de larg consum și salarii în anii războiului s-a mărit permanent, fapt ce s-a reflectat în continua scădere a nivelului de trai al muncitorilor. În această privință sînt edificatoare declarațiile muncitorilor cit și unele rapoarte ale reprezentanților claselor exploatatoare.

Din declarațiile unor muncitori petroliști de la Soc. „Orion“, rezultă că avînd salariu de 200 lei pe zi nu puteau să-și întrețină familia de 4 persoane decît cu ceapă și mămăligă. Această situație era generală în această perioadă în România. Disproporția mare dintre salarii și creșterea prețurilor la produsele de strictă necesitate a dus la aceea că 80% din muncitorii minieri de la întreprinderile Societății „Petroșani“ și „Viscoza Rominească“ la plata salariilor, făcută în zilele de 16 și 17 februarie 1942, să primească în mînă sume variînd între 60—170 lei, restul fiindu-le oprite de administrația întreprinderii, pentru alimentele cumpărate pe datorie, iar o parte însemnată pentru diverse impozite, amenzi și rețineri ¹¹⁾. Iar la Rafinăria „Columbia“ în zilele de 10 și 11 martie 1943, cu ocazia plății salariului, un număr de 170 de lucrători nu au mai primit nici un leu, deoarece salariul le era grevat de datorii ¹²⁾.

În noiembrie 1943, exprimînd starea de fapt din întreprinderile petroliere, un muncitor de la „Concordia“ declara că: „cea mai neagră zi pentru noi este ziua plății. Cînd luăm plicul în mînă, ne pomenim adesea, cu o monedă de 2 lei sau 5 lei în el, ne pomenim foarte adesea cu un bon pe care e scris că noi sîntem încă datori fabricii o anumită sumă de bani. Și atunci — ne întrebăm — unde se duce leafa noastră? Pe lîngă reținerile de alimente se mai adaugă o groază de impozite puse de ciuma de Antonescu pe capul nostru pentru a hrăni cu ele liftele spurcate nemțești“ ¹³⁾ (s.n.).

⁹⁾ *Ibidem.*

¹⁰⁾ *Ibidem.*

¹¹⁾ *Ibidem*, dos. 842, f. 425.

¹²⁾ *Idem*, dos. 33112/2950, vol. 13 f. 264.

¹³⁾ Despre decalajul uriaș între salarii și prețurile produselor de primă necesitate din România în anii celui de-al II-lea război mondial au relatat și unele ziare din țările capitaliste „neutre“ în acea etapă. Astfel, un ziar elvețian „Neue Züricher Zeitung“ observa în februarie 1944 „că în nici o țară din lume prețurile nu s-au ridicat așa de mult ca în România. Dacă o pereche de ghete costa în 1939 1000 lei, la începutul anului 1944 costul ei se ridicase la 10—15 mii lei, în același timp prețul unui metru de stofă se ridicase de la 750 pînă la 5.000—6.000 lei. („Neue Züricher Zeitung“, din 23 februarie 1944, Arhiva M.A.E., fondul Romînia). Iar cu privire la situația economică a Romîniei se spunea că „Țara Romînească este o

Ca urmare a decalajului în continuă creștere dintre salarii și prețuri, s-a adâncit mizeria clasei muncitoare. În anul 1944 prețurile produselor de larg consum erau cu 1392,8% mai mari decât în anul 1938, în schimb salariile în aceeași perioadă nu a crescut decât cu 275,5%¹⁴⁾. Puterea de cumpărare a maselor muncitoare a scăzut deci, în perioada 1939—1944, de mai bine de 5 ori.

Aprovizionarea cu produse alimentare era din ce în ce mai grea. În timp ce grâul și celelalte produse alimentare luau drumul Germaniei hitleriste în cantități mereu sporite, în țară, pe baza sistemului de cartelă, oamenilor muncii le erau repartizate rații alimentare de mizerie. Rația săptăminală de carne era de 270 gr pe cap de locuitor, rația de făină de 200 gr pe zi. Dar nici aceste rații de foamete nu erau asigurate. De cele mai multe ori ele rămăneau pe hirtie.

La situația grea alimentară a muncitorilor se mai adaugă și condițiile primitive de lucru, lipsa măsurilor de protecție a muncii, condițiile mizere în care locuiau. Viața pe care au dus-o muncitorii în diferite părți ale țării constituie o acuzaare la adresa regimului fascist. Condițiile în care au trăit muncitorii erau atât de rele încât nu au putut fi ascunse nici chiar de organele fasciste. Astfel, într-o notă a siguranței se arată în toamna anului 1942, că viața pe care o duc cele câteva mii de oameni din Valea Sadului este de semi sălbăticie¹⁵⁾. Referitor la muncitorii de la puțurile 3 și 4 mina „Anina” jud. Caraș se arată că aceștia au lucrat din luna martie până în septembrie 1943 incontinuu numai în apă până aproape de genunchi fără a fi schimbați de altă echipă. Mulți din ei s-au îmbolnăvit¹⁶⁾. Condițiile de locuit ale muncitorilor erau de-a dreptul înspăimântătoare¹⁷⁾.

țară de gravă teroare economică și de gravă dictatură politică” (Arhiva C.C. al P.M.R., Președinția Consiliului de Miniștri, dos. 207, f. 20). Din datele statistice rezultă că în perioada celui de-al III-lea război mondial, nivelul de trai al maselor a scăzut vertiginos, tocmai ca urmare a disproporției uriașe dintre prețurile extrem de ridicate și nivelul foarte redus al salariului.

T a b e l

privind decalajul dintre nivelul salariilor și cel al prețurilor produselor de larg consum

Data	Indicele salariului nominal	Indicele prețurilor	Indicele salariului real
august 1939	100	100	100
decembrie 1941	168,5	412	40,8
decembrie 1942	212,4	712	29,8
decembrie 1943	275,5	1.058	25,3
august 1944	275,5	1.392	19,7

¹⁴⁾ *Scînteia*, din 22 septembrie 1944, Organ Central al C.C. al P.C.R., nr. 2, an 1, p. 3.

¹⁵⁾ Arhiva C.C. al P.M.R., fond 6, dos. 840, f. 531.

¹⁶⁾ *Idem*, fond 5, dos. 830, f. 3.

¹⁷⁾ *Idem*, dos. 33114/2950, vol. 15, f. 89. În ianuarie 1943, în urma unei anchete, se arată cu privire la muncitorii din Brașov: „în imobilul din Calea Bucureștilor nr. 30 într-o cameră de la subsol neigienică și cu igrasie locuiau 4 persoane, un lucrător de la C.F.R., o femeie de la Metrom avînd un copil mic și un alt lucrător

Pe plan politic dictatura militară-fascistă a recurs la cele mai sălbatice măsuri de reprimare și teroare. Țara a fost împinzită cu lagăre și închisori. Întreprinderile au fost militarizate. În fabrici s-a introdus pedeapsa corporală și carceră. Pentru o singură întârziere de la lucru, muncitorul era bătut și închis în carceră, iar dacă lipsea câteva zile era arestat și deferit Curții marțiale pentru a fi judecat.

Pedeapsa cu carceră se aplica în cele mai multe întreprinderi din țară¹⁸⁾. Orice mișcare de protest a muncitorilor era violent reprimată. Organizațiile revoluționare de clasă ale muncitorilor au fost complet interzise.

În vederea înăbușării oricărei mișcări de rezistență a muncitorilor împotriva dictaturii militare-fasciste și a criminalului război antisovietic, guvernul fascist antonescian a luat o serie de măsuri dintre cele mai sălbatice. Prin decretul lege din 13 septembrie 1941, dictatura militară-fascistă a hotărât drepturile organelor de control din întreprinderi. În acest decret se sublinia că organele militare de control din toate întreprinderile de stat sau particulare capătă dreptul de a da regulamente interioare în respectivele întreprinderi care să prevadă printre altele: interzicerea oricăror activități politice contrare regimului fascist. Sub sancțiunea unei serii de pedepse, ca de pildă, concedierea muncitorilor, interzicerea pentru „lucrătorul eliminat de a se putea angaja într-o altă instituție sau întreprindere chiar nemilitarizată” și „internarea într-un lagăr de muncă a celui eliminat din serviciu”¹⁹⁾.

La numai câteva luni de zile de la începerea criminalului război antisovietic, dictatura militară-fascistă, temindu-se de avântul crescând al mișcării muncitorești din țară în condițiile războiului, prin decretul-lege din 2 octombrie 1941 asupra muncii și a regimului muncii în timpul războiului stabilea că orice încetare de lucru, individuală sau colectivă fără încuviințarea prealabilă a comandantului militar sau directorului stabilimentului militar al armatei

de la Metrom. Paturile erau improvizate pe cîte două lemne acoperite cu cîte o pătură“. Tot la aceeași adresă se relatează că „într-o cameră alăturată tot la subsol locuiesc 6 persoane dintre care o femeie și restul bărbați“. Într-un alt raport se arată viața de mizerie pe care o duceau muncitorii de la fabrica Voina din Brașov și se spune că „vis-à-vis de fabrica Voina într-un beci locuiau 7 persoane toți lucrătorii la fabrica Voina dintre care este o femeie cu un copil mic“. (Arhiva C.C. al P.M.R., fond 5 dos. 9486/721, f. 541).

¹⁸⁾ În anul criminalului război antisovietic carceră devenise un mijloc de terorizare nu numai a muncitorilor care se abăteau de la regulile stabilite de comandanții militari din uzinele militarizate ci și pe baza unui simplu denunț. La societatea „Astura” din Orăștie pedeapsa cu carceră a fost transformată în închisoare. (Arhiva C.C. al P.M.R., dos. 33114/2950, vol. 15, f. 89). La uzinele de armament Copșa Mică-Cugir, se aplicau pedepse deosebit de aspre muncitorilor. De pildă, un muncitor care a lipsit o zi de la serviciu, a primit 12 zile de închisoare (Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dos. Mișcarea comunistă, 1936—1944, nenumărotat). De închisoare și carceră nu au fost scutite nici femeile. La Uzinele Comunele din Galați, comandamentul militar al uzinei a înființat un arest pentru bărbați și altul pentru femei. În timp de o lună, pedeapsa cu arestul a fost aplicată la 8 muncitori, printre care și o femeie. (Arhiva C.C. al P.M.R., fond 5, dos. 846, f. 22 și 439).

¹⁹⁾ *Monitorul oficial*, p. I-a, nr. 218, din 14 septembrie 1941, p. 5481. În anul 1940 apăruse deja decretul lege nr. 853 prin care se stabileau pedepse pentru persoanele care vor refuza să se lase rechiziționate. În timp de pace aceste pedepse constau în închisoare corecțională de la o lună la patru luni și amendă de la 5.000 lei pînă la 20.000 lei (Vezi, *Monitorul oficial*, p. I-a, nr. 48, din 28 februarie 1940).

se pedepsește cu temnița grea de la 5—20 ani²⁰). În anul 1942, dictatura militară-fascistă prin decretul nr. 687, din 17 septembrie, extinde pedeapsa cu moartea contra aceluia care sub diferite forme lovea producția de război²¹).

Astfel, urmările instaurării dictaturii fasciste și ale războiului s-au concretizat prin măsurile teroriste luate de guvern pe plan politic, prin ruina economia și adâncirea mizeriei maselor muncitoare, prin zecile și zecile de mii de vieți sacrificate într-un război urit de întregul nostru popor muncitor. Și în aceste împrejurări, ca întotdeauna, Partidul Comunist din România a fost singura forță politică consecventă din țară care, în ciuda greutăților extrem de mari, a luptat cu hotărâre și eroism pentru o Românie liberă, independentă și democratică.

Comuniștii au desfășurat o activitate intensă de mobilizare și organizare a maselor populare care priveau cu ură dictatura fascistă și pe ocupații hitleriste aduși în țară de clica fascistă a lui Antonescu, de virfurile burgheziei și moșierimii românești, conducându-le pe calea luptei pentru eliberarea țării, pentru scoaterea României din criminalul război antisovietic și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste. Partidul Comunist din România a arătat că însăși existența poporului român, independența și suveranitatea sa, sînt strîns legate de doborîrea dictaturii militaro-fasciste, de alungarea din țară a cotropitorilor hitlerști, de lupta comună a României alături de U.R.S.S. și de zdrobirea fascismului în război.

Încă din primele zile ale declanșării criminalului război antisovietic și ale aruncării țării în acest război, P.C.R. considera că: „Sarcina de răspundere istorică a P.C.R. față de poporul român, constă în organizarea luptei în România alături de marele popor sovietic și celelalte popoare cotropite pentru zdrobirea fascismului sîngeros german, a slugilor sale din toate țările, pentru alungarea ocupanților fasciști din România, pentru victoria Uniunii Sovietice, pentru România liberă și independentă²²). Pentru îndeplinirea acestei sarcini istorice, de care depindea viitorul țării și al poporului muncitor, Partidul Comunist din România a elaborat linia politică de luptă în vederea strîngerii tuturor forțelor democratice și patriotice în frunte cu clasa muncitoare pentru realizarea unui larg front patriotic împotriva cotropitorilor hitlerști și a clicii fasciste a lui Antonescu²³).

Comuniștii au fost întotdeauna sufletul mișcării revoluționare a clasei muncitoare. În focul luptei comuniștii au reușit să lanseze acele lozinci izvorite din condițiile concrete ale muncitorilor și să mobilizeze mase mari de muncitori în front unic la lupta contra războiului și a dictaturii militaro-fasciste, a ocupanților hitlerști. Tactica P.C.R. de creare a Frontului Unic Național al poporului român împotriva ocupanților fasciști și a clicii militaro-fasciste în frunte cu trădătorul Antonescu, este reflectată într-o serie de docu-

²⁰) *Ibidem*, nr. 233, din 2 octombrie 1941.

²¹) *Ibidem*, nr. 217, din 17 septembrie 1942.

²²) *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, ed. a II-a, E.S.P.L.P., Buc., 1953, p. 345.

²³) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, Buc., 1955, p. 381.

mente elaborate după începerea războiului²⁴⁾ și îndeosebi în Platforma P.C.R. din 6 septembrie 1941. În elaborarea acestei tactici, partidul comunist a pornit de la analiza raportului forțelor de clasă în țara noastră. El a arătat că în ducerea criminalului război antisovietic erau interesate, în primul rând, monarhia, vîrfurile burgheziei și moșierimii în frunte cu clica fascistă a lui Antonescu și liderii partidelor burghezo-moșieresti.

Clasa muncitoare și celelate pături de oameni ai muncii care duceau tot greul războiului, erau asuprite și oprite de clica fascistă, de jugul cotropitorilor hitleriști. De aceea, împotriva criminalului război antisovietic se ridica marea majoritate a poporului din țara noastră. Alături de clasa muncitoare și de țărănime, în lupta contra războiului și a fascismului s-a găsit mica burghezie orășenească, o parte a burgheziei mijlocii și a intelectualității, în interesele cărora, într-un fel sau altul au lovit dictatura militaro-fascistă și ocupații hitleriști.

Partidul Comunist din România, aplicînd în mod creator învățătura marxist-leninistă și experiența celorlalte partide comuniste în condițiile concrete ale luptei împotriva fascismului și războiului antisovietic, pătruns de înaltul simț al răspunderii față de soarta poporului și a țării, a elaborat Platforma de luptă din 6 septembrie 1941. În acest document erau cuprinse revendicări ce corespundeau intereselor vitale ale poporului român, ca: încetarea războiului împotriva Uniunii Sovietice și lupta alături de U.R.S.S. împotriva Germaniei fasciste, alungarea trupelor hitleriste din țară, recucerirea libertăților și independenței naționale a României, răsturnarea dictaturii fasciste și formarea unui guvern din reprezentanții tuturor forțelor patriotice, eliberarea nordului Transilvaniei etc. Aceste revendicări constituiau baza și asigurau unirea tuturor forțelor patriotice fără deosebire de stare socială, convingeri politice sau religioase, într-un larg front unic național de luptă împotriva fascismului și a războiului antisovietic.

La elaborarea acestei platforme, P.C.R. a avut în vedere atragerea în lupta patriotică antifascistă și antirăzboinică a unor grupuri largi, persoane și organizații sau partide politice animate de dorința și hotărîrea de a scoate țara din războiul criminal în care a fost aruncată de clica fascistă a lui Antonescu. Pentru a cuprinde în această luptă pe toți patrioții care doreau sincer salvarea țării și a poporului de la catastrofă, P.C.R. sublinia că este gata să colaboreze cu toate partidele, grupările, persoanele politice și cu toți patrioții români, pentru realizarea oricărei revendicări din Platformă, punînd ca singur criteriu al acestei colaborări: „Atitudinea față de ocupații hitleriști, de slugile lor trădătoare de țară și de războiul criminal contra Uniunii Sovietice”²⁵⁾. Această tactică a partidului comunist oferea în mod obiectiv celor mai largi forțe patriotice o bază de colaborare și luptă comună în scopul salvării țării și poporului.

Partidul Comunist din România arăta că forța conducătoare a frontului unic național împotriva războiului, a ocupațiilor hitleriști și a slugilor lor

²⁴⁾ Circulara C.C. al P.C.R., din 8 iulie 1941, privind „formarea Frontului Unic al Popoarelor iubitoare de libertate împotriva fascismului german” (*Documente din istoria Partidului Comunist din România*, ed. a II-a, E.S.P.L.P., Buc., 1953, p. 344-346).

²⁵⁾ *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, ed. a II-a, E.S.P.L.P., Buc., 1953, p. 347.

trebuie să fie clasa muncitoare pentru că ea era cea mai interesată în salvarea țării de sub jugul fascismului german și a slugilor lui din țară. Sub conducerea P.C.R., clasa muncitoare era singura clasă capabilă să fie conducătoare a luptei forțelor patriotice, deoarece numai ea lupta consecvent pentru apărarea intereselor fundamentale ale țărânimii și ale celorlalte păături muncitoare împotriva fascismului și războiului. De asemenea, lupta ei nu se limita la zdrobirea fascismului ci privea înainte spre transformări revoluționare, desăvârșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă. Dar calea luptei spre socialism era barată de fascism, de războiul tilhăresc anti-sovietic și, de aceea, scoaterea țării din acest război criminal și lupta comună a poporului român alături de coaliția antihitleristă în frunte cu U.R.S.S., alungarea ocupanților hitleriști din țară și completa nimicire a fascismului, deschideau perspectiva continuării luptei în vederea desăvârșirii revoluției burghezo-democratice și a trecerii la revoluția socialistă.

În acest scop P.C.R. cerea comuniștilor să intensifice lupta pentru crearea Frontului unic muncitoresc, care să ducă la întărirea rolului conducător al clasei muncitoare în lupta patriotică, antifascistă și antirăzboinică a întregului popor.

În acești ani activitatea P.C.R. în vederea mobilizării și organizării clasei muncitoare ca hegemon al luptei antihitleriste, a unirii tuturor forțelor patriotice într-un larg front antihitlerist s-a desfășurat în condiții deosebit de grele. Aceste condiții au constat, pe de o parte, în măsurile teroriste luate de dictatura militară-fascistă împotriva comuniștilor, a maselor populare ²⁶⁾, iar pe de altă parte, la aceste condiții deosebit de grele pentru P.C.R. se adăuga activitatea criminală a clicii trădătoare ²⁷⁾ în frunte cu Foriș strecurat în conducerea partidului ²⁸⁾.

Cu toată situația grea în care se afla partidul ca urmare a măsurilor represive de teroare fascistă și a activității provocatoare a clicii lui Foriș, din sinul P.C.R. și al clasei muncitoare s-au ridicat conducători căliți și neînfricați, legați trup și suflet de lupta poporului român. Cadrele de bază ale

²⁶⁾ În anii 1941—1944 au fost arestați un număr însemnat de comuniști și muncitori antifasciști. Curțile marțiale judecau în șir procese ale muncitorilor, ale luptătorilor antifasciști, ale comuniștilor pentru vina de a fi luptat pentru apărarea libertății și independenței țării. Curțile marțiale, agenții gestapoului și siguranței supuneau la cele mai barbare torturi pe luptătorii antifasciști. Dictatura militară prin numeroase decrete lege — pe diverse probleme a instituit pedeapsa cu moartea împotriva celor care se făceau, chipurile, vinovați de încălcarea prevederilor acestor decrete.

²⁷⁾ Elementele trădătoare „desfășurau o activitate criminală de descompunere și lichidare a organizațiilor de partid, dădeau pe mâna siguranței cadre de partid revotate, încercau prin toate mijloacele să împiedice desfășurarea luptei împotriva războiului hitlerist. (Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole la cuvintări*, 1959—1961, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 437).

²⁸⁾ Pentru a nu se demasca ca agenți ai dușmanului de clasă strecurați în rândurile partidului, clică lui Foriș nu s-a opus fățiș Platformei elaborate de partid în septembrie 1941, dar în tot cursul războiului pînă la demascarea și zdrobirea acestei clici, ei au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a împiedica traducerea ei în viață. Elementele trădătoare se străduiau să împiedice aplicarea platformei de acțiune a partidului, denaturau linia sa de luptă revoluționară, sădeau grave confuzii în activitatea practică a organizațiilor de partid, frînând și împiedicînd acțiunile de luptă împotriva dictaturii militare-fasciste. (*Scinteia*, nr. 5381, din 17 decembrie 1961; Dezbaterile Plenarei C.C. al P.M.R. din 30.XI—5.XII.1961).

P.C.R. din închisori, din lagăre și din afară, în frunte cu tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, au fost în permanență în centrul activității partidului. Prin legăturile ce le aveau cu organizațiile de partid, cadrele de bază ale P.C.R. au reușit să asigure acestora în permanență o conducere revoluționară, să îndrume activitatea lor spre acțiuni antirăzboinice și antihitleriste. Punându-și la fiecare pas viața în primejdie, comuniștii au desfășurat o largă muncă de lămurire politică și de organizare a maselor, au organizat numeroase acte de sabotaj în uzine, ateliere, mine, gări, lovind în mașina de război fascistă.

Linia tactică și politică a partidului elaborată la începutul războiului, în ciuda condițiilor extrem de grele de activitate, a fost răspândită în rândurile clasei muncitoare și a celor mai diverse pături sociale. Totodată organizațiile de partid, comuniștii au intensificat munca de propagandă și agitație revoluționară în rândurile clasei muncitoare. Au fost răspândite în întreaga țară numeroase manifeste și apeluri ale P.C.R. Un rol de seamă în mobilizarea poporului la luptă l-au avut manifestele elaborate și răspândite de Comitetele regionale ale P.C.R.

Ca urmare a muncii politice desfășurate de comuniști în rindul clasei muncitoare, a maselor țărănești, cuvântul partidului, chemările sale, pătrund tot mai mult în masele largi ale poporului, inclusiv în rindurile soldaților. Ca urmare a acestei activități, starea de spirit față de războiul antisovietic, față de ocupații hitleriste și dictatura militară-fascistă devine profund ostilă. Activitatea P.C.R. și acțiunile clasei muncitoare, ostilitatea cu care priveau oamenii muncii dictatura fascistă, prezența trupelor hitleriste în țară, războiul criminal antisovietic, pe care-l urau, au dus la transformarea minții poporului în luptă activă împotriva dictaturii militare-fasciste și a cotropitorilor hitleristi. Nemulțumirile manifestate de muncitori pe tema salariilor, a aprovizionării, erau canalizate spre dezvoltarea stării de spirit antifasciste, contra războiului și ocupațiilor hitleriste.

*
* *

În lupta pentru organizarea clasei muncitoare, pentru realizarea liniei politice a P.C.R., comuniștii au folosit de la începutul războiului diferite forme de organizare și de luptă, în funcție de situația dată. Formele de acțiune ale clasei muncitoare trebuiau adaptate la condițiile specifice determinate de război. Ținând seama de indicațiile geniale ale lui V. I. Lenin, după care din aprecierea războiului ca fiind un război de eliberare națională rezultă o anumită tactică, iar din aprecierea lui ca fiind un război imperialist altă tactică²⁹⁾, P.C.R., apreciind just în lumina acestei învățături caracterul războiului pe care-l ducea România — ca fiind un război de jaf, imperialist, în funcție de acest caracter a elaborat tactica sa, formele de luptă și de organizare ale proletariatului. Potrivit cu condițiile concrete istorice, P.C.R. a găsit și a indicat cele mai potrivite mijloace de luptă.

Una din formele de organizare și luptă larg practicate de muncitori, mai ales la începutul războiului, în vederea obținerii revendicărilor lor zilnice a fost aceea a alegerii și trimerii de delegați care să protesteze în fața administrației întreprinderilor și să obțină satisfacerea revendicărilor maselor de

²⁹⁾ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 22, Ed. P.M.R., Buc., 1952, p. 103.

muncitori. Chiar din primele luni ale războiului muncitorii au trecut, sub conducerea comuniștilor, la organizarea a o serie de acțiuni.

Ținând seama de nemulțumirea generală care exista în rîndul muncitorilor în ce privește decalajul uriaș între salarii și prețurile la produsele de strictă necesitate, comuniștii au făcut totul ca acțiunile pentru mărirea salariilor în raport cu scumpetea să capete un caracter cît mai organizat, să unească pe toți muncitorii în lupta comună împotriva dictaturii fasciste.

În luna octombrie 1941 situația muncitorilor textiliști din Iași, ca de altfel a tuturor muncitorilor din România, devenise deosebit de critică. Cu toate măsurile extreme ale terorii fasciste, după izbucnirea războiului, la numai 15 zile de la publicarea decretului asupra muncii, a regimului muncii în condițiile de război, 296 de muncitori de la fabrica „Textila Copou“ în ziua de 17 octombrie 1941 au înaintat un memoriu în care cereau mărirea salariilor. Răspunsul negativ dat de direcția fabricii a determinat ca la 25 octombrie muncitorii să înainteze un nou memoriu³⁰⁾. Luptei muncitorilor de la secția țesătorie i s-au alăturat toți muncitorii din fabrică.

La 1 noiembrie 1941 la fabrica „Dura“ din Timișoara, uniți în luptă, muncitorii români și germani, și-au ales o delegație care să prezinte revendicările lor în fața direcției întreprinderii, cerînd mărirea salariului. În timpul cînd delegația s-a prezentat la conducere pentru a prezenta revendicările, toți muncitorii din fabrică s-au solidarizat și au susținut delegația, fapt ce a determinat obținerea satisfacerii unei părți din revendicările cerute de muncitori.

În anul 1942, ca urmare a intensificării exploatării, în ciuda întezirii terorii dictaturii militare-fasciste, lupta clasei muncitoare capătă un caracter mai ascuțit. Revendicările economice ale muncitorilor, care figurau și pînă atunci în memoriile înaintate direcțiilor întreprinderilor, sînt însoțite de o serie de revendicări cu un pronunțat caracter politic.

În luna ianuarie 1942 cei aproape 2.000 de lucrători ai fabricii „Filatura Romînească“ din Șoseaua Pantelimon — București, în front unic, au înaintat un memoriu în care cereau „revenirea la 48 ore de lucru săptămînal, încetarea aplicării amenzilor ilegale, aprovizionarea cu alimente, respectarea condițiilor de igienă în atelier, încetarea oricărei persecuții, plata orelor suplimentare pe trei ani în urmă, deoarece „în acest timp au lucrat cîte 10 ore fără a li se acorda sporul de 20% pentru orele suplimentare“³¹⁾. Din acest memoriu reiese clar că muncitorii de la „Filatura Romînească“ din București sub conducerea comuniștilor, cereau soluționarea unor probleme, care, dacă ținem seama că această filatură producea pentru armată, loveau în mașina de război fascistă. După cum se vede, muncitorii și-au îndreptat atenția asupra luptei contra orelor suplimentare, care le erau impuse pentru mărirea producției de război.

³⁰⁾ În memoriul din 25 octombrie 1941 sînt cuprinse următoarele revendicări : mărirea salariului și condiții mai bune de muncă. Cu privire la mărirea salariului se cerea ca acestea să se facă în felul următor : La secția mecanică, pentru cei care au o vechime mai mare de 10 ani în serviciu să li se acorde la salariu, o majorare de 40% ; pentru cei care au o vechime între 5—10 ani 25% ; pentru cei care au o vechime între 1—5 ani — 20% ; pentru lucrătorii de la celelalte secții (sforărie, filatură, ceaprazărie etc.) s-a cerut o mărire a salariilor cu 50 lei pe zi. (Arhiva C.C. al P.M.R., fond 5, dos. 838, f. 192).

³¹⁾ Arhiva C.C. al P.M.R., fond 5, dos. 838, f. 322.

Un loc central în acțiunea de la „Filatura Românească“ îl ocupa lupta contra măsurilor teroriste, luate de către comandantul militar al fabricii, împotriva muncitorilor cu stare de spirit revoluționară sau aparținând altor naționalități — cerind încetarea persecuțiilor precum și a amenzilor ilegale.

În anul 1943, muncitorii din ramurile hotărâtoare ale economiei, mineri, petroliști, ceferiști și cei din industria metalurgică se ridică cu și mai multă hotărâre la lupta pentru mărirea salariului, contra orelor suplimentare, a carcerei și bătăii din întreprinderi.

În iulie 1943, muncitorii mineri din Valea Jiului aleg o delegație care să prezinte memoriul lor la Ministerul Muncii și la Ministerul Sănătății, în care cereau mărirea salariului proporțional cu urcarea prețurilor articolelor alimentare ³²⁾.

Această metodă de luptă — trimiterea de delegații cu memorii în care se cerea satisfacerea revendicărilor lor zilnice — a fost larg răspândită în condițiile terorii fasciste și a războiului antisovietic și în rîndul muncitorilor petroliști. În luna august 1943, lucrătorii de la Atelierele Societății „Astra Română“ — Poiana Cimpina, trimit o delegație cu un memoriu, semnat de un număr de 80 de muncitori.

În memoriul lucrătorilor petroliști de la „Astra Română“ era demascată politica economică a guvernului fascist, arătându-se că, prin salariile de foamete cu care sînt plătiți, muncitorii nu pot face față cheltuielilor mari provocate de scumpirea continuă a articolelor de primă necesitate. În acest memoriu muncitorii subliniau că „atît noi cît și familiile noastre am ajuns goi și flămînzi din cauza imposibilității de a ne procura cele strict necesare cu salariul de mizerie“ ³³⁾.

În anii războiului, comuniștii au reușit ca acestei forme de luptă — trimiterea de memorii și delegații, să-i imprime un conținut combativ și să nu semene în rîndurile muncitorilor iluzia că aceasta ar fi singura cale pe care trebuie dusă lupta pentru obținerea revendicărilor lor. Paralel cu trimiterea de delegații, comuniștii au mobilizat muncitorii la adunări demonstrative în fața direcției întreprinderii, la organizarea de greve etc.

Aceste acțiuni se desfășurau din ce în ce mai mult pe baza frontului unic de jos. În cele mai multe întreprinderi unde muncitorii au ieșit în masă în fața direcției sau administrației, manifestațiile au fost transformate de către comuniști în adevărate demonstrații politico de protest îndreptate atît contra administrației întreprinderii cît și împotriva regimului fascist. Astfel, în mai 1942, muncitorii de la „Uzinele Textile Arad“ aflînd vestea că delegația care a mers la administrația uzinelor pentru a cere satisfacerea revendicărilor lor a fost arestată, masa compactă a muncitorilor din uzină s-a prezentat în fața clădirii administrației cerînd eliberarea imediată a membrilor delegației. În timpul acestei demonstrații comuniștii au demascat măsurile de teroare ce le luau organele fasciste împotriva muncitorilor care-și cereau drepturile.

În rîndurile muncitorilor petroliști această formă de luptă a luat o amploare mai mare. În ziua de 2 iulie 1942, toți lucrătorii de la atelierele „Astra Română“ — Poiana Cimpina, care ieșeau din schimb la orele 14, un

³²⁾ *Ibidem*, dos. 847, f. 2.

³³⁾ *Ibidem*, dos. 848, f. 263.

număr de cca. 100—150, s-au adunat în fața administrației cerind să li se mărească salariul și să li se dea îmbrăcăminte de protecție pentru iarnă³⁴⁾. Cinci zile mai târziu, la 7 iulie 1942, s-au adunat în fața clădirii administrației aceleași întreprinderi muncitorii din schimbul doi, cerind de asemenea satisfacerea revendicărilor pe care le formulaseră muncitorii din schimbul unu cu o săptămână înainte. Timp de aproape două ore au manifestat muncitorii în fața administrației.

La început, conducerile întreprinderilor, pentru a evita un conflict mai ascuțit cu muncitorii, satisfăceau parțial unele revendicări economice formulate de muncitori cu prilejul acestor demonstrații de protest. Dar rezultatul a fost tocmai contrariu, deoarece această formă de luptă a fost extinsă în cele mai multe întreprinderi din Valea Prahovei și în alte părți. Astfel muncitorii de la „Întreprinderile române de depozitare a petrolului” în număr de cca. 400, adunându-se în fața administrației, au cerut satisfacerea unor revendicări ca: înființarea unei cantine, mărirea salariului atât la muncitorii cît și la funcționarii cu 30% începînd de la 1 septembrie 1942, aprovizionarea cu alimente pentru iarnă și haine de protecție³⁵⁾.

Ca urmare a refuzului administrației de a satisface aceste revendicări, au fost mobilizați toți muncitorii în front unic și s-a trecut la organizarea unei mari manifestații în fața întreprinderii. Pentru înăbușirea acestei mișcări de masă, administrația a cerut intervenția armatei. Într-o notă a siguranței, vorbindu-se despre amploarea acestor acțiuni se arată că: „lucrătorii au început să se agite, așa că a fost nevoie să se intervină la comandantul gărzii pentru potolirea spiritelor”³⁶⁾. Iar la Brașov, la Uzinele de armament „Astra Vagoane”, în două rinduri în toamna și iarna anului 1943, un număr de cca. 2.000 de muncitori au manifestat în fața administrației cerind mărirea salariului, gratificații, aprovizionarea cu alimente. În urma acestor acțiuni ofensive a masei de muncitori administrația, cu tot concursul dat de organele de represiune, a fost nevoită să satisfacă cerințele muncitorilor³⁷⁾.

Paralel cu aceste forme de luptă și acțiuni ale proletariatului împotriva războiului, a dictaturii fasciste și a ocupațiilor hitleriste, în rîndurile clasei muncitoare a fost popularizată larg linia politică a P.C.R. Comuniștii arătau că principalele mijloace pentru atingerea obiectivelor politice tactice sînt: împiedicarea producției de război, a transporturilor de muniții, armament și armate pentru asupritorii sîngeroși ai poporului român... sabotajul și luptele de partizani³⁸⁾. Comuniștii chemau masele largi de oameni ai muncii să practice sabotajul activ și pasiv pentru dezorganizarea și oprirea producției de război. În anii războiului antisovietic celula de partid de la Santierele Navale din Constanța, chemînd muncitorii să saboteze mașina de război fascistă în toate chipurile și în toate împrejurările, a lansat lozincă „*mergi ca melcul*”, lozincă care a găsit un larg ecou în rîndurile muncitorilor. Ținîndu-se seama de specificul întreprinderilor, de condițiile de muncă, de cerin-

³⁴⁾ *Ibidem*, f. 378.

³⁵⁾ *Ibidem*.

³⁶⁾ *Ibidem*, dos. 9486/70, f. 380.

³⁷⁾ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., fondul Memorii, dos. 115/120, Brașov.

³⁸⁾ *Documente din istoria Partidului Comunist din România 1917—1944*, ed. a II-a E.S.P.L.P., Buc., 1953, p. 439.

țele zilnice ale muncitorilor, îmbinându-le în mod just cu sarcinile generale politice, comuniștii au reușit să mobilizeze masa muncitorilor la sabotarea mașinii de război fasciste. Infruntând teroarea siguranței și gestapoului, au fost organizate numeroase acțiuni de sabotaj.

Una din formele de sabotaj foarte răspândită în diferite întreprinderi ce produceau pentru război a fost ne reprezentarea la lucru sau neterminarea la timp a lucrărilor. În zona petroliferă, această formă a sabotajului a luat o mare extindere și a adus serioase daune producției de război. Ne reprezentarea la lucru era larg răspândită în întreprinderile metalurgice și de armament. În București la Uzinele „N. Malaxa”³⁹⁾ această formă de luptă era mult practică. La „Concordia”, la „Steaua Română”, la „Vlahița” etc. un număr mare de muncitori lipseau sistematic de la lucru⁴⁰⁾. La „Uzinele Textile Arad” s-a ajuns în situația ca zilnic la fiecare secție să se constate că cca 25 de muncitori absentează nemotivat⁴¹⁾.

Toate acestea, alături de încetinirea ritmului de lucru contribuiau la dezorganizarea muncii și la scăderea producției. Muncitorii de la „Concordia”-armament, prin faptul că lucrau încet, au determinat ca producția în 1943 să atingă doar 40% din nivelul anului 1939⁴²⁾. Într-un raport al Comitetului regional P.C.R. Banat, se arată că în 1943, mergând pe linia sabotării producției de război, muncitorii de la Simeria, încetinind ritmul de muncă, au determinat scăderea producției cu 30%⁴³⁾.

Cu toate măsurile luate în întreprinderi de organele represive, muncitorii au întreprins tot mai multe acțiuni de sabotaj. Alături de sabotajul pasiv a fost organizat pe scară din ce în ce mai largă și sabotajul activ. Au loc în special acțiuni de sabotaj în întreprinderile și posturile cheie pentru producția de război. Organele de represiune erau înspăimântate de urmările ce le aveau asupra mașinii de război și a stării de spirit a maselor această formă de luptă a muncitorilor organizați și conduși de comuniști. Organele siguranței informau forurile lor superioare că „sabotajul industrial este o armă formidabilă”⁴⁴⁾ în mâinile muncitorilor.

La sfârșitul anului 1941, la Industria Textilă din București lucrătorii au stricat bucăți întregi de țesături de mătase destinate producției de război (pentru parașute) executând țesături rare sau pătate cu ulei industrial⁴⁵⁾. La uzina electrică din Blaj, în lupta contra mașinii de război fasciste, muncitorii au reușit să atragă la acțiuni de sabotaj și o parte din tehnicieni. Cu toate că uzina era militarizată și erau introduse măsuri severe de supraveghere, muncitorii au găsit posibilități de a sabota. Lucrătorii și tehnicienii munceau încet, făceau mare risipă în utilizarea carburanților, executau lucrările în așa fel ca uzina să nu funcționeze perfect, provocau dese între-

³⁹⁾ Arhiva C.C. al P.M.R., fond 10, dos. 2732, f. 430.

⁴⁰⁾ *Ibidem*, dos. 33112/2950, vol. 13, p. 426.

⁴¹⁾ Arhiva Uzinelor „30 Decembrie”-Arad, dos. Istoricul fabricii 1939-1944.

⁴²⁾ Arhiva C.C. al P.M.R., dos. 3119-3013, vol. 19, f. 1.

⁴³⁾ *Ibidem*, dos. 43047, f. 62, „Curentul”, din 24 august 1941, p. 1. Împotriva muncitorilor, care trecuseră la practicarea intensă a sabotajului, dictatura fascistă printr-un comunicat arăta că „dacă se va ivi vreun act de sabotaj săvârșit de comuniști, vor fi împușcați 20 de comuniști”.

⁴⁴⁾ *Ibidem*, fond 5, dos. 840, f. 74.

⁴⁵⁾ *Ibidem*, dos. 838, f. 260.

ruperi de curent etc.⁴⁶⁾. Organizațiile de partid din Timișoara, Reșița, Boeșa Vasiovei, Boeșa Montană au organizat acțiuni de sabotaj în diferite fabrici din Timișoara și din alte părți ale regiunii unde au fost distruse motoare și curele de transmisie, diferite instalații⁴⁷⁾. În anul 1942, la Uzinele „Malaxa” din București, unde luerau peste 11000 de muncitori, la secția armament au fost stricate două vagoane cu focoase⁴⁸⁾, iar la „Vulcan” și „Le-măitre” acțiunile de sabotaj desfășurate de muncitori au adus mari daune producției de război. Muncitorii de la „Vulcan”, în august 1942, au desfășurat o mare acțiune de sabotaj. Una din comenzile de osii pentru chesoane a fost făcută inutilizabilă⁴⁹⁾.

Având de confecționat șuruburi necesare pentru armament greu, muncitorii au executat întreaga comandă în așa fel încît șuruburile să se rupă la prima zdruncinătură și astfel să fie scos din funcționare armamentul⁵⁰⁾. La arsenalul Aeronautic „A.S.A.M.”, la numeroase avioane radiatoarele de trecere a uleiului au fost găurite în mai multe locuri, scoțindu-le din uz pentru o perioadă îndelungată⁵¹⁾.

Cu multă eficiență a fost aplicată metoda sabotajului în porturi și docuri de către muncitori, prin trăgănarea lucrului și a executării lui de slabă calitate. La șantierele navale și de reparații din Constanța s-au efectuat de către muncitori, sub conducerea comuniștilor, lucrări de slabă calitate. Au fost cazuri cînd o piesă era adusă în atelier de 3—4 ori pînă să fie dată ca bună de utilizat. Această practică făcea ca reparația vaselor de război să se prelungească cu cite 3—4 săptămîni. Supapele de siguranță de la căldările distrugătoarelor „Mărășești” și „Mărăști” au fost montate în așa fel, încît neținînd la presiune au fost schimbate de citeva ori. Montarea și demontarea lor a durat peste două săptămîni. De asemenea, o lucrare la cuzinetul de sprijin al fostului vas de război „Regina Maria” s-a întîrziat ca. o săptămîină, timp în care vasul nu a putut pleca în misiune. La fel au fost întreprinse acțiuni de sabotaj la submarinul „Delfinul” și la distrugătorul „Ferdinand” etc.⁵²⁾.

În anul 1942 se desfășoară o muncă susținută în vederea sabotării mașinii de război fasciste nu numai în procesul de producție, ci și asupra depozitelor de armament, carburanți și lubrefianți. Au fost organizate acțiuni de sabotaj asupra depozitelor mari de armament fie ale armatei germane fie ale armatei romîne.

Astfel a fost incendiat un depozit de armament ce aparținea unui regiment de geniu la Străulești-București, unde au ars complet diverse materiale militare⁵³⁾. Au fost incendiate depozitele militare de la Birlad⁵⁴⁾. La 23 aprilie 1943, comuniștii din Constanța sub conducerea directă a organi-

⁴⁶⁾ *Ibidem*, fond 10, dos. 2525, f. 201.

⁴⁷⁾ Arhiva Comitetului regional P.M.R. Banat, fond 1, dos. 1, f. 84.

⁴⁸⁾ Arhiva C.C. al P.M.R., fond 5, dos. 840, f. 74.

⁴⁹⁾ Întreaga comandă de osii a fost confecționată cu dimensiuni mult mai mari decît cele necesare, devenind în practică neutilizabilă.

⁵⁰⁾ Arhiva C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 338, f. 45.

⁵¹⁾ Direcția generală a Arhivelor Statului, București (Muzeu).

⁵²⁾ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., fond Memorii, dos. 133, Constanța.

⁵³⁾ Direcția generală a Arhivelor Statului București (Muzeu).

⁵⁴⁾ *Ibidem*.

zației regionale P.C.R. au organizat o acțiune de sabotaj la barăcile hitleriste din Constanța unde se găsea echipament maritim ⁵⁵).

La 12 iunie 1942 a fost incendiat arsenalul militar de la Tirgoviște ⁵⁶). În luna iulie 1942 au fost organizate simultan acțiuni de sabotaj la marile depozite de muniții ale armatei hitleriste de la Arsenalul Armatei. La 11 iulie 1942 depozitele de muniții de la marginea orașului Buzău au fost incendiate, cu care ocazie au ars 66 de depozite de muniții. Cea mai mare parte din magazinele au fost nimicite, au explodat cca. 200 vagoane de muniții și a fost distrus complet depozitul de carburanți ⁵⁷).

Prejudicii serioase au fost aduse mașinii de război fasciste prin acțiunea întreprinsă la Uzinele de Armament de la Mirșa, de lângă Sibiu, acțiune întreprinsă în iarna anului 1943, în urma cărui fapt au fost distruse câteva sute de vagoane de muniții, precum și un mare număr de instalații industriale.

În a doua jumătate a anului 1943, acțiunile de sabotaj capătă un caracter tot mai organizat și mai sistematic.

Pe baza instrucțiunilor primite din partea C.C. al P.C.R., din octombrie 1943, organizațiile regionale și locale ale partidului trec la crearea grupelor de sabotaj — formă de organizare deosebit de eficace în acțiunile de sabotaj ce s-au desfășurat ulterior.

Grupele de sabotaj erau constituite din muncitorii cei mai înaintați, ele erau conduse direct de comuniști. La „Lemaître“ au fost organizate în anul 1943—1944 de către celula de partid în aproape toate secțiile uzinei grupe de sabotaj ⁵⁸). De asemenea, la Reșița, Malaxa, la Cugir și Astra-Brașov au fost create și au activat din plin grupele de sabotaj ⁵⁹).

Sub conducerea organizației de partid de la Constanța muncitorii au practicat în acțiunile de sabotaj din această perioadă și metoda de a face inutilizabilă încărcătura diferitelor vapoare destinate frontului.

Astfel muncitorii din porturi când încăreau tancurile petroliere cu benzină (șlepurile), puneau păcură sau pământ în benzina destinată avioanelor, făcând-o inutilizabilă. Acest lucru s-a petrecut la petrolierul „Elba 5“ și altele. În felul acesta se aduceau mari daune și prejudicii mașinii de război fasciste ⁶⁰).

În anul 1943 au fost întreprinse acțiuni de sabotaj mai mari de muncitorii petroliști atât în producție cât și împotriva trupelor hitleriste. La 26 august 1943, muncitorii petroliști au tăiat cablul telefonic dintre Ploiești și Tirgșorul Nou ⁶¹). Într-o notă a Comandamentului aviației germane din România se spunea că: „abia acum câteva zile am avut onoarea a vă aduce la cunoștință pe baza unei schițe diferitele cazuri de sabotare ale legăturilor

⁵⁵) Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., fond Memoriei, dos. 133, Constanța.

⁵⁶) Direcția generală a Arhivelor Statului București (Muzeu).

⁵⁷) Arhiva C.C. al P.M.R., dos. 43077, f. 276.

⁵⁸) Ibidem, f. 96.

⁵⁹) Ibidem, f. 47.

⁶⁰) Arhiva Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., fond. Memoriei, dos. 133 Constanța.

⁶¹) Arhiva M.A.E., cutia 19, vol. 185.

telefonice ale aviației germane din ultimul timp. De data aceasta s-a petrecut un nou caz⁶²).

Foarte intens au acționat și sabotat mașina de război fascistă muncitorii de la „Uzinele Române“, „Concordia“, „Astra Română“, „Petrol Blok“, „Rafinăriile din Moreni“⁶³).

În anul 1943, muncitorii petroliști de la Societatea „Creditul Minier“ au distrus un motor Diesel de 240 C.P. de la Schela „Malul Roșu“ și un motor de 120 C.P. de la stația de compresoare nr. 4⁶⁴). Iar fundațiile de beton pentru motoare și mașinile de foraj de la „Malul Roșu“, în afară de faptul că au fost executate cu mare întârziere, au fost construite în așa fel încît nu au putut fi utilizate. La Gura Oeniței — perimetrul 45, un grup de muncitori în frunte cu comuniștii au distrus un motor „Zmin“ și o pompă „Hainer“ ale societății Columbia⁶⁵).

În anul 1944 acțiunile de sabotaj întreprinse de muncitorii petroliști capătă o extindere mult mai mare, cu repercursiuni grave asupra producției de petrol. În practica luptei muncitorilor petroliști pe linia sabotajului s-a dovedit a avea mare eficiență metoda de a scoate din funcțiune un număr din ce în ce mai mare de sonde. În acest scop muncitorii petroliști au folosit cele mai variate metode. Astfel, la Moreni în atelierile centrale ale societății I.R.D.P. s-a reparat o lingură pentru sonda nr. 210 însă a fost „reparată“ în așa fel încît după ce a fost introdusă în puț și pusă în funcțiune s-a rupt, blocînd puțul. În acest fel sonda a fost scoasă din funcțiune pînă după 23 August 1944 cînd aceeași petroliști au redat-o în exploatare cu o capacitate de producție de 6 vagoane pe zi⁶⁶). Muncitorii de la sondele din Moreni, folosind metoda executării de presiuni ce depășeau limitele de rezistență, în burlanele sondei, provocau deteriorarea lor. Spre exemplu la sonda nr. 214 din „Valea Costei“, în urma executării unei suprapresiuni asupra burlanului, s-a provocat distrugerea acesteia, ceea ce a dus la scoaterea ei din funcțiune.

Acțiunile de sabotaj ale muncitorilor petroliști ce lucrau direct la sonde, la extracția țigiei erau completate și împletite cu acțiunile de sabotaj ale muncitorilor ce lucrau în sectoarele prelucrării și expedierii produselor petroliere.

Un sector căruia organizațiile locale P.C.R. i-au acordat o atenție deosebită în traducerea în viață a liniei P.C.R. cu privire la sabotarea mașinii de război fasciste l-a constituit transporturile pe C.F.R. Ținînd seama de tradițiile de luptă ale ceferiștilor, de spiritul lor revoluționar, reprezentînd unul din detașamentele de frunte ale clasei muncitoare, P.C.R. a pus în fața comuniștilor ce lucrau la C.F.R. și muncitorilor ceferiști sarcini de mare răspundere în lupta contra dictaturii militare-fasciste și a ocupanților hitleriști.

În fața comuniștilor și a muncitorilor de la C.F.R. stătea sarcina de a împiedica sub orice formă și prin orice mijloace „transportul de muniții,

⁶²) *Ibidem*.

⁶³) Arhiva C.C. al P.M.R., dos. 33112/2950, vol. 13, f. 426.

⁶⁴) Arhiva Comitetului regional P.M.R. Ploiești, fond 16, dos. 348/188, nen.

⁶⁵) *Ibidem*.

⁶⁶) *Ibidem*.

armament și trupe pentru asupritorii singeroși ai poporului român, pentru războiul lui Hitler⁶⁷).

Sub conducerea organizațiilor locale ale P.C.R., la C.F.R. sabotajul a îmbrăcat cele mai variate forme. De la întârzierea reparațiilor la vagoane pînă la distrugerea de garnituri întregi de trenuri.

Una din formele cele mai larg răspindite în lupta ceferiștilor a fost aceea a provocării deraierilor de trenuri care duceau pe de o parte la dezorganizarea circulației spre front, iar pe de altă parte provocau uriașe pierderi materiale. În această privință sînt edificatoare acțiunile întreprinse de comuniștii din Moldova care, sub conducerea organizației de partid regionale, au obținut rezultate însemnate pe această linie. Acțiuni cu mare eficiență au fost întreprinse în anul 1942. Astfel, la Nicolina Iași, în ziua de 11 martie 1942, a fost provocată deraierea trenurilor 7571 cu 40 de vagoane și 6648 cu 46 vagoane. Ambele trenuri erau cu transporturi militare germane spre front. Urmărilor acestei acțiuni au constat în aceea că, pe lângă pagubele provocate materialelor de război, ambele trenuri au avut întârziere de 180 minute⁶⁸) paralizînd în acest timp circulația trenurilor ce mergeau spre front.

În scopul împiedicării scurgerii spre front sau dinspre front a hitleriștilor, au fost folosiți unii acari pentru a da comenzi greșite la anumite trenuri, împiedicînd circulația și provocînd întârzieri plecării trenurilor spre front. În ziua de 13 septembrie 1942 a fost provocată ciocnirea a două trenuri în gara Socola Iași. În urma acestei acțiuni, circulația în acest nod de cale ferată, deosebit de important pentru front, a fost întreruptă timp de 12 ore. Au fost deteriorate ambele locomotive⁶⁹). La 3 noiembrie 1942 în gara Podul Iloaici a fost provocat un accident la un tren militar ce mergea spre front și ducea trupele Batalionului 2 pionieri și un tren de marfă. Rezultatul acestei acțiuni a fost că s-a distrus încărcătura din cele 14 vagoane de la trenul de marfă⁷⁰). Această metodă de a organiza deraierea și a provoca ciocnirile de trenuri a fost aplicată cu mult succes și în alte părți ale țării. Astfel, în 1943 au fost organizate mai multe acțiuni asemănătoare în Dobrogea la stația Palas, Constanța etc.⁷¹), în urma cărui fapt s-au produs pagube serioase.

În lupta contra mașinii de război fasciste pentru împiedicarea transporturilor spre front sau spre Germania s-a folosit și metoda incendierii și aruncării în aer a trenurilor încărcate cu material strategic sau alimente. În acest scop, la 2 august 1942 a fost pusă pe linia Vaslui-Birlad o grenadă sub un podet între stațiile Bacău-Roșieți-Iași⁷²). Asemenea acțiuni s-au repetat destul de des. Pe traseul căii ferate Grajduri și Birlad s-au găsit, de la 1 octombrie 1941 pînă la 30 august 1942, numeroase grenade puse sub șinele de tren. În nota Marelui Stat Major trimisă Inspecției a 7-a mișcare

⁶⁷) *Documente din istoria Partidului Comunist din România, 1917-1944*, ed. a II-a, Buc., 1953, p. 349.

⁶⁸) Arhiva C.C. al P.M.R., fond 8, dos. 1626, f. 720.

⁶⁹) *Ibidem*, f. 747.

⁷⁰) *Ibidem*.

⁷¹) Arhiva Generală a Ministerului Transporturilor și Telecomunicațiilor, Direcția Mișcării, Comisia Supremă de judecare a accidentelor.

⁷²) Arhiva C.C. al P.M.R., fond 8, dos. 1626, f. 728.

C.F.R.-Iași, se face constatarea că prin toate acestea se urmărește să se paralizeze sau cel puțin să se stingherească transporturile pe calea ferată⁷³).

La Brașov, sub îndrumarea organizației regionale P.C.R., muncitorii ceferiști au întreprins o serie de acțiuni de sabotaj. Muncitorii de la revizie-vagoane puneau nisip în cutiile cu unsoare de la roțile vagoanelor, producând încălzirea și topirea cuzinetelor și ca urmare scoaterea din circulație a vagoanelor și întârzierea trenurilor. De asemenea, piesele care se executau la turnătorie și secția strungărie aveau multe defecte, neputându-se folosi pentru scopul în care erau făcute. A fost organizată deraierea unui tren care era încărcat cu cereale pentru Germania. În urma deraierii s-au adus mari daune și întârzierea expedierii cerealelor. A fost organizată de comun acord cu muncitorii de la „Astra-vagoane“ o acțiune de sabotaj de mare amploare. Astfel, pe un tren a fost imbarcată în vagoane o baterie de artilerie calibru 75 m/m „Wischers“ pentru a fi expediată pe front la o unitate militară română (Reg. a 2 AA Iași). La plecarea din curtea uzinei, printr-o acțiune bine combinată a muncitorilor de la C.F.R. cu a aceloră din uzină, jumătate din vagoane au fost puse de o parte a acului de cale ferată iar a doua jumătate, de partea cealaltă a acului. Prin schimbarea acului s-a produs deraierea trenurilor. În urma acestei acțiuni s-au produs pagube și stricăciuni mari la materialul din vagoane. În felul acesta o parte din armament nu a mai ajuns la destinație⁷⁴).

În urma acțiunilor combinate ale muncitorilor ceferiști cu cele ale muncitorilor din diverse ramuri ale economiei țării a fost provocată incendierea mai multor trenuri ce mergeau cu provizii spre front sau spre Germania.

În anul 1943 muncitorii ceferiști de la Ploiești-Triaj au organizat acțiuni de sabotaj care s-au soldat cu aruncarea în aer a mai multor vagoane încărcate cu armament german destinate frontului⁷⁵). În iunie 1944, în gara Racoși a fost incendiată o garnitură de tren. Au ars toate butoaiele cu benzină. Pagubele provocate de incendiu, numai la vagoane, a atins cifra de 2.452.560 de lei⁷⁶).

Acțiunile de sabotaj întreprinse în această perioadă, împletite cu celelalte forme de luptă ale clasei muncitoare, au întărit încrederea proletariatului în forțele sale, au arătat necesitatea imperioasă a unirii tuturor muncitorilor în lupta contra războiului și fascismului.

*
*   *

În anii celui de-al II-lea război mondial, lupta antifascistă a clasei muncitoare s-a împletit cu lupta împotriva condițiilor extrem de grele de muncă și de viață. Cu toate amenințările, cu toate măsurile teroriste care au fost luate, muncitorii au desfășurat sub conducerea partidului o susți-

⁷³) *Ibidem*, dos. 1656, f. 744.

⁷⁴) Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., fond Memoriă, dos. 115/120 – Brașov.

⁷⁵) Arhiva C.C. al P.M.R., dos. 42960, f. 20.

⁷⁶) Arhiva Generală a Ministerului Transportului și Telecomunicațiilor, Direcția Mișcare, Comisia Superioară pentru judecarea accidentelor, București, 1944.

nută luptă grevistă. Deși regimul fascist a interzis prin lege grevele⁷⁷⁾, muncitorii au practicat această formă de luptă în vederea satisfacerii revendicărilor lor economice și pentru a lovi mașina de război fascistă. Organizațiile locale ale P.C.R. au pus mare accent pe această formă de luptă. Greva era una din formele cu mare eficacitate în sabotarea aprovizionării frontului antisovietic. Greva era în același timp o acțiune de subminare a regimului fascist. Grevele care au avut loc în fiecare an în perioada războiului, indiferent dacă au fost în întreprinderi mai mari sau mai mici, au constituit acțiuni patriotice împotriva dictaturii fasciste.

Grevele din această perioadă au arătat falsitatea afirmației fasciștilor din conducerea statului și a adepților lor după care, în anii „domniei mareșalului“ nu a existat nici o grevă. Evident că prin aceasta se încerca negarea luptei revoluționare a maselor, se urmărea acreditarea ideii că poporul român ar aproba politica guvernului antonescian. Faptele însă dovedesc contrariul. Încă în primele luni de la deslănțuirea războiului antisovietic, alături de celelalte forme ale luptei de clasă, muncitorii au declarat numeroase greve care au avut o mare importanță economică și politică. Grevele desfășurate în acești ani au provocat dese întreruperi în procesul de producție a unor întreprinderi de bază ale economiei naționale care lucrau pentru mașina de război fascistă. Aceste greve au unit în luptă patriotică comună un mare număr de muncitori, indiferent de concepțiile lor politice, constituind o manifestare a creșterii combativității și urii clasei muncitoare împotriva fascismului și a războiului antisovietic.

După locul pe care-l ocupa industria carboniferă în economia țării și după rolul pe care îl juca ea în aprovizionarea cu combustibil a marilor uzine și a transporturilor feroviare, grevele organizate în această ramură au avut o mare însemnătate politică și au lovit puternic în mașina de război fascistă. Una din primele greve ale muncitorilor mineri, din anii celui de-al II-lea război, a fost greva de la mina Petrila din august 1941. Cauzele acestei greve au constat în intensificarea exploatării și a terorii de către dictatura militară-fascistă asupra muncitorilor, în agravarea condițiilor economice grele în care se zbăteau minerii⁷⁸⁾.

Printre revendicările muncitorilor mineri intrați în grevă, în august 1941, figurau: mărirea salariului, aprovizionarea cu alimente, încetarea abuzurilor din partea administrației. Pentru satisfacerea acestor revendicări, la grevă au participat muncitorii mineri de la multe mine. Acțiunea grevistă a muncitorilor mineri a fost reprimată cu cruzime. Au fost arestați un număr de 187 muncitori și muncitoare. Ei au fost judecați și condamnați la ani grei de închisoare pentru „instigare și participare la grevă“⁷⁹⁾.

⁷⁷⁾ Decretul lege din 2 octombrie 1941 prevedea pedepsirea cu 5–20 de ani temniță grea pentru încetarea lucrului în colectiv sau individual (*Monitorul oficial*, p. I-a, nr. 233, din 2 octombrie 1941. La 17 septembrie 1942 se instituie pedeapsa cu moartea prin decretul lege nr. 687 publicat în *Monitorul oficial*, nr. 217 din 17 septembrie 1942 „asupra celor care sub diferite forme loveau producția de război“. În anul 1943, prin decretul lege nr. 509, pedeapsa cu moartea se extinde chiar și pentru acțiuni de „stînjenire a activității normale“ a întreprinderilor care produceau pentru războiul fascist (*Monitorul oficial* p. I-a, 179, 3 august 1943).

⁷⁸⁾ Arh. St. Buc., fond M.A.I., dos. 542/1941

⁷⁹⁾ Arhiva C.C. al P.M.R., fond 5, dos. 838, f. 119.

„Liniștea“ cu care se lăudau organele siguranței că au asigurat-o în țară și că numai regiunea Petroșeni ar fi o „regiune nevralgică“ curînd s-a dovedit a fi cu totul iluzorie. Numai la două luni după greva amintită, izbucnește o nouă grevă la alte mine din Transilvania. La 19 noiembrie 1941, a izbucnit greva muncitorilor mineri de la societatea minieră „Mica-Brad“, mina „Musariu“, din fostul județ Hunedoara. Greva de la mina „Musariu“ a fost pregătită din timp. La începerea grevei minerii au cerut „să li se distribuie alimente și bocanci“. Situația minerilor de la societatea „Mica-Brad“ era deosebit de grea. Lipsa de alimente, subalimentarea și munca istovitoare au dus la îmbolnăvirea unui număr considerabil de muncitori. La o anchetă întreprinsă în noiembrie 1941 asupra calității și cantității alimentelor ce le consuma un miner în timpul lucrului, comandantul militar al minei, care era departe de a lua în considerare nevoile reale ale minerilor, a fost nevoit să constate că este vorba de o „situație dezastruoasă“. Din ancheta făcută asupra unui număr de 30 muncitori mineri, asupra merindelor aduse la lucru, s-a constatat că „niciunul nu avea mai mult de o bucată de piine de 100—150 gr., unii cite un sfert de litru de lapte, iar alții 20—25 gr. fasole fiartă, ori cițiva cartofi fierți. Dintre toți muncitorii numai la unul s-a găsit 30 gr. de slănină“⁸⁰⁾.

Aceste condiții de trai pe de o parte, carcera și alte măsuri teroriste întreprinse de comandantul militar al societății pe de altă parte, au fost cauzele principale ale declarării grevei de către muncitorii mineri de la „Musariu“. Cauza imediată a izbucnirii grevei a fost „situația alimentară dezastruoasă“ în care se găseau muncitorii⁸¹⁾.

Faptul că greva de la „Musariu“, din 19 noiembrie 1941, a fost pregătită încă din timp ne-o dovedesc evenimentele petrecute înainte de 19 noiembrie 1941. În luna octombrie, starea de spirit a muncitorilor ce lucrau la societatea „Mica-Brad“ era puternic ostilă regimului fascist. La 4 octombrie 1941 muncitorii de la minele „Brădișor“ și „Musariu“⁸²⁾ au cerut în fața administrației societății „Mica-Brad“ să li se mărească salariul. Cerințele muncitorilor nu au fost luate în considerație de conducerea minei care, bazîndu-se pe aparatul de represiune, spera să înăbușe orice încercare de luptă a muncitorilor.

Folosind forța represivă, la 31 octombrie și 1 noiembrie 1941, cînd muncitorii au cerut din nou satisfacerea revendicărilor lor, administrația a trecut la arestarea și maltratarea muncitorilor. În urma acestui fapt au fost arestați 10 muncitori. Însă cu toate aceste măsuri, care, după părerea administrației, trebuia să ducă la dezorganizarea și demobilizarea muncitorilor, lupta lor nu a slăbit. Lupta muncitorilor mineri pentru obținerea revendicărilor lor s-a desfășurat cu mai multă hotărîre. Ideea grevei ca formă de luptă cu ajutorul căreia se pot obține revendicările clasei muncitoare era răspîndită la toate minele societății „Mica“. În lupta lor muncitorii tindeau ca greva să cuprindă simultan toate minele societății.

La 19 noiembrie 1941, un număr de 375 muncitori de la mina „Musariu“ au refuzat să intre la lucru. Muncitorii au părăsit mina. Comuniștii

⁸⁰⁾ *Ibidem.*

⁸¹⁾ *Ibidem.*

⁸²⁾ *Ibidem*, f. 12.

au mobilizat muncitorii din alte mine pentru ca solidarizându-se cu greviștii de la „Musariu“ să nu meargă la lucru, punînd societatea „Mica“ în situația de a nu mai produce. Astfel, minerii din schimbul de după amiaza zilei de 19 noiembrie 1941, nu au intrat la lucru. În timpul desfășurării grevei, minerii și-au ales o delegație care să-i reprezinte în fața administrației și să ceară satisfacerea revendicărilor lor. Delegația de muncitori a dus tratative cu administrația întreprinderii și cu delegatul Ministerului Muncii. Ca urmare a stării de spirit încordate, a luptei hotărîte a muncitorilor greviști și a solidarității lor, sub presiunea luptei minerilor, administrația „Mica“ și delegatul Ministerului Muncii s-au obligat ca în cursul zilei de 20 noiembrie⁸³⁾ să satisfacă unele din revendicările minerilor. În urma satisfacerii parțiale a revendicărilor muncitorilor minerii, în ziua de 20 noiembrie 1941 a fost reluat lucrul la mina „Musariu“.

Greva de la mina „Musariu“ a fost un bun prilej și pentru muncitorii de la celelalte mine din această regiune de a verifica și de a se convinge prin propria experiență de fapt că prin luptă unită, solidari, ei pot obține satisfacerea revendicărilor lor chiar în condițiile dictaturii militare-fasciste și ale militarizării întreprinderii. Acest lucru l-a arătat greva din ziua de 20 noiembrie 1941 de la mina „Valea Arcului“, mină a aceleiași societăți, unde muncitorii, în număr de cea. 200, nu au intrat în mină timp de 70 minute⁸⁴⁾, oprindu-se la gura minei și cerînd satisfacerea aceluiași revendicări ca și minerii de la „Musariu“. Acțiunea muncitorilor minerii de la mina „Valea Arcului“ a constituit de fapt o continuare a grevei minerilor de la „Musariu“, soldîndu-se și aici cu satisfacerea revendicărilor cerute.

Succesele obținute în satisfacerea, deși parțială, a revendicărilor muncitorilor minerii ca respectarea de către conducerea societății „Mica“ a contractului de muncă privind aprovizionarea muncitorilor cu alimente, a arătat ce forță reprezintă muncitorimea unită în lupta contra exploatării și asuprii.

În focul acțiunilor muncitorești pentru piinea zilnică a fost aplicată la mina „Mica-Brad“ forma de luptă grevistă „în lanț“, formă de grevă practică cu mult succes de către P.C.R. și în anii premergători războiului. În urma grevei de la societatea „Mica“ asupra muncitorilor s-a dezlănțuit o teroare cumplită — au fost arestați un număr de 10 muncitori de la mina „Musariu“ și 14 de la mina „Valea Arcului“⁸⁵⁾, care au fost deferiți tribunalului militar din Brad⁸⁶⁾. În urma procesului, care s-a judecat în decembrie 1941, prin sentința din 23 decembrie, au fost condamnați un număr de 14 muncitori minerii.

În anul 1942 s-a înmulțit numărul grevelor muncitorilor din întreprinderile de armament, sau din alte întreprinderi care produceau pentru război. Un puternic răsunset a avut greva muncitorilor de la întreprinderile de armament cum a fost cea de la „Astra“-Arad unde muncitorii, în ziua de 2 septembrie 1942, după repausul de prînz, s-au adunat în fața atelierelor fără a părăsi uzina și timp de peste o jumătate de oră au manifestat cerînd mărirea salariului. În ciuda terorii, muncitorii de la „Astra“ au

⁸³⁾ *Ibidem*, f. 74.

⁸⁴⁾ *Ibidem*.

⁸⁵⁾ *Ibidem*.

⁸⁶⁾ *Ibidem*, f. 274.

reușit pe această cale a grevei de scurtă durată, însoțită de manifestații, sa impună satisfacerea revendicărilor lor⁸⁷⁾). Această grevă a arătat hotărîrea muncitorilor de la „Astra“-Arad de a lupta împotriva mașinii de război fasciste. Conducătorii acestei greve, în număr de 6 muncitori, au fost arestați și înaintați curții marțiale din Timișoara, care i-a judecat și condamnat la ani grei de temniță.

În toamna anului 1942 sînt cuprinse de grevă și uzinele de armament „Concordia“ Ploiești⁸⁸⁾. De asemenea, intră în grevă muncitorii de la șantierul conductei de petrol Constanța Cernavodă⁸⁹⁾, conductă destinată aprovizionării frontului cu carburanți și lubrefianți. Au loc greve și în alte regiuni ale țării, în special în întreprinderile ce aveau comenzi militare ca, de exemplu, la uzinele de modelat și emailat din Mediaș⁹⁰⁾, sau la cariera „Dealul Cetate“ din Măcin, unde muncitorii au declarat o grevă de două zile, cerînd societății „Granitul“ să mărească salariile la muncitori după specialitatea fiecăruia.

Ca urmare a muncii și acțiunilor întreprinse de comuniști, sînt atrase la greve mase muncitoare tot mai largi și mai diverse. Astfel, în primăvara anului 1942, celula de partid de la „Industria textilă Arad (I.T.A.)⁹¹⁾, întreprindere în care lucrau un număr de cea. 2000 de muncitori și muncitoare, a reușit să organizeze o grevă de mare amploare. În anul 1942 starea de spirit antihitleristă și antifascistă a lucrătorilor și lucrătoarelor din această uzină era în plină dezvoltare. Odată cu introducerea normelor pentru menținerea disciplinei, ordinii și siguranței în „Industria textilă Arădană“, la sfîrșitul anului 1941 muncitorii au fost supuși unui regim cazon de cruntă teroare. Era interzisă orice discuție între muncitori, care ar avea loc în grup mai mare de 2—3 persoane. Întreprinderea fiind militarizată, întregul personal purta la îmbrăcămintea obișnuită, pe brațul stîng, o brasardă de culoare kaki și un număr⁹²⁾. Uzina a fost împînzită de agenți ai siguranței și gestapoului cu scopul de a împiedica orice acțiune a muncitorilor. Ținînd seama de importanța acestor uzine în ce privește producția textilă pentru nevoile armatei, organizația P.C.R. din Arad a desfășurat aici o intensă muncă politică și de organizare în rîndul muncitorilor. Prin manifeste și prin alte forme de propagandă, comuniștii din uzină făceau cunoscut tot mai mult cuvîntul partidului. Ca urmare a acestei activități, comuniștii au reușit să antreneze și să organizeze lupta muncitorilor de la I.T.A., ridicînd-o pînă la grevă.

Ideea grevei ca mijloc principal în obținerea revendicărilor de la patroni s-a înrădăcinat puternic în rîndul muncitorilor de la I.T.A. În desfășurarea grevei de la I.T.A.-Arad distingem cîteva etape. Astfel, în februarie 1942 muncitorii au cerut mărirea salariului precum și plata salariului mărit inclusiv pe perioada dintre 20 decembrie 1941—1 ianuarie 1942 cînd „Întreprinderile Textile Arad“ au fost închise pentru inventariere și reparații. Comuniștii au pregătît în așa fel lupta muncitorilor de la I.T.A. și programul de revendicări

⁸⁷⁾ *Ibidem*, dos. 856, f. 56.

⁸⁸⁾ Arh. Stat. Buc., M.A.I., pachet 1—4/1942.

⁸⁹⁾ Arhiva C.C. al P.M.R., dos. 36654/4, f. 6.

⁹⁰⁾ *Ibidem*, fond 5, dos. 840, f. 19.

⁹¹⁾ *Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.*, nr. 4/1962, p. 57.

⁹²⁾ Arhiva Uzinei „30 Decembrie“ — Arad, dos. Istoricul fabricii, 1936—1944.

încît să asigure luptei un caracter ofensiv continuu pe toată durata ei. S-a cerut mărirea salariilor, dar muncitorii nu s-au mulțumit numai cu atît ci au cerut ca această mîrire a salariilor să se facă și din urmă și să se plătească salariul și pe timpul cît nu din cauza lor n-au lucrat⁹³). Sub presiunea luptei muncitorilor, direcția „Întreprinderilor Textile Arad“ a fost obligată să majoreze salariile. Această majorare a fost numai de 1,70 lei la oră⁹⁴). Prin această măsură revendicările muncitorilor au fost rezolvate numai în parte. Urcarea vertiginoasă a prețurilor la produsele de primă necesitate și menținerea la un nivel foarte scăzut a salariilor, a făcut ca muncitorii textiliști de la I.T.A. să continue lupta pentru deplina satisfacere a revendicărilor lor.

Lupta pentru satisfacerea revendicărilor economice s-a împletit tot mai mult cu lupta împotriva măsurilor teroriste luate de direcția întreprinderii și de comandantul militar împotriva muncitorilor. În ziua de 20 mai 1942, direcția întreprinderii a concediat 4 muncitoare care fuseseră delegate să ducă tratative pentru mărirea salariilor muncitorilor. Solidarizîndu-se cu delegația și susținînd-o prin luptă, cei peste 2000 de muncitori și muncitoare, au obligat direcția să revină asupra hotărîrii de concediere a celor 4 delegați ai muncitorilor⁹⁵). Odată obținută această victorie, comuniștii de la I.T.A. au înțeles că sînt condiții prielnice pentru a continua lupta de masă a muncitorilor, pentru obținerea satisfacerii revendicărilor nerezolvate.

Sub îndrumarea comuniștilor, muncitorii au ales o nouă delegație care să ducă tratative pentru satisfacerea revendicărilor formulate de ei anterior. Revendicările muncitorilor de la I.T.A. prezentate direcției la 26 mai 1942 cuprindeau : „mărirea salariilor, aprovizionarea muncitorilor și familiilor lor cu pînzeturi și stofe, la prețul de cost al fabricii, aprovizionarea cu lemne de foc pentru iarnă prin intermediul fabricii“⁹⁶). De data aceasta, conducerea întreprinderii și comandamentul militar al fabricii au trecut la arestarea delegației. Vestea acestei măsuri samavolnice a indignat întreaga masă de muncitori și a constituit cauza imediată a declarării grevei. Astfel, la 26 mai 1942 a început greva celor 900 de lucrătoare de la secția filatură a Uzinelor I.T.A. pentru satisfacerea revendicărilor formulate anterior și eliberarea imediată a celor arestați. Muncitoarele de la secția filatură au declarat că vor menține starea de grevă pînă vor fi satisfăcute complet și necondiționat toate revendicările lor⁹⁷).

În timpul tratativelor duse cu comisia care întreprindea ancheta asupra grevei, delegația de muncitori a mai formulat noi revendicări ; ea a cerut să se dea ajutor familial de 400 lei pentru fiecare minor⁹⁸). Sub presiunea muncitorilor a fost satisfăcută această revendicare, precum și altele, iar o parte din membrii delegației arestați, au fost eliberați. La 29 mai, cea mai mare parte a muncitorilor au reluat lucrul.

Desfășurarea grevei de la I.T.A. a arătat că dacă lupta muncitorilor este organizată și condusă bine pe baza revendicărilor concrete, izvorîte din situația muncitorilor, ea poate să ducă, chiar în timpul dictaturii fasciste, la

⁹³) *Ibidem.*

⁹⁴) *Ibidem.*

⁹⁵) Arhiva C.C. al P.M.R., fond 5, dos. 842, f. 864.

⁹⁶) *Ibidem.* fond 5, dos. 856, f. 54.

⁹⁷) *Ibidem.*

⁹⁸) *Ibidem.* dos. 841, f. 75.

rezultate pozitive. Uniți și hotărâți în luptă, muncitorii au reușit să smulgă din mîna claselor exploatoare satisfacerea în cea mai mare parte a revendicărilor lor. Greva de la I.T.A., în funcție de situația concretă de acolo, a avut loc pe baza unui program de revendicări clar și precis formulate. Greva s-a desfășurat sub directa conducere a comuniștilor. Această grevă a fost o parte a luptei generale, desfășurată de eroica noastră clasă muncitoare, sub conducerea P.C.R., împotriva sîngeroasei dictaturi militare-fasciste.

Greva de la I.T.A. a adus daune serioase producției de război. Intrarea în grevă în primul rînd a muncitorilor de la secția filatură a paralizat, într-o formă sau alta și celelalte secții ale întreprinderii. Muncitorilor în grevă de la filatură li s-au alăturat marea majoritate a muncitorilor și muncitoarelor de la celelalte secții.

Ca o slăbiciune a grevei o constituie faptul că aceasta nu și-a păstrat intensitatea și amploarea constantă pe întreaga durată, că în a doua și a treia zi, deși greva nu luase sfîrșit, numărul muncitorilor în grevă se redusese la jumătate. Pe de altă parte, datorită terorii și măsurilor de represiune, cei mai de seamă conducători ai grevei și un număr însemnat de muncitori greviști au fost arestați de siguranță și deferiți Curții marțiale pentru „instigarea la grevă”. Cu toate aceste neajunsuri și în ciuda măsurilor de represiune, greva de la I.T.A. face parte integrantă din lupta patriotică organizată și condusă de P.C.R. împotriva fascismului și a războiului. Ea a însemnat o lovitură dată regimului fascist, care făcînd uz de cele mai mîrșave măsuri și mijloace nu a reușit să înfrîngă voința de luptă a muncitorilor, iar administrația de la I.T.A. a fost obligată sub presiunea maselor să satisfacă revendicările puse de muncitori.

La sfîrșitul anului 1942 și începutul anului 1943 starea de spirit anti-hitleristă și combativitatea clasei muncitoare fiind în creștere, grevele ce se desfășoară capătă un caracter politic tot mai pronunțat împotriva dictaturii fasciste și a războiului antisovietic. Pentru a face față cerințelor mereu crescînde ale mașinii de război hitleriste, în multe întreprinderi guvernanții fasciști au mărit ziua de muncă și au introdus pe scară largă sistemul orelor suplimentare. Acțiunile organizate de P.C.R. împotriva acestor măsuri au constituit tot atîtea lovituri date dictaturii fasciste și mașinii de război. Conduși de comuniști, muncitorii din diferite întreprinderi își manifestau ura și atitudinea dușmănoasă față de război prin participarea la grevă. Ei luptau împotriva intensificării exploatării prin introducerea orelor suplimentare de muncă și stabilirea unor norme imposibil de realizat.

În 30 ianuarie 1943 a început greva muncitorilor de la cariera de piatră din comuna Săndulești care aparținea uzinelor chimice „Solvay” din Turda. Cariera din Săndulești, la care lucrau un număr de 260 de muncitori, exploata piatră de var pentru diferite construcții militare, precum și piatră pentru construirea șoselelor strategice.

Norma zilnică pentru fiecare muncitor era de a scoate și încărea 3 vagonete de piatră. Situația muncitorilor era deosebit de grea atât economică cît și politică. Din cauza muncii istovitoare și a lipsei de hrană, a inaniției, tuberculoza, malaria, ulcerul etc. făceau adevărate ravagii în rîndurile muncitorilor.

În vederea îmbunătățirii condițiilor de viață ale muncitorilor, comuniștii din Turda, de la uzinele „Solvay”, au îndemnat și îndrumat pe muncitorii de

la cariera din Sândulești, cu care aveau strânse relații și pe linie de producție, să treacă la acțiuni deschise în front comun, să ceară în fața administrației carierii de piatră: mărirea salariului, reducerea normei de muncă de la 3 vagonete la 2 vagonete, mărirea rațiilor de alimente⁹⁹⁾. În mod deosebit ei cereau ca rația de pâine să fie mărită de la 250 gr la 1 kg.

Aceste cerințe rămânând fără rezultat, în ziua de 28 ianuarie 1943 cei 260 de lucrători de la carieră, după ce au încărcat cu piatră 2 vagonete, au refuzat să mai muncească, declarând că ei consideră că încărcarea celui de-al III-lea vagonet este un surplus de muncă și că nu mai consimt să lucreze în plus¹⁰⁰⁾.

Timp de două zile muncitorii forțați și ținuți sub amenințarea baionetelor militarilor nu au încărcat decît cîte două vagonete. Iar în zilele de 30 și 31 ianuarie au făcut grevă refuzînd să intre în carieră să lucreze.

În urma acțiunii hotărîte desfășurată de către muncitorii de la Sândulești s-a obținut mărirea salariului și o „îndemnizație“ de chirie lunară de 200 lei pentru cei căsătoriți, care aveau o vechime de pînă la 10 ani de serviciu la Societatea „Solvay“ și 400 de lei pentru cei care aveau peste 10 ani¹⁰¹⁾. Greva muncitorilor de la Sândulești, organizată și condusă de comuniști, a luat sfîrșit în ziua de 1 februarie 1943 cu obținerea parțială a revendicărilor. Problema rației de pâine a rămas pe mai departe nerezolvată însă lupta muncitorilor pentru această revendicare a continuat.

Cu deosebită tărie s-au ridicat la luptă împotriva orelor suplimentare introduse în vederea măririi producției pentru război, muncitorii de la „Uzinele Romine“ din Ploiești. La această întreprindere lucrau în anul 1943 un număr de 352 de lucrători. Producția principală a întreprinderii era repararea și punerea în funcție a vagoanelor cisterne care încărcate cu petrol romînesc urmau apoi, să ia drumul frontului sau al Germaniei. Uzina avea, de asemenea o secție pentru producția de armament. Întreprinderea prezenta o importanță deosebită, deoarece parcul de vagoane-cisternă din Ploiești era foarte mare, iar atelierele de reparat și revizuit cisterne erau de mică capacitate. Nu exista decît un atelier la C.F.R. și altul la „Astra Romîna“ unde se mai reparau vagoanele cîterva societăți petroliere. Restul societăților petroliere și în special armata, misiunea militară germană și italiană erau deservite de această uzină.

Cu toate că „Uzinele Romine“ din Ploiești erau sub supravegherea directă a organelor superioare ale statului fascist, în ziua de 1 martie, la orele 17, nesupunîndu-se hotărîrii conducerii întreprinderii de mărire a zilei de muncă de la 8 ore la 9 ore, muncitorii au încetat lucrul și au părăsit uzina.

Din relatările unor muncitori participanți la grevă, rezultă că administratorul întreprinderii a strigat unui grup de 40—50 de muncitori care părăseau uzina: „Comuniștilor! vă lipsește steagul roșu!“. Ca răspuns din rîndul muncitorilor s-a auzit: „Nu mai este mult și vom avea și asta“. Muncitorii în grup compact au ieșit pe poarta fabricii și s-au îndreptat spre casele lor. A doua zi cînd muncitorii s-au prezentat la întreprindere hotărîți să continue

⁹⁹⁾ *Ibidem*, dos. 848, f. 282.

¹⁰⁰⁾ *Ibidem*, dos. 841, f. 250.

¹⁰¹⁾ *Ibidem*, f. 249.

a lucra numai 8 ore, un număr de 18 muncitori au fost arestați de către agenții siguranței¹⁰²). Ca urmare a acțiunii muncitorilor de la „Uzinele Romine“ organele de represie s-au alarmat. Teama lor era cu atât mai mare cu cât această acțiune ar fi putut să se extindă în toate secțiile „Uzinelor Romine“, ca și la uzinele „Concordia“ care, de asemenea, lucrau pentru front.

Aflând despre acțiunea muncitorilor de la „Uzinele Romine“, căpetenia dictaturii fasciste în România, Ion Antonescu, seria personal pe raportul siguranței următorul ordin: „Să fie puși în lanțuri imediat și pedepsiți fără întârziere. Să mi se comunice rezultatul“¹⁰³). În cursul lunii martie 1943 se comunică atât de cabinetul Inspectoratului de poliție București cât și de cabinetul Ministerului Afacerilor Interne că muncitorii de la „Uzinele Romine“ din Ploiești au fost puși în lanțuri și că se află la Curtea marțială din Ploiești¹⁰⁴).

Procesul lucrătorilor de la „Uzinele Romine“ s-a judecat la 1 aprilie 1943, mulți dintre ei fiind condamnați. În sentința cu nr. 6100 a Curții marțiale din Ploiești se arată că condamnarea a fost dată acestor muncitori deoarece „ei au instigat pe muncitorii din fabrică pentru a înceta lucrul“¹⁰⁵).

Acțiunile de luptă greviste a muncitorilor a căpătat în anul 1943 un caracter mai fățiș. Dacă în anul 1943 grevele erau declarate de muncitori pentru a obține mărirea salariului, în anul 1943—1944, ca urmare a creșterii activității desfășurată de comuniști în rîndul maselor, acțiunile greviste nu se mai limitau la lupta pentru mărirea salariului. Comuniștii au organizat și condus aceste acțiuni ale muncitorilor vizînd în primul rînd împiedicarea producției de război.

Organizată și condusă de P.C.R., pornind de la formele cele mai inferioare și mergînd pînă la greve, clasa muncitoare și-a afirmat poziția sa de luptă împotriva războiului antisovietic și a dictaturii militare fasciste. Acțiunile întreprinse de muncitori au arătat de fapt cât de nepopular și de urît era războiul de către masele muncitoare din țara noastră. O caracteristică a acțiunilor clasei muncitoare din anii războiului antisovietic, a fost faptul că, deși acestea s-au desfășurat în condițiile excepționale ale existenței dictaturii militare-fasciste, a militarizării întreprinderilor, a prezenței în țară a ocupanților hitleriști, a legilor ce interziceau dreptul la grevă etc., ele au fost pregătite și conduse spre revendicări și scopuri bine definite.

Lupta diriză a clasei muncitoare, numărul mare de greve, de participanți la greve, numărul orelor nelucrate în timpul grevelor, eoul satisfacerii revendicărilor, chiar și parțiale, obținute de muncitori în timpul acestor acțiuni și lupte au avut o puternică influență asupra altor pături sociale care luptau împotriva fascismului și a războiului. Acțiunile clasei muncitoare din anii celui de-al II-lea război mondial au verificat în focul luptei justetea liniei partidului. Aceste acțiuni ale clasei muncitoare au avut o mare importanță în atingerea obiectivelor stabilite de P.C.R. și anume: „răsturnarea guvernului de dictatură fascistă, formarea unui guvern de uniune națională din reprezentanți ai tuturor forțelor antihitleriste, ieșirea României din războiul

¹⁰²) Arh. St. Buc., M.A.I., pach. 1—4, 1943.

¹⁰³) *Ibidem*.

¹⁰⁴) *Ibidem*.

¹⁰⁵) Arhiva C.C. al P.M.R., dos. 33112 2950, vol. 13, f. 612.

antisovietic, izgonirea armatelor hitleriste din țară, trecerea României de partea coaliției antihitleriste, reforme democratice¹⁰⁶).

* * *

Munca politică desfășurată de comuniști în rândurile clasei muncitoare a avut ca rezultat creșterea conștiinței și maturizării politice a muncitorilor. Această dezvoltare a conștiinței muncitorilor s-a concretizat în folosirea unor metode mai radicale în lupta împotriva dictaturii militarofasciste și a ocupanților hitleriști, în creșterea tot mai mult a stării de spirit antihitleriste și antiguvernamentale a maselor populare.

Încă de la venirea lor în țară, trupele hitleriste au fost privite de muncitori cu ostilitate. În decembrie 1941 într-o serie de localități din țară muncitorii trec la acțiuni deschise contra hitleriștilor. În noaptea de 9/10 decembrie au fost date jos de pe case la Orșova steagurile hitleriste¹⁰⁷). Iar la Oravița și Lugoj au avut loc incidente antihitleriste¹⁰⁸). La Reșița muncitorii au răspândit o adunare hitleristă în care reprezentanți ai „Grupului Etnic German” — organizație hitleristă — cerea muncitorilor germani să nu participe la luptă comună cu muncitorii de la Reșița pentru pâine¹⁰⁹). Lupta contra hitleriștilor, muncitorii o împleteau strins cu lupta împotriva guvernului fascist și a războiului.

Pe străzi și în uzine apar tot mai mult răspândite lozincile: „Afară cu nemții! Jos războiul!”¹¹⁰). În rîndul muncitorilor de la rafinăria „Astra Română” se comenta deschis caracterul criminal al războiului antisovietic și se vorbea deschis despre victoria armatei sovietice, de faptul că „pe frontul de răsărit germanii se retrag în debandadă, iar armata rusă, care s-a dovedit mult mai puternică înaintează vertigines și că „soldații români părăsesc frontul antisovietic cu întregul echipament”¹¹¹). La Arad desfășurarea evenimentelor de pe front era viu comentată, mai ales în rîndul muncitorilor de la „Astra” și C.F.R. Ei spuneau că „hitleriștii nu vor mai putea face față ofensivei armatei roșii”, trăgînd concluzia că Germania va pierde războiul¹¹²). Muncitorii de la C.F.R., de la uzinele de armament „Cugir” și dintr-o serie de alte întreprinderi se manifestau deschis împotriva guvernului de dictatură militarofascistă¹¹³).

Organulele de stat fasciste erau obligate să recunoască faptul că lupta pentru revendicări economice se împletește tot mai strins cu lupta împotriva dictaturii fasciste a guvernului antonescian. Referitor la aceasta, într-unul din multiplele rapoarte ale siguranței, se spunea: „În rîndurile muncitorilor din întreprinderile industriale din localitate (Ploiești) și regiunea Prahova se constată o permanentă atmosferă de dușmănie împotriva actualului regim

¹⁰⁶) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959—1961*, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 9.

¹⁰⁷) Arhiva C.C. al P.M.R., fond 11, dos. 2838, f. 317.

¹⁰⁸) *Presa Liberă*, din 20 martie, 1942, p. 1.

¹⁰⁹) *Ibidem*.

¹¹⁰) Arh. St. Buc., M.A.I., dos. 1—4 1941—1944.

¹¹¹) Arhiva C.C. al P.M.R., dos. 9459, G1, f. 426.

¹¹²) *Ibidem*, fond 11, dos. 2597, f. 7.

¹¹³) *Ibidem*, fond 5, dos. 840, f. 23.

pe care-l acuză că nu a luat măsurile necesare pentru mărirea salariului". Raportul sublinia că se dezvoltă „ura și dușmănia nu numai împotriva conducătorilor de la întreprinderi, ci și împotriva conducătorilor statului“¹¹⁴).

Alături de muncitori, în lupta împotriva fascismului, s-au ridicat mase tot mai largi ale țărănimii oprimate precum și alte păături sociale *).

Toate acțiunile desfășurate de masele populare în fața clasei muncitoare, organizate și conduse de P.C.R., arătau că dictatura fascistă și războiul antisovietic erau profund urite de mase. Hotărîrea acestora și în primul rînd a clasei muncitoare de a nu mai suporta regimul fascist era atît de pregnantă, încît chiar și autoritățile fasciste erau obligate să recunoască că în rîndul maselor muncitoare domnește o stare pre-revoluționară“¹¹⁵).

Datorită activității comuniștilor în rîndul maselor populare, P.C.R. a reușit să transforme starea de spirit, de revoltă a maselor, ura lor față de dictatura fascistă și ocupanții hitleriști în lupta activă pentru salvarea țării.

În anul 1943 analizînd situația politică și economică internă, situația internațională, poziția claselor și a raporturilor de forță dintre ele, starea de spirit a maselor, criza politică și militară a dictaturii fasciste, P.C.R. a ajuns la concluzia că s-au creat condițiile cele mai favorabile în vederea realizării obiectivelor ce stăteau în fața poporului român.

În vara anului 1943, în urma unei analize multilaterale și profunde a situației economice, politice și militare a Romîniei, cadrele de bază ale partidului au ajuns la concluzia că singura cale posibilă pentru doborîrea dictaturii fasciste de către forțele patriotice și pentru salvarea națională a Romîniei era insurecția armată. În luna august 1943 cadrele de bază ale partidului au elaborat planul de organizare a insurecției armate pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste, scoaterea țării din războiul antisovietic și alăturarea ei la coaliția antihitleristă în fața Uniunii Sovietice, formarea unui guvern democratic¹¹⁶). Fixarea acestor obiective în planul insurecției armate constituie o dovadă strălucită de aplicare creatoare și cu fidelitate a învățăturii marxist-leniniste la condițiile concrete ale țării noastre.

Începînd din vara anului 1943 întreaga activitate desfășurată de P.C.R. era orientată în această direcție. În vederea atingerii obiectivelor insurecției armate, partidul a elaborat un plan concret de acțiune, plan care cuprinde un șir de măsuri cu caracter politic și militar fără realizarea cărora nu se puteau îndeplini obiectivele insurecției armate. Printre măsurile cu caracter politic menite să asigure succesul insurecției au fost: întărirea partidului prin curățirea rîndurilor sale de elementele trădătoare care se strecuraseră în conducerea sa, realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, organizarea formațiunilor de luptă patriotice și a grupelor de partizani, unirea tuturor forțelor patriotice, a tuturor partidelor și grupărilor nefasciste interesate în ieșirea Romîniei din războiul hitlerist, procurarea de armament și muniții, atragerea armatei de partea forțelor patriotice la îndeplinirea insurecției armate. Încă de acolo, din lagăr, comuniștii, în fața tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej,

¹¹⁴) *Ibidem*, dos. 9486/70, f. 380.

*) În articolul de față nu ne-am propus să analizăm lupta desfășurată de țără-nime și alte păături sociale în ani 1941—44.

¹¹⁵) Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dos. 27, fond Romînia — General.

¹¹⁶) Gh. Gheorghiu-Dej, *Raportul delegației P.M.R. cu privire la lucrările Congresului al XX-lea al P.C.U.S.*, în „Știința“ nr. 3556, din 29 martie 1956.

au arătat cum vor trebui îndeplinite aceste măsuri și acțiuni concrete și cum va trebui desfășurată activitatea următoare în condițiile legalității ¹¹⁷⁾.

În cadrul acestor măsuri un rol de seamă și o importanță deosebită se acorda clasei muncitoare, hegemonul luptei contra fascismului.

În toamna anului 1943 și în anul 1944 paralel cu organizarea acțiunilor clasei muncitoare contra războiului, a dictaturii militare-fasciste și a ocupațiilor hitleriste, P.C.R. acordă o atenție deosebită formelor de organizare a clasei muncitoare, cu ajutorul cărora să imprime un profund conținut revoluționar luptei ce se desfășura.

În vederea asigurării succesului în insurecție, a realizării planului partidului privind doborârea dictaturii militare-fasciste, P.C.R. a început îndeplinirea acestui plan prin înlăturarea din conducerea sa, la 4 aprilie 1944, a elementelor trădătoare și capitulante în frunte cu Foriș. În dezbaterile Plenarei C.C. al P.M.R. din noiembrie—decembrie 1961 se aprecia „că înlăturarea agenturii dușmane a fost un act salvator care a redat partidului vigoare și a deschis drumul pentru întreaga acțiune de organizare a răsturnării dictaturii militare-fasciste” ¹¹⁸⁾.

Astfel, s-a asigurat partidului o conducere fermă și devotată. Întregul partid și-a strâns rîndurile într-o unitate de monolit în jurul conducerii P.C.R.

Una din problemele de bază de care s-a preocupat partidul a fost problema vieții interne de partid și a stringerii legăturilor sale cu masele. P.C.R. a acordat o atenție deosebită stringerii legăturilor cu masele muncitoare și asigurării unei compoziții juste a rîndurilor sale, asigurării preponderenței elementelor muncitorești în organele conducătoare.

* * *

Intensificarea muncii politice a P.C.R. în rîndul maselor, după curățirea rîndurilor sale de elementele trădătoare, a dat roadele așteptate.

În primăvara anului 1944, în condițiile creșterii și adîncirii luptei revoluționare, a ascuțirii la maximum a crizei politice și militare a regimului fascist, se punea cu deosebită tărie problema realizării unității de acțiune a clasei muncitoare.

P.C.R. a considerat întotdeauna lupta pentru fuziunea unității de acțiune a clasei muncitoare drept sarcină de căpetenie în asigurarea succesului în luptă. Partidul era conștient de rolul hotărîtor pe care-l joacă proletariatul unit în lupta contra fascismului. În nenumărate rînduri partidul a subliniat că unitatea de acțiune a clasei muncitoare „ridică considerabil puterea de luptă a proletariatului, mărindu-i moralmente tăria, ușurînd organizarea acțiunilor, sporind puterea de rezistență, sporind încrederea maselor neorganizate, înlesnind conducerea unitară și slăbind considerabil curajul de atac al burgheziei” ¹¹⁹⁾.

¹¹⁷⁾ *Scînteia*, nr. 5374, din 10 decembrie 1961. Dezbaterile Plenarei C.C. al P.M.R., din 30 noiembrie — 5 decembrie 1961.

¹¹⁸⁾ *Scînteia*, nr. 5381, din 17 decembrie 1961.

¹¹⁹⁾ *Documente din istoria Partidului Comunist din România, 1923—1928*, E.S.P.L.P., p. 340.

În anii celui de al doilea război mondial, lupta desfășurată de P.C.R. în rindul clasei muncitoare a dus nemijlocit la realizarea, la 1 mai 1944, a Frontului unic muncitoresc.

În lupta pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, în determinarea unei cotituri radicale în rindul muncitorilor social-democrați, P.C.R. s-a călăuzit după geniala teză leninistă potrivit căreia „pentru realizarea unității de acțiune se cere atît claritatea ideologică cît și precizarea riguroasă a metodelor de acțiune”¹²⁰⁾. Pornind de la aceste indicații, P.C.R. a desfășurat o intensă activitate în rindul clasei muncitoare organizate și neorganizate în vederea clarificării muncitorilor asupra necesității luptei unite împotriva războiului, a fascismului. P.C.R. a arătat că singura cale care va duce la eliberarea socială și națională a muncitorilor era calea luptei unite a muncitorilor în cadrul F.U.M. Paralel cu munca desfășurată de partid în rindul muncitorilor, indiferent de convingeri politice, în vederea unirii și mobilizării lor la lupta împotriva fascismului, partidul a dus numeroase convorbiri cu șefii P.S.D. Acest fapt a avut o înrîurire deosebit de puternică asupra membrilor partidului social-democrat și a muncitorilor fără partid. Activitatea desfășurată de comuniști în rindul masei de muncitori a făcut ca în scurt timp muncitorii social-democrați și fără partid să se convingă că singura forță politică care luptă hotărît împotriva dictaturii fasciste și a războiului antisovietic era Partidul comunist. Aceasta a determinat orientarea în mod hotărît a muncitorilor social-democrați și a celor fără de partid spre unitatea de acțiune a clasei muncitoare.

În focul luptei împotriva fascismului s-a realizat Frontul unic muncitoresc de jos peste capul șefilor social-democrați de dreapta. În această direcție sînt edificatoare numeroasele acțiuni de protest și sabotaj, demonstrațiile și grevele, acțiuni la care sub îndrumarea și conducerea comuniștilor au participat muncitorii indiferent de convingeri și apartenență politică.

Chemările la unitatea de acțiune a clasei muncitoare, de luptă unită împotriva fascismului, a războiului antisovietic, a robiei hitleriste, pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste — acestea erau sarcinile fundamentale ale momentului dat, adresate de P.C.R. Partidului social-democrat —, au rămas mult timp fără răspuns din cauza poziției pe care au adoptat-o șefii social-democrați de dreapta din conducerea P.S.D.

În anii participării Romîniei la criminalul război antisovietic, lupta masei muncitoare pentru revendicări economice și politice s-a desfășurat pe baza lozincilor elaborate de P.C.R., încheindu-se, în focul luptei pentru realizarea acestor lozinci, Frontul unic muncitoresc. Ca urmare a acestei situații și în urma nenumăratelor discuții avute cu elementele de stînga din P.S.D.¹²¹⁾, conducerea P.S.D., care la tratativele cu P.C.R. a fost reprezentată de o delegație formată din elemente de stînga¹²²⁾, a acceptat la sfîrșitul lunii aprilie 1944 propunerea și platforma P.C.R. de a se încheia Frontul unic muncitoresc.

Subliniind însemnătatea acestui act, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta: „La 1 mai 1944 pe baza înțelegerii intervenite între Partidul Comunist din Romînia și Partidul social-democrat, a fost înfăptuit F.U.M. Aceasta a

¹²⁰⁾ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 21, Buc., 1952, p. 368—369.

¹²¹⁾ Arhiva C.C. al P.M.R., fond 10, dos. 2732, f. 465.

¹²²⁾ *Libertatea*, nr. 958, din 22 octombrie 1947.

avut o mare însemnătate pentru activitatea desfășurată de partid în vederea strîngerii laolaltă a tuturor forțelor antihitleriste pe baza unei platforme care prevedea: răsturnarea guvernului de dictatură fascistă, formarea unui guvern de uniune națională din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste, ieșirea României din războiul antisovietic, izgonirea armatelor hitleriste din țară, trecerea României de partea coaliției antihitleriste, reforme democratice¹²³).

Realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare din țara noastră s-a făcut pe temeiul unei platforme antifasciste și antiimperialiste, P.C.R. ținînd seama de sarcinile istorice ce-i stăteau în față, a dus lupta în așa chip încît nici un fel de deosebire în problemele politice, religioase și de altă natură să nu împiedice unirea strînsă a tuturor forțelor clasei muncitoare.

Platforma pe baza căreia s-a încheiat Frontul unic muncitoresc, platformă ce a fost editată în manifestul din 1 Mai 1944, exprima linia politică și tactică elaborată de P.C.R.; în ea era oglindită lupta perseverentă a partidului comunist pentru întărirea și dezvoltarea pe mai departe a luptei clasei muncitoare contra fascismului și războiului, proletariatului revenindu-i rolul de hegemon al luptei antifasciste.

Manifestul de la 1 Mai 1944, prin care se anunță încheierea acordului de front unic muncitoresc între cele două partide, a constituit o înflăcărată chemare la luptă: Manifestul chema clasa muncitoare să lupte pentru ziua de opt ore, pentru mărirea salariilor pe măsura scumpetei; pentru înfăptuirea altor măsuri care să ducă la îmbunătățirea condițiilor de viață. În afară de soluționarea pe calea luptei revoluționare a problemelor economice imediate, era necesar și de datoria clasei muncitoare, de a lupta pentru înfăptuirea marilor sarcini politice ce stăteau în fața sa. Sarcina principală era lupta pentru scoaterea României din războiul antisovietic, înlăturarea guvernului antonescian și formarea unui guvern de uniune națională din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste, pentru izgonirea trupelor hitleriste din țară, pentru alianța cu U.R.S.S., pentru democrație și independență națională¹²⁴).

În focul luptei contra fascismului și a războiului s-au creat în țară numeroase comitete patriotice și de acțiune care reprezentau de fapt, în mod organizat, ca organizații largi de masă — clasa muncitoare. Comitete patriotice au luat ființă pe întreg cuprinsul țării. Ele nu erau pur și simplu organe ale luptei economice. În activitatea lor o pondere deosebită o ocupau chemările la lupta împotriva regimului fascist și contra criminalului război antisovietic. Comitetele patriotice de pe întreg cuprinsul țării din întreprinderi și instituții, acolo unde au existat, au desfășurat o vie muncă de propagandă, editînd manifeste pe baza liniei generale politice a P.C.R. Un aspect care reține în mod deosebit atenția în aceste manifeste este faptul că ele au fost un mijloc principal de propagandă în vederea întăririi și lărgirii F.U.M. de jos. Astfel, manifestul Comitetului patriotic ceferist editat în iunie 1944 demasca războiul pe care-l ducea România alături de Germania hitleristă contra Uniunii Sovietice și arăta muncitorilor că singura salvare

¹²³) Gh. Gheorghiu-Dej, *A 15-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist*, în „Articole și cuvîntări, 1959—1961”, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 9.

¹²⁴) *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, ed. a II-a, E.S.P.L.P., Buc., 1953, p. 380—382.

„din această nenorocire stă în organizarea grupurilor de patrioți antihitleriști pentru ieșirea imediată din război și încheierea păcii cu națiunile unite. Răsturnarea guvernului Antonescu și formarea unui guvern din reprezentanții tuturor grupărilor antihitleriste“¹²⁵). Se dădeau indicații cu privire la formele de organizare și mijloacele de luptă împotriva mașinii de război, forme și metode ce corespundeau etapei respective. Astfel, se indica să se iasă imediat în fața administrației și să se ceară: „Mărirea salariului în raport cu scumpetea, ajutorarea imediată a sinistraților, aprovizionarea cefeștilor cu lemne și alimente, nici o oră suplimentară pentru timpul pierdut cu alarma aeriană, nici un ban din salariul vostru pentru susținerea mai departe a războiului tilhăresc a lui Hitler și Antonescu“¹²⁶). În manifest se cerca intensificarea luptei pentru sabotarea frontului, cerându-se ca nici un tren cu muniții, armată și alimente să nu plece spre front¹²⁷).

Manifestul lansat la 24 iunie 1944 de „Comitetul de acțiune“ al Uzinei „Astra-Brașov“ arăta că sarcina centrală a muncitorilor era aceea de a se organiza — subliniind că „greutățile prin care trec și nevoia de acțiune imediată au apropiat pe toți salariații chiar dacă există unele deosebiri de credință, nimic nu ne poate *dezuni* în fața nevoii de a porni la luptă. Trebuie să trecem la formarea de comitete de acțiune pe secții și ateliere, alegând în aceste comitete pe muncitorii cei mai cinștiți și devotați luptei noastre și curajoși. Odată organizate aceste comitete de acțiune, vom putea trece la lupta mai hotărâtă“¹²⁸). Lozinca principală lansată de comitetul de acțiune de la „Astra-Brașov“ a fost „să ne organizăm“.

În urma lansării acestui manifest la Uzinele „Astra-Brașov“, uzină de armament, lupta unită a muncitorilor împotriva fascismului ia o amploare deosebită. Muncitorii și funcționarii sînt mobilizați la luptă împotriva pedepselor cu carcera și închisoarea, care se aplicau pe scară largă de către comandantul militar și de către directorul acelei uzine. Muncitorii arătau că numai în ultima vreme (în câteva luni din anul 1944), au fost pedepsiți cu carcera și închisoarea 173 de muncitori¹²⁹).

Hotărîrea de luptă a muncitorilor ne este dovedită și de manifestele editate și răspîndite de Comitetul Uniunii Patrioților de la „Malaxa“.

În manifestul răspîndit la 25 mai 1944 la uzinele „Malaxa“, se cerea muncitorilor să lupte cu hotărîre pentru doborîrea guvernului antonescian, pentru încetarea războiului criminal antisovietic. Toate acestea se pot obține — sublinia manifestul — prin sabotarea producției de război și se arăta că: „a sunat ultimul ceas pentru lupta hotărîtoare! Noi lucrătorii de la Malaxa trebuie să ne dăm seama că este vorba de viața noastră și de existența poporului român... noi malaxiștii trebuie să ne ridicăm cu toată hotărîrea la luptă pentru salvarea noastră, a copiilor noștri, la lupta pentru salvarea în ultimul moment a poporului român de la distrugerea sigură și

¹²⁵) Arhiva C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 2119, f. 16.

¹²⁶) *Ibidem*.

¹²⁷) *Ibidem*.

¹²⁸) *Ibidem*, dos. 379, f. 412.

¹²⁹) *Ibidem*, f. 410.

pentru a șterge rușinea pe care ne-a adus-o politica criminală de război și jaf a lui Antonescu¹³⁰). Asemenea manifeste au mai fost editate și răspindite de Comitetele patriotice de la S.T.B.¹³¹), „Mociornița“¹³²), S.E.T.¹³³), „Lemaître“¹³⁴).

Traducînd cu fermitate în viață planul de pregătire a insurecției armate, partidul a luat măsuri, îndeosebi după înlăturarea clicii trădătoare din conducerea sa, pentru crearea formațiunilor de luptă patriotice. Ziarul „Romînia Liberă“, din ianuarie 1943, se adresa muncitorilor, funcționarilor, meseriașilor, țăranilor militari sau civili, chemîndu-i să se constituie în grupele ilegale de patrioți și să ducă lupta de eliberare națională a poporului romîn pînă la izbînda definitivă¹³⁵).

Hotărîrea partidului, adoptată încă în octombrie 1943, de a se constitui grupări de luptă înarmate formate din muncitorii cei mai conștienți, cei mai încercați, pregătiți să pornească în orice moment lupta armată împotriva cotropitorilor fasciști și a slugilor lor din Romînia, a fost aplicată în viață, s-a trecut la măsuri concrete de creare și instruire a formațiunilor de luptă patriotice¹³⁶).

La baza organizării formațiunilor de luptă patriotice, care au fost create sub conducerea directă a P.C.R. a stat frontul unic muncitoresc de jos.

În toamna anului 1943, P.C.R. sublinia că elementul hotărîtor care putea să ducă la doborîrea dictaturii fasciste și alungarea hitleriștilor îl constituiau masele de muncitorii organizați în detașamente ale formațiunilor de luptă patriotice.

P.C.R. a trecut la organizarea formațiunilor de luptă patriotice și s-a pregătit întoarcerea armelor de către armata romînă împotriva hitleriștilor. În vara anului 1944, Comitetele regionale ale partidului și organizațiile locale au desfășurat o muncă susținută în direcția organizării formațiunilor de luptă patriotice. C.C. al P.C.R., în luna mai 1944, a trimis instructorii săi în cele mai mari centre industriale ca București, Brașov, Timișoara, Arad, Ploiești, Tr. Severin în vederea organizării formațiunilor de luptă patriotice¹³⁷).

Ca urmare a instrucțiunilor și măsurilor luate de partid pe linia pregătirii organizatorice necesare unei ridicări în masă cu arma în mînă împotriva dictaturii fasciste și a ocupanților hitleriști, în vara anului 1944 au fost create și instruite numeroase formațiuni de luptă patriotice în diferite puncte ale țării. A fost organizat comandamentul formațiunilor de luptă patriotice în frunte cu tov. Emil Bodnăraș. În această perioadă au fost create formațiuni de luptă patriotice în Capitală, la atelierele C.F.R.-Grivița, la

¹³⁰) *Ibidem*, dos. 2119-3013, vol. 19, f. 491.

¹³¹) Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., cota K-XXXVIII-5, inv. 1172.

¹³²) *Ibidem*, cota K-XXVIII-7, inv. 1174.

¹³³) *Ibidem*, cota K-XXVIII-6, inv. 1173.

¹³⁴) *Ibidem*, cota K-XXVIII-9, inv. 1176.

¹³⁵) *Romînia Liberă*, ianuarie 1943.

¹³⁶) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, p. 362.

¹³⁷) Arhiva C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 262, f. 21.

„Malaxa“, „Lemaître“, S.T.B., la uzina „Grozăvești“¹³⁸). În lunile iunie-iulie 1944, Comitetul regional P.C.R. Prahova a trecut, de asemenea, la organizarea formațiunilor de luptă patriotice. În principalele întreprinderi petrolifere din Ploiești ca „Astra Română“, „Steaua Română“, rafinăria „Vega“ și „Romino-Americană“, precum și într-o serie de alte fabrici din Ploiești și din alte localități de pe Valea Prahovei au fost create formațiuni de luptă patriotice înainte de 23 August 1944. Ele erau instruite în vederea luptei armate pentru doborârea dictaturii fasciste, pentru ocuparea instituțiilor de stat fasciste și a obiectivelor militare și civile hitleriste. În afară de formațiunile de luptă patriotice care au fost organizate pînă la 23 August 1944 o serie de formațiuni de luptă patriotice au luat ființă chiar în timpul insurecției.

Paralel cu organizarea și înarmarea muncitorilor în cadrul formațiunilor de luptă patriotice, în primăvara anului 1944, P.C.R. intensifică activitatea în vederea dezvoltării grupelor de partizani la noi în țară, în vederea atragerii la acestea a unui număr mai mare de muncitori.

Cu toate că sarcina organizării luptei de partizani s-a pus în fața partidului încă în Platforma din 6 septembrie 1941 a P.C.R., în țara noastră această formă de organizare și luptă „nu a putut căpăta amploarea din alte țări — deși existau toate condițiile —, deoarece această acțiune a fost sabotată ca și altele, de elementele trădătoare aflate în conducerea Partidului Comunist Român. Numai după înlăturarea acestora, la 4 aprilie 1944, a fost posibilă înfăptuirea tuturor măsurilor de organizare și pregătire a insurecției, inclusiv a acțiunilor armate de partizani“¹³⁹).

Sarcinile puse de partid în fața grupelor de partizani constau în a provoca numeroase pagube, dezorganiza spatele frontului, a strînge muniții și armament pentru a intra în marea ofensivă contra inamicului.

În primăvara anului 1944 în manifestele lansate de P.C.R. cu prilejul zilei de 1 Mai 1944 se spunea: „Muncitori, țărani, intelectuali, studenți, femei, tineri, sabotați și distrugeți prin toate mijloacele mașina de război nemțească... Înrolați-vă în grupe de patrioți, de partizani“¹⁴⁰).

Indicațiile și directivele date de C.C. al P.C.R. în primăvara anului 1944 de a se constitui grupe de partizani și-a găsit expresia în acțiunile întreprinse pe această linie de Comitetele regionale P.C.R.

Întreaga activitate desfășurată de grupele de partizani care s-au constituit, era coordonată de Comitetul Central al P.C.R., de Comitetele regionale și locale ale partidului. În grupele de partizani au fost atrași muncitori. În sarcina comuniștilor revenea organizarea grupelor de partizani și în

¹³⁸) *Ibidem*, dos. 55/168, f. 40.

¹³⁹) N. Goldberger, Gh. Zaharia, *Characterul național și internațional al mișcării de rezistență în România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.“, nr. 3/1962, p. 131.

¹⁴⁰) *Documente din istoria Partidului Comunist din România, 1917–1944*, ed. a 2-a, E.S.P.L.P., Buc., 1953, p. 379.

aceiași timp organizarea sprijinului grupelor de partizani de masele largi muncitoare.

În vara anului 1944 Comitetul regional P.C.R. — Banat pe baza instrucțiunilor C.C. ale P.M.R. a reușit să creeze o grupă de partizani în rîndul căreia se aflau muncitorii în frunte cu comunistul Ștefan Plavăț, muncitor la C.F.R. Timișoara.

Grupul de partizani „Mărășești” creat de Comitetul regional P.C.R. Banat cu sediul pe muntele Semenec, a fost sprijinit de muncitorii de la „Anina” și U.D.R.

Centrele principale de recrutare a membrilor grupului de partizani înspre care s-a îndreptat organizația regională Banat, au fost cele legate de marea industrie unde se afla masa compactă de muncitori. Un sprijin de seamă în această direcție l-au dat organizațiile de partid din „Bocșa Romîină”, „Bocșa Vasiovei”, „Anina”¹⁴¹). În asigurarea cu armament, muniții și echipament pentru grupul de partizani Mărășești au activat comuniștii și muncitorii de la U.D.R. — „Reșița”¹⁴²), precum și din Timișoara.

Paralel cu organizarea grupului de partizani în Banat a mai fost organizat de către regionala P.C.R. Brașov un alt grup de partizani format din muncitorii care au activat în aceeași zonă și paralel cu grupul de partizani „Carpați”¹⁴³).

În acțiunile întreprinse de grupurile de partizani în diverse localități, muncitorii au adus un aport de seamă fie prin participarea directă în cadrul grupurilor de partizani, fie prin asigurarea cu cele necesare acestora.

Atragerea și participarea la luptă, contra dictaturii militare-fasciste și a războiului, a muncitorilor au dovedit justetea liniei tactice a P.C.R., deoarece această formă de organizare și luptă a fost îmbrățișată și baza ei au constituit-o muncitorii în jurul cărora s-a strîns și alte pături sociale.

În aceste condiții, al criminalului război antisovietic, cu toate greutățile prin care a trecut, P.C.R. a reușit să asigure hegemonia proletariatului în lupta contra fascismului. P.C.R. a reușit ca sub diferite forme să organizeze clasa muncitoare, să o pregătească și să facă posibilă trecerea la asaltul hotărîtor

În timpul criminalului război antisovietic, forța cea mai organizată, combativă și consecventă a luptei antifasciste a fost clasa muncitoare. Ea a polarizat în jurul ei toate forțele patriotice, a tras la o luptă din ce în ce mai activă țărănimea, intelectualitatea progresistă, elementele patriotice din armată.

¹⁴¹) Arhiva C.C. al P.M.R., fond 11, dos. 2858, f. 77.

¹⁴²) *Ibidem*.

¹⁴³) Arhiva Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., fond Memorii, dos. 115/120 Brașov.

În primăvara și vara anului 1944, P.C.R., în ciuda tuturor greutăților pe care le-a întâmpinat în activitatea sa în această perioadă, a reușit să organizeze și să ridice poporul la lupta decisivă cu fascismul, să întoarcă armele împotriva Germaniei hitleriste.

În cursul lunii august 1944, în România erau coapte toate condițiile pentru declanșarea insurecției armate.

În alegerea momentului declanșării insurecției, P.C.R. a ținut seamă de indicația leninistă care precizează că partidul comunist în alegerea momentului declanșării insurecției armate trebuie să țină seama nu numai de momentul politic în general, ci de cel internațional în special ¹⁴⁴).

Pornind de la aceste indicații, P.C.R. a fixat momentul declanșării insurecției armate în strinsă legătură cu marea ofensivă ce urma să înceapă Armata Roșie în a doua jumătate a lunii august 1944. În aceste condiții prielnice ale ofensivei victorioase ale armatei sovietice începută în noaptea de 20 august 1944 și când lupta antifascistă a maselor populare din țară a fost mult stimulată de ofensiva victorioasă a armatelor sovietice, P.C.R. a apreciat just că a sosit momentul pentru a se trece la îndeplinirea obiectivelor insurecției armate care constau în: doborârea dictaturii militaro-fasciste, scoaterea României din războiul antisovietic, întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste și formarea unui guvern democratic.

La 23 August 1944, sub conducerea partidului, forțele patriotice sprijinite de masa poporului în sinul căreia se cocea de mult minia și revolta împotriva dictaturii militare fasciste și criminalei sale politici antipopulare și antinaționale, au organizat insurecția armată și au răsturnat guvernul fascist ¹⁴⁵).

Pornind de la indicațiile lui V. I. Lenin cu privire la necesitatea de a alcătui detașamente din cele mai hotărâte elemente, în vederea ocupării de către acestea a punctelor celor mai importante și în vederea participării lor pretutindeni la operațiuni, P.C.R. a reușit să împletească și să îmbine cu măiestrie acțiunile muncitorilor cu cele ale armatei.

23 August, ziua eliberării României de sub jugul fascist, a însemnat o cotitură istorică în destinele poporului român, a creat condițiile dezvoltării ulterioare a luptei care a dus la cucerirea puterii de către clasa muncitoare ¹⁴⁶).

Folosind diferite forme de luptă ca proteste individuale și colective împotriva condițiilor grele de muncă și de viață, acțiuni de sabotaj, manifestații antifasciste și antirăzboinice, greve, participarea la grupele de partizani și sprijinirea acestora, înrolarea în cadrul formațiunilor de luptă patriotice, clasa muncitoare organizată și condusă de P.C.R. a dat lovituri

¹⁴⁴) V. I. Lenin, *Opere*, vol. 26, p. 193.

¹⁴⁵) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvintări*, ed. a IV-a, p. 831.

¹⁴⁶) *Scînteia*, nr. 5374, din 10 decembrie 1961. Dezbaterile Plenarei C.C. al P.M.R. din 30 noiembrie — 5 decembrie 1961.

puternice dictaturii militare-fasciste, ocupanților hitleriști, mașinii de război fasciste.

Succesele istorice, de o însemnătate deosebită pentru destinele poporului român, au fost posibile datorită conducerii și îndrumării de către P.C.R. a luptei forțelor patriotice, a stringerii necontenite a legăturilor partidului cu masele.

În anii criminalului război antisovietic, unind în jurul clasei muncitoare toate forțele patriotice, P.C.R. s-a dovedit a fi singura forță capabilă să conducă poporul în marea bătălie eliberatoare, asigurând victoria insurecției armate care a constituit începutul revoluției populare din țara noastră.

ASPECTE ALE LUPTEI ȚĂRĂNIMII DIN REGIUNEA ARGES IMPOTRIVA DICTATURII MILITARE-FASCISTE ȘI A RĂZBOIULUI ANTISOVIETIC

C. TAMAȘ, E. RĂCILA,
M. DOGARU

Instaurarea la noi în țară la 6 septembrie 1940 a dictaturii militaro-fasciste, de către vîrfurile cele mai reacționare ale burgheziei și moșierimii, dovadă a slăbiciunii regimului și a neputinței claselor exploatatoare de a se menține la conducere cu vechile mijloace, a dus la intensificarea terorii polițienești și la izbucnirea în țară a unui val de nemulțumiri și revolte.

Instaurarea dictaturii militaro-fasciste se caracterizează în special prin aservirea și mai accentuată a economiei României Germaniei hitleriste și prin împingerea ei în războiul antisovietic.

Prin tratatul economic încheiat cu Germania în martie 1939, ce obliga România să elaboreze un plan economic pe o perioadă de 10 ani al cărui criteriu trebuia să fie satisfacerea cerințelor de import germane, economia țării este prejudiciată. Condițiile în care trebuia pus în aplicare acest plan sînt precizate la 4 decembrie 1940 în cadrul acordului de la Berlin.

Principala măsură prin care acest plan trebuia realizat era promovarea producției industriale a României în cadrul „noii ordini europene“, adică în conformitate cu interesele economice ale Germaniei și prin intensificarea colaborării în domeniul agricol și forestier, căile de comunicații trebuiau dezvoltate pentru a corespunde intereselor Germaniei. O altă prevedere a acordului de la Berlin a fost obligativitatea pentru statul român de a asigura piața germană cu produse românești la prețuri avantajoase pentru hitleriști „independente de crizele economice“.

Înfundarea economică a țării se accentuează mai mult prin extinderea controlului monopolurilor germane asupra tuturor ramurilor economiei naționale.

Consecințele aservirii economice a României Germaniei hitleriste au fost dezorganizarea industriei și punerea ei pe picior de lichidare, acapararea comerțului exterior de către Germania, ruinarea agriculturii datorită orientării spre satisfacerea cerințelor Germaniei hitleriste.

„Alăturarea României de partea Germaniei hitleriste — subliniază tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — a avut ca rezultat imediat transformarea țării noastre într-o adevărată colonie germană, dând imperialiștilor hitleriști posibilități nelimitate de a jefui averile sale și a-i secătui rezervele“¹⁾.

Ca urmare a politicii de jefuire a bogățiilor țării, numai prin intermediul monopolurilor germane s-au scos cantități imense de mărfuri din țară. Mii de vagoane pline cu grâu și vite, luate de la țărani înfometaji, luau drumul Germaniei. Între 1940—1944 s-au exportat în Germania 1.378.450 tone produse agricole și 75.000 produse animale, obținute prin rechiziții, intensificarea exploatării și strângerea la maximum a consumului intern²⁾.

Jaful săvârșit de hitleriști în țara noastră s-a ridicat la cifre uriașe. „Pagubele cauzate economiei românești de pe urma subjugării țării noastre de către Germania hitleristă — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — se ridică la cifra astronomică de 10.000 de miliarde lei la valoarea lor actuală (1945 n.r.), adică bugetul țării pe mai bine de 12 ani“³⁾.

Din punct de vedere social, în această perioadă se întăresc pozițiile capitalului monopolist. Burghezia și moșierimea română, care au susținut politica de înfeudare a țării imperialismului german, s-au îmbogățit și mai mult din secătuirea, alături de hitleriști, a bogățiilor țării și de pe urma afacerilor legate de producția de război.

Rata plus valorii în 1943 s-a ridicat pînă la 270% față de 153% cît era în 1927⁴⁾. În anii dictaturii militarofasciste a scăzut continuu nivelul de trai. Nivelul prețurilor la bunurile de larg consum în 1944 (august) a ajuns la 1.392,8%, în timp ce nivelul salariilor abia a ajuns la 275,5%⁵⁾. Profitul obținut la Societatea Reșița în 1943 s-a ridicat la 305.000.000 lei⁶⁾.

Clasele exploatoare, vîrfurile burgheziei și moșierimii urmăreau ca de pe urma războiului antisovietic să realizeze profituri uriașe, să-și consolideze puterea lor economică și politică, să abată atenția maselor populare de la problemele economice, sociale și politice cele mai acute care se puneau în acea perioadă în România.

Prin teroare, ele urmăreau să stăvilească, să înfrîngă lupta revoluționară a maselor populare în frunte cu clasa muncitoare, condusă de P.C.R. Clasele exploatoare din România urmăreau cîmpirea și anexarea de noi teritorii din sud-vestul U.R.S.S. Scontînd pe înfrîngerea U.R.S.S. în război, burghezia și moșierimea română tindeau la ocuparea unei poziții de seamă în cadrul așa-zisei „noi ordini europene“.

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 38—39.

²⁾ *Procesul mării trădări naționale*, Buc., 1946, p. 225.

³⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 39.

⁴⁾ *Probleme Economice*, nr. 9/1959, p. 58.

⁵⁾ *Lecții în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.*, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 427.

⁶⁾ *Ibidem*.

Burghezia și moșierimea română au pregătit participarea României la războiul antisovietic printr-o politică antinațională, de apropiere față de țările imperialiste reacționare ce pregăteau criminalul război împotriva U.R.S.S., prin punerea la dispoziția acestora a resurselor și teritoriului țării, România devenind bază de atac împotriva Uniunii Sovietice.

În goana după mărirea profiturilor, clasele exploatoare au intensificat la maximum exploatarea maselor populare. S-a înrăutățit situația oamenilor muncii mai ales după aruncarea țării în criminalul război antisovietic.

Conducătorii celor două partide politice burghezo-moșierești reacționare au făcut totul pentru a aduce la putere dictatura militaro-fascistă, au aprobat întru totul războiul antisovietic, au participat alături de guvernării fasciști la aservirea țării și înrobirea poporului român Germaniei hitleriste. Cercurile politice burgheze au inițiat și sprijinit din toate puterile politica de fascizare a țării, de pregătire a războiului antisovietic în care vedeau un prilej de îmbogățire și de satisfacere a poftelor lor imperialiste de anexare de teritorii străine.

Dacă pentru clasele exploatoare participarea României la război a constituit un mijloc de îmbogățire, pentru masele populare aceasta a adus numai mizerie și suferințe. La inflație, scumpete și lipsa de alimente s-au adăugat mobilizările și rechiziționările din timpul războiului.

Foarte mult s-a înrăutățit situația țărănimii. Mobilizările au redus forțele de muncă, fapt ce s-a răsfrânt asupra producției.

Regimul fascist a luat de la țărani grânele și vitele lăsându-i fără hrană și animale de muncă. Corvezile militare, rechiziționările, fixarea planurilor de cultură, conform nevoilor Germaniei, au agravat mizeria în care se afla țărănimia.

Este concludent pentru evidențierea situației grele a țărănimii faptul că în 1942 puterea de cumpărare a acesteia a scăzut la 39,4%, față de perioada 1927—1929⁷⁾.

Prin decretul-lege din septembrie 1939 de mobilizare agricolă se legifera de fapt munca forțată pe moșiile boierești. Înființând obștile țărănești prin legea din 24 iulie 1942, dictatura militaro-fascistă urmărirea crearea unor condiții favorabile aplicării în practică a planului economic, obținerea a cit mai multe produse și abaterea atenției țăranilor de la problema împărțirii marilor moșii, cit și compromiterea colhozurilor din Uniunea Sovietică⁸⁾.

Masele populare s-au ridicat la luptă hotărâtă împotriva terorii, împotriva interzicerii organizațiilor profesionale, a arestărilor și a lagărelor de concentrare înființate pentru încătușarea comuniștilor și împotriva războiului antisovietic.

Poporul nostru a privit cu ură și indignare războiul care era străin intereselor lui, îndreptat împotriva statului sovietic, în care masele vedeau propriul lor viitor, propriile lor năzuințe.

⁷⁾ *Ibidem*, p. 428.

⁸⁾ *Scinteia*, nr. 1, din 25 septembrie 1944.

La lupta împotriva dictaturii militarofasciste și a războiului antisovietic s-a ridicat clasa muncitoare condusă de Partidul Comunist din România.

Partidul Comunist Român, analizând situația creată de tiria României în războiul antisovietic, pe care l-a caracterizat ca fiind un război nedrept, imperialist, cit și poziția diferitelor clase și pături sociale față de dictatura militarofascistă și față de războiul antisovietic, de raporturile de clasă ce existau în România, precum și de contradicțiile ce se manifestau în rândurile acestora, a elaborat tactica partidului, mobilizarea și unirea tuturor forțelor patriotice împotriva dictaturii militarofasciste și a ocupanților hitleriști.

Platforma elaborată de partid la 6 septembrie 1941, adresată grupurilor politice, chema pe toți patrioții să se unească într-un larg front de luptă împotriva fascismului și a războiului.

În elaborarea tacticii, Partidul Comunist din România, a ținut cont de faptul că în lupta pentru doborârea dictaturii militarofasciste erau în mod obiectiv interesate nu numai clasa muncitoare și țărănimia muncitoare, ci și alte pături sociale ale căror interese au fost lovite de măsurile luate de dictatura militarofascistă și de aservirea economică a țării imperialismului german.

„Sarcina istorică a partidului nostru — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — a fost mobilizarea tuturor patrioților pentru lupta de eliberare națională de sub jugul hitlerist, pentru dărîmarea regimului antonescian, pentru încetarea războiului împotriva aliaților și încadrarea României în lupta popoarelor iubitoare de libertate, împotriva fascismului“⁹⁾.

Partidul Comunist a fost singura forță politică din țară care a organizat și condus lupta maselor împotriva exploatării și a războiului pe baza tacticii mobilizării tuturor forțelor antihitleriste, stabilind revendicări ce corespundeau intereselor vitale ale poporului român.

Lozincă tactică fundamentală elaborată de P.C.R. în această perioadă era lupta pentru realizarea frontului unic național împotriva hitlerismului german și a trădătorilor din țară, la baza căreia trebuia să stea Frontul unic muncitoresc. Identificîndu-se cu năzuințele poporului, P.C.R. a lansat și lozinci tactice imediate, lozinci ce exprimau nevoile zilnice ale maselor țărănești, cum ar fi refuzul de a presta munca forțată, neplata impozitelor, neparticiparea la împrumutul întregirii, sabotarea rechizițiilor și altele.

Organizațiile de masă legale, create de P.C.R. în perioada războiului pentru lărgirea legăturilor cu masele, și-au adus un aport de seamă la realizarea liniei tactice a partidului. Frontul plugarilor a desfășurat o activitate susținută în ce privește organizarea și conducerea luptei țărănimii.

Cu toată teroarea dezlănțuită, înfrîngînd orice greutate, pe baza liniei tactice a Partidului Comunist din România, comuniștii au dus o intensă muncă de lămurire și mobilizare a maselor la lupta antifascistă.

⁹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 24.

„Infruntind teroarea sălbatică, comuniștii, devotați cauzei partidului și însufleșiți de patriotism fierbinte, au dus o luptă neînfriată pentru mobilizarea maselor împotriva dictaturii și a ocupașilor hitleriști, au organizat numeroase acțiuni de sabotare a mașinii de război fasciste“¹⁰).

Sub același steag al partidului a luptat și țărănimea pe care interesele vitale o aduceau alături de clasa muncitoare în lupta împotriva fascismului și a războiului antisovietic. Situația țăranilor în timpul dictaturii militarofasciste s-a înrăutățit datorită jafului sistematic al hitleriștilor, intensificării exploatării moșierilor și chiaburilor și a tiririi țării în războiul antisovietic. Țărănimea a fost jefuită și prin intermediul politicii prețurilor, prin creșterea diferenței dintre prețurile produselor industriale și cele agricole. Indicele general al prețurilor produselor agricole a fost în luna decembrie 1943 de 315,2, în timp ce indicele general al prețurilor produselor industriale a crescut la 800,2¹¹).

Menținerea unor puternice rămășițe feudale în agricultură, menținerea dijmei și a legilor ce reglementau muncile agricole permitea moșierilor să intensifice până la limită exploatarea țărănimii.

Printre regiunile în care frământările țărănimii s-au concretizat în acțiuni de luptă mai largi este și regiunea Argeș¹²). Situația țăranilor din această regiune în timpul dictaturii militarofasciste era din ce în ce mai grea. Din documente reiese exploatarea excesivă la care era supusă populația rurală.

Lipsa de pământ a țăranilor din regiunea Argeș s-a accentuat datorită confiscării pământurilor în scopuri militare.

Politica dusă de regimul antonescian, de întărire la sate a păturii chiaburești și introducerea planurilor de cultură obligatorii pentru produsele solicitate de Germania fascistă și, mai ales, legea de mobilizare agricolă, a lezat mult interesele țărănimii și a dus la întărirea dependenței acesteia de moșieri și chiaburi.

Pe lângă asprimea legilor, țăranii au de suportat și abuzurile moșierilor și chiaburilor. Inspectoratul general administrativ al regiunii IX Pitești arăta referitor la legea de mobilizare agricolă că: „proprietarii cer totul în baza acestei legi: servitori muncitori cu plata a 50 lei pentru femei și 75 lei pentru bărbați“, fiind nevoiți să recunoască faptul că „populația este foarte nemulțumită de acest sistem, iar proprietarii profită protejați de lege în mod dăunător pentru țărănime“¹³).

Invoielile agricole și dijma erau mijloace de exploatare ale țărănimii prin care moșierii își însușeau supramunca și o parte însemnată din munca necesară. În plasa Dimbovnicul (fostul jud. Argeș) în 1939 un dijmar care lua în arendă 3 ha de pământ avea obligația să dea 50% din recolta obținută, să lucreze gratuit pentru moșier 1/2 ha (arat, semănat, grăpat, secerat, transportat la arie, treierat, transportat la hambar), să-i

¹⁰) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvintări. 1959—1961*, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 437.

¹¹) M. Constantinescu, *Politica economică aplicată*, Buc., 1953, vol. V. p. 347.

¹²) Teritoriul regiunii Argeș cuprinde teritoriul fostelor județe Argeș, Dimbovița, Muscel, Olt, R. Vilcea.

¹³) Arh. St. Argeș, Inspectoratul general administrativ dos, 2/2, 1941, p. 101.

lucreze moșierului la cerere 6 zile, să dea gratuit boierului un plocon la ziua onomastică a acestuia¹⁴⁾.

În fostul județ Olt, 365 mari proprietari funciari dețineau cea mai mare parte din suprafața agricolă, iar țăranii lipsiți de pământ au fost nevoiți să încheie învoielii agricole. Îngrijorați de nemulțumirile țăranimii muncitoare față de legea de mobilizare agricolă, autoritățile propun revenirea la vechiul sistem de exploatare în care „proprietarul va lua 2/3 din produsul muncii, iar țăranul o treime“¹⁵⁾.

Mizeria în care s-a zbătut țăranimea din această regiune și foametea ce exista au dus la canalizarea nemulțumirii țăranimii spre lupta revoluționară.

Documentele redau starea grea a sătenilor din această regiune. Astfel într-un document se arată că în com. Stolnici, Goranu și Musețești Argeș „sînt familii cu copii la care n-au ce să le dea de mîncare“¹⁶⁾. Numeroase sînt documentele ce redau foametea ce a cuprins regiunea. Locuitorii comunei Rătești Argeș „nu au porumb pentru mîncare și nici nu aveau de unde să-l cumpere“¹⁷⁾. Din Govora-Vilcea se raportează că de 4 zile sătenii „nu mai găseau cu nici un chip porumbul de hrana de care aveau nevoie“¹⁸⁾.

În comuna Ciofrinzeni de aproape 4 luni de zile „nu s-a mai adus nici un bob de porumb“¹⁹⁾, populația fiind expusă să moară de foame. Țăranii sînt nevoiți să plece în alte județe „de unde să se aprovizioneze cu porumb însă și aceasta cu mare greutate“²⁰⁾.

De subliniat este faptul că aceste fenomene sînt generale. Astfel în 1941 „76 de comune din nordul județului n-au mai primit porumb cîteva luni. Din această cauză o foamete lentă, o răbdare dusă pînă la limita maximă a creat, prin reîntoarcerea ostașilor de pe front, care au constatat că le mor copiii de foame, o stare de spirit foarte periculoasă“²¹⁾. De asemenea, într-un număr de 63 de comune și sate cu populație săracă sînt mari nemulțumiri din cauza lipsei alimentelor de primă necesitate²²⁾.

Lipsa grîului și a porumbului, nemaivorbind de zahăr și ulei, au dus la creșterea scumpetei. Un document semnalează că țăranii din fostul județ Olt erau „nemulțumiți de prețurile prea ridicate la lucrurile de care ei aveau nevoie față de prețul relativ mic al cerealelor și în special al grîului...“²³⁾. „Specula a ajuns așa de mare încît se cerea pentru o bucată de zahăr un ou“²⁴⁾.

¹⁴⁾ *Sociologia Romînească*, 1942.

¹⁵⁾ Arh. St. Argeș, Inspectoratul general administrativ, dos. 2/2, 1941, p. 101.

¹⁶⁾ Arh. St. Argeș, Legiunea jandarmi Argeș, dos. 105/54, 1942, p. 159.

¹⁷⁾ *Ibidem*, p. 112.

¹⁸⁾ Arh. St. Vilcea, Primăria com. Govora, dos. 62/1941, p. 25.

¹⁹⁾ Arh. St. Argeș, Legiunea de jandarmi Argeș, dos. 105/54, 1942, p. 113.

²⁰⁾ *Ibidem*.

²¹⁾ *Ibidem*, Inspectoratul Argeș, Serviciul administrativ, IV, Pitești, dos. 2/2, 1941, p. 289.

²²⁾ *Ibidem*, Legiunea jandarmi Argeș, dos. 117/12, 1943, p. 70.

²³⁾ Arh. St. Slatina, Prefectura jud. Olt, dos. 418/1944, p. 89.

²⁴⁾ Arh. St. Argeș, Legiunea jandarmi Argeș, dos. 1991/1940, p. 6.

Sînt nevoiți să recunoască situația tragică a maselor chiar și reprezentanții regimului fascist. Prefectul fostului județ Dimbovița raporta că „din cauza lipsei de porumb și făină starea de spirit a populației în întreg județul este foarte alarmantă și a adus populația la disperări“²⁵).

Prefectul jud. Argeș recunoaște că „aprovizionarea populației cu grîu și porumb se găsește într-o situație extrem de gravă“²⁶).

Toate acestea făceau ca frămîntarea țărănimii să crească. „Perspectivele în ce privește starea de spirit a populației din județul Muscel — arătau autoritățile fasciste — este din ce în ce mai îngrijorătoare și reclamă urgente măsuri radicale“²⁷).

Țăranilor le lipsesc îmbrăcămintea, încălțămîntea și lemnele de foc. Unele autorități sînt nevoite să recunoască faptul că „populația rurală duce lipsă de încălțăminte“²⁸) și că „printre populația nevoiașă este lipsă de combustibil“²⁹), de aceea femeile mobilizațiilor din comuna Valea Iașului-Argeș „lipsite complet de lemne de foc au început să taie pomii fructiferi ca meri, pruni etc.“³⁰).

O situație deosebit de grea aveau muncitorii agricoli. Durata zilei de muncă era de 16 ore, salariul fiind mult sub minimul întreținerii vieții, mai ales că reținerile pentru cazare și întreținere pe marile latifundii erau foarte ridicate.

Mari îngrijorări și nemulțumiri există și printre populația din regiunea deluroasă, „care avînd cîte un mic lot de pămînt arabil“, nu l-a putut „semăna neavînd grîu de sămînță“³¹), cu toate că s-a înscris, nu l-a primit de la Camera Agricolă.

Clientela reacționară a partidelor moșieresti cuibărite la Camera Agricolă a găsit teren propriu pentru îmbogățire prin jefuirea țăranilor săraci. Locuitorii din comuna Stolnici-Argeș sînt nemulțumiți „pentru faptul că sînt speculați de Camera de Agricultură prin centrul Costești, că sămînța de grîu se vinde la speculă“³²).

Nemulțumirea țăranilor și ura lor împotriva dictaturii militarofasciste s-a manifestat pe teritoriul regiunii Argeș, în puternice acțiuni de luptă.

Sub conducerea partidului, lupta țărănimii împotriva fascismului și a ocupanților hitleriști, a fost dusă alături de muncitori, pe umerii cărora apasă dubla exploatare a regimului burghezo-moșieresc.

Încă de la începutul războiului antisovietic, Partidul Comunist din România a arătat care trebuie să fie poziția țărănimii față de dictatura militarofascistă și față de cîmpul hitleriști și a indicat căile și mijloacele cele mai eficiente și mai potrivite de luptă.

²⁵) Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., Președinția Consiliului de Miniștri, dos. 109.

²⁶) Arh. St. Buc., M.A.I., dos. 453/1941.

²⁷) Arh. St. Argeș, Inspectoratul general administrativ, IX, Pitești, dos. 34/26/1942, p. 16.

²⁸) *Ibidem*, dos. 170/36/1944, p. 27.

²⁹) *Ibidem*, p. 19.

³⁰) *Ibidem*, Legiunea jandarmerii Argeș, dos. 105/54/1942, p. 42.

³¹) Arh. St. Argeș, Legiunea jandarmerii Argeș, dos. 1991/1940, p. 6.

³²) *Ibidem*, dos. 105/54/1942, p. 196.

În vederea luptei comune a muncitorilor și țăranilor împotriva exploatarei și a fascismului, partidul mobiliza țăranimea „în frontul patriotic al poporului român pe sate, plăși, județe și pe toată țara”³³). Răspunzând chemării partidului, adoptând lozincile lansate de comuniști: nici un bob de griu pentru hitleriști, să nu se mai plătească ipozite etc., s-au împotrivit rechizițiilor, au refuzat să plătească ipozitele, n-au respectat legea de mobilizare agricolă.

Lupta țăranimii a îmbrăcat cele mai diferite forme, împletindu-se lupta pentru revendicări economice de zi cu zi cu lupta politică de împotrivire față de dictatura militaro-fascistă. Formele de luptă ale țăranimii au fost multiple și variate, mergînd de la rezistență la corvezi militare și încorporare, neplata ipozitelor, ascunderea și distrugerea cerealelor și vitelor, sabotarea lucrărilor forțate pînă la revolte deschise, marșuri asupra orașelor și asaltul prefecturilor.

Ocolul silvic Cimpulung arată că „23 locuitori din comunele Botești, Hînești și Titești refuză să vină la lucru unde au fost mobilizați”³⁴). La ocolul silvic Mihăești-Muscel „un număr de 98 de lucrători mobilizați la lucru din mediul sătesc refuză să-l execute”³⁵). În comuna Muscel, un țăran, nemulțumit de starea de lucru, a afirmat față de săteni „în mod public”, „că va merge la munca de folos obștesc, atunci cînd vede că iese și domnul prefect la muncă”³⁶). În comuna Humele-Argeș, locuitorii nu „se mai supun colectărilor”³⁷) deoarece nu sînt făcute cu dreptate.

Refuzul de a munci, ce se generalizează în regiunea Argeș, este ilustrat de numeroase documente din care se desprinde că: „locuitorii refuză executarea muncilor agricole, a pazei în comună, transport de lemne, lucrările edilitare”³⁸).

La lupta țăranimii autoritățile fasciste au răspuns prin teroare sălbatică. Țăranii erau arestați și condamnați pentru împotrivire la măsurile de intensificare a exploatarei. În 1943 sînt condamnați 69 țărani din Budești-Argeș, pentru faptul că au „sabotat lucrările agricole de vară”³⁹). Prefectul jud. Argeș cere sprijinul baionetelor jandarmilor pentru a „scoate cu forța căruțele necesare transportului de lemne, deoarece sînt foarte îndărătnici”⁴⁰). Se dau ordine categorice: „primarii vor pedepsi cu cîte 2 zile închisoare pe cei care refuză să facă prestație”⁴¹).

O altă formă de împotrivire a țăranimii la măsurile luate de stat a fost protestul pentru confiscările de pămînt în scopuri militare. Sătenii nemulțumiți de acest lucru cereau să reintre în posesia pămîntului sau să fie despăgubiți la prețul zilei. Pentru terenul pe care s-a amenajat aéro-

³³) *Documente din Istoria Partidului Comunist din România, 1917—1944*, Buc., 1953, p. 362.

³⁴) Arh. St. Argeș, Legiunea jandarmi Muscel, dos. 102/46/1942, p. 566.

³⁵) *Ibidem*, p. 669.

³⁶) *Ibidem*.

³⁷) *Ibidem*.

³⁸) *Ibidem*, Inspectoratul general administrativ, dos. 2/2/1941, p. 176.

³⁹) Arh. St. Vîlcea, Judecătoria de pace Jiblea-Argeș, dos. 1301/1943.

⁴⁰) Arh. St. Argeș, Inspectoratul general administrativ, dos. 34/26/1942 p. 21.

⁴¹) *Ibidem*, Legiunea jandarmi Muscel, dos. 102/46/1942, p. 59.

portul Geamăna, sătenii din două comune s-au judecat timp de 2 ani cu statul — cerînd să fie despăgubiți⁴²⁾.

În comuna Dăești-Argeș, pe terenurile luate de la țărani s-a construit un depozit de carburanți. Sătenii erau nemulțumiți „deoarece nu s-a luat nici o măsură pentru a-i despăgubi, nici din partea statului, nici din partea societății“⁴³⁾. Nu numai în scopuri militare era luat pămîntul, dar și pentru exploatare de către societăți sau de instituții de stat. În satul Albulești-Birzești județul Muscel, Ocolul silvic a ocupat izlazul satului pe care l-a plantat, țăranii „nemaiaavînd unde să-și crească vitele“⁴⁴⁾.

Trebuie remarcat faptul că țăranii, urmare a influenței comunistilor, încep să-și manifeste nemulțumirile deschis. În comuna Deagurile-Argeș un grup de 10—12 locuitori au discutat în dreptul Primăriei că „conducerea țării nu e bună pentru faptul că țăranul trăiește într-o mare mizerie și că nimeni nu se gîndește la el să-i facă dreptate, că primarii sînt toți plutonieri care așteaptă să treacă luna și să ia leafa, iar de nevoile țăranilor nu se îngrijește nimeni de nimic“⁴⁵⁾. În comuna Dăești-Argeș, locuitorii s-au dus la notarul comunei, din cauza lipsei totale de alimente și în special a mălaiului, „vociferînd să le dea porumbul ce-l are“⁴⁶⁾. Majoritatea populației din județul Argeș începuse să-și taie porcii cu toate că nu era sezonul lor, de frica confiscării acestora pentru nemți⁴⁷⁾.

Creșterea combativității de luptă a țăranimii are ca urmare atît o mare diversitate a formelor de luptă folosite cît și radicalizarea acțiunilor, transformarea lor în acțiuni puternice de masă. Astfel în comuna Izvorul-Argeș, mulți locuitori au vorbit „să pună mina pe măciucă și să plece contra celor bogăți“⁴⁸⁾.

În partea muntoasă a regiunii, unde lipsa de pămînt era mai acută, lupta țăranimii este mai hotărîtă. Țăranii de aici erau nevoiți să-și caute de lucru la exploatare forestiere, la muncile agricole din județele de șes sau ca salahori în diferite întreprinderi industriale, unde veneau în contact cu clasa muncitoare, ceea ce va duce la creșterea potențialului de luptă al țăranilor.

În comuna Voinești-Muscel la 23 noiembrie 1941, femeile, bătrînii și demobilizații au mers la sediul primăriei cerînd porumb. Cînd primarul a început să-i batjocorească „spunînd ca să meargă acasă“, acești locuitori au început să vocifereze, amenințînd că „are să pună mina pe bită“⁴⁹⁾. Demonstrații încep să se agite, demobilizații spunînd „că ei au suferit destul pe front, iar acum venind acasă suferă că nu au ce minca“. Autoritățile locale, văzînd că nu pot să-i împrăștie, au dispărut din fața lor, ceea ce i-a făcut pe țărani să se îndrepte într-un adevărat „marș al foamei spre Prefectura județului Muscel“.

⁴²⁾ Arh. St. Argeș, Primăria orașului Pitești, dos. 6021/47/1940—1941.

⁴³⁾ *Ibidem*, Legiunea jandarmerii Argeș, dos. 1991/1940, p. 326.

⁴⁴⁾ *Ibidem*, Legiunea jandarmerii Muscel, dos. 54/33/1940, p. 312.

⁴⁵⁾ *Ibidem*, Legiunea jandarmerii Argeș, dos. 105/54/1942, p. 154.

⁴⁶⁾ *Ibidem*, dos. 1991/1940, p. 137.

⁴⁷⁾ *Ibidem*, dos. 16/6/1940.

⁴⁸⁾ *Ibidem*, dos. 105/54/42, p. 153.

⁴⁹⁾ Arh. St. Argeș, Inspectoratul general administrativ, IX, Pitești, dos. 2/2/1941, nepag.

Obosiți de drum și infomețați, s-au așezat pe jos la scările prefecturii, trimițând o delegație care să arate prefectului situația lor de muritori de foame. S-a dat ordin ca portarul să nu primească delegația. Țăranii au așteptat pînă seara tîrziu în fața prefecturii.

Clasele dominante și în special organele superioare fasciste au fost alarmate de acest marș, atribuind prefectului lipsă de tact, reproșându-i că nu a primit delegația pentru a-i promite orice, numai ca să nu mai vadă fețele galbene și revoltate ale țăranilor la ușa celui mai înalt for județean al statului fascist.

Valul de ură împotriva clicii fasciste-legionare de la conducere și radicalizarea luptei țărănimii este concretizat în acțiunile de violență extremă la care s-au datat țăranii din jurul orașului Cîmpulung-Muscel. Fiind în situația de a muri de foame „îngrijați și agitați din cauza lipsei de porumb și făină”⁵⁰⁾, aceștia au mers în oraș să caute să cumpere alimente. Ei au fost refuzați peste tot. Puși în situația de a merge acasă, unde nu avea de loc porumb, „s-au datat la agresiuni”, spargînd geamurile și ușile, au intrat cu forța în moara Tesileanu, în ziua de 22 noiembrie 1941, bătîndu-l pe morar. Grupul care a atacat era format din 200 persoane, în majoritate femei. În declarația sa în fața Legiunii de jandarmi Muscel, proprietarul morii arată că „socotea femeile adunate la moară ca pe un inamic periculos”. Unui gardian public care a voit să facă ordine, țăranii „i-au rupt galoanele și centura, scoțîndu-l din curtea morii”.

Peste o săptămînă un grup mai mare format din țărani și femei au atacat și devastat moara Mușetescu din Cîmpulung. Proprietarul morii, fiind bătut de femei, a declarat „că situația avea aspectul unui început de revoluție”.

În lupta pe care au dus-o, țăranii au dovedit forța de luptă, combativitatea lor, faptul că nu mai vor să fie unelte oarbe, în mîinile criminalului dictator fascist, că știu să-și ceară drepturile.

Poporul muncitor a împletit lupta împotriva exploatării cu lupta împotriva războiului antisovietic, care i-a adus numai mizerie și suferințe.

Războiul dus împotriva țării sovietice, în care a fost tirată și țara noastră, a fost urit de poporul român care își lega visurile de viitor de realitatea din țara vecină unde exista o orînduire socială fără mizerie și foamete, fără exploatarea omului de către om.

P.C.R. a analizat cauzele războiului și a arătat caracterul imperialist, prădalnic al acestuia. „Războiul tilhăresc al bandiților fasciști, dezlanțuit împotriva Uniunii Sovietice, nu este numai războiul drept al poporului sovietic pentru libertatea și existența sa. Este vorba despre libertatea sau sclavia tuturor popoarelor din Europa și lumea întreagă. Este în joc și viața sau moartea poporului român, cotropit de banda singeroasă fascistă din Germania și aruncat în acest măcel nimicitor”⁵¹⁾.

La chemarea partidului, întregul popor muncitor a fost mobilizat la luptă împotriva războiului de jaf. Pentru a demasca scopul în care clasele exploătătoare au tîrit țara în acest război, pentru a arăta maselor carac-

⁵⁰⁾ *Ibidem*, Legiunea jandarmi Muscel, dos. 56/36/1940, p. 179, 184.

⁵¹⁾ *Documente din istoria Partidului Comunist din România*, Buc., 1953, p. 345.

terul de jaf al acestuia, partidul a dus o largă acțiune de masă. În manifestele redactate de C.C. al P.C.R., în această perioadă, s-a arătat că acest război este dus împotriva intereselor poporului, în favoarea virfurilor burgheziei și moșierimii.

„Noi toți n-am vrut și nu vrem acest război tilhăresc împotriva marelui popor sovietic — se arăta într-un manifest al P.C.R. Nu marele popor sovietic este dușmanul nostru... dușmanul nostru este fascismul german și lacheii lui din țară, în frunte cu generalul Antonescu“⁵²⁾.

Comuniștii au demascat politica guvernului fascist-antonescian și au arătat consecințele pentru țară ale războiului antisovietic, chemînd țărănimia la luptă pentru ieșirea Romîniei din război pentru apărarea statului sovietic.

În manifestele răspindite în armată de către Partidul Comunist se arăta situația grea din țară, subliniindu-se că „în țară este mare lipsă de alimente și îmbrăcăminte, iar femeile lor sînt expuse să moară de foame, guvernul și autoritățile neluînd nici o măsură și neinteresîndu-se de familiile celor mobilizați“⁵³⁾.

De asemenea, acest manifest demască jaful făcut de autoritățile fasciste care au luat tot grîul „iar populația a rămas muritoare de foame“ și cheamă ostașii „să vină acasă pentru că numai Uniunea Sovietică este salvatoarea Romîniei, nu Germania“.

Un manifest intitulat „Dați-vă prizonieri soldați romîni“, redactat de un grup de soldați și gradați care au trecut de partea armatei sovietice, constituie o chemare colectivă la lupta împotriva fascismului. Manifestul întreba pe soldatul romîn „dece să mori pentru Hitler înrobitorul țării tale, și pentru Antonescu lacheul lui“⁵⁴⁾ și îndeamnă ostașii să înceteze războiul, să tragă în fasciștii nemți.

Și aceste idei prind rădăcini determinînd o atitudine de împotrivire și luptă contra războiului. Clica fascistă de la conducerea statului era tot mai îngrijorată că în conștiința oamenilor devenea tot mai clară ideea că războiul împotriva Uniunii Sovietice era un război tilhăresc, dus împotriva intereselor poporului și că Germania va fi înfrîntă în acest război.

La îndemnul partidului, împotrivirea maselor țărănești față de războiul antisovietic ia o formă organizată, folosindu-se diverse mijloace: sabotarea rechizițiilor pentru armată, refuzul de a se încorpora, fuga de pe front, ascunderea dezertorilor, trecerea de partea armatei sovietice etc.

Din documentele întocmite chiar de autoritățile burgheze se desprinde ura poporului față de acest război și mai ales puternica influență a partidului asupra luptei țărănimii. Creșterea urii țărănimii muncitoare împotriva regimului burghezo-moșieresc a fost determinată de faptul că ea a dat numărul cel mai mare de victime pe frontul antisovietic.

Știînd care este tratamentul în armată, țărănii și familiile lor se împotriveau încorporărilor și concentrărilor. Primăria orașului Curtea de Argeș

⁵²⁾ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., dos. 227, vol. II, f. 77 (În „Lecții în ajutorul celor care studiază istoria P.M.R.“, Buc., 1960, p. 425).

⁵³⁾ Arh. St. Argeș, Legiunea jandarmii Argeș, dos. 105/54/1942, p. 165.

⁵⁴⁾ *Ibidem*, Legiunea jandarmii Muscel, dos. 56, 36/1940—1941, p. 144.

cere sprijin jandarmeriei „deoarece în diferite gări se petrec scene care au darul să impresioneze în rău publicul din gări și trenuri și în special pe străini. Familiile ostașilor chemați la unități, îi conduc la plecarea lor cu trenul și în gară soțiile și mamele țipă, se trântesc pe jos, își rup părul din cap, bocindu-se și blestemând⁵⁵⁾, cerind să bareze garile cu jandarmi, să nu mai intre familiile mobilizaților.

Factorul poștal ce făcea cursa Cimpu lung—Lerești—Muscel, a desfășurat o vie propagandă printre concentrați că „atunci când le vor mai veni ordine de chemare să nu se mai prezinte la unități, deoarece concentrații așa s-au hotărât și ar trebui să facă și ei la fel⁵⁶⁾).

Organizația revoluționară de tineret, sub îndrumarea Partidului Comunist din România, a mobilizat tineretul la lupta împotriva regimului de exploatare și teroare, la lupta împotriva războiului antisovietic, militând totodată pentru atragerea tineretului în Frontul patriotic antifascist.

Intr-un manifest al U.T.C.-ului se cere membrilor să „activeze masele întregului tineret român spre a-l atrage la lupta activă pentru eliberarea patriei și împotriva războiului lui Hitler⁵⁷⁾).

O activitate de seamă în lupta pentru lămurirea țărănimii muncitoare despre caracterul de jaf al războiului a dus-o și tineretul grupat în jurul „Frontului Tineretului Patriotic⁵⁸⁾).

Ura împotriva războiului antisovietic este accentuată datorită suferințelor provocate populației de către trupele germane aflate pe teritoriul țării noastre, mai ales că acestea pe lângă greutățile economice aduse s-au datat la jafuri, violențe, abuzuri și chiar atacuri împotriva populației.

Autoritățile burghezo-moșierești au căutat să ascundă aceste lucruri, să-și apere aliații, trecând peste ele, mușamalizându-le, atunci când erau totuși siliți de gravitatea faptelor să ia atitudine. Așa se explică și faptul că jandarmeria fostului județ nu a căutat să afle numele a doi militari nemți care în stare de ebrietate „au străpuns cu baioneta un locuitor din comuna Dăești-Argeș⁵⁹⁾ în plină zi în centrul comunei.

Și în rindurile armatei formată în marea ei majoritate din țărani și muncitori s-a conturat în această perioadă un puternic curent împotriva războiului hitlerist și fascismului. Acest curent avea la bază ura împotriva trupelor hitleriste și a dictaturii fasciste-militare care s-a acumulat în anii războiului, în rindurile celei mai mari părți a armatei, era rodul muncii partidului comunist pentru lămurirea soldaților cu privire la caracterul criminal, antinațional și antipopular al războiului antisovietic, rodul activității de trezire a conștiinței patriotice în rindul soldaților.

Ostașii romini, împinși de clasele exploatoare în războiul criminal, au venit în contact cu realitățile din Uniunea Sovietică și datorită muncii partidului în rindurile armatei, încep să-și manifeste tot mai deschis nemulțumirea și revolta împotriva regimului fascist.

⁵⁵⁾ Arh. St. Argeș, Legiunea jandarmerii Muscel, dos. 56/36/1940—1941, p. 287.

⁵⁶⁾ *Ibidem*, Primăria Curtea de Argeș, dos. 276/9 1940 ; nepag.

⁵⁷⁾ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., fond 3, dos. 625.

⁵⁸⁾ Arh. St. Argeș, Legiunea jandarmerii Argeș, dos. 105 54/1942, p. 77.

⁵⁹⁾ Arh. St. Argeș, Legiunea jandarmerii Argeș, dos. 16/1943, p. 655.

Concentrații de pe raza postului de jandarmi Izvoru-Argeș protestează nemulțumiți că „în continuu sint concentrați și mobilizați pe front, iar familiile lor neavînd porumb să mănince în timp ce boierii stau acasă și își muncesc moșiile“⁶⁰).

Ostașii romini sint nemulțumiți și în ceea ce privește frontul că „sint băgați în cele mai periculoase locuri, iar nemții le ocolesc pentru a nu fi zdrobiți“⁶¹).

Demobilizații discutau problema împroprietării, protestînd, nemulțumiți pentru că „invalidii, orfanii și văduvele celor care au luptat pe front nu sint împroprietăriți, cu toate că s-ar găsi pămînt la proprietarii care în majoritate nu au luptat pe front“⁶²).

Lipsa de pămînt, influența crescîndă a comuniștilor în rîndul țărănilor muncitori, a „determinat pe sătenii întorși de pe front și invalizi să ceară moșiile actualilor proprietari“⁶³).

Munca comuniștilor în rîndul armatei, mobilizarea lor împotriva fascismului și a jafului hitlerist au rezultate. La 3 martie 1944, „soldații care erau în marș de la Slatina la Tirgu Măgurele, încă din prima etapă au început să arunce munițiile și alte materiale“⁶⁴), exprimîndu-și prin aceasta dorința de a nu mai lupta alături de fasciștii nemți, într-un război care le devenise odios.

Din aceeași dorință soldații care vin de pe front în Drăgășani—Vlașca nu mai „vor să aibă soarta să fie chemați și trimiși din nou pe front, unii vorbind despre pierderea războiului“⁶⁵).

Intr-un ordin circular trimis de către minister Legiunii de jandarmi Argeș se arăta că sint informați că „în rîndurile ostașilor înapoiți de pe front, se face propagandă defetistă mai intens în regiunea Argeș. Se înregistrează în ultimele zile (martie 1934 — n.n.) declarațiuni categorice în care se afirmă că mai bine decît să plece din nou pe front, preferă să fie împușcați“⁶⁶).

Documentele vremii sint străbătute de dorința unanimă a țărănilor de a se înceta războiul nedrept, fiind convinși că, dacă s-ar schimba guvernul, s-ar face pace cu Rusia“⁶⁷).

Aceste acțiuni dovedeau radicalizarea luptei maselor și creșterea urii acestora împotriva dictaturii fasciste și a războiului antisovietic. Datorită liniei sale politice și tacticii juste, activității sale permanente, Partidul Comunistă din România a transformat revolta în luptă activă împotriva fascismului și a războiului.

Victoriile obținute de Armata Roșie asupra trupelor hitleriste au influențat puternic starca de spirit a claselor și păturilor sociale din țara noastră. Apropierea armatei roșii întărea încrederea maselor populare în victoria luptei lor.

⁶⁰) Arh. St. Argeș, Legiunea jandarmi Argeș, dos. 105 54/1942, p. 170.

⁶¹) *Ibidem*, dos. 105 54/1942, p. 177.

⁶²) *Ibidem*, dos. 117/12/1943, p. 96.

⁶³) *Ibidem*, Post jandarmi Boiculești.

⁶⁴) *Revista Arhivelor*, nr. 1/1959, p. 31.

⁶⁵) Arh. St. Vîlcea, Comisariatul Poliției Drăgășani, dos. 138/1943, p. 173.

⁶⁶) Arh. St. Argeș, Legiunea jandarmi Argeș, dos. 114/9/1943, p. 50.

⁶⁷) *Ibidem*, dos. 105/54/1942, p. 154.

Pentru masele populare este tot mai clară justețea liniei politice a P.C.R., necesitatea luptei unite a tuturor forțelor antirăzboinice împotriva criminalului război antisovietic, împotriva ocupanților hitleriști, pentru ieșirea țării din război.

Criza politică și militară a dictaturii militarofasciste se adâncește în 1943, datorită victoriilor armatei roșii și ascuțirii la maximum a contradicțiilor interne, avântului revoluționar al maselor.

În a doua jumătate a anului 1943 în urma unei profunde și multilaterale analize a situației interne și externe a țării, cadrele de bază ale P.C.R. din lagăre și închisori și din afară în frunte cu tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, au ajuns la concluzia că singura cale prin care forțele patriotice vor putea doborî dictatura militarofascistă, era insurecția armată.

Orientarea spre insurecția armată a avut o importanță deosebită pentru activitatea P.C.R., contribuind la creșterea luptei poporului pentru câștigarea independenței naționale a țării, pentru alungarea cotropitorilor hitleriști.

Planul insurecției prevedea realizarea următoarelor obiective: doborîrea dictaturii militarofasciste, scoaterea României din războiul antisovietic și alăturarea ei la coaliția antihitleristă, în frunte cu Uniunea Sovietică, formarea unui guvern democratic.

Creșterea spiritului revoluționar al maselor și a influenței partidului, a dus la permanenta radicalizare a luptei poporului, la creșterea diversității acțiunilor și la mobilizarea la luptă a unor mase și mai largi. În anul 1943 a crescut activitatea partidului, s-au întărit și mai mult legăturile acestuia cu masele, s-a intensificat răspîndirea de manifeste comuniste.

Avîntul luptei maselor s-a manifestat și pe teritoriul regiunii Argeș. În această regiune se intensifică răspîndirea de manifeste comuniste. Acestea s-au semnalat pe teritoriul comunelor Mățau, Suslănești, Dragoslavele, Stoenști, Rucăr, Schitu-Golești, Mihăilești și Drăghici din județul Muscel⁶⁸⁾.

Raza de răspîndire a manifestelor în iarna anului 1943 și începutul anului 1944 începe să fie din ce în ce mai mare și la date foarte apropiate. Astfel, la 7 mai 1944 sînt răspîndite manifeste comuniste pe raza comunei Corbi, județul Muscel⁶⁹⁾, la 15 iunie în comunele Stîlpeni, Bălilești, Retevoești, Petroșeni județul Muscel⁷⁰⁾.

Intensificarea activității partidului și întărirea legăturilor sale cu masele se realizează și prin venirea în mediul sătesc, în refugiu, a populației orășenești, printre care și un mare număr de muncitori. În raioanele industriale ca Pitești, Muscel, Vilcea se face legătura dintre organizațiile locale de partid cu comuniștii refugiați. Siguranța și jandarmeria urmăreau pas cu pas orice întîlnire, orice discuție. Se cunoștea faptul că s-au dat instrucțiuni de către Partidul comunist elementelor care acționau în mediul sătesc să facă propagandă printre țărani „agitînd următoarele teme: exproprierea pămîntului, scutirea de impozite, acordarea de către stat de mașini, unelte agricole, seminte etc., sabotarea rechizițiilor pentru armată.

⁶⁸⁾ Arh. St. Argeș, Legiunea jandarmi Musceel, dos. 53/32/1940, p. 82.

⁶⁹⁾ *Ibidem*, dos. 219/30/1944, p. 80.

⁷⁰⁾ *Ibidem*.

sabotarea împrumutului pentru apărarea națională, sabotarea muncilor agricole⁷¹⁾.

Comuniștii au avut un rol deosebit în răspindirea ideilor comuniste care se concretizau în acea perioadă în sabotarea războiului fascist, lupta împotriva Germaniei hitleriste și trecerea alături de armata roșie.

La Drăgănești-Olt, organele de siguranță descoperă un comunist care făcea propagandă, fiind șef de sector⁷²⁾.

Urmind chemarea partidului țărani sabotau și mai activ rechizițiile, vindeau alimente blocate de comisie, tăiau vitele, distrugeau unelte de tracțiune, refuzau și mai hotărât să presteze muncă forțată, fapte pentru care erau aruncați în lagăre de concentrare și închisori.

În comunele Ceomăgești-Argeș, Topana Olt, Valea Ungureni Olt, Uda de Jos-Argeș, Ocnele Mari-Vilcea⁷³⁾, țărani refuză să mai facă lucrările agricole de vară, fiind condamnați pentru sabotaj. Un moșier din comuna Buzoești—Argeș reclamă trei muncitori agricoli care au muncit la el „ne-maivoid să-i lucreze cu toate că nu au nici o palmă de pământ⁷⁴⁾”. Cu toate insistențele moșierului de a-i aduce înapoi la lucru, aceștia îl refuză; unul dintre ei spunându-i că „nu vrea să vină”, că „în curind se vor schimba lucrurile în bunul mers al țării⁷⁵⁾”. Moșierul își încheie memoriul arătând că sînt adevărați bolșevici „care sabotează interesele agricole ale proprietarului spre bunul mers și progres al economiei agricole în țară⁷⁶⁾”. Astfel de conflicte de muncă, care vedeau rezistență și lupta țărănimii muncitoare împotriva exploatații și fascismului, au străbătut ca un fir roșu anii dominației fasciste și ai războiului antisovietic.

Țărani sînt nemulțumiți de faptul că statul fascist lovea în țărani prin confiscări și întărea în schimb moșierii, chiaburii și bisericile pe care le împroprietărea.

Împroprietărirea la 2 martie 1944 a schitului Bascovele-Argeș cu 100 hectare teren a determinat pe locuitorii „din comunele Bascovele-Argeș” să facă un memoriu către ministru, prin care arăta „că prin această împroprietărire sînt prejudiciați în drepturile lor și se tem că atît ei cît și copii lor să nu fie la bunul plan al schitului⁷⁷⁾”.

Sub influența partidului lupta împotriva războiului imperialist, nedrept, se intensifică. Țărani săraci din Stîlpeni-Muscel își arată nemulțumirea că ei „sînt concentrați și luptă pe front în timp ce moșierii și chiar țărani înstăriți sînt mobilizați pentru lucru sub diferite pretexte⁷⁸⁾”. Nevrînd să ajungă a fi serviți drept carne de tun în războiul criminal antisovietic, tinerii refuză în masă să se prezinte la încorporare. Astfel, în județul Argeș 14 tineri sînt condamnați pentru acest motiv⁷⁹⁾.

⁷¹⁾ Arh. St. Argeș, Post jandarmi Stîlpeni, dos. 5/2/1944, p. 89.

⁷²⁾ *Ibidem*, Inspectoratul general administrativ, IX, Pitești, dos. 170/36/1944, p. 111.

⁷³⁾ Arh. St. Vilcea Judecătoria de pace Jiblea-Argeș, dos. 1391/1943.

⁷⁴⁾ *Ibidem*, Prefectura jud. Argeș, dos. 2315/1944.

⁷⁵⁾ *Ibidem*.

⁷⁶⁾ *Ibidem*.

⁷⁷⁾ Arh. St. Argeș, Prefectura jud. Argeș, dos. 26.236/1944, p. 5391.

⁷⁸⁾ Arh. St. Argeș, Post de jandarmi Stîlpeni, dos. 5/2/1944, p. 9.

⁷⁹⁾ *Ibidem*, Tribunalul jud. Argeș, dos. 1133/1944.

U.T.C.-ul duce o activitate și mai susținută în rindul maselor țărănești în ceea ce privește lupta antirăzboinică. Uniunea Tineretului Comunist a chemat tinerii să participe activ la lupta împotriva dictaturii militarofasciste.

În satul Mareș-Olt un colonel activ a fost „înfruntat”⁸⁰ de doi țărani, cițiva tineri „avînd chiar o atitudine ostilă”⁸¹) față de armată. Caracterizînd mediul sătesc din județul Olt, autoritățile fasciste arată că sînt mulți tineri cu sentimente comuniste⁸²).

Cu riscul de a fi prinși și chiar de a-și pierde viața, tinerii răspîndesc în mase lozincile partidului. În raza postului de jandarmi Jiblea-Argeș au circulat 2 bancnote de hîrtie pe care era scris „Afară nemții”, „Jos războiul”, „Frontul Tineretului Patriotic”⁸³). Pe raza postului de jandarmi Stîlpeni-Muscel a circulat o monedă pe care se afla scris „Afară cu nemții”⁸⁴).

Ca o urmare a muncii desfășurate de comuniști, în mediul sătesc și între soldați „dezertările între ostași din diferite unități s-au înțețit”⁸⁵). Legiunea de jandarmi Argeș avea dese transferări de dezertori de la posturile de jandarmi, care sînt prinși și predați garnizoanelor respective. Într-o adresă circulară a Marelui Stat Major se arată că „numărul infractorilor la legile și regulamentele militare este din ce în ce mai mare”⁸⁶). Unii dezertau cu arme, ajungînd pînă acasă și fiind hăituiți de jandarmi, stăteau ascunși prin păduri sau negăsind nici o porțiță de scăpare decît Curtea Marțială, își puneau capăt zilelor. Cei mai mulți însă dintre ostașii dezertori au format detașamente care s-au unit cu partizanii, luptînd cot la cot împotriva dictaturii fasciste și a armatei germane.

Atitudinea binevoitoare a țăranilor față de prizonierii sovietici era tot o urmare a înțelegerii caracterului nejust al războiului și o manifestare de împotrivire față de acesta.

Documentele atestă că prezența prizonierilor de război sovietici, în diferite localități din regiune, și faptul că aceștia intrau în relații de prietenie cu țăranii și ostașii romîni, constituia un motiv serios de îngrijorare pentru autoritățile fasciste. Prizonierii repartizați la muncile agricole vin în contact cu țăranii și cu soldații demobilizați care lucrau pe aceleași mari latifundii, înțelegîndu-se, mai ales că unii din țăranii fuseseră în Rusia în primul război mondial, iar prizonierii începuseră să învețe romînește, „descriindu-le viața din Uniunea Sovietică”⁸⁷).

Sub influența prizonierilor sovietici se răspîndește ideea că „în Rusia se trăiește bine”⁸⁸ și în curînd și la noi „pămîntul va fi tot al țăranului, se va termina cu proprietarii”⁸⁹).

Țăranii în contact cu prizonierii sovietici au reușit să cunoască mai bine poporul sovietic, țelurile statului muncitoresc-țăranesc și lupta acestuia pentru fericirea tuturor oamenilor muncii.

⁸⁰) *Ibidem*, Inspectoratul general administrativ, IX, Pitești, dos. 170/367/1944, p. 87.

⁸¹) *Ibidem*.

⁸²) *Ibidem*.

⁸³) *Ibidem*, Legiunea jandarmi Argeș, dos. 105/54/1942, p. 77.

⁸⁴) *Ibidem*, Post jandarmi Stîlpeni, dos. 5/2/1944, p. 13.

⁸⁵) *Ibidem*, Legiunea jandarmi Argeș, dos. 105/54/1942, p. 183.

⁸⁶) *Ibidem*, Post jandarmi Stîlpeni, dos. 3/1/1943, p. 359.

⁸⁷) Arh. St. Argeș, lagăr, 10, dos. 207/9/1944, p. 8.

⁸⁸) Arh. St. Argeș, Post jandarmi Stîlpeni, dos. 5/2/1944, p. 112.

Este evidentă alarma în care intraseră autoritățile fasciste dacă s-a făcut afirmația „deși s-a dat ordin ca prizonierii să nu mai aibă contact cu populația civilă, totuși se constată că atît prizonierii cît și escortele permit acest lucru, ceea ce periclitează siguranța internă a țării noastre“⁹⁰).

Dacă burghezia și moșierimea se purtau rău cu prizonierii pe care-i socoteau vite de muncă „îi sculau de la ora 3 dimineața fără să le dea de mîncare“⁹¹), iar unii din ei „au bătut pe prizonieri și chiar escortele“⁹²), oamenii muncii din mediul sătesc îi ajutau cu mîncare, rupînd de la gura copiilor lor, dînd după ei ultima cămașă, ascuzîndu-i cînd evadau. Un prizonier evadat din Corbeni a fost ascuns „timp de peste o lună de zile de un cioban“⁹³).

Crește ura împotriva ocupanților hitleriști, ură ce sub influența partidului s-a concretizat în puternice acțiuni de protest. În ziua de 20 noiembrie 1943, cînd în gara Stolnici-Argeș staționa un tren militar german ce avea destinația București, „soldații germani din acel tren au fost huiduiți“⁹⁴). Ostașii romîni, au adus injurii la adresa germanilor, prin faptul că au țipat la ei spunînd: pentru voi, pentru Hitler al vostru, trebuie să ne sacrificăm noi“⁹⁵).

Ura poporului împotriva hitleriștilor este dusă pînă la revoltă datorită abuzurilor armatei germane. În județul Argeș „populația este revoltată“⁹⁶) de atacul aviației germane din ziua de 16 mai 1944. În această zi, la orele 15, dintr-un avion german ce trecea peste teritoriul comunei Ungheni-Argeș în zbor la mică înălțime cu direcția București, piloții fasciști din acest avion „au tras cu armele de bord mai multe focuri de armă în locuitorii din această comună care se aflau în cîmp la muncă“⁹⁷).

Iată în ce a constat „cavalerismul“ german mult trimbițat de ideologii burghezi, iată pînă unde a mers „camaraderismul“ militarilor germani față de aliații lor.

Ostașii romîni și-au manifestat totodată simpatia față de poporul sovietic. Astfel, la 11 iunie 1944 un grup de soldați care se aflau încartiruiți în comuna Valea Mărului-Argeș, arătîndu-și simpatia față de Uniunea Sovietică „au cîntat cîntece patriotice în limba rusă“⁹⁸).

Un grup mai mare de 40—50 soldați concentrați, care lucrau la Detașamentul nr. 55 din Milcov-Olt, au strigat lozinci ca „Sus Rusia“ și au intonat „cîntece rusești“⁹⁹).

Aceste exemple demonstrează că soldații romîni nutreau sentimente de simpatie față de Uniunea Sovietică și nu mai voiau să fie carne de tun

⁸⁹) *Ibidem.*

⁹⁰) *Ibidem.*, Lagăr 10, dos. 207/1/1944, p. 27.

⁹¹) *Ibidem.*

⁹²) *Ibidem.*

⁹³) *Ibidem.*, dos. 216/9/1944, p. 251.

⁹⁴) *Ibidem.*, Legiunea jandarmerii Argeș, dos. 111/9/1943.

⁹⁵) *Ibidem.*

⁹⁶) Arh. St. Argeș, Legiunea jandarmerii Argeș, dos. 171/1/1944, p. 2.

⁹⁷) *Ibidem.*

⁹⁸) *Ibidem.*, Prefectura jud. Argeș, dos. 14580/1944, p. 34.

⁹⁹) *Ibidem.*, Inspectoratul general administrativ, IX, Pitești, dos. 170/36/

în mîna hitlerismului, fiind convinși că dacă vor lupta alături de Uniunea Sovietică vor primi „pămînt, case, vite“¹⁰⁰).

Soldații care veneau de pe zonă vorbeau în termeni frumoși de regimul sovietic „elogiînd colhozurile“¹⁰¹), asemenea realități avînd reper-cursiuni în felul de a gîndi al sătenilor. În același timp arătau că în armata roșie „nu există înjosirea demnității omenești, aici nu există bătaie și injurături“¹⁰²).

Ostașii răniți cînd ieșeau din spitale unde li se promiteau ajutoare și constatau realitatea, se revoltau devenind luptători hotărîți în marele front al poporului împotriva războiului.

Starea de spirit revoluționară din armată se manifesta acum printr-o generală nemulțumire a soldaților, față de front, față de „aliați“ sau superiori, nemai vorbind de hrană și echipament.

Creșterea luptei țărânimii și radicalizarea ei, creșterea spiritului revoluționar al maselor datorită activității desfășurate de partid a făcut ca țărânimia să fie pregătită pentru a participa la înfăptuirea insurecției armate.

Prin lupta lor împotriva dictaturii militaro-fasciste și a războiului antisovietic, țărânii din regiunea Argeș au contribuit alături de întregul popor la înlăturarea regimului burghez-moșieresc și la înfăptuirea revoluției populare.

Insurecția armată din 23 August 1944 a constituit începutul revoluției populare din țara noastră, care a avut un caracter antifeudal și anti-imperialist. Valul revoluționar al maselor țărănești se revarsă și înlătură vechile cătușe seculare ale robiei, umilinței și mizeriei. „În prima etapă a revoluției populare — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — partidul a pus în centrul programului de transformare democratică a țării lupta pentru exproprierea pămîntului moșieresc și împărțirea lui țărânimii muncitoare. În focul ei s-a încheat alianța trainică dintre clase muncitoare și țărânimia muncitoare. Lichidarea prin reforma agrară a rămășițelor feudale în agricultură și desființarea moșierimii ca clasă au însemnat rezolvarea sarcinii fundamentale a desăvîrșirii revoluției burghez-democratice, au creat premisele pentru trecerea la înfăptuirea revoluției socialiste“¹⁰³).

Colectivizarea agriculturii în regiunea Argeș a determinat pe „țărânii colectivști să fie mîndri de realizările obținute, încrezatori în viitorul lor luminos și sub conducerea înțeleaptă a Partidului Muncitoresc Român vor depune toate eforturile pentru întărirea economică și organizatorică a gospodăriilor colective“¹⁰⁴), dezvoltînd agricultura socialistă. Colectivizarea agriculturii a întărit și mai mult alianța muncitorească-țărănească și unitatea moral politică a întregului popor.

¹⁰⁰) Arh. St. Vilcea, Comisariatul poliției Drăgășani, dos. 126/1943, p. 269.

¹⁰¹) Arh. St. Argeș, Inspectoratul general administrativ, IX, Pitești, dos. 170/36/1944, p. 4.

¹⁰²) *Ibidem*, Secțiunea jandarmi Valea Mare-Právaț, dos. 9/1/1944, p. 6.

¹⁰³) Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport cu privire la încheierea colectivizării și reorganizării conducerii agriculturii*, prezentat la 28 aprilie 1962, la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, în vol. „Victoria socialismului în agricultură“, Ed. Politică, Buc., 1962, p. 16.

¹⁰⁴) Cuvîntul deputatului Matei Ștefan, regiunea Argeș, la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale — aprilie 1962.

LUPTA MASELOR POPULARE, CONDUSE DE P.C.R., PENTRU ZDROBIREA COMLOTURILOR REACȚIUNII DIN AUGUST ȘI NOIEMBRIE 1945 — MOMENTE IMPORTANTE IN CONSOLIDAREA REGIMULUI DEMOCRAT-POPULAR

M. FĂTU

23 August 1944 a deschis poporului român calea spre victorie asupra claselor exploatoare, i-a dat putința să-și făurească o nouă Românie înfloritoare, socialistă. *„Insurecția armată victorioasă — spune tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — a dat un puternic avânt luptei masei populare, a constituit începutul revoluției populare, a cărei sarcină de bază era lichidarea rămășițelor feudale și desăvârșirea revoluției burghezo-democratice, infăptuirea unui șir de reforme democratice care să deschidă larg drumul progresului economic și social“*¹⁾.

În scopul traducerii în fapt a acestor sarcini istorice, P.C.R. a desfășurat o intensă activitate pentru organizarea și atragerea la lupta revoluționară, sub conducerea proletariatului, a celor mai largi pături sociale interesate în transformările revoluționare din prima etapă a revoluției populare.

Reacțiunea grupată în jurul monarhiei, având un larg sprijin din partea cercurilor imperialiste, s-a opus prin toate mijloacele infăptuirii transformărilor democratice pe care le cerea poporul, în scopul înfringerii luptelor revoluționare a masei și salvării regimului burghezo-moșieresc.

Concomitent, P.C.R. a desfășurat o susținută luptă pentru demascarea manevrelor reacțiunii, pentru izolarea de mase și zdrobirea împotrivrării partidelor „istorice“. Oamenii muncii urmau cu încredere partidul, participând sub conducerea acestuia la infăptuirea transformărilor democratice din țara noastră.

În scurt timp după 23 August 1944... „partidul a reușit să cîștige de fapt majoritatea poporului, să făurească un larg front democratic, care cuprindea pe muncitori, țărani, intelectuali, păturile mijlocii de la orașe,

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1959–1961*, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 11.

masele de femei și tineret, oamenii muncii aparținând naționalităților conlocuitoare²⁾).

În urma uriașei munci politice desfășurată de P.C.R. pentru organizarea și conducerea maselor, pentru demascarea reacțiunii grupată în jurul monarhiei și a partidelor național-tărănesc și național-liberal de sub șefia lui Maniu și Brătianu, reacțiunea a fost izolată de mase treptat, raportul de forțe schimbându-se tot mai mult în favoarea maselor populare conduse de P.C.R. În aceste condiții majoritatea reacționară din guvernul Rădescu a fost înfrântă, guvernul Rădescu silit să dimisioneze, iar la 6 Martie 1945 a fost instaurat guvernul prezidat de Dr. Petru Groza.

Instaurarea la 6 Martie 1945 a primului guvern democrat din istoria țării noastre a însemnat o mare victorie a maselor populare, conduse de P.C.R., împotriva claselor exploatoare și a întregii reacțiuni interne și internaționale. Ea a însemnat o schimbare profundă, calitativă, în conținutul puterii de stat, regimul democratic reprezentând dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii. Acest fapt a creat noi condiții de dezvoltare luptei maselor, pentru transformări revoluționare profunde, pe calea deschisă de victoria insurecției armate din august 1944, în vederea desăvârșirii revoluției burghezo-democratice și trecerii la revoluția socialistă. Lupta forțelor revoluționare conduse de P.C.R. împotriva reacțiunii interne și internaționale îmbracă forme noi, determinate de noul raport de forțe existent după 6 Martie 1945, de faptul că reacțiunea suferise o înfringere zdrobitoare pe plan politic, că masele instauraseră regimul democrat-popular — expresie a năzuințelor lor.

Toate acestea au făcut ca reacțiunea internă și internațională, prin intermediul celor două partide burghezo-moșierești, P.N.Ț. — Maniu și P.N.L — Brătianu, să-și concentreze toate eforturile pentru recuștigarea dominației lor politice în stat, prin răsturnarea guvernului democrat.

Pentru aceasta, partidele burghezo-moșierești, exponente ale intereselor claselor exploatoare din interior și ale monopolurilor imperialiste străine, au organizat, cu ajutorul monarhiei, o serie de comploturi contra-revoluționare.

La 18 iulie 1945, a avut loc o adunare a studenților național-tărăniști, unde a luat cuvântul Iuliu Maniu, care a trimis o moțiune regelui, cerându-i să ia imediat toate măsurile în vederea rasturnării regimului democrat³⁾. Apoi, Maniu apelează la forțele imperialiste internaționale în vederea realizării scopului urmărit. El a trimis mesaje lui Churchill și Truman cărora le cerea ajutor în instaurarea unui guvern „democratic“, adică a unui guvern care să reprezinte interesele claselor exploatoare din interior, cit și a imperialismului străin⁴⁾.

Paralel cu aceste acțiuni, partidele burghezo-moșierești au desfășurat o largă campanie de propagandă și agitație împotriva guvernului, a Uniunii Sovietice, străduindu-se să creeze în mase o atmosferă defavorabilă regi-

²⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvintări*, 1959—1961, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 12.

³⁾ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., fond 104, dos. 39, f. 73.

⁴⁾ *Ibidem*, f. 73.

mului democratic, urmărind astfel răsturnarea lui. În luna iulie 1945 reacțiunea a răspîdit manifeste adresate țărănimii, în care se vorbea elogios despre Maniu, Horia Sima și Brătianu, aceasta fiind îndemnată să nu mai urmeze guvernul democrat și politica P.C.R.⁵⁾

La începutul lunii august 1945, conducerea centrală a P.N.Ț. — Maniu, declară deschis că P.N.Ț. începe lupta pentru răsturnarea guvernului democrat. În ședința din 4 august 1945 a Delegației permanente a P.N.Ț. — Maniu, se adoptă o moțiune în care se afirmă că guvernul instaurat la 6 Martie 1945 nu ar reprezenta, chipurile, curente populare din țară⁶⁾, adică nu reprezenta și cercurile reacționare în frunte cu Maniu și Brătianu. Moțiunea conducerii centrale a P.N.Ț. — Maniu, exprima motivele de fond care ridicau la luptă împotriva guvernului întreaga reacțiune internă și internațională. În primul rînd P.N.Ț. — Maniu își arăta dezacordul cu rezultatele obținute de guvernul democrat în defascizarea și democratizarea aparatului de stat. P.N.Ț. se plîngea că „vechii funcționari ai poliției, administrației de stat, jandarmeriei... ofițerii, au fost înlocuiți cu miile“⁷⁾ și că poliția, administrația centrală și locală „au fost invadate de partizani ai extremiștilor“⁸⁾, adică de reprezentanții maselor populare. Preocuparea pentru a păstra elementele fasciste în aparatul de stat, ca prin intermediul lor să se submineze regimul democrat, a fost unul din motivele pentru care aceste forțe reacționare se ridicau împotriva politicii guvernului democrat și a P.C.R.

În afară de cele arătate, P.N.Ț. se ridică și împotriva înlăturării și legiferării reformei agrare de către guvernul instaurat la 6 Martie⁹⁾. După ce condamna guvernul că nu este recunoscut de puterile imperialiste, conducerea P.N.Ț. afirma în moțiune: „... ca o consecință a tuturor celor constatate mai sus, delegația permanentă cere înlăturarea imediată a acestui guvern și cere numirea unui guvern de concentrare a tuturor partidelor democratice (? — n.n.) din țară“¹⁰⁾, adică a unui guvern reacționar al partidelor burghezo-moșierești, care să reinstaureze puterea politică a claselor exploatare, să lichideze cuceririle revoluționare ale maselor populare.

Un loc central în realizarea acestor planuri contrarevoluționare de către partidele burghezo-moșierești îl ocupa regele. Astfel, în luna august 1945, Maniu face nenumărate intervenții pe lângă rege și camarilă pentru a facilita răsturnarea guvernului democratic. Unul din pretextele folosite de cercurile reacționare în realizarea planurilor lor, l-a constituit și faptul că guvernul democratic, în afară de U.S., nu era recunoscut de celelalte puteri participante la coaliția antihitleristă și că în consecință România nu va putea participa la conferința păcii¹¹⁾.

De subliniat că la această activitate contrarevoluționară au luat parte nu numai conducătorii partidelor național-țărănesc și liberal, Maniu

⁵⁾ Arhiva Comitetului Regional al P.M.R., Timișoara, fond 1, dos. 4, f. 20.

⁶⁾ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., fond 104, dos. 39, f. 80.

⁷⁾ Ibidem.

⁸⁾ Ibidem.

⁹⁾ Ibidem, f. 81.

¹⁰⁾ Ibidem, f. 102.

¹¹⁾ Arhiva M.A.I., dos. 40.001, vol. 14, f. 68.

și Brătianu, ci și șeful social-democrației de dreapta Titel Petrescu. „In august 1944, Iuliu Maniu împreună cu Brătianu și Titel Petrescu, în cadrul unor consfătuiri la care au participat și reprezentanții unor puteri străine au elaborat un plan pentru a obține de la factorul constituțional satisfacerea pretențiilor lor¹²⁾).

În aceste planuri, pe lângă rolul ce urma să-l aibă regele, reacțiunea internă își punea mari speranțe în forțele reacționare, imperialiste, care erau, de asemenea, profund interesate în răsturnarea guvernului democratic, participând nemijlocit la organizarea complotului contrarevoluționar. În preajma zilei de 23 August 1945, guvernul S.U.A. a trimis regelui și guvernului note, cerind formarea unui guvern care să poată fi recunoscut de puterile imperialiste, adică a unui guvern care să fie pe planul cercurilor imperialiste străine și al reacțiunii interne.

Edificator în privința relațiilor strînse dintre reacțiunea internă și cea internațională este următorul fapt: cu câteva zile înainte de 23 August 1945, Barbu Știrbey a fost vizitat de Roy Mellbourne (reprezentantul S.U.A.), care îl încunoștiințează despre cuprinsul notelor ce înaintase din însărcinarea guvernului său regelui și guvernului. Imediat după aceasta s-au întrunit la palatul Știrbey, Barbu Știrbey, Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, Titel Petrescu, Grigore Niculescu-Buzești, Victor Rădulescu-Pogoneanu și au discutat soluțiile pentru a obține răsturnarea imediată a guvernului democratic. În momentul cînd consfătuirea era pe sfîrșite, a sosit Roy Mellbourne, însoțit de C. Hulick (tot de la misiunea americană), care a prezentat celor de față hotărîrea guvernului S.U.A. de a obține răsturnarea guvernului democratic¹³⁾.

La aceste acțiuni complotiste mai trebuie adăugate planurile reacțiunii interne de a deslănțui o acțiune teroristă de mare amploare împotriva forțelor democratice și a guvernului. În planul reacțiunii interne un loc central ocupa teroarea ca mijloc de realizare a scopurilor politice. De reținut este că, conducătorii reacțiunii prevăzînd înfrîngerea lor și instaurarea guvernului democratic, au luat măsuri pentru a organiza o largă mișcare teroristă încă în perioada anterioară venirii la putere a guvernului democratic. Mișcarea teroristă urma să fie folosită ca forță de șoc după înstraurarea puterii populare pentru recîștigarea pozițiilor pierdute. În legătură cu aceasta, merită arătat faptul că Iuliu Maniu, pe timpul cînd Sănătescu era președintele Consiliului de Miniștri și cu ajutorul acestuia, a luat o serie de măsuri pentru a organiza o largă mișcare teroristă, subversivă în vederea folosirii ei după venirea la putere a unui guvern democratic¹⁴⁾. După 6 Martie 1945 conducătorii reacțiunii, grupați în jurul monarhiei, și-au pus mari speranțe în folosirea acesteia pentru răsturnarea guvernului democratic.

La sfîrșitul lunii august 1945, au fost descoperite și zdrobite două asemenea organizații teroriste, care acționau din inițiativa și sub îndrumarea partidelor național-țărănesc și a celui liberal: organizația teroristă „Tinerimea Liberă” și organizația „T”, care se indelețineau cu pregătirea

¹²⁾ Ibidem, vol. I, f. 4.

¹³⁾ Ibidem, vol. 14, f. 13.

¹⁴⁾ Ibidem, f. 75.

dezlănțuirii unui val de teroare împotriva maselor populare, cu organizarea de atentate la viața conducătorilor P.C.R. și ai guvernului democratic, cu propagarea și răspîndirea ideologiei fasciste etc. De reținut este faptul că printre conducătorii acestor organizații teroriste se aflau și membrii P.N.Ț. — Maniu și P.N.L. — Brătianu, care transmiteau și asigurau traducerea în viață a directivelor lui Maniu și Brătianu privind organizarea luptei împotriva regimul democrat. Combativitatea maselor și vigilența organelor de stat au neutralizat însă acțiunea acestora și au împiedicat realizarea planurilor propuse.

Speranțe mari își punea reacțiunea și în folosirea armatei ca element de șoc împotriva guvernului democratic. Contînd pe elementele reacționare din rîndurile cadrelor militare, pe sentimentele monarhice ce mai dănuiau în rîndurile unci părți a armatei, monarhia și restul reacțiunii socoteau că armata va fi sprijinul lor în acțiunile contrarevoluționare de răsturnare a guvernului și pentru înfringerea luptelor revoluționare ale maselor. O speranță mai mare își puneau însă în acea parte a armatei care se întorcea de pe frontul antihitlerist și care în concepția lor era străină de luptele politice interne și potrivnică regimului popular. Pentru a crea o stare de spirit favorabilă în rîndurile acestei părți a armatei, reacțiunea a depus mari eforturi pentru a denatura în fața soldaților adevărul cu privire la politica guvernului democratic, de a crea o atmosferă de neîncredere în rîndurile acestora față de politica guvernului democratic. În scopul creării unei astfel de atmosfere în sinul armatei, forțele reacționare s-au dat și la o seamă de provocări fasciste împotriva trupelor care se întorceau de pe front. Este edificatoare provocarea fascistă pusă la cale de P.N.Ț., în frunte cu Hațeganu, la Cluj în ziua de 6 august 1945 cu ocazia întoarcerii de pe front a unor unități militare din acest oraș, cu care ocazie au fost uciși 2 muncitori și un militar¹⁵⁾. Aceste manevre nu au avut darul de a întoarce armata împotriva maselor muncitoare și guvernului. Aceasta se explică prin încrederea de care se bucura politica justă a P.C.R. și a guvernului democratic în rîndurile armatei, care exprima interesele fundamentale ale soldaților de pe front, ca și prin convingerea soldaților și a unei mari părți a cadrelor militare de caracterul reacționar al politicii partidelor burghezo-moșierești și al reacțiunii în general.

Fiind în deplină concordanță cu propriile sale interese și în urma presiunilor conducătorilor reacțiunii din interior și a reprezentanților puterilor imperialiste, regele a cerut în mod oficial guvernelor S.U.A. și Angliei să intervină în treburile noastre interne și să determine răsturnarea guvernului democratic.

La 22 august 1945, postul de radio „Vocea Americii“ transmite: «Dl. James Byrnes, secretarul de stat american, a făcut astăzi următoarele declarații în cursul unei conferințe de presă: „Regele Mihai al României a trimis o notă guvernului Statelor Unite cerînd ajutor... în formarea unui nou guvern în România“»¹⁶⁾.

¹⁵⁾ *Scînteia*, din 11 august 1945.

¹⁶⁾ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., fond 104, dos. 39, f. 102.

La 23 August 1945, agenția Reuter transmitea aceeași chestiune, precizând că regele a cerut să se intervină pentru formarea unui guvern care ar putea fi recunoscut de Anglia și Statele Unite ale Americii. Se pare a fi — spunea agenția — o revoltă a palatului contra existentului guvern sub premierul său de stînga Dr. Petru Groza. Regele Mihai — declara mai departe agenția — a făcut această cerere după ce a eşuat să efectueze demisionarea prezentului guvern¹⁷). Agenția recunoștea deschis faptul că în această manevră regele a fost „susținut de cei doi conducători ai opoziției, conducătorul P.N.Ț. Dl. Maniu și șeful unei secțiuni a partidului liberal, Dl. Brătianu“¹⁸).

Faptul că toate aceste manevre au fost puse la cale cu directă complicitate a cercurilor conducătoare și a serviciilor de spionaj american și englez, este confirmat și de unul din emisarii imperialismului american, care se găsea atunci în țara noastră, ziaristul Reuben H. Markham. Într-o lucrare apărută la Paris, în anul 1949, acesta afirma că în luna august 1945, regele Mihai, cedind presiunii englezilor și americanilor a cerut „guvernului comunist al lui Groza“ să-și dea dimisia, deoarece regele știa că poate conta pe sprijinul total al P.N.Ț. Iar mai departe Markham recunoștea deschis că americanii urmăreau în 1945 răsturnarea guvernului democratic, iar P.N.Ț. susținea cu ardoare acțiunea acestora.

Planurile imperialismului, de amestec în treburile interne ale țării noastre, își aveau rădăcini în interesele monopolurilor de a continua stoarcerea profiturilor maxime din exploatarea nemiloasă a poporului și a bogățiilor țării noastre, în preocuparea de a nu pierde asemenea sursă bogată în materii prime și asemenea piață de desfacere pentru monopolurile imperialiste, cum era țara noastră.

Pentru acest motiv guvernul american cît și cel englez declarau guvernul Dr. Petru Groza ca „nerepresentativ“, deoarece, în fond, el nu reprezenta interesele claselor exploatare din interior și ale monopolurilor imperialiste. Aceste guverne profitind de situația țărilor lor de „mari puteri“ participante la coaliția antihitleristă, doreau ca, nerecunoscînd guvernul Dr. Petru Groza, să determine lichidarea regimului democrat-popular din țara noastră. În această direcție este semnificativă declarația făcută de Bevin în Camera Comunelor, la 20 august 1945 care, referindu-se la instaurarea regimurilor democrat-populare în țările din răsăritul Europei, declară că „Formele de guvernămînt (democrat-popular — n.n.), care au fost instaurate (se referă la Bulgaria, Ungaria și România — n.n.) nu ne dă impresia să fie destul de reprezentative (adică nu exprimau interesele claselor exploatare și nu cuprindeau în majoritate pe acești reprezentanți — n.n.) pentru a justifica relațiuni diplomatice“¹⁹).

Rezultă că apărarea intereselor monopolurilor străine în România, pe de o parte, și a claselor exploatare din țară, pe de altă parte, a constituit baza unirii forțelor reacționare din interior cu cele ale imperialismului străin, în lupta pentru răsturnarea regimului democrat din țara noastră.

¹⁷) Ibidem, f. 103.

¹⁸) Ibidem.

¹⁹) Ibidem, f. 95.

La aceste manevre se adăuga ruperea de către rege, în mod provocator, a legăturilor cu guvernul, refuzul lui de a semna legile și directivele elaborate de către guvern și declararea acestora ca „neconstituționale“, socotind că această manevră adăugată la celelalte, va ușura răsturnarea guvernului democratic.

În acest mod, în vara anului 1945, partidele burghezo-moșierești și monarhia au încercat, cu sprijinul puterilor imperialiste, să răstoarne regimul democrat și să reinstaureze dominația de clasă a moșierilor și capitaliștilor. Numai lupta plină de abnegație și spirit de sacrificiu a P.C.R., și a guvernului democratic bazându-se pe sprijinul nelimitat al maselor populare a zdrobit toate aceste încercări disperate ale reacțiunii, ceea ce a dus la consolidarea pozițiilor guvernului forțelor democratice. Această luptă a îmbrăcat diferite aspecte și a cuprins toate domeniile de activitate politică și economică a țării.

Rolul principal în consolidarea pozițiilor guvernului și în înfrângerea acestor manevre contrarevoluționare ale reacțiunii l-a avut lupta maselor organizate și conduse de P.C.R. pentru traducerea în viață a programului de refacere economică a țării, înlăturarea și desăvârșirea reformei agrare, închegarea și consolidarea pe această bază a alianței muncitorești-țărănești, ca și ansamblul de măsuri inițiate de P.C.R. pentru traducerea în viață a sarcinilor desăvârșirii revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă.

Ca exemplu pot fi date importante succese obținute de masele muncitoare antrenate în întrecerile patriotice în cinstea primei aniversări a eliberării patriei — 23 August 1945. Astfel, muncitorii ceferiști de la atelierele București, Timișoara, Simeria etc. au obținut importante succese în refacerea depourilor și a atelierelor distruse și în ridicarea producției. În „Scînteia“ din 24 august 1945 sînt redată succesele însemnate ale multor colective de muncitori din București, Cluj, Arad, Valea Jiului, Satu Mare etc. De pildă, numai la uzinele „Wolf“ din Capitală muncitorii conduși de organizația de partid au ridicat producția în luna august 1945 cu 90% la cazangerie, 50% la strungărie, 60% la lăcătușerie etc.

Un rol important în activitatea P.C.R. pentru realizarea sarcinilor cerute de procesul transformării revoluționare a țării, care au dus și la înfrângerea acestor manevre, l-a avut munca politică a partidului în mase, desfășurată în această perioadă.

În centrul activității partidului în această perioadă a stat mobilizarea maselor pentru consolidarea pozițiilor guvernului democrat și pentru zdrobirea tuturor comploturilor reacțiunii. De pildă, în raportul de activitate al Comitetului județean Botoșani al P.C.R. pe luna august 1945, se arată că unele din obiectivele politice care au stat în fața muncii sale de propagandă au fost: sprijinirea guvernului, combaterea politicii șovine a reacțiunii, ofensiva împotriva lui Maniu și Brătianu, lupta împotriva svonurilor etc.²⁰⁾. În același document se arată că „în toate acțiunile am pus accentul pe sprijinirea guvernului“²¹⁾.

²⁰⁾ Ibidem, fond. 1, dos. 500, f. 184.

²¹⁾ Ibidem.

În adunările oamenilor muncii reprezentanții P.C.R. și ai partidelor democratice „au arătat tăria guvernului, au demascat pe Maniu și Brătianu”²²⁾.

Comitetul județean Dolj al P.C.R. raporta că „în tot cursul lunii august organizația noastră județeană a depus muncă intensă pentru lămurirea opiniei publice în mijlocul căreia au fost aruncate o serie de minciuni pentru a o dezorienta și pentru a o canaliza pe drumul luptei contra guvernului și contra noastră (a P.C.R. — n.n.). În acest sens, noi am organizat o serie de întruniri în județ unde au participat mii de țărani și am reușit să întoarcem contra lor, chiar masa în care reacțiunea depunea toate eforturile ca să o cîștige”²³⁾.

Comitetul județean Iași al P.C.R., arătînd cum a organizat munca de partid pentru mobilizarea maselor în vederea zdrobirii acestei acțiuni contra-revoluționare, sublinia că organizațiile de partid din județ au desfășurat o intensă activitate pentru combaterea manevrelor reacțiunii în oraș, cit și în unele plăși²⁴⁾. Pentru aceasta au mai fost mobilizate echipe de agitatori, s-au tipărit un număr nou de lozinci adecvate (1.000 lozinci, 10 mii fluturași, 2.000 foi volante și 100 lozinci pe patru coli)²⁵⁾.

În această luptă P.C.R. a atras organizațiile de masă democratice în vederea antrenării unor mase cit mai largi de oameni ai muncii la zdrobirea comploturilor contrarevoluționare. În această direcție, un aport însemnat l-a adus Frontul Plugarilor. Într-un document al acestei organizații, care vorbește despre campania pentru susținerea guvernului, dusă în iulie și august 1945, se arată că la toate adunările s-au dezbătut realizările guvernului, situația economică, planurile de viitor, s-a dus o campanie susținută pentru demascarea reacționarilor și fasciștilor și pentru scoaterea de sub influența lui Maniu și Brătianu a acelei părți înapoiate a țărănimii care încă îi mai urma²⁶⁾. O mare contribuție în această luptă au avut, de asemenea, sindicatele și alte organizații de masă democratice²⁷⁾.

Munca politică susținută, desfășurată de P.C.R., a determinat ridicarea celor mai largi mase de oameni ai muncii, în frunte cu clasa muncitoare, împotriva comploturilor reacțiunii, pentru realizarea sarcinilor revoluției populare. Marile mitinguri și demonstrații ce au avut loc în cinstea zilei de 23 August au dovedit hotărîrea majorității covârșitoare a poporului român de a apăra cu orice sacrificiu regimul democrat și de a zdrobi reacțiunea și comploturile. Sute de mii de moșiuni adoptate de către masele populare vorbeau despre această hotărîre. În moțiunea muncitorilor ceferiști de la Grivița Roșie, adoptată în ziua de 22 august 1945, se arată: „Salariații C.F.R.-iști adunați azi 22 august 1945, ascultînd cuvîntul vorbitorilor noștri, ne luăm angajamentul de a lupta cu hotărîre pentru sprijinirea guvernului de largă concentrare democratică în frunte cu Dr. Petru Groza și orice încercare de a submina autoritatea guvernului nostru o vom combate cu toată energia. Vom

²²⁾ Ibidem.

²³⁾ Arhiva Comitetului regional al P.M.R. Craiova, fond. 2, dos. 8, f. 21.

²⁴⁾ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R. fond. 1, dos. 50, f. 7.

²⁵⁾ Ibidem.

²⁶⁾ Ibidem, dos. 467, f. 19.

²⁷⁾ Ibidem, dos. 501, f. 7.

distruge orice tentativă criminală a lui Maniu și clicii reacționare din jurul său²⁸⁾.

În moțiunea muncitorilor de la Gaz și Electricitate, se arată : „...declaram că vom lupta cu toate puterile noastre împotriva intrigilor și manevrelor reacționare ale lui Maniu, Brătianu și ale altora, duse împotriva guvernului actual... vom sprijini din răspuneri prin munca și efortul nostru de zi cu zi guvernul de largă concentrare democratică²⁹⁾. Moțiuni asemănătoare au votat muncitorii de la : I.O.R., Cartea Românească, Monitorul Oficial, Tăbăcăria Națională, Mociornița, A.P.A.C.A., Talpa, Lemaitre, Ford-Romina, I.C.A.R., S.E.T., Voinea etc.³⁰⁾.

Sprijinindu-se pe marile succese obținute de poporul nostru pe linia adâncirii procesului revoluționar, înregistrate în toată perioada de după 23 August 1944 și pe voința majorității poporului nostru de a zdrobi reacțiunea și a sprijini guvernul, la 24 august 1945 guvernul democrat a dat un puternic avertisment întregii reacțiuni interne și internaționale, publicind comunicatul guvernamental, prin care a declarat că este hotărât să rămână la postul său și că respinge orice încercare a reacțiunii în frunte cu Maniu, Brătianu și monarhia de a răsturna regimul democratic. În comunicat se afirma că guvernul a fost adus la cirna țării în urma voinței liber exprimate a maselor largi populare. Guvernul democrat a trecut la rezolvarea problemelor grele ce au stat în fața sa, rezultate din dezastrul în care a fost adusă țara de odioasa dictatură a lui Antonescu și de către guvernele cu majoritate reacționară de după 23 August 1944.

După ce releva marile succese obținute de poporul nostru după 6 Martie 1945, comunicatul arăta : „În aceste împrejurări de supremă încordare pentru realizarea sarcinilor mult patriotice ce stau în fața guvernului, Maniu și Brătianu, conducătorii grupărilor politice antidemocratice din România, pierzând contactul cu realitatea vieții noastre românești, încearcă să provoace, cu mijloace artificiale, o criză de guvern³¹⁾.

Comunicatul exprima hotărârea neclintită a guvernului să ducă lupta până la capăt, cu toate forțele sale, împotriva acțiunilor antinaționale și antidemocratice ale resturilor fasciste coalizate cu elementele reacționare, acțiuni îndreptate împotriva regimului democratic stabilit la 6 Martie 1945³²⁾. „Sprijinit pe întregul popor — se afirma în încheierea comunicatului — guvernul este hotărât să rămână neclintit la postul său pentru a continua și desăvârși opera constructivă începută la 6 Martie 1945³³⁾.

Comunicatul guvernului a fost primit cu un entuziasm deosebit de cele mai largi mase ale oamenilor muncii. În mari mitinguri și manifestații, muncitorii își exprimau adevărată neamă de a sprijini guvernul, de a

²⁸⁾ *Scînteia*, din 24 august 1945.

²⁹⁾ *Ibidem*.

³⁰⁾ *Ibidem*.

³¹⁾ *Ibidem*, din 6 septembrie 1945 (Cu ocazia unei manifestații de stradă ce a avut loc în piața „Mihai Viteazul” și în fața sediului Regionalei P.C.R. București, masele de oameni ai muncii scandau lozincile : „Jos reacțiunea”, „Jos Maniu și Brătianu”, „Jos trădătorii intereselor poporului”, „Trăiască Partidul Comunist”, Trăiască guvernul Groza“).

³²⁾ *Ibidem*.

³³⁾ *Ibidem*, din 8 septembrie 1945.

ridica producția, de a zdrobi reacțiunea în frunte cu Maniu și Brătianu. La Uzinele 23 August 4.000 de muncitori au hotărît, într-un mare miting, să sprijine guvernul democrat prin ridicarea producției și să lovească fără cruțare clica reacționară care căuta să saboteze efortul comun al guvernului și oamenilor muncii pentru îndeplinirea marilor sarcini ce stăteau în fața poporului și țării noastre. Deosebit de semnificativă este mișcarea muncitorilor de la această uzină, prin care s-a dat un aspru avertisment tuturor dușmanilor poporului: „Cu ciocanul și cu nicovala vom strivi pe toți ticăloșii“ care complotază împotriva poporului. Asemenea mitinguri au avut loc la C.F.R., P.T.T. și multe ale întreprinderi și instituții din capitală; la Ploiești 15.000 de muncitori petroliști au salutat comunicatul guvernului. La Constanța, Tîrgoviște etc., au avut loc, de asemenea, mitinguri în cadrul cărora muncitorii au sprijinit comunicatul guvernului.

Pre lucrarea în masele largi populare a comunicatului guvernului și „manifestațiile de simpatie pentru susținerea guvernului din întreaga regiune — se arată într-un document al Comitetului județean Banat al P.C.R. din septembrie 1945 — au avut o influență adincă asupra poporului, iar reacțiunea a fost silită să bată în retragere“³⁴⁾.

Țăranii din Romaniși au cerut arestarea lui Maniu și Brătianu ca dușmani ai poporului. Mari întruniri ale țărănimii au avut loc în plășile Corabia, Dioști, Balș, Piatra etc., unde aceștia au hotărît să sprijine cu toate forțele guvernul democrat și au condamnat manevrele dușmănoase ale P.N.Ț. și P.N.L.

Numărate sînt exemplele cînd țăranii muncitori își exprimau în adunări, prin mișcări și telegrame, recunoștința față de guvernul democrat, pentru tot ce a făcut în interesul lor. Semnificativ în această privință este exemplul țăranilor din comuna Dolhești, județul Baia, unde după cum reiese dintr-un raport al Comitetului județean P.C.R. „la propunerea propagandistului nostru de a trimite o telegramă (guvernului n.n.) cîțiva țărani au declarat că se oferă să meargă pe jos la București pentru a duce mărturia lor de recunoștință“³⁵⁾.

Această bătălie politică a scos în evidență marea autoritate a P.C.R. în rîndul maselor largi populare, faptul că el devenea cu fiecare zi ce trecea forța conducătoare a întregului popor, principalul partid de guvernămînt.

În zdrobirea manevrelor și încercărilor puterilor imperialiste de amestec în treburile interne ale țării noastre, monite să răsfoare puterea populară, un ajutor deosebit de prețios l-a primit poporul nostru din partea guvernului sovietic. Guvernul sovietic a demascat întreaga manevră a acestor cercuri imperialiste și a reacțiunii interne de sub conducerea lui Maniu, Brătianu și a monarhiei. Ziarul „Isvestia“, din 8 septembrie 1945, demasca manevrele de culise ale agenților imperialiști din comisia aliată de control, care îndrumau atît monarhia cît și partidele să facă orice pentru a obține ca „guvernul Groza să-și dea demisia, declarînd că guvernele lor nu vor duce negocieri pentru încheierea tratatului de pace cu guvernul actual“ (Guvernul Dr. Petru Groza — n.n.)³⁶⁾.

³⁴⁾ *Ibidem*, din 9 septembrie 1945.

³⁵⁾ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 502, f. 58.

³⁶⁾ *Ibidem*

De pe pozițiile internaționalismului proletar, ale apărării intereselor fundamentale ale poporului nostru, în deplină concordanță cu adevărul istoric, guvernul sovietic declara în fața întregii lumi că guvernul prezidat de Dr. Petru Groza din țara noastră era un guvern legal, un guvern al poporului pe deplin reprezentativ și că el exercita puterea în numele poporului român, apărind interesele lui fundamentale. Guvernul sovietic demasca pe Maniu și Brătianu ca fiind reprezentanții celor mai reacționare, mai retrograde și antinaționale forțe interne, care făceau totul pentru a-și recuceri pozițiile politice ce le-au fost smulse de masele populare³⁷⁾.

Pe linia acestui ajutor acordat guvernului democratic din țara noastră de către Uniunea Sovietică, un rol foarte important l-a avut hotărârea Guvernului Sovietic, din 6 august 1945, cu privire la restabilirea relațiilor diplomatice cu România.

O mare însemnătate politică pentru consolidarea regimului democratic și zdrobirea complotului reacțiunii a avut-o vizita delegației guvernamentale a țării noastre în U.R.S.S. în prima jumătate a lunii septembrie 1945. Cu această ocazie Uniunea Sovietică a dat din nou dovadă de un profund sentiment internaționalist față de poporul nostru. Este știut că în vara anului 1945 România a cunoscut o secetă cumplită care a accentuat și mai mult greutățile economice prin care trecea poporul român. În aceste condiții Uniunea Sovietică a acordat un nou ajutor țării noastre. Vorbind despre importanța acestui nou ajutor, Dr. Petru Groza, la marele miting ce a avut loc în Piața Națiunii (azi Piața Unirii) în ziua de 13 septembrie 1945, cu ocazia reîntoarcerii delegației guvernamentale de la Moscova, spunea: „Am bătut la inima lor (a guvernului sovietic — n.n.) și ni s-a deschis; am bătut la hambarele lor și ni s-au deschis dându-se cele 300.000 tone grâu și porumb cu care noi în acest an de mare secetă vom putea să biruim foametea care amenință întregul popor... În afară de acest ajutor, în afară de piinea pe care ne-o trimit ei, care se luptă înșiși cu greutățile, ne-au făcut uriașe ușurării în privința lichidării obligațiilor prevăzute în art. 12 din Convenția de armistițiu, iertându-ne cu o trăsătură de condei de trei sute milioane lei, iar puținul cât a mai rămas fiind eșalonat pe 3 ani cu începere din 1946...“³⁸⁾.

Oamenii muncii din țara noastră au primit cu deosebită satisfacție vestea despre noul ajutor acordat de Uniunea Sovietică poporului român. Masele populare se convingeau tot mai mult că numai guvernul democratic este capabil să scoată țara din situația grea în care se găsea, să asigure refacerea economică și democratizarea țării. În manifestații și mitinguri, oamenii muncii și-au exprimat din nou recunoștința față de Uniunea Sovietică și politica guvernului democratic, hotărârea de a apăra guvernul împotriva oricăror comploturi ale reacțiunii. O asemenea manifestare a constituit-o și marea adunare a țărănimii muncitoare organizată de Frontul Plugurilor la Timișoara în ziua de 30 septembrie 1945, unde a luat cuvântul Dr. Petru Groza. În cuvântul său, el a zugrăvit lupta dusă de forțele democratice în frunte cu P.C.R. pentru făurirea și consolidarea regimului democratic, împotriva forțelor reacționare în frunte cu Maniu și Brătianu. În numele guvernului, el a chemat masele muncitoare să intensifice lupta împotriva reacțiunii.

³⁷⁾ Ibidem, dos. 50, f. 132.

³⁸⁾ *Scinteia*, din 15 septembrie 1945.

„...Să punem mîna în ceafa reacțiunii — spunea Dr. Petru Groza — și să o facem să înțeleagă, iar dacă nu înțelege de bună voie să o constrîngem să înțeleagă că viitorul este al democrației...“³⁹⁾.

Astfel, la începutul lunii octombrie 1945, ca urmare a luptei P.C.R. și a politicii juste dusă de guvernul Dr. Petru Groza, regimul democrat-popular obținuse însemnate succese în consolidarea puterii populare, în înfrîngerea comploturilor reacțiunii îndreptate împotriva guvernului democratic.

*
*   *
*

După zdrobirea comploturilor forțelor reacționare interne și internaționale îndreptate împotriva guvernului democratic din vara anului 1945, partidele burghezo-moșierești au trecut la regruparea forțelor în vederea unor noi acțiuni împotriva regimului democrat. La sfîrșitul lunii octombrie 1945 „se semnalează că maniștii în special fac propagandă în mediul rural împotriva guvernului, defăimează Uniunea Sovietică, împart cruciulițe cu inscripții biblice, portrete ale lui Maniu, mici manifeste și fac propagandă de la om la om, din casă în casă“⁴⁰⁾.

În același timp reacțiunea internă grupată în jurul monarhiei și a partidelor burghezo-moșierești continuă să facă apel la forțele imperialiste internaționale în vederea intervenției în treburile interne ale țării noastre. Semnificativ în această privință este marea agitație susținută de presa partidelor burghezo-moșierești în legătură cu vizita în România a emisarului imperialismului american Mark Etheridge la sfîrșitul lunii octombrie 1945. Presa reacționară desfășura o campanie furibundă cu scopul de a crea o aureolă prielnică acestui emisar imperialist, arăta marile speranțe ce și le punea întreaga reacțiune în acest agent american, care împreună cu forțele reacționare interne să determine instaurarea dictaturii burghezo-moșierești. „...Ca un bun sosit pentru solul Americii dl. Mark Etheridge — spunea cunoscutul ziar ultrareacționar al P.N.T., „Ardealul“ — înțelegem să ne exprimăm dorința noastră în ceea ce privește viitorul regim politic“⁴¹⁾. Același ziar își exprima convingerea și ceea în același timp „solului“ Americii ca la întoarcere să informeze cercurile imperialiste asupra „adevăratei“ situații din România, pentru a determina și justifica amestecul imperialismului internațional în țara noastră. Tot timpul cît acest agent al imperialismului american a stat în România (pînă la sfîrșitul lunii noiembrie), presa reacționară a desfășurat o campanie febrilă de agitație în favoarea intervenției imperialiste împotriva regimului democratic din România.

Campania de presă făcea de fapt parte din noile planuri contrarevoluționare ale reacțiunii interne și internaționale îndreptate înspre răsturnarea puterii populare din țara noastră. Acestui scop i-au servit provocările fasciste organizate de reacțiunea internă și serviciile de spionaj imperialiste la 8 noiembrie 1945.

³⁹⁾ *Ibidem*, din 15 octombrie 1945.

⁴⁰⁾ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., fond. 1, dos. 502, f. 67.

⁴¹⁾ *Ardealul*, nr. 435, din 22 octombrie 1945.

În comunicatul Ministerului de Interne privind provocările fasciste de la 8 noiembrie 1945 se arată: „Încă de acum câteva săptămîni cele două partide: național-tărănesc de sub președinția lui Maniu și național-liberal de sub președinția lui Brătianu au pus la cale o mișcare de dezordine cu scopuri politice, mobilizînd în jurul lor toate elementele fasciste, reacționare bine cunoscute... Sub masca unei manifestații monarhice... au pregătit organizarea unei acțiuni anarhice... împotriva guvernului... și împotriva ordinii de stat... Înarmați cu arme s-au dat la acte caracteristic huliganice și fasciste, au fost atacate instituțiile publice, au fost împușcați soldați și păzitori ai ordinii publice, cetățeni pașnici au fost maltratați și uciși... *Această mișcare a fost premeditată și pregătită de către conducerea celor două partide amintite, care realizează și încurajează toate rămășițele fascismului din țara noastră*“⁴²). (s.n.) În Capitală, forțele negre ale reacțiunii au dezlănțuit atacuri armate împotriva Ministerului de Interne, Ministerului Propagandei, C.G.M. Cetățeni pașnici erau opriți și maltratați. Muncitorii sindicaliști erau maltratați și bătuți. Au căzut morți din rîndurile muncitorilor, soldaților și poliției⁴³). Încercări de a organiza asemenea provocări au mai fost și la Brașov, Ploiești, Galați, Constanța, Timișoara, Lugoj și Arad.

Provocarea fascistă amintită a arătat deschis că Maniu și Brătianu urmăreau „reinstaurarea dictaturii fasciste, a dictaturii pistolului, ciomagului și a atentatelor teroriste“⁴⁴). În atingerea acestui scop, forțele reacționare interne, fiind prea slabe pentru a înfrînge voința poporului întreg, au încercat iarăși să folosească ajutorul cercurilor imperialiste. Profitînd în continuare de faptul că guvernele american și englez nu recunoscuseră guvernul Dr. Petru Groza și că se apropia încheierea tratatului de pace, cercurile reacționare interne au căutat ca și cu ajutorul acestei provocări fasciste „să dovedească că în România poporul român nu are încredere în guvernul actual, e nemulțumit de acest guvern. Au vrut să dovedească în fața străinătății că în România nu e ordine, guvernul nu are autoritate, în România e dezordine, anarhie, haos ca să justifice necesitatea de amestec a altor state (a statelor imperialiste n.n.) în treburile interne ale poporului nostru, ale guvernului“⁴⁵). Ei urmăreau ca această provocare fascistă să determine „să nu se recunoască de către toate Națiunile Unite regimul democratic din România, să nu se încheie pacea cu România și să nu se stabilească relații diplomatice și economice între unele națiuni unite și România“⁴⁶).

Speranța că provocarea fascistă va determina înrăutățirea situației interne și internaționale a țării și că astfel va putea fi răsturnat regimul democratic, a fost mobilul care a dus la organizarea actelor fasciste de la 8 noiembrie 1945 de către forțele reacționare. Trebuie subliniat că în organizarea acțiunii arătate un rol însemnat l-au jucat serviciile de spionaj american și englez camuflate în misiunile lor militare din țara noastră⁴⁷). Aceiași emisar al imperialismului american, Reuben H. Markham, despre care

⁴²) *Scînteia*, din 10 noiembrie 1945.

⁴³) Arhiva Comitetului Regional P.M.R. Timișoara, fond. 1, dos. 2, f. 242.

⁴⁴) *Scînteia*, din 10 noiembrie 1945.

⁴⁵) Arhiva Comitetului Regional P.M.R. Timișoara, fond. 1, dos. 2, f. 2.

⁴⁶) *România Liberă*, nr. 400, din 22 noiembrie 1945.

⁴⁷) *Vezi Politică agresivă și ănelțirile imperialismului american împotriva R.P.R.*, Ed. Științifică, Buc., 1952, p. 28.

am amintit, recunoștea în lucrarea sa cîrdășia dintre P.N.Ț. — Maniu și cercurile imperialiste americane în organizarea acestei provocări fasciste. Astfel, descriind raporturile care existau în aceste momente între P.N.Ț. — Maniu și serviciul de spionaj american din București, el scria că partizanii lui Maniu erau mereu împreună cu americanii, fie că ocupau poziții oficiale sau nu. Toți americanii din București — spunea el — erau încîntați de aceste relații pe care le provocau.

În timpul acțiunii fasciste, printre huligani au fost văzuți agenți ai misiunilor americane și engleze care instigau împotriva guvernului ⁴⁸⁾.

Pentru aportul adus de P.N.Ț. în organizarea acestei acțiuni provocatoare fasciste „la cîteva zile după aceasta, Iuliu Maniu a primit felicitări din partea generalului american Schuyller pentru felul cum a știut să dea instrucțiuni“ ⁴⁹⁾ și să organizeze provocările fasciste amintite.

Care sînt principalele concluzii care se desprind din desfășurarea provocării fasciste pusă la cale de cele două partide burghezo-moșierești și în special de P.N.Ț. — Maniu? Una din aceste concluzii este că cele două partide își pierdeau caracterul de partide politice de opoziție și că se găseau într-un proces de transformare într-o bandă de huligani, de diversioniști, de ucigași, de fasciști. Sistemul adoptat de reacțiune nu avea nimic comun cu lupta politică de opoziție, ci era un model de acțiune fascistă.

Pe de altă parte provocarea fascistă respectivă a dovedit că P.N.Ț. — Maniu și P.N.L. — Brătianu erau părăsire tot mai mult de masele care altădată se aflau sub influența lor, ceea ce rezultă și din analiza categoriilor sociale pe care s-au sprijinit în provocarea fascistă de la 8 noiembrie. Partidele lui Maniu și Brătianu „au strîns în jurul lor — în timpul provocării — toate lepădăturile fasciste care se bazau în activitatea lor pe elementele teroriste ale Gărzii de fier, pe epurații din aparatul de stat, pe hitleriștii germani acunși sau fugiți din detașamentele de muncă“ ⁵⁰⁾. Aceasta a constituit „baza de masă“ a lui Maniu și Brătianu în atacul fascist de la 8 noiembrie 1945. Faptele arătate mai devesc că P.N.Ț. și P.N.L. își căutau sprijin în pleava societății, pentru că masele care înainte se găseau sub influența lor îi părăseau tot mai mult. Aceasta, desigur, nu înseamnă că ele nu mai aveau influență asupra unor elemente înapoiate din rîndurile micii burghezii și ale țărănimii, prin intermediul chiaburimii satelor. Dar chiar dacă asemenea elemente se mai găseau sub influența lor politică, provocarea de la 8 noiembrie a arătat că *chiar ele nu mai acceptau să constituie element de șoc în asemenea acțiuni fasciste împotriva guvernului democratic.*

Care a fost tactica P.C.R. față de provocarea fascistă de la 8 noiembrie 1945? Conștient de faptul că urmîrind răsturnarea guvernului democratic reacțiunea internă și internațională vroia să provoace măcel împotriva forțelor democratice, să extindă vărsarea de sînge, P.C.R. luînd măsurile necesare pentru respingerea, pentru paralizarea provocării fasciste, a lansat lozincă: „*masele muncitoare și toate forțele democratice să nu se lase pro-*

⁴⁸⁾ Vezi Arhiva Comitetului Regional P.M.R. Timișoara, fond. 1, dos. 2, f. 241.

⁴⁹⁾ Arhiva M.A.I., dos. 40.001, vol. 14, f. 59.

⁵⁰⁾ *Politică agresivă și uneltirile imperialismului american împotriva R.P.R.*, Ed. Științifică, Buc., 1952, p. 28.

*vocate*⁵¹⁾). Această lozincă, precum și măsurile de neutralizare a atacurilor fasciste au fost juste, determinând eșecul provocării respective, înfringerea planurilor contrarrevoluționare ale partidelor burghezo-moșierești și ale imperialismului străin de a crea „motive” pentru amestecul imperialist în treburile interne ale poporului nostru.

Totodată, măsurile luate de P.C.R. au făcut posibilă autodemascarea și mai accentuată a partidelor „istorice” în fața maselor, ca grupări complotiste, fasciste și teroriste, scoaterea în relief a adevăratei lor fizionomii în fața întregului popor. Masele, prin propria lor experiență, au avut posibilitatea să se convingă încă o dată asupra marelui pericol ce-l reprezentau aceste partide pentru viitorul poporului și al regimului democrat-popular din țara noastră.

Justețea tacticii P.C.R. s-a confirmat prin uriașa mișcare de protest împotriva acestei provocări și a organizatorilor ei, imediat după 8 noiembrie 1945, la care participau sute de mii de oameni ai muncii. Fiind în continuă **ofensivă împotriva reacțiunii**, P.C.R. a organizat mari acțiuni de masă împotriva reacțiunii interne și internaționale și a provocării fasciste de la 8 noiembrie 1945.

Elementul nou, care apare în cursul acestei uriașe mișcări în atitudinea maselor largi populare față de P.N.Ț. și P.N.L., constă în faptul că *s-a cerut dizolvarea partidului național-țărănesc și liberal, arestarea și condamnarea conducătorilor lor în frunte cu Maniu și Brătianu*. Se cuvine a fi subliniat faptul deosebit de important că această largă mișcare de masă a fost îndreptată *direct împotriva celor două partide ale burgheziei și moșierimii*. Zeci și sute de mii de muncitori din întreaga țară și-au manifestat protestul lor energetic și profunda indignare față de provocarea fascistă de la 8 noiembrie, în zilele după 8 noiembrie, precum și în tot decursul lunii noiembrie și decembrie 1945. Muncitorii C.F.R.-iști, cei de la S.T.B., Voinea⁵²⁾, petroliștii din Valea Prahovei⁵³⁾, 4.000 de muncitori de la Uzinele 23 August, 20.000 de P.T.T.-iști, muncitorii de la Wolf, Mociornița, Laromet, Grupul Industriilor Electrice, fabrica textilă Agrotex, Fuiorul Voitext, Industria Bumbacului și alte zeci și sute de colective de la diferite întreprinderi din Capitală și din întreaga țară s-au ridicat în primele zile după 8 noiembrie împotriva provocării fasciste și au cerut dizolvarea P.N.Ț. și P.N.L., precum și *condamnarea lui Maniu și Brătianu și a complicilor lor*⁵⁴⁾.

În ziua de 12 noiembrie 1945 partidul comunist împreună cu sindicatele unite și celelalte partide și organizații democratice au organizat în întreaga țară o demonstrație de mari proporții împotriva provocării fasciste în special și a întregii reacțiuni interne și internaționale în general. Această demonstrație a dovedit încă o dată în fața întregii lumi marea forță a regimului democratic din România și a P.C.R. sprijinul nemărginit de care se bucura partidul din partea oamenilor muncii, legătura lui indisolubilă și încrederea nemărginită ce o aveau masele în P.C.R. și în guvernul democratic. Niciodată pînă atunci partidele burghezo-moșierești conduse de Maniu și

51) Arhiva Comitetului Regional P.M.R. Timișoara, fond 1, dos. 2, f. 242.

52) *Scinteia*, din 10 noiembrie 1945.

53) *Ibidem*, din 11 noiembrie 1945.

54) *Ibidem*, din 12 noiembrie 1945.

Brătianu nu au fost mai izolate, mai condamnate de mase, ca în decursul acestei uriașe demonstrații. În capitală, la marea demonstrație, care a constituit și mitingul de doliu al victimelor provocării fasciste de la 8 noiembrie, au participat 750.000 de cetățeni. Această masă uriașă de oameni a cerut imediată dizolvare a partidelor de tip fascist — P.N.Ț. și P.N.L., arestarea și condamnarea tuturor vinovaților în frunte cu Maniu și Brătianu. În fața martirilor clasei muncitoare răpuși de fasciști, manifestații au depus următorul jurământ: „În fața mormântului deschis, jurăm că vom răzbuna moartea voastră păstrînd pe veci pilda sacrificiului făcut de voi pentru libertatea poporului și independența națională. *Jurăm să sprijinim din toate puterile noastre guvernul de largă concentrare democratică, pentru a nimici cuiburile de ucigași fasciști și reacționari ai lui Maniu și Brătianu (s.n.).* Jurăm să muncim fără răgaz pentru înflorirea patriei noastre democratice, pentru construirea unei Români libere, puternice și independente. Jurăm că nu vom uita aceasta niciodată“ ⁵⁵).

În același timp marea adunare din capitală a votat o moțiune în care cerea „imediată dizolvare a partidelor național-țărănesc-manist și național-liberal-brătienist, organizații ale tuturor rămășițelor fasciste și huliganice de tot felul. Cerem arestarea conducătorilor acestor partide“ ⁵⁶). Deosebit de importantă este următoarea apreciere făcută în moțiune: „*existența partidelor național-țărănesc-manist și național-liberal-brătienist, constituie o primejdie pentru libertățile democratice cucerite de poporul român după multe suferințe și sacrificii*“ ⁵⁷) (s.n.).

Asemenea manifestații au avut loc în toate orașele mai importante ale țării, la care au participat sute de mii de oameni ai muncii. Astfel, la Craiova au participat 10.000 cetățeni, la Iași 20.000, Brașov 40.000, Ploiești 50.000, Tîrgoviște 10.000, Cluj 40.000, Oradea 10.000, Sibiu 10.000, Arad 15.000, Brăila 30.000, Galați 30.000 ⁵⁸). În apărarea regimului democratic și împotriva reacțiunii s-au ridicat, de asemenea, oamenii muncii din orașele Sighișoara, Făgăraș, Constanța, Mediaș, Bacău etc. ⁵⁹).

Cu ocazia acțiunilor arătate, masele au cerut dizolvarea organizațiilor de tip fascist ale lui Maniu și Brătianu, precum și arestarea conducătorilor lor ⁶⁰). Cu toate acestea, P.C.R., ca forță conducătoare a regimului democrat-popular, și guvernul nu au trecut la dizolvarea acestor partide și la arestarea conducătorilor lor așa cum au cerut masele. Care este explicația acestei poziții a partidului comunist?

P.C.R. era conștient de faptul că, cu toate că mase de sute de mii de oameni au cerut dizolvarea acestor partide și arestarea conducătorilor lor, că ele erau părăsite de partea covârșitoare a maselor care înainte le urmau, totuși partidele „istorice“ mai aveau încă influență politică asupra unor pături înapoiate, mai ales din rîndurile țărănimii și ale micii burghezii orașenești. Prin intermediul chiaburimii satelor, cele două partide în îndeosbi

⁵⁵) *Scînteia*, din 13 noiembrie 1945.

⁵⁶) *Ibidem*.

⁵⁷) *Ibidem*.

⁵⁸) *Ibidem*, din 16 și 17 noiembrie 1945.

⁵⁹) *Ibidem*, din 16 noiembrie 1945.

⁶⁰) Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 499, f. 45, 48, 88; dos. 502, f. 66, 84; dos. 500, f. 360—361.

P.N.T.-Maniu, mai țineau sub influența lor o parte a țărănimii care încă nu era convinsă complet asupra marelui pericol ce-l reprezentau aceste partide pentru poporul nostru și care încă nu reușiseră să se rupă complet de mreaja demagogiei și a politicii lor reacționare.

Ținând seamă de acest fenomen, P.C.R. a considerat necesară continuarea luptei pentru completa demascare și izolare politică a acestor partide de masele care încă mai trăiau sub influența lor.

Tactica partidului comunist a arătat încă o dată marea tărie politică a P.C.R., marea încredere pe care o avea în mase, ca adevărate făuritoare ale istoriei. Dizolvarea acestor partide și arestarea conducătorilor lor ar fi putut fi realizată, dar forța P.C.R. și a regimului democratic consta tocmai în aceea că, bizuindu-se pe majoritatea covârșitoare a poporului și pe atașamentul lui nemărginit față de regimul democrat-popular, nu a dat curs acestei cereri a maselor atîta timp cît aceste partide nu erau *complet demascate și complet părăsite de mase*⁶¹⁾. Pentru realizarea acestui lucru, P.C.R. a continuat să desfășoare o intensă muncă politică în mase, mai ales în rindurile țărănimii, în vederea demascării în continuare a partidelor național-țărănesc și liberal și a conducătorilor lor — Maniu și Brătianu atît în legătură cu provocarea fascistă de la 8 noiembrie cît și în legătură cu întreaga lor politică antinațională, antipopulară, trădătoare față de popor și de țară.

În perioada următoare, organizațiile locale ale partidului comunist, cu ajutorul celorlalte partide și organizații democratice, au desfășurat o intensă muncă politică de demascare a reacțiunii interne și internaționale.

Astfel, de pildă, Comitetul județean P.C.R. Fălcu raporta că pentru demascarea provocării fasciste de la 8 noiembrie a organizat în ziua de 11 noiembrie o întrunire populară în cadrul Uniunii Patrioților cu participarea largă a populației, la care s-au desfășurat acțiunile bandelor huliganice și reacționare din ziua de 8 noiembrie și s-a trimis o moțiune președinției Consiliului de Miniștri, în care s-a cerut arestarea și judecarea principalilor vinovați în frunte cu Maniu și Brătianu și dizolvarea organizațiilor lor⁶²⁾. Tot la 11 noiembrie „au avut loc întruniri cu același caracter în centrele de plasă Fălcu și Răducăneni, organizate de Frontul Plugarilor, la care au participat un mare număr de țărani care și-au luat angajamentul de a sprijini guvernul Groza și au cerut arestarea principalilor vinovați în frunte cu Maniu și Brătianu“⁶³⁾.

În ziua de 18 noiembrie Comitetul județean P.C.R. Covurlui a organizat în toate centrele de plasă din județ mari întruniri, la care au participat țărani, în cadrul lor fiind dezbătute următoarele probleme: 1) Ce a însemnat în trecut guvernarea lui Maniu și Brătianu; 2) Cum au adus ei fascismul în țara noastră cauzînd toate greutățile pe care le simțim și astăzi (atunci — n.n.); 3) Barbariile provocate în ziua de 8 noiembrie de către partidele „istorice“ ale lui Maniu și Brătianu; 4) Rolul partidului comunist în trecut și acum⁶⁴⁾. Întruniri asemănătoare a organizat și Comitetul

⁶¹⁾ Vezi în această privință și Arhiva Comitetului Regional P.M.R. Timișoara, fond. 1, dos. 2, f. 248.

⁶²⁾ Arhiva Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., fond 1, dos. 500, f. 361.

⁶³⁾ Ibidem.

⁶⁴⁾ Ibidem, dos. 499, f. 45.

județean P.C.R. Brăila „unde s-au prelucrat următoarele teze: Manevrela reacțiunii în frunte cu Maniu și Brătianu, sarcinile comuniștilor în sectorul agrar și problema întăririi Frontului Plugarilor“⁶⁵).

O activitate politică deosebit de susținută pentru demascarea forțelor reacționare conduse de Maniu și Brătianu au desfășurat organizațiile Partidului comunist și la orașe. Astfel, după josnicul atac fascist de la 8 noiembrie, comitetul regional P.C.R. Banat a organizat în toate centrele muncitorești o largă campanie prin manifestații și adunări de masă pentru demascarea partidelor lui Maniu și Brătianu (Timișoara, Arad, Reșița etc.). „Adunarea și manifestația din Timișoara — se arată într-un raport al Comitetului Regional P.C.R. Timișoara — în special a impresionat prin amploarea ei de zeci de mii de oameni, care au manifestat într-un spirit foarte combativ. Cu greu s-au putut stăpîni masele ca să nu se năpustească asupra sediului P.N.Ț. și asupra cafenelelor unde-și au cuibul speculației și cei cu bursa neagră“⁶⁶). Apoi raportul a arătat că „lumea nu mai voia să se împraștie din fața prefecturii unde s-a încheiat manifestația, manifestînd incontinuu pentru guvernul Petru Groza, F.U.M. și F.N.D.“⁶⁷). Comitetul județean P.C.R. Brăila arăta, în raportul pe luna noiembrie 1945, că imediat după 8 noiembrie a continuat și mai intens „campania de lămurire prin ședințe în fabricile cele mai importante S.F.R. și I.M.B. unde s-a „...arătat muncitorilor adevărata față a manifestației de la 8 noiembrie, punînd accent pe metodele folosite de reacțiune“⁶⁸). Demascarea forțelor reacționare conduse de Maniu și Brătianu a fost preocuparea organizațiilor P.C.R. din întreaga țară nu numai prin întruniri, ci și prin alte mijloace: presă, muncă de agitație în rîndul maselor, lozinci tipărite și răspîndite etc.

Această muncă politică desfășurată de P.C.R., cu ajutorul celorlalte organizații și partide democratice, a avut o mare însemnătate politică în izolarea continuă de mase a partidelor burghezo-moșierești, în slăbirea continuă a pozițiilor lor, în consolidarea regimului democrat-popular.

Zdrobind toate aceste acțiuni contrarevoluționare, consolidînd pozițiile guvernului democratic, masele populare din țara noastră au continuat în cursul anului 1946 și 1947 sub conducerea P.C.R. cu și mai multă vigoare, lupta pentru adîncirea procesului revoluționar pe calea desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și trecerii la revoluția socialistă.

⁶⁵) Ibidem.

⁶⁶) Ibidem.

⁶⁷) Ibidem.

⁶⁸) Ibidem, f. 7.

ASPECTE PRIVIND DEZVOLTAREA INDUSTRIEI MINIERE IN REGIUNEA CRIȘANA ÎN ANII PUTERII POPULARE, OGLINDITE ÎN MATERIALUL ARHIVISTIC CREAT DE ÎNTREPRINDERILE MINIERE

I. GOLBAN

Poporul nostru trăiește perioada unor profunde transformări economice și politice de o amploare încă necunoscută în istoria sa. S-a produs o cotitură radicală în formele de organizare social-economică, în felul de trai și tradiții, în cultură și ideologie. S-a înfăptuit revoluția care clădește din temelii noua societate — societatea socialistă.

Încă la Conferința națională din toamna anului 1945 partidul nostru, indicind căile refacerii economiei distruse de război, a trasat ca linie generală a dezvoltării economice a României, linia industrializării și electrificării țării.

Congresul I al partidului din 1948 a înarmat partidul în vederea rezolvării sarcinilor construirii bazei economice a socialismului. Numai după scurt timp, în iunie 1948, statul democrat-popular a naționalizat principalele mijloace de producție — industria, băncile, transporturile, transformându-le în proprietate socialistă — bun al întregului popor muncitor. Prin aceasta a fost sfărâmată dominația economică a burgheziei, posturile de comandă din economia națională trecând în mâinile clasei muncitoare.

Naționalizarea a creat condițiile pentru conducerea planificată a economiei și a constituit premiza trecerii la industrializarea socialistă a țării.

Linia generală a partidului în construirea bazei economice a socialismului și-a găsit expresia în planurile anuale de stat pe anii 1949 și 1950, în planul de 10 ani de electrificare a țării și în primul plan cincinal.

Planurile anuale de stat pe 1949 și pe 1950 aveau ca obiectiv refacerea economiei naționale și trecerea la industrializarea socialistă a țării prin dezvoltarea industriei grele, și în special a industriei constructoare de mașini, a industriei extractive și energetice.

„Planurile de stat pe 1949 și apoi pe 1950, oglindeau linia partidului nostru de industrializare socialistă a țării. Astfel, din totalul de 82.000.000 lei destinați investițiilor în planul pe 1949, sumă ce depășea de 3.7 ori suma

investită în 1948, 47,2% au fost alocate pentru mijloacele de producție industrială și 21,2% pentru transporturi. În 2 ani, față de 1949, extracția minereului de fier a crescut cu 74%, a cărbunelui cu 40%, a petrolului cu 45%, producția de oțel cu 51%, cea de fontă cu 56%¹⁾.

În octombrie și decembrie 1950, plenarele Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român au luat două hotărâri de excepțională însemnătate, aprobând planul de 10 ani de electrificare și planul cincinal de dezvoltare a economiei naționale (1951—1955), care au constituit de fapt programul economic al partidului în această perioadă.

La cel de-al II-lea Congres al P.M.R., din decembrie 1955, făcându-se bilanțul drumului parcurs de la Congresul I, s-a arătat că poporul nostru a constatat cu bucurie și mândrie patriotică obținerea unor succese hotărâtoare în construirea bazei economice a socialismului, rod al muncii entuziaste a clasei muncitoare, a țărănimii muncitoare, a intelectualității, sub conducerea P.M.R.

„Volumul producției industriale — se arată în documentele Congresului al II-lea al P.M.R. — în 1955 este de 2,9 ori mai mare decât în 1938 și de 3,4 ori mai mare decât în 1948. Au fost create noi ramuri industriale care nu existau în România veche: producția de utilaj petrolier, de utilaj minier, de utilaj energetic, de tractoare și mașini agricole, producția de camioane, sectoare noi ale industriei chimice, extracția de minereu de uraniu și altele²⁾).

La Congresul al III-lea — eveniment de importanță istorică în viața partidului și poporului nostru, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej sublinia: „în Republica Populară Română a fost creată baza economică a socialismului; aceasta constituie o măreață victorie a clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității³⁾).

De asemenea, tot în raportul C.C. al P.M.R. prezentat la Congres se arată: „Ceea ce caracterizează politica partidului este ofensiva neîntreruptă a socialismului, înfăptuirea consecventă a industrializării țării, a transformării socialiste a agriculturii, a revoluției culturale. Au crescut continuu forțele de producție ale țării, s-au lărgit și consolidat relațiile de producție socialiste în toate ramurile economiei naționale⁴⁾).

Ritmul de creștere a producției globale industriale a fost în anii 1956—1960, de 10.8 la sută. Ritmul intens al industrializării țării noastre, ca și cel al celorlalte țări ale lagărului socialist, reflectă superioritatea economiei socialiste asupra economiei capitaliste și confirmă că ritmul rapid de dezvoltare este o lege generală a socialismului, care-i asigură victoria în întrecerea economică pașnică cu capitalismul.

Succesele deosebite obținute în ramurile industriale, hotărâtoare pentru dezvoltarea întregii economii naționale — siderurgia, construcția de mașini,

¹⁾ *Partidul Muncitoresc Român, conducătorul poporului muncitor în lupta pentru construirea bazelor economice ale socialismului (1948—1950)*, Ed. Politică, Buc., 1956, p. 36.

²⁾ *Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român*, Ed. Politică, Buc., 1956, p. 49.

³⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport la cel de-al III-lea Congres al P.M.R.*, Ed. Politică, Buc., 1960, p. 6.

⁴⁾ *Ibidem*.

chimia, energia electrică — confirmă justețea politicii partidului care, călăuzindu-se după învățătura marxist-leninistă cu privire la construcția socialismului, infăptuiește industrializarea socialistă a țării, pe baza dezvoltării cu precădere a industriei grele.

Alături de celelalte ramuri ale economiei naționale, industria minieră a cunoscut în anii regimului democrat-popular un avânt continuu.

În anii care au urmat actului naționalizării, s-a intensificat și lărgit exploatarea lignitului în bazinele carbonifere. S-a extins mecanizarea extracției, s-au executat lucrări miniere de cercetare și deschidere, necesare creării de noi rezerve în exploatarea existente, s-au construit instalații de ameliorare a lignitului.

Corespunzător cu cerințele creșterii producției industriale și agricole, dezvoltării construcțiilor și transporturilor, s-a lărgit baza energetică: producția de cărbuni, țiței, gaze naturale, energie electrică.

Industria cărbunelui asigură în măsură tot mai sporită cerințele crescânde de huiă pentru cocsul metalurgic. A sporit extracția lignitului și cărbunelui brun și au fost puse în evidență importante rezerve.

Printr-o muncă continuă, s-a realizat folosirea din plin a utilajelor și mecanismelor de care dispun minele, pentru introducerea mecanizării complexe a lucrărilor de abataj, încărcat și transportat în subteran. S-au luat măsuri pentru generalizarea experienței frunțașilor mineri și se aplică pe o scară tot mai mare metodele avansate de muncă: abatajele frontale.

Directivele cu privire la planul de 6 ani și programul de perspectivă, elaborate pe baza unei analize științifice a posibilităților și necesităților dezvoltării economiei noastre naționale, adoptate la cel de-al III-lea Congres al P.M.R., au deschis perspective însuflețitoare în desăvârșirea construcției socialiste în trecerea treptată la construirea societății comuniste în Republica Populă Română.

Dezvoltarea impetuoasă a țării noastre nici nu se putea închipui, nu era nici măcar de conceput, în condițiile României burghezo-moșierești.

Care era situația industriei românești înainte de naționalizare și cum se prezenta moștenirea primită de la acest regim exploator?

Industria țării noastre nu s-a putut dezvolta în trecut din cauza claselor exploatoare în frunte cu monarhia — care mențineau țara într-o mare înpoiere economică — deși condițiile naturale erau favorabile pentru crearea unei industrii puternice și unei agriculturi dezvoltate. La această situație au contribuit în mod nemijlocit trustrile internaționale, care au împiedicat dezvoltarea economică a țării, în general, și a industriei, în special.

Preocuparea principală a societăților capitaliste internaționale era acapararea bogatelor resurse naturale ale României pentru a le vinde sub forma de semifabricate sau produse finite pe propria noastră piață, cu prețuri înzecite.

Trebuie remarcat că în întreprinderile și așa puține care au luat ființă în trecut, nivelul tehnic era extrem de înapoiat. Capitaliștii n-au urmărit altceva decât realizarea de profituri cât mai mari, fără să se ocupe de introducerea tehnicii noi, care necesita investiții mari de capital.

În România, socotită de exponenții burgheziei și moșierimii ca o țară „eminamente agricolă“, nu existau nici măcar acele ramuri ale industriei care

să asigure cît de cît baza tehnico-materială a agriculturii. Monopolurile capitaliste, care dictau politica guvernelor burghezo-moșieresti au împiedicat, prin presiuni economice și șantaj politic, crearea în țară a mării industrii în măsură să valorifice bogatele noastre resurse naturale și să contribuie la ridicarea întregii economii.

După răsturnarea dictaturii antonesciene și eliberarea patriei noastre de sub jugul fascist, cercurile imperialiste internaționale, și mai cu seamă reprezentanța marelui capital monopolist anglo-american, care dominau altă dată în economia românească, au căutat, sprijinindu-se pe guvernele Sănătescu și Rădescu — cu sprijinul regelui și al partidelor istorice ale lui Maniu și Brătianu —, să impună din nou stăpînirea lor asupra economiei naționale.

Trusturile internaționale și capitaliștii autohtoni, partidele istorice și social-democrații de dreapta căutau să producă perturbări în economia națională, să agraveze inflația, să creeze nemulțumiri în rindurile muncitorilor și țăranilor. Sabotajul în industrie a fost organizat de reacțiune în scopul de a compromite refacerea economiei naționale și de a transforma din nou țara noastră într-o anexă a capitalismului anglo-american.

Datorită însă luptei neobosite, eforturilor depuse de clasa muncitoare sub conducerea Partidului Muncitoresc Român, planurile lor au eșuat, majoritatea întreprinderilor industriale, a rafinăriilor, a sondelor etc. fiind redat producției, chiar în perioada de la eliberarea țării pînă la naționalizare.

Un ajutor deosebit de prețios în lupta pentru refacerea economiei distruse de război l-a avut țara noastră din partea Uniunii Sovietice, care ne-a sprijinit prin livrarea de materii prime și utilaje pentru industrie, a trimis ingineri și tehnicieni specializați care au ajutat la pregătirea cadrelor noastre. Întreprinderile mixte romîno-sovietice, sovromurile au constituit un puternic punct de sprijin în lupta maselor muncitoare din România pentru redresarea economică a țării, pentru zădărnicierea sabotajului trusturilor americane și engleze și a slugilor lor din partidele istorice, pentru întărirea regimului democrat-popular.

Materialele documentare din arhiva Trustului minier „Ardealul“, din arhivele exploatărilor și sectoarelor miniere aparținătoare, oferă date și informații deosebit de interesante, din care se poate trage o concluzie succintă cu privire la dezvoltarea industriei miniere din această regiune.

*

*   *

În anii puterii populare, pe întreg teritoriul Republicii Populare Romîne s-au identificat, atît în sectorul cărbunelui cît și în sectorul minereurilor și cel al substanțelor minerale nemetalifere, numeroase zăcăminte importante prin varietatea substanțelor minerale utile și prin cantitatea și calitatea rezervelor descoperite.

De la o exploatare nesistematică, în timpul regimului burghezo-moșieresc, făcută deseori cu mijloace rudimentare, lipsite de tehnica securității și de protecția muncii, după 23 August 1941, industria minieră din țara noastră a ajuns, datorită grijii partidului și guvernului, la un înalt nivel tehnic. Majoritatea proceselor de producție au fost mecanizate, ceea ce a dus la ușurarea muncii fizice a muncitorilor mineri, creîndu-se premisele ridicării

productivității muncii și sporirii cîștigului lor. Totodată, muncitorilor mineri li s-au creat condiții de trai materiale și culturale mai bune, prin aplicarea sistemelor stimulatorii de salarizare, prin construirea de locuințe, școli, spitale, cluburi etc.

Dezvoltarea producției de cărbuni în anii puterii populare a avut loc concomitent cu repartizarea mai rațională a acestei producții pe bazine și mine, dezvoltîndu-se mai mult acele bazine sau mine care rămăseseră în urmă.

Și bazinele carbonifere din regiunea Crișana, cele de la Derna — raionul Marghita, Sărmășag — raionul Șimleu, Bratea — raionul Aleșd, au fost reorganizate și dezvoltate conform cerințelor industriei noastre socialiste. Simultan cu lucrările de cercetare, care au urmărit dezvoltarea exploataării în extindere a minelor în funcțiune, s-a desfășurat o acțiune susținută pentru concentrarea producției de cărbuni în unități mari care să asigure condiții cât mai economice de exploatare. Astfel, de la 1 februarie 1962 exploataările miniere „Derna-Tătăruș“ și „Voivozi“ s-au unificat formînd acum o singură exploatare, cu sediul la „Voivozi“.

Înainte însă de a vorbi mai pe larg despre puternica dezvoltare a industriei miniere din regiunea Crișana, considerăm foarte util atît pentru cititorul de rînd cît și pentru cercetător, să facem un scurt istoric al exploataării miniere din aceste locuri, pentru a ne da seama mai bine de modul cum se făcea extracția în trecut, în ce condiții lucrau muncitorii și care este situația în prezent.

Exploatarea lignitului, a nisipului bituminos în minele de cărbuni din regiune, a fost începută cu multe decenii în urmă ⁵⁾.

Astfel, în 1869, ia ființă „Societatea carboniferă Borodul Mare“, care, prin Pallady Mihai, solicită posesorul proprietarilor din Borod, în legătură cu exploatarea cărbunelui din cele 7 comune aparținătoare posesorului: Cetea, Borodul Mare, Borodul Mic, Cornișel, Beznea, Topa de Criș și Valea Mare.

Cercetările geologice, lucrările de exploatare, care atunci erau abia la începutul lor, au antrenat în scurt timp un număr de geologi preocupați de a stabili, măcar aproximativ, cantitatea de rezerve a zăcămintelor de cărbuni din zona subcarpatică a Munților Apuseni.

Între primii geologi, sînt cunoscuți austriecii Hauer și Wolf, între 1850—1860, iar mai tîrziu, între anul 1880—1900 maghiarii Mattiyasivski Jakab, Kaufman Kamillo, Zsontag Tamaș, care au întocmit diverse rapoarte despre zăcămintele de lignit și nisip bituminos.

Cercetările geologice continuă și după anul 1900, antrenînd un număr mai mare de geologi. Datorită acestor cercetări se descoperă noi rezerve de zăcămintele în diferite puncte ale Bihorului.

⁵⁾ Datele privind istoricul cercetărilor geologice și începutul exploataărilor de cărbuni au fost extrase din: *Raport geologic asupra explorărilor pentru cărbuni din regiunea Cornișel-Mișca (bazinul Borod)*, T.E.C., 1956, p. 4—5; 2. *Raport asupra lucrărilor hidrogeologice executate la zăcămintul de lignit Sărmășag, în anul 1960*, T.P.D.M.N., Buc., 1961, p. 1—8; 3. *Proiect de sistematizare (plan de perspectivă) al exploataării miniere Voivozi*, 1962; 4. *Dosar 7/3, 1962, Rapoarte, informații și situații privind dezvoltarea întreprinderii, Serviciul Planificare al Exploataării miniere „Să-lajul“ Sărmășag*.

Ceea ce caracterizează cercetările efectuate în condițiile exploatării capitaliste este faptul că n-a existat nici o preocupare pentru determinarea sistematică a rezervelor de cărbuni, care să constituie baza materială sigură a dezvoltării producției în viitor. Mergîndu-se pe această cale, cunoștințele asupra modului de dezvoltare a rezervelor și asupra caracteristicilor zăcămintelor erau puține sau lipseau complet.

După eliberare, dar mai ales în perioada care a urmat naționalizării, cercetările geologice au căpătat de la început un caracter sistematic.

Geologul român M. Pauca, reia cercetările în aceleași regiuni subcarpatice. Observațiile și rezultatele sale, le-a concretizat în câteva lucrări dintre care amintim doar *Geologia regiunii cu zăcăminte de lignit și asfalt în capătul de Vest al Munților Plopișului-Rez, județul Bihor*, lucrare publicată în anul 1947.

Începînd cu anul 1950, cercetările geologice sînt continuate de către Institutul de studii și explorări miniere, Institutul de studii și explorări a cărbunelui, Trustul de explorări carbonifere, Trustul de prospecțiuni, explorări și deschideri de mine noi, prin care s-a urmărit promovarea rezervelor de cărbune și obținerea datelor de bază hidrogeologice. Astfel de cercetări s-au efectuat în împrejurimile localităților Cornișel-Mișca, Suplacul de Barcău-Porți, Ip-Zăuani, Popești, Vărzari, Borumlaca, Sărmășag.

În anul 1955, în incinta fermei de stat din comuna Suplacul de Barcău, regiunea Marghita, a fost săpat un puț pentru alimentarea cu apă a fermei. Pe măsură ce lucrările de săpare a puțului înaintau, s-a întilnit, la o mică adîncime, un strat de nisip bituminos, din care a ieșit la suprafață urme de ulei în noroiul de foraj. Aceasta a constituit prima indicație despre existența zăcămintului de nisip bituminos în jurul acestei localități.

Lichidul negru, vîscos, cu mirosul puternic de păcură, a fost analizat în laboratorul exploatării miniere „Derna-Tătăruș“. Aici s-a constatat că din acesta, fără nici o prelucrare specială, se poate obține, prin deshidratare și sedimentare, un combustibil industrial, care poate fi folosit la injectoarele de ardere. Tot din acest lichid se mai pot obține următoarele produse: 8—10% motorină, 20—22% ulei mineral, circa 70% bitum. Foarte important este faptul că de aci se poate obține un gudron stabilizat, necesar asfaltării șoselor.

Un merit deosebit în cercetarea și valorificarea acestui zăcămint îl are colectivul explotării miniere „Derna-Tătăruș“. Pe baza cercetărilor efectuate în laboratorul acestei exploatări, s-au început apoi lucrările de exploatare a nisipului bituminos din această regiune.

Rezervele de nisip bituminos descoperite în regiunea dintre Suplacul de Barcău-Porți sînt în cantități deosebit de mari, ceea ce deschide perspective și mai mari dezvoltării economice a regiunii.

Una din cele mai vechi exploatări miniere din regiune este cea de la „Derna-Tătăruș“ deschisă încă în 1874. Faptul că zăcămintele, în primul rînd cele de nisip bituminos, prezentau o mare rentabilitate, a condiționat apariția în 1877 a 11 concesiuni la Tătăruș. Din acest moment, lucrările de exploatare se lărgesc, fără însă a cunoaște o dezvoltare sistematică, mai ales dacă ne referim și la rezervele existente.

Exploatarea lignitului din regiunea Cornișel-Mișca, a fost începută în anul 1900, de către o societate pe acțiuni. Mare parte din această porțiune a fost exploatată pînă în anul 1929, cînd societatea a intrat în lichidare, deoarece mina a fost inundată. În 1927 s-au deschis, tot în această regiune cîteva galerii, care au fost complet exploatate în timpul războiului.

În bazinul „Sălajul“ Sărmășag, prima mină deschisă este cea de la Bobota, în 1906, avînd pînă la naționalizare mai mulți proprietari. În anul 1944 s-a deschis o altă mină în acest bazin, la Chieșd.

Deschiderea minei Sărmășag s-a efectuat în anul 1941, de către societatea anonimă „Minele de cărbuni din Sălaj“, cu sediul la Baia Mare, ai căror proprietari (tot cei de la Bobota) rămîn pînă la naționalizare.

Deși deschise cu multe decenii în urmă, în momentul naționalizării, exploatarea de lignit se aflau într-o stare de înapoiere deosebit de pronunțată. Toate procesele de producție din exploatarea miniere, ca: perforarea găurilor de mină, tăierea cărbunelui, încărcarea în fronturile de abataj, transportul pe galerii și alte lucrări, făcîndu-se numai manual.

Instalațiile tehnice din incintele minelor se compuneau din triaje și rampe de încărcare rudimentare. Instalațiile de sortare sau de preparare lipseau. Ca metodă de exploatare era generalizată metoda abatajelor-cameră⁶⁾, din care se obținea o productivitate scăzută.

Dotarea cu utilaje a minelor de lignit, era redusă la troliuri de extracție⁷⁾, vagonete și scule manuale. Lipseau perforatoarele, benzile transportoare, locomotivele, ventilatoarele. Multe dintre mine erau lipsite total de energie electrică sau dispuneau de cantități insuficiente produse de locomobile sau mici grupuri electrogene.

Despre existența condițiilor de protecție a muncii și social-culturale, chiar cele mai elementare, nu se poate nici aminti, pentru că nu au existat. Iată deci în ce condiții erau obligați minerii să muncească pentru o bucată de pîine.

Pentru a exemplifica această situație, cităm următoarele, din articolul „Bazinul minier Sălajul“, publicat în ziarul Crișana, în care se descriu condițiile mizerabile în care era pus să lucreze muncitorul⁸⁾.

„Cîțiva oameni de-a lungul pîriului Zenicelului de la marginea comunei Bobota, fac primele încercări de exploatare a cărbunelui. Producția de cărbune este extrem de redusă și realizată cu mijloace tehnice înapoiate. Muncitorul nu are dreptul să vorbească despre protecție sau despre securitatea muncii. Cei cîțiva mineri care lucrează își procură lemn pentru bandajare din pădure, cărîndu-l în spinare pînă la abataj. Galeriiile se fac, în cele mai multe cazuri, fără ajutorul nici măcar al lemnului; se sapă pur și simplu, fără armătură, „la noroc“.

La intrarea în galerie minerii își spun „noroc bun“ și pentru cele cîteva tone ce se exploatează, unii dintre ei nu se mai întorc la suprafață. Deseori, tona de cărbune costă viața unui om“.

⁶⁾ Abataj : locul de muncă unde se execută operația de tăiere și de extracție a zăcămintelor; abataj-cameră, metodă de tăiere și de extracție a minereului, cu un front de patru-șase metri.

⁷⁾ Troliu : aparat folosit pentru ridicarea sau transportul cărbunelui din subteran.

⁸⁾ Ziarul Crișana, din august 1962.

Toate acestea se întâmplau la câțiva ani de la deschiderea minei, în anul 1910. Este numai unul din multele aspecte, care puteau fi întâlnite la toate minele existente în țara noastră în condițiile regimului burghezo-mosieresc.

De asemenea, pentru a completa tabloul, trebuie să arătăm condițiile grele de viață și de trai, din cauza lipsei de locuințe, a lipsei de dispensare, spitale, biblioteci, cit și alte condiții social-culturale.

Caracteristic pentru felul în care se lucra în trecut în mină este că deseale întreruperi ale procesului de producție influențau lărgirea și mărirea producției. Tehnica înapoiată, condițiile grele de muncă, nu au permis dezvoltarea producției în industria minieră, înregistrându-se producții anuale mici, care azi sînt realizate în numai câteva luni.

Producția de cărbune, lignit și nisip bituminos, în loc să se dezvolte, să crească, înregistra scăderi de la un an la altul. Un astfel de exemplu ni-l oferă producția de cărbune lignit de la exploatarea minieră Derna-Tătăruș. Între anii 1893—1917, s-au extras 753 mii tone lignit, cu o producție maximă de 73 mii tone în anul 1908. Această cantitate era extrasă aproape în întregime de la minele din Budoi. Între anii 1918—1926, producția anuală a scăzut, de la 73 mii tone, la 30 mii tone lignit. În perioada anilor următori, 1927—1939, s-au extras pînă la 423 mii tone. Între 1930—1937 se produc repetate stagnări în procesul de producție.

După naționalizare, în fața exploatărilor miniere din regiune, s-au ridicat o serie de probleme deosebit de dificile. De rezolvarea acestor probleme era strîns legată dezvoltarea nu numai a industriei miniere, ci și dezvoltarea celorlalte ramuri industriale atît din regiunea noastră cît și din celelalte regiuni ale țării.

În primul rînd, a trebuit să se desfășoare o activitate susținută și sistematică pentru determinarea rezervelor de cărbuni, care să constituie baza materială a dezvoltării minelor în viitor, în ritmul cerut de sarcinile construcției socialiste.

Prin lucrările geologice de cercetări, s-au determinat noi bazine cu rezerve importante de lignit la Ip-Zăuani, Valea Neagră (Bratca), Vărzari (Voivozi), iar pe de altă parte s-au determinat rezerve noi și s-au extins cîmpurile miniere ale exploatărilor Derna-Tătăruș, Budoi-Borumlaca, Sărmășag, Chieșd, Cornișel.

În locul fostelor întreprinderi miniere pentru extragerea cărbunelui din regiunea Crișana și Cluj, în care se lucra cu mijloace și metode înapoiate, a luat ființă Trustul minier „Ardealul” care a însemnat o cotitură în dezvoltarea industriei miniere din regiune.

În cadrul acestui trust s-au unit următoarele exploatări și sectoare miniere:

- 1) Exploatarea minieră „Salajul”-Sărmășag, raionul Șimleu.
- 2) Sectorul minier Ip, raionul Șimleu.
- 3) Exploatarea minieră „Voivozi”, raionul Marghita (căreia de la 1 februarie 1962 i s-a alăturat exploatarea minieră „Derna-Tătăruș”, formînd o singură exploatare).
- 4) Exploatarea minieră „Bratca”, raionul Aleșd.

5) Exploatarea minieră „Șunciuș“, raionul Aleșd (începînd cu anul 1962).

La acestea se adaugă cele două exploatări miniere de cărbune brun din regiunea Cluj : Șorecani și Surduc.

Trustul minier dispune de o fabrică de prefabricate din beton, în cadrul căreia se execută bolțarii⁹⁾, și un atelier de reparații care în același timp fabrică și armăturile metalice pentru galerii.

Trustul minier „Ardealul“ a procedat la aplicarea unui complex de măsuri tehnico-organizatorice care să asigure continua dezvoltare a producției de cărbuni, dotarea exploatărilor și sectoarelor miniere cu utilajul necesar, crearea de condiții social-culturale tot mai bune pentru mineri.

Iată și un scurt tablou al dezvoltării producției. Ca urmare a grijii acordate de partid și de guvern sectorului carbonifer, numai în perioada 1948—1958, producția de lignit a înregistrat creșteri foarte mari față de anul 1938. Astfel, în anul 1958, producția de lignit a fost de 9,3 ori mai mare, iar producția numai pe anul 1958 — de peste 10 ori mai mare decât producția anului 1938¹⁰⁾.

Date exacte privind producția de cărbune înainte de 1948 la exploatarea miniere din regiune lipsesc în general din cauză că materialul arhivistic ce s-a păstrat din această perioadă este foarte puțin, iar la unele exploatări nu există de loc.

Pentru a ilustra dezvoltarea producției de lignit la cele două mari bazine carbonifere din regiunea noastră, „Sărmașag“ și „Voivozi“, vom pleca de la producția anului 1948, considerînd-o în procente de 100 la sută¹¹⁾.

Din tabloul de mai sus reiese că față de anul 1948 — luat ca an de bază — în anul 1961 producția de lignit la minele din cadrul celor două exploatări a crescut de aproape 6 ori. Aceleași creșteri s-au înregistrat și la celelalte mine din cadrul Trustului minier.

Aceste creșteri ale producției de lignit sînt deosebit de grăitoare. Ele subliniază și mai mult forța, ritmul de dezvoltare a industriei miniere din regiunea Crișana, în întreg ansamblul economiei socialiste care se dezvoltă planificat, față de economia capitalistă, căreia îi sînt caracteristice haosul și crizele economice.

În vederea organizării raționale a procesului de producție s-au determinat raporturile optime dintre lucrările de deschideri, pregătiri, abataj și transport. De asemenea, au fost studiate, în cadrul fiecărei exploatări miniere, metodele de exploatare adecvate și condițiile cele mai potrivite pentru creșterea productivității muncii și în consecință, creșterea sarcinilor din planurile anuale de stat.

Orientarea investițiilor din anii de după naționalizare a fost factorul

Anul	Exploatarea minieră „Sălajul“	Exploatarea minieră „Voivozi“
1948	100 %	100 %
1949	219 %	133 %
1950	227 %	142 %
1955	410 %	393 %
1960	555 %	491 %
1961	570 %	580 %

⁹⁾ Bolțari : blocuri de beton utilizate la armarea galeriilor cu zidărie continuă sau la armarea galeriilor cu inele de beton.

¹⁰⁾ Dezvoltarea industriei socialiste în R.P.R., Ed. Științifică, Buc., 1959, p. 64.

¹¹⁾ Dosar statistic 1957/1961, Serviciul Planificare, Trustul Minier „Ardealul“.

hotărîtor care a dus la dezvoltarea producției de lignit de la exploatarea miniere din regiune. Lucrările de investiții s-au executat într-un ritm rapid, necunoscut în timpul regimului burghez-moșieresc. Investițiile în condițiile regimului burghez-moșieresc se făceau numai în acele ramuri ale economiei, care aduceau profituri maxime într-o perioadă de timp scurtă.

Numai așa se explică și faptul că tehnica, cuceririle noi ale științei, cu greu își făceau drum în ramurile industriale, inclusiv în industria minieră.

Un alt fapt pentru care capitaliștii nu erau interesați să facă mari investiții era mîna de lucru ieftină, folosită pe scară largă. Pe capitaliști nu-i interesau nici condițiile de muncă, nici dese accidente care puneau capăt multor vieți, unicul scop fiind asigurarea creșterii profitului.

Corespunzător cu cerințele economiei socialiste, sumele investite în industria minieră, pentru extracția cărbunelui și a altor minereuri, au fost folosite la realizarea unor numeroase obiective industriale și social-culturale. Cităm doar cîteva :

— executarea de lucrări geologice de explorare, prin sondaje și lucrări miniere, pentru determinarea rezervelor de cărbuni.

— executarea de construcții miniere pentru sistematizarea minelor existente și deschiderea de mine noi care să asigure îndeplinirea sarcinilor de producție mereu crescînde ;

— executarea de construcții industriale, ca : silozuri, ateliere, căi ferate de acces, linii de racord la rețelele energetice, uzine energetice proprii pentru nevoile minelor etc., care să asigure un flux tehnologic continuu în procesul de producție :

— achiziționarea de utilaje, mașini și agregate, care să permită mecanizarea procesului de producție, atît pentru ușurarea efortului fizic al muncitorilor, cît și pentru creșterea productivității muncii ;

— executarea de construcții social-culturale care să asigure cît mai bune condiții de trai ale minerilor.

Dăm mai jos o statistică a dinamicii investițiilor folosite de către Trust, în perioada 1949—1961 ¹²⁾.

1949 ...	5.115.000 lei
1950 ...	6.499.000 "
1951—1955	231.717.000 "
1956—1960	267.521.000 "
1961 ...	52.073.000 "

Așa cum ușor se poate constata, în cadrul fiecărui plan anual și mai ales în cadrul planurilor cincinale, investițiile au sporit considerabil, ca urmare a necesităților impuse de creșterea producției. Obiectivele construite au fost în deplină concordanță cu sarcinile de plan.

În atenția conducerii Trustului minier a stat îndeplinirea planului la lucrările de investiții. În ultimul timp au fost luate măsuri în vederea desfășurării normale a activității la săpărea și betonarea lucrărilor miniere. Brigăzile care lucrează la săpări au fost asigurate din timp cu materiale de susținere prin intrarea parțială în funcțiune a unui atelier de prefabricate.

¹²⁾ Dosar II/2, volumul 2 : Dări de seamă statistice periodice, 1962, Serviciul Investiții, T.M.A.

La realizarea în bune condiții a lucrărilor de investiții miniere au contribuit și îmbunătățirile aduse sistemului de betonare a vetrei galeriilor. De asemenea, s-au executat construcții care să asigure evacuarea continuă și ritmică a producției, deservirea normală a procesului de producție și alimentare cu energie electrică a exploatărilor și sectoarelor miniere. Astfel amintim că la cele două exploatare miniere „Voivozi” și „Sălajul” ca și la celelate mine, s-au construit linii de cale ferată îngustă, ateliere, magazii, depozite, stații de transformare. S-au construit câte un siloz la Voivozi și Sărmășag. Tunelul ce s-a construit între Chieșd-Sărmășag, leagă sectoarele respective și canalizează toată producția spre instalația de sortare și însilozare din Sărmășag. Linia ferată Voivozi-Vărzari-Borumlaca a permis deschiderea și punerea în exploatare a bazinului Borumlaca-Vărzari-(Voivozi).

O preocupare de seamă pentru lărgirea și creșterea producției se manifestă în direcția mecanizării întregului proces de producție.

Nivelul sporit al producției de cărbuni a impus extinderea tehnicii noi, atât la lucrările de înaintare cât și la cele din abataje.

Exploatarea cărbunelui aproape că nu se mai face prin sistemul abatajelor cameră, cu front scurt, care se caracteriza printr-o productivitate a muncii scăzută. S-a extins metoda de exploatare a abatajelor frontale cu front lung¹³⁾. Această metodă, care pe de o parte asigură muncitorilor un aeraj mai bun și condiții mai bune de siguranță, iar pe de altă parte permite introducerea mecanizării complexe, a fost extinsă astfel încât, la finele primului trimestru al anului 1962 aproximativ 44 la sută din totalul producției din abataje s-a obținut din abatajele frontale.

Obositoarea muncă de tăiere manuală, care răpea din timpul productiv, a fost înlocuită prin tăierea cu mașina. La sfârșitul anului 1961 tăierea mecanică reprezenta 34 la sută din producția abatajelor frontale. În prezent se experimentează combina de abataj poloneză K.W.B.—2, în bazinul Sărmășag, după ce a fost experimentată în bazinul Voivozi.

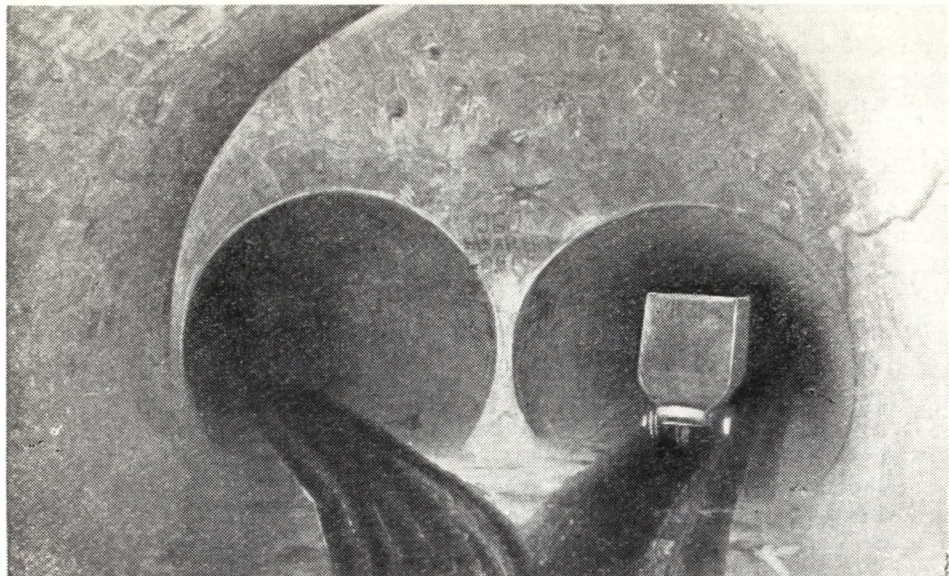
Sectorul minier Chieșd din cadrul exploatării „Sălajul” se mândrește cu faptul de a fi devenit prima mină de lignit din țară, unde transportul cărbunelui este mecanizat sută la sută, încă din anul 1954. Cărbunele este transportat de la locul de muncă și pînă la suprafață de transportoare cu racle și transportoare cu bandă de cauciuc. Pînă în 1954 din abatajele cameră, cărbunele era transportat pînă la zi cu vagonetele de lemn, dimensionate după gabaritul abatajului sau lopătat 10—15 m, pînă la galeria de pregătire a abatajelor¹⁴⁾.

Pentru economisirea lemnului de mină a fost generalizată susținerea cu fier a abatajelor frontale de lignit, susținerea cu inele din prefabricate din beton (bolțari) a galeriilor și este în curs extinderea susținerii metalice a abatajelor frontale cu straturile subțiri.

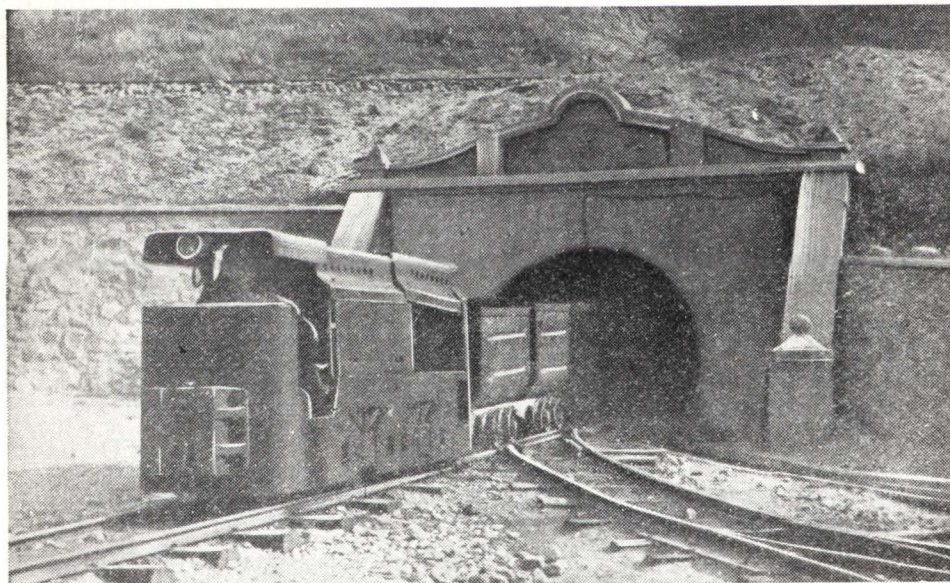
Ca urmare a susținerii metalice, a fost redus consumul de lemn de mină din abatajele frontale de la 60—70 m.c. pe 100 tone extracție, la 15—20 m.c. Totodată, prin folosirea grinzii în consolă, s-au putut introduce peste tot trans-

¹³⁾ Abataj frontal: metodă înaintată de exploatare, cu un front de 30—100 m.

¹⁴⁾ Din articolul *Bazinul minier „Sălajul”*, în ziarul „Crișana”, din 3 august 1962.

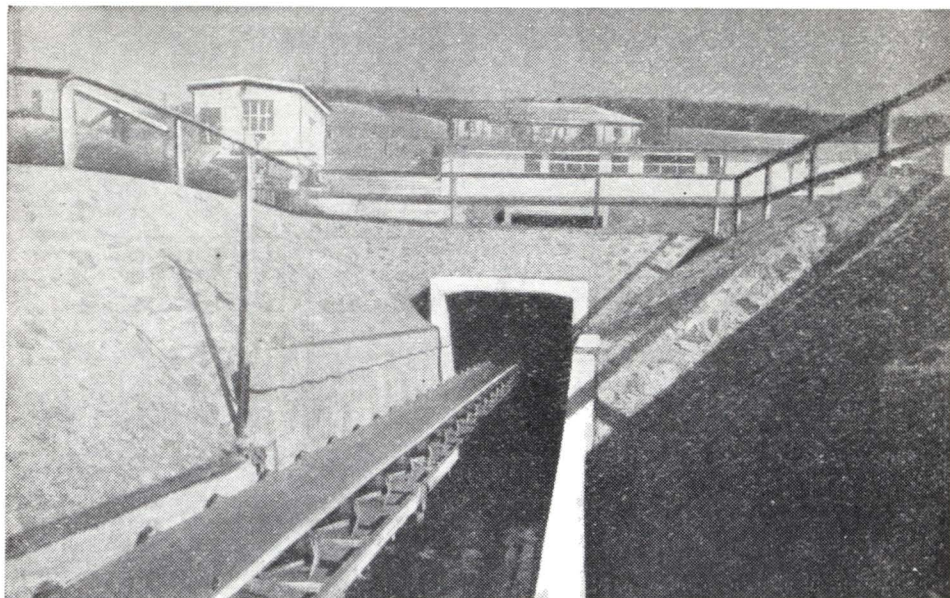

Tunelul de la Sărmășag

Vedere de la intrarea în mina Borumlaca

portoare blindate, care permit pușcarea directă pe ele, ceea ce face ca circa 40 la sută din producția abatajelor să fie transportată fără încărcare manuală. De asemenea, susținerea în consolă cu transportoarele blindate a făcut posibilă experimentarea combinei de abataj K.W.B.—2¹⁵⁾.

Bandă transportor cu ajutorul căreia se transportă cărbunele.

Susținerea galeriilor în inele cu bolțari a făcut posibilă menținerea în stare de funcționare a unor mine întregi — Sărmășag, Chieșd, Ip — care nu puteau fi susținute cu lemn din cauza presiunilor mari.

Reducerea consumului de lemn de mină este o acțiune continuă : în prezent se duce lupta pentru crearea condițiilor care să asigure reducerea de consum pînă la 35 m.c. pe 100 tone producție, sarcină rezultată din directivele Congresului al III-lea al P.M.R., în care se arată că : „consumul specific de lemn de mină se va reduce de la 53 m.c. pe mia tone de cărbune extras în 1959, la cel mult 35 m.c. în 1965, prin extinderea abatajelor frontale cu armare metalică“¹⁶⁾.

Aceste directive au prins deja viață la exploatarea minieră „Sălajul“ Sărmășag. Dacă în anul 1950 consumul specific de lemn de mină pe mia tone cărbune era de 81 m.c., încă în cursul anului 1961 s-a înregistrat o depășire a prevederilor directivelor Congresului al III-lea, consumul specific fiind de numai 34 m.c., față de 35 m.c. cît prevăd directivele¹⁷⁾.

¹⁵⁾ Din „Realizări ale Trustului minier „Ardealul“, în „Revista Mînelor“, nr. 8, 1962.

¹⁶⁾ Congresul al III-lea al P.M.R., Ed. Politică, Buc., 1960, p. 655.

¹⁷⁾ Dosar 8/5 — indici — 1961, Serv. Planificare, E. M. „Sărmășagul“.

Tot la exploatarea „Sălajul“ trebuie să amintim că la lucrările de deschideri și pregătiri s-a introdus complet armarea cu bolțari și fier. Aceasta a dus la creșterea vitezei de înaintare de la 19 m. pe lună cit era în 1958, la 45 m. pe lună în cursul acestui an. În luna iulie 1962, brigada condusă de Ioan Zaha de la Sectorul II Sărmășag, brigadă fruntașă pe exploatare, a realizat la înaintări o viteză lunară de 62 m.

La lucrările de înaintări, prin introducerea combinei, vitezele de înaintare au sporit și mai mult, realizându-se lunar pînă la 65 m. Asemenea rezultate sînt posibile numai prin folosirea celor mai adecvate metode, prin extinderea mecanizării proceselor de producție — preocupări de seamă ale întregului Trust.

Dăm mai jos un tabel statistic din care se poate urmări creșterea înzestrării cu principalele utilaje la minele aparținătoare Trustului minier ¹⁸⁾.

Denumirea utilajului	1947	1957	1963
Locomotive de mină	1	16	32
Mașini de havat (de tăiere)	1	10	18
Perforatoare electrice	—	23	253
Transportoare cu raclete	—	32	62
Transportoare cu bandă de cauciuc	—	5	12
Troliuri	9	50	228

Rezultă deci că s-a realizat un salt considerabil în domeniul mecanizării producției. Comparativ cu anul 1947, saltul este și mai mare dacă ținem seama de faptul că în acel an mecanizarea era aproape inexistentă la minele de lignit.

În vederea introducerii tehnicii noi, avansate, inovatorii din cadrul Trustului și-au adus aportul lor: ei au căutat ca prin mecanizarea locurilor de muncă, prin rezolvarea temelor din planul tematic de inovații care tratau probleme strîns legate de producție, să ridice productivitatea muncii și în mod corespunzător să reducă și prețul de cost.

Activitatea de inovații cuprinde o masă tot mai mare de muncitori, tehnicieni și ingineri, al căror spirit creator este folosit în perfecționarea procesului tehnologic, pentru modernizarea utilajului și pentru reducerea volumului de munca fizică.

Astfel, numai cele 55 inovații din perioada anilor 1957—1959 au dus prin aplicarea lor la realizarea de economii în valoare de peste un milion trei sute de mii lei. Fruntașe în activitatea de inovații și aplicarea lor, sînt cele două exploatare de la „Voivozi“ și „Sărmășag“.

Dintre inovațiile aplicate în această perioadă amintim:

— modificări la liniile normale de la exploatarea „Sălajul“; (una din cele mai importante inovații, prin care s-a realizat o economie de 517.572 lei);

— valorificarea părții anorganice a nisipului bituminos, prelucrat, de la exploatarea „Voivozi“;

— înlocuirea radiatorilor de beton cu radiere din prefabricate la exploatarea „Sălajul“.

¹⁸⁾ Dosar utilaj minier și dosar diverse, 1962, Serv. Tehnic, T.M.A.

La Exploatarea minieră „Voivozi“, se aplică, în acest an, inovația colectivului Sipco Iosif, Popescu Ioan și Blaga Traian de la exploatare și Dragotă Miron din conducerea Trustului, care constă în înlocuirea arderii de lignit cu injectoarele de motorină, la uzinele de prelucrare Derna-Tătăruș. Economia ce se realizează se ridică la aproximativ două milioane trei sute mii lei.

Pentru aplicarea cu succes, în practică, a celor mai noi realizări ale științei și tehnicii, Trustul minier organizează schimburi de experiență între exploa-tările miniere.

Învățînd din experiența minerilor din „Voivozi“, minerii de la exploatarea „Sălajul“ au extins susținerea metalică în galerii și în abatajele frontale. Acest lucru a dus la reducerea continuă a consumului specific de lemn de mină, așa cum s-a arătat mai sus.

Pe de altă parte, minerii de la „Voivozi“, au învățat cum să sporească vitezele de avansare la lucrările susținute cu inele de bolțari.

„Pe baza măsurilor tehnico-organizatorice aplicate de Trust în acest an, indicele de utilizare a havezelor în minele de lignit a crescut față de plan cu 566 tone material de havat, pe mașină și lună de lucru“¹⁹⁾.

S-a arătat creșterea producției de lignit în cadrul planurilor de stat, pe anii 1949 și 1950, în cadrul planurilor cincinale și în primul an al planului de 6 ani. De asemenea, s-a arătat că printre factorii hotărîtori care au dus la creșterea producției au fost investițiile și mecanizarea proceselor de producție. Pentru aceeași perioadă se constată o creștere simțitoare a productivității muncii. La Congresul al III-lea al P.M.R., tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej a arătat că lucrătorii din industria cărbunelui au reușit „să sporească productivitatea pe post cu 45 la sută față de anul 1955“²⁰⁾.

Calculată pe tone post, creșterea productivității muncii în perioada 1950—1961 la exploa-tările „Voivozi“ și „Sălajul“ Sarmășag se prezintă astfel²¹⁾:

Perioada	Exploatarea minieră „Voivozi“	Exploatarea minieră „Sălajul“
1950	465 tone/post	419
1951—1955	636	532
1956—1960	809	734
1961	921	760

În cursul anului 1962 la Exploatarea minieră „Voivozi“ productivitatea muncii va crește de la 921 la 1.000 tone/post iar la Exploatarea minieră „Sălajul“ va crește de la 760 la 803 tone/post.

Eforturile colectivului Trustului minier „Ardealul“ pentru continua reducere a prețului de cost al lignitului, bitumului și a celorlalte produse ale exploa-tărilor miniere sînt oglindite în obținerea de economii.

¹⁹⁾ Creșterea productivității muncii — obiectiv principal al întrecerii, de Miron Dragotă, inginer șef T.M.A., în „Știința“, din 29 iulie 1962.

²⁰⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, Raport la cel de al III-lea Congres al P.M.R., Ed. Politică, Buc., 1960, p. 29.

²¹⁾ Dosar plan, realizări, randamente 2/121—1960; 2/110—1961 și 2/157—1962, Serv. Planificare, T.M.A.

Fața de prețul de cost planificat pe trust pe anul 1962 numai în primele șapte luni ale anului s-a realizat o reducere de aproape 3 la sută pe tonă. Aceasta a făcut ca în perioada amintită, economiile realizate să fie de peste patru milioane lei²²⁾.

O deosebită atenție acordă colectivele de la exploatarea miniere îmbunătățirii calității lignitului.

Fața de un singur sortiment — lignitul brun — care se producea înainte de naționalizare, s-au obținut importante realizări în producerea mai multor sorturi de lignit. În primul rînd s-a introdus clasarea granulometrică și alegerea sterilului vizibil. În acest mod se produc actualmente mai multe sorturi, iar cel în granulație de peste 30 mm se obține considerabil îmbunătățit, din punct de vedere calitativ. În ceea ce privește sortul 0—30 mm la care nu se poate aplica operația de alegere manuală a sterilului, sînt în curs studii pentru prepararea acestuia, prin spălare, uscare și brichetare.

Pentru îmbunătățirea calității lignitului (sortul în granulație de peste 30 mm), s-a construit și funcționează o instalație de deshidratare la „Voivozi“. De asemenea, se efectuează cercetări privind posibilitățile de înobilare și valorificare complexă a lignitului, prin deshidratare, gazeificare sub presiune, precum și alte metode înaintate, care să asigure utilizarea cea mai economică a acestui combustibil.

În afară de lignitul brut și lignitul ameliorat, sînt de menționat realizările interesante în valorificarea nisipurilor asfaltoase de la Derna prin obținerea unor produse speciale pentru export.

În afara modernizării minelor pe linia mecanizării, alături de multiplele realizări ce s-au obținut, Trustul minier „Ardealul“ se mîndrește cu realizări deosebite în domeniul protecției muncii și pe linia realizărilor social-culturale pentru mineri.

Minerii urmează pe lîngă exploatarea miniere diferite cursuri de școlarizare de toate gradele, care le asigură o pregătire tehnică temeinică. Din rîndul minerilor de la „Voivozi“ de exemplu s-au ridicat 12 maiștri minieri, iar din rîndul celor de la „Sălajul“ Sărmășag 9 maiștri.

Grija partidului față de mineri se manifestă în toată amploarea ei prin asigurarea permanentă a condițiilor optime de muncă și social-culturale, neexistente în trecut. În împrejurimile minelor existente au fost construite orașele ale minilor, cu blocuri confortabile, cu parcuri, cu așezăminte social-culturale.

La Sărmășag Voivozi (Popești) au fost construite noi locuințe pentru mineri. La Sărmășag numărul apartamentelor se ridică la 192, iar la Voivozi la 200. Minerii ridică numeroase clădiri cu ajutorul creditelor ce le primesc din partea statului. Numai în bazinul Sărmășag, minerii și-au construit 145 de case proprii.

Atît la Sărmășag cit și la Voivozi, precum și la alte sectoare miniere, s-au ridicat dispensare, cinematografe, cluburi, creșe, școli pentru copiii minerilor. S-au amenajat terenuri sportive. Sute de mineri de aici își petrec concediile în numeroase stațiuni balneare și climaterice din țară.

Programul măreț de muncă și luptă pentru desăvîrșirea construcției sociale, prezentat la Congres de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, a deschis

²²⁾ Dosar preț cost 2/187, 1962 și 1962, Serv. Planificării, T.M.A.

poporului nostru noi și minunate perspective. La sfârșitul planului de dezvoltare a economiei naționale pe 6 ani, producția industrială va fi de 2,1 ori mai mare față de 1959. Ritmul mediu anual de creștere va fi în industrie de circa 13 la sută față de ritmul de aproximativ de 10 la sută în anii 1954—1959²³).

De asemenea, Raportul la Congres arată că: „Obiectivul principal al planului economic pe anii 1960—1965 este dezvoltarea bazei tehnice-materiale

Aspect interior al dispensarului de la Sărmășag.

a socialismului, încheierea procesului de făurire a relațiilor de producție socialiste în întreaga economie în vederea desăvârșirii construcției socialismului²⁴).

Printre sarcinile sale de bază, planul economic de 6 ani prevede continuarea în ritm susținut a industrializării țării, acordându-se prioritate industriei grele, cu pivotul ei — industria constructoare de mașini²⁵).

Planul de șase ani și planul de perspectivă stabilesc sarcini importante și pentru industria minieră. Astfel se precizează că „sarcina principală a industriei cărbunelui constă în asigurarea siderurgiei cu cărbuni de calitate superioară, destinați cocsificării, și termocentralelor cu ligniți și alte sorturi de cărbuni inferiori²⁶).

Dezvoltarea extracției de cărbuni pe țară va ajunge la un nivel de 11,5—12,5 milioane tone²⁷).

²³) Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport la cel de al III-lea Congres al P.M.R.*, Ed. Politică, Buc., 1960, p. 23—24.

²⁴) *Ibidem*, p. 21.

²⁵) *Ibidem*, p. 22.

²⁶) *Ibidem*, p. 29.

²⁷) *Ibidem*, p. 28.

Bazinele de lignit din regiune vor asigura și lignitul necesar unor obiective ale planului de 6 ani, care vor întări și mai mult potențialul energetic al regiunii Crișana. În acest scop, extracția lignitului va cunoaște o dezvoltare corespunzătoare.

Extracția de lignit se va dezvolta prin extinderea treptată a minelor existente și prin deschiderea de mine noi, după cum urmează :

— în bazinul „Voivozi“ se vor deschide minele Vărzari III și IV și minele Cuzap II și III ;

— în bazinul „Sălajul“ Sărmășag se va deschide mina de la orizontul 130 ;

— în bazinul „Bratca“ se va deschide mina de la Borod.

Pentru a se asigura creșterea producției de lignit, vor lua ființă noi unități miniere în cadrul Trustului : la Suplacul de Barcău se vor deschide minele Suplac Nord și Suplac Sud ; la Supur se vor deschide minele Giorocuta, Săcășeni și Hurez. De asemenea, se vor deschide minele Roșiori și Spurcani.

Producția de lignit va înregistra următoarea creștere în cadrul planului de șase ani ²⁸⁾ (în mii tone) :

Exploatarea minieră	1960	1965
Voivozi	254	287
Sărmășag	280	450
IP	60	120
Bratca	125	150

Investițiile vor cunoaște, de asemenea, o creștere proporțională cu cea a producției de lignit. Se va continua cu un și mai puternic ritm mecanizarea producției. Tehnica nouă va cunoaște o mare răspindire la toate minele, punându-se accentul pe modernizarea acestora, prin introducerea de mașini și unelte de mare productivitate.

Prin dezvoltarea armonioasă a industriei miniere, alături de celelalte ramuri industriale, regiunea Crișana va cunoaște în anii următori o dezvoltare tot mai mare.

Minerii sînt recunoscători grijii partidului și guvernului, atenției cu care sînt înconjuțați de întregul popor muncitor. Dovada acestei recunoștințe o constituie modul în care ei îndeplinesc și depășesc sarcinile trasate de Directivele Congresului al III-lea al P.M.R.

²⁸⁾ Planul de perspectivă al T.M.A.

GOSPODARIA AGRICOLĂ COLECTIVĂ PRIBEȘTI — REGIUNEA IAȘI

G. UNGUREANU, D. ȘANDRU
C. BOTEZ, I. SAIZU

Incheierea cu succes a colectivizării agriculturii — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale — reprezintă un „măreț eveniment în viața poporului nostru“¹⁾. Prin îndeplinirea acestui act, relațiile de producție socialiste au învins definitiv și în agricultură. Înaintarea țării noastre pe drumul socialismului, colectivizarea agriculturii, au permis rezolvarea pentru totdeauna a problemei agrare, au statornicit dreptul țărănimii de a stăpîni în cea mai înaltă accepție a cuvîntului pămîntul pe care îl muncește²⁾.

Aceasta a fost cu puțință prin munca entuziastă a întregului popor, care a trecut la traducerea în fapt a programului și liniei politice a partidului de construire a socialismului în toate domeniile.

Ținînd seama de necesitatea construirii socialismului la sate, partidul a stabilit modul și căile practice de creare și dezvoltare a relațiilor socialiste de producție în agricultură. Această politică s-a îndeplinit odată cu desfășurarea revoluției culturale la sate, odată cu desfășurarea unei largi munci politice și culturale de masă în rîndul țărănilor muncitori. Unitățile agriculturii socialiste au primit chiar de la înființare tot sprijinul material și politic necesar consolidării lor economico-organizatorice. În munca neobosită pentru transformarea socialistă a agriculturii s-a întărit tot mai mult alianța dintre muncitori și țărani. Această victorie — arată tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej — ridică pe o treaptă mai înaltă alianța muncitorească-țărănească și unitatea moral-politică a întregului popor“³⁾.

Ca urmare a aplicării în practică a politicii științifice a partidului de construire a socialismului și la sate, înfățișarea așezărilor rurale s-a schimbat

---

¹⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport cu privire la încheierea colectivizării și reorganizarea conducerii agriculturii prezentat la Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale*, Ed. Politică, Buc., 1962, p. 5.

²⁾ *Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.*, nr. 3/1962, p. 5.

³⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Op. Cit.*, p. 5.

în mod radical. Agricultură socialistă este singura cale care înlătură înapoierea economică și culturală a satului, descătușează forța creatoare a țăranimii, dezvoltă conștiința acesteia.

În articolul de față ne propunem să prezentăm marile transformări petrecute în viața țăranilor din Pribești, sub conducerea partidului, scoțându-le în evidență, în comparație cu înapoierea economico-culturală a țăranilor de aici în anii regimului burghez-moșieresc.

* * *

Pribeștii, denumit și „satul dintre dealuri“, își are obârșia în așezarea străveche, la loc de luminii din dumbrava lui Pribici, străjuită de codrii Dobrovățului, pe valea Pribeștilor, din fostul ținut al Vasluiului.

Un document de la Ștefan voievod din 6 octombrie 1503 ne arată hotarul moșiei dăruită M-rei Dobrovăț, care se întindea pînă în valea Pribeștilor și întărește vnzarea unei părți din Pribești „partea Ciortoaii“⁴).

Satul îl mai găsim pomenit într-un document din 1523, cînd Ștefan voievod întărește vnzarea unei părți din Pribești „partea Ciortoaii“⁵).

Publicațiile de documente ne dau prea puține știri în legătură cu această veche așezare. Cunoștințele istorice ale țăranilor din Pribești în ceea ce privește istoricul moșiei nu merg mai departe de ultimii moșieri, unii mai bătrîni amintindu-și de o boieroaică lacomă și rea, pe nume Eliza „Baloș“ (Balș), care-și petrecea huzurul la conacul boieresc de la Pribești în odăile capitonate cu mătase și împodobite cu mobilă de mahon.

Cercetările făcute în bogatele depozite ale Arhivelor Statului din Iași ne-au dus la descoperirea unor importante materiale documentare care ne dezvăluie trecutul istoric al stăvechii așezări de țărani liberi, Pribeștii, acapararea pămînturilor răzășești de către boieri și transformarea țăranilor liberi în clăcași pe fostele lor pămînturi, exploatarea crîncenă a acestora, luxul și dezmățul curții boieresti și lupta țăranilor împotriva exploatatorilor, boierii, arendașii și vechilii.

Un voluminos dosar⁶) din anul 1839, din fondul Curții de Întărituri din Iași, cuprinde printre alte multe documente din secolul al XIX-lea și un „perilipsis“ (opis) de documentele vechi ale moșiei, care se păstrau pecetluite într-un sac de piele închis într-o ladă de fier. Erau zapisele și ispisoacele⁷)

⁴) *Documente privind istoria Romîniei*, Ed. Academiei R.P.R., 1953, Veacul al XVI-lea, A. Moldova, vol. I, p. 41; M. Costăchescu, *Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare*, Iași, 1923, p. 263; I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, p. 240-243.

⁵) *Documente privind istoria Romîniei*, Ed. Academiei R.P.R., 1953, veacul al XVI-lea, A. Moldova, vol. I, p. 193; M. Costăchescu, *Documente moldovenești de la Ștefăniță voievod*, Iași, 1943, p. 438-439. Denumirea de Ciortoia ne amintește de satul Ciortestii, pînă la anul 1841, la un loc cu Pribeștii.

⁶) Arh. St. Iași, Tr. 1765, op. 2014, dos. 37, 1127 file, intitulat: *Vinderea moșiei Pribești a vornicului Vasile Roset pentru îndestularea creditorilor*.

⁷) Arh. St. Iași, Tr. 1765, op. 2014, dos. 37, f. 266.

1579, iulie 30, Ispisoc domnesc de la Petru vodă pentru Pribești; 1586 asemenea document tot pentru răzeșii din Pribești; 1609, Ispisoc pentru răzeșii din Pribești de la Movilă vodă.

1614, mai 5, zăpislul lui Isac din Pribești și femeia lui, Tudora, prin care arată că a rămas dator lui Grigore Hermeziu și giupîneasa lui, Candahia, cu 25 galbeni.

vechi ale răzeșilor, documentele care vorbeau de trecutul sbuciumat al țăranilor, de lăcomia boierilor. De mai bine de o sută de ani de cînd boierul vistiernic Iordache Rosetti intrase stăpin al Pribeștilor, documentele țăranilor liberi deveniți clăcași pe fostele lor pămînturi, stăteau ferecate. Lipsiți de aceste documente, în care se oglindea istoria, lipsiți de școală și de orice lumină a culturii, țăranii trebuiau să muncească din zori și pină-n noapte pentru moșierii și slugile lor de la care abia primeau în folosință o mică bucată de pămînt din „sfînta și inviolabila mare proprietate“.

Revoluția culturală care se desfășoară cu succes în patria noastră sub conducerea Partidului Muncitoresc Român a făcut posibilă cercetarea științifică a documentelor și arhivelor țării noastre.

Arhivele vorbesc astăzi, dezvăluindu-ne adevărul istoric.

Pribeștii au fost un vechi sat răzășesc.

Începînd cu secolul al XVII-lea, pămînturile răzeșilor au fost acaparate bucată cu bucată de către boieri. Comisul Furtună cumpără în 1627 o bucată de pămînt, apoi logofătul Buhuș, după care spătarul Darie fac peste 40 de cumpărături, atestate de zapisele vechi. Majoritatea pămînturilor răzeșilor intră în proprietatea acestuia din urmă, constituindu-se moșia boierească Pribești.

La 14 noiembrie 1691, Acsinia, soția răposatului boier Darie vinde moșia Pribești „cu tot venitul“ marelui boier vistiernicul Iordache Rosetti. Acesta se grăbește să-și consolideze proprietatea asupra Pribeștilor, obținînd la 16 noiembrie 1691 o carte de întăritură de la boierii divanului Moldovei, iar la 18 a aceleiași luni dela Constantin Cantemir voievod un „ispisoc de întăritură

1620, Ispisoc domnesc de la Gaspar vodă tot pentru satul Pribești.

1627, mai 15, zapisul lui Mamoilă din Pribești fecionul lui Gavrilă răzeș din Pribești prin care arată că au vîndut ocina și cumpărătura din Pribești cîtă se va alege lui Furtună comisul cel mare.

Urmează alte zapise prin care Furtună comisul cel mare cumpără pămînturi de la răzeșii din Pribești.

1655, august 6, Carte domnească de la Gheorghe Ștefan voievod prin care întărește stăpînirea lui Neculai Buhuș logofăt al treilea pe pămînturile ce au arătat că le are ocină și cumpărătură a socrului său comisul cel mare, Furtună.

1655, august 11, Mărturia răzeșilor din Pribești pentru alegerea a șapte pămînturi.

1655, noiembrie 30, Zapisul lui Monasou, răzeș din Pribești prin care arată că a vîndut ocina lui de acolo, șase pămînturi din Pribești și Hărmănești spătarului Darie.

Urmează mai multe zapise de cumpărătură de către spătarul Darie a pămînturilor răzeșilor din Pribești și de la Neculai Buhuș logofătul, care cumpăraseră mai înainte.

1667, februarie 5, Ispisoc de la Ilie Alexandru voievod de întăritură a spătarului Darie pe toate părțile de moșie ce au cumpărat în sat, în Pribești și Hărmănești și pe răscumpărături și schimbături ce au avut de la răzeșii din Pribești.

1691, noiembrie 14, Zapisul Acsinei prin care femeia și feciorii răposatului Darie vind toate cumpărăturile și schimburile de pămînturi de la răzeșii din Pribești, vistiernicului Iordache Rosetti.

1691, noiembrie 16, Ispisoc de la Constantin Cantemir voievod de întăritura vistiernicului Iordache Rosetti prin două siliști anume Pribeștii și Hărmăneștii cu toate acareturile și veniturile.

1708, iulie 10, Carte domnească de la Mihai Racoviță voievod prin care poruncește vornicului de poartă Bejan Hudici și Acsintie uricariul să hotărască moșia Pribești cu cele două siliști ale vistiernicului Rosetti.

și veșnică stăpînire pe moșia Pribești cu 2 siliști anume Pribești și Hărmanești, cu casă gata în Pribești și pivniță de piatră⁸⁾.

Consolidîndu-și proprietatea asupra Pribeștilor, prin act domnesc, Iordache Rosetti, vistiernicul, își mai rotunjește moșia cu cîteva bucăți de pămînt ale citorva razeși, care mai rezistaseră pînă atunci. În anul 1708 marele latifundiar⁹⁾ își poate hotărînici moșia prin poruncă domnească de la Mihai Racoviță voievod, care trimite la fața locului pe vornicul de poartă Bejan Hudici și pe Acsinte uricariul.

De-a lungul secolului al XVIII-lea și pînă aproape de mijlocul secolului al XIX-lea, moșia a rămas în proprietatea familiei marilor latifundiați Rosetti¹⁰⁾. Ultimul boier din această familie care a avut Pribeștii a fost vornicul Vasile Rosetti.

Documentele ni-l arată ca pe un om cu „rele purtări“, destrăbălat, risipitor. În doi ani, 1834—1836, cheltuiuse pe lux, desmăț la „trahtir“ și joc de cărți, suma enormă de 148.955 lei în afară de produsele moșiei¹¹⁾. Pentru a avea bani cît mai mulți, mai ales că era constrîns și de creditorii, a accentuat exploatarea țărănilor de pe moșie. Aceștia răspund prin nesupunere. Un dosar¹²⁾ din anul 1835 ne arată că locuitorii satului Pribești și Ciorțești s-au răzvrătit și nu vor să se mai supună la lucrul boierescului.

Răzvrătirea luînd amploare, s-a cerut „Ministerului treburilor dinlăuntru“ să trimită la fața locului „om vrednic“ care să-i supuie pe cei îndărătnici a-și împlini datoriile lor în lucrul boierescului¹³⁾.

La cercetare, locuitorii au arătat că, pe lîngă exploatarea crîncenă a boierului, mai sînt „zapciuiți“ și de isprăvnicie să scoată piatră și că „astăzi ne aflăm cu zapciu pe spinarea noastră și sintem strîmtorați cu lucrul boierescului la cositul de fâlci și facerea de coșere. Astfel, lucrînd zapciuiți și la scosul pietrii și la facerea boierescului rămînem săraci și de munca noastră“¹³⁾.

Oamenii ocîrmuirii bat la fața locului pe capii răzvrătiților „spre pilda și a celorlați nesupuși și răzvrătiți“ și apoi lăsînd zapcii „pe spinarea omeni-

⁸⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1765, op. 2014, dos. 37, f. 269 v. Casa masivă de piatră și cărămidă, precum și pivnița veche cu o inscripție de la Iordache Rosetti există și astăzi, G.A.C. Pribești, luînd măsuri de conservare a lor.

⁹⁾ M. Kogălniceanu, *Letopisețe*, vol. III, p. 70, Iordache Rosetti vistiernicul, poreclit și „matca tuturor răutăților“, acumulasă cea mai mare avere teritorială din Moldova. La moartea lui a lăsat moștenire 90 sate întregi, fără cele date de zestre fiicei sale, 12 jumătăți de sat, pămînturi în alte 67 sate, vâduri de muncă, vii, case în Iași. Cea mai mare parte din moșii fuseseră „ffăcute“, adică luate prin abuz de la razeși. (R. Rosetti, *Familia Rosetti*, Buc., 1938, p. 38).

¹⁰⁾ Arh. St. Iași, Doc. p. 627, nr. 21. În anul 1774 era proprietar paharnicul Vasile Roset de la care a moștenit-o fiul său Ioniță Rosetti Comisul. Acesta în testamentul său din 1810 o lasă fiului său Vasile Rosetti.

¹¹⁾ Arh. St. Iași, dos., cit. În anul 1840 fiind la Viena unde petrecea „în destrăbălări“ cu alți boieri romîni „își amanetează moșia“ la joc de cărți. Soția lui arată că „sporea risipa și în curînd de istov prăpădenie“. În lucrarea *Familia Rosetti* (Buc., 1938) autorul ei, un descendent al familiei are totuși cuvinte bune pentru acest monstru: „pasionat, avînd un deosebit farmec“ (p. 137). Mama lui spunea în 1841 că fiul ei Vasilică „se abătuse către cele mai neplăcute urmări“ (Arh. St. Iași, Tr. 1765, op. 2014, dos. 37, f. 392).

¹²⁾ Arh. St. Iași, Tr. 726, op. 813, dos. 1864.

¹³⁾ *Ibidem*, f. 2.

1835
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

(Facs. 1). 1835, august, 16. Porunca Departamentului din Lăuntru către Isprăvnicia ținutului Vaslui ca să supună la lucrul boierescului pe locuitorii răzvrățitori din satul Pribești.

lor“ merg la Iași și raportează „că s-au pus la cale cele poruncite“ prin ordinul din 16 august 1835 ¹⁴).

Suferind bătăi și cruzimi, țărani erau siliți să muncească peste puterile lor „ingenuncheți“, în jugul istovitor al boierescului.

Stăpînul moșiei și slugile lor înraite, în lăcomia de a avea cît mai mulți bani, storceau tot ce puteau pentru a produce un venit cît mai mare. O socoteală ¹⁵) a veniturilor moșiei pe anul 1841 ne arată că țărani nu aveau voie să ia nici un lemn din pădure, că orice bucată de lemn luată fără a se plăti vechilului era considerată „furătură“ și se plătea gloabă. În anul 1841 se încasau 956 lei drept gloabe. Orice vită prinsă pe moșie era închisă la curte și țăranul ca să o scoată trebuia să plătească iarăși gloabe. La „vreme de lipsă“ boierul împrumuta bani locuitorilor cu așa dobîndă încît ei rămîneau datori totdeauna, iar datoria trebuia să o plătească prin muncă. În aceste condiții nu le mai rămînea aproape nici o zi să muncească pe ogoarele proprii. În anul 1841, în timp ce munca unui țăran era socotită 1 leu pe zi, boierul cheltuia numai pe lux și petreceri 38.000 lei ¹⁶).

În anul 1841 averea vornicului Vasile Rosetti era astfel evaluată :

1.432.943 lei prețul a 4679 fălci moșia Pribești și Cristești. (Pribeștii aveau 1509 fălci).

280.000	lei moșia Poenile.
1.712.943	„ evaluarea pămîntului.
18.488	„ prețul vitelor.
815	„ împrumutați la locuitori în vreme de lipsă.
66.518	„ prețul finului
104.296	„ prețul produselor pe 1841.
39.270	„ prețul robilor țigani ¹⁷).
17.500	„ prețul mobilierului din Pribești și altele ¹⁸).

Total : 1.959.830 lei

În anul 1841 logofătul Lupu Balș cumpără de la familia Rosetti moșia Pribești. Sub noul proprietar exploatarea țărănilor crește zi de zi.

Setea nestinsă a boiermii moldovene în goana după supramuncă ¹⁹) se oglindește cu prisosință în invoicli, și acestea călcate în picioare ori de cîte ori boierul avea nevoie de mai mulți bani. De altfel, invoiala nu era altceva decît un contract dictat de boier pe care-l executa prin violența, cu sprijinul aparatului de stat feudal și al slugilor moșiei.

¹⁴) Ibidem, f. 1.

¹⁵) Arh. St. Iași, Tr. 1765, op. 2014, dos. 37, f. 584.

¹⁶) O listă sumară de cheltuieli aflată în dosarul citat mai sus (f. 387) ne arată că 75 galbeni dădea creditorului „franțuz“, 18 galbeni la mînușar, 22 galbeni la cofetar, 45 galbeni la „trahtir la Peterburchi“, 25 galbeni la diugheama lui Bogoș, 150 galbeni la Viena și 304 galbeni la „locuri știute“ nenumite. Vinde țiganii robi cu cîte 6 lei sufletul.

¹⁷) La curtea boierească din Pribești erau 56 familii de robi țigani cu 182 „suflete“. Ei erau spoitori, croitori, fierari, ciubotari, bărbieri, blănari, cojocari, tăbăcari, chitari, scripcari etc. (Arh. St. Iași, Tr. 1765, op. 2014, dos. 37, f. 392).

¹⁸) La inventarul mobilierul (dos. citat f. 399) se arată că era mobilă nouă de mahon, oglinzi, perdele de mătase. Numai farfuria pentru masa boierului și a oaspeților erau 196.

¹⁹) Karl Marx, *Capitalul*, E.S.P.L.P., Buc. 1957, p. 261.

Un asemenea document aflat în copie într-un dosar²⁰⁾ păstrat la Arhivele Statului din Iași ne dezvăluie grelele obligații ale țăranilor de pe moșia Pribești față de boierul proprietar :

1) Fiecare țăran trebuia să prășească la boier de două ori 60 de prăjini de păpușoi, să-l puie în coșere și cînd va cere trebuință să-l și bată. Tot el trebuia să facă coșerul și să taie strujenii.

2) Fiecare țăran trebuia să dea dijmă boierului din toate produsele rezultate pe pămîntul dat în folosință atît din țarină cît și din grădină.

3) Fiecare țăran trebuia să secere 70 de prăjini de grîu să-l ducă la arie cu carul lui și să-l pună în cireadă.

4) Fiecare țăran era obligat să cosească 100 prăjini de iarbă, să clădească finul în stoguri după măsura dată de la curte, să-l îngrădească și cînd cerea trebuință să-l transporte la vitele boierești.

5) Fiecare țăran era obligat să facă 2 „podvezi“ (cărături) de perechea de boi sau cu cai pînă la Iași. Acei ce nu aveau boi sau cai erau obligați să plătească aceste două podvezi.

6) Fiecare țăran trebuia să lucreze 3 zile la orice lucru ce i se porunca de la răsăritul soarelui pînă la apus. Acei fără boi sau cai erau obligați să lucreze 4 zile.

7) Fiecare țăran trebuia să dea dijmă din brînza oilor precum și 2 miei și cite un litru de lapte de oaie.

8) Fiecare țăran care avea boi sau cai era obligat să ducă cite două sănii de lemne la curte, iar pâlmașii să le taie.

9) Țăranii trebuiau să facă toate reparațiile necesare la curte, șuri, mori, gardul viei etc.

Cu toate că obligațiile ce decurgeau din învoială erau extrem de înrobitoare, acestea nu erau respectate de boier. Iată ce scriau țăranii într-o jalbă din 19 aprilie 1848 : „Sîntem foarte asupriți, căci tot lucrul cîmpului îl lucrăm fără pont trecîndu-ne toată vremea la lucrul dumisale fără să ne căutăm și de pămîntul nostru pentru hrana vieții. Și deși Gavril Rotaru ce era pus vornic, cît și dintre noi sătenii, și îndată dumnealui a pus alt vornic din și să lucrăm după pont, (după învoială n.a.) dumnealui a bătut atît pe vornic, cît și dintre noi sătenii, și îndată dumnealui a pus alt vornic din feciorii boierești ; care acum, acest vornic, ne face tot felul de rezalie și asupriri și dumnealui a luat pe cei mai fruntași dintre noi și i-a făcut feciori boierești, rămînînd acei mai săraci care poartă toate greutățile“²¹⁾.

Tot în aceeași jalbă țăranii mai arată că ne mai vroind să lucreze după acea învoială au fost bătuți „dintre care pe fostul vornic l-au bătut-cumplit de moarte care a și murit la Iași la spital, fiind în primejdie și alt (locuitor) ce cu pietre l-au alungat“. În sfîrșit — spun țăranii „sîntem de pierit“.

Cercetarea făcută la fața locului, deși constată că în adevăr locuitorii sînt asupriți, că nu se respectă cu nimic învoiala, îi găsește vinovați tot pe

²⁰⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1772, op. 2020, dos. 14275, f. 7. „Învoială : Să fie știut prin această învoială ce m-am alcătuit cu locuitorii satului Pribești pentru zilele boierescului, 1847“.

²¹⁾ Arh. St. Iași, Tr. 1772, op. 2020, dos. 14275, f. 1, 4 ; Direcția generală a Arhivelor Statului, Buc., *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, 1960, p. 206.

țărani, deoarece sînt „răzvrățitori și mai cu osăbire doi care s-au întins cu oareșcare vorbe de atac asupra boierului”²²).

Situația țăranilor s-a înrăutățit în anii care au urmat. ImproPRIETĂRIEA din 1864 a fost făcută în așa fel încît țăranii au primit cele mai rele loturi de pămînt. Ei au fost siliți să lucreze în condiții grele pămîntul sau să arendeze pe cele mai bune, punindu-li-se clauze înrobitoare.

În 1889 moșia Pribești²³) avea o suprafață de 2137 ha, din care numai 421 erau ale țăranilor în număr de 107 familii cu 480 de suflete, iar 1716 ha erau ale Elizei Balș, „boieroaica cea lăcomă și rea”, de care-și mai amintesc și acum bătrîni.

Un document din 1905 ne arată că locuitorii din Pribești trebuiau să execute munci peste puterile lor pentru pămîntul pe care erau siliți să-l ia de la boier²⁴). „Munca țăranului era în disproporție cu vîrsta și nutrimentul său. Incepea prea devreme și continua pînă nu mai era pic de viață în el. Frăgezimea copilăriei și girbovirea bătrîneții nu erau piedici pentru țăran în calea muncii sale. Sila, violența și biciul erau regulatorul vieții sale”²⁵). Prețul cu care era plătit un țăran în 1905—1906 era ridicol. La arat un plugar primea 0,80 bani pe zi; un copil, 12 lei pe lună. Pentru fiecare vită la suhat se lua cite un pui de găină.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea sistemul economic agrar din România era măcinat de adînci contradicții²⁶). Partea covîrșitoare a suprafeței pămîntului era deținută de un grup restrîns de moșieri din care nu puțini aveau latifundii de mii de hectare²⁷). Exploatarea feudală, împletindu-se tot mai strîns cu noul sistem de exploatare — capitalist — adusese majoritatea țăranilor muncitori agricoli „la sapă de lemn”. Condițiile de viață ale acestora erau din cele mai grele. Bolile măcinau trupurile vlăguite de munci istovitoare. Locuințele lor, majoritatea bordeie sau case acoperite cu stuf cu o singură încăpere, reflectau mizeria în care trăiau țăranii. Aspectul trist al satului din trecut contrasta izbitor cu așezarea boierească între zidurile căreia boierii adunau, cu sprijinul aparatului represiv burghez-moșieresc, averi fabuloase rezultate numai din exploatarea cruntă a țăranimii.

Toate acestea au constituit premise ale nemulțumirilor, frămîntărilor și răscoalelor țărești.

²²) Arh. St. Iași, Tr. 1772, op. 2020, dos. 14.275 f. 4. Un dosar din anul 1856 din arhiva Ministerului de Interne al Moldovei (Arh. St. Iași, Tr. 1772, op. 2020, dos. 36540) ne arată necummatelile suferințe ale locuitorilor din Pribești. Moșia trecuse în proprietatea lui A. Moruz care o arenda. Arendașul le luase suhatul necesar, încît locuitorilor le mureau vitelile de foame. Obligațiile impuse erau peste puțină lor și cînd țăranii istoviți nu mai puteau îndeplini ce li se cerea „sărea cu bătaie să ne supuie și au zdrobit pe unul dintre noi și anume Ioan al lui Vasile Ababei”.

²³) C. Chiriță, *Dicționar geografic al județului Vaslui*, Buc., 1889.

²⁴) Arh. St. Iași, Fond Parchetul general al Curții de Apel Iași, dos. 76/1907.

²⁵) N. V. Leonescu, *Anul 1907, răscoala țăranilor*, Iași, 1924, f. 11.

²⁶) D. Hurezeanu, *Problema agrară și lupta țăranimii din România (1904—1906)*, Ed. Științifică, 1961.

²⁷) *Marele dicționar geografic al Romîniei*, Buc., 1900, Moșia Deleni (Botoșani) avea 17.291 ha, din care numai 1355 ha ale celor 600 familii de țărani. Moșia Hangu (Neamț) avea 63.000 ha, moșia Flămînzii (Botoșani) care îngloba 20 de sate și cîtune avea 26184 fălci, moșia Miclăușeni avea peste 6000 ha etc.

Lupta țărănimii împotriva exploataților care a culminat cu marea răscoală din 1907, reprezintă unul din capitolele cele mai importante din istoria țării noastre. Tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, în raportul consacrat aniversării a 40 de ani de la crearea Partidului Comunist din România, a subliniat faptul că răscoalele țărănești din 1907 constituie „*una din cele mai glorioase pagini ale istoriei poporului nostru...*”²⁸).

Răscoalele țărănești din 1907 în fostul județ Vaslui au luat o mare amploare, țărani dind dovadă de multă fermitate în luptă²⁹).

„Lanțul robiei ruginit de lacrimi”³⁰), așa cum atit de sugestiv se exprima obștea unui sat într-o jalbă din anul 1882, au luptat să-l rupă și țărani din Pribești în 1907³¹). Țărani au fost înfrinți. Ei au avut de suferit toate nelegiuirile de care a fost capabilă burghezia în alianță cu moșierimea.

Dar în sufletul lor a crescut și mai mult ura împotriva exploataților și dorința de a lupta mai departe. Țăranul Ion Gherasim din Pribești spunea consătenilor în august 1907: „Concediații și rezerviștii n-au să se mai ducă dacă îi vor chema la armată că și lor le trebuie pământ; soldații care sînt feciorii noștri au să facă stînga împrejur și au să împuște pe ofițerii care vor comanda foc, nu ca acum, îi dăscălim noi la toamnă”³²).

Situația maselor țărănești s-a înrăutățit și mai mult în anii care au urmat. „A fost un lanț de chinuri, un struncen fără margini, o ruinare desăvîrșită și o tristețe nemărginită”³³), așa cum a fost totdeauna în trecut.

În toamna anului 1917 țărani erau scoși cu forța de jandarmi să muncească pe moșiile marilor proprietari. Un țaran cu o pereche de boi era silit să are o falcă în 5 zile. Moșierii dădeau o hrană mizerabilă, refuzau plata muncii efectuate și modificau cum voiau condițiile de muncă³⁴).

Ideile Marelui Revoluții Socialiste din Octombrie au deschis perspective mărețe luptei maselor populare împotriva exploataților. Țărani au aflat de la soldații ruși despre mărețele evenimente din Rusia. De la nesupunerea la ordinele jandarmilor de a ieși la lucru pe moșiile boierești, țărani au trecut la lupta deschisă împotriva exploataților. Prefectul județului Vaslui, alarmat de faptul că țărani porniseră „la devastarea proprietăților și la dezordine”, la 15 decembrie 1917 dă ordin autorităților în subordine „să conducă pe săteni la liniște și patriotism”³⁵).

²⁸) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvintări, 1959–1961*, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 427.

²⁹) D. Hurezeanu, *Acțiuni de solidarizare a clasei muncitoare cu răscoala țărănilor din 1907*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, nr. 3/1962, p. 64.

³⁰) Gh. Ungureanu, *Frământări țărănești pe moșia Flămînzii (Botoșani) pînă la 1907*, în „Studii și articole de istorie”, vol. III, Buc., 1961, p. 299.

³¹) *Răscoala țărănilor din 1907, Documente*, Ed. de Stat, Buc., 1948, I, p. 313. Judecătorul de instrucție din Vaslui, neînțelegînd adevăratele cauze ale răscoalei, raporta denaturat, la 26 martie 1907 „că locuitorii din acest județ s-au dedat la răscoale numai vîzînd de prin jurnalele cele ce se petrec în alte județe” (Arh. St. Iași, Parchetul general Iași, dos. 80/1907, f. 32).

³²) *Răscoala țărănilor din 1907. Documente*. Ed. de Stat, Buc., 1948, vol. I, p. 338.

³³) Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. 307.

³⁴) Arh. St. Vaslui, Fond Prefectura Vaslui, dos. confidentiale nr. 6/1917.

³⁵) *Ibidem*.

În anul următor acțiunile de nesupunere la muncă se înmulțesc ³⁶⁾.

Un raport ³⁷⁾ Confidențial al Camerei de Agricultură Vaslui către Comandamentul de jandarmi rurali, din 15 martie 1918, dezvăluie faptul că militarii demobilizați și ajunși pe la casele lor sfătuiesc pe țărani să nu mai iasă la corvezi și la munci agricole. Se cerea jandarmilor „ca cu acci care vor fi recalitrânți și nu vor voi să se convingă de binele ce se urmărește se va proceda cu severitate“.

Reforma agrară din 1921 nu a îmbunătățit cu nimic viața țăranilor din Pribești. Documentele de arhivă ³⁸⁾ ne demonstrează cu prisosință, pe de o parte, cât de ciuntită a fost legea de reformă agrară din 1921, iar pe de altă parte, mizeria și suferințele țăranilor. Într-o jalbă din 1923 ³⁹⁾ țăranii din Pribești se plâng, pe lângă altele, că nu pot duce vitele la suhatul care li s-a dat, deoarece moșierul nu-i lasă să treacă cu vitele „nici pe drum“.

Cîteva situații statistice ⁴⁰⁾ ale producției agricole din județul Vaslui ne arată că în anii buni producția de grâu era de 700—1000 kg. la ha, porumb de la 500 la 800 kg la ha.

Înapoierea agriculturii pînă la eliberarea țării în toate județele, se explică prin caracterul adînc contradictoriu al întregii dezvoltări economice și sociale a satului. Sistemul exploatații capitaliste, care era imbinat cu formele precapitaliste, a adîncit înapoierea economică a lui. „Este cu totul firesc — arăta V. I. Lenin — ca imbinarea unor sisteme de gospodărie atît de eterogene și chiar opuse să ducă în viața reală la o serie întreagă de conflicte și contradicții dintre cele mai profunde și mai complexe, ca sub presiunea acestor contradicții o serie întreagă de gospodari să decadă“ ⁴¹⁾. Acest tablou plin de contradicții și conflicte era cunoscut din plin și în satele fostului județ Vaslui, ca și în întreaga Romînie.

Despre mizeria care domnea în această parte a Moldovei înainte de 23 august 1944 vorbește destul de clar un articol din ziarul „Cronica“, care subliniază, printre altele, că bunurile civilizației și culturii n-au pătruns la nivelul gospodăriei țărănești, că satul cunoștea „de o parte, viața quasi-primitivă, de alta, civilizația cea mai înaintată dusă pînă la rafinament“ ⁴²⁾. Același ziar arată că țăranii trăiau „cite 5—6 inși într-o cameră“, că trebuiau să lucreze pămîntul „cu două gloabe“, că în loc de doctor erau nevoiți să recurgă „la leacuri băbești“. Toate acestea erau de fapt o urmare directă a împărțirii inechitabile a pămîntului, a lipsei de drepturi ale masei țărănești.

În satul Pribești, comuna Ciortești, din fostul județ Vaslui, țăranii erau crunt exploatați de moșieri și de chiburi, care, în totalitate, dețineau 45,7% din întreaga suprafață a satului. Pînă la eliberare, aproape toată truda lor era îndreptată spre hambarele moșiilor, pentru plata impozitelor și a taxelor către stat, pentru plata datoriilor către Casa Rurală. Pentru a

³⁶⁾ Ibidem, Consiliul agricol al jud. Vaslui, Corespondență cu jandarmii pe 1918, dos. 2/1918.

³⁷⁾ Ibidem, f. 38.

³⁸⁾ Ibidem, dos. 85/1919. Corespondență privitoare la exproprierea moșiei Pribești.

³⁹⁾ Ibidem, f. 43—44.

⁴⁰⁾ Ibidem, dos. 5/1937, 16/1939.

⁴¹⁾ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 3, Ed. Politică, Buc., 1961, p. 183.

⁴²⁾ *Cronica*, Vaslui, din 19 noiembrie 1946, p. 3—4.

vedea modul nedrept de împărțire a pământului, un tabel care reprezintă structura social-economică înainte de 23 august 1944 din satul Pribești⁴³):

Specificare	Familii	%	Suprafața în ha	%	Revine în hectare pe o familie
Total pe sat	323	100	1162	100	—
din care :					
țărani fără pământ	38	11,7	0	0	0
țărani săraci	247	76,4	447	38,5	1,64
țărani mijlocași	23	7,2	184	15,8	8,00
chiaburi	12	3,7	181	15,5	15,25
moșieri	3	1,0	350	30,2	116,66

Din datele de mai sus rezultă cu claritate că cele 303 familii de țărani muncitori, care alcătuiau majoritatea satului, aveau aproape tot atât pământ cât dețineau 15 familii de exploatare. La fel era și repartitia utilajelor și a mașinilor agricole.

Ca urmare a nivelului economic extrem de scăzut al satului (țărani fără pământ și cei săraci alcătuiau 88,1% din populația satului), neștiința de carte bintuia din plin. Documentele atestă faptul că peste o jumătate din locuitorii satului Pribești nu știau deloc carte, iar restul abia știau să iscălească învoielile agricole, chitanțele și ipotecile.

Acestea erau urmările politicii economice și culturale antipopulare ale regimului burghezo-moșieresc la sate.

La fel ca întreaga populație a țării, după istoricul act de la 23 august 1944, țărani muncitori din Pribești au întrezărit zorile vieții noi. Odată cu întoarcerea armelor împotriva fascismului, țărani din acest sat, la îndemnul comuniștilor, a muncitorilor veniți de la orașe, trec și-și fac singuri dreptate, împărțind pământul celor care-l lucrau cu adevărat.

Reforma agrară din 1945, înfăptuită de regimul democrat-popular, s-a deosebit radical de reformele anterioare. Țărani au primit pământ și unelte agricole, fără nici o obligație de răscumpărare. Mai mult chiar, de la început, statul a pus la dispoziția țăranilor muncitori credite, a ajutat pe noii proprietari, creîndu-le posibilitatea de a folosi mașinile și uneltele agricole de la S.M.T.-uri. Țărani din Pribești au primit din partea reprezentantului guvernului dr. Petru Groza, titlurile de improprietărire, repartizându-li-se cea mai mare parte din suprafața celor trei moși.

După reforma agrară, și ca urmare a ei, și în Pribești s-a produs o schimbare și o regrupare în sinul țăranilor muncitori; au dispărut familiile fără pământ, micile gospodării țărănești și-au îmbunătățit situația economică și a crescut numărul gospodăriilor mijlocașe. Viața țăranilor muncitori a început să pulseze într-un ritm nou, necunoscut pînă la acea dată.

Cu toate că traiul țăranilor muncitori s-a îmbunătățit ca urmare a ajutorului acordat de regimul democrat-popular, totuși ei erau departe de a-și făuri o viață fericită și îmbelșugată. Această situație se explică nu numai

⁴³) Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 387/1961, f. 256.

prin limitele strimte în care se putea dezvolta în general mica gospodărie, ci și prin urmările nefaste ale războiului, care a contribuit la ruina sistemătică a proprietății țărănești, și prin urmările anilor grei de secetă, 1945—1946.

„*Agricultura noastră — preciza tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în Raportul prezentat la Plenara C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949 — este o agricultură înapoiată, care se bazează pe proprietatea particulară asupra pământului, în care domină mica producție de mărfuri, pentru că folosește în mare parte mijloace de producție rudimentare, aplică metode primitive de cultură și nu utilizează îngrășăminte minerale decât într-o cantitate redusă*“⁴⁴). Această caracterizare era valabilă și pentru satul Pribești, unde la acea dată existau 138 familii de țărani săraci, 135 familii de țărani mijlocași, 2 familii de chiaburi; în total 1191 de locuitori⁴⁵). În totalitatea lor aceste familii dețineau 806 hectare teren arabil. Făcînd un simplu calcul rezultă că fiecărui cetățean îi revenea circa 1,40 ha. Analizînd mai profund această problemă extrem de importantă, reținem fărâmițarea pămînturilor în parcele (erau familii ce aveau pămîntul împărțit în 2 și chiar 3 loturi), faptul că aproximativ 1/3 din pămînt era supus eroziunii și existau prea puține unelte de muncă. Toate acestea au constituit o piedică în aplicarea unei agrotehnici raționale, avînd o influență defavorabilă asupra rezultatelor muncii agricole.

În vederea creării unei abundențe de produse, a creșterii nivelului de trai, țărani muncitori din acest sat, ca și din celelalte sate, îndrumați de partid, s-au convins că trebuie să meargă pe alt făgaș, să lucreze pămîntul cu ajutorul unei agrotehnici înaintate. Ei și-au dat seama că viitorul în agricultură este strîns legat de proprietatea nouă, unită, că producția bazată pe proprietatea parcelară individuală nu poate depăși limitele înguste. „*Prin natura ei — arăta Marx — proprietatea parcelară exclude: dezvoltarea forțelor productive sociale ale muncii, formele sociale ale muncii, concentrarea socială a capitalurilor, creșterea vitelor pe scară mare, aplicarea progresivă a științei*“⁴⁶). Gospodăria individuală condamnă pe țaran la incultură, sărăcie, la rătăcire.

Cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare a creat premisele fărâșării socialismului nu numai în industrie, ci și în agricultură.

Politica leninistă de industrializare a țării, de electrificare, a constituit unul din factorii hotărîtori care au permis schimbări radicale în viața economică și socială a satului, în lichidarea înapoierii sale și transformarea socialistă a agriculturii. În focul luptei pentru realizarea acestor obiective s-a întărit alianța dintre clasa muncitoare și țărănimia muncitoare. Urmînd neclintit învățătura marxist-leninistă, Partidul Muncitoresc Român a elaborat un ansamblu de măsuri politico-organizatorice, menite să atragă agricultura pe calea socialismului. Pe baza Raportului prezentat de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Plenara C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949, partidul a

⁴⁴) Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 192.

⁴⁵) Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 25/1951, f. 60; Arhiva G.A.C. Pribești, Dosar cu Dări de seamă pe anii 1949—1960.

⁴⁶) K. Marx, *Capitalul*, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P., 1955, p. 760.

asigurat toate condițiile materiale și politico-organizatorice pentru victoria socialismului la sate. În vederea realizării acestei opere, partidul a respectat cu strictețe principiul liberului consimțământ al țărănimii. Rezoluția prevedea că se pot organiza gospodării agricole colective *acolo unde țărani săraci și mijlocași vor fi hotărâți a trece la o asemenea organizare a agriculturii și unde vor exista cele mai bune condiții tehnice* ⁴⁷⁾.

Rezoluția preciza că primele unități au rolul unor gospodării model de la care țărani individuali să învețe ce este o gospodărie colectivă și ce avantaje prezintă față de mica gospodărie individuală.

Ca urmare, în anul 1949 iau ființă primele gospodării printre care și gospodăria agricolă colectivă din Pribești. Țărani muncitori din acest sat, îndrumați de organizația de partid au hotărât să-și unească pământurile. Când a apărut Hotărîrea Plenarei din 3—5 martie 1949 ei „au cerut C.C. al P.M.R. să le aprobe înființarea unei astfel de gospodării” ⁴⁸⁾. După aprobarea hotărîrii lor, în preajma sărbătoririi a cinci ani de la eliberarea țării s-a constituit G.A.C. Pribești cu denumirea „23 August”, ca simbol că odată cu eliberarea sa națională, poporul se elibera și de cătușele robiei sociale. Bazele gospodăriei din Pribești au fost puse de țărani săraci. Din cele 75 de familii, care au pornit pe făgașul agriculturii socialiste, 74 de familii erau țărani săraci și una de mijlocași, totalizînd 275 de membri cu 131 de brațe de muncă. Pământul acordat de stat, împreună cu cel adus de colectivști, a permis ca gospodăria să-și înceapă activitatea cu 225 ha, din care 208 ha teren arabil, 7,82 ha grădini de zarzavat, 1,5 ha vii și livezi și 7,43 ha curți, terenuri, drumuri. ⁴⁹⁾.

În cererile de înscriere se subliniază că „țărani săraci, înțelegînd linia trasată de partid pentru făurirea socialismului în agricultură, doresc să intre în gospodăria colectivă „pentru a duce o viață mai bună”, convinși de „avantajele ce se obțin în lucrarea pământului în comun pentru obținerea unei producții sporite la hectar” ⁵⁰⁾. Alte cereri precizează că „ultima scăpare de sărăcie este numai gospodăria agricolă colectivă”, subliniind totodată sincera și hotărîta adecziune la dezvoltarea gospodăriei ⁵¹⁾.

La ședința de constituire, la care au luat parte delegați din partea C.C. al P.M.R. și Prezidiului Marii Adunări Naționale, s-a arătat că țărănimea a fost ținută în trecut în întuneric și sărăcie, că prin munca individuală nu se pot întrebuița mașini, metode științifice și prin urmare nu se poate ridica nivelul de trai al celor ce muncesc pe ogoare. Aprobînd cererea țăranilor din Pribești, partidul și guvernul au luat totodată măsuri care să ducă la consolidarea economico-organizatorică a gospodăriei. Potrivit hotărîrii Consiliului de Miniștri nr. 1083 din 12 octombrie 1949, G.A.C. Pribești a primit în folosință 62 ha teren arabil din patrimoniul G.A.S. Șerbești, împreună cu două case cu 16 încăperi, o magazie cu o capacitate de 28 va-

⁴⁷⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și Cuvîntări*, ed. IV-a, E.S.P.L.P., Buc., 1956, p. 217.

⁴⁸⁾ Arhiva G.A.C. Pribești, Dosar cu cereri, 1949—1958.

⁴⁹⁾ Arhiva G.A.C. Pribești, dosar cu dări de seamă pe anii 1949—1960; Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Secția agricolă, dos. 3/1953, f. 67.

⁵⁰⁾ Arhiva G.A.C. Pribești, Dosar cu cereri, 1952—1958.

⁵¹⁾ Ibidem.

goane, un grajd pentru 20 vite și o pivniță cu o capacitate de 40 vagoane⁵²⁾. Inventarul viu adus de primii înscriși era compus din 12 bovine, 3 cabaline, 4 porcine. Inventarul de lucru era extrem de scăzut, gospodăria deținea în primele luni de la constituire 9 pluguri, 4 grape, 3 prășitoare, 7 care, 8 căruțe și o tocătoare de furaje⁵³⁾. În același an colectivii din Pribești au primit ajutorul frățesc al muncitorilor din Iași și Vaslui care au sprijinit efectiv organizarea și consolidarea gospodăriei. Sindicatele din aceste centre urbane au contribuit la înzestrarea gospodăriei cu materiale de construcție, donându-i totodată numeroase unelte de muncă.⁵⁴⁾

În anul 1950, gospodăria, în afara pământului adus de noii înscriși, primește rezervele comunei care cădeau în perimetru comasat⁵⁵⁾. Astfel, la un an de la înființare, gospodăria avea 303 ha teren.

Gospodăria agricolă colectivă Pribești este situată în zona culturilor cerealiere. Datorită structurii terenului fertil (grosimea orizontului de humus fiind de 50 cm.), ramura principală a acestei unități socialiste a constituit-o cultura plantelor de cîmp.

Chiar de la înființarea gospodăriei, traducînd în viață indicațiile date de partid, consiliul de conducere a stabilit un plan minuțios de măsuri privitoare la consolidarea și dezvoltarea gospodăriei. Pe lângă lucrările agricole, s-a prevăzut reamenajarea grajdului de vite, organizarea unui atelier de fierărie, lucrări de plantare a viței de vie, construirea unui dig, măsuri împotriva eroziunii, fertilizarea pământului, specializarea cadrelor etc.⁵⁶⁾. În vederea realizării acestor obiective, membrii gospodăriei au fost repartizați în două brigăzi de cîmp și una legumicolă.

Odată cu eforturile pentru consolidarea gospodăriei s-a dus lupta pentru atragerea de noi membri. La această acțiune au contribuit și colectivii care, în urma împărțirii produselor agricole după primul an de producție, au devenit adevărați agitatori, explicînd țăranilor individuali ce fel de produse și ce cantități au ridicat de la gospodărie în urma muncii prestate. Ei au demonstrat avantajele gospodăriei colective față de gospodăria individuală, combătînd totodată uneltirile chiaburilor, care prin tot felul de svonuri și manevre încercau să abată pe țăranii de pe drumul muncii colective⁵⁷⁾. Ca urmare a muncii desfășurată de comuniști, țăranii au îndepărtat din gospodărie elementele corupte și dușmănoase.

Activitatea productivă a gospodăriei în sectorul cerealiier, în afara culturilor de toamnă, s-a desfășurat începînd cu primăvara anului 1950. În acest an de pe suprafața de 50 ha însămînțate cu grîu de toamnă s-au obținut 49.400 kg (media la ha 988 kg); la orz de pe 10 ha s-au obținut 14.000 kg (media la ha 1400 kg); la ovăz de pe 6 ha s-au obținut 10.200 kg

⁵²⁾ Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 354/1952, f. 3.

⁵³⁾ Arhiva G.A.C. Pribești, Dosar cu dări de seamă pe anii 1949-1960, f. 3-4.

⁵⁴⁾ Ibidem, f. 12, 60, Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 25/1951, f. 60.

⁵⁵⁾ Arh. St. Iași, Inspectoratul tehnic cadastral, dos. 55, f. 74; dos. 171, f. 18.

⁵⁶⁾ Arhiva G.A.C. Pribești, dos. 5/1949, f. 449-450.

⁵⁷⁾ Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 87/1059, f. 198; vezi dos. 3/1953, f. 67.

(media la ha 1700 kg) ; la porumb de pe 33 ha s-au recoltat 59.400 kg (media la ha 1800 kg). În afară de culturile cerealiere, gospodăria a obținut importante recolte din sectoarele legumicol și pomiviticol.

Datorită muncii politice desfășurate de comuniști și a rezultatelor obținute de gospodărie în primul an de activitate, numărul membrilor s-a mărit cu 18 familii cu o suprafață de 23 ha teren. Prin aceasta numărul membrilor a crescut la 324. În scopul creșterii averii obștești s-au efectuat în cursul anului 1950 achiziții de animale și unelte, creîndu-se totodată și o crescătorie de păsări⁵⁸⁾.

Volumul muncilor prestate în cursul anului 1950 s-a ridicat la 16.664,17 zile-muncă. Cantitatea de produse pentru o zi muncă a fost de 7,645 kg cereale și legume și 6,240 kg nutrețuri, valoarea unei zile muncă depășind 13 lei⁵⁹⁾.

Veniturile obținute de colectivități după primul an de activitate în gospodărie, în comparație cu rezultatele gospodăriilor individuale din același sat, precum și susținuta muncă politică au contribuit efectiv la convingerea țăranilor necolectiviști de superioritatea muncii în comun. Astfel, prin muncă unită, prin unitatea țelului urmărit, an de an numărul celor înscrși în gospodărie, precum și suprafața totală au cunoscut o continuă creștere. Iată evoluția acestui sat pe drumul muncii colective⁶⁰⁾.

Specificare	1940	1951	1953	1957	1950	1961
Numărul familiilor	75	90	212	218	357	357
Suprafața totală în ha	225	325	889	877	1397	1462

Munca politică, superioritatea muncii în colectiv, rezultatele obținute, ajutorul tehnico-financiar multilateral acordat de către stat, creșterea nivelului material și cultural al colectivităților au contribuit la grăbirea procesului de colectivizare a satului pînă la sfîrșitul anului 1958.

Cheia succeselor obținute de gospodărie a constat în planificarea și organizarea muncii, în exercitarea conducerii colective. Permanent s-au îmbunătățit metodele și formele de muncă colectivă. La baza îmbunătățirii muncii a stat Statutul model al gospodăriilor agricole colective, în care sînt indicate principiile după care trebuie organizată munca în gospodăriile agricole colective precum și indicațiile partidului și guvernului. Ținînd seama de aceste indicații, gospodăria a trecut la o mai bună organizare a muncii, la folosirea mai rațională a brațelor de muncă. Membrii gospodăriei, în cei 13 ani de existență a ei, s-au convins că organizarea muncii, folosirea susținută a tuturor rezervelor existente sînt factorii hotărîtori de care depinde

⁵⁸⁾ Arhiva G.A.S. Pribesți, Dosar cu dări de seamă pe anii 1949—1960, f. 71.

⁵⁹⁾ Ibidem.

⁶⁰⁾ Tabelul este întocmit după Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 387/1961 și Dările de seamă anuale ale G.A.C. Pribesți, aflate în arhiva gospodăriei.

indeplinirea sarcinilor. La baza organizării judicioase a muncii a stat activitatea brigăzilor permanente. Creșterea numărului brigăzilor și repartizarea lor pe echipe a avut loc paralel cu dezvoltarea gospodăriei și a sarcinilor sporite.

An de an, gospodăria s-a dezvoltat și întărit neconținut. Odată cu ea a crescut și pregătirea profesională și experiența în organizarea producției.

Tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej vizitând diferite ramuri de producție ale G.A.C.-Pribești.

La aceasta au contribuit, între altele, și vizitele reciproce făcute între membrii gospodăriilor colective din raion. Gospodăria, îndrumată permanent de organizația de partid, s-a orientat tot mai mult spre sporirea producției vegetale și animale, urmărindu-se prin aceasta dezvoltarea tuturor ramurilor de producție și averii obștești. În această direcție, de un real ajutor au fost indicațiile prețioase și recomandările primite din partea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, care a vizitat gospodăria în septembrie 1961⁶¹⁾ Pe baza experienței acumulate și a îndrumărilor date de conducătorii de partid și de stat, gospodăria și-a regrupat forțele pe profilul a două brigăzi mixte și una care să lucreze permanent în zootehnică⁶²⁾. S-a procedat astfel deoarece ramura viticolă, pomicolă și legumicolă „nu sint atât de dezvoltate încât să

⁶¹⁾ *Scinteia*, din 27 septembrie 1961.

⁶²⁾ Arhiva Sfatului Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 387/1961, f. 257.

permiță formarea unor brigăzi separate⁶³). Colectiviștii au fost grupați pe brigăzi în funcție de gradul lor de pricepere. Totodată s-a ținut seama ca brațele de muncă să fie astfel repartizate încât să poată fi folosite cit mai bine. Pentru a spori spiritul de răspundere, gradul de cointeresare a colectiviștilor, dragostea lor pentru muncă, în fruntea brigăzilor au fost puși colectiviștii cei mai destoinici, iar brigăzile au lucrat an de an, pe aceleași

Cu prilejul vizitei la G.A.C.-Priebești, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost întâmpinat cu căldură de colectiviști.

terenuri. Procedind astfel, brigăzile au fost mai mult interesate în lucrarea rațională a pământului, în stabilirea rotațiilor culturilor după regulile agrotehnice. Planificarea producției pe brigăzi, în funcție de fertilitatea solului permite o retribuție suplimentară în raport cu rezultatul muncii⁶⁴).

Dintr-o succintă analiză a modului de folosire a pământului constatăm că cea mai mare parte a acestuia este destinată pentru cultura cerealelor, în primul rând a grâului și porumbului. Terenul arabil reprezenta la înființarea gospodăriei 96,3% din suprafața totală. Fluctuațiile produse în decursul anilor în procentajul terenului arabil s-au datorat dezvoltării unor noi ramuri de producție, în special a celei pomiviticele, care a crescut de la

⁶³) *Flacăra Iașului*, din 23 martie 1962, p. 1-2.

⁶⁴) F. Cotea, *Din experiența noastră în organizarea muncii*, Întreprinderea Poligrafică Iași, 1962, p. 8-10.

0,14% în 1949 la 3,9% în 1961⁶⁵). Iată evoluția modului de folosință a terenului de la înființarea gospodăriei pînă în prezent și perspectivele acestei evoluții în procente⁶⁶):

Categoria de folosință	1949	1955	1961	1965
Total suprafață	100	100	100	100
din care agricol	99,7	99,7	99,2	99,4
arabil	96,3	80,8	83,7	88,3
pășune	—	16,4	10,0	9,6
finețe	2,8	2,1	1,6	1,6
vii	0,14	0,6	3,1	4,2
livezi	—	0,5	0,8	0,7
neproductiv	0,5	0,3	0,8	0,6

Cultura cerealelor are o importanță deosebită pentru dezvoltarea agriculturii. De creșterea producției de cereale depinde în cea mai mare măsură dezvoltarea celorlalte ramuri de producție, și, în primul rînd, creșterea șeptelului de animale, întărirea economico-organizatorică a gospodăriei. Expe-

Tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej stînd de vorbă cu un grup de colectiviste de la G.A.C.-Pribești.

⁶⁵) Arhiva Statului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 387/1961, f. 258.

⁶⁶) Ibidem.

riența a arătat că dezvoltarea producției de cereale, imbinarea rațională a acestei ramuri cu dezvoltarea zootehniei și a altor ramuri de producție, reprezintă sursele care asigură neconținută dezvoltare a gospodăriei. În cadrul culturii cerealiere grâul și porumbul au ocupat un loc principal din suprafața arabilă. Orientarea spre cultivarea într-o tot mai mare măsură a plantelor tehnice a dus nemijlocit la o scădere a suprafeței destinată culturilor cerealiere, în raport cu suprafața arabilă a gospodăriei. În anul 1961 suprafața repartizată principalelor culturi cerealiere a scăzut la 60,8%, în timp ce suprafața cultivată cu plante tehnice a crescut la 10,6% în 1961, față de 1950 când aceste plante reprezentau numai 4,3%.

Sporirea producției culturilor tehnice contribuie într-o măsură însemnată la întărirea economico-organizatorică a gospodăriei și la creșterea veniturilor ei bănești. Ocupînd locul al treilea după cultura cerealiară și creșterea animalelor, culturile tehnice sînt livrate în totalitate lor întreprinderilor industriei ușoare și alimentare. Producția principalelor culturi din sectorul vegetal a evoluat între anii 1950—1961 după cum urmează ⁶⁷⁾ :

Specificare	1950	1955	1961
	Suprafața în ha %	Suprafața în ha %	Suprafața în ha %
Grâu	35,9	31,7	33,6
Porumb	32,5	25,9	27,2
Floarea soarelui	4,3	5,6	8,7
Sfeclă de zahăr	—	1,8	1,9

Aceasta a permis să sporească veniturile gospodăriei. În 1961 aceste venituri au reprezentat 47,41% din totalul veniturilor.

O deosebită importanță în sporirea producției a avut-o între altele, și folosirea îngrășămintelor naturale și chimice. În gospodăria agricolă colectivă Pribești, în primii ani de activitate nu s-a aplicat pe scară largă îngrășămintele naturale, din cauză că nu dispunea de o puternică fermă zootehnică. În ultimii patru ani acest lucru a fost posibil tocmai datorită dezvoltării de noi ramuri și a creșterii numărului de animale ⁶⁸⁾.

O prețioasă contribuie la desfășurarea lucrărilor agricole și obținerea de rezultate însemnate a adus-o S.M.T. Codaștii, care a marit de la an la an volumul de lucrări executate cu mașinile și tractoarele și odată cu aceasta calitatea muncii. Creșterea acestui volum, a gradului de mecanizare, a avut loc odată cu sporirea terenurilor gospodăriei. S.M.T. i-a acordat asistență agrotehnică, a ajutat-o la întocmirea unui plan concret de producție și financiar, la organizarea eficientă a muncii.

Factorul cel mai important în sporirea producției la ha îl constituie creșterea mecanizării lucrărilor agricole și aplicarea măsurilor agrotehnice. Aceasta a putut asigura sporul producției la ha. Datorită ajutorului dat de stat, gradul de mecanizare a lucrărilor agricole principale a crescut de la an la an, ajungînd în 1962 la 76,2%. Procesul mecanizării, măsurile și în-

⁶⁷⁾ *Ibidem*, f. 255, 261—262.

⁶⁸⁾ Arh. G.A.C. Pribești, Dare de seamă pe anul 1959, f. 6.

drumarea agrotehnică, au fost îndreptate spre acele culturi și lucrări care asigură ponderea cea mai mare în volumul veniturilor gospodăriei, permițând astfel creșterea productivității muncii și a producției la ha, ușurarea muncilor agricole grele prestate de colectivști. Prin creșterea neîntreruptă a mecanizării, un număr însemnat de brațe de muncă au fost îndreptate spre dezvoltarea altor ramuri de producție, în special legumicultura, creșterea animalelor, viticultura, pomicultura. Tot ca urmare a mecanizării, în cadrul sectorului zootehnic s-a produs o scădere a greutății specifice a animalelor de muncă. În scopul consolidării continue a gospodăriei, S.M.T. și cadrele de specialiști au ținut seama de condițiile naturale și economice în aplicarea eficace a regulilor agrotehnice. Controlul permanent asupra executării lucrărilor a dus la creșterea spiritului de răspundere față de calitatea acestora.

Permanentizarea membrilor brigăzii S.M.T. vreme de mai mulți ani pe terenurile gospodăriei a permis acestora să cunoască mai bine pământul, fertilitatea și modul de lucrare a lui. Tractoriștii, mare parte din ei colectivști din Pribești, sînt legați astfel sufletește de gospodărie, interesați direct în consolidarea și dezvoltarea ei.

Sprijinul acordat de partid și guvern gospodăriei colective, în cadrul politicii de cointeresare materială a țăranilor colectivști în creșterea producției agricole și intensificarea schimbului dintre oraș și sat, valorificarea culturilor prin sistemul contractărilor și achizițiilor, au constituit un stimulent prețios în lupta pentru dezvoltarea producției.

Producția-marfă la grâu și porumb, ca urmare a recoltelor bogate obținute la ha, a crescut în anul 1961, față de anul 1950, de 8,9 ori. Este suficient să arătăm că numai în anul 1961, G.A.C. Pribești, pe baza contractelor încheiate cu unele fabrici din cadrul industriei ușoare, a livrat acestora materii prime. Veniturile bănești obținute din vânzarea produselor au contribuit la consolidarea economico-organizatorică a gospodăriei, la ridicarea nivelului de trai al colectivștilor.

Paralel cu sporirea volumului de cereale livrate statului, gospodăria a întărit an de an legăturile sale cu cooperația. Ea a contractat cu Uniunea cooperativei de consum din raionul Vaslui importante cantități de produse⁶⁹⁾. Totodată a livrat cooperativei din Ciortești miei, lapte, ouă etc.

În ultimii ani, consiliul de conducere al gospodăriei s-a orientat spre creșterea unui puternic sector legumicol. Faptul că gospodăria colectivă Pribești este legată prin șosele bune de centrele urbane ale regiunii, că dispune de mijloace de transport auto, i-a permis desfacerea directă și rapidă a produselor sale legumicole. Veniturile mari obținute de pe urma vânzării produselor, au determinat extinderea continuă a legumiculturii. Dacă de exemplu, în anul 1960 suprafața destinată acestei ramuri era de 10 ha, în anul 1962 s-a extins la 23 ha, din care 11 ha au fost irigate⁷⁰⁾. Trebuie precizat că datorită aplicării metodelor înaintate de lucru, creării unei sere, irigării întregii suprafețe, veniturile obținute în 1960 din acest sector s-au ridicat la 200.000 lei⁷¹⁾.

⁶⁹⁾ Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 21/1951, f. 81.

⁷⁰⁾ F. Cotea, *op. cit.*, p. 7.

⁷¹⁾ *Scînteia*, din 27 septembrie 1961.

Bazindu-se pe posibilitățile reale, membrii gospodăriei și-au fixat ca sarcină să creeze și o puternică ramură pomiviticolă. Dacă la înființare această ramură dispunea de numai 1,50 ha în 1961 suprafața plantată cu vii și livezi a ajuns la 53 ha cu perspectivă de dezvoltare la 70 ha în 1965⁷²⁾. În 1958 conducerea gospodăriei a înființat un lot-școală pe o suprafață de 1,75 ha cu scop de a planta butași din producție proprie și de a livra și celorlalte gospodării agricole colective din raionul Vaslui butașii necesari, întrucât în acest raion nu existau la acea dată loturi-școală⁷³⁾. Din valorificarea acestor butași gospodăria a obținut însemnate venituri bănești⁷⁴⁾. Pe linia sprijinirii efective a gospodăriilor agricole colective nou înființate, G.A.C. Pribești a mărit în anul 1960 suprafața lotului la 6 ha, livrând acestora 500.000 de fire de viță de vie altoită⁷⁵⁾. Lărgirea activității acestei ramuri a dus la creșterea veniturilor gospodăriei, care în 1960 au însumat numai din această ramură 600.000 lei. Trebuie subliniat și faptul că în același an de pe cele 37 ha de vie pe rod s-a realizat o producție de 128.031 kg struguri, iar din livada gospodăriei o producție de 56.650 kg fructe⁷⁶⁾. În cadrul suprafeței destinată livezii, gospodăria a trecut încă din anul 1951, la plantarea de duzi necesari creării unei crescătorii de viermi de mătase.

În structura venitului global al gospodăriei locul al doilea îl ocupă veniturile obținute din creșterea animalelor. La înființare, gospodăria agricolă colectivă din Pribești dispunea de un număr restrâns de animale. Având în vedere importanța și perspectivele reale ale acestei ramuri, organizația de partid s-a orientat spre lărgirea ei continuă⁷⁷⁾. Odată cu asigurarea bazei furajere de cea mai bună calitate, au fost reamenajate grajdurile existente, construindu-se, cu ajutorul creditelor primite de la stat, noi grajduri⁷⁸⁾. Conștiința de conducere a gospodăriei a urmărit ca, pe lângă lărgirea ramurei zootehnice, prin intermediul creditelor obținute de la stat, să asigure sporirea numărului de animale și prin prăsilă proprie. Astfel, în anul 1951 s-a înființat la Pribești, cu sprijinul acordat de Sfatul popular regional și raional, o fermă zootehnică în care accentul s-a pus pe ovine⁷⁹⁾.

Dar problema creării unei puternice ramuri zootehnice a fost rezolvată abia în ultimii ani. În anul 1960, în cadrul unei adunări generale, membrii gospodăriei au hotărât să înființeze o puternică fermă de taurine și porcine, din care să se poată obține noi și importante venituri. Pe linia traducerii în fapt a hotărârii adunării generale din 1960 se înscriu succesele obținute de gospodărie în anii 1960—1961. Dacă la începutul anului 1960 gospodăria dispunea de un număr de 34 vaci proprietate obștească⁸⁰⁾, în numai doi ani, adică la sfârșitul anului 1961, numărul de vaci cu lapte a crescut la 148, iar în anul 1962 reveneau cîte 15,7 vaci la suta de ha⁸¹⁾. Evoluția efecti-

⁷²⁾ Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 387/1961, f. 258.

⁷³⁾ Ibidem, dos. 27/1959, f. 305—306.

⁷⁴⁾ Ibidem.

⁷⁵⁾ Arhiva G.A.C. Pribești, Darea de seamă pe anul 1960, f. 10.

⁷⁶⁾ Ibidem.

⁷⁷⁾ Arhiva Sfatului Popular Regional, Serviciul agricol, dos. 41/1949, f. 14.

⁷⁸⁾ Ibidem, dos. 21/1951, f. 11.

⁷⁹⁾ Ibidem, dos. 39/1949, f. 04.

⁸⁰⁾ *Flacăra Iașului*, din 3 aprilie 1961, p. 3.

⁸¹⁾ Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 387/1961, f. 261.

vului de animale și încărcătura lor la sută de ha atestă dezvoltarea rapidă pe care a luat-o ramura zootehnică în ultimii ani ⁸²⁾).

Specificare	1949		1955		1961	
	Capete	La 100 ha	Capete	La 100 ha	Capete	La 100 ha
Taurine total	12	5,6	89	10,2	406	31,2
din care vaci	—	—	24	2,7	148	11,4
Porcine total	—	—	32	4,5	300	26,3
din care scroafe	—	—	20	2,8	39	3,7
Ovine total	—	—	328	36,6	377	29
din care cu lână semifină	—	—	—	—	45	3,5
Păsări	—	—	125	27,4	1000	143
Stupi	—	—	48	5,5	67	4,6

Un real sprijin în dezvoltarea ramurei zootehnice l-a primit gospodăria din partea statului prin creditele acordate. Aplicarea în practică a recomandărilor brigăzii C.C. al P.M.R. care a analizat în anul 1960 munca gospodăriei colective Pribești ⁸³⁾, ca și cercetările efectuate de specialiștii Institutului de cercetări zootehnice „Dr. Staicovici“ din București și îndrumările date de aceștia în domeniul aplicării celor mai înaintate reguli zootehnice, au contribuit simțitor la dezvoltarea șeptelului ⁸⁴⁾.

Ca urmare a traducerii în viață a hotărârii C.C. al P.M.R. și al Consiliului de Miniștri „Măsuri pentru creșterea numărului de animale în gospodăriile colective“ ⁸⁵⁾, din februarie 1961, s-au luat în gospodărie o serie de măsuri care au dat rezultate bune. Pentru a mări producția de lapte pe cap de vacă, consiliul de conducere al gospodăriei a ținut o strictă evidență a muncii, pentru cointerесarea materială a colectivștilor. Această măsură a avut ca urmare o sporire considerabilă a veniturilor realizate pe ramură și în special a cantității de lapte pe cap de vacă. Dacă în anul 1960, de pildă, producția totală de lapte a fost de numai 119,107 litri, revenind 1.200 litri lapte pe cap de vacă, în anul 1961 s-a obținut o cantitate totală de 220.871 litri lapte, sporindu-se cantitatea de lapte pe cap de vacă mulsă la 2273 litri, iar pe cap de vacă furajată la 1730,4 litri ⁸⁶⁾. În urma dezvoltării ramurii zootehnice în anul 1961 veniturile gospodăriei au sporit simțitor. Astfel, 27% din totalul veniturilor gospodăriei pe anul 1961 au fost obținute din ramura zootehnică ⁸⁷⁾ realizându-se din valorificarea laptelui și a animalelor suma de 482.667 lei ⁸⁸⁾ față de 247.570 în 1960 ⁸⁹⁾.

⁸²⁾ Ibidem.

⁸³⁾ Arhiva G.A.C. Pribești, Darea de seamă pe anul 1961.

⁸⁴⁾ Ibidem, dos. 1/1962, Corespondență.

⁸⁵⁾ *Flacăra Iașului*, din 28 februarie 1961, p. 1.

⁸⁶⁾ Arhiva G.A.C. Pribești, Dosar sector zootehnic pe anul 1961, f. 7; vezi și *Probleme agricole*, an. XIV, ianuarie 1962, p. 39.

⁸⁷⁾ Arhiva G.A.G. Pribești, Dosar sector zootehnic pe anul 1961, f. 3.

⁸⁸⁾ Ibidem, f. 8.

⁸⁹⁾ *Flacăra Iașului*, din 28 februarie 1962, p. 2.

Pentru o cît mai bună întreținere a tuturor animalelor, în ultimii doi ani, colectivisții au construit și reamenajat opt grajduri cu o capacitate de 50 taurine fiecare, o maternitate pentru scroafe cu 64 de boxe, o îngrășătorie pentru 100 porcine, o crescătorie pentru o mie de păsări, un saivan pentru 500 de oi⁹⁰⁾. Prin-o folosire cît mai rațională a resurselor interne, gospodăria a obținut economii la construirea grajdurilor, în medie 10—15 mii lei pentru fiecare grajd. Calculîndu-se veniturile ce se obțin de pe fiecare vacă, s-a constatat că banii cheltuiți pentru construirea fiecărui grajd sînt amortizați din veniturile obținute de la acestea în numai nouă luni sau din veniturile realizate de la două vaci în 20—25 de ani⁹¹⁾.

În anul 1962 gospodăria din Pribești posedă 432 taurine, din care 181 vaci cu lapte, 25 juninci și 218 tineret bovin. Consiliul de conducere al gospodăriei și-a propus ca pînă la sfîrșitul acestui an numărul vacilor cu lapte să fie sporit la 200, al porcinelor destinate vînzării la 200, iar al păsărilor din producție proprie la 3500. De la ferma model se prevede să se livreze 45 juninci și 50 scrofițe pentru reproducție⁹²⁾. Gospodăria se orientează acum nu numai spre creșterea masivă a numărului de animale, ci și spre dublarea veniturilor printr-o îngrijire mai atentă și mai bună a animalelor, pentru a se spori pe această cale și mai mult producția zootehnică. Pe linia obținerii acestor rezultate toți colectivisții din Pribești, care se ocupă cu creșterea animalelor, urmează cursurile zootehnice⁹³⁾.

În scopul dezvoltării sale continue, prin folosirea tuturor posibilităților locale, gospodăria și-a organizat o serie de întreprinderi anexe. Încă din primul an de activitate s-a organizat un atelier de fierărie, în care se execută inventarul agricol mărunt, reparațiile atelajelor etc. Convinși că dezvoltarea ramurilor principale ale producției se efectuează cu atît mai repede cu cît întreprinderile anexe sînt mai bine organizate și utilizate, colectivisții au trecut la lărgirea numărului acestora și a volumului lor de muncă. Pînă în anul 1961 la numărul întreprinderilor anexe au fost adăugate o moară cu ciocănele, un atelier de timplărie, o presă pentru cărămidă cu țiglă și altele⁹⁴⁾. În scopul neîntreruptei dezvoltări a ramurilor sale principale de producție, gospodăria și-a pus în plan lărgirea întreprinderilor anexe în vederea producerii de materiale de construcție, de inventar agricol mărut și de transport etc.

Creșterea și dezvoltarea avutului obștesc a stat la baza întăririi economico-organizatorice și la creșterea veniturilor membrilor ei. În raportul de activitate al C.C. al P.M.R. la Congresul al II-lea al Partidului, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a arătat că „izvorul principal al sporirii veniturilor lor este avutul obștesc, fondul indivizibil cu care gospodăria trebuie să cumpere animale de rasă, să ridice construcții noi, să facă lucrări de ameliorare, irigații și altele⁹⁵⁾. Creșterea acestui avut a demonstrat țaranilor muncitori

⁹⁰⁾ Ibidem, din 20 decembrie 1961, p. 3.

⁹¹⁾ Ibidem.

⁹²⁾ Ibidem, din 28 februarie 1962.

⁹³⁾ Ibidem.

⁹⁴⁾ Arhiva G.A.C. Pribești, Darea de seamă pe anul 1959 și anul 1961; Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 18/1951, f. 127.

⁹⁵⁾ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări, 1955—1959*, Ed. Politică, Buc., 1959, p. 93.

superioritatea gospodăriei agricole colective față de gospodăria individuală. Lărgirea neîntreruptă a fondului de bază a dat gospodăriei posibilitatea să dezvolte principalele ramuri de producție și să creeze întreprinderi anexe.

În cei 13 ani de existență fondul de bază al gospodăriei s-a mărit de la 88.899 lei în 1949 la 2.180.000 lei în 1961; deci o creștere de peste 24 ori, iar fondul de bază la suta de hectare a sporit de aproape 4 ori⁹⁶). Conducerea gospodăriei s-a preocupat nu numai de creșterea dinamicii fondului de bază, dar și de îmbunătățirea structurii lui (a surselor de acumulare și de formare)⁹⁷). Aceste rezultate sînt consecința muncii asidue depusă de membrii gospodăriei pentru dezvoltarea ramurilor de producție și creșterea veniturilor.

Mărirea fondului de bază a făcut posibilă lărgirea volumului mijloacelor de bază. Au fost procurate animale de muncă și producție, mașini și unelte agricole, inventar gospodăresc și mijloace de transport (2 autocamioane și un turism)⁹⁸), valoarea mijloacelor de bază sporind de la 150.000 de lei în 1949 la 2.700.000 lei în 1960⁹⁹).

Trecerea la munca în comun, dezvoltarea multilaterală a gospodăriei, aplicarea metodelor agrotehnice înaintate, care să permită exploatarea intensivă a pămîntului, au necesitat mari investiții. Statul a pus la dispoziția G.A.C. Pribești credite pe termen lung și pe termen scurt, pentru achiziționarea mijloacelor de bază pe care nu le putea procura cu fonduri proprii. Îmbinarea ajutorului financiar acordat de stat cu veniturile proprii au permis consolidarea continuă a gospodăriei. Ca urmare a acestei consolidări treptat s-a produs o scădere a creditelor acordate de stat, deoarece gospodăria a putut aloca pentru investiții o mai mare parte din veniturile sale. Dacă în 1956 mijloacele financiare proprii destinate pentru investiții reprezentau 46,0%, în anul 1960 acestea au ajuns la 76,2%¹⁰⁰). Creșterea de la an la an a mijloacelor proprii, precumpănirea acestora în cadrul structurii cheltuielilor de investiții, constituie cea mai bună dovadă a interesului depus de colectivități din Pribești la mărirea avutului obștesc, dovada bunei gospodăririi a fondurilor proprii.

Dezvoltarea multilaterală a G.A.C. Pribești, creșterea continuă a avutului obștesc, întărirea economico-organizatorică, sînt reflectate în creșterea neîntreruptă a veniturilor gospodăriei, fapt care a permis să se repartizeze membrilor venituri sporite de la an la an în raport cu cantitatea și calitatea

⁹⁶) Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 25/1951, f. 20—23, dos. 383/1961, f. 263; vezi și *Probleme agricole* an XIV, nr. 2/1962, p. 69.

⁹⁷) Vezi *Probleme agricole*, an XIV, nr. 2/1962, p. 64.

⁹⁸) Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 23/1954, f. 17—29; Arhiva G.A.C. Pribești, Darea de seamă pe anul 1959, f. 15; dos. 1/1962. Corespondență.

⁹⁹) Arhiva G.A.C. Pribești, Referat privind păstrarea și dezvoltarea avutului obștesc pe anul 1961, f. 1.

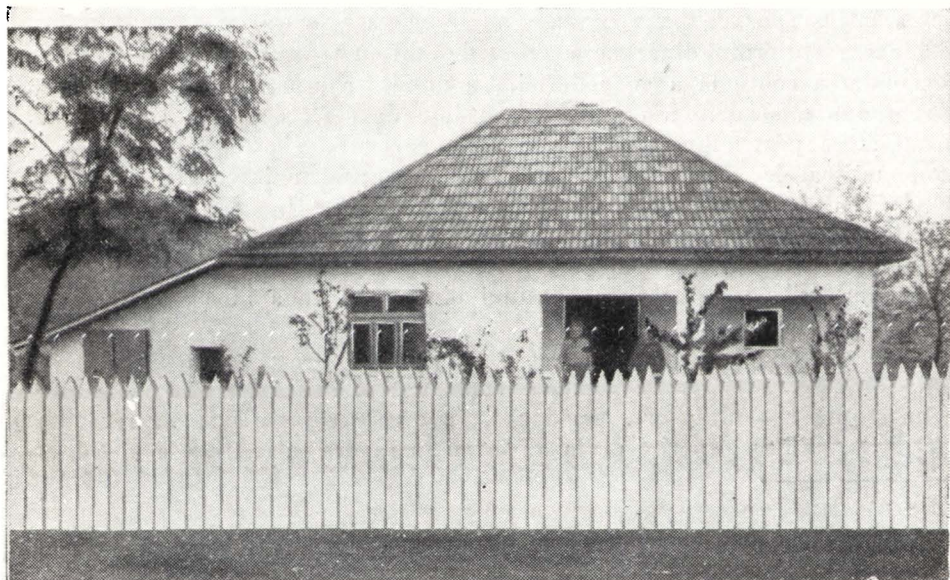
¹⁰⁰) *Probleme agricole*, an XIV, nr. 2/1962, p. 69; vezi și Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 70/1952, f. 1; dos. 3/1953, f. 75; dos. 52/1955, f. 12; dos. 27/1959, f. 355.

muncii depuse. Linia ascendentă a veniturilor este oglindită în tabelul de mai jos ¹⁰¹⁾ :

Specificare	1950	1955	1959	1961
Total venituri din care ;	35.925	298.874	1.364.647	2.154.241
Sectorul vegetal	27.804	122.045	697.942	1.021.425
Sectorul zootehnic	—	111.084	236.125	482.667
Alte venituri	8.121	65.745	160.580	650.149

Din tabel rezultă că ponderea cea mai mare în structura venitului o ocupă culturile vegetale. Creșterea veniturilor globale ale gospodăriei s-a efectuat prin valorificarea pe scară tot mai largă a producției-marfă din toate sectoarele sale.

O imagine de ansamblu asupra dezvoltării gospodăriei este oferită și de evoluția zilelor-muncă efectuate anual, precum și de repartitia produselor pe zi-muncă. Astfel, numărul total al zilelor-muncă a crescut de la 16.664 în 1950 la 100.616 în 1961 ¹⁰²⁾, cu o valoare de 30 lei ¹⁰³⁾. Veniturile obținute de colec-

Una din noile case construite de colectivisti în ultimii ani.

¹⁰¹⁾ Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 387/1961, f. 262.

¹⁰²⁾ Arhiva G.A.C. Pribești, Darea de seamă pe anul 1961.

¹⁰³⁾ Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 387/1961, f. 264.

tiviști pentru munca prestată contribuie intens la îmbunătățirea nivelului lor de trai, subliniind că munca în colectiv asigură un nivel superior de trai material și cultural în comparație cu gospodăria individuală. Pe această linie se înregistrează construirea celor 140 de case noi ale colectivităților în partea nouă a satului și a celor încă 60 de case construite în satul vechi¹⁰⁴).

Importante succese au fost obținute și pe tărîmul social-cultural.

Inapoierea culturală în care se zbăteau țărani muncitori din Pribești în anii regimului burghezo-moșieresc este concludentă dacă ne gîndim numai la faptul că la data eliberării țării noastre peste jumătate din locuitorii satului erau analfabeți, iar din cealaltă jumătate majoritatea abia puteau să iscălească invoielile agricole pe care erau siliți să le încheie cu moșierii¹⁰⁵). După 23 August 1944 comuniștii din sat au desfășurat o campanie activă pentru lichidarea analfabetismului, prin școlarizarea tuturor celor nu știau să citească. Cu toată munca depusă în această direcție, la înființarea gospodăriei mai existau un număr de 81 de analfabeți. Efectele favorabile ale revoluției culturale sînt marcate aici prin succesele dobîndite în acest domeniu și, în primul rînd, prin lichidarea analfabetismului.

Noua Casă de nașteri din Pribești

Dacă la înființarea sa gospodăria nu dispunea decît de un număr restrîns de cărți, donate de muncitorii din Vaslui, în numai doi ani numărul acestora s-a ridicat la 940. Odată cu aceasta a crescut și numărul de cititori¹⁰⁶). În același an în gospodărie s-a înjghebat o echipă artistică. Pe linia culturalizării, țărani colectivști din Pribești folosesc multiplele mijloace de

¹⁰⁴ *Scînteia*, din 27 septembrie 1961.

¹⁰⁵ *Pribești, o gospodărie colectivă milionară*, p. 11.

¹⁰⁶ Arhiva Sfatului Popular Regional Iași, Serviciul agricol, dos. 3 1953, f. 84.

culturalizare care le stau la dispoziție: radio-ul, cinematograful, presa etc. Peste o treime din numărul familiilor dispune de aparate de radio.

Copiii țăranilor colectivști învață la școala din sat, în toalityatea lor. Merită a fi subliniat faptul că în anul școlar 1961/1962 sînt școlarizați toți cei 217 copii de vîrstă școlară, fiind cuprinși în clasa a cincea toți absolvenții clasei a patra.

Școala nouă din Pribești dată în folosință anul acesta.

Încă din anul 1951 cînd s-a repartizat pentru prima dată aici fondul de 2%, o parte din acesta a fost destinat grădiniței sezoniere de copii¹⁰⁷). Un mare număr de copii au primit asistență medicală gratuită¹⁰⁸). În scopul creării unor tot mai bune condiții de învățatură și cultură, colectivștii din Pribești au dat un sprijin efectiv la construirea unei școli și a unui cămin cultural.

Colectivștii din Pribești s-au preocupat, în afară de consolidarea propriei lor gospodării, și de ajutorarea noilor gospodării înființate, de atragerea pe făgașul gospodăriei agricole colective a țăranilor cu gospodărie individuală din alte sate. Prin aceasta colectivștii au adus un important aport la înfăptuirea sarcinilor trasate de cel de al III-lea Congres al P.M.R. în domeniul transformării socialiste a agriculturii, la traducerea în fapt a Chemării Consfăturii pe țară a țăranilor colectivști din decembrie 1961. Astfel, gospodăria a invitat țărani întovărășiți din satele vecine, cărora li s-au arătat principalele mijloace prin care s-a ajuns la recolte bogate¹⁰⁹).

Încheierea colectivizării în întreaga țară a constituit o sărbătoare și pentru colectivștii din Pribești. „Ne bucurăm din toată inima — arătau

¹⁰⁷) *Ibidem*, f. 74, dos. 354/1952, f. 14.

¹⁰⁸) Arhiva G.A.C. Pribești, Darea de seamă pe anii 1949–1960, f. 120.

¹⁰⁹) *Scînteia*, din 28 februarie 1962, p. 1.

membrii gospodăriei cu ocazia îmfăptuirii acestui măreț act istoric — că toți țărani... din întreaga țară au pășit pe drumul arătat de partid, drumul gospodăriei agricole colective, pe care noi am pornit cu 13 ani în urmă. Și tot aît de bucuroși sîntem să împărtășim experiența noastră de colectivști mai vechi¹¹⁰). Ca urmare a victoriei socialismului la sate, Plenara din 23—25 aprilie 1962, a luat o serie de măsuri privitoare la reorganizarea conducerii agriculturii, potrivit noii etape de dezvoltare a ei, redistribuirea cadrelor în agricultură, îmbunătățirea organizării și conținutului învățămîntului agricol, legarea lui mai strîns de practică, răspîndirea cunoștințelor agricole în masele țărănimii colectiviste¹¹¹). Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale, care a avut loc la sfîrșitul lunii aprilie 1962, a consemnat puternicul avînt în construirea socialismului la sate, îmfăptuită de țărănimia muncitoare în alianță cu clasa muncitoare, sub conducerea partidului.

Colectivizarea agriculturii, reorganizarea conducerii ei la nivelul cerințelor noii etape de dezvoltare, repartizarea cadrelor de specialiști în fiecare gospodărie colectivă, îmbunătățirea organizării și conținutul învățămîntului agricol subliniază rolul important al acestui sector în cadrul economiei naționale în opera de desăvîrșire a construirii socialismului, îi deschid minunate perspective. Aceleași perspective sînt deschise și gospodăriei agricole colective Pribești. Totate ramurile vor cunoaște o dezvoltare rapidă. Prin aplicarea celor mai înaintate metode de lucru, prin mărirea gradului de mecanizare, prin folosirea pe scară și mai largă a îngrășămintelor naturale și chimice, prin calificarea neînteruptă a cadrelor, se va obține o producție sporită la ha, se va dezvolta în continuare șeptelul de animale. Toate acestea vor asigura întărirea proprietății obștești, creșterea nivelului de trai material și cultural al colectivștilor.

¹¹⁰) *Ibidem*, din 21 martie 1962, p. 2.

¹¹¹) *Ibidem*, din 26 aprilie 1962, p. 1, din 13 și 15 mai 1962.

DIN VIAȚA SAVANTULUI-CETĂȚEAN TRAIAN VUIA

M. KERTÉSZ

Opera vieții laborioase de cercetător neobosit în domeniul zborului mecanic a înscris numele inginerului Traian Vuia în istoria tehnicii românești. Cercetările și experiențele sale duse cu perseverență o viață întreagă în condiții vitrege au ajuns să fie apreciate abia în anii regimului de democrație populară. Ingenioasa sa invenție, generatorul de abur de dimensiuni reduse, care a servit pentru propulsarea avionului său, n-a fost pus în valoare decât în anii puterii populare, realizându-se mai multe feluri de cazane de aburi, și apa caldă de „tip Vuia“.

Pătruns de dragoste profundă pentru progres, savantul a înțeles că menirea științei este să servească practica. Traian Vuia nu se pierde însă cituși de puțin în probleme de strictă specialitate, el manifestă un viu interes și față de problemele sociale. Sub influența acestei preocupări a și scos o stângace scriere de tinerețe în care a încercat pe baza lecturilor sale să abordeze unele probleme de caracter social¹⁾. În anii următori conștiința lui Traian Vuia nu se mai mulțumește cu recapitularea unor teorii clasice, el caută să ia poziție față de reacțiunea socială. Pericolul major ce amenința să nimicească realizările cele mai scumpe ale culturii omenеști, nu permite adeptului inflăcărat al progresului să ramăna un spectator pasiv. Ceea ce caracterizează pe cei mai proeminenți creatori este spiritul lor de pătrundere cu care își dau seama că de efectul distrugător a reacțiunii nu se poate izola nici știința, care își are rădăcinile în societate și își găsește aplicație în același cadru. Toți care își pun energia creatoare în slujba binelui omenirii trebuie să fie totodată și purtătorii și apărătorii progresului, dușmani hotărâți și consecvenți ai reacțiunii în știință și politică. Conștient de această răspundere, Traian Vuia își îndreaptă atenția asupra problemelor politice, apropiindu-se din ce în ce mai mult de năzuințele cele mai înalte și mai înaintate ale epocii în care trăiește și ale poporului său. Cu prezența sa activă pe arena politică, Traian Vuia se angajează tot mai conștient în lupta împotriva cotropirii naționale și pentru libertate socială, învingând greutatea, de-

---

¹⁾ Traian Vuia, *Viitorul. Studiu politic*, Ed. ziarului „Drapelul“, Lugoj, 1902.

barasîndu-se de balasturile concepției sale incompetente cu linia progresului urmărită de el.

Opera creatoare a lui Traian Vuia în domeniul tehnicii ne este astăzi binecunoscută, dorim însă să contribuim și la cunoașterea unor aspecte ale activității sale ca om politic, de luptător devotat și curajos pentru progres în perioada dintre cele două războaie mondiale. În anii aceștia Traian Vuia a „desfășurat o activitate în conducerea grupului român de la Paris ca sprijinitor al rezistenței poporului francez contra armatelor cotoropitoare ale Kaiserului Wilhelm al II-lea în primul război mondial... precum și ca președinte al organizației de rezistență a românilor din Paris față de salbaticii cotoropitori hitleriști în al doilea război mondial“²).

*
* *

Traian Vuia s-a născut în 1872 într-un cătun de lângă Făget (satul Bujor, reg. Banat). Cu câțiva ani după terminarea studiilor universitare, talentatul inginer a fost nevoit, în vîrstă de 30 de ani, să părăsească Transilvania subjugată de imperiul austro-ungar unde nu a avut posibilitatea să se dedice experiențelor sale. Stabilit la Paris ca emigrant, după izbucnirea primului război mondial imperialist a fost internat (în noiembrie 1914) într-un lagăr de pe litoralul Oceanului Atlantic. Imediat ce a fost pus în libertate, Traian Vuia s-a întors la Paris pătruns de convingerea că trebuie să-și dea contribuția la organizarea și mobilizarea poporului român pentru scuturarea jugului asupririi imperialismului austro-ungar și pentru realizarea unirii naționale. Cu entuziasmul său de sincer patriot, departe de masele populare din patria sa, emigrantul Traian Vuia s-a decis încă la începutul anului 1918 să se ocupe de organizarea prizonierilor și internaților civili transilvăneni din Franța, pentru a contribui la lupta de eliberare națională, pentru făurirea unirii naționale din voința poporului și prin lupta lui. În acest scop, Traian Vuia a reușit să înființeze la Paris, în 30 aprilie 1918, Comitetul Național al Românilor din Transilvania. Activitatea acestui Comitet ca și a lui Traian Vuia personal s-a axat în primul rînd pe formarea unei legiuni de voluntari, luptători activi pentru eliberare.

Înainte de a vorbi mai pe larg despre programul său combătut cu vehemență de reprezentanții politici ai României burgheze-moșierești aflați în Franța, care nu se puteau împăca cu principiile democratice expuse în el — trebuie să constatăm că deși a avut merite incontestabile, totuși s-a limitat la revendicarea libertății naționale. În această perioadă a vieții sale Traian Vuia nu și-a dat încă seamă că fără eliberare socială, eliberarea națională nu poate fi realizată pe baze democratice. El dorea însă din suflet ca organizația condusă de el să se sprijine pe mase. În acest scop, una dintre sarcinile de bază a Comitetului Național al Românilor din Transilvania a constituit propagarea cît mai largă a obiectivelor de luptă. „Programul nostru — arăta Traian Vuia — este de a obține înainte de toate independența noastră

² Petru Groza, *Cuvînt introductiv la volumul „Traian Vuia realizatorul zborului mecanic“*, de George Lipovan, Ed. Tehnică, Buc., 1956, p. 7.

națională. Când poporul român va obține libertatea, va decide cum și în ce formă dorește unirea cu frații din regat³⁾.

Poziția înaintată a lui Traian Vuia a făcut ca cercurile oficiale române să vadă în el un adversar politic periculos, pentru că el spunea că independența trebuie câștigată *de către popor*, prin luptă și apoi *tot poporul* să decidă asupra condițiilor unirii, „...fără a servi de instrument politicienilor a căror domnie a ținut acest brav popor în sclavie“⁴⁾. Aceste idei le-a mai dezvoltat în cuvintele: „Noi însă, după ce vom scutura lanțul (înrobirii naționale — n.n.) nu voim să fim anexați de boieri..., ci voim să ne unim cu frații noștri din regat ca popor liber și independent..., voim să luptăm noi înșine pentru independența noastră“⁵⁾. În concluzie, Traian Vuia a solicitat concursul larg al rominilor și din lagărele de prizonieri din afara Franței.

Astfel el s-a adresat conducerii așa numitei legiuni române din Italia, care urma să fie formată din prizonierii de război aflați în lagărul de la Cittaducale. Traian Vuia a făcut acest apel în convingerea că cei 18.000 de prizonieri se vor încadra cu aceeași însuflețire în legiune, ca și românii din Franța în legiunea înființată de el, la care vor adera pe urmă și vor constitui prin numărul lor mai mare, „sufletul“ mișcării inițiate de el. Speranțele sale s-au dovedit însă pe cât de exagerate, atât de greșite. În primul rînd, din cauză că soldații din Italia au refuzat categoric să se supună foștilor ofițeri, în noua lor calitate de preținși luptători pentru binele lor. Cei 120 de ofițeri n-au reușit timp de trei luni să atragă mai mult de 50 de soldați în așa zisa lor legiune. Acești ofițeri singuri au fost nevoiți să recunoască că au fost primiți de soldați „cu indiferență fără pereche, cu rea voință, ba de mulți chiar cu ură“⁶⁾. În al doilea rînd, pentru că conducerea acestui comitet reacționar înființat cu sprijinul moral și material a lui Brătianu, Mironescu, Take Ionescu n-a dorit de loc să colaboreze cu Traian Vuia.

Traian Vuia și-a dat seama de imposibilitatea unei înțelegeri abia după o mai îndelungată corespondență cu diverșii „frunțași“ din Italia. Dacă el ar fi dispus de fonduri necesare pentru acoperirea cheltuielilor unei călătorii în Italia, s-ar fi lămurit curînd asupra caracterului conducerii de acolo, care nu se deosebea întru nimic de cercurile oficiale românești de la Paris. Cu aceștia din urmă el refuzase din principialitate să colaboreze sub orice formă, fie chiar să accepte vre-o subvenționare prin intermediul lor. *Principiile democratice ale lui Traian Vuia nu numai că au fost primite cu răceală de adversarii lui, dar răspunsul la cuvintele însuflețite cu care și-a expus programul a fost să i se ceară desființarea Comitetului de la Paris, socotit ca nefolositor*⁷⁾.

³⁾ Copia scrisorii lui Traian Vuia, din 12 iunie 1918, către Zaharia Babeu, organizatorul militar al legiunii române din Cittaducale. Arh. Bibl. Centr. St., fond St. Georges, dos. V/10, f. 1.

⁴⁾ Scrisoarea lui Traian Vuia către Zaharia Babeu, scrisă la mașină în 6 iulie 1918 la Garches. Ibidem, f. 26—31.

⁵⁾ Ibidem.

⁶⁾ Din raportul unui grup de patru din conducerea Legiunii Române din Italia din perioada 1918—1919. Ibidem, arhiva Sionion Mîndrescu, dos. V/1, f. 52.

⁷⁾ Pentru relațiile lui Vuia cu Legiunea din Italia vezi: Procesul verbal de constituire a „Comitetului de acțiune...“ din Cittaducale, 18 iul. 1918, ibidem, dos. V/24, f. 39; scrisoarea lui Dr. Mîrza către Traian Vuia în 25 iunie 1918, ibidem, dos. V/10, f. 5—6.

Traian Vuia a întâmpinat dușmănia tuturor cercurilor reacționare române pentru că el a respins cu hotărâre subordonarea intereselor maselor unor interese stricte de clasă. Totuși el nu și-a dat seama că fără răsturnarea regimului burghez-moșieresc nu poate fi vorba de cîștigarea libertății decât cu riscul de care s-a temut, că poporul să ajungă „un instrument în mâinile acelor bărbați, care vor să servească cauza Transilvaniei în favoarea politicii unui grup“⁸). Traian Vuia a condamnat acel „grup“ și s-a identificat cu interesele oamenilor muncii. La reproșurile adversarilor săi politici el a replicat cu mîndrie că se sprijină pe „oameni care trăiesc din sudoarea feții“ și întreabă: „Este oare păcatul nostru că nu ne-am născut boieri, că părinții noștri nu ne-au lăsat moșii, pe care sclavii le munceau și al căror rod să ne permită să ducem o viață de lux?“⁹).

De relevat este și faptul că, Traian Vuia, fără a fi el însuși socialist, a pus un mare preț pe cîștigarea socialiștilor „din Franța, Anglia și toată lumea“ pentru cauza susținută cu entuziasm de el¹⁰). Exprimarea acestei dorințe în vreme ce toți fruntașii burghezi din vechea Romînie, ca și cei din Transilvania, tremurau de pericolul revoluționar, este un fapt foarte pozitiv. Simpatia și aprecierea lui Traian Vuia față de socialiști s-a adîncit, și pe baza bunelor sale relații a introdus în cercurile socialiste franceze și pe unii membrii ai delegației transilvănene care veniseră la Paris în timpul conferinței de pace de la Versailles¹¹).

La baza dezvoltării progresiste a savantului Traian Vuia au stat năzuințele sale sincer democratice, care în deceniile următoare l-au determinat pe acest intelectual patriot să se alătore mișcării antifasciste de rezistență a romînilor din Franța, dîndu-și contribuția la lupta poporului său pentru adevărata eliberare a patriei, alături de forțele cele mai înaintate, conduse de partidul comunist. Întreaga sa conduită de viață ca partizan înflăcărat și consecvent al libertății, l-a îndemnat pe Traian Vuia să păsească tot mai ferm pe drumul progresului social. Încă din anul 1918 el s-a pronunțat pentru apropierea cu Rusia Sovietică, iar atitudinea sa potrivnică fascismului și-a manifestat-o de la începuturile instaurării lui în Italia, ca și în Germania. În anul 1936, în care cu sprijinul izolaționiștilor celui de al III-lea Reich și-a intensificat înarmarea, s-a constituit efectiv axa Berlin-Roma, a fost pornită intervenția fascistă împotriva Spaniei republicane și a fost extinsă politica de neintervenție, Traian Vuia a recunoscut în hitlerism dușmanul de moarte al omenirii și s-a alăturat aceluia care-l combăteau¹²).

Poziția progresistă a lui Traian Vuia verificată în cursul deceniilor și în special în anii decisivi cînd fascismul a devenit tot mai agresiv, a atras asupra sa atenția și a cîștigat aprecierea antifasciștilor romîni din Franța. Ei s-au apropiat de el cu încredere în condițiile deosebit de grele ale ocupației hitleriste, solicitîndu-i concursul în anumite cazuri și probleme legate de mișcarea de rezistență, găsind totdeauna înțelegere și sprijin la el. Ori de cîte ori antifasciștii romîni îl căutau pe Traian Vuia, ei erau primiți cu uși

⁸) Scrisoarea lui Traian Vuia către Zaharia Babeu, în 6 iul. 1918, *ibidem*, f. 28.

⁹) Scrisoarea lui Traian Vuia către Zaharia Babeu, în 6 iulie, *ibidem*, f. 27.

¹⁰) Scrisoarea lui Traian Vuia către Zaharia Babeu în 15 iul., *ibidem*, f. 11.

¹¹) Știința, anul XXVIII, nr. 4025, din 3 octombrie 1957.

¹²) *Ibidem*.

larg deschise. Să nu credem însă că de ospitalitatea savantului român s-ar fi bucurat toți concetățenii lui. Agenților reacționari ai partidelor burgheze li s-a refuzat totdeauna accesul în casa înflăcăratului patriot. În schimb, în atelierul modest al inventatorului, într-o încăpere ce semăna mai mult a șopron, au ținut comuniști români ședințe conspirative, ferii de ochii dușmanilor, au fost pregătite planuri și acțiuni de către conducătorii eroici ai mișcării antifasciste din cadrul rezistenței franceze, inițiată și animată de Partidul Comunist Francez. Nu este întâmplător că în toamna anului 1943 Frontul Național Român din Franța s-a constituit sub președinția ilustrului savant român Traian Vuia, intelectual patriot cu vederi progresiste, care în ciuda vârstei înaintate și a sănătății grav încercate și-a consacrat ultimii ani ai vieții sale prodigioase sprijinirii luptei de eliberare și de independență a României, condusă de fiii cei mai buni ai poporului, — comuniștii.

A fi președintele Frontului Național Român în Parisul anului 1943 însemna curaj, mult curaj, însemna să simți o mare răspundere pentru viitorul poporului, iar încrederea comuniștilor români din Franța față de savantul patriot era un semn de mare cinste.

„Frontul Național Român — a scris „La Roumanie Libre“ (organul Comitetului de Front Național Român din Franța, apărut ilegal cu începere din octombrie 1941 în limbile franceză și română) — este o mișcare de masă din care fac parte patrioți români provenind din toate păturile sociale și de toate credințele politice. Ei cristalizează opinia și credința poporului nostru pentru eliberarea României de sub dominația și influența germană“¹³).

Reprezentanții Frontului Național Român au făcut parte alături de alte șase partide politice, în frunte cu Partidul Comunist Francez și împreună cu mai multe organizații și grupări din mișcarea de rezistență din Consiliul Național al Rezistenței, constituit în luna martie 1943¹⁴).

Crearea grupului din Franța a Frontului Național Român și a organului său „România Liberă“ au găsit aprobarea unanimă a întregii emigrații românești, precum și a celor mai mulți din cei 14.000 de români din Franța¹⁵). Năzuința acestor mase a fost exprimată în cuvântul înainte al programului de acțiune și de îndrumare a Frontului Național Român publicat în coloanele „României Libere“: „Noi românii din Franța nu vrem ca națiunea franceză să confunde guvernul Antonescu cu poporul român. Cei ce minuire coasa și ciocanul, cei ce exprimă adevărata gândire românească, cei ce suferă, Poporul Român, este cu inima de partea popoarelor ce combat în contra asupririi nemțești. Sintem cu poporul Francez în același front de luptă pentru o lume mai bună“¹⁶). Sentimentele patriotice ale lui Traian Vuia îl leagă strâns de

¹³ *La Roumanie Libre*, nr. 2, din noiembrie 1943.

¹⁴ Detalii despre activitatea patrioților români în mișcarea de rezistență franceză, vezi: Paraschiva Năchita și Gheorghe Adorian, *Date cu privire la participarea unor patrioți români în lupta împotriva fascismului în detașamentele de partizani în Uniunea Sovietică, Cehoslovacia și Franța*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.“, nr. 6/1961.

¹⁵ *La Roumanie Libre*, nr. 4, din martie 1944.

¹⁶ *Programul de acțiune și de îndrumare a grupului din Franța a Frontului Național Român*, publicat în suplimentul la nr. 3 al „României Libere“, din februarie 1944.

programul Frontului Național Român pătruns de un adinc spirit patriotic și de solidaritate internațională, unit în lupta cu poporul francez atit de ospitalier față de emigrația romină.

Programul de acțiune și de îndrumare a Frontului Național Român s-a declarat pentru alungarea guvernului Antonescu și ieșirea imediată a României din războiul alături de Germania hitleristă, încheierea armistițiului și izgonirea hitleriștilor din țară cu ajutorul tuturor forțelor țării, alături de Uniunea Sovietică. În privința politicii externe a României eliberate se arată că baza ei nu poate fi decît cea mai strînsă prietenie cu Uniunea Sovietică, „pentru a împiedica în mod efectiv orice nouă agresiune în contra independenței națiunilor“. Iar cu toți vecinii se vor crea relații de bună vecinătate. Și lupta împotriva dușmanilor interni este în atenția programului, care prevede „arestarea și pedepsirea tuturor trădătorilor neamului ce ne-au aruncat în această odioasă aventură“. Să fie ales prin alegeri libere și pe baza votului universal un guvern calificat să discute și să apere interesele țării la încheierea păcii, iar pe plan intern să se introducă și să garanteze libertățile democratice și să rezolve în mod democratic chestiunea națională. De asemenea, programul a mai prevăzut o serie de reforme economice radicale: exproprierea pămînturilor moșierești și improprietărirea fără plată a țărănilor; exproprierea în folosul națiunii a marilor întreprinderi, a principalelor mijloace capitale de transport și comunicație, a minelor și a tuturor întreprinderilor controlate de capitaluri străine, „conform principiului România Romînilor“. Programul a mai cuprins ample reforme sociale și culturale, ocrotirea sănătății, a maternității, îngrijirea pe seama statului a tuturor orfanilor, văduvelor și invalizilor din ambele războaie mondiale „crearea unor serii de școli de la cele primare pînă la facultăți spre a elimina pe de o parte, în mod definitiv analfabetismul, această bubă rușinoasă a țării și pe de altă parte, de a permite ca cultura generală să pătrundă în rîndurile poporului, în loc să fie luxul unor privilegiați“.

În calitatea sa de organizație componentă a Consiliului Național al Rezistenței, Frontul Național Român, în frunte cu comuniștii, a chemat pe toți emigranții romîni la luptă de rezistență alături de poporul francez pentru dezrobirea Franței de cîmpul fascismului. Luptînd pentru eliberarea Franței de sub jugul hitleriștilor și al slugilor lor „lovind dușmanul comun, noi contribuim la eliberarea fraților noștri din România de sub ocupația și teroarea nemților și cea a criminalului Antonescu“ — se arată clar și hotărît într-un articol din ultimul număr, apărut în luna august în ilegalitate, al ziarului „România Liberă“ — dubla semnificație a luptei împotriva dușmanului comun. Același număr a cuprins și Chemarea către toți romîni din Franța la participarea imediată la insurecție.

Cu acest program s-a identificat Traian Vuia și a fost gata să-l reprezinte în fața întregului popor român în calitate de președinte al Frontului Național Român. Această luare de poziție de mare semnificație este dovada cea mai grăitoare și mai măreață a drumului parcurs de savantul patriot român în perioada dintre cele două războaie mondiale, a cristalizării convingerilor sale și a maturizării sale politice.

Între nenumăratele acțiuni eroice de luptă armată realizate sub îndemnul politic și exemplul personal al comuniștilor romîni de către numeroși

patrioții români antifasciști care participau alături de poporul francez la cele mai diverse sectoare de luptă a insurecției de la Paris, se numără și eliberarea Legației Române. Sediul Legației, ținut sub ocupație de agenții fasciști ai dictaturii antonesciene, a fost eliberat de patrioții români în ziua de 22 august 1944¹⁷⁾. Astfel în ziua de 23 August, în ziua eliberării de sub jugul fascist a României, ca semn a demnității naționale redobândite și pe legația de la Paris filfiia steagul rezistenței românești din Franța, iar în ședința de comitet a Frontului Național Român, Traian Vuia a schițat cu entuziasm tabloul măreț al României eliberate¹⁸⁾.

Antifasciștii români din Franța erau conștienți de faptul că lupta împotriva fasciștilor trebuie să fie continuată ferm pînă la capăt. În Mesajul Frontului Național Român din Franța adresat în luna septembrie al anului 1944 guvernului român, semnat de Traian Vuia, s-a arătat că ei au depus eforturi să demaște și să izoleze acțiunile nefaste ale personalului diplomatic din Franța ocupată, care timp de patru ani în complicitate cu autoritățile de ocupație hitleriste a discreditat în ochii francezilor numele de român, a compromis tradiționala prietenie romino-franceză. „Astăzi — se spune în Mesaj — lupta noastră continuă. Ea continuă pe cimpul de luptă pentru apărarea drepturilor emigranților români într-o Franță liberă, dar mai ales pentru asigurarea unei soarte mai fericite a poporului român. Lupta noastră continuă și în interiorul Franței împotriva acolițiilor lui Antonescu și împotriva fasciștilor care au fugit din România de răspundere, încercînd să compromită încrederea acordată României de către Uniunea Sovietică“¹⁹⁾.

Fidel angajamentului luat, savantul-cetățean Traian Vuia a stat atît cît i-a mai permis sănătatea sa, tot mai șudrebă, alături de luptătorii împotriva fascismului și pentru întărirea patriei sale eliberate. În cuvinte calde de prietenie și-a exprimat bucuria sa Dr. Petru Groza, care se afla în aceleași rînduri ale luptei cu vechiul său prieten din tinerețe: „...sînt satisfăcut văzîndu-te printre acei care nu au refuzat sarcina unei lupte pentru libertate deunăzi, precum nici aceea a unei activități în prezent, pentru binele obștesc“²⁰⁾.

Îmbogățind știința romîneasă, inventatorul inginer Traian Vuia a fost pentru meritele sale științifice ales membru de onoare al Academiei, încă atunci cînd se mai afla în Franța. Nu peste mult s-a împlinit dorința sa cea mai arzătoare, de a reveni în patrie. După o absență de aproape o jumătate de secol, cu ajutorul Partidului și al guvernului Traian Vuia s-a întors în septembrie 1950 în țară. Vîrsta sa înaintată și agravarea bolii nu i-au îngăduit însă să se bucure decît o singură lună de reîntoarcerea sa acasă, în mult visata sa patrie, într-adevăr liberă și independentă. Traian Vuia s-a stîns înconjurat de stima și dragostea poporului său, pentru a cărui fericire a bătut inima lui fidelă de patriot.

¹⁷⁾ P. Nichița, Gh. Adorian, *op. cit.*, p. 72.

¹⁸⁾ *Scinteia*, nr. cit.

¹⁹⁾ *La Roumanie Libre*, nr. 2, din septembrie 1944; vezi și *Scinteia*, nr. cit.

²⁰⁾ Scrisoare către Traian Vuia, publicată în „*La Roumanie Libre*“, nr. 25, din decembrie 1945.

INCERCAREA DETRONĂRII LUI CAROL DE HOHENZOLLERN IN MARTIE 1888

P. CÎNCEA

Guvernul liberal, condus de I. Brătianu, s-a menținut între anii 1876—1888, fiind susținut de marea burghezie și o parte a moșierimii, de regele Carol și de cercurile conducătoare germane. Între anii 1880—1887 însă, a avut loc apropierea diferitelor grupări din opoziție — liberali conservatori, liberali dizidenți, liberali independenți, tineri conservatori de la „Epoca” — formînd Opoziția Unită. Susținută de elemente mic burgheze — meseriași și mici comercianți nemulțumiți de politica economică a guvernului liberal — Opoziția Unită a reușit să răstoarne guvernul, prin manifestațiile de stradă din 14—15 martie 1888, de la palat și din fața clădirii parlamentului¹⁾.

Din observarea atitudinii Opoziției Unite față de regele Carol în anii 1884—1888 și din modul desfășurării manifestației de la palat din 14 martie 1888, decurge necesitatea de a se stabili dacă intențiile conducătorilor Opoziției se limitau la îndepărtarea guvernului sau se extindeau și la încercarea detronării regelui.

S-a susținut în istoriografia burgheză că unii dintre conducătorii Opoziției Unite „...au făcut un război crîncen tronului și dinastiei... au defăimat regalitatea...”²⁾.

¹⁾ În prezența a numeroși participanți, în 14 martie 1888 a avut loc o întrunire a Opoziției Unite într-o sală publică din centrul Capitalei. După întrunire, conducătorii Opoziției Unite, însoțiți de un mare număr de persoane, s-au îndreptat către palat pentru a-l sili pe rege, printr-o manifestație publică, se schimbe guvernul. Armata și poliția au barat trecerea către palat, dar mulțimea manifestaților a rupt cordoanele de soldați și polițiști și a înaintat pe lângă zidurile palatului strigînd „Jos Brătianu!” În timpul manifestației din piața palatului a intervenit armata, care prin abuzuri violente a împrăștiat pe manifestați. Totuși ca urmare a acestei manifestații și a celei similare din ziua următoare de la Parlament, regele a fost silit să schimbe guvernul (cf. C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. II, Buc., 1928, p. 60—64. Pentru explicații asupra conținutului social al faptelor, cauzele economico-sociale ale căderii guvernului liberal, vezi P. Cincea, *Formarea Opoziției Unite și acțiunile sale în februarie—martie 1888*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. III).

²⁾ Al. Beldiman, *O crimă de stat. Răscoala sătenilor din primăvara anului 1888*, Buc., 1889, p. 12.

În memoriile sale, Teodorian Carada amintește mărturisirile făcute în 1904 de Nunu Catargi, după care, în 14 martie 1888, conducătorii Opoziției Unite au încercat să-l detroneze pe Carol, pentru a-l înlocui cu G. Bibescu³⁾.

Intr-adevăr, există mențiuni privind nu numai legăturile lui G. Bibescu cu opoziția și eforturile sale pentru închegarea ei⁴⁾, — ceea ce contemporanii considerau drept o candidatură la conducerea opoziției — ci și aspirațiile sale la tronul României. Într-o scrisoare din 2 martie 1888, a lui V. Alecsandri către Ion Ghica, fiind amintit G. Bibescu, sînt menționate „ses aspirations déclarées au trônes“⁵⁾, iar Dinu Brătianu, scriind din Paris Sabinei Cantacuzino, numește pe G. Bibescu „regele României... cum își zice“⁶⁾. Dar nu numai în străinătate, ci și în țară, se comentau intențiile lui G. Bibescu de a deveni rege al României. Într-o broșură a unui autor anonim răspunzîndu-se acestor intenții și pretenții, se căutau argumente care să dovedească că ele sînt neîntemeiate, că tronul României aparține nu numai de fapt, ci și de drept lui Carol de Hohenzollern⁷⁾.

Fiind situate în circumstanțele situației externe și ale vieții social-politice interne din penultimul deceniu al secolului al XIX-lea, informațiile de mai sus sînt verosimile.

Într-o încercare de a-l detrona pe regele Carol, opoziția ar fi găsit unele *condiții externe* favorabile și posibilitatea de a dobîndi sprijinul unei puteri vecine. Dat fiind situația politică internațională, Rusia țaristă și Austro-Ungaria aveau tendința de a-și întări influența în statele balcanice. Printr-o mișcare internă Alexandru de Battemberg fusese detronat în 9 august 1886. Consulul rus Hitrovo susținuse acțiunea opoziției deoarece Alexandru de Battemberg încercase să diminueze influența cercurilor guvernante ruse în Bulgaria, printr-o vădită orientare a vieții politice bulgare către puterile Europei centrale. O acțiune similară a guvernului rus era posibilă și în România care era condusă de un rege și un guvern subordonați Austro-Ungariei și Germaniei, în timp ce conservatorii, inițiatorii Opoziției Unite, erau rusofili. Contemporanii și istoricii burghezi au arătat interesul viu al legației ruse din București față de acțiunile Opoziției Unite⁸⁾; de asemenea, unii dintre ei au lăsat să se întrevadă, alții au susținut categoric paralelismul guvernului rus în aceste două țări dunărene, manifestat în România prin sprijinul Opoziției Unite, pentru reușita unei încercări de detronare a lui Carol de Hohenzollern⁹⁾.

Din cercetarea *circumstanțelor politice interne* se desprinde atitudinea față de rege a conducătorilor fiecărei grupări din Opoziție și cea unanim adoptată în ultima fază a închegării ei, îndeosebi în timpul manifestației din 14 martie.

³⁾ *Efemeridele*, Buc., 1930, vol. I, p. 104.

⁴⁾ Fr. Darné, *Histoire de la Roumanie contemporaine*, Paris, 1900, p. 358.

⁵⁾ Biblioteca Acad. R.P.R., Ms. rom., V. Alecsandri către I. Ghica, vol. IV, f. 81.

⁶⁾ *Ibidem*, Dinu Brătianu către Sabina Cantacuzino, Paris, 1/13, VI, 1889.

⁷⁾ *Une poignée de vérités à nos prétendants par un paysan du Danube*, Buc., 1888.

⁸⁾ C. Bacalbașa, *op. cit.*, p. 64.

⁹⁾ Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României*, buc., 1925, p. 225, N. Iorga, *Istoria statelor balcanice din epoca modernă*, Vălenii de Munte, 1913, p. 317; T. Carada, *op. cit.*, p. 104.

Uneori moșierii liberali-conservatori și-au manifestat indirect antipatia față de monarhia costisitoare¹⁰), dar incapabilă de a-i apăra împotriva atacurilor țărănești; alteleori, ca în anul 1884, când guvernul I. Brătianu propunea sporirea listei civile dând regelui, ca apanaje, 13 domenii ale statului, ci au protestat direct, deoarece sperau să rezolve, măcar în parte, problema țărănească prin vânzarea moșiilor statului. Cu acest prilej și cu cel al revizuirii constituției, a fost susținută o largă campanie de protest, în ziarul liberal conservator „România“. După afirmațiile unui ministru liberal, conservatorii l-au amenințat pe rege că-l vor detrona, dacă va accepta propunerea liberalilor de a aproba revizuirea constituției, primind în schimb aceste domenii ale statului.

Dintre liberalii dizidenți, Take Ionescu, descriind în câteva articole publicate în „Epoca“ situația social-politică din 1887, arăta că opinia publică îl acuza pe rege pentru menținerea guvernului Brătianu. În aceste articole sînt amintite încercările de detronare din 1870 și 1876 în urma cărora „...ideea că nu se poate ieși dintr-o stare de suferință decît înlăturînd pe capul statului, se înrădăcină și mai mult în spiritul public“¹¹). Semnificativ este faptul că autorul articolelor nu se declara în dezacord cu opinia publică. De asemenea, după manifestația împotriva regelui Carol a Opoziției Unite din Iași, N. Fleva, conducătorul liberalilor dizidenți, a făcut parte dintre apărătorii la procesul Miltiade-Tzony, inițiatorii acestei manifestații, și dintre oratorii care i-au elogiat pe cei doi profesori ieșeni, în timpul manifestației de simpatie ce li s-a făcut după proces¹²).

La o întrunire a liberalilor independenți, care a avut loc în 1884, un orator a susținut că: „Țara n-a avut nici un avantaj de la dinastia lui Carol de Hohenzollern“¹³). Totuși pînă în anul 1887 în ziarul liberalilor independenți „Națiunea“ editat de D. Brătianu, conducătorul acestei grupări politice, nu a apărut nici un articol antiregalist, ceea ce denotă că el nu admitea publicarea unor asemenea articole. În 1887, însă, P. Grădișteanu, C. Boierescu și N. Vrăbiescu au publicat în acest ziar numeroase articole în care regele era acuzat că se solidariza cu guvernul I. Brătianu, nesocotind voința națiunii. În scria articolelor intitulată „să ne înțelegem“, liberalii independenți au arătat regelui că el „...disprețuiește voința națiunii... greșeală gravă și des repetată în cursul domniei sale...“, prevenindu-l că, dacă nu va schimba guvernul, opoziția „...poate deveni chiar anarhică și să amenințe chiar existența tronului“¹⁴).

Grupul tinerilor conservatori de la „Epoca“, condus de N. Filipescu, l-a acuzat pe rege că nu a impus respectarea constituției, că a intervenit direct

¹⁰) Iată conținutul unei fabule, publicată în „România“, cotidianul liberalilor conservatori :

„Într-o vreme... nu știu care, ceata oilor lînoase, / Nu mai vrură „domn“ să aibă tot pe una dintre ele. / Căutînd străin găsiră pe un „Iup“. Dar cînd odată, / Se uitară să se vadă, nu aveau nici măcar piele. / Sînt mici aste dobitoace, neînsemnate, dar... ce vrei ? / Uneori și de la ele, pîlde bune poți să iei. (România, din 9 iulie 1886, p. 3).

¹¹) *Epoca*, din 6 iunie 1887, p. 1.

¹²) Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 230.

¹³) *România*, din 15—16 octombrie 1884, p. 2.

¹⁴) *Națiunea*, din 7 martie 1887, p. 1 ; din 8 martie 1887, p. 1.

în luptele de partid, căutînd să dizolve opoziția, încercînd cu orice preț menținerea guvernului Brătianu. Ei i-au declarat categoric regelui prin presă că va fi detronat, dacă nu va schimba guvernul. La banchetul oferit în noiembrie 1886 de N. Filipescu, pentru aniversarea fondării ziarului „Epoca”, G. Ressu a ținut un discurs care s-a încheiat prin localizarea cuvintelor lui Gambetta: În fața voinței națiunii, regele va trebui să se plece sau să plece. Discursul a fost „foarte aplaudat”¹⁵⁾, oratorul „a fost felicitat”¹⁶⁾, cuvintele sus citate au fost deseori repetate în presă, în operele contemporanilor și în parlament.

Fără să se fi integrat în Opoziția Unită, dar influențînd-o, G. Panu, conducătorul radicalilor, a adresat regelui o îndelungată critică, prin articole publicate în „Lupta”, demonstrînd că regele sacrifică interesele economico-politice ale Romîniei burghezo-moșierești, pentru a le susține pe cele ale Germaniei și Austro-Ungariei. În seria articolelor intitulate „Pentru ce critic pe rege”, G. Panu arăta că regele este complicele lui I. Brătianu și că sub ocrotirea și cu încurajarea sa, primul ministru calcă legile, falsifică alegerile și-și întocmește Camere servile, cu ajutorul cărora face apoi tot ce vrea, atît în politica externă cît și în cea internă. „Izvorul tuturor relelelor...” scria G. Panu în articolul intitulat *Omul periculos*, „...omul care comite abuzuri și permite guvernului să facă totul, este regele. El este samsarul tuturor trădărilor intereselor naționale, el este sufletul blestemat al regimului, ce ne guvernează... trebuie ca țara în picioare să-i zică cuvintele, care s-ar părea că pentru dînsul au fost inventate: Il faut se soumettre ou se demettre”¹⁷⁾.

Conducătorii Opoziției Unite din Iași și-au manifestat prin fapte antipatia față de regele Carol. În aprilie 1887, cu prilejul sfințirii Mitropoliei din Iași, regele Carol a venit în localitate. Opoziția Unită, condusă de G. Mirzescu și Miltiade-Tzony, a răspîndit un manifest prin care cerea populației orașului să nu-l întîmpine pe rege¹⁸⁾, iar cînd trăsura lui a ajuns în dreptul Hotelului Traian, de la o fereastră s-a desfășurat un drapel negru¹⁹⁾.

Acțiunea Opoziției Unite din Iași, considerată de istoriografia burgheză ca „o manifestație adînc necuvîncioasă”²⁰⁾ n-a fost socotită astfel de celelalte grupări ale opoziției și de societatea timpului. Ziarele „Epoca”, „Lupta” și „Națiunea” au publicat manifestul Opoziției Unite din Iași. La judecarea procesului Mirzescu—Tzony, în lista apărătorilor figurau alături de N. Fleva, N. Ionescu, C. Vernescu, Al. Lahovari, G. Palade — conducători și membri ai Opoziției Unite — care după proces însoțindu-i pe acuzați au ținut discursuri „pentru lauda lor”²¹⁾.

Totuși privind în general atitudinea Opoziției Unite față de rege se constată că pînă în anul 1886 între diferitele sale grupări componente nu era unitate de vederi.

S-a arătat că tinerii conservatori și radicali atacau deschis pe rege, liberalii conservatori îl criticau indirect iar G. Brătianu nu îngăduia nici o aluzie

¹⁵⁾ C. Bacalbașa, *op. cit.*, p. 49.

¹⁶⁾ Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 232.

¹⁷⁾ *Lupta*, din 1 aprilie 1887, p. 1.

¹⁸⁾ *Ibidem*, din 19 aprilie 1887, p. 1.

¹⁹⁾ *Din viața regelui Carol*, Buc., 1939, p. 196—197.

²⁰⁾ N. Ionga, *Istoria Romînilor*, vol. X, Buc., 1939, p. 244.

²¹⁾ Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 230.

la adresa regelui, îndreptându-și atacurile numai împotriva guvernului. Deci pînă în anul 1886 existau mai multe curente, ceea ce a determinat apariția unor disensiuni în Opoziția Unită. La întrunirea Opoziției din 23 februarie 1886, votîndu-se o moțiune prin care conducătorii Opoziției se adresau „...cu respect M. S. regelui, cerîndu-i binevoitoria sa ocrotire, spre a pune capăt regimului personal...”²²⁾, D. Gianni demisiona din comitetul Opoziției și alți liberali rosettiști declarau prin presă că nu sînt de acord cu această moțiune, deoarece conducătorii Opoziției Unite caută să obțină puterea cerșind-o de la rege. Unii dintre liberali care făcuseră parte din fostul grup politic condus de C. A. Rosetti și după moartea lui se integraseră în Opoziția Unită, arătau că s-au desolidarizat de Opoziție, deoarece „s-a decis a se merge cu jalba în proțap la palat... iar discipolii lui C. A. Rosetti nu pot primi să fie conduși orbește de un rege”. De asemenea, arătau că au refuzat a semna o moțiune „...care nu putea avea alt sens decît acela de a spune regelui: fie-ți milă și pomană de noi...”²³⁾.

Liberalii conservatori reproduceau, în ziarul „Romînia”, declarațiile liberalilor rosettiști, fără să le dezaprobe. Deși lipsa dezaprobării era o tacită aprobare, neafișarea unei atitudini proprii se datora lui D. Brătianu care a impus o asemenea comportare față de rege. De altfel, cu toate că se va solidariza în general acțiunilor următoare ale opoziției, D. Brătianu va avea o atitudine șovăielnică. După relatările Piei Brătianu, D. Brătianu nu a luat parte, alături de ceilalți deputați ai Opoziției, la manifestația de la palat din 14 martie 1888²⁴⁾.

Totuși, din primele luni ale anului 1887, se întrevăd viitoarele vederi comune ale Opoziției, în ceea ce privește atitudinea față de rege, căci, după cum s-a arătat, de la această dată și în ziarul „Națiunea” au apărut articole prin care era criticat regele. După încheierea ultimei faze a închegării Opoziției, manifestul său din 15 noiembrie 1887 s-a adresat regelui, prevenindu-l că „poporul romîn va arunca în fine răspunderea nu asupra aceluia ce înconjură coroana, ci asupra aceluia care o poartă”²⁵⁾. Manifestul era semnat de conducătorii tuturor grupărilor politice integrate în Opoziția Unită. La întrunirea Opoziției din 29 decembrie 1887, P. Grădișteanu a fost însărcinat să ducă regelui moțiunea votată, prin care i se cerea să înlăture guvernul Brătianu de la prezidarea alegerilor. Regele nu a schimbat guvernul, promițînd Opoziției, prin P. Grădișteanu, că „va veghea” la libertatea alegerilor. În timpul alegerilor din ianuarie 1888, presa înregistra obișnuitele abuzuri ale administrației și numeroase proteste adresate regelui, prin care conducătorii Opoziției îi aminteau promisiunea dată și neindeplinită.

În anul 1884, aversiunea Opoziției față de rege crescuse într-atît, încît Titu Maiorescu, adept al monarhiei, considera că în rîndurile opoziției parlamentare era un „antidinasticism pronunțat”²⁶⁾. Atmosfera din jurul regelui ne este redată de același cunoscut monarhist, prin descrierea plecării regelui

22) *Epoca*, din 1 martie 1886, p. 2.

23) *Romînul*, din 12 martie 1886, p. 1.

24) Pia Brătianu către fiii săi, scrisoarea din 15 martie 1888, în I. Nistor, *Din corespondența familiei I. Brătianu*, Buc., 1933–1935, vol. III, p. 308.

25) *Romînia*, din 17 noiembrie 1887, p. 1.

26) Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, Buc., 1936–1943, vol. III, p. 75.

într-o călătorie în Germania ; dintre deputații opoziției, l-a condus pe rege la gară numai autorul acestei descrieri, care recunoaște că a fost „o lugubră plecare“²⁷⁾.

Anumite aspecte ale desfășurării faptelor petrecute în 14 martie 1888, întăresc ipoteza unei încercări de detronare a regelui Carol. Manifestația de la palat a fost condusă de acci membri ai Opoziției, care își afirmaseră categoric antipatia față de rege : N. Fleva, N. Filipescu. De asemenea este cunoscută prezența deputaților Opoziției la palat, cerînd să fie primiți de rege, în timp ce în interiorul palatului se aflau mai mulți generali, printre care generalul Fălcoianu, fost ministru de război. Conservatorii de la „Epoca“, cu numai câteva zile înainte de tulburările de stradă, arătaseră impopularitatea regelui și a guvernului în rîndurile armatei și ale ofițerilor superiori, printre cei nemulțumiți, fiind amintit generalul Fălcoianu²⁸⁾. Menționăm că generalii aflați în interiorul palatului, în timp ce jandarmii călări șarjau mulțimea, au dezaprobat acțiunea jandarmilor ordonînd să înceteze șarja. Prezența în palat — în timp ce mulțimea manifesta afară — a deputaților Opoziției și a generalilor, nemulțumiți de politica regelui și a guvernului, constituie un nou element în sprijinul ipotezei unei încercări de detronare.

Par, deci, întemeiate atît insinuările membrilor familiei Brătianu, cît și acuzațiile aduse Opoziției Unite de deputații liberali, afirmîndu-se că în 14 martie 1888 Opoziția a încercat o acțiune de detronare similară celor din Bulgaria sau alte țări. Referindu-se la evenimentele din 14 martie, Pia Brătianu scriind fiilor ei, redă situația, amintind comparativ faptele petrecute în Bulgaria.

Adresîndu-se fratelui său, Sabina Cantacuzino scria : „...De nu am vedea o trădare... și să ne pomenim cu o a doua ediție a tragediei lui Battemberg“²⁹⁾.

După tulburările de stradă din 14 martie, înainte de a se fi anunțat căderea guvernului, Vasile Lascăr se adresa astfel în parlament conducătorilor Opoziției Unite : „...v-ați uitat peste Dunăre, în Bulgaria și ați văzut că acolo, prin forță și prin violență, prin conspirațiuni, se pot dărîma nu numai instituțiile și guvernele dar se pot detrona chiar regii și atunci ați zis : de ce nu am face și noi astfel?“³⁰⁾. Eugen Stătescu, ministru liberal, declara, comentînd evenimentele din 14 martie : „...ceea ce știu e că la ușile palatului erau toți aceia care au amenințat pe regele Carol cu soarta lui Otto al Greciei și a lui Maximilian... În capul acelei mulțimi se aflau acei conservatori dinastiei, care cînd a venit știrea despre răsturnarea nocturnă a lui Battemberg la Sofia, își frecau miinile cu bucurie și ziceau : unul la mîină ! joacă ursul prin vecini !“³¹⁾.

De asemenea considerăm posibilă intenția detronării regelui Carol, deoarece în afară de atmosfera politică, favorabilă unei asemenea încercări, existau și alte condiții cu un conținut mai adînc, mai puternic, care ar fi facilitat-o.

În primul rînd o asemenea acțiune corespundea moravurilor epocii, deoarece încercări similare fuseseră făcute în anii 1870 și 1876. După cum s-a

²⁷⁾ *Ibidem*, p. 85.

²⁸⁾ *Epoca*, din 10 martie 1888, p. 1.

²⁹⁾ I. Nistor, *op. cit.*, p. 317—318.

³⁰⁾ Ședința Camerei din 16 martie 1888, *Dezbatările Adunării deputaților*, sesiunea 1887—1888, p. 254.

³¹⁾ *Ibidem*, p. 255.

amintit mai sus, unii dintre conducătorii Opoziției arătau că era evidentă asemănarea între situația social-politică din anul 1870 — cind prin așa-numita revoluție de la Ploiești s-a încercat detronarea lui Carol — și cea din anii 1886—1888.

În al doilea rînd, cea mai importantă condiție favorabilă unei acțiuni de detronare, *condiția socială*, exista, și conducătorii Opoziției erau conștienți de existența ei. În cazul detronării regelui Carol ar fi fost cu desăvîrșire imposibilă o acțiune populară în favoarea lui. Aversiunea maselor împotriva regelui era deplin cunoscută societății timpului. Denumită „impopularitatea regelui“, această aversiune este recunoscută și de istoriografia burgheză, arătîndu-se că în 1887 „...popularitatea suveranului era în scădere“³²). După ce „...regele era primit la Iași cu strigăte și garda lui era improșcată cu mere stricate și ouă clocite...“³³), „...el pleca din capitala Moldovei fără ca în drumul său să audă alte strigăte de aclamare decît ale unor agenți în zdrențe ai poliției incapabile“³⁴).

Ceea ce interesează în mod deosebit aci este faptul, dovedit prin ecoul acțiunilor Opoziției Unite ieșene în societatea bucureșteană, că și în capitală era o situație similară. În București, la judecarea procesului Mirzescu—Tzony, citindu-se manifestul Opoziției Unite din Iași, sala a izbucnit în aplauze³⁵), iar după proces, acuzații „...sînt duși în triumf la clubul Unirea“³⁶), ceea ce constituia o aprobare a acțiunilor Opoziției Unite ieșene și o adevărată manifestare a opiniei publice bucureștene contra regelui.

Existența acestor condiții externe și interne precum și aspectele susmenționate ale manifestației din 14 martie 1888 sprijină ipoteza unei încercări de detronare.

Unii dintre contemporani susțineau că eșecul s-a datorat îndeosebi trădării, încercarea detronării neizbutind deoarece junimiștii au aflat, prin Marghiloman, intențiile Opoziției Unite și au informat autoritățile³⁷). În realitate, cauza principală a nereușitei a decurs din modul în care a fost organizată această încercare, din faptul că nu a fost folosită circumstanța socială favorabilă unei acțiuni de detronare: *aversiunea maselor populare față de regele Carol*. Conducătorii Opoziției Unite au desconsiderat importanța factorului social pentru reușita unei acțiuni de detronare; organizarea detronării regelui sub forma unui complot — participanții lui necomunicînd intențiile lor maselor populare, nesprijinindu-se pe ele — era sortită eșecului.

Referitor la cele de mai sus este necesară o precizare. S-a arătat că un contemporan vedea un „antidinsticicizism pronunțat“ în rîndurile opoziției parlamentare, un altul acuza pe conducătorii Opoziției Unite că „au defăimat regalitatea“. Din aceste afirmații s-ar putea deduce că Opoziția Unită dezaproba principiul monarhic în sine, deci era republicană, ceea ce este cu desăvîrșire inexact. În realitate, Opoziția nu era „antidinsticică“, nu ataca regalitatea în general, ci numai pe regele Carol. Nici una dintre grupările politice care au

³²) N. Iorga, *Istoria romînilor*, vol. X, p. 244.

³³) Idem, *Oameni care au fost*, Buc., 1934—1939, vol. III, p. 63.

³⁴) Idem, *Istoria romînilor*, vol. X, p. 244.

³⁵) *Lupta*, din 15—16 iunie 1887, p. 1.

³⁶) Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a Romîniei*, p. 230.

³⁷) T. Carada, *op. cit.*, p. 104.

format Opoziția Unită nu era vrăjmașă principiului monarhic, ci persoanei lui Carol de Hohenzollern, deci în 14 martie 1888 n-a fost tendința unei transformări a formei de guvernământ — înlocuirea monarhiei prin republică — ci numai intenția unei schimbări a persoanei regelui: înlocuirea lui Carol de Hohenzollern prin G. Bibescu.

Încercarea înlocuirii persoanei în cadrul aceluiași principiu de conducere, îndepărtarea lui Carol de Hohenzollern dar menținerea monarhiei, decurgea din faptul că principiile democratice de la 1848 — printre care cel referitor la o formă de guvernare evident republicană, domn pe 5 ani, ales din toate straturile societății — fuseseră părăsite de burghezie. Opoziția Unită reprezentantă, ca și guvernul regimului burghezo-moșieresc, căuta menținerea monarhiei, deoarece acest instrument de opresiune a maselor exploatare era necesar claselor exploatare pentru a le apăra interesele. Totuși, în secolul al XIX-lea, burghezia și moșierimea română au încercat îndepărtarea lui Carol de Hohenzollern, reprezentantul Germaniei și Austro-Ungariei, pentru a-l înlocui cu un rege care să averse mai mult interesele claselor exploatare din România și mai puțin pe cele ale exploatare străini.

PRELUCRAREA TEHNICO-ȘTIINȚIFICĂ A MATERIALELOR DOCUMENTARE DIN FONDUL ARHIVISTIC DE STAT*)

M. SOVEJA
M. LĂZĂRESCU

În etapa actuală, a desăvârșirii construirii socialismului în patria noastră, ale cărei obiective au fost stabilite de Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român, lucrătorilor din domeniul științelor sociale, inclusiv arhiviștilor, le revin sarcini importante, legate de aceste țeluri mărețe puse de Congres în fața poporului nostru muncitor.

Indicațiile date de Congresul al III-lea al P.M.R. frontului ideologic și cultural ridică în fața Arhivelor Statului — singurul administrator al Fondului arhivistic de stat al Republicii Populare Române — necesitatea grăbirii procesului de prelucrare tehnico-științifică a materialelor documentare atât a celor din depozitele proprii cit și a celor deținute și create de instituții, asigurând prin aceasta folosirea lor multilaterală și completă în scopul sprijinirii propagandei de partid și de stat a activității de cercetare științifică și a dezvoltării economiei naționale.

Această necesitate are la bază și importanța politică, științifică și practică a materialelor documentare create în trecut și mai ales a celor ce se creează în statul nostru democrat-popular.

În orînduirea socialistă, materialele documentare reprezintă principala bază documentară a studierii vieții economice, politice și culturale a istoriei poporului român. În ele se oglindește lupta maselor populare pentru eliberarea de sub jugul exploatării burgheziei și moșierimii, lupta maselor populare pentru făurirea noii societăți socialiste.

Ca urmare a dezvoltării economice, politice și culturale în Țara Românească și Moldova, s-au înființat Arhivele Statului încă din anul 1831, respectiv 1832, cu menirea de a aduna documentele create de instituții, a le organiza și a le pune la îndemîna cercetătorilor, în vederea folosirii lor.

---

*) Materialele documentare din fondurile personale, familiale și speciale (tehnice, fonofoto-cinematografice etc.) se prelucurează conform unor norme aparte.

V. Alecsandri aprecia arhivele la justa lor valoare, considerându-le „...o avere publică, care slujește de temelie legiilor și istoriei țării“¹⁾).

Arhivele Statului însă nu și-au îndeplinit decât în mică măsură, în trecut, sarcina de a concentra în depozitele proprii materialele documentare. Dreptul de proprietate privată asupra arhivelor instituțiilor și întreprinderilor particulare și interesele claselor exploatare de a ascunde maselor populare acele documente autentice care reflectă profiturile mari obținute de capitaliști din sudoarea poporului, acțiunile de luptă și tradițiile revoluționare ale acestuia împotriva exploatării și asupririi, adevărata față a capitalismului, au făcut ca fondurile importante să rămână în trecut în mâinile capitaliștilor și ale întreprinzătorilor particulari.

Condițiile necorespunzătoare în care se păstrau materialele documentare și distrugerea intenționată a unor documente, au contribuit la dispariția unor mari și însemnate cantități de arhive. Chiar și unii istorici burghezi au fost nevoiți să arate starea deplorabilă în care se păstrau materialele documentare, metodele prin care se distrugeau. Astfel, în perioada elaborării legii de organizare a Arhivelor Statului din anul 1925, D. Onciul, directorul general al Arhivelor Statului, releva în rapoartele sale către Ministerul Cultelor și Instrucțiunilor Publice: „...s-a constatat că mai multe prefecturi au vîndut o mare cantitate de dosare între care multe de interes istoric care trebuiesc păstrate“, sau: „...Astfel nu s-au putut primi dosarele vechi ale Ministerului de Război, ale mai multor prefecturi, ale tribunalelor și curților, ale mitropoliei și ale altor autorități care au voit să le depună. La cele mai multe prefecturi, cum și la unele tribunale, arhiva lor veche nemaigăsind loc în localurile autorităților respective, sînt păstrate prin poduri, sau șoproane, expuse deteriorării și incendiului; un număr mare de dosare, din prima jumătate a sec. al XIX-lea, cu acte importante din timpul Regulamentului Organic și din alte epoci istorice ale țării, au fost vindute de unele autorități ca maculatură, fiind astfel pierdute pentru cercetările istorice. Unele ministere, între care și Ministerul de Externe, au vîndut o cantitate mare de dosare vechi, din care Ministerul Cultelor a trebuit apoi să răscumpere o parte cu preț multiplu spre a le scăpa de pierzare și spre a fi păstrate după cuviință în Arhivele Statului“²⁾).

Legea de organizare a Arhivelor Statului din anul 1925, lege burgheză, a promovat interesele de clasă ale burghezicii și moșierimii, a consfințit dreptul de proprietate al acestora asupra materialelor documentare. Dreptul de proprietate privată asupra arhivelor instituțiilor și întreprinderilor particulare și interesele regimului burghezo-moșieresc de a nu face cunoscute materialele de arhivă, care reflectau politica de jaf și exploatare, au lipsit munca științifică de temelie documentar al cercetărilor în multe sectoare de activitate.

Cu toate că după punerea în aplicare a legii de organizare a Arhivelor Statului din anul 1925 și pînă la 23 August 1944 s-au înființat — pe lângă Arhivele Statului din București și din Iași — un număr de șapte unități ale Arhivelor Statului (Cluj, Craiova, Timișoara, Năsăud, Brașov, Buzău și

¹⁾ *Arhivele Statului — 125 ani de activitate, 1831—1956, Buc., 1957, p. 17.*

²⁾ *Ibidem, p. 38.*

Sibiu), acestea n-au putut realiza lucruri deosebite în ce privește organizarea arhivelor la creatori și n-au putut salva de la distrugere arhive importante pentru istoria patriei noastre. Aceasta, deoarece legea respectivă nu acorda dreptul organelor Arhivelor Statului de a controla modul de ordonare și de păstrare a materialelor documentare la instituții.

De asemenea, instituțiile nu erau obligate a inventaria materialele documentare pe care le creau, în vederea stabilirii unei evidențe, iar constituirea dosarelor se făcea la întâmplare. Există doar un simulacru de expertizare a valorii științifice a materialelor documentare, prin aceea că numai unele instituții chemau organele Arhivelor Statului pentru a alege, din maculatura ce o propuneau pentru distrugere, materialele documentare pe care le credeau importante din punct de vedere istoric, spre a le aduce în depozitele Arhivelor Statului.

Cele două războaie mondiale, și, în special, cel de-al doilea război mondial, au contribuit la distrugerea arhivelor prin bombardamente, prin dizlocarea materialelor documentare din depozitele instituțiilor și părăsirea multora în deplasări, parte din cele rămase pe loc, fiind răvășite și împrăștiate. Aceasta era situația tezaurului nostru documentar pînă la 23 August 1944.

După 23 August 1944 s-au înfăptuit transformări radicale în munca de arhivă. Sarcina imediată a Arhivelor Statului a fost de a prelua fondurile importante păstrate în condiții necorespunzătoare sau fără stăpîn, pentru a le pune la îndemîna cercetătorilor treptat, pe măsura prelucrării lor conform principiilor științifice stabilite, pe baza învățaturii marxist-leniniste.

Potrivit noii legislații socialiste, elaborate în anii regimului democrat-popular, Arhivele Statului capătă — pentru prima oară — dreptul și obligația de a îndruma și controla organizarea arhivelor, conservarea, prelucrarea tehnico-științifică și folosirea materialelor documentare create și deținute de toate instituțiile și întreprinderile de orice fel din țară. În acest scop Arhivele Statului capătă o nouă organizare, se crează unități în fiecare regiune administrativă și depozite în toate fostele capitale de județ, unde erau concentrate arhive mai importante.

Prima preocupare a Arhivelor Statului în anii regimului democrat-popular a fost aceea de a duce o intensă muncă de îndrumare la instituțiile și întreprinderile de pe întreg cuprinsul țării, cu scopul întocmirii unei evidențe a acestora și pentru a lămuri organele respective asupra importanței materialelor documentare și asupra necesității salvării lor de la distrugere, fie prin condițiile necorespunzătoare de păstrare, fie prin predarea lor la D.C.A.

În același scop și pentru organizarea arhivelor pe baza principiilor legislației socialiste, Direcția Arhivelor Statului a elaborat instrucțiuni obligatorii pentru toate instituțiile și întreprinderile din țară, privind păstrarea, ordonarea, inventarierea, expertiza valorii materialelor documentare și selecționarea lor precum și folosirea lor multilaterală.

Arhivistica din țara noastră s-a dezvoltat astfel an de an prin grija permanentă a partidului și a statului de democrație populară.

În anul 1957, prin Decretul pentru înființarea Fondului arhivistic de stat al R.P.R. nr. 353 din 16 iulie 1957, se legitimează munca științifică și practică desfășurată în anii anteriori de către Arhivele Statului și se înființează pentru prima dată, în țara noastră, Fondul arhivistic de stat.

Fondul arhivistic de stat al R.P.R. reprezintă totalitatea materialelor documentare³⁾ aparținând Statului român, având importanța politică, științifică și practică, indiferent de timpul creării lor.

În statul nostru democrat-popular materialele documentare create și păstrate de organele centrale și locale ale puterii de stat, instituțiile, întreprinderile și organizațiile economice ale statului, organizațiile și întreprinderile cooperatiste de orice fel, organizațiile de masă sau asociațiile ori instituțiile cu caracter social sau profesional⁴⁾, fac parte din Fondul arhivistic de stat, și sînt considerate bunuri ale statului, bunuri ale întregului popor.

Ținînd seama de importanța deosebită a materialelor documentare din punct de vedere politic, științific și practic, obligația morală și legală a fiecărei instituții este de a păstra integral și în bune condițiuni materialele documentare ce dețin sau crează, de a le prelucra în mod științific, conform instrucțiunilor Direcției generale a Arhivelor Statului și a le folosi în scopuri multilaterale. Acest lucru însă nu se poate realiza decît prin grija conducerii organizațiilor socialiste și a forurilor lor tutelare, de a ordona, inventaria și expertiza materialele documentare create în trecut și de a pune în aplicare Instrucțiunile generale nr. 6720/1957 ale Direcției generale a Arhivelor Statului.

În acest scop H.C.M. 1119/1957 prin pct. 5 stabilește ca o sarcină de bază pentru toate instituțiile, obligația de a-și organiza arhive proprii și, conform unui regulament întocmit de comun acord cu Arhivele Statului, să înființeze — în raport cu importanța și cantitatea materialelor documentare — servicii, secții, birouri de arhivă sau să desemneze un responsabil cu arhiva. În cazul cînd cantitatea de arhivă nu necesită o muncă continuă, responsabilitatea lucrărilor de arhivă poate și trebuie să fie încredințată unei persoane care îndeplinește și alte munci, numită de conducere printr-o decizie. Aceasta este una din principalele sarcini în ce privește munca de arhivă în cadrul fiecărei instituții. Sînt însă multe instituții care încă n-au aplicat dispoziția legală de mai sus, n-au înființat organul de arhivă necesar. Lipsa s-a constatat în mod frecvent la instituțiile din subordinea sfaturilor populare regionale și raionale.

³⁾ Prin materiale documentare se înțeleg actele create și deținute de organele puterii de stat centrale și locale, ministerale, instituțiile, întreprinderile și organizațiile existente pe teritoriul Statului român înainte de 23 August 1944 și după această dată, ca: legile, regulamentele, statutele, ordinele, instrucțiunile, procesele-verbale, rapoartele, studiile, dările de seamă, planurile, hărțile, schițele, desenele, stampele, sigiliile, stampilele, parafele, corespondența oficială și particulară și orice documentație generală, secretă, confidențială și tehnică. De asemenea, sînt considerate materiale documentare și manuscrisele operelor științifice sau beletristice, memoriile, jurnalele zilnice, manuscrisele de note ale lucrărilor muzicale, placardele, afișele, apelurile, proclamațiile, manifestele, negativele și pozitivele filmelor cinematografice, ale fotografiilor, înregistrărilor de sunete și alte categorii de documente, originale, copii sau fotocopii, scrise de mînă, dactilografiate, sau multiplicat pe orice fel de materiale (pergament, papirus, mătase, pînză, hîrtie, peliculară, sticlă, plăci de patefon, benzi de magnetofon etc.).

Materialele documentare create de activiștii de stat și obștești, de oameni de știință, de literatură, de artă etc. care prezintă importanță științifică sau practică, se pot include în Fondul arhivistic de stat numai pe calea achiziționării lor prin donație și cumpărare, ele constituind proprietate personală.

⁴⁾ Toate acestea se vor denumi în continuare „organizații socialiste“.

Pentru a se asigura prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare la timp, s-a emis un H.C.M. în anul 1959, care obligă fiecare organizație socialistă ca în termenul fixat de comun acord cu Arhivele Statului să execute, conform instrucțiunilor în vigoare, ordonarea, inventarierea, expertizarea și constituirea unităților de păstrare, în vederea predării celor de importanță științifică la Arhivele Statului.

Evidența materialelor documentare la creatori și evidența centralizată la Arhivele Statului, în scopul folosirii lor multilaterale, impune prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare create și deținute de organizațiile socialiste și de Arhivele Statului. Pentru realizarea acestui scop final, folosirea multilaterală și la timp a materialelor documentare — întreaga legislație socialistă arhivistică impune instituțiilor și Arhivelor Statului prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare respective, în mod uniform, conform instrucțiunilor și normelor Direcției generale a Arhivelor Statului și în termenul stabilit.

Am arătat mai sus valoarea materialelor documentare create și deținute de organizațiile socialiste și de arhivele Statului pentru sprijinirea propagandei de partid și de stat, a cercetărilor științifice și a dezvoltării economiei naționale.

O importanță deosebită prezintă însă materialele documentare create de organizațiile socialiste în perioada mărețelor transformări revoluționare ce au avut loc în țara noastră de la 23 August 1944 și pînă în prezent. Materialele documentare create de instituții și întreprinderi industriale (fabrici, uzine, combinate, hidro și termocentrale, întreprinderi de construcții etc.) reflectă aplicarea de către Partidul nostru a teoriei leniniste de industrializare socialistă a țării, dezvoltarea industriei grele — cu pivotul ei, industria constructoare de mașini — energia creatoare a oamenilor muncii în realizarea acestui măreț plan.

Materialele documentare create de organizațiile socialiste din agricultură — G.A.S., G.A.C., S.M.T. și altele — oglindesc procesul de transformare socialistă a agriculturii din țara noastră, eforturile țărănimii muncitoare în transformarea socialistă a agriculturii, sub conducerea clasei muncitoare, în frunte cu partidul său — Partidul Muncitoresc Român — ridicarea pe o treaptă din ce în ce mai înaltă a alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare.

Arhivele G.A.S., G.A.C., S.M.T. cuprind date importante referitoare la munca desfășurată de organele de partid și de stat, de țărănimea muncitoare pentru încheierea procesului de transformare socialistă a agriculturii cu mult înainte de termenul stabilit, pentru ridicarea calității și productivității muncii agricole, pentru dezvoltarea tuturor sectoarelor agricole.

Deosebit de importante sînt și materialele documentare care conțin date privitoare la făurirea statului democrat-popular, la consolidarea și dezvoltarea sa. Materialele documentare create de sfaturile populare, de organizațiile obștești etc. oglindesc evoluția statului nostru, dezvoltarea laturii democratice prin lărgirea atribuțiilor acestora, atragerea maselor de oameni ai muncii la conducerea treburilor statului.

Importante sînt și materialele create de instituțiile de cultură, instituțiile de cercetări științifice etc. care dovedesc succesele deosebite obținute în

înfăptuirea revoluției culturale, a făuririi noii culturi socialiste din țara noastră. Toate aceste materiale documentare trebuie păstrate cu grijă, ordonate și inventariate, ele constituind izvorul cel mai important în scrierea istoriei construirii socialismului în patria noastră.

Deosebită importanță prezintă materialele documentare create și deținute de organizațiile socialiste și pentru sprijinirea dezvoltării economiei naționale. Punerea la îndemîna organizațiilor socialiste interesate a diferitelor documente referitoare la lucrările de proiectare, de sistematizare urbanistică, de explorare, pentru lichidarea unor litigii internaționale etc., contribuie la reducerea timpului de lucru și economisirea unor sume importante de bani. Pentru ilustrarea celor de mai sus se pot da exemple suficiente. Subliniem în mod deosebit folosirea unor materiale documentare din Arhiva Ministerului Industriei Petrolului și Chimiei care au făcut cunoscute locuri precise de zăcăminte de petrol, cărbune etc., a materialelor documentare din arhiva deținută de Consiliul Superior al Agriculturii. Toate acestea fac ca arhivele să atragă zi de zi noi cercetători din toate domeniile de activitate.

Pentru satisfacerea acestor cerințe, materialele documentare trebuie să fie ordonate, inventariate și expertizate, răspunzînd în felul acesta sarcinilor trasate de Congresul al III-lea al P.M.R. în dezvoltarea cercetărilor științifice.

Astfel le organizațiile socialiste centrale și la unele locale s-au întocmit inventare pentru materialele documentare ce dețin, sau se efectuează în prezent ordonarea și inventarierea arhivelor proprii. Sînt, însă, instituții ai căror conducători n-au manifestat nici o grijă față de materialele documentare pe care le crează și dețin. Astfel, Sfatul popular al orașului Cluj, care are o arhivă importantă și în cantitate mare (aproximativ 30 vagoane), păstrează această arhivă în beciuri umede, din care cauză hirtia documentelor a început să putrezească. În aceeași situație păstrează arhiva și Uniunea regională a Cooperativelor Meșteșugărești (U.R.C.M.), Spitalul unificat nr. 1 și Policlinica orașenească din Oradea, Dispensarul circumscriptiei Stoienești — raionul Caracal, Procuratura oraș și raion Craiova, Sfatul popular oraș Bistrița ș.a. Sfatul popular al comunei Dolhești, raionul Huși, păstrează materialele documentare de la 1888 pînă la 1959 în pod, răvășite și în condiții de distrugere și sustragere, iar U.R.C.C. Tg. Jiu păstrează arhiva într-o magazie de scinduri, unde se poate distruge din cauza ploilor sau a unui eventual incendiu.

Întreprinderi — pentru care s-au construit clădiri noi, nu au meca spațiu pentru arhivă, păstrînd materialele documentare în condiții necorespunzătoare ca de exemplu Fabrica de antibiotice din Iași, Complexul pentru industrializarea lemnului din Tg. Jiu, Uzina Electroputere din Craiova și multe altele.

Mai sînt organizații socialiste care nu aplică sau nu și-au întocmit nomenclator conform Instrucțiunilor 6720/1957 ale D.G.A.S., continuînd să constituie dosare în mod neștiințific cu acte de diverse valori și diferite termene de păstrare ca: Întreprinderea de încălțăminte „Solidaritatea“, Întreprinderea „Vasile Roaită“ și Uniunea regională a cooperativelor meșteșugărești din Oradea, U.R.C.C. Turnu Severin, U.R.C.C. Caracal, U.R.C.C. Tg. Jiu, Întreprinderea „Rulmentul“ Bîrlad, Cooperativa Fărcașele — raionul Caracal și altele.

Unele organizații socialiste nu au început încă să ordoneze și să inventarieze materialele documentare ce dețin, deși a expirat termenul stabilit de

comun acord cu Arhivele Statului prin procesele-verbale încheiate. Astfel, Întreprinderea forestieră Năsaud, Sfatul popular al orașului Bistrița, Spitalul Unificat și G.A.S. „I. Miciurin” din Bistrița, Trustul Gostat Cluj, Spitalul clinic pentru adulți nr. 2 Cluj, Filiala din Cluj a Academiei R.P.R., Școala medic „M. Sadoveanu” și Școala medic tehnică sanitară din Iași, Întreprinderea de mașini uelne „Înfrățirea”, Centrul școlar agricol și Centrul școlar profesional din Oradea, Sfatul popular al comunelor Fărcașele și Stoienești din raionul Caracal și multe altele.

Exemplele de mai sus dovedesc insuficiența preocupare a conducătorilor organizațiilor socialiste de a crea condiții corespunzătoare pentru păstrarea și prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare ce dețin și crează.

Nu s-a înțeles încă de unii conducători ai organizațiilor socialiste faptul că importanțele realizări obținute de poporul nostru muncitor pe drumul desăvârșirii construcției socialiste sînt oglindite în actele ce se crează în fiecare zi, că ele constituie principala bază documentară a istoriei construirii socialismului în țara noastră. Prelucrarea tehnico-științifică, asigurarea evidenței, a păstrării și folosirii multilaterale a acestor materiale documentare constituie o îndatorire căreia trebuie să i se acorde toată atenția atît de Arhivele Statului cît și de organizațiile socialiste creatoare de arhive.

* * *

Materialele documentare din Fondul arhivistic de stat sînt grupate pe fonduri și colecții arhivistice. Fondul arhivistic este unitatea organizatorică de bază a materialelor documentare din arhivă.

Prin fond arhivistic se înțelege totalitatea materialelor documentare formate în mod istoric în activitatea fiecărei instituții sau în activitatea unei părți structurale (direcție, serviciu, secție, atelier etc.), în cazul cînd aceasta este separată din punct de vedere organizatoric și operativ. Materialele documentare rezultate din activitatea unei persoane (de ex., om politic, om de știință etc.) constituie, de asemenea, un fond arhivistic ⁵⁾.

Prin colecție arhivistică se înțelege grupul de materiale documentare, care după constituirea lor inițială au aparținut unuia sau mai multor fonduri arhivistice, ulterior unite conform unui anumit criteriu: tematic, cronologic, particularități externe etc. ⁶⁾.

Materialele documentare din fondurile arhivistice trebuie să fie puse într-o ordine care să asigure posibilitatea folosirii lor multilaterale în scopuri politice, științifice și practice. Totalitatea lucrărilor de punere în ordine a materialelor documentare poartă denumirea de prelucrare tehnico-științifică.

Prin prelucrarea tehnico-științifică a fondurilor arhivistice înțelegem, deci, determinarea apartenenței materialelor documentare față de fonduri, ordonarea, inventarierea și expertizarea valorii acestora. Prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare se face potrivit instrucțiunilor D.G.A.S. și ținîndu-se seama dacă materialele documentare ale fondului respectiv au fost create după punerea în aplicare a nomenclatorului actelor și indicatorului cu termene de păstrare sau înainte de aplicarea acestora.

⁵⁾ *Instrucțiuni generale nr. 6720, din 27 noiembrie 1957, ed. II, 1959, p. 5.*

⁶⁾ *Ibidem.*

I. Prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare create după punerea în aplicare a nomenclatorului actelor și indicatorului cu termene de păstrare.

Conform Instrucțiunilor generale nr. 6720/1957, organizațiile socialiste au obligația de a organiza munca de arhivă în scopul asigurării prelucrării tehnico-științifice a materialelor documentare, a evidenței, păstrării și folosirii acestora ⁷⁾.

Avîndu-se în vedere că actele ce se creează în activitatea organizației socialiste, a părților structurale sau de secretariat, cînd instituția nu are părți structurale, se predau la arhivă inventariate, o însemnătate deosebită o are justa organizare a lucrărilor de constituire a arhivei curente, adică crearea și înregistrarea actelor, constituirea unităților de păstrare conform nomenclatorului actelor și inventarierea acestora. Justa organizare a acestor lucrări are o însemnătate deosebită și pentru completarea Fondului arhivistic de stat.

De aceea, prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare create în activitatea curentă a fiecărei instituții trebuie să se facă în cele mai bune condițiuni în însăși procesul de încheiere a lucrărilor la părțile structurale, evitîndu-se în felul acesta o prelucrare suplimentară după predarea lor în arhiva instituției.

Această activitate începe în mod practic de la registratură. Înregistrarea, repartizarea și manipularea actelor la direcții, servicii, ateliere etc. trebuie să se facă cît mai corect.

Pentru ordonarea, inventarierea și expertizarea pe baze științifice a materialelor documentare, a organizării în mod just a lucrărilor curente ale instituțiilor și stabilirea unui sistem unitar de constituire a unităților de păstrare din documentele (actele) formate în activitatea acestora, fiecare instituție trebuie să aibă și să aplice nomenclatorul actelor și indicatorul cu termen de păstrare, care vor cuprinde atît actele obișnuite cît și cele secrete, confidentiale, tehnice etc.

Nomenclatorul actelor se întocmește de ministere și instituții centrale pentru actele proprii și pentru actele unităților în subordine. De exemplu: Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor va întocmi un nomenclator pentru actele proprii și cîte un nomenclator pentru unitățile cu același profil de muncă din subordine (Direcții regionale C.F.R.; stații C.F.R.; oficii poștale; ateliere de reparații; porturi fluviale, maritime etc.).

Sfaturile populare regionale vor întocmi nomenclatoare pentru unitățile în subordine, pe ramuri de activitate (școli elementare, școli medii, spitale, policlinici, întreprinderi de industrie locală, uzine electrice, O.C.L. etc.).

Instituțiile centrale și sfaturile populare regionale vor putea cere propuneri pentru nomenclator de la unele unități în subordine, pe ramuri de activitate, pe baza cărora vor întocmi nomenclatorul tip pentru unitățile de același profil. De asemenea unitățile respective vor putea completa anual nomenclatorul primit de la forul tutelar cu problemele noi și specifice ce apar în decursul activității depuse.

Prin nomenclatorul actelor se înțelege o listă sistematică a denumirii dosarelor, întocmită în scopul constituirii acestora pe probleme și cu acte de

⁷⁾ *Ibidem*, p. 4-5.

valoare științifică sau practică aproximativ egală, avînd același termen de păstrare.

În vederea întocmirii nomenclatorului se alcătuiesc fișe de problemele fiecărei direcții, serviciu, atelier etc. Fișa cuprinde o caracterizare succintă dar completă a problemei respective, de exemplu, dări de seamă trimestriale, lucrări privind aprovizionarea cu combustibil etc., care reprezintă de fapt denumirea dosarului. Pe baza acestor fișe se întocmește nomenclatorul care poate fi centralizat pe întreaga instituție sau separat pe direcții generale, secțiuni ale sfaturilor populare regionale etc.

Fișele se clasează în cadrul direcțiilor, serviciilor, atelierelor etc. sau pe întreaga organizație socialistă cînd nu sînt părți structurale, în ordinea importanței problemelor.

Nu se admite înscrierea în nomenclator a unor formulări generale ca : corespondență diversă, materiale diverse, dosar general etc., deoarece aceste formulări nu precizează conținutul dosarului și pot determina o apreciere greșită a valorii actelor ce conțin. Totuși, pentru a crea posibilitatea grupării actelor neprevăzute în nomenclator, se stabilește la fiecare parte structurală un dosar „diverse“. Problemele, cuprinse în acest dosar, vor constitui denumiri de dosare noi în nomenclatorul anului următor.

În nomenclator se trec numai actele constituite în dosare. Registrele, condicile, bonierele, cartotecile și materialele preconstituite nu figurează în nomenclator, pentru că nomenclatorul are rolul de a constitui dosare numai cu actele ce se crează zilnic.

Ca date nomenclatorului actelor va cuprinde : în rubrica a I-a denumirea direcțiilor în ordinea schemei de organizare a instituției, care se numerotează în continuare cu cifre romane ; în rubrica a II-a denumirea serviciilor, birourilor etc. enumerarea făcîndu-se pe direcții cu litere majuscule ; în rubrica a III-a denumirea dosarelor constituite pe probleme în cadrul serviciului sau biroului respectiv, denumire care coincide cu conținutul fișelor întocmite înainte de alcătuirea nomenclatorului, adică rezumatul dosarului respectiv ; în rubrica a IV-a se trece termenul de păstrare a dosarelor după indicator. După cum am arătat mai sus, este absolut necesar ca fiecare dosar constituit să cuprindă documente de aceeași valoare și să aibă același termen de păstrare. Nerespectarea acestei cerințe va duce la constituirea de dosare din documente cu termene de păstrare temporare și permanente și deci efectuarea acestei munci va fi inutilă, întrucît va fi absolut necesară separarea acestora ulterior.

Numerotarea dosarelor se va face cu cifre arabe în continuare, pe întregul nomenclator. Rubricile a I-a și a II-a se completează numai în cazul cînd instituția are părți structurale. Cifra romană de la rubrica a I-a, cu litera majusculă de la rubrica a II-a și cu cifra arabă de la rubrica a III-a din nomenclator formează indicativul dosarului. În cazul cînd instituția nu are părți structurale și deci rubrica a I-a și a II-a nu se completează, indicativul dosarului se reduce la litera majusculă și cifra arabă, sau numai la cifra arabă. În vederea întocmirii nomenclatorului se vor folosi ca izvoare statutele și regulamentele, dările de seamă și planurile de muncă, inventarele materialelor documentare create anterior etc.

Nomenclatorul se întocmește de partea structurală de care depinde arhiva instituției (Serv. Secretariat sau Administrativ etc.). La întocmirea nomenclatorului trebuie să fie atrași: comisia de expertiză, șefii direcțiilor, serviciilor, atelierelor etc., secretarii și lucrătorii din arhiva instituției. Nomenclatorul se aprobă prin decizie de către conducătorul organizației socialiste centrale sau regionale și se poate modifica sau completa când este necesar, pe baza propunerilor făcute de unitățile în subordine, sau de părțile structurale numai la sfârșitul anului în curs pentru anul viitor. Câte un exemplar din fiecare nomenclator se va preda părților structurale și registraturii pentru aplicare, ca și arhivei instituției unde se va păstra ca material documentar.

Indicatorul cu termene de păstrare este un tabel sistematic al categoriilor de materiale documentare create în activitatea unei organizații socialiste sau a unei grupe de organizații socialiste de același profil, cu specificarea păstrării permanente și cu termene de păstrare temporară a actelor, în funcție de importanța lor politică, științifică și practică.

Indicatoarele se întocmesc de comisia de expertiză a organizației socialiste centrale, care trebuie să respecte formulările și termenele de păstrare ale materialelor documentare comune din Indicatorul tip elaborat de Direcția generală a Arhivelor Statului publicat cu Instrucțiunile generale 6720/1957. Indicatorul trebuie să fie supus spre aprobare conducerii organizației socialiste centrale și spre confirmare Direcției generale a Arhivelor Statului. Completările sau modificările se fac cu aceleași forme.

Spre deosebire de nomenclator, în indicator sînt trecute materialele documentare sub orice formă (dosare, registre, condici, cartoteci etc.). La elaborarea indicatorului se pot folosi fișele întocmite la alcătuirea nomenclatorului, adăugîndu-se fișele materialelor documentare care nu figurează în nomenclator (registre, condici etc.). Acum, fișele se clasează pe capitole, eventual subcapitole și pe probleme, indiferent de partea structurală cărora aparțin materialele documentare respective. Atît capitolele cît și subcapitolele trebuie să poarte denumirile caracteristice problemelor la care se referă (probleme directorii și de organizare, administrativ-gospodărești etc.)⁸⁾.

În indicator capitolele se numerotează cu cifre latine, subcapitolele cu litere majuscule, subdiviziunile acestora cu litere mici, iar articolele (categoriile) vor purta un număr curent în cadrul întregului indicator, însemnate cu cifre arabe.

Problema principală de care trebuie să ținem seama la alcătuirea indicatorului cu termene de păstrare, este justa stabilire a termenelor de păstrare. Termenele de păstrare se stabilesc ținîndu-se seama de legile în vigoare, de importanța politică și științifică a materialelor documentare și de necesitatea practică pentru instituție.

Materialele documentare ce se păstrează permanent vor fi notate în indicator prescurtat „P”, iar pentru materialele documentare cu termen de păstrare, se notează termenele respective stabilite pe baza legilor în vigoare, prin cifre (1, 3, 5, 10, 15) ce reprezintă numărul anilor cît trebuie păstrate. În cazul că sînt materiale documentare a căror importanță nu poate fi stabilită cu certitudine, la întocmirea indicatorului, pe lingă termenul de păstrare,

⁸⁾ *Ibidem*, p. 37—60.

se va trece în dreptul lor mențiunea „C.E.”. (Comisia de expertiză). În asemenea situații, trebuie avut în vedere ca la expirarea termenului stabilit, aceste materiale documentare să fie cercetate de Comisia de expertiză și control a Arhivelor Statului, în vederea stabilirii definitive a termenelor de păstrare. Termenele de păstrare ale materialelor documentare se socotesc începând de la 1 ianuarie al anului următor încheierii lor, sau de la împlinirea termenului pentru cele ce au termen de executare.

Indicatorul o dată întocmit se aplică pentru materialele documentare formate de la 1 ianuarie al anului următor confirmării lui. Pentru materialele documentare formate înainte de această dată indicatorul se poate folosi numai în măsura în care actele analizate corespund categoriilor din indicator, iar pentru restul de materiale numai pentru orientare sau prin asimilare cu materialele asemănătoare ca natură și importanță.

Conform instrucțiunilor în vigoare, Arhivele Statului pot, cu ocazia confirmării indicatorului, să mărească termenele de păstrare, ținând seama de importanța științifică și practică a materialelor documentare. Micsorarea termenelor de păstrare, însă, se poate face numai de acord cu instituția interesată.

Trebuie menționat faptul că între aceste două instrumente — nomenclatorul actelor și indicatorul cu termene de păstrare — există o legătură strinsă nu numai din punct de vedere al modului de întocmire, dar și al rolului pe care-l îndeplinesc în vederea constituirii în mod științific a unităților de păstrare.

Totuși este necesar să se întocmească separat aceste instrumente de lucru, pentru următoarele considerente: nomenclatorul nu cuprinde și nu trebuie să cuprindă toate materialele documentare create de organizația socialistă centrală și de cele subordonate acesteia. De exemplu: materialele documentare preconstituite. Indicatorul însă va cuprinde toate materialele documentare create de toate organizațiile socialiste, pentru care se întocmește acel indicator. Astfel indicatorul va putea cuprinde chiar mai multe materiale documentare decît crează organizația socialistă respectivă.

Nomenclatorul se poate și trebuie completat și modificat cînd se constată lipsa unui dosar pentru actele care se lucrează în organizația socialistă respectivă, în timp ce indicatorul fiind confirmat de D.G.A.S., nu se poate completa și modifica imediat ce se constată lipsa unei probleme.

Lucrările încheiate, care au mențiunea de clasare la dosar, se ordonează la direcții, servicii, ateliere etc. conform nomenclatorului. Prin dosar înțelegem o grupă de materiale documentare privind aceeași problemă și cu același termen de păstrare, ordonate după anumite criterii: cronologic, alfabetic, geografic etc. În mod practic, dosarele se formează mai puțin după un singur criteriu din cele menționate și mai mult în combinare unul cu altul, ținîndu-se seama de specificul materialelor documentare. Trebuie avut în vedere că hotărârile, deciziile, ordinele, statutele, instrucțiunile, chestionarele, comunicările etc. dacă nu sînt împreună cu alte documente, se ordonează cronologic; sistematic pe anumite chestiuni, sau în ordine alfabetică (anchete, comunicate etc.).

De menționat, că în dosare, documentele se așează în ordine cronologică, începînd cu cele mai vechi și terminînd cu cele mai noi, astfel ca actele de la începutul anului să fie deasupra, iar cele de la sfîrșitul anului dedesubt.

Clasarea cronologică se face conexându-se la toate actele de bază — anexe, referate, răspunsuri, reveniri în legătură cu acestea etc.

Dosarele care conțin materiale documentare de păstrare permanentă odată constituite, trebuie să fie cusute, numerotate, certificate și sigilate. Documentele, care prezintă o importanță deosebită sau valoare artistică se păstrează în mape, neclasându-se în dosare, fiecare document în parte fiind considerat ca unitate de păstrare.

Toate acele, clamele și filele nescrise trebuie îndepărtate la coaserea dosarului, deoarece metalele ruginesc și distrug hirtia. Dosarele trebuie să fie cusute în așa mod încât să asigure posibilitatea deplină a citirii textului, datelor și rezoluțiilor existente pe documente. Actele dosarului se cos între două coperte din carton flexibil, adăugându-se la începutul și sfârșitul dosarului câte o filă nescrisă. Grosimea dosarelor nu trebuie să depășească 30—40 mm. (200—250 file). În cazul când se depășesc aceste dimensiuni, se vor face mai multe volume.

Atît filele dosarelor și registrele cît și ale fișelor cartotecilor — ordonate în prealabil, trebuie numerotate în colțul drept de sus, fie mecanic, fie cu un creion negru. Filele dosarului care se compun din mai multe volume se numerotează începînd cu numărul 1 la fiecare volum. Materialele documentare care au o valoare deosebită nu vor fi numerotate mecanic, ci numai cu creion negru și cu mare grijă spre a nu se deteriora materialul din care sînt alcătuite (ex. Tratat, Convenții etc.).

Dosarele trebuie certificate. Certificarea se face pe fila albă așezată după ultima filă scrisă, în registru și condiți pe verso ultimei file, iar la cartoteci pe o foaie așezată imediat după ultima fișă. Numărul fișelor se indică în cifre și în paranteză în litere. Exemplu: „Prezentul dosar (registru, condică, cartotecă) conține 100 (una sută) file“. La sfârșitul notei de certificare se specifică data cînd a fost făcută și semnătura, indicîndu-se și funcția celui care răspunde de alcătuirea unității de păstrare.

În cazul cînd ulterior se modifică componența dosarului prin introducerea unor acte găsite ulterior, sau scoaterea altora, se face o nouă certificare, menționîndu-se schimbările intervenite și data sub semnătura persoanei care a făcut operația.

Capetele sforii cu care se coase dosarul se vor lăsa mai lungi pentru a se putea face sigilarea dosarului. Sigilarea se face pe interiorul copertei de la sfârșitul dosarului, prin lipirea unei hirtii peste capetele sforii pe care se aplică sigiliul sau semnătura persoanei care certifică dosarul, astfel ca jumătate să fie pe hirtie și cealaltă jumătate pe copertă.

Fișele de cartotecă trebuie să fie ordonate și așezate în cutii sau fișiere.

În cazul cînd avem dosare care conțin materiale documentare de importanță deosebită, este necesar ca pentru acestea să întocmim un opis interior, așezat înaintea primei file.

După constituirea dosarului se trece la completarea copertei cu următoarele date: denumirea forului tutelar, denumirea oficială a organizației socialiste, completă și, în paranteză, prescurtat: denumirea părții structurale; indicatorul dosarului după nomenclator și anul; conținutul dosarului (redactat concis, dar clar, cuprinzînd toate elementele necesare față de denumirea indicată generic în nomenclator); data începerii și încheierii dosarului; nu-

mărul filelor ; numărul volumului — în cazul în care sînt mai multe ; termenul de păstrare ; numărul de ordine al dosarului după inventar, număr, care bineînțeles, se trece după întocmirea inventarului⁹⁾).

Pe coperta registrului este necesar să trecem : denumirea forului tutelar ; denumirea organizației socialiste și a părții structurale ; titlul registrului ; data începerii și a încheierii ; numărul registrului din inventar și numărul volumului (în cazul că sînt mai multe volume), precum și termenul de păstrare.

În cazul cînd în nomenclator s-au format și dosare cu „diverse“ (acte ce nu se cunoșteau la întocmirea nomenclatorului) conținutul acestor dosare va fi redat prin indicarea precisă a problemelor ce le conține. Dacă în dosarul „diverse“ sînt concentrate acte referitoare la mai multe probleme, pentru fiecare problemă se va alcătui un volum separat, avînd același indicativ, dar număr separat de volum. Se va avea în vedere ca la întocmirea noului nomenclator să se includă și aceste probleme în cadrul părții structurale respective.

Datele ce se înscriu pe coperta dosarului nu se prescurtează. Cerneala folosită trebuie să fie de bună calitate, rezistentă la lumină.

După terminarea acestor operațiuni urmează inventarierea materialelor documentare. Inventarul reprezintă o enumerare a unităților de păstrare ale unui fond, pe ani și pe părți structurale, sau pe probleme în cazul cînd nu există părți structurale, stabilind numărul de ordine al unităților de păstrare în cadrul fondului și indicînd conținutul acestora.

Inventarele stabilesc evidența administrativă a materialelor documentare și constituie totodată instrumentele principale ale aparatului de informare științifică.

Inventarele se întocmesc pe termene de păstrare de către direcții, servicii, ateliere etc. Pentru materialele documentare de păstrare permanentă, inventarele se întocmesc în patru exemplare, iar pentru cele cu termen de păstrare temporar, în trei exemplare. În cazul cînd organizația socialistă nu are părți structurale, inventarul este întocmit de Serviciul secretariat pentru întreaga unitate, tot pe termene de păstrare.

Pentru materialele documentare de valoare deosebită, se întocmesc inventare separate.

O atenție deosebită trebuie acordată rezumatului făcut asupra conținutului unității de păstrare înscrisă în inventar, care trebuie să fie identic cu rezumatul de pe coperta unității de păstrare respective.

În inventar trebuie să figureze toate materialele documentare create într-un an. În cazul cînd dosarul se compune din mai multe volume, fiecare volum se trece în inventar separat sub un număr nou. Dosarele „diverse“ care au fost constituite în timpul anului se fișează și figurează în inventar cu rezumatul conținutului și nu sub denumirea de „diverse“. Cînd este cazul se pot alcătui mai multe volume pe probleme, așa cum am arătat cînd am vorbit despre constituirea unităților de păstrare. În inventar se trec și unitățile de păstrare constituite dar neîncheiate în anul respectiv, specificîndu-se însă acest lucru.

Sînt cazuri cînd unitățile de păstrare cuprind acte din mai mulți ani. În această situație, unitățile de păstrare se inventariază la anul cel mai mic, adică la anul de începere al constituirii lor, cu obligația ca în inventarele ce

⁹⁾ *Ibidem*, p. 27.

se vor întocmi în anii următori să se facă trimiterea la cota din inventarul respectiv. Trimiterea din inventarele ulterioare la poziția din inventarul în care s-a inventariat unitatea de păstrare, se face după ce s-au trecut toate unitățile de păstrare ale anului respectiv (vezi formularul nr. 7 din Instrucțiunile generale). Nu se admite înscrierea în inventarele ulterioare a unităților de păstrare trecute la anul de început, deoarece astfel s-ar crea statistic mai multe unități de păstrare decât sînt în realitate.

Registreele, condicile și alte unități de păstrare preconstituite, se trec în inventar după dosare.

Inventarierea se face înscriindu-se în rubricile din formularul inventarului¹⁰⁾ datele înscrise pe coperta dosarului.

Este absolut necesar ca inventarele să fie scrise pe hîrtie de bună calitate, la mașină sau de mîna, citeț, cu cerneală rezistentă la lumină și să fie semnate de persoanele care le au întocmit, de șeful direcției, serviciului sau atelierului respectiv, indicîndu-se funcția și data. La fel ca și dosarele, inventarele se cos, se numerotează și se certifică.

Materialele documentare astfel inventariate se predau anual la arhiva instituției de către direcții, servicii, ateliere etc. sau de către secretariat, în cazul cînd nu există părți structurale. Predarea se face pînă la sfîrșitul anului în curs pentru anul expirat. Toate materialele documentare se primesc de către arhiva instituției prin confruntarea fiecărei unități de păstrare cu inventarul, iar atunci cînd se constată că acestea nu au fost constituite conform instrucțiunilor, sau rezumatul din inventar nu reflectă exact conținutul lor, arhiva organizației socialiste este obligată să respingă lucrarea spre refacere, conform instrucțiunilor în vigoare. Direcțiile, serviciile, atelierele etc. care au predat arhiva, sînt obligate să facă îndreptările cerute, în termenul indicat de șeful arhivei.

Șeful arhivei este obligat să semneze toate exemplarele inventarelor cînd precia materialele documentare și să restituie un exemplar semnat, spre păstrare, la partea structurală care a predat materialele.

Odată primite de la părțile structurale, toate materialele documentare sînt așezate în arhivă, pe rafturi, în cadrul fondului respectiv, pe ani și pe părțile structurale conform schemei de organizare a unității. În cadrul fiecărei părți structurale materialele documentare se așază pe termene de păstrare și înăuntrul acestora în ordinea numerelor de inventar.

Un exemplar din inventarele păstrate de arhiva organizației socialiste se va ordona și lega pe ani, pe părți structurale, în ordinea schemei de organizare și în cadrul fiecăreia pe termene de păstrare. Celelalte exemplare din inventare se vor ordona și lega pe ani și pe termene de păstrare, iar în cadrul fiecărui termen de păstrare pe părți structurale în ordinea schemei de organizare.

Fiecare inventar trebuie să aibă o foaie de titlu pe care se indică denumirea instituției, anul și termenul de păstrare al materialelor documentare și o tablă de materii cuprinzînd denumirile părților structurale în cazul cînd acestea există. Pentru materialele documentare de păstrare permanentă, inventarele vor mai conține lista preseurtărilor, prefața, indici de nume, de localități și de lucruri cu trimitere la cotele (poziția din inventar) unităților de

¹⁰⁾ *Ibidem*, formular nr. 7, p. 29.

păstrare, sau la filele inventarului. Inventarele constituite de arhivă în volume se numerotează, certifică și sigilează.

II. *Prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare moderne și contemporane create înainte de punerea în aplicare a nomenclatorului actelor și a indicatorului cu termene de păstrare.*

Materialele documentare moderne și contemporane create înainte de punerea în aplicare a nomenclatorului actelor și indicatorului cu termene de păstrare și care trebuie prelucrate tehnico-științific, se pot afla atât la Arhivele Statului cât și la organizații socialiste în următoarele situații:

- ordonate și inventariate;
- ordonate, inventariate și expertizate necorespunzător sau incomplet;
- neordonate, răvășite.

Înainte de a trece la prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare, este absolut necesară întocmirea notei istorice asupra organizației socialiste*) și a fondului, redactarea schemei de sistematizare și a instrucțiunii de lucru.

În nota istorică asupra organizației socialiste creatoare de fond, trebuie să se treacă date referitoare la limitele cronologice ale acesteia, împrejurările în care a luat ființă, sfera ei de activitate, structura și schimbările structurale, locul ei în sistemul aparatului de stat, funcțiile, sistemul de crearea actelor, cauzele desființării și instituțiile succesoare, în cazul când au fost.

În vederea întocmirii notei istorice asupra organizației socialiste se vor folosi următoarele izvoare: documente de partid și de stat, constituțiile, colecțiile de legi și regulamente, decrete, statute, ordine, procese-verbale, dări de seamă, dicționare, monografii, precum și alte materiale în care se reflectă istoricul instituțiilor respective.

Nota istorică a fondului va cuprinde date despre volumul și categoriile materialelor documentare, limitele cronologice ale acestora, când și de cine au fost predate la Arhivele Statului, eventualele lipsuri și dacă se cunosc cauzele lor, starea materialelor documentare, diversele locuri de depozitare cu indicarea acestora și date despre folosirea lor.

Aceste date se pot stabili studiind, prin sondaj, materialele documentare ale fondului respectiv și instrumentele de evidență ale arhivei, în cazul în care există, luând informații verbale de la salariații mai vechi. Nota istorică a organizației socialiste și a fondului se întocmește de persoana însărcinată cu prelucrarea tehnico-științifică a fondului respectiv.

Pe baza studiului notei istorice a organizației socialiste și a fondului, se întocmește instrucțiunea de lucru, care stabilește diferitele operațiuni în desfășurarea muncii și are ca scop ridicarea nivelului științific și calitatea prelucrării tehnico-științifice a materialelor documentare. Instrucțiunile de lucru se elaborează ținându-se seama de dispozițiile instrucțiunilor în vigoare ale D.G.A.S., reflectând însă trăsăturile specifice ce decurg din conținutul materialelor documentare, din felul de organizare a unităților de păstrare și din condițiile de desfășurare a lucrărilor ce urmează a se efectua asupra fondului.

*) Se folosește acest termen și pentru instituțiile creatoare de materiale documentare înainte de punerea în aplicare a nomenclatorului actelor, întrucât acestea sînt deținute de organizații socialiste.

Deci instrucțiunea de lucru stabilește metoda și prevede organizarea concretă a muncii salariaților în efectuarea diferitelor lucrări asupra materialelor documentare ale fondului.

În instrucțiunea de lucru este necesar să se treacă scopul lucrărilor ce urmează să se efectueze, sarcinile ce stau în fața salariaților, organizarea muncii, după care se dau îndrumări metodice cu privire la diferitele stadii ale muncii, separat, cu exemple concrete, bazate pe materialele documentare. De asemenea, se trec și datele stabilite în urma studierii fondului privind volumul și genurile lucrărilor, cantitatea (unități de păstrare, metri liniari), timpul de lucru necesar pentru fiecare gen de lucrare în parte, socotit în zile-om, repartizarea lucrătorilor pe diferitele lucrări și termenele de executare a fiecărui gen de lucrare. Acest calcul poate fi dat și sub formă de tabel¹¹⁾.

De exemplu, la întocmirea instrucțiunii de lucru pentru prelucrarea tehnico-științifică a fondului „Prefectura județului Ilfov“, s-a ținut seama de specificul și starea materialelor documentare (răvășite, foi volante), stabilindu-se următoarele operațiuni :

— ordonarea materialelor documentare pe fonduri, (întrucât în cadrul acestuia se găsește și alte fonduri ca, de exemplu, „Inspectoratul școlar al județului Ilfov“ etc.) ;

— ordonarea materialelor documentare în interiorul fondului conform schemei de sistematizare menționată mai jos, constituirea unităților de păstrare și fișarea acestora. La această operațiune se menționează cum se constituie unitățile de păstrare în cadrul părților structurale (pe probleme) și ordonarea cronologică după numărul de înregistrare a actelor în cadrul unităților de păstrare. În continuare se arată cum se întocmește fișa de inventar și fișa tematică. Instrucțiunea de lucru se referă și la operațiunea de expertiză a valorii materialelor documentare vădit nefolositoare (boniere, chitanțiere, foi de pontaj, dublete) în timpul procesului de ordonare și fișare :

— se arată, de asemenea, că după întocmirea inventarului se procedează la expertiza valorii materialelor documentare de către comisia de expertiză, care întocmește lista de selecționare pe baza verificării fiecărei unități de păstrare și a inventarului alcătuit ;

— o altă operațiune, menționată în instrucțiunea de lucru, este cotarea și arhivarea materialelor documentare conform instrucțiunilor D.G.A.S., care se execută după întocmirea inventarului definitiv.

Instrucțiunea de lucru se încheie cu un calcul în care se stabilește termenul de executare al lucrărilor eșalonat pe operațiuni.

Unul din locurile cele mai importante în teoria și practica muncii arhiviste îl ocupă ordonarea (sistematizarea) materialelor documentare. Ordonarea materialelor documentare presupune gruparea lor științifică pe fonduri arhiviste, precum și în cadrul acestora pe părți structurale.

Referitor la acest lucru, V. I. Lenin, cercetînd materialele statistice publicate, pe care le-a folosit cu ocazia studierii legilor dezvoltării capitalismului, arăta despre gruparea acestora : „Remarcăm că problema grupării materialului cules de recensămînturi agricole contemporane nu este cîtuși de puțin o problemă strict tehnică, strict specială, cum s-ar părea la prima vedere. Acest material se dovedește prin imensa bogăție și caracterul complet al infor-

¹¹⁾ Normele de bază în munca Arhivelor de stat, Moscova, 1962, capitolul VII.

mațiilor despre fiecare gospodărie în parte. Dar din cauza totalizării și a grupării nepricepute, nechibzuite, rutinare, acest material atât de bogat se pierde cu desăvârșire, se irosește, se decolorează și adeseori devine cu totul impropriu pentru studierea legilor evoluției agriculturii¹²⁾.

Aceste observații făcute de V. I. Lenin sînt valabile și pentru ordonarea materialelor documentare pe care noi o efectuăm zi de zi. Este deci clar că numai o justă grupare a materialelor documentare poate asigura posibilitatea folosirii acestora în scopul sprijinirii propagandei de partid și de stat, a cercetării științifice și a dezvoltării economiei naționale.

Problema principală a ordonării materialelor documentare o constituie gruparea acestora într-o asemenea ordine care să redea în modul cel mai veridic activitatea instituției creatoare de fond în dezvoltarea ei, legăturile care există în mod cert între materialele documentare și găsirea rapidă a documentelor.

De aceea, înainte de a trece la prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare, trebuie întocmită schema de sistematizare a fondului, care este un plan conform căruia trebuie să fie grupate materialele documentare ale fondului. La întocmirea schemei de sistematizare se va avea în vedere modul de constituire a materialelor documentare formate în mod istoric și vechea schemă de organizare a acestora. Schema de sistematizare se întocmește la început cu aproximație, urmînd ca ea să fie definitivată în cursul prelucrării tehnico-științifice a fondului.

Ținînd cont de instrucțiunile D.G.A.S. în vigoare atît în Arhivele Statului cit și în arhivele instituțiilor, se pot aplica următoarele scheme de sistematizare : cronologic-structurală ; cronologică pe probleme și cronologică.

Cronologic-structurală în cadrul fondurilor ale căror instituții au avut părți structurale, materialele documentare grupîndu-se pe ani și în cadrul acestora pe părți structurale.

Astfel, la Prefectura județului Ilfov se aplică schema de sistematizare cronologic-structurală, avînd în vedere desele reorganizări care au avut loc, unele servicii lichidîndu-se, altele înființîndu-se. Deci schema de sistematizare a materialelor documentare din acest fond se prezintă astfel :

I. Anul 1940

1. Cabinetul prefectului ;
2. Serviciul Administrativ ;
3. Serviciul Financiar ;
4. Serviciul Tehnic al drumurilor și construcțiilor ;
5. Registratura și arhiva generală.

II. Anul 1944

1. Cabinetul prefectului ;
2. Biroul mobilizării organizării națiunii și teritoriului M.O.N.T. ;
3. Biroul de studii și statistică ;
4. Contenciosul județului ;
5. Serviciul administrativ ;
6. Serviciul Financiar ;

¹²⁾ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 22, Buc., 1952, p. 50—51.

7. Serviciul Tehnic ;
8. Serviciul Arhitecturii ;
9. Serviciul sanitar uman ;
10. Serviciul veterinar zootehnic ;
11. Serviciul de aprovizionare.

Este mai practic ca materialele documentare să fie ordonate după schema de sistematizare cronologic-structurală, adică pe ani, iar în limitele anilor pe părți structurale, întrucît formele de organizarea instituțiilor se schimbă și astfel se evită o grupare greșită a documentelor. De asemenea, expertiza valorii materialelor documentare se poate face mai judicios analizîndu-se toate materialele documentare create de părțile structurale într-un an, eliminîndu-se dubletele. Preluarea materialelor documentare de către Arhivele Statului se poate îndeplini în mod corespunzător, pe perioade, a tuturor materialelor create de instituția respectivă.

Cronologică pe probleme pentru fondurile create de instituțiile care nu au avut părți structurale, sau cînd acestea nu se pot stabili. Exemplu : școlile, sfaturile populare comunale etc.

Cronologică pentru fondurile instituțiilor ale căror materiale documentare au fost organizate în acest fel, iar reconstituirea poate fi făcută cu ajutorul instrumentelor contemporane de evidență (exemplu unele fonduri din Transilvania).

În anumite cazuri, cînd specificul materialelor documentare ale fondurilor o cere, cînd organizația socialistă respectivă a avut aceeași formă de organizare de la înființare și pînă la data lichidării sau a aplicării nomenclatorului actelor și cînd dosarele au fost constituite cu acte din mai mulți ani se poate aplica și schema de sistematizare structural-cronologică, ceea ce presupune gruparea materialelor documentare pe părți structurale și în cadrul acestora cronologic. Exemplu : Camerele de industrie și comerț, fondurile bancare, în cadrul fondurilor, serviciile de personal etc.

Ordonarea materialelor documentare neordonate și a celor răvașite cuprinde următoarele etape :

- ordonarea materialelor documentare pe fonduri ;
- ordonarea materialelor documentare în interiorul fondului, conform schemei de sistematizare ;
- constituirea unităților de păstrare (dosare și ordonarea actelor în interiorul acestora).

Ordonarea pe fonduri se face numai atunci cînd datorită unor incendii, calamităților naturale, neglijenței etc. s-au pus la un loc materialele documentare aparținînd diferitelor fonduri.

În această etapă se face stabilirea apartenenței materialelor documentare la fonduri, constituirea fondurilor și a colecțiilor arhivistice, stabilirea limitelor cronologice ale materialelor documentare ale fondurilor arhivistice respective.

Pentru a determina în mod just apartenența materialelor documentare, aflate în stare de răvașire la unele fonduri, este necesar să se studieze componența și conținutul acestora. Justa încadrare a materialelor documentare la fondul de care aparțin, se face ținîndu-se seama de următoarele :

— actele intrate aparțin fondului organizației socialiste care le-a primit, deci după destinatar, după adresa actului respectiv. De asemenea, organizația socialistă care primește se mai determină și prin studierea parafei de înregistrare, a rezoluțiilor puse pe acte, notelor de îndrumarea lor pentru executare, a conținutului actului care reflectă funcțiile și activitatea organizației socialiste;

— copiile actelor trimise aparțin fondului organizației socialiste care a emis actele respective. Organizația socialistă emițătoare se poate determina prin denumirea ce se pune în partea stângă de sus a hirtiei, prin semnăturile de pe copii, precum și după cuprinsul actelor;

— rapoartele, situațiile, studiile, ordinele sau alte acte interioare se re-partizează fondului de care aparțin, după denumirea organizației socialiste indicată în act, după semnături etc.

În cazul când aceste date lipsesc, se mai studiază numele de familie al persoanelor oficiale, scrisul personal, forma exterioară a actelor, indexurile etc.

Aceleași criterii de determinare a apartenenței la fonduri se aplică și pentru registru, condiții etc.

După ce s-au constituit fondurile respective se trece la ordonarea materialelor documentare în cadrul fondului pe baza schemei de sistematizare întocmită inițial.

Prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare se poate face prin două metode: metoda directă și metoda pe fișe.

Prin metoda directă se înțelege munca directă cu materialele documentare, adică toate stadiile de lucru (ordonare, inventariere, expertizarea valorii științifice și practice), efectuându-se direct asupra fiecărei unități de păstrare. Deci toate datele necesare se înscriu direct pe coperta dosarului, iar de pe copertă se trec direct în inventar.

Ordonarea cu ajutorul acestei metode necesită mult spațiu și mutarea de mai multe ori a materialelor documentare dintr-un loc în altul.

Aplicând această metodă este greu să se facă un control efectiv asupra diferitelor genuri de lucrări, să se instruiască lucrătorii, iar calitatea inventarului întocmit prin această metodă nu poate fi la nivelul cerințelor actuale.

Metoda directă se aplică în momentul de față la majoritatea organizațiilor socialiste. Este necesară însă ridicarea calificării lucrătorilor de arhivă, pentru ca treptat să se treacă la prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare pe bază de fișe.

Metoda directă se poate aplica cu rezultate bune numai la fondurile judecătorești sau altele asemănătoare, cu condiția ca unitățile de păstrare să fie bine ordonate.

Prin metoda prelucrării tehnico-științifice a materialelor documentare pe fișe se înțelege executarea lucrărilor de ordonare, inventariere și expertizare a materialelor documentare pe fișe.

Întocmirea unui bun inventar se poate face numai pe bază de fișe. Metoda fișării este cea mai indicată, întrucât redactarea corectă a conținutului unității de păstrare nu se poate face dintr-odată. Atât greșelile ce se pot comite în redactarea conținutului cât și cele de formulare făcute la data întocmirii fișei pot fi rectificate cu ocazia verificării lor în vederea scrierii inventarului.

De asemenea, fișele dau posibilitatea unei ordonări mai rapide a materialelor documentare, întrucît pot fi minuite mai ușor decît acestea, fiind în același timp materialele documentare de deteriorare prin mînuirile repetate. Prin folosirea metodei fișării avem posibilitatea să verificăm justetea schemei de sistematizare întocmită inițial și s-o îmbunătățim după cunoașterea conținutului unităților de păstrare.

Fișarea materialelor documentare ale fondului constituie, ca și ordonarea, una din operațiunile căreia trebuie să i se acorde cea mai mare atenție, deoarece calitatea și conținutul fișelor determină în același timp calitatea și conținutul inventarelor.

Fișa trebuie să cuprindă sub formă de rezumat cît mai complet și mai concis conținutul unității de păstrare. La întocmirea fișei arhivistul sau arhivarul de la organizația socialistă trebuie să studieze toate actele care compun unitatea de păstrare respectivă (dosar, registru, condică, foaie volantă etc.), să extragă pe rînd date referitoare la modul cum a decurs chestiunea, așa cum reiese din acte, urmărindu-se atît acțiunea principală, cît și alte informații care o completează. Cu ajutorul acestor date se redactează rezumatul unității de păstrare.

Fișa trebuie să cuprindă următoarele elemente :

- denumirea instituției creatoare de fond și a părții structurale ;
- numărul vechi al dosarului (dacă există) ;
- rezumatul ;
- datele extreme ale actelor ce compun dosarul ;
- numărul de ordine sau cota provizorie a unității de păstrare ;
- mențiunea asupra autenticității, adnotării (pentru materialele documentare de importanță deosebită).

La întocmirea rezumatelor unităților de păstrare, trebuie folosită limba actuală, evitîndu-se expresiile vechi, arhaice, care pot duce la denaturarea sensului politic al evenimentelor sau faptelor. Se pot păstra, uneori, acei termeni și acele cuvinte care sînt caracteristice pentru epoca respectivă și nu au corespondenți în limba actuală. Rezumatele materialelor documentare scrise în limbi străine se vor da în limba romînă, indicîndu-se în paranteză limba în care a fost scris documentul.

În rezumat se va respecta noua ortografie și nu se vor folosi prescurtări decît numai în cazul cînd acestea au fost stabilite în mod oficial și s-au folosit în activitatea practică a organizațiilor socialiste. Denumirea actelor, numele persoanelor, denumirea organizațiilor socialiste, a localităților, termeni juridici etc., se vor reda în rezumat, așa cum se găsește în documente.

Denumirea instituției creatoare de fond se dă în întregime și în paranteze rotunde, forma oficială prescurtată, de ex. Casa de Economii și Consumațiuni (C.E.C.).

După cum am arătat mai sus, o atenție deosebită trebuie acordată redării conținutului materialelor documentare în fișe. Rezumatul unității de păstrare trebuie să cuprindă următoarele elemente, în ordinea de mai jos :

- denumirea actelor din cadrul unității de păstrare : ordine, dispoziții, procese-verbale, corespondență etc. ;
- denumirea instituției sau numele de familie al persoanei care a alcătuit actele (emitentul) ;

- denumirea instituției sau numele de familie al persoanei cu care s-a purtat corespondența (destinatarul);
- problema la care se referă actele ce compun unitatea de păstrare;
- denumirea localității de care se leagă conținutul documentelor;
- anul la care se referă documentele din unitatea de păstrare.

În general, în rezumate nu se întrebuintează termenul de dosar decât numai cînd unitatea de păstrare se compune din acte diferite care prin conținutul lor se referă la o problemă concretă. Ex.: „dosar privind aprovizionarea cu alimente a regimentului 70 Muscel în timpul primului război mondial“. De asemenea, termenul de dosar mai poate fi folosit la inventarierea dosarelor personale sau judecătorești și la cele constituite pe corespondenți. În acest ultim caz, este necesară specificarea felului actelor. Ex.: „dosar privind controlul activității primăriilor din plasa Slobozia pe anul 1935 (procese-verbale de control, memorii, rapoarte etc.)“.

În cazul cînd unitatea de păstrare se compune din diferite genuri de documente care se referă la o singură problemă, în rezumat documentele sînt menționate în ordinea importanței lor. Ex.: „memorii, rapoarte, note informative ale serviciului de siguranță, referitoare la starea de spirit a populației din Comitatul Cluj, în luna iunie 1920“.

Imediat după felul actului se trece emitentul care poate fi o instituție sau o persoană. Emitentul nu se va trece în rezumat, în cazul cînd este chiar creatorul fondului.

Cînd avem un dosar cu corespondență care s-a purtat cu un grup omogen de corespondenți, aceștia se trec în rezumat sub formă generică. Ex.: „Corespondență cu notariatele de stat privind legalizarea copiilor de pe acte“. Uneori corespondentul poate fi și o instituție sau o persoană: în general, pentru instituție se dă denumirea oficială a acesteia, iar pentru persoană, numele de familie, pronumele, funcția și gradul.

În unitățile de păstrare se întimplă să fie grupată corespondența cîtorva corespondenți. În acest caz, în rezumat se vor trece numai corespondenții cei mai importanți, ceilalți urmînd a fi trecuți sub formă generică. Ex.: „Corespondență cu primăriile comunelor Mărculești, Cosimbești, Amara și altele din raionul Slobozia, privind procurarea de semințe selecționate“.

Partea esențială a fișei o constituie, însă, stabilirea și descrierea conținutului documentelor, care se trece după indicarea genului unității de păstrare și a emitentului. Cînd studiem unitatea de păstrare (dosar etc.), trebuie să ținem seama de următoarele:

Se poate întimpla ca din conținutul actelor ce compun unitatea de păstrare să rezulte și alte probleme; este necesar ca în fișă să fie trecute problemele cele mai importante, făcîndu-se mențiunea că în unitatea de păstrare se găsesc și acte referitoare la alte probleme. În asemenea cazuri, rezumatul întocmit trebuie să reflecte o sintetizare a problemelor similare care vor fi trecute în ordinea importanței lor.

Un alt element al rezumatului unității de păstrare îl constituie localitatea, care se trece de obicei la sfîrșitul rezumatului, specificîndu-se și denumirile administrativ-teritoriale (județ, plasă, raion, regiune etc.). Ex.: «dosar privind organizarea „tîrgului moșilor“ în anul 1925 în orașul București».

Datele cronologice se menționează în rezumat numai atunci când conținutul documentelor se referă la evenimente care trebuie să fie date în mod precis, pentru a fi cât mai just înțeluse. De exemplu, atunci când unitatea de păstrare cuprinde dări de seamă, planuri, se indică anul (perioada). Ex.: „dosar privind arestarea țăranilor din satul Flămânzi care au participat la răscoala din 1907“.

Atunci când unitatea de păstrare se compune dintr-un singur document, este absolut necesar să menționăm genul documentului, emitentul, destinatarul, data și conținutul. Ex.: „Raportul din 1880 al ambasadorului României la Berlin către Carol I referitor la atitudinea Germaniei, care condiționează recunoașterea independenței țării de înrobirea economică a acesteia“.

În ceea ce privește mențiunile ce trebuie făcute pentru documentele de valoare deosebită, acestea se referă la: format, felul materialului, scrierea, limba și autenticitatea lui.

Adnotările (adică scurta caracterizare a conținutului documentelor) se fac în special pentru materialele documentare deosebit de importante. Astfel de regulă, trebuie adnotate documentele referitoare la lupta de clasă, personalități politice, descoperitori, inventatori etc. De asemenea pot fi adnotate și documente importante. Ex.: materiale cartografice, figurative, date centralizatoare etc.

În ceea ce privește stabilirea datelor extreme ale unității de păstrare, vom ține seama de datele înscrise pe documentele care compun unitatea de păstrare, adică atunci când a început și când s-a încheiat acțiunea. La stabilirea datelor, avem în vedere criteriul după care a fost întocmită unitatea de păstrare: nominal, tematic, geografic, cronologic etc.

Atunci când acțiunea pornește din afară, data unității de păstrare este întotdeauna începutul acțiunii (data ordinului sau petiției), iar atunci când acțiunea pornește din inițiativa instituției creatoare de arhivă, data este aceea a ordinului sau a constatării.

Se întâmplă ca aceste date să lipsească: atunci considerăm ca dată de început data înregistrării sau a rezoluției. Dacă lipsește și data rezoluției, se ia cea mai veche dată din cuprinsul unității de păstrare.

În cazul când unitatea de păstrare conține documente mai vechi decât cea a petiției, acestea nu se iau în seamă la stabilirea datei (acte antedatate). Ex.: se cere autentificarea unei vânzări imobiliare. Data petiției 7 august 1930, însă, instanța cerind vânzătorului proba de proprietate, acesta a depus acte din 1921, acte ce nu se iau în considerație la datare, fiind aduse în sprijinul petiției.

Pentru materialele documentare care cuprind date cumulative ca: registre, condiții, bugete, dări de seamă etc., chiar dacă au date certe (ex. emiteri, legalizări), nu se iau ca bază decât cele ce rezultă din cuprinsul lor. Ex.: la registre și condiții se trec datele extreme ale actelor înscrise în ele.

După fișarea întregului fond, se va proceda la ordonarea unităților de păstrare conform schemei de sistematizare, se dă cotă, întocmindu-se inventarul pe baza fișelor. Inventarele se pot întocmi pentru materialele documentare ale întregului fond, ale unei părți structurale pe un an, pentru materia-

lele documentare ale tuturor părților structurale pe un an, sau pe toți anii, avându-se în vedere schema de sistematizare a fondului respectiv, volumul fiecărui grup și dacă fondul este sau nu complet.

În cazul cînd după întocmirea inventarului se mai găsește materiale documentare care nu au fost trecute în inventar, deși fac parte din fondul respectiv, se va proceda la inventarierea lor ținînd seama de volumul și de caracterul materialelor documentare descoperite. Astfel, dacă materialele documentare găsite sînt în cantități mici, ele se vor fișa și intercala la părțile structurale respective, sau se trece la sfîrșitul inventarului; dacă materialele documentare sînt în cantitate mai mare, nedepășind însă numeric pe cele inventariate, se întocmesc inventare separate; iar atunci cînd cantitatea de materiale documentare găsite este mult mai mare decît cea inventariată, se va ordona și inventaria din nou întregul material documentar.

Așa cum am arătat mai sus, și inventarul pentru materialele documentare create înainte de aplicarea nomenclatorului actelor și a indicatorului cu termene de păstrare, va trebui să conțină următoarele elemente: a) prefața; b) foaia de titlu; c) tabla de materii; d) lista prescurtărilor; e) indici; f) tabel de corespondența cotelor, în cazul cînd inventarul a fost refăcut; g) rezumatul; h) nota de certificare.

Foaia de titlu a inventarului conține: denumirea fondului, numărul fondului, numărul inventarului și datele extreme ale materialelor documentare trecute în inventar. Prescurtările se trec în lista respectivă, în ordinea alfabetică.

Așa după cum am arătat, inventarul este însoțit de o prefață în care se expun pe scurt: istoricul organizației socialiste și al fondului, componența și conținutul materialelor documentare ale fondului respectiv; explicații asupra metodelor de inventarierea materialelor documentare; unele date referitoare la aparatul de informare folosit în vederea alcătuirii inventarului.

Pentru folosirea cu ușurință a inventarelor se alcătuieste și un indice corespunzător componenței și conținutului materialelor documentare ale fondului. Indicele poate fi de nume, de localități și de lucruri, făcîndu-se trimiteri la cotele unităților de păstrare sau la filele inventarului.

În cazul cînd inventarele unor fonduri folosite mai înainte în scopuri științifice și practice au fost refăcute, este absolut necesară alcătuirea tabelelor de corespondență între cotele vechi și cele noi. De menționat că, în general, tabelele de corespondență se alcătuieste de la cotele vechi la cele noi.

Inventarul se întocmește prin completarea următoarelor rubrici: 1) numărul curent; 2) nr. vechi al dosarului; 3) conținutul pe scurt al dosarelor, registrelor și al altor materiale: 4) anii extremi; 5) observațiuni¹³⁾.

Atunci cînd în inventar sînt trecute unități de păstrare care au un conținut asemănător și urmează succesiv, se trece în întregime numai rezumatul primei unități de păstrare, pentru celelalte unități, scriîndu-se cuvîntul „idem”, urmat de particularitățile fiecărei unități de păstrare în parte. Ex.: planuri de muncă.

¹³⁾ *Instrucțiuni pentru expertizarea materialelor documentare*, nr. 3813/1962 (indicații-anexă), p. 19.

Rubrica „observațiuni“ a formularului de inventar este completată cu date privitoare la: ieșirea unităților de păstrare, microfotocopiarea lor și alte date cu privire la scoaterea unităților de păstrare.

La sfârșitul fiecărui inventar se face nota de certificare care cuprinde: numărul unităților de păstrare trecute în inventar, în cifre și litere, data întocmirii inventarului, precum și numele și funcția lucrătorului care l-a alcătuit.

Este absolut necesar ca după fiecare scoatere sau introducere de unități de păstrare, să se facă o nouă notă de certificare potrivit modificărilor intervenite cu data și semnătura persoanei care o întocmește.

III. *Expertiza valorii și selecționarea materialelor documentare.*

Prin expertiza valorii materialelor documentare înțelegem studierea amănunțită a conținutului documentelor (actelor) care formează unitatea de păstrare (dosare, registre, condicii etc.), pentru a se determina importanța lor politică, științifică și practică.

Scopul expertizei valorii materialelor documentare, este ca materialele documentare ce prezintă importanță să se păstreze în mod permanent în Fondul arhivistic de stat, iar cele lipsite de importanță să fie eliminate ca nefolositoare și date în circuitul economic, în urma selecționării lor.

Conform decretului nr. 353/1957 pentru înființarea Fondului arhivistic de stat al R.P.R. și prin H.C.M. 1119/1957 Direcția generală a Arhivelor Statului și unitățile sale în subordine conduc întreaga muncă de expertiză a valorii materialelor documentare create sau deținute de instituții.

Conform H.C.M. nr. 1119/1957, expertiza valorii materialelor documentare la organizațiile socialiste se efectuează de către comisia de expertiză. Comisia de expertiză funcționează în cadrul fiecărei organizații socialiste și este numită de conducătorul acesteia. Având în vedere că expertiza valorii materialelor documentare constituie o muncă de mare răspundere, este necesar ca în comisia de expertiză să fie numite persoane cu munci de răspundere, bine pregătite, din punct de vedere politic și profesional, competente în aprecierea valorii politice, științifice și practice a materialelor documentare.

În general, comisia de expertiză se compune din 3 persoane și 1—2 supleanți, dintre care unul va fi numit președinte, iar șeful arhivei sau cel ce răspunde de munca de arhivă este de drept membru raportor.

Se întâmplă ca la unele organizații socialiste, din lipsă de personal, să nu se poată înființa comisia de expertiză. De menționat că în aceste cazuri expertiza se face de către comisia de expertiză a forului imediat superior. Astfel, pentru sfaturile populare comunale, pentru grădinițele de copii, unitățile sanitare și alte unități subordonate sfaturilor populare raionale, unde, din lipsă de personal nu se pot înființa comisii de expertiză, expertiza se face de către comisiile de expertiză ale sfaturilor populare raionale respective.

Este indicat ca în comisiile de expertiză ale sfaturilor populare să intre câte un profesor de istorie, un inginer sau economist, în vederea asigurării unei munci calitative de expertiză a valorii materialelor documentare.

În conformitate cu instrucțiunile D.G.A.S., comisiile de expertiză au următoarele atribuțiuni :

— execută și răspund de lucrările de expertiză a valorii materialelor documentare create în activitatea instituției respective, precum și a materialelor documentare create de alte instituții, dar aflate în păstrarea acestora, datorită unor diferite împrejurări (comasarea unor instituții, desființări, mutări etc.) ;

— în vederea asigurării conținutului și calității activității de expertiză, comisia trebuie să controleze și să îndrumeze pe parcurs munca de ordonare și inventariere a materialelor documentare ;

— în procesul muncii de expertizare, comisiile de expertiză trebuie să dea dovadă de simț de răspundere, să semnaleze organelor Arhivelor Statului, prin conducerea instituției respective, materialele documentare de interes deosebit, din punct de vedere politic, științific și practic, pentru dezvoltarea economiei naționale etc. ;

— în atribuțiile comisiei de expertiză a instituției centrale intră și întocmirea indicatorului cu termene de păstrarea materialelor documentare proprii și ale unităților în subordine, precum și modificarea indicatorului când este necesar.

În activitatea lor, comisiile de expertiză trebuie să aibă în vedere, în primul rînd, stabilirea importanței politice și științifice a materialelor documentare și nu numai nevoile practice ale organizației socialiste. Materialele documentare ca bun al întregului popor, sînt folosite în scopuri multilaterale. De aceea, subliniem încă o dată, este necesar ca persoanele propuse pentru comisia de expertiză, să fie înarmate cu ideologia marxist-leninistă, să cunoască documentele de partid și de stat, istoria patriei noastre, istoricul organizației socialiste respective și categoriile de materiale documentare ce le-a creat și le crează.

Comisiile de expertiză trebuie să cunoască, de asemenea, în mod temeinic, instrucțiunile D.G.A.S., principiile care trebuie respectate în expertiza valorii materialelor documentare.

Expertiza valorii materialelor documentare se face prin aprecierea fiecărei unități de păstrare în parte, avîndu-se în vedere atît condițiile în care și-a desfășurat activitatea creatorul fondului cit și importanța materialelor documentare ce compun fondul respectiv, pentru prezent și în perspectivă. De aceea, comisiile de expertiză vor trebui să lucreze direct pe material, prin cercetarea fiecărei unități de păstrare în parte și nu prin sondaj.

În stabilirea importanței materialelor documentare se va ține seama de termenele de păstrare prevăzute în indicatorul organizației socialiste, în măsura în care materialele documentare se încadrează în categoriile de indicator.

Așa cum a reieșit din cele arătate mai sus, indicatorul se întocmește pentru materialele curente ale organizației socialiste. Deci, în expertiza valorii materialelor vechi, create înainte de punerea în aplicare a nomenclatorului, putem întilni materiale documentare care să nu figureze în indicator. În asemenea situații, se vor aplica termenele de păstrare prevăzute în indicator pentru materiale documentare asemănătoare ca natură și ca importanță.

Atunci cînd nu se poate face nici asimilarea, comisia de expertiză stabilește valoarea materialelor documentare în funcție de importanța lor politică, științifică și practică și de legile în vigoare.

Sînt cazuri cînd dosarele cuprind în componența lor acte care se deosebesc ca importanță. Termenul de păstrare pentru întregul dosar, în această situație, se stabilește după documentele care au importanța cea mai mare, dosarul urmînd a se păstra în întregime, după termenul cel mai lung stabilit. De reținut faptul că, în aceste cazuri, dosarele nu se desfac pentru a se păstra numai actele care prezintă importanță, ci se păstrează întregul dosar, așa cum a fost constituit inițial.

Comisiile de expertiză trebuie să aibă în vedere că termenele stabilite în indicator, nu se aplică în mod mecanic. Atunci cînd apreciază că un material documentar trebuie păstrat mai mult decît timpul de păstrare prevăzut în indicator, aceasta se poate aproba, bineînțeles avînd o justificare întemeiată. În nici un caz însă, comisia de expertiză nu poate stabili un termen mai scurt ca cel prevăzut, decît după ce s-a obținut aprobarea pentru reducerea termenului respectiv din indicator.

Pentru fondurile din care s-au păstrat puține materiale documentare, datorită distrugerii lor anterioare (război, incendiu, lipsă de răspundere etc.), comisiile de expertiză trebuie să procedeze cu mare grijă și să păstreze aceste materiale, chiar dacă au o mai mică importanță, iar termenele lor de păstrare au expirat, aceste materiale fiind singurele dovezi ale existenței și activității organizației socialiste sau persoanei respective.

Astfel, materialele documentare create pînă în anul 1878 inclusiv în Muntenia și Moldova și pînă în anul 1920 inclusiv în Transilvania nu se expertizează. Atunci cînd sînt totuși materiale documentare vădit nefolositoare în fondurile create pînă la această dată și se apreciază că este necesară expertizarea lor, aceasta se face numai cu aprobarea specială a Direcției generale a Arhivelor Statului.

În mod practic se trece la expertiza valorii materialelor documentare după studierea felului cum au fost prelucrate materialele documentare, dacă s-au respectat instrucțiunile D.G.A.S. în această problemă. Se studiază apoi instrucțiunile de lucru asupra fondului, indicatorul cu termene de păstrare, nota istorică asupra organizației socialiste creatoare de fond și a fondului întocmite înainte de prelucrarea tehnico-științifică a fondului.

Expertiza propriu-zisă a valorii materialului documentar se face de către comisia de expertiză, pe baza inventarelor întocmite și a cercetării directe a fiecărei unități de păstrare, stabilind importanța acesteia în funcție de cele arătate mai sus.

Materialele documentare create după punerea în aplicare a nomenclatorului actelor și a indicatorului cu termene de păstrare, inventariate pe termene de păstrare, se studiază de către comisia de expertiză, dacă au fost just încadrate și dacă termenele de păstrare au expirat. Apoi, inventarele sînt vizate și se întocmește o listă de selecționare¹⁴⁾, pe baza căreia se face expertiza.

¹⁴⁾ Vezi anexa nr. 4 din *Instrucțiunile de expertiză*, nr. 3813 1962.

La materialele documentare create înainte de punerea în aplicare a nomenclatorului actelor și indicatorului cu termene de păstrare, pentru care se întocmește un singur inventar pentru toate termenele de păstrare, expertiza se face pe baza cercetării fiecărei unități de păstrare, stabilindu-se valoarea în funcție de principiile stabilite, notind în inventar la rubrica „observațiuni”, în dreptul fiecărei unități de păstrare propuse pentru eliminare, litera m (maculatură). Este bine ca să se treacă în inventar, tot între paranteze și poziția din indicator și termenul de păstrare respectiv. Lista de selecționare¹⁵⁾ se întocmește după stabilirea valorii materialelor documentare.

Pentru materialele documentare păstrate în ordinea cronologică a înregistrării lor, expertiza se face pe baza registrelor de intrare-ieșire, fără a se mai întocmi inventar separat, întocmindu-se lista de selecționare¹⁶⁾.

Comisiile de expertiză pot consulta, pentru materialele documentare specifice asupra cărora nu se pot pronunța, specialiști care nu fac parte din comisie.

Listele de selecționare se întocmesc separat pentru fiecare fond în parte și se semnează de toți membrii comisiei. Listele de selecționare, împreună cu celelalte lucrări (istoricul instituției și al fondului) sînt aprobate de conducătorul organizației socialiste și cite un exemplar din lucrările aprobate este înaintat spre confirmare Arhivelor Statului.

Selecționarea (separarea) materialelor documentare stabilite ca nefolositoare, spre a fi predate în circuitul economic, se face numai după aprobarea listei de selecționare de către Arhivele Statului. Lucrările de expertiză se păstrează la organizații socialiste, pe fonduri, în mape speciale.

Materialele documentare cu valoare permanentă se predau Arhivelor Statului, în conformitate cu prevederile I.I.C.M. 1119/1957.

*
* * *

Prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare din fondurile arhivistice păstrate în depozitele Arhivelor Statului cît și a celor deținute sau create de organizațiile socialiste constituie una din sarcinile importante ale arhivisticii socialiste în etapa actuală.

Buna organizare a folosirii materialelor documentare, în scopul sprijinirii propagandei de partid și de stat, a cercetărilor științifice și a dezvoltării economiei naționale necesită întocmirea unor lucrări arhivistice de informare științifică¹⁷⁾ ce nu se pot realiza decît după ordonarea, inventarierea și expertizarea materialelor documentare.

Pentru a asigura activității arhivistice nivelul corespunzător sarcinilor puse în față de documentele partidului nostru, Direcția generală a Arhivelor

¹⁵⁾ *Ibidem*, anexa nr. 1.

¹⁶⁾ *Ibidem*, anexa nr. 3.

¹⁷⁾ Prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare din fondurile importante trebuie să se încheie cu întocmirea instrumentelor de informare științifică: cataloage tematice, conspecte arhivistice, îndrumătoare arhivistice etc. pe parcursul ordonării, inventarierei și expertizării materialelor documentare, semnându-se cele care vor sta la baza întocmirii acestor instrumente.

Statului a stabilit sarcina ca pînă în anul 1970 să se încheie acțiunea de prelucrare tehnico-științifică a materialelor documentare ale Fondului Arhivistic de stat.

Îndeplinirea acestei sarcini presupune o justă planificare a muncii de prelucrare tehnico-științifică, aplicarea întocmai a normelor și instrucțiunilor D.G.A.S. Pentru a putea fi aplicate just, instrucțiunile trebuie studiate și înșușite atît de cadrele arhivistice din Arhivele Statului, cît și de arhivarii de la organizațiile socialiste.

Îndeplinind în cele mai bune condiții sarcinile ce le revin din documentele de partid, lucrătorii de arhivă din țara noastră vor contribui la ridicarea activității arhivistice pe o treaptă mai înaltă, vor face ca arhivistica socialistă să participe din ce în ce mai activ la desăvîrșirea construcției socialiste din patria noastră.

ORDONAREA ȘI INVENTARIEREA DOCUMENTELOR FEUDALE DIN ȚARA ROMINEASCĂ ȘI MOLDOVA

M. REGLEANU

Tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, în raportul prezentat la cel de al III-lea Congres al Partidului Muncitoresc Român, relevă faptul că: „În răstimpul dintre cele două Congrese au fost obținute unele rezultate pozitive în ce privește publicarea de lucrări în domeniul științelor sociale; au apărut cărți valoroase de istorie a patriei, de istorie a Partidului Muncitoresc Român, de filozofie, economie, geografie“. Totodată subliniază că: „o sarcină importantă a cadrelor ideologice este continuarea muncii începute, în vederea întocmirii manualelor de științe sociale pentru învățământul de partid și de stat“¹).

Potrivit acestor indicații de însemnătate teoretică și practică, lucrătorilor Arhivelor Statului le revine sarcina de a organiza folosirea materialelor documentare pentru a le pune în primul rînd la îndemîna cercetătorilor din domeniile științelor sociale, cadrelor didactice, activiștilor de partid, lucrătorilor din aparatul de stat și altora. În al doilea rînd — pentru a lega cercetarea de construcția economică, arhiviștii au sarcina de a organiza pentru folosire materialele documentare care servesc la dezvoltarea economiei, a construcțiilor, industriei și agriculturii.

În domeniul științelor sociale, lucrătorii din Arhivele Statului sprijină în primul rînd dezvoltarea științei istorice, denaturată în trecut de istoriografia burghezi aflați în slujba claselor exploatare. În statul democrat-popular istoricii marxiști ca și cercetătorii din domeniul celorlalte științe sociale, călăuzindu-se după indicațiile marilor dascăli ai proletariatului și, în special ale lui V. I. Lenin, studiind întregul ansamblu de fapte și fenomene sociale de la cauză la efect, ajung la concluzii științifice referitoare la problema analizată.

Arhiviștii trebuie să depisteze și să organizeze folosirea documentelor care atestă lupta poporului nostru împotriva asupririi otomane și feudale, precum și din vremea diferitelor răscoale, documente care oglindesc tradițiile de luptă ale poporului. Atît în depozitele Arhivelor Statului cît și în cele ale instituțiilor de cultură, ca bibliotecii și muzee există materiale documentare care

¹) *Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român*, 20—25 iunie 1960, Ed. Politică, Buc., 1960, p. 86.

trebuie puse la îndemina economiștilor, juriștilor, lingviștilor și filozofilor, în scopul combaterii curentelor reacționare în domeniile respective și a scoate în evidență adevărata înfațișare a feudalismului.

Pentru ca instrumentele de informare asupra materialelor documentare să corespundă acestor sarcini, ele trebuie întocmite conform principiilor științifice ale arhivisticii socialiste, faptele și fenomenele vieții sociale oglindite în documente trebuie să fie privite de pe pozițiile învățaturii marxist-leniniste.

Materialele documentare cuprinse în fondurile arhivistice și în colecții trebuie puse într-o ordine care să asigure posibilitatea folosirii lor multilaterale în scopuri politice, științifice și practice. Aceasta se realizează prin prelucrarea tehnico-științifică, care constă din determinarea apartenenței materialelor documentare față de fonduri, în ordonarea, inventarierea, expertiza valorii lor și întocmirea instrumentelor de informare științifică.

O prelucrare tehnico-științifică reglementară și unitară asigură o evidență precisă, o păstrare integrală a materialelor documentare. Pentru realizarea unui nivel științific corespunzător instrumentelor de informare, trebuie să se acorde o deosebită atenție modului de sistematizare a materialelor documentare în cadrul fondului sau a colecției, a datării lor, precum și formulării juste din punct de vedere politico-ideologic a conținutului materialelor prelucrate.

Metoda de prelucrare a materialelor documentare se stabilește în funcție de modul de constituire a acestora. Fiecare formațiune social-economică și-a creat arhive în modul său propriu. În general, succesiunea în timp este: arhiva la destinatar, când cel ce primește actul îl păstrează și-i fixează locul în cadrul celorlalte acte pe care le mai posedă, conservându-le de obicei în săculețe de pînă pe diferite moșii, adesea transcriindu-le sau rezumându-le în condiții²⁾; arhiva de registru, când cel ce emite actul păstrează evidența documentului principal, transcriindu-l sau rezumându-l într-un registru. Acestea reprezintă cele două forme de constituire și păstrare a arhivei în erînduirea feudală. Urmează apoi arhiva modernă și contemporană, când statul își ia răspunderea păstrării actelor create de instituțiile sale, aparținînd orînduirii capitaliste și socialiste, arhive fundamental deosebite una de alta din punct de vedere al conținutului și al modului de conservare.

Spre deosebire de unitățile de păstrare create de arhivele moderne și contemporane care sînt formate dintr-un complex de acte privind aceeași chestiune, materialele documentare create în erînduirea feudală în Țara Romînească și Moldova conțin în majoritatea lor întreaga chestiune într-un

²⁾ O parte din materialele documentare aparținînd fondului de proveniență personală P. P. Carp, achiziționate prin donație în anul 1949, erau păstrate în săculețe confecționate din pînă de cîmpă pe care era înscrisă denumirea moșiei la care se refereau — Jigoreni, Coșești Ivănești, Mirești, Soholeți. De asemenea, în fondul de aceeași proveniență — Ion Cocorăscu, există o condică (ms. 1165) scrisă în a doua jumătate a secolului al XVII-lea — în cruce caz mai veche decât condica lui Brîncoveanu (1695—1704) — în care sînt transcrise și rezumate o parte din documentele acestui fond. Rezultă din aceste două constatări că arhiva la destinatar avea o oarecare formă de organizare și păstrare. Faptul că instituțiile clericale au păstrat documente încă din veacul al XIV-lea, iar Cezar Boliac, fostul director general al Arhivelor Statului, interzicea în 1865 strămutarea documentelor dintr-un pachet în altul, păstrîndu-se în modul cum s-au preluat, confirmă concluzia că aceste arhive au avut o organizare la instituțiile deținătoare. (Arhiva Direcției generale a Arhivelor Statului, dos. 338/1865, f. 7).

singur act. Acestea din urmă se prezintă în foi volante sub formă de originale, traduceri și copii; transcrise în condici, caiete și perilipsisuri sub formă de traduceri și copii, precum și ca rezumate și mențiuni. Din punct de vedere al provenienței, documentele feudale sînt domnești, dregătorești — laice și clericale —, precum și de proveniență particulară (vînzări, împrumuturi, amaneturi și înscrисuri de tot felul). Din punct de vedere al conținutului, majoritatea documentelor feudale au un caracter economic, cu scopul extinderii și apărării marii proprietăți private și a privilegiilor claselor dominante în dauna micii proprietăți a țaranilor și moșnenilor (răzeși în Moldova) și a orașenilor, precum și de reprimare a acestora cînd se împotrivesc orînduieiilor feudale. Astfel, cele mai frecvente acte sînt următoarele pe care le enumerăm în ordinea cantității numerice: vînzări, întăriri sau împuterniciri pentru posesie de bunuri funciare, danii, scutiri de muncă și dări, mărturii de posesie, porunci sau ravașe în vederea unor cercetări, judecări sau hotărnicii, cărți de judecată, amanetări de bunuri pentru datorii, porunci pentru executări de hotăriri judecătorești, hotărnicii, împuterniciri, pentru luare de dijmă, folosire de muncă și încasări de amenzi, scrisori către dregători anunțînd hotăririle date în anumite judecări etc.

O dată cu începuturile destrămării orînduirii feudale, spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea, la instituțiile statului a început să se constituie unități de păstrare sub formă de dosare. Astfel, la Cancelaria domnească se creează dosare cu pricini judecate începînd cu anul 1789, la Logofeția pricinilor străine din anul 1796, iar la cancelaria veliților boicri din anul 1804. Fenomenul acesta se generalizează în toate instituțiile statului după aplicarea dispozițiilor Regulamentului Organic.

Înainte de a se trece la prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare, se întocmește nota istorică, schema de sistematizare și instrucțiunea de lucru. Prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare din orînduirea feudală cuprinde succesiv următoarele operațiuni:

- a) gruparea materialelor documentare după forma lor exterioară (documente volante, condici, planuri, dosare);
- b) fișarea unităților de păstrare;
- c) gruparea materialelor documentare pe fonduri;
- d) ordonarea materialelor documentare în cadrul fondurilor potrivit schemei stabilite;
- e) constituirea pachetelor (grupuri de păstrare);
- f) cotarea fișelor și a unităților de păstrare;
- g) alcătuirea inventarului.

Nota istorică asupra instituțiilor cuprinde data înființării, condițiile istorice în care a luat ființă și cauzele care au determinat înființarea; funcțiile acestora și locul pe care l-au ocupat în complexul instituțiilor statului feudal, data și cauzele desființării. Pentru fondurile de proveniență personală, nota istorică cuprinde date despre viața și activitatea creatorului de fond, cercul de persoane legate de el prin relații de rudenie și de activitate în instituțiile statului sau obștești; cercul de instituții și organizații în care a activat sau cu care a avut relații.

Despre fond se arată limitele cronologice, componența, cantitatea și starea materialelor documentare, cînd și de la cine a fost preluat. Pentru

colecții se dau relații despre alcătuitorul lor, criteriul pe baza căruia au fost constituite, volumul, componența, limitele cronologice, data cînd s-a preluat și de la cine.

Dăm mai jos două exemple pentru întocmirea notei istorice asupra unei instituții de stat feudale și a fondului acesteia și asupra creatorului de fond și a fondului de proveniență personală: Cancelaria veliților boieri ia ființă în anul 1813 ca instanță de apel împotriva hotărîrilor instanțelor inferioare, pentru a descongiona cancelaria domnească de mulțimea acestora (proceselor). Completul este compus din cinci boieri: un mare ban ca președinte și patru membri, dintre cari trei mari vornici și un mare elucer (Nestor) care îndeplinea și funcția de juristconsult. Instituția se desființează în anul 1831 o dată cu reorganizarea instanțelor judecătorești prin Regulamentul Organic; atribuțiile acestei instituții sînt trecute asupra Inaltului Divan.

Fondul este constituit din 844 de dosare și 26 de condici pe perioada anilor 1813—1831. A fost preluat, ordonat și inventariat de la Vornicia din Năuntru în anul 1835 pe baza unei adrese și a unui al doilea exemplar de inventar pe care s-a confirmat primirea.

Nota istorică asupra creatorului de fond și a fondului de proveniență personală se va întocmi astfel: „Bellu (Bellio) Barbu. 1825—1900. Om politic. A studiat la Atena și a ocupat în țară funcția de magistrat, ajungînd membru la Inalta Curte secția civilă (1859). A fost deputat, senator în mai multe rînduri și ministru la Culte și Instrucțiune Publică (1826) și la Justiție (1863).

Materialul documentar este format din 65 documente volante, patru suluri și două condici cuprinzînd perioada anilor 1562—1849. A fost depus la Arhivele Statului de Ministerul Agriculturii și Domeniilor în anul 1913.

Instrucțiunea de lucru se întocmește în general separat pentru fiecare fond dacă se pun în lucru fonduri cu un conținut bogat și cu o componență complicată a materialelor documentare. Pentru grupuri de fonduri mici și asemănătoare, care au aceeași structură, componență și caracter se întocmește o singură instrucțiune de lucru cu date privind creatorul de fond pentru fiecare fond. Instrucțiunea de lucru se încadrează în instrucțiunile Direcției generale a Arhivelor Statului și va cuprinde numai acele indicații care decurg din particularitățile fondului.

Astfel, pentru fondurile de proveniență personală ca Gheorghe Rosetti Roznovanu, Sărățeanu D. Constantin sau Petre P. Carp care cuprind un număr respectiv de 3377, 1860 și 1689 de unități de păstrare și care sînt formate din mai multe genuri de materiale documentare ca, documente volante referitoare la proprietăți funciare, documente biografice, documente cu caracter politic, corespondența cu diferite persoane, planuri, condici etc. este absolut necesar să se întocmească instrucțiuni individuale pentru fiecare, întrucît problemele care se desprind din documente, genurile de documente și volumul acestora diferă de la unul la altul.

Pentru fondurile cu aceeași caracteristică, ca cele ale Moșnenilor Tițești și Cocorăscu Ien, cu un număr respectiv de 79 și 63 de unități de păstrare privind numai proprietățile funciare se poate întocmi o singură instrucțiune, așa cum am arătat mai sus.

Asupra indicațiilor care decurg din particularitățile fondurilor dăm, de asemenea, un exemplu. Fondul de proveniență personală P. P. Carp a fost preluat cu o organizare efectuată de creatorul de fond — o parte din documentele economice de proprietate erau grupate pe moșii. Schema de sistematizare a indicat concentrarea într-o singură grupă a documentelor economice de proprietate, iar în instrucțiunea de lucru s-a prevăzut verificarea acestei grupări și completarea ei cu cele răvășite.

În instrucțiunea de lucru se mai dau operațiunile ce urmează să se efectueze, succesiunea și modul executării lor, timpul necesar pentru preluarea fondului.

Schema de sistematizare reprezintă un plan metodic pe baza căruia se grupează materialele documentare. Pentru fondurile instituțiilor de stat feudale schema de sistematizare este determinată de funcțiile pe care le-a îndeplinit respectiva instituție în statul feudal, de forma ei de organizare. La fondurile de proveniență personală schema se stabilește în funcție de felul de activitate a creatorului de fond (dacă pe lângă exploatarea moșilor a făcut comerț cu cereale sau vite, a îndeplinit funcții în statul feudal etc.), de genurile documentelor și de bogăția de conținut a materialelor documentare, de însemnătatea lor politică, științifică și de altă natură.

Grupele de bază comune tuturor fondurilor feudale provenite de la instituții clericale sau de la persoane particulare sînt următoarele: documente personale (biografice sau monografice) ale creatorului de fond; documente formate ca rezultat al activității acestuia în serviciul statului sau a unei organizații: documente economice de proprietate și privitoare la condițiile de trai; manuscrise; corespondență care nu se referă la administrarea proprietăților.

Din grupa documente personale fac parte actele de stare civilă, titlurile nobiliare, brevetele de decorații, ordinele de numire în diferite funcții. Pentru instituțiile clericale se vor da actele de fundație, reconstrucție, reparații și altele de această natură.

În grupa actelor formate în activitatea de serviciu și socială intră corespondența instituțiilor și a așezămintelor sociale cu creatorul de fond, convocările acestora, anunțurile, copiile sau conceptele actelor redactate de acesta în exercițiul funcțiunii sale. Memoriile, carnetele cu însemnări, precum și manuscrisele cu caracter istoric, social, literar etc. fac parte din grupa manuscriselor. Corespondența cuprinde scrisorile diferitelor persoane către creatorul de fond, precum și conceptele scrisorilor acestuia. Actele de vânzare-cumpărare și de moștenirea averii, cele referitoare la administrarea averii, citațiile și hotărârile judecătorești pentru litigii funciare, obligațiile și scutițiile fiscale, documente care oglindesc situația socială a țăranilor de pe moșii, a scutelnicilor, poslușnicilor și a țăganilor robi, fac parte din grupa documentelor economice de proprietate. Programele de serbări, invitații la ospete, facturile pentru achiziții de mobilier casnic și îmbrăcăminte etc. fac parte din grupa actelor privind condițiile de trai ale creatorului de fond.

Documentele economice în cantități mari pot fi subdivizate pe activități economice sau pe anumite moșii. Între materialele documentare grupate pe o moșie vor figura și documentele privind unitățile economice din cuprinsul acesteia (mori, heleștece, cîrciumi, stine etc.). La sistematizarea ma-

terialelor documentare ale fondurilor din orînduirea feudală, documentele economice prezentînd o mai mare importanță decît celelalte grupe, acestea se așează în primul capitol al inventarului. Colecțiile, în general se ordonează cronologic în cadrul temei.

Operațiunea principală cu care se începe prelucrarea tehnico-științifică a documentelor feudale — în vederea întocmirii instrumentelor de evidență — este aceea a fișării fiecărei unități de păstrare. În timpul fișării se înscrie un număr de ordine provizoriu atît pe fișă cît și pe document, în scopul identificării unității de păstrare cu fișa respectivă în procesul de ordonare potrivit grupelor stabilite prin schema de sistematizare și cronologic în cadrul acestora.

Fișa trebuie să cuprindă următoarele elemente: data și locul de emiter, denumirea actului, cuprinsul documentului — emitent, destinatar, acțiunea cu motivarea ei, hotare, clauze coercitive (blestem, zavească, herie etc.), sfatul domnesc, ispravnic (nominal), martori, aldămășari, scriitorul actului, cota, forma în care se păstrează și semnele de validare. Denumirea actului se ia din document; dacă nu există se va formula după conținut.

Data și locul de emiter se iau, de asemenea, din cuprinsul documentului. Dacă documentul are și alte elemente cronologice ca indiction, ciclu sau crug, temelia, epacta etc. se menționează și acestea între data de zi și localitatea de emiter. În documentele din Țara Romînească și Moldova s-a utilizat pînă spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, și mai rar în primele decenii ale secolului al XIX-lea, era bizantină denumită și vâlcat, avînd începutul anului la 1 septembrie. Pe fișa documentului vâlcatul trebuie transpus în anul erei noastre. Această operație se efectuează scîzînd de obicei din vâlcat 5508 pentru documentele emise între 1 ianuarie și 31 august și 5509 pentru cele emise între 1 septembrie și 31 decembrie. Sub influența cancelariei feudale polone, cancelaria domnilor moldoveni utilizează stilul de la 1 ianuarie din cele mai vechi timpuri pînă la anul 1572; astfel, la transpunerea vâlcatului în era noastră a documentelor moldovenesti emise între aceste date vom scădea 5508 pentru tot anul.

Aceste reguli nu trebuie considerate ca imuabile. Uneori s-a folosit stilul de la 1 ianuarie și în Țara Romînească, după cum și în Moldova unele documente sînt datate cu stilul de la 1 ianuarie și după anul 1572. Pentru acest fapt, trebuie să dăm o deosebită atenție datării documentelor, anul care rezultă să-l legăm de evenimentele și noțiunile din cuprinsul documentului. Astfel documentul prin care Mihai vv. Țării Romînești, al Ardealului și al Moldovei dăruiește lui Antonie Grama satele Flocești, Budeni și altele în schimbul averilor luate de domn pe nedrept este datat cu 26 septembrie 7108, emis de la Gura Teleajenului³⁾. Dacă vom scădea, după regulă, 5509 pentru luna septembrie, vom obține anul erei noastre 1599, dar se știe că lupta de pe Teleajen cu moldovenii s-a dat în anul 1600 și în anul 1599 Mihai Viteazul nu era domn al Țării Romînești, al Ardealului și al Moldovei.

Inscrierea pe fișă a elementelor cronologice are următoarea ordine: anul erei noastre, vâlcatul — între paranteze rotunde —, luna, ziua, celelalte eventuale elemente cronologice (crug, temelie etc.) și locul de emiter.

³⁾ Arh. St. Buc., Secția istorică, nr. 6666 (mănăstirea Cotroceni, LIX/10), cf. și *Catalogul documentelor Țării Romînești...*, Buc., 1946, nr. 1843 și *Documente privind istoria Romîniei, veacul al XVI-lea, B. Țara Romînească*, vol. VI, p. 390 (nr. 402).

Ex.: „1616 (7124), iun. 26, crugul soarelui 18, al lunii 9, indiction 7, Tirgovişte“. Unele documente — puține la număr — cuprind alături de vâleat și anul erci noastre; elementele de datare ale acestora se vor înscrie astfel: „1654—7162 august 15, București“.

Ținând seama de faptul că pentru documentele emise între 1 septembrie și 31 decembrie se scade 5509, iar pentru cele emise între 1 ianuarie și 31 august 5508, documentele care au numai vâleatul, lipsindu-le luna, pot aparține la doi ani din era noastră. De pildă documentul cu vâleatul 7120 transpus în era noastră poate fi din anul 1611 sau 1612. Astfel, pentru vâleatul 7120 vom înscrie pe fișă: „1612—7120 f.l., f.z. (fără lună, fără zi)“.

Pentru documentele care conțin la un loc jalba, rezoluția, anaforaua și întărirea sau numai anaforaua și întărirea se adoptă data celui mai recent act cu care s-a încheiat chestiunea, menționându-se și datele celor anterioare. Cum jalbele de obicei nu sînt datate se va menționa, de asemenea și acest fapt. Astfel, un document care are jalba din 1801, august 19, rezoluția din august 20, întărirea din 27 august și anaforaua din 25 august se va data: „1801, august 27“, menționându-se la sfîrșitul rezumatului, între paranteze și celelalte date în modul următor: (jalba din 19, rezoluția din 20, anaforaua din 25 august). Dacă unele din acestea — jalba, anaforaua etc. sînt din anul anterior, se menționează și anul. Concludent pentru adoptarea acestei metode la acest gen de documente este anaforaua clerului și a boierilor pentru eliberarea și răscumpărarea rumînilor din anul 1746—7254 (fără lună și zi), cu întărirea domnului Constantin Mavrocordat din 5 august 1746 (7254)⁴). Forțați de puternicele frămîntări sociale care au urmat reunificării celor două provincii după pacea de la Belgrad, clerul și boierii întocmesc această anafora adăugînd la sfîrșitul ei: „Pentru care, noi... rugatu-ne-am mării sale, prealuminatului nostru domn Io Constandin Nicolae voevod... să ne întărească această legătură... și cu a mării sale domnească pecete și iscălitură“. Rezultă din acest procedeu că anaforaua este echivalentul unei expuneri de motive pentru elaborarea unei legi sau luarea unei hotărîri într-o judecată, iar întărirea domnească este promulgarea legii sau confirmarea hotărîrii. Deci, întărirea reprezintă scopul final, iar actele anterioare acesteia constituie lucrările pregătitoare.

Perilipsisurile (liste de acte) se datează cu data întocmirii: dacă aceasta lipsește se adoptă, ca dată probabilă, data celui mai recent rezumat sau mențiune din perilipsis, punîndu-se cuvîntul „după“ înaintea acesteia.

Sînt o serie de documente lipsite complet sau parțial de dată. Faptul acesta se datorează fie unei uzanțe a cancelariei domnești, fie omisiunii neintenționate a scriitorului sau unui accident (documentul deteriorat). Uneori data este adăugată la documentul original, la traducere sau la copie, de cele mai multe ori greșit, de persoane necunoscute. Lipsa datei este un fenomen frecvent la ordine și scrisori cu caracter urgent și trecător. Pentru stabilirea datei documentelor lipsite de aceasta, sau cu data greșită, se va studia documentul din punct de vedere intern și extern. Aceasta se realizează utilizînd listele sfetnicilor domnești, a ispravnicilor de documente și a die-

⁴) Arh. St. Buc., Sulturi, nr. 19; cf. și *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea, vol. I. Țara Romînească*, Ed. Academiei R.P.R., 1961, p. 463—467 (nr. 300).

cilor (scriitori), anii de domnie a domnitorilor menționați în text, a unor persoane (boieri, martori, clerici etc.), prin corelația cu alte documente legate de cel nedat, prin conținut, consemnarea în cuprinsul actului a unor evenimente pe care le cunoaștem când s-au desfășurat.

Astfel, o hotărnicie sau o carte de judecată se poate data după ordinul de orînduire a hotărnicilor sau a judecătorilor, care are dată certă. Un exemplu în acest sens, avem mărturia hotărnică a lui Buzu pentru un loc de fineață al mănăstirii Neamț pe care îl strică vitele ce vin la moara lui Moldovan și care este nedată. Această mărturie hotărnică a fost dată după 1 august, deoarece ordinul domnului către Buzul are data de 1606 (7114) august 1⁵). Jalbele de cele mai multe ori sînt nedatate, însă dacă sînt însoțite de rezoluția domnească sau dregătorească vom adopta o dată „înainte“ de data rezoluției. Materialul pe care este scris documentul, grafia, formularul, limba și filigranul, notele tergaie, reprezintă elementele externe care ne ajută la datarea documentelor lipsite de dată.

După dată, element principal pentru stabilirea evenimentelor sau faptelor petrecute în trecut, are o însemnătate deosebită locul de emiter. Celui care studiază trecutul societății omenеști nu-i este indiferent dacă evenimentul sau faptele s-au petrecut într-un loc sau altul, dacă fenomenul reflectat de documente este izolat sau general pe o anumită arie. Locul de emiter se găsește, de obicei, alături de dată. Dacă locul de emiter nu este trecut la locul obișnuit, el poate fi dedus uneori din cuprinsul documentului. Astfel într-un act de înfrățire din 1654 (7162), august 16, se spune: „cînd s-au făcut această frăție au fost în biserică la Stăncești“⁶). Deci, localitatea de emiter este Stăncești din județul Buzău și o înscrîm pe fișă între paranteze unghiulare.

Forma de redactare a rezumatului constituie un fapt esențial pentru realizarea instrumentelor de evidență de bună calitate. Ele trebuie întocmite conform principiilor științifice ale arhivisticii socialiste, faptele și fenomenele vieții sociale oglindite în documente să fie privite de pe pozițiile învățurii marxist-leniniste.

În regimul burghezo-moșieresc nu au existat îndrumări sau instrucțiuni științifice pentru modul de prelucrare a materialelor documentare; erau numai cîteva norme generale cu caracter tehnic. În expunerea conținutului documentelor feudale se utiliza metoda empirică a posesorilor de pămînt la întocmirea listelor de acte cu care se prezentau la instanțele judiciare cu prilejul proceselor pentru bunuri funciare. Rezumatele nu semnalau aspectele și formele luptei de clasă a țărănimii asuprite: vînzările silite de greutatea nenumăratelor îndatoriri ale țărănimii către stăpînii feudali și către fisc, fuga peste hotare din aceleași motive erau trecute cu vederea, ascunse, spre a nu se cunoaște. Inventarele aveau un scop pur administrativ, erau lipsite de orice conținut politic-social. Educați de partid, arhiviștii de astăzi trebuie să aprecieze evenimentele și fenomenele în mod partinic. În cuvinte puține și bine alese trebuie să redăm o idee completă asupra cuprinsului do-

⁵ Arh. St. Buc., Mănăstirea Neamț, XXX (6 și 7); cf. și *Documente privind istoria Romîniei, veacul al XVII-lea, A. Moldova*, vol. II, p. 57-59 (nr. 60, 62).

⁶ Arh. St. Buc., Episcopia Buzău, XVII/10.

cumentului; cuvintele de prisos și neesențiale lungesc rezumatul și reduc claritatea acestuia.

Rezumatul trebuie să cuprindă pe lângă chestiunea în sine, aspectele și formele luptei de clasă dintre cele două clase antagoniste ale orînduirii feudale, iobag și feudal, atunci cînd ele sînt oglindite în documente. Fișa documentului trebuie redactată în limba actuală; sensul politic al faptelor și evenimentelor expuse în documente trebuie să capete o interpretare justă. Nu vom folosi termeni ca „tulburare“, „răzmeriță“ în cazurile cînd este vorba de mișcare revoluționară. De asemenea, nu vom folosi cuvintele din documente care exprimă respect sau umilință, ca preainalt, preaslăvit, preasfințit, arhon, excelență, preasupus, preaumilă slugă etc. decît atunci cînd acești termeni sînt necesari pentru a scoate în evidență o anumită situație concretă. Cuvintele ieșite din uz ca vadea, diastimă, meremet, afierosire etc. trebuie înlocuite cu corespondentul lor din limba actuală. Vom reda însă așa cum se găsește în text denumirile instituțiilor, localităților, funcțiilor, a obiectelor, termeni juridici și cei ce privesc modul de viață, precum și acei termeni care nu se pot reda cu precizie în limba actuală. Anumite evenimente istorice de o însemnătate deosebită, oglindite în documente, trebuie date în rezumat prin cuvintele din text, punîndu-se între ghilimele. De pildă, într-un document emis de Radu Mihnea vv. Țării Rominești în 1612 (7120), mai 7, se spune: „în zilele lui Radu voievod Șerban... cînd au venit tătarii în țară“.

Rezumatul documentului trebuie să înceapă cu denumirea acestuia (hrisov, carte, poruncă, zapis, diată etc.). Urmează apoi rezumatul propriu zis, începînd cu numele complet al emitentului, funcția, rangul, starea socială (rumin, vecin, moșnean, clăcaș etc.), localitatea unde domiciliază. Dacă sînt mai mulți emitenți (6, 12, 24, 48 boieri hotarnici, mai mulți săteni etc.) se vor menționa nominal 2—3 de la început, iar ceilalți se vor da numeric, arătînd însă localitățile unde domiciliază aceștia.

Foarte rar vom găsi în documentele feudale emise de orașeni, săteni și chiar de boieri numele și pronumele emitentului precum și al destinatarului. De aceea, pentru identificarea cu precizie a persoanelor cu prilejul întocmirii indicelui onomastic este necesar să redăm numele cu toate atributele care sînt arătate în text: Ion, feciorul lui Bucur; Anița, soția lui Tudor; Gheorghe, fratele lui Dumitru etc. După emitent urmează verbul de legătură dintre emitent și destinatar: întărește, poruncește, dăruiește, vinde, se învoiește, împrumută etc., apoi destinatarul și cuprinsul documentului.

Astfel, rezumatul unui act de vînzare va cuprinde: vînzătorul, cumpărătorul, obiectul vîndut, localitatea unde este situat obiectul, prețul, cauzele care au determinat vînzarea, hotare (dacă sînt specificate). Dacă în document se găsesc martori sau aldămășari, aceștia se menționează enunțiativ sub forma „Martori“, „Aldămășari“, cu specificarea locului de unde sînt. Zapisese de vînzare prezintă multe și diferite aspecte din viața de mizerie a țărănimii satelor de pe moșiile marilor latifundiari. Nenumăratele dări către stăpîinii de pămînt și către fisc, vremurile de foamete, împrumuturile cu dobînză care depășeau în scurtă vreme suma împrumutată, sileau pe țărani să-și vîndă pămîntul, muncind apoi în condiții înrobitoare pe moșiile boierești și mănăstirești. Aceste aspecte trebuie să fie expuse în rezumate în primul rînd. Ex: „1624 (7133) oct., f.z. (fără zi). — Zapis. Uliana, im-

preună cu feciorii săi Drăgan și Chirilă și cu fiica sa Dobrița vind lui popa Grigore din Dămienesti — vărul Ulianei — partea lor de moșie din Dămienesti cu loc în vatra satului, în cîmp și în heleșteu pentru 50 de taleri, bani ce i-a dat pentru plata dărilor domnești. Martori din Rusi, Drăgești, Iași⁷⁾.

O deosebită importanță trebuie să acordăm rezumării întăririlor domnești pentru mai multe cumpărături, care seot la iveală una din principalele trăsături ale orînduirii feudale, — concentrarea în proprietatea feudului a principalului mijloc de producție agricolă, pămîntul: adîncirea des-trămării obștei libere a satelor de moșneni și razeși, începută încă din prima jumătate a secolului al XVI-lea și alte aspecte de acest gen. Dăm mai jos rezumatul unui document care oglindește aceste trăsături ale orînduirii feudale: „1606 (7114), apr. 13. — Carte. Ieremia Moghilă vv. Moldovei întărește boierului său credincios, Nicoară Prăjescu logofăt, fiul lui Ion Prăjescu, satul Stețcani cu moară în ținutul Roman. O pătrime din acest sat moștenită de la moșul său, alta cumpărată de la nepotul lui Hea jicnicerul, alta de la Sămion armașul și alți nepoți ai Pintei, iar alta de la Simion Stroici mare logofăt, toate cu 750 de taleri: părți din satul Obroceni ținutul Roman, cumpărate de la razeși cu 366 de taleri. Mai întărește sus-numitului și lui Grigore Scheianu, sluga domnului, o bucată de loc domnesc din hotarul tîrgului Scheia pentru 60 de cai buni dați în treaba țării, prețuiți 300 taleri de argint. Credința voievodului și a fiilor săi Alexandru și Bogdan. Lupu Stroici logofăt⁸⁾).

Rezumatul unei cărți de judecată trebuie să cuprindă pe cel sau cei ce judecă, ori denumirea instituției de judecată, reclamantul și pîritul, obiectul judecat și hotărîrea dată. Pentru acest gen de documente, rezumatul se poate redacta sub două forme. Ex.: 1) «1625 (7134), octombrie 4, București. — Poruncă. Alexandru vv. Țării Romînești întărește jupîniței Chiajna, soția răposatului Cernica fost mare vornic, un loc de șapte prăvălii în București cumpărate de la Tudor, fiul lui Antonie șelarul cu 8000 de aspri, pentru care s-a judecat „în Divan înaintea domnului“ cu Radu șelarul ce pretindea că are drept la o parte din acest loc pentru banii dați la scoaterea lui Tudor din robie⁹⁾». Ex.: 2) „1817, ianuarie 30. — Carte de judecată. — Divanul veliților boieri, judecînd apelația lui Aleco Palada împotriva hotărîrii Departamentului de Șapte în pricina cu tovarășul său, stolnicul Radu Clineanu, căruia nu i-a restituit arenda moșiei și pădurii Varnița din jud. Prahova în valoare de 14.000 de taleri, pe care stolnicul a platit-o stăpînului cu condiția ca Palada să-i dea tot venitul ce va scoate pînă la achitarea capitalului și a dobînzii, hotărăște ca reclamantul să dea socoteală de venit și cheltuieli în fața starostelui de neguțatori din București, iar ispravnicii de Prahova să-l pună să declare prin jurămint cheltuielile și veniturile pe timpul arendării¹⁰⁾).

Cartile de judecată, jalbele însoțite de anafonale și jalbele înseși cu rezoluția sau fără aceasta privind conflictele dintre țărâtime și stăpînii de

⁷⁾ Documente privind istoria Romîniei, veacul XVII. A. Moldova, vol. V, nr. 398.

⁸⁾ Arh. St. Buc., A.N. MXIX/1; Documente... vol. II, p. 25—28 (nr. 27).

⁹⁾ Arh. St. Buc., Mănăstirea Radu Vodă, XXXIV/11; Documente privind istoria Romîniei, veacul XVII. B. Țara Romînească, vol. IV, p. 565 (nr. 580).

¹⁰⁾ Arh. St. Buc., Divanul Veliților boieri, cordica nr. 1118, f. 77v.

pământ, oglindesc lupta de clasă și formele acesteia, — fuga de pe moșii, nesupunerea la clacă și la răspunderea dijmei, precum și răscoale locale. Toate aceste fenomene sociale trebuie sesizate și redată în rezumatul documentului respectiv.

Rezumatul unei jalbe însoțită de rezoluție, va începe cu denumirea acului, apoi numele emitentului rezoluției și cuprinsul acesteia și cuprinsul jalbei care a determinat rezoluția. Astfel, egumenul mănăstirii Mislea se plinge domnului că locuitorii de pe moșia Greaca nu vor să mai dea zeciuială din semănături, nici otaștina din vii, nu vor să clăcuiescă și vind vin și rachiu pe moșia mănăstirii. Pe această jalbă, domnul pune rezoluția, poruncind mitropolitului și marelui logofăt să cerceteze la fața locului cele relatate în jalba egumenului, precum și în jalba numiților locuitori. Jalba este nedată; rezoluția poartă data de 1793 februarie 26, iar în locul semănăturii domnului este pecetea acestuia și titlul dregătorului „fost mare stolnic“, care a scris rezoluția din porunca domnului. Rezumatul îl vom redacta în modul următor: „1793, februarie 26. — Poruncă. Alexandru Constantin Moruzi vv. Țării Românești poruncește mitropolitului și marelui logofăt să cerceteze de fața cu ambele părți jalba lui Neofit, egumenul m-rii Mislea, că locuitorii de pe moșia Greaca jud. Ilfov nu dau dijma din semănături și otaștina din vii, nu clăcuiesc și vind vin și rachiu fără voia mănăstirii, precum și jalba locuitorilor primită de domn înaintea celei a egumenului (Jalba nedată)“¹¹).

La rezumarea hotărnicieilor, după ce vom anunța pe cei ce o execută de cine sînt orînduiți, denumirea moșiei sau a locului ales, de către ce moșii sau locuri, unitatea de măsură utilizată, vom menționa toate topicele indicate în hotărnicie, acestea fiind de mare folos pentru întocmirea unei geografii istorice. Ex.: „1797, noiembrie 27. — Hotărnicie. Constantin Leca și Constantin Verneseu, din porunca lui Alexandru Ipsilant vv. Țării Românești, stabilesc hotarele părții de moșie a Episcopiei Buzău din moșia Negoșina, plaiul Pîrscov, județul Buzău, de către părțile moșnenilor negoșani. Constatînd că este împraturată de aceștia în capul despre Fîrtoapele (Vîrtoapele), Piclele și Păcurele cu două case moșnenești, hotărîsc ca acestea să rămîna pe locul Episcopiei și să fie supuse la dijmă. Măsură: sfoara, stînjenu. Hotare: Posobești, Scoruşești, Frasin“¹²).

Rezumatul zapiselor de invoială între țărani și stăpînii de moșii pentru locurile de hrană trebuie să reflecte adevăratele aspecte ale asupririi orînduirii feudale. Dăm aici un astfel de rezumat: „1710 (7218), iunie 16, — Zapis de invoială. Popa Petre, Stan, Nedea și ceilalți megiași din satul Șovîrcu județul Vlașca se invoiesc cu mitropolitul Antim, ca în locul dijmei și a altor munci ce fac Mitropoliei pentru locurile de hrană, să are pe fiecare an, să secere și să treire, să care la Mitropolie griul ce va rezulta din 20 chile semănate (chila 500 kg.). De asemenea, să transporte la Mitropolie 40 de care de lemn, să cosească și să clădească 40 de care de fin. Griul de să-

¹¹) Arh. St. Buc., Mănăstirea Mislea, II/22; *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea, vol. I, Țara Românească*, Ed. Academiei R.P.R., 1961, p. 806 (nr. 647).

¹²) Arh. St. Buc., Episcopia Buzău, VII/83.

mință pe anul respectiv îl vor da Mitropoliei, iar în anii următori se va opri din producție și restul se va transporta la Mitropolie¹³⁾.

O deosebită atenție trebuie să dăm actelor de împrumut cu amanet; să urmărim și să menționăm în rezumat cauzele care au determinat împrumutul, condițiile în care se face, pe ce termen și cu ce dobândă, pentru că acestea se făceau, în majoritatea cazurilor, în condiții înrobitoare. Documentele ne dezvăluie că unele amaneturi se iau de creditor numai din momentul când a expirat termenul de plată, altele ne arată că amanetul se dă în folosința creditorului, în loc de dobândă, chiar din momentul efectuării împrumutului, urmînd să-l stăpînească definitiv dacă nu va achita suma la scadență. Ex.: „1718 (7227), octombrie 30. — Zapis. Giurge și fratele său Jipa vind lui Iano, fiul Paraschivei, căpitanul, viile din Dealul Verneștilor cu casa și acareturile pentru 55 și jumătate de talere pînă la 6 decembrie; de nu va da banii la termen să le stăpînească creditorul, Martori¹⁴⁾. Deși conținutul documentului indică amanetarea acestor bunuri, în text se folosește termenul de vînzare.

În rezumatul foilor de zestre și dieți (testamente), pe lingă părțile contractante se indică locul unde sînt situate bunurile imobile; bunurile mobile se dau cu numele generic (bani, bijuterii, îmbrăcăminte, vite etc.), specificîndu-se pentru fiecare valoarea (cînd este dată). Ex.: 1) „1832, februarie 10. — Foaie de zestre. Mihalache Manu înzestrează pe fiica sa Anica la căsătoria cu locotenent-colonel (polcovnic) Teodor Grigorevici Cuciubei, 4000 de galbeni împărătești și olandezi, bijuterii, servicii de masă și îmbrăcăminte în valoare de 1000 de galbeni¹⁵⁾. Ex.: 2) „1833, februarie 1. — Foaie de zestre. Elenca Drugănescu înzestrează pe fiica sa Marghioala, la căsătoria cu serdarul Constantin Ioan, cu 2000 de galbeni împărătești, 300 de galbeni pentru bijuterii, haine și așternut, jumătate din moșiile Miroșii de Sus și de Jos cu toate acareturile. După moartea ei, dacă vor da 2000 de galbeni unde va hotări ea, în scris, va stăpîni toată moșia¹⁶⁾. Ex.: 3) „1745 (7254), decembrie 1. — Diată. Manea căpitan Brăcăceanu, fiul lui Ioan Brăcăceanu iuzbașa, lasă după moarte soției sale Sida — afară de zestrea cu care a luat-o (vite și stupi) — 30 de stupi, hainele pe care i le-a făcut el, o căruță cu cai, car cu boi, jumătate din moara de la Sorești, 300 vedre de vin, o căldare de făcut rachiu, pe Badaea țiganul cu copii s-o slujească la procurarea mălaiului, griului și lemnului: nepoatei Neacșa 1 pogon de vie, moșie la Nucet, din care va da 30 de stinjeni lui Nicula; nepotului Pană, via ce prisosește de la Neacșa, un loc pe Grădiște, circiuma din Gura Sărățelului, oi, vite, și un cazan de făcut rachiu; moșia Podeni cu casă o lasă Episcopiei Buzău. Martori. Scrie popa Matei din Podenii Vechi¹⁷⁾.

Unele documente emise de domnie sînt reconfirmate de același domn sau de cei următori. Acest fapt trebuie menționat în fișă pe linie nouă la sfîrșitul rezumatului. Astfel, este hrisovul din 1793, august 19, emis de Alexandru Constantin Moruzi vv. Țării Romînești, întărind Episcopiei Buzău

¹³⁾ *Ibidem*, Mitropolia Țării Romînești, CCCVI/18. Documente privind relațiile agrare..., p. 238 (nr. 53).

¹⁴⁾ Arh. St. Buc., Episcopia Buzău, XVI/97.

¹⁵⁾ *Idem*, Ms. nr. 971, f. 11v-12. (Logofeția Dreptății, Condiții de foi de zestre).

¹⁶⁾ *Idem*, Ms. 972 f. 5v-6v.

¹⁷⁾ Arh. St. Buc., Episcopia Buzău, XXIX/23.

vama târgului Drăgaica și vinăriciul din Dealul Bontăștilor, Blidarilor etc., pe care se află reconfirmarea aceluiași domn din anul 1799. Mențiunea se va face astfel: „1799, septembrie 27. Reconfirmarea aceluiași domn în a doua domnie a acestui hrisov, precum și a celui din 1793 august 22, privind acordarea vinăriciului din Valea Mantei, Valea Poenii și din vilele cele noi¹⁶⁾. După cum rezultă din cuprinsul reconfirmării, aceasta se referă atît la hrisovul din 1793, august 19, cit și la altul emis în același an, august 22 (Acesta din urmă se găsește în copie în condica Episcopiei Buzău, nr. 173, f. 319).

Dacă trebuie să fișăm rezumatele și mențiunile dintr-un perilipsis, întocmim mai întîi o fișă în care dăm însuși cuprinsul acestuia (documentul cadru), apoi reproducem într-o redactare mai corectă fiecare rezumat sau mențiune din perilipsis. Trebuie să facem deosebire între un rezumat și o mențiune; rezumatul cuprinde cele cinci elemente principale: denumirea actului, emitentul, destinatarul, acțiunea și obiectul, pe cînd mențiunea dă numai o parte din aceste elemente.

Necesitatea realizării evidenței acestor rezumate și mențiuni constă în faptul că ele atestă existența unor documente care eventual s-au pierdut. Ex.: „1780, noiembrie 19. — Listă de documentele privind moșia Căldărești și un loc în Dealul Zoreștilor jud. Buzău, date de clucerul Ioniță Cîrlova arhimandritului Dionisie. Orig. Ep. Buzău, II/14. Urmează apoi rezumatele.

1704 (7213), decembrie 20. Zapisul prin care Jipa, fiul lui Jipa căpitan din Vernești vinde lui Stanciu Cîrlova 250 stînjeni de moșie la Căldărești. Rez. Ep. Buzău, II/14 (nr. 1).

1704 (7213), noiembrie 29. — Zapisul lui Jipa, fiul lui Jipa căpitan pentru moșie la Căldărești. Menț. Ep. Buzău, II/14 (nr. 2).

În procesul de fișare a unităților din perilipsisuri dacă se ivesc mențiuni în care nu se specifică numele moșiei, acesta putem să-l completăm noi, prin deducție, după titlul perilipsisului.

Sub fiecare rezumat — pe altă linie — se înscrie, după depozit și cotă, descrierea diplomatică a unității de păstrare: dacă este original, traducere, copie, rezumat sau mențiune, limba în care este scris, afară de cea romînă, materialul pe care este scris, afară de hîrtie, semnele de validare (pecete aplicată, timbrată, atîrnată, inelară cu tuș sau fum).

Pentru manuscrisele literare, istorice, științifice etc. și condicile de documente prinse în evidența colecției de manuscrise, rezumatul va cuprinde la manuscrise: anul cert al întocmirii sau cel stabilit de noi cu probabilitate, titlul sau cuprinsul, autorul, limba, materialul pe care este scris, numărul filelor. La condici de documente se dă titlul original — dacă nu există, se formulează, — formatul, caracteristicile hîrtiei, forma legăturii, numărul filelor scrise și nescrise, felul numerotării, cuprinsul certificării contemporane, numărul actelor înscrise și anii extremi.

Înceind cu expunerea diferitelor forme de redactare a rezumatelor — fără a le fi epuizat — arătăm mai jos celelate operațiuni care urmează să se efectueze pentru întocmirea inventarului.

Minuirea unităților de păstrare în procesul operațiunii de ordonare potrivit schemei de sistematizare, precum și ordonarea cronologică la un fond cu un volum mare de unități de păstrare este anevoioasă și dăunătoare docu-

¹⁶⁾ Ibidem, IX/3.

mentelor, dacă cota provizorie se dă în continuare pentru tot fondul. Pentru a ușura munca și a feri unitățile de păstrare de deteriorare, înainte de a le fișa trebuie să le separăm în grupe de câte 100—150 unități de păstrare, dând fiecărui grup un număr de ordine. Acest număr împreună cu numărul de ordine din cadrul grupului constituie cota provizorie. Fișele întocmite se păstrează separat pentru fiecare grup în ordinea succesivă a cotei provizorii; aceeași ordine se păstrează și la unitățile de păstrare fișate.

Terminându-se fișarea întregului fond, ordonăm fișele fiecărui grup format înainte de fișare pe categoriile stabilite prin schema de sistematizare, apoi le contopim din toate grupurile pe aceste categorii și în cadrul categoriilor le ordonăm cronologic. Orientându-ne după cota provizorie ordonăm apoi unitățile de păstrare în aceeași ordine cu fișele.

La ordonarea cronologică trebuie să ținem seama de următoarele criterii: fișele documentelor care au vâlcatul și numai data zilei se așează la sfârșitul lunii august; cele ale documentelor numai cu vâlcatul, după acestea; care au vâlcatul și luna se așează la sfârșitul lunii respective; cele cu o perioadă de ani stabilită de noi, având luna și ziua, se așează la anul de început al perioadei în cadrul lunii date; cu o perioadă de ani mai redusă stabilită de noi se așează la sfârșitul anului de început al perioadei, iar cele cu o perioadă mai mare după acestea:

Ex: 1633 (7141), mai 16;
 <1633—1635>, mai 27;
 1633 (7141), mai f.z.;
 1683 (7141), august 31;
 1633 (7141), f.l. 13;
 1633 (7141), f.l., f.z.;
 1633 (7142), decembrie 31;
 <1633—1636>;
 <1633—1640>.

În cazul când categoriile stabilite prin schema de sistematizare cuprind un număr mare de unități de păstrare, vom forma din acestea pachete (formă de păstrare a documentelor feudale) de câte 70—100 de unități de păstrare.

După ce am constituit întreg fondul de documente volante în pachete, care trebuie să corespundă întocmai cu grupele de fișe constituite tot în acest mod, se procedează la cotarea definitivă a fișelor. Cota constă din denumirea fondului, numărul pachetului în cadrul fondului și numărul de ordine al unității de păstrare în cadrul pachetului. La rezumatele și mențiunile din perilipsisuri cota constă din cota însăși a perilipsisului ca unitate de păstrare și numărul de ordine — între paranteze — a rezumatului sau mențiunii în cadrul perilipsisului. Ex.: M-rea Cozia. VI/17 (nr. 18). Pachetele se numerotează cu cifre romane, iar unitățile de păstrare cu cifre arabe. Cota se înscrie pe fișe pe un rind nou, deasupra descrierii diplomatice.

Înainte de a proceda la cotarea definitivă a unităților de păstrare, fiecare din acestea (foaie volantă, caiet, perilipsis) va fi introdusă într-o cămașă de protecție tip. Cota unităților de păstrare se înscrie pe verso acestora pe o parte nescrisă și cu creion negru moale. Este de preferat ca aceasta să fie scrisă într-un anumit loc la toate documentele și anume în partea dreaptă jos.

Pe cămașa de protecție a unităților de păstrare se va înscrie cota, data și cuprinsul.

În timpul cotării documentelor, acestea trebuie confruntate cu fișele, din 10 în 10 numere, pentru a nu se strecura greșeli.

Pe baza fișelor organizate potrivit schemei de sistematizare și a pachetelor stabilite în cadrul fondului se dactilografiază inventarul pe formularul tip. Inventarul reprezintă o înșirare succesivă a unităților de păstrare potrivit schemei de sistematizare, stabilind cota acestora în cadrul fondului sau al colecției, indicând și cuprinsul lor. Inventarul stabilește evidența administrativă a materialelor documentare și constituie în același timp instrumentul principal al aparatului de informare științifică. Formularul de inventar al documentelor volante feudale cuprinde următoarele rubrici: numărul de ordine din cadrul pachetului, anul erei noastre, văleatul, luna, ziua, locul de emitere, cuprinsul unității de păstrare și observațiuni. La începutul fiecărei categorii din schemă se dă denumirea acesteia, iar la începutul fiecărui pachet numărul respectiv.

Am arătat mai sus că documentele feudale se mai găsească copiate în condici și caiete. Fiecare din acestea constituie o unitate de păstrare. Caietele, ca și perilipsisurile, cuprinzând un număr redus de file, se păstrează și se inventariază la un loc cu documentele volante. Pentru condici, însă, care conțin de la 100 pînă la 600 de documente, se alcătuiască inventare deosebite, rezumîndu-se fiecare document înscris în ele în ordinea în care se află în condică.

Intrucît în unele depozite de arhivă condicele de documente se păstrează în colecția de manuscrise, iar în altele în cadrul fondului, constituind pachete, cota la documentele celor dintii va consta din numărul de ordine dat în cadrul colecției, denumirea fondului și fila respectivă pe care se află înscris documentul, iar la cele păstrate în fond din denumirea fondului, numărul pachetului și fila respectivă. În cadrul fondurilor și colecțiilor sînt documente în formă de suluri sau cu peceți atîrnate, care, prin forma lor impune o formă specială de păstrare. Acestea, inventariate în cadrul fondului, trebuie să aibă și inventare separate. Inventare deosebite se întocmesc și pentru dosare și planuri.

Ca și pentru materialele documentare la care ne-am referit mai sus și la întocmirea evidenței dosarelor este necesară alcătuirea unui istoric al instituției și al fondului, schema de sistematizare și instrucțiunea de lucru. Ordinea dosarelor poate fi efectuată după criteriul structural — cronologic pentru instituțiile care au avut părți structurale și cronologic pe probleme pentru cele fără părți structurale. Adoptînd criteriul structural-cronologic grupăm toate materialele documentare ale fondului pe părțile structurale, iar în cadrul fiecărei părți structurale pe ani. Aplicînd criteriul cronologic pe probleme, ordonăm întregul material documentar al instituției respective în ordine cronologică, pe ani, care în majoritatea cazurilor coincide cu numărul vechi al dosarului dat de instituția creatoare.

Exemple de aplicare a criteriului structural-cronologic avem în depozitele noastre fondurile Logofeția Dreptății, Vornicia din Năuntru și altele, unde materialele documentare sînt organizate cronologic și pe numărul vechi de dosar pe întreaga perioadă de existență a părților structurale, iar pentru

criteriul cronologic pe probleme avem fondurile Obștescul Control, Comitetul Carantinelor și altele.

Pentru a feri materialele documentare de deteriorare în procesul de ordonare potrivit schemei de sistematizare, la fondurile cu un volum mare de unități de păstrare, se recomandă ca aceasta să se efectueze pe baza fișelor alcătuite în prealabil, ca și pentru documentele constituite din foi volante, avându-se în vedere importanța și vechimea lor.

Fișa va cuprinde următoarele elemente așezate în ordinea pe care o dăm aici: denumirea instituției creatoare de fond, denumirea părții structurale (cînd există), numărul vechii al dosarului și numărul de ordine sau cota provizorie a unității de păstrare, data unității de păstrare, rezumatul.

Rezumatul trebuie să redca cuprinsul unității de păstrare cît mai complet și concis. El cuprinde următoarele elemente așezate în ordinea aceasta: denumirea actelor din cuprinsul unității de păstrare (hotăriri, ordine, corespondență etc.), denumirea instituției sau numele complet al emitentului actelor, denumirea instituției sau numele destinatarului, chestiunea la care se referă actele cu specificarea localității de care se leagă cuprinsul actelor.

Numele instituției nu se mai menționează cînd rezultă că actele aparțin creatorului fondului. Denumirea de dosar se folosește cînd unitatea de păstrare cuprinde diferite acte privind o problemă concretă, precum și la dosarele judecătorești. Ex.: 1) „1831—1832. — Corespondența Logofetei Dreptății pentru judecarea de către Divanul judecătoresc, secția criminală, a locuitorilor din satul Rîioasa jud. Olt, care au bătut pe căminarul Alecu Comăncanu și pe slugile lui pentru că le-a luat vitele care pășteau pe moșia lor, pretinzînd că au fost pe a lui. 24 de locuitori erau arestați la poliția din Slatina, iar 6 erau căutați¹⁹⁾. Ex.: 2) „1831. — Dosar privind așternerea cu piatră a străzii ce coboară de la m-rea Zlătari la biserica Gorgani, a celei care trece pe la poarta caselor de beilie și a celei care intră în curtea bisericii Sf. Sava²⁰⁾. Ex.: 3) „1831. — Circulară către ocîrmuirile județelor privind reorganizarea Vorniciei din Năuntru de la 1 mai și de modul cum se vor adresa aceștia în diferite probleme, cu obligația de a o face cunoscut locuitorilor²¹⁾. Ex.: 4) „1835. — Dosar privind judecarea apelului intentat de Mihalache Bujoreanu împotriva deciziei judecătorei Ilfov, prin care este condamnat să plătească cei 110 galbeni împrumutați de la Nicolae Teodoru sau să i se vindă la licitație via amanetată. Decizia judecătorei este confirmată pentru că au trecut patru luni de la acordarea celei de a doua scadențe de plată²²⁾.

Terminîndu-se fișarea, se procedează la ordonarea fișelor potrivit schemei de sistematizare și, orientîndu-ne după cota provizorie, ordonăm și unitățile de păstrare întocmai cum au fost organizate fișele. Se înscrie apoi cota definitivă atît pe fișe cît și pe unitățile de păstrare. Cota constă din denumirea instituției respective, denumirea părții structurale (dacă există) și numărul de ordine în cadrul fiecărui an. La fonduri cu un volum mic de uni-

¹⁹⁾ Arh. St. Buc., Vornicia din Năuntru, dos. 294/1831.

²⁰⁾ Ibidem, dos. 164/1831.

²¹⁾ Ibidem, dos. 188/1831.

²²⁾ Idem, Divanul judecătoresc, secția criminală, dos. 6947/1835.

tăți de păstrare, numărul de ordine al acestora se poate da succesiv în cadrul întregului fond.

Fișele se dactilografiază pe formularul de inventar tip, care cuprinde următoarele rubrici: numărul de ordine (cota), data, cuprinsul și observații.

Inventarele materialelor documentare trebuie să fie însoțite de foaia de titlu, tabla de materii, lista prescurtărilor, prefața, indici generali sau speciali, tabel de corespondența cotelor, în cazul când inventarul s-a refăcut și cota de certificare.

În timp ce se lucrează la fișarea unităților de păstrare în vederea elaborării instrumentelor de informare, trebuie să întocmim și fișe tematice pentru anumite teme ce sînt cuprinse în acestea. Pentru documentele volante se poate întocmi una sau mai multe fișe tematice în raport cu conținutul documentului. Dăm mai jos două exemple de fișe tematice :

1)

1793, februarie 26, Greaca, jud. Ilfov.

Indice : . . . . .

Tema : Lupta de clasă.

Subtema : Nesupunere la dăcă și răspunderea dijmei.

— Poruncă. Alexandru Constantin Moruzi vv. Țării Românești poruncește mitropolitului și marelui logofăt să cerceteze de față cu ambele părți jalba lui Neofit, egumenul m-rii Mislea că locuitorii de pe moșia Greaca jud. Ilfov nu dau dijma din semănături și otaștina din vii, nu clăduiesc și vînd vin și rachiu fără voia mănăstirii, precum și jalba locuitorilor primită de domn înaintea celei a egumenului.

Arh. St. Buc.

Mănăstirea Mislea

Fond nr. 180 ; Inventar nr. 29 ; Pachet II, 22. Orig.

2)

1669 (7177) mai 10, Cîmpulung.

Indice : . . . . .

Tema : Învățămînt.

Subtema : Înfiițare de școală.

— Hrisov. Antonie vv. Țării Românești întemeiază o școală în orașul Cîmpulung, dîndu-i pentru întreținere jumătate din vama de la Rucăr și Dragoslavele.

Arh. St. Buc.

Mănăstirea Cotroceni

Documente cu peceți atîrnate

Fond nr. 157 ; Inventar nr. 75 ; nr. u.d.p. —75. Orig. slav, pergament.

În condițiile actuale de dezvoltare impetuoasă a economiei naționale, științei și culturii, în lumina sarcinilor trasate de Congresul al III-lea al P.M.R., prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare capătă o

importanță deosebită. Arhiviștii, pornind de la indicațiile date de Congres frontului ideologic și cultural, lucrătorilor din domeniul științelor sociale, trebuie să depună eforturi pentru grăbirea prelucrării și organizării folosirii multilaterale a materialelor documentare din Fondul Arhivistic de Stat al R.P.R., în interesele regimului democrat-popular și ale întregului popor muncitor. Normele unice de prelucrare tehnico-științifică a materialelor documentare create în toate perioadele istorice, în toate formele de organizare și sub toate formele de constituire, care se elaborează în prezent de către Direcția generală a Arhivelor Statului, vor contribui la ridicarea științei arhivisticii românești pe o treaptă mai înaltă.

În lucrarea de față am folosit experiența pozitivă a arhivisticii din trecut, activitatea arhivisticii socialiste din țara noastră și metodele științifice ale arhivisticii sovietice adaptate la specificul nostru și am urmărit să expunem principalele etape de prelucrare a materialelor documentare aparținând fondurilor feudale create în Țara Românească și Moldova, precum și metodele folosite în fiecare etapă.

CU PRIVIRE LA PRELUCRAREA TEHNICO-ȘTIINȚIFICĂ A MATERIALELOR DOCUMENTARE CREATE DE INSTITUȚIILE DIN TRANSILVANIA

I. MĂRCUȘ

Prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare create de instituțiile care au funcționat în trecut pe teritoriul Transilvaniei pune o serie întreagă de probleme legate de evoluția istorică și organizatorică a instituțiilor creatoare de fonduri, de starea lor, de condițiile în care s-au păstrat și ni s-au transmis.

Distrugerile de materiale documentare care au avut loc în trecut nu au fost de loc rare, fie că ele se datorează proastelor condiții de păstrare, fie că au căzut pradă focului sau pustiirilor războaielor, ca să nu mai amintim predarea la retopit, ca maculatură, a unor însemnate cantități de materiale documentare neselecționate pe bază de criterii științifice. Datorită acestor fapte, fondurile arhivistice create de instituții, în numeroase cazuri, nu s-au mai păstrat în toată integritatea.

Ceea ce a caracterizat bogata moștenire a tezaurului nostru istoric, înainte de eliberarea patriei noastre, a fost lipsa organizării.

Arhivele Statului din Cluj, înființate după primul război mondial, având, între altele, ca sarcină îndrumarea și organizarea arhivelor de pe întreg teritoriul Transilvaniei, lipsite de sprijin material, au fost departe de a putea răspunde scopului pentru care fuseseră înființate. În ceea ce privește preluarea materialelor documentare în depozitele proprii, această acțiune nu a avut la bază criterii științifice. Nu s-a cunoscut principiul integrității fondurilor, care stă astăzi la baza preluărilor, ceea ce explică faptul că au fost introduse în depozite o serie de fragmente de fonduri. Acest lucru, se datorește de altfel, lipsei unui local corespunzător și lipsei de dotare tehnico-materială.

Inexistența îndrumării metodice a muncii, din cauza lipsei sprijinului material, concepția retrogradă de a considera de valoare istorică doar materialele documentare care îndeplineau o anumită condiție de vechime, ca și condamabila mentalitate a deținătorilor de a lipsi arhivele de locuri potrivite de păstrare, au făcut să dăinuie lipsa de organizare în arhivele instituțiilor.

După eliberarea patriei noastre, prin sprijinul continuu acordat de partid Arhivelor Statului, s-au creat posibilități largi muncii de administrare, prelucrare tehnico-științifică și folosire a materialelor documentare, puse în slujba construirii socialismului.

Azi, sectoare din cele mai variate de muncă își sprijină și aprofundează cercetările pe materiale documentare. Acest fapt pune în fața arhiviștilor sarcina de mare răspundere de prelucrare tehnico-științifică a materialelor documentare, ca o condiție prealabilă, fără de care valorificarea pe scară mereu mai largă nu ar fi posibilă.

Prelucrarea tehnico-științifică constă în determinarea apartenenței materialelor documentare față de fonduri, în ordonarea, inventarierea și expertizarea lor și în întocmirea instrumentelor de informare științifică, în scopul folosirii lor multilaterale.

Am enunțat problemele ce se pun în legătură cu munca de prelucrare tehnico-științifică pentru ca, plecând de la această bază, să vedem cum se face prelucrarea materialelor create de instituțiile din Transilvania.

Facem precizarea că nu ne vom ocupa de materialele create după punerea în aplicare a Instrucțiunilor generale nr. 6720/1957, ci de cele din perioada anterioară. Prin aplicarea în practică a instrucțiunilor amintite s-a uniformizat și generalizat un sistem unic de constituire a fondurilor. Înainte de această dată, în Transilvania s-a lucrat după sisteme diferite, atât în ceea ce privește registrarea actelor și arhivarea lor, cât și în privința întocmirii instrumentelor de evidență. Aceste sisteme diferite nu se referă propriu-zis la categorii de instituții, în sensul că unele au aplicat un sistem, iar altele altul, ci la schimbări intervenite în diferite perioade istorice chiar în sistemul de lucru al aceleiași instituții. Va trebui, având în vedere considerentele de mai sus, să privim constituirea fondurilor și evidența materialelor documentare în evoluția istorică.

I. *Vechimea materialelor și modul de constituire a fondurilor.*

a) *Arhivele orășenești.*

Cele mai vechi materiale, create în Transilvania, le găsim în fondurile orășenești. Este vorba de actele privilegiale, care conferau destinatarilor anumite drepturi, menționate în mod expres în aceste documente. Privilegiile au fost confirmate și reconfirmate. Ceea ce trebuie reținut este faptul că dacă cele mai vechi acte ce ni s-au păstrat sînt privilegiile, aceasta se datorește tocmai caracterului lor, ca unele care conferau anumite drepturi, ce au stat la baza dezvoltării orașelor. Așa dar, necesitatea practică cerea ca ele să fie păstrate cu grijă.

Pe lângă faptul că materialele din fondurile orășenești sînt cele mai vechi, ele s-au păstrat și ordonat. Vechimea și starea de ordonare se explică prin dezvoltarea orașelor. Orașul are un sediu stabil și un loc pentru păstrarea arhivei, iar nevoia practică, după cum am arătat, impunea ca privilegiile acordate din timp să fie bine păstrate.

Păstrarea lor, precum și nevoia de a fi identificate cu ușurință a necesitat și întocmirea unor anumite feluri de evidențe a lor. Se pune problema ce fel de evidențe s-au întocmit, dacă acestea pot fi luate în considerare și în ce măsură pot fi folosite.

Pentru arhiva orașului S. biu, notarul Cristian Pomarius (Baumgarten) întocmește un inventar cu titlul: „Regestum literarum in cellas ordinatorum 1546“. Îndeplinind funcția de notar și în orașul Bistrița, el a întocmit un inventar al documentelor cu titlul: „Fassiorum ac Judiciorum ephemeridarum Liber civitatis Bistriciensis“, precum și un inventar al documentelor brașovene, ce s-a pierdut.

Pomarius face ordonarea materialelor după cuprins, grupându-le ca atare și notînd fiecare grupă cu cite o literă a alfabetului.

Inventarul lui Pomarius nu mai are o valoare practică. Ceea ce a evidențiat în inventarul său a fost, însă, cuprinsul documentelor, cu neglijarea altor elemente, ca, de exemplu data și locul de emitere. El își păstrează doar valoarea istorică¹⁾.

Aceeași tendință de a întocmi o evidență a documentelor după obiectul la care se referă se întilnește și în organizarea arhivei orașului Tg. Mureș²⁾.

În arhiva orașului Cluj surprindem tendința de a crea o evidență a obiectului la care se referă materialele documentare, prin notele făcute pe documente, încă din secolul al XIV-lea. Notele sînt făcute uneori de emitent chiar, dar mai frecvent de notarii orașului, după ce documentul ajunge în posesia orașului. Aceste note sînt contemporane, sau ulterioare. Înmulțirea materialelor documentare a impus gruparea lor pe obiecte și cotarea. Se observă că s-a procedat și cu materialele din arhiva orașului Cluj, tot așa cum procedase Pomarius cu documentele sibiene. Ulterior se întocmesc chiar liste de documente, care sînt departe de a fi ceea ce înțelegem în accepțiunea modernă prin inventar. Ceea ce se relevă în listă este, în primul rînd, dreptul pe care-l conferă documentul respectiv, lipsind uneori emitentul, alteori destinatarul. În aceste liste nu este păstrată nici ordinea cronologică a materialului.

Între instrumentele de evidență, care au marcat o dată importantă în evoluția organizatorică a arhivei orașului Cluj, este inventarul întocmit în 1592, în două exemplare, de Grigore Diósi, notarul orașului și intitulat de el: „Index privilegiorum civitatis huius Colosswar...“

Lucrarea întocmită de Diósi nu este propriu-zis un inventar după cum nu este nici un index, cum ar reieși din titulatura dată de autor, ci este o listă a privilegiilor acordate orașului, pe care notarul Diósi le sistematizează și întocmește, cum s-a spus, o listă a lor³⁾.

Instrumentele de evidență ulterioare nu sînt nici ele mai avansate față de lucrarea lui Diósi, cel puțin nu în măsura ca să ne putem servi de ele ca de inventare, în care să se reflecte cuprinsul documentelor. Chiar dacă ar avea această calitate, important este ce probleme au fost reținute din cuprinsul materialelor documentare și au fost consemnate în inventar.

¹⁾ Vezi Gh. Duzinchievici, *Un vechi inventar de arhivă, Pomarius, 1546*, în „Revista Arhivelor“, nr. 1/1958, p. 256–262.

²⁾ Vezi N. Szabó, *Arhiva Sfatului popular al orașului Tg. Mureș (sec. XV–XIX)*, în „Revista Arhivelor“, nr. 1/1960, p. 240–241.

³⁾ Despre sistematizarea materialelor de privilegii din arhiva orașului Cluj, vezi Kiss A., *Kolossvár levéltára rendjének fejlődése a XIV. századtól a XVIII század végéig* (Dezvoltarea ordinii de funcționare a arhivei orașului Cluj, din sec. al XIV-lea, pînă în sec. al XVIII-lea), în „Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének nyolcvanadik évfordulójára“ (Omagiul lui Kelemen Ludovic la împlinirea vârstei de optzeci de ani), Cluj, 1957, p. 416–435.

Notele făcute pe documente, marginale sau tergalie, precum și listele de documente sau inventarele nu le putem lua în considerare decît din punct de vedere al istoriei organizării arhivelor, dar nu ca instrumente utile pentru folosirea materialelor documentare respective.

Inmulțirea materialelor documentare din arhivele orășenești impune noi măsuri de ordonarea și evidența lor. În evoluția organizatorică a arhivelor se întîlnesc actele constituite și păstrate în fascicole. Fascicola reprezintă un număr de acte grupate la un loc și care se referă la o categorie de probleme. Aceasta nu este o unitate de păstrare în sens arhivistic, pentru că nu individualizează o problemă, ci o serie de probleme de același fel. Actele, înăuntrul fascicolei, sînt ordonate cronologic și, obișnuit, grupate pe număr egal de acte, de exemplu, la un loc nr. 1—24, apoi de la 25—50, etc. Totuși, numărul de acte grupate la același loc nu întotdeauna este egal. Astfel, în arhiva orașului Cluj, actele sînt grupate în fascicola I la un loc de la 1—24, la alt loc, de la 25—50; apoi 51—130, 131—226, 227—267. Fiecare grupă de acte nu constituie fascicole deosebite, ci gruparea lor înseamnă doar un mod de păstrare. În exemplul dat mai sus, toate grupele de acte fac parte din aceeași fascicolă, I.

Numerotarea actelor din aceeași fascicolă începe de la nr. 1 și merge în continuare, pînă la fascicola următoare. Pe lângă numărul de ordine 1, 2, 3, 4 etc., pe fiecare act este notat și numărul fascicolei. Deci, cota actelor din această categorie este dată prin două cifre: prima, numărul roman, reprezintă fascicola din care face parte actul, iar a doua, numărul arab, reprezintă ordinea actului în cadrul fascicolei.

Nu toate actele aparținînd aceleași fascicole sînt grupate la un loc, ci în legături succesive. Fiecare legătură este prinsă în cartoane înguste, iar pe carton s-a lipit o etichetă cu inscripția care determină fascicola: I și cu indicația numerelor actelor pe care le cuprinde: 1—24, sau 25—50.

La începutul actelor din fascicolă este notat pe o coală separată felul actelor din fascicola respectivă.

Pentru determinarea actelor la fascicola căreia aparțin, pe fiecare act în parte este notat, pe verso, numărul fascicolei (I) precum și numărul de ordine din cadrul fascicolei (1, 2, 3, 4 etc.). Pe lângă acestea, mai sînt notate data actului și, imediat sub dată, un scurt rezumat al cuprinsului. Pe unele acte sînt notate datele de zi, lună, an — în această ordine—, pe altele numai anul. Pe verso, nu toate actele au și rezumatul.

Exemplificarea de acte constituite în fascicole s-a făcut pe baza materialelor din arhiva orașului Cluj. Același mod de organizare îl întîlnim și în alte arhive orășenești. Așa, de exemplu, în arhiva orașului Baia Mare, între anii 1790—1820 organizarea actelor se făcea tot pe fascicole. Și aici, ca și la arhiva orașului Cluj, actele aparținînd acelorași categorii de probleme se grupează pe fascicole. Astfel, în prima fascicolă, intitulată „Acta politica“ sînt grupate ordine, circulări etc. În cea de-a doua, care poartă titlul „Acta contributionalia“ sînt grupate actele referitoare la veniturile orașului. A treia fascicolă, „Acta rationes aconomîcas concernentia“, cuprinde actele de cheltuieli făcute⁴⁾.

⁴⁾ C. Szász, *Observații asupra metodelor de arhivare în arhiva primăriei orașului Baia Mare și a prefecturii comitatului Maramureș*, în „Revista Arhivelor“, nr. 1 1959, p. 272.

Trebuie să subliniem că ordonarea actelor în fascicole, cum am arătat, nu este contemporană cu crearea lor, ci este o acțiune ulterioară întreprinsă din nevoia de a păstra, din motive practice, o anumită ordine în arhivă și de a găsi cu relativă ușurință materialele. De reținut faptul că fascicola nu este o unitate de păstrare, în sens arhivistic modern. Intr-adevăr, într-o fascicolă sînt grupate acte de conținut asemănător, mai exact care se referă la un grup de probleme similare, ca acte de venituri, acte de cheltuieli etc. Actele dintr-o fascicolă nu se referă, toate, la aceeași problemă, bine individualizată, cu acțiune încheiată, ci criteriul constituirii în fascicole constă în natura și caracterul general al actelor.

În arhivele orașenești, ca și în arhivele comitatelor de altfel, întîlnim și alte sisteme de arhivare a actelor, asupra cărora vom reveni.

b) *Arhivele comitatelor.*

Începutul formării arhivelor comitatelor prezintă deosebiri esențiale față de arhivele orașenești, atît în ceea ce privește vechimea, modul de constituire, cît și cuprinsul materialelor. Comitatul, ca organizare teritorială administrativă, este centrul de activitate al comunității nobililor. El nu se dezvoltă pe bază de privilegii speciale. Documentele din arhivele comitatelor sînt relativ noi, ele apar începînd abia din sec. al XVI-lea. Dacă se află uneori și acte mai vechi, ele nu fac parte propriu-zis din arhiva comitatelor, ci sînt depuse acolo spre păstrare de către familiile nobile, la date mai tîrzii, pentru a fi păstrate la loc mai sigur⁵). Pot fi întîlnite unele excepții cînd în arhiva comitatului se află acte privilegiale mai vechi, care asigură diferite drepturi unor comunități din cadrul comitatului.

În arhiva comitatului Alba de jos, de pildă, au fost depuse spre păstrare arhivele familiilor nobile Barcsay, Csató, Dobolyi, Kemény și Récesy. Materialele din aceste arhive puteau fi studiate, depunătorii păstrîndu-și însă dreptul de proprietate asupra lor. Așa, de exemplu, Dr. Magyar Károly, studiînd materialele din fondul Kemény depus în arhiva comitatului, face o prezentare a lor, atrăgînd atenția asupra valorii documentelor, în revista „Erdélyi Múzeum“⁶).

Comitatele, la început, nu au sedii stabile, deci, nici locuri sigure de păstrare a materialelor documentare. De exemplu, sediul comitatului Cluj este la început Cojoena apoi Gilăul și ulterior Clujul⁷).

Modul de funcționare a autorităților din cadrul comitatului cu convocarea adunărilor generale nu întotdeauna în aceeași localitate, apoi transportarea documentelor de către notarul comitatului cînd într-un loc cînd în altul, nu au permis nici păstrarea arhivelor, nici ordonarea lor, așa cum s-a făcut cu arhivele orașenești.

Nobilimea de la conducerea comitatelor avea calitatea de a lua măsuri administrative pe întreg teritoriul comitatului, cît și legislative cu caracter

⁵) Datele de început a documentelor din arhivele comitatelor din Transilvania, comparativ cu cele din arhivele orașenești și cele create de alte instituții pot fi văzute în lucrarea lui Franz Zimmermann, *Ein Führer durch ungarländische und siebenbürgische Archive*, în „Archiv des Vereines für siebenbürgische handes-kunde, Neue Folge“, XXIII, 1890, p. 617-746.

⁶) *Erdélyi Buzzeum*, (Muzeul Ardelean), XIV, 1897, p. 362-378.

⁷) Vezi O. Pescariu, *Arhiva comitatului Cluj*, în „Revista Arhivelor“, nr. 1 1962, p. 107.

local și judecătoresc. Toate acestea se reflectă în arhivele create. Astfel, vom întâlni în arhivele comitatelor informații documentare referitoare nu numai la o comunitate restrânsă, privilegiată, ci la întreaga populație din comitate. Deci și din punct de vedere al conținutului, arhivele comitatelor se deosebesc de cele orașenești.

În ceea ce privește arhivarea, evidența și păstrarea actelor în arhivele comitatelor se întâlnesc sisteme diferite: cronologic după numărul de înregistrare, pe fascicule, sau după numărul de bază.

Un act de cotitură în organizarea arhivelor orașenești și ale comitatelor îl constituie măsurile luate de Maria Terezia, continuate de acțiunile lui Iosif al II-lea. Ca urmare a dispozițiilor luate de Maria Terezia, orașele încep o acțiune generală de ordonare a materialelor.

În cadrul măsurilor generale de reforme luate de Iosif al II-lea, din punct de vedere administrativ, teritoriul Transilvaniei a fost împărțit în 1783 în 10 comitate, iar în 1784 în 11 comitate. Împărțirea făcută de Iosif al II-lea urmărește scopul de a lovi în puterea mării nobilimi. Împărțirea nu ține seama de teritoriile națiunilor privilegiate, ci este făcută în așa fel încât să lovească în vechile autonomii, întărind statul absolutist al Habsburgilor. În 1786 el separă atribuțiile administrative de cele judecătorești și ia măsuri pentru ordonarea și inventarierea actelor judecătorești. Atenția este îndreptată în primul rând asupra acestor materiale, întrucât ele se referă la drepturile de posesiune ale nobililor. Se instituie controlul asupra arhivelor publice, mai ales ale comitatelor și locurilor de adevărire. În privința arhivelor locurilor de adevărire, este luată măsura ca acestea să fie transportate la Buda.

Noile măsuri au provocat o opoziție dîrză a nobilimii față de suveran — văzîndu-și diminuată puterea politică și economică — și ele nu au putut fi decît în parte duse la îndeplinire, pentru ca, înaintea morții sale să fie revocate. Cu toate acestea, în ceea ce privește arhivele, au rămas unele fapte pozitive ca urmare a măsurilor luate de Iosif al II-lea. De exemplu sediile comitatelor nemaiputînd fi mutate dintr-un loc în altul, arhivele au rămas pe loc și s-au luat măsuri de ordonarea materialelor și de inventarierea lor⁸⁾.

2. Sisteme de ordonare, păstrare și evidență a actelor.

Evoluția organizatorică a instituțiilor de pe teritoriul Transilvaniei, concepția asupra materialelor create, ca fiind necesare în rezolvarea problemelor administrative s-au conferit anumite drepturi și privilegii, dezvoltarea activității birocratice și necesitatea orientării în materiale, au dus la păstrarea, ordonarea și evidența actelor după diferite sisteme.

a) În ceea ce privește *documentele vechi* privilegiale, care au stat la baza dezvoltării orașelor s-a văzut că nevoi de ordin practic au impus o bună păstrare a lor, iar pe măsura înmulțirii, luarea în evidență a vizat obiectul la care se refereau. Evidențele întocmite, care nu sînt contemporane, ci ulterioare, azi fără folos practic, pot servi doar ca documente referitoare la istoria arhivelor.

⁸⁾ Despre măsurile luate de Iosif al II-lea în privința arhivelor vezi studiul lui Föglein Antal, *A vármegeyi levéltarak II Jozsef korában* (Arhivele comitatelor în timpul lui Iosif al II-lea), în "Levéltári Közlemények" (Comunicări arhivistice), XXVIII, 1958, p. 83—102.

b) *Actele constituite în fascicole* prezintă un sistem avansat, căci au la bază criteriul grupării actelor pe probleme asemănătoare. Fascicola nu este însă o unitate de păstrare în accepțiunea modernă.

Tendința de grupare a actelor pe probleme mari, avînd la bază fascicola, se constată nu numai la primele acte din arhivele orașenești sau ale comitatelor, ci și mai târziu, la sfîrșitul sec. al XVIII-lea și în a doua jumătate a sec. al XIX-lea ⁹⁾.

Pentru orientarea în materialele ordonate pe fascicole s-au întocmit, ulterior creării actelor, repertorii. Repertoriul, cu denumirea latinească *index*, este un instrument de evidență în care sînt notate elementele cronologice ale actelor, cuprinsul și cota.

Repertoriul întocmit pentru actele păstrate în fascicole în arhiva orașului Cluj cuprinde următoarele elemente: data actului, în ordinea zi, lună, an; obiectul la care se referă actul; numărul actului, fascicola în care se află. Pe actele menționate în repertoriu sînt, de asemenea, trecute datele calendaristice în ordinea zi, lună, an, precum și, de la sine înțeles, cota. Foarte frecvent pe verso, actul are și un scurt rezumat.

Cu ajutorul repertoriului orientarea în materiale se poate face cu foarte mare ușurință, fiindcă acesta cuprinde toate elementele de identificare a actului ce trebuie căutat. În repertoriu se dă chiar un foarte succint cuprins al actului.

În acesta nu sînt cuprinse toate actele, din toate fascicolele, *la un singur loc*, cu indicarea datelor specificate mai sus, ci el are atîtea părți, cîte fascicole de acte sînt. Deci, repertoriul este compartimentat după numărul fascicolelor. Astfel actele din fascicola I sînt cuprinse la începutul repertoriului, urmează cele din fascicola II, apoi din fascicola III etc.

În repertoriu actele dintr-un fascicol sînt grupate pe probleme, iar în cadrul problemelor pe obiect sau persoane, în ordine alfabetică.

În alte fonduri în afară de cel al orașului Cluj la care ne-am referit, întîlnim, de asemenea, ordonarea actelor pe fascicole, cu instrumente de evidență în care este relevat cuprinsul actelor și cu trimitere la fascicola în care se află actul respectiv, ca de exemplu, în arhiva comitatului Maramureș. În acest fond numerotarea fascicolelor nu este făcută cu cifre romane, ci cu litere, de la A—N, fără litera K ¹⁰⁾. În esență ordonarea se reduce la același principiu.

Instrumentele de evidență întocmite pentru actele constituite în fascicole își păstrează și azi toată valabilitatea practică. În ele sînt luate actele în evidență, este relevat în mod succint cuprinsul fiecărui act în parte și, prin cotă, fac legătura cu fondul și trimit la locul unde se află actul.

c) *Acte arhivate și păstrate cronologic după numărul de înregistrare* se întîlnesc atît în fondurile orașenești ale comitatelor cît și ale altor instituții care au funcționat în Transilvania.

În sistemul cronologic actele sînt ordonate pe principiul succesiunii în cadrul unui an, fără legătura organică între cele care se referă la aceeași problemă. Așa dar, la baza sistemului de registratură și arhivare nu a stat orientarea de a canaliza la același loc actele referitoare la aceeași problemă.

⁹⁾ Vezi C. Szász, *art. cit.*, p. 278—279.

¹⁰⁾ C. Szász, *art. cit.*, p. 278—280.

Pe măsură ce actele au fost rezolvate, indiferent la ce problemă s-au referit, au fost cuprinse în pachete sau legături și păstrate în arhivă.

Instrumentele de orientare în material sînt registrul de intrare și ieșire și indexul alfabetic. Indexul alfabetic, după cum îl arată și numele, este un instrument ajutător în care sînt cuprinse toate actele în ordinea alfabetică a numelor de persoane sau a obiectului relevant printr-un cuvînt indice cu un rezumat succint și cu trimitere la numărul sub care se află actul respectiv în registru.

Ca să exemplificăm, arătăm că în registrul de intrare al arhivei comitatului Turda pe anul 1797, la numărul 1, sub data de 1 ianuarie 1797 este înregistrat ordinul gubernial din 6 decembrie 1796 privitor la arendarea morii de hîrtie de la Sebeș. În indexul alfabetic pe același an, la litera A (= arendări) este menționat faptul arendării morii de hîrtie de la Sebeș, cu trimitere la nr. 1 din registrul de intrare, în care este redat pe larg ordinul gubernial menționat mai sus.

Legătura dintre acte și registrul de intrare se face prin notarea pe act și anume pe verso, în partea de jos, a numărului sub care se află actul în registru.

Între acte, registrul de intrare și indexul alfabetic este, o foarte strînsă legătură. În lipsa indexului alfabetic ne putem servi pentru orientare în acte și de registrul de intrare. Ar trebui însă, în această situație, să parcurgem registrul întreg pentru a lua cunoștință de cuprinsul tuturor actelor, spre a ne opri apoi numai asupra acelor care ne interesează. Munca ne este ușurată de indexul alfabetic, în care căutăm problema ce ne interesează și în care, în ordine alfabetică, sînt inserate toate actele privitoare la problema respectivă. Ordinea în care trebuie utilizate aceste instrumente este: indexul alfabetic și apoi registrul de intrare și ieșire.

Pentru fondurile care au păstrat registrul de intrare și indexul alfabetic nu mai este necesar să se întocmească alte instrumente de evidență și informare, întrucît cele existente dau suficiente relații asupra existentului, cuprinsului actelor și locului lor în cadrul fondului căruia aparțin.

d) Arhivarea actelor după așa numitul *sistem al numărului de bază* reprezintă o formă de tranziție, între sistemul cronologic și cel modern, pe dosare. Actele arhivate după numărul de bază dau impresia că sînt constituite în dosare. Într-adevăr, ele sînt apropiate mai mult de dosare, decît de actele păstrate în serie cronologică, totuși conexarea la un loc a anumitor acte nu întrunește încă toate elementele dosarului modern. Deosebirea față de dosar constă în faptul că nu toate actele referitoare la aceeași problemă sînt concentrate la un loc, ci sînt așezate la același loc numai actele care privesc aceeași acțiune în cadrul problemei.

Actul prim, cu care începe acțiunea, este trecut în registru și i se dă un număr. Acest număr este numit de bază. Actele ce se creează în continuare primesc fiecare cîte un alt număr din registru, dar nu se mai așează în fond la numărul pe care l-au primit la înregistrare — ca în sistemul cronologic — ci se conexează la actul prim cu care a început acțiunea și care poartă numărul de bază. Toate actele, pe măsură ce se creează, sînt așezate într-o cămașă, numită coală de conexare, iar pe cămașă sînt notate numerele actelor, întîi numărul de bază, apoi toate numerele actelor conexe.

Coala de conexare, împreună cu toate actele pe care le cuprinde, se așează în fond la locul indicat de numărul de bază. Pentru orientare în material servește registrul de intrare, registrul serial de arhivă și indexul alfabetic.

Registrul serial de arhivă se compune numai din numere inserate pe două coloane, de sus în jos. Numerele din prima coloană merg în serie crescând și paralel cu cele din registrul de intrare. Adică, fiecare număr din registrul de intrare are un corespondent în registrul serial de arhivă, în coloana întâi. În registrul de intrare sînt trecute, în ordine succesivă, numerele actelor pe măsură ce au fost înregistrate, dîndu-se și cuprinsul lor. În registrul serial de arhivă sînt trecute, în coloana întâi, aceleași numere, în aceeași ordine, dar fără să se mai dea cuprinsul actelor. În cea de-a doua coloană din registrul serial de arhivă se arată la ce număr de bază a fost conexas actul, indicîndu-se acest număr de bază. Deci rolul registrului serial de arhivă este de a face legătura dintre acte, arătînd pentru fiecare act intrat la ce număr de bază a fost conexas.

Prin conexarea actelor referitoare la aceeași acțiune ele pot fi găsite în arhivă într-un singur loc. Pentru aflarea fiecărui act în parte, vechii arhivari au folosit registrul serial de arhivă. De aceea registrul de care este vorba s-a mai numit, impropriu de altfel, și cartea arhivarului.

În indexul alfabetic este trecut obiectul actului sau persoanele, precum și numărul actului din registrul de intrare.

Ordinea în care trebuie utilizate instrumentele contemporane de evidență este aceasta: indexul alfabetic, în care aflăm foarte succint obiectul actului și numărul sub care trebuie căutat în registrul de intrare; registrul de intrare care indică mai pe larg cuprinsul actului și face trimitere la registrul serial de arhivă; registrul serial de arhivă, care dă precizări dacă actul este conexas și unde anume, adică la care număr de bază. La numărul de bază specificat în registrul serial, aflăm conexate toate actele referitoare la aceeași acțiune.

Instrumentele de evidență întocmite pentru fondurile în care actele au fost arhivate după sistemul numărului de bază, pot fi întrebuițate în continuare fără ca pentru fondurile respective să mai fie necesară întocmirea altora noi. Este adevărat că sistemul este greoi, căci în loc să întrebuițăm un singur instrument, cum ar fi inventarul întocmit pentru fondurile în care s-a lucrat după sistemul pe dosare, sîntem nevoiți să facem apel la trei instrumente de evidență.

Modul de constituire a fondurilor și arhivarea actelor trebuie să fie într-o strînsă corelație cu instrumentele de evidență ce se întocmesc. În acest sistem, al numărului de bază, întocmirea altor instrumente ca, de exemplu, inventarierea actelor conexate în aceeași coală de conexare, după modelul cauzelor din arhivele instanțelor judecătorești, pe lingă că ar reclama un timp foarte îndelungat de lucru, dar nici nu ar ușura substanțial posibilitatea de orientare și informare. Le utilizăm, deci, pe cele existente.

e) Sistemul centralizării actelor referitoare la aceeași problemă într-un dosar, stă la baza organizării arhivelor moderne. Prin aceasta se ușurează incomparabil munca față de trecut, alît în ceea ce privește evidența actelor, cît și în privința folosirii lor în activitatea practică a instituției creatoare de fond, precum și în munca de cercetare științifică.

Sistemul acesta nu constituie o particularitate caracteristică unor fonduri, ci un stadiu avansat al muncii arhiviste și generalizat, așa încît nu vom insista asupra lui, întrucît modul de lucru și constituirea dosarelor sînt reglementate prin instrucțiuni normative.

3. Ordonarea și inventarierea materialelor.

Din motive pe care nu le vom analiza aici, fondurile preluate în depozitele Arhivelor Statului, ca și cele care se află la instituții, nu s-au păstrat în toate cazurile în ordinea stabilită la data creării materialelor arhiviste. Uneori s-au produs răvășiri totale ale acestora, altele numai parțiale. Perturbări în starea inițială s-au făcut și cu prilejul deselor încercări de ordonări efectuate, cînd materialele s-au aflat la creatorul de fond. La o serie de ordonări au fost supuse, de exemplu, arhiva orașului Bistrița, în special materialul din perioada feudală, de asemenea, arhiva orașului Cluj sau a orașului Tg. Mureș. Și exemplele s-ar putea înmulți.

O revizuire a stării de ordonare ca și o verificare a materialelor existente și o confruntare cu instrumentele contemporane de evidență este necesară, spre a ne da seama dacă există goluri în fondurile constituite și căror motive se datoresc, dacă s-a făcut o justă ordonare și dacă există o corelație între acte așa cum au fost ele arhivate și instrumentele contemporane de evidență. În cazurile cînd fondurile sau părți din fonduri se află în stare de răvășire, se va proceda la ordonarea lor.

Înainte de a trece la prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare, este absolut necesară întocmirea notei istorice asupra organizației socialiste și a fondului, redactarea schemei de sistematizare și a instrucțiunii de lucru ¹¹⁾.

Așa după cum am mai arătat, determinarea apartenenței materialelor față de fonduri și ordonarea lor constituie primele operații în prelucrarea tehnico-științifică. Fără executarea acestora, nu poate fi făcută inventarierea. Să vedem procedeele de lucru în diferite faze, pe feluri de materiale.

a) Documentele cu caracter privilegiat din arhivele orașenești, în primă formă de ordonare, au fost grupate și luate în evidență după obiect. Instrumentele de evidență ce s-au întocmit nu cuprind toate elementele ca să mai poată fi utilizate cu folos.

Ordonarea acestora va trebui făcută în ordine cronologică în cadrul fondului, întrucît modul acesta de ordonare corespunde cu datele cînd au fost acordate. Această așezare constituie un fir conducător în istoria dezvoltării drepturilor privilegiate ale instituțiilor cărora le-a fost acordate. Trebuie să avem în vedere faptul că nu e vorba de o cantitate mare de materiale documentare, la care, pentru ușurarea folosirii ar trebui să ne gîndim la o ordonare pe probleme. Desprinderea problemelor din conținut poate fi făcută cu alte mijloace și anume cu ajutorul instrumentelor de evidență și informare științifică ce urmează să fie întocmite.

Așezarea în ordine cronologică nu produce perturbări în vechea ordonare, atît cît a existat, pentru că ea nu s-a făcut pe criterii științifice, ci s-a avut în vedere doar ușurința păstrării. Așa, de exemplu, notarul orașului Cluj, Grigore Diósi, ca să revenim, a împărțit documentele pe cîte o „ladula” în total cinci, putînd fi formată și a șasea ș.a.m.d.

¹¹⁾ Vezi M. Soveja, M. Lăzărescu, *Prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare din Fondul arhivistic de stat*, în „Revista Arhivelor”, nr. 2/1962, p. 233.

Inventarierea materialelor se va face prin fișare, iar după ce vor fi fișate în întregime, cuprinsul fișelor se trece în inventar. Elementele fișei sînt cuprinse în instrucțiunile ce au fost elaborate¹²⁾, așa încît din acest punct de vedere nu e cazul să intrăm în amănunte. O îmbunătățire a modului de întocmire a fișelor ar putea fi făcută în măsura în care aplicarea practică a instrucțiunilor a dovedit că e necesară¹³⁾. Am vrea însă să arătăm că și după ce cuprinsul de pe fișe a fost trecut în inventar, ele trebuie păstrate putînd fi utilizate în continuare pentru fișierul tematic.

b) În actele ordonate pe fascicule orientarea se poate face cu ușurință. Repertoriul, de care am vorbit, ne dă toate elementele de care avem trebuința pentru a identifica actul și locul unde se păstrează în fond, precum și obiectul la care se referă.

Organizarea materialului arhivistic, așa cum s-a arătat a fost determinată de scopuri practice: actele să fie aflate cu ușurință, iar păstrarea lor asigurată.

Nu toate actele din fascicule s-au păstrat. Unele din ele s-au pierdut dintr-un motiv sau altul, în cursul timpului, chiar la unitatea care a creat fondul. Noi va trebui să cunoaștem ceea ce avem. Verificarea poate fi făcută putîndu-se constata nu numai ce s-a păstrat, ci și ceea ce a existat la data cînd s-a făcut ordonarea. Ceea ce a existat rezultă din însuși modul de organizare. Actele din fascicule se succed în serie fiind numerotate fiecare în parte. Întreruperea în succesiunea numerelor este determinată fie din lipsa actului — acestea sînt cazurile cele mai frecvente —, fie din faptul că actul nu se află la locul său, fiind arhivat în altă parte. Pentru acest din urmă caz, cu prilejul verificării, actul va fi luat de unde se află și așezat la locul său firesc pentru completarea seriei.

Repertoriul însuși ne oferă indicații asupra actelor lipsă. Seria întreruptă în numerotare, semnalează doar lipsa unui act, însă repertoriul dă precizări și în privința cuprinsului actului.

Dacă actele lipsă nu pot fi aflate cu prilejul verificării, despre aceasta trebuie făcută mențiune, atît în repertoriu, cît și în fascicolă. În repertoriu mențiunea poate fi făcută cu un semn convențional, de exemplu cu litera „l”, iar în fascicolă pe o coală separată, așezată la început pe care se va nota numărul actului. Nu sînt necesare și alte date, ca cele cu elemente cronologice ale actului, obiect și cotă, fiindcă toate acestea sînt cuprinse în repertoriu. Pe coala de care e vorba, în afară de numărul actului sau numerele actelor lipsă, se va nota și data cînd s-a făcut verificarea cu constatarea lipsurilor, numele și funcțiunea lucrătorului de arhivă.

În fascicolă actele sînt îndoite în lungul colii. La acest sistem de păstrare trebuie renunțat, fiindcă în îndoituri actele se rod și apoi se rup. Ele vor fi, deci, dezdoite și așezate în materiale de protecție corespunzătoare, deoarece această operațiune nu strică ordinea stabilită.

În munca de prelucrarea fondurilor cu acte constituite în fascicule se pot ivi și cazuri mai dificile, ca: actele să fie răvășite, dar să ni se fi

¹²⁾ Vezi *Instrucțiuni privitoare la întocmirea fișelor pentru evidența fondurilor arhivistice*, Buc., 1953.

¹³⁾ Propuneri în acest sens au fost făcute în articolul lui Gh. Duzinchievici, *Contribuția la tehnica întocmirii fișelor de catalog și inventar la documentele din Transilvania*, în „Revista Arhivelor”, nr. 1/1959, p. 252-269.

păstrat repertoriile; actele să fie ordonate, dar fără repertorii; actele să fie răvășite, iar repertoriile lipsă.

În primul caz — deci cînd actele s-au răvășit, dar avem repertoriile — nu va fi prea greu de restabilit ordinea. Mai întîi, ca puncte de sprijin ne servesc cotele care sînt notate pe fiecare act în parte. Cota dă indicații asupra fascicolei la care trebuie clasat actul, prin cifră romană sau una din literele alfabetului. Totodată prin cifră arabă se arată și locul pe care trebuie să-l ia actul în cadrul fascicolei. Verificarea justei ordonări se face cu ajutorul repertoriului.

Cînd actele în fascicole se păstrează în stare ordonată, însă lipsesc repertoriile, practic este posibilă reconstituirea lor. Nu este însă soluția cea mai indicată din motivul că repertoriul va face trimiterea la fiecare act în parte. Procedeu de lucru pentru asemenea situație este centralizarea la un singur loc a tuturor actelor referitoare la aceeași problemă și apoi inventarierea lor. Inventarierea se face la anul la care se referă materialele. Acest procedeu înlesnește o mai rapidă posibilitate de informare.

În același fel se va proceda și cu actele răvășite pentru care lipsesc repertoriile.

c) La fondurile în care actele se păstrează după sistemul cronologic, ca și în cele în care a fost întrebuițat sistemul numărului de bază, dacă se păstrează în starea ordonată, orientarea se poate face cu ajutorul instrumentelor contemporane de evidență. Nu vor fi întocmite inventare noi pentru materialele din aceste fonduri, ci registrele contemporane ne vor ține loc de inventare.

Se impune constatarea că, pentru fondurile la care ne referim, avem două mari categorii de materiale arhivistice, actele pe de o parte și apoi registrele, în care se reflectă cuprinsul actelor. Dacă pentru acte avem o evidență, ele fiind cuprinse în registre, va fi necesar să avem și o evidență a registrelor, prin întocmirea unui inventar al lor.

Registrele ne dau cheia de orientare în acte, de aceea ele vor trebui ordonate și inventariate. Ordonarea registrelor se va face avînd în vedere activitățile instituției creatoare a fondului pe diferite linii. Prin urmare vom avea atîtea categorii de registre sub cîte aspecte distincte s-a desfășurat activitatea unității care a creat fondul. În cazul cînd în conținutul unui registru nu se reflectă numai un aspect al acestei activități, vom trece registrul respectiv în categoria reclamată de activitatea principală.

Între modul de ordonare și inventariere a registrelor și schema de sistematizare pe care o vom adopta, există o foarte strînsă legătură. Ordonarea urmează schema de sistematizare. Exemplificarea va fi mai edificatoare.

Punem în lucru arhiva unui comitat și, potrivit celor enunțate, începem să facem ordonarea registrelor. În prealabil vom studia sub ce forme și în ce direcții s-a desfășurat activitatea comitatului și în care registre se reflectă, în primul rînd diferitele aspecte ale acestei activități. Pentru lămurirea acestor probleme ne vine în sprijin istoricul instituției creatoare de fond, care a fost întocmit în prealabil.

Din ansamblul problemelor desprindem, ca o activitate distinctă, cea legislativă cu caracter local, apoi cea judecătorească desfășurată în diferite instanțe de judecată ale comitatului, cea administrativă etc.

Activitatea legislativă cu caracter local a nobilimii de la conducerea comitatului este reflectată în registrele adunărilor generale ale comitatului, cea judecătorească în registrele judiciare. Măsurile de guvernare ale nobilimii în cadrul comitatului se reflectă în registrele administrative. Categoriile specificate mai sus nu sînt limitative. Numărul lor va spori pe măsura dezvoltării activității birocratice.

Fiecare categorie de registre va forma un capitol din inventar.

După ordonarea făcută în forma arătată, fiecare registru se individualizează prin cotă, iar rezumatul acestuia se trece pe fișă.

Fișa cuprinde: denumirea fondului, denumirea registrului, anul sau anii la care se referă, numărul filelor, limba în care este scris, dacă este legat în scoarțe sau nu, formatul (înălțimea pe lățime) și cota provizorie. Cota se va da printr-un număr roman, numărător și un număr arab, numitor. Registrele vor avea deci cota compusă din număr fracționar: numărul roman, numărătorul, reprezintă categoria în care registrul respectiv trebuie așezat, iar numărul arab, numitorul, reprezintă seria registrului în categoria în care a fost ordonat. Cota provizorie notată pe fișă se notează și pe registru, în partea stîngă sus, cu creion negru.

După ce fișele au fost ordonate pe categorii — categoria reprezentînd un aspect al activității instituției care a creat fondul, iar în inventar un capitol — și înăuntrul categoriei în ordine cronologică, se procedează la clasarea registrelor, dîndu-se cotă definitivă în locul celei provizorii atît pe fișe cît și pe registre.

Se procedează apoi la transcrierea cuprinsului fișelor în inventar.

Inventarul va avea următoarele rubrici: nr. crt.; -cota; titlul registrului; observații.

În ceea ce privește titlurile registrelor observăm că ele nu sînt scrise, toate, în aceeași limbă, ci în latină, în germană sau maghiară. În inventar titlurile vor fi scrise în limba romînă, iar între paranteze va fi dat și titlul scris în limba originalului.

Titlul registrului va fi notat după foaia de titlu a acestuia. Cînd foaia de titlu lipsește, titlul poate fi luat din corpul registrului, în caz că există, sau poate fi stabilit după conținut. În acest din urmă caz va fi notat între paranteze ascuțite.

Cînd am vorbit de categoriile registrelor din arhiva unui comitat am menționat principalele activități ale comitatului, cu categoriile de registre ce se crează, ca urmare a acestor activități, cu observația că pe măsura dezvoltării birocratice se desprind și alte categorii de registre. Tot în categoria registrelor, ca o grupă aparte, va trebui să tratăm indicatoarele actelor. Trebuie precizat că și registrele au indicatoare. Aceste din urmă indicatoare, care deservesc registrele, vor fi ordonate la categoria și la registrul pe care-l deservesc. În numeroase cazuri indicatorul registrului este legat la un loc cu registrul însuși.

La identificarea registrelor și la ordonarea lor într-o categorie sau alta nu trebuie să ne orientăm după criterii formale. În arhivele comitatelor nu odată se întîlnesc piese de arhivă care sînt legate în formă de registru, dar care nu sînt altceva decît ordine guberniale. De la sine înțeles, acestea intră în categoria actelor și la prelucrare vor fi tratate ca atare. Apoi, între acte

se întîlnesc piese în formă de fascicolă, care nu pot fi trecute la acte ci în categoria registrelor. Așa dar, criteriul de bază după care trebuie să ne orientăm nu-l poate constitui forma în care ni s-a păstrat piesa de arhivă, ci conținutul ei.

Inventarului i se va întocmi o prefață în care va fi făcut un scurt istoric al instituției care a creat fondul, locul ei în sistemul administrativ, structura de organizare, apoi un istoric al fondului cu componența și caracteristicile materialelor documentare pe care le-a creat.

Prefața este precedată de foaia de titlu.

Structura și sumarul inventarului rezultă din categoriile în care au fost ordonate registrele.

La sfîrșitul inventarului vor fi făcute mențiuni necesare cu specificarea numărului unităților de păstrare pe care le cuprinde, data întocmirii lucrării, numele și funcțiunea lucrătorului de arhivă care l-a întocmit.

La fondurile constituite prin așezarea actelor în ordine cronologică, ca și la cele în care actele au fost arhivate după sistemul numărului de bază, verificarea existentului poate fi făcută prin confruntarea cu instrumentele contemporane de evidență. În registre va fi notată litera „l” în dreptul actului lipsă.

Cînd un fond sau o parte din fondul care a fost organizat după sistemul cronologic se află rătăcit, se va proceda la ordonarea actelor restabilind ordinea inițială. În acțiunea de ordonare ne servim atît de registrele contemporane, cît și de cota actelor, cunoscînd că numerele ce reprezintă cotele urmează succesiv în cadrul fiecărui an.

Starea de rătăcire a fondului impune și metoda de lucru. Cînd starea de rătăcire este atît de pronunțată, încît actele sînt amestecate nu numai din același an, ci din mai mulți ani sau chiar pe zeci de ani, prima operație ce trebuie făcută este aducerea actelor din același an la un loc. În acest stadiu al muncii se poate lucra numai cu actele, fără a face apel la registre. Aceasta din motivul că dacă am confrunta fiecare act cu registrul — confruntare ce va fi făcută în stadiul următor de lucru — ne-ar trebui un timp mult mai îndelungat, precum și un spațiu foarte larg de mișcare. Deci, pentru a lucra mai expeditiv, fără să fie nevoie de un spațiu prea mare pentru așezarea actelor, vom separa actele din starea de rătăcire în care se află, pe ani. La așezarea actelor în cadrul anului ne orientăm după cotele lor. Acum se pune problema confruntării cu registrele. Confruntarea nu trebuie făcută exclusiv prin raportarea numărului de pe act, la numărul din registru.

Dacă sînt mai multe fonduri rătăcite, cînd s-a făcut ordonarea actelor la an ar fi putut ajunge un act dintr-un alt fond, dar din același an, la fondul pus în lucru. O examinare superficială, numai după cotă, ne-ar putea aduce în situația să integrăm la un fond acte din alte fonduri. De aceea cu prilejul utilizării registrelor, se va lucra cu cea mai mare atenție, observînd și alte elemente de pe act, nu numai cota. Aceste elemente pot fi localitatea și destinatarul, în special destinatarul și, în cazuri deosebite, cuprinsul in-suși al actului.

Ca regulă generală, și trebuie să accentuăm acest lucru, baza în munca de ordonare o constituie instrumentele contemporane de evidență. La terminarea muncii de ordonare, între registre și acte trebuie să fie o corelație desăvîrșită.

După ce munca de ordonare a fost încheiată, actele vor fi legate în pachete, de cca 15 cm. Pachetul va fi prevăzut cu o etichetă pe care se notează denumirea fondului, anul din care sînt materialele și numerele extreme ale actelor. Denumirea fondului poate fi notată în forma prescurtată, de exemplu: A.C.T. 1797, 1-300. Actele din pachetul respectiv sînt din arhiva comitatului Turda, prescurtat A.C.T. Denumirea fondului se notează în partea de sus a etichetei, cu litere mari. Pe rînd nou, sub denumire se menționează anul, iar dedesubt numerele extreme ale actelor.

În cazul cînd actele din fondul de care aparțin sînt rătăcite, iar instrumentele contemporane de evidență s-au pierdut, putem recurge la două procedee pentru ordonarea și aducerea actelor în stare de a fi folosite. Le vom analiza pe rînd, pe amîndouă, arătînd care este cel mai indicat.

Cel dintîi constă în ordonarea actelor restabilind ordinea cronologică. În această împrejurare trebuie lucrat cu foarte multă atenție, pentru ca actele străine de fond să nu fie integrate la acesta. Pentru orientare ne vom servi nu numai de cotă, ci și de titlul destinatarului, localitate, eventual de semnătură etc.

Tot pentru acest prim procedeu, după ordonarea actelor se pune problema întocmirii instrumentelor de evidență. A proceda la reconstituirea celor ce lipsesc, ar însemna să se facă o muncă egală cu inventarierea fiecărui act în parte. Greutatea pe care o comportă o astfel de lucrare este timpul pe care îl reclamă.

Al doilea procedeu constă în ordonarea actelor pe probleme, constituirea în dosare și inventarierea lor. Indicăm acest ultim procedeu, fiindcă grupează în fapt la un loc, nu numai scriptic, toate actele referitoare la aceeași problemă.

Cînd într-un fond actele au fost păstrate după sistemul numărului de bază, iar instrumentele contemporane de evidență lipsesc, se va face, de asemenea, ordonarea actelor pe probleme și constituirea în dosare, apoi inventarierea lor.

Această soluție este cea mai judicioasă, fiindcă ne dă puțința de a folosi toate actele privind aceeași problemă într-o singură unitate de păstrare ce a fost constituită, respectiv într-un dosar.

În lipsa instrumentelor de evidență, ulterioare sau contemporane, actele care au fost păstrate inițial în fascicule sau după sistemul cronologic, sau al numărului de bază se vor ordona deci pe probleme, vor fi constituite în dosare, iar apoi se vor inventaria.

Inventarul va cuprinde rubricile următoare: nr. crt.; nr. vechi al dosarului; conținutul pe scurt al dosarului; anii extremi; observații.

La sfîrșitul inventarului vor fi făcute mențiunile necesare.

4. *Expertiza valorii materialelor documentare.*

Caracteristic în munca de expertiză a valorii documentare a materialelor de care ne-am ocupat este faptul că locul inventarelor îl țin registrele contemporane, iar la întocmirea listei de selecționare trebuie să se țină seama de felul cum s-au păstrat actele în cadrul fondului. Principiul de bază al muncii rămîne același, adică expertiza nu va fi efectuată studiînd conținutul actului după registru, ci prin examinarea fiecărei piese în parte.

Lucrînd cu registrele de intrare-ieșire, care țin loc de inventare, munca de expertiză reclamă un timp destul de îndelungat. Experiența practică a

dovedit acest lucru. De aceea, această lucrare trebuie făcută nu aparte, ci în timpul efectuării celorlalte munci de prelucrare tehnico-științifică. În această situație, timpul de lucru în ansamblul lucrărilor pe întregul fond, poate fi simțitor redus.

Metoda nu poate fi aplicată în orice situație. Când fondul nu ni s-a păstrat în întregime, fiind nevoiți să reținem și materialele secundare, în lipsa documentelor de bază, trebuie ca lucrarea de expertiză să fie făcută după ce s-a terminat ordonarea și după ce avem o evidență a tuturor actelor ce s-au păstrat, cunoscând și lipsurile.

Dacă fondul s-a păstrat în întregul lui, lipsa de selecționare se poate întocmi în cursul ordonării și verificării actelor cu registrele. Scoaterea și predarea materialelor se va face însă numai după încheierea lucrărilor.

Aplicarea unei metode sau a alteia este în funcție de starea și componența materialelor, precum și de faptul dacă fondul ni s-a păstrat în întregime sau cu lipsuri, ca și de valoarea lui. Indicațiile în acest sens ni le dau istoricul instituției creatoare de fond, ca și istoricul fondului. Instrucțiunea de lucru, în care se arată caracteristicile fondului și în care se dau îndrumări metodice, completează lucrările preliminare de care ne servim în munca de expertiză.

Modul de constituire a fondului și păstrarea actelor precum și faptul că registrele de intrare și ieșire servesc ca inventare, impun un anumit fel de a întocmi lista de selecționare. La întocmirea listei va trebui să avem în vedere faptul că actele se păstrează pe ani, apoi în cadrul anilor se păstrează independent, nu constituite în dosare. Lista de selecționare pentru materialele la care ne referim va trebui să dea precizări despre anul materialelor supuse expertizei și numărul sub care este înregistrat actul în registrul de intrare-ieșire, ca și despre termenul cit trebuie păstrat. Ea va avea următoarele rubrici: anul registrului de intrare-ieșire; nr. actului din registrul de intrare-ieșire; poziția din indicator și termenul de păstrare; observații. Prin notarea, atât a numărului din indicator, cât și a termenului de păstrare se poate aprecia dacă încadrarea a fost bine făcută.

Aprecieria valorii materialelor documentare trebuie făcută în perspectivă, nu numai sub aspectul valorii lor prezente.

Toate lucrările ce se efectuează succesiv în procesul muncii de prelucrare tehnico-științifică a fondurilor trebuie orientate spre scopul valorificării multilaterale a materialelor documentare.

Având în vedere că Arhivele Statului dețin mari cantități de materiale arhivistice, care nu sînt încă prelucrate, cum de altfel asemenea materiale se află și asupra instituțiilor creatoare de fonduri, semnalarea materialelor de importanță deosebită, pentru a fi puse la îndemîna sectoarelor interesate, trebuie făcută chiar cu prilejul prelucrării tehnico-științifice.

Intr-adevăr, în timpul prelucrării, lucrătorul de arhivă trebuie să intre în conținutul materialelor. Luînd cunoștință de cuprinsul actelor și apreciînd ce sector de activitate poate fi sprijinit cu materialele respective, el are datoria de a le semna. În felul acesta se va grăbi valorificarea materialelor documentare. De altfel, în întregul proces de muncă al prelucrării tehnico-științifice trebuie avut în vedere scopul final, al folosirii lor pe scară tot mai largă, în slujba desăvîrșirii construirii socialismului.

COMPLETAREA DEPOZITELOR ARHIVELOR STATULUI CU MATERIALE DOCUMENTARE ÎN ANII REGIMULUI DEMOCRAT-POPULAR

SERVICIUL ARHIVELOR STATULUI REGIUNEA BRAȘOV

Marile transformări revoluționare, care au avut loc în patria noastră după 23 August 1944, s-au reflectat și în viața Arhivelor Statului. Avînd în permanență sprijinul partidului și guvernului, vechea instituție a Arhivelor, cu totul neglijată în trecut, s-a transformat în prezent într-o instituție cu conținut nou, creîndu-i-se largi posibilități de muncă.

Decretul pentru înființarea Fondului arhivistic de stat, I.I.C.M.-urile și instrucțiunile care au fost elaborate, precum și înființarea de noi regiuni și filiale, mărirea spațiului de depozitare, încadrarea de salariați în număr corespunzător, au creat condițiile necesare ca instituția să-și îndeplinească cu succes sarcinile ce i-au revenit în anii regimului democrat-popular.

Datorită conținutului nou al muncii arhiviste și condițiile create, s-a reușit într-un timp relativ scurt să se poată supraveghea întregul proces de organizare a arhivelor la organizațiile socialiste și totodată să se concentreze în depozitele Arhivelor Statului numeroase materiale importante din punct de vedere documentar. Sistemul unic de muncă introdus în activitatea arhivistică privind prelucrarea tehnico-științifică (ordonarea, inventarierea și expertizarea) a materialelor documentare, evidența centralizată etc. au făcut posibilă organizarea pe baze științifice a folosirii acestora în interesele partidului și statului, ale celor ce muncesc. Activitatea permanentă a unităților Arhivelor Statului dusă sub îndrumarea și cu sprijinul organelor de partid a avut ca rezultat organizarea pe baze științifice a muncii de arhivă la instituții, lucru necunoscut în trecut în vederea introducerii materialelor documentare deținute de acestea în circuitul științific.

La Brașov a existat o foarte veche arhivă orașenească în care s-au păstrat acte privind istoria poporului nostru. Aceasta a fost reorganizată printr-un regulament în anul 1930, dîndu-i-se denumirea de Arhivă Istorică a Municipiului Brașov, cu menirea de a satisface în primul rînd cerințele administrației comunale. În anul 1939 a luat ființă Direcția regională a Arhivelor Statului Brașov prin desființarea Arhivei Istorică. Cu toate că art. II al deciziei de înființare a acestei Direcții prevedea concentrarea tuturor fondurilor arhiviste de pe teritoriile județelor Brașov și Trei Scaune, în realitate preluările de la această dată și pînă în anul 1944 s-au redus la 3 m.l. de acte dintre anii 1901—1912 (un fragment din fondul fostei prefecturi a județului Brașov).

După anul 1944 și în special în anii Republicii Populare această unitate a luat o dezvoltare deosebită. În depozitele sale au intrat numeroase fonduri arhivistice vechi și noi, pentru depozitarea cărora s-a pus la dispoziție un local corespunzător. Față de situația din trecut, când depunerea materialelor nu avea la bază vreun criteriu științific, nefăcându-se nici o triere din punct de vedere al valorii lor istorice, astăzi completarea fondurilor Arhivelor Statului se face în mod organizat.

Organizațiile socialiste creatoare de arhivă au precizat drepturile și obligațiile lor față de arhivele proprii, care fac parte din Fondul arhivistic de stat, iar Arhivele Statului singura instituție în sarcina căreia cade administrarea tezaurului arhivistic de pe întreg teritoriul țării, pot să-și asigure o completare științifică a fondurilor arhivistice.

Completarea depozitelor Arhivelor Statului cu materiale documentare, bazată pe principiile marxist-leniniste ale cercetării istorice, se efectuează ținându-se seama de împărțirea materialelor pe epoci istorice și integritatea fondului arhivistic. Într-o etapă înaintată a muncii noastre, se va ține seama în această problemă și de integritatea complexelor de fonduri arhivistice¹⁾.

În anii regimului de democrație populară în depozitele Arhivelor Statului din Brașov au fost efectuate preluări noi care reprezintă o creștere de aproape 22 de ori mai multe fonduri decât numărul existent înainte de 1944. Aceste preluări înseamnă, de asemenea, creșterea cu cca. 320% a cantității în m.l. a materialelor documentare din depozite față de perioada anterioară anului 1944²⁾. Dar nu numărul fondurilor și cantitatea documentelor preluate au adus o înnoire esențială în conținutul depozitelor de arhivă din Brașov. Trebuie subliniat în primul rând faptul că mare parte din aceste materiale au fost preluate, ordonate, inventariate și expertizate, ceea ce a făcut ca în depozitele Arhivelor Statului să intre în majoritate documente de valoare, care pot servi cercetătorilor și pot fi folosite în scopuri variate. Pe de altă parte, pentru prima dată arhivele economice, provenite de la întreprinderile industriale, comerciale și de credit ocupă loc în depozitele Arhivelor Statului, alături de arhivele provenite de la autoritățile administrative și judecătorești.

Astfel, au intrat în depozitele arhivelor, în cantități însemnate, fonduri economico-sociale, care au stat decenii de-a rîndul ascunse în safe-urile capitaliștilor pentru slujirea intereselor înguste de clasă ale acestora și în scopul distrugerii mărturiilor documentare ale nemiloasei exploatari la care erau supuse masele de oameni ai muncii. Aceste fonduri pot fi folosite și ca izvoare directe ale documentației privind economia capitalistă.

După statistica din 1940³⁾, Brașovul ocupa locul al doilea din țară între centrele industriale în cea ce privește capitalul investit și forța motrice și locul al treilea în ceea ce privește numărul muncitorilor și valoarea producției. Așadar, s-ar fi putut ca arhivele industriale să ocupe încă de pe atunci un loc important în depozitele Arhivelor Statului din Brașov. Acest lucru n-a fost posibil în regimul burghezo-moșieresc, când legile statului apărau proprietatea privată asupra materialelor documentare, slujind în acest fel interesele claselor pe care orînduirea respectivă le apăra prin orice mijloace. Numai în anii regimului democrat-popular a avut loc completarea depo-

¹⁾ *Revista Arhivelor*, nr. 1/1961, p. 18.

²⁾ Datele sînt extrase din Registrul general de arhivă.

zitelor cu asemenea materiale documentare, prin aceasta reflectându-se noul conținut dat activității arhivistice.

Dezvoltarea pe care a luat-o industria în Brașov în anii puterii populare, prin crearea de ramuri cu totul noi, specifice industrializării socialiste, va face ca Arhivele Statului din Brașov să devină unul din centrele principale de documentație privind problemele industriei.

Dintre arhivele preluate, 10 fonduri aparțin industriei chimice, 9 industriei metalurgice și electrotehnice, 18 industriei lemnului (16 industriei de cherestea și 2 industriei mobilei și timplăriei), 9 industriei alimentare, 5 industriei textile, 3 industriei pielăriei, 3 industriei materialelor de construcție și 11 industriei artelor grafice.

Cele mai bogate și mai bine păstrate dintre aceste fonduri sînt: „Metrom“ (cuprinzînd acte din perioada 1937—1948), Fabrica de zahăr Bod (1889—1948), Fabrica de cauciuc (1927—1948), „Hidromecanica“ (fostă Frații Schiel S.A., 1909—1948), „Breiner Béla“ (fostă fabrica de vagoane Dumitru Voinea, 1920—1948), „Ancora Romină“, fabrică de cabluri (1935—1948), „Electroprecizia“ (fostă „Prerom“, 1934—1948), „Partizanul Roșu“, fabrică de postav (comasarea fostelor fabrici W. Scherg, W. Tellmann și F. Ganzert, 1878—1948), „Dezrobirea“ (comasarea fostelor fabrici de bomboane Hess și Stollwerk, 1921—1948), „Nivea“ (comasarea fostelor fabrici Chlorodont și Beiersdorf, 1922—1948), „Cicoarea“ (fostă Frank-Cafea, 1912—1948), „Aurora“-Dirste, fabrică de bere (fostă Czell, 1913—1948), „Timpuri Noi“, fabrică de piele (comasarea fostelor fabrici Frații Miess, M. Schlandt și Frații Scherg, 1898—1948), Întreprinderea pentru Exploatarea și Industrializarea lemnului (cuprinde și arhivele numeroaselor societăți particulare romîne și străine, 1866—1948) ș.a.

Deși pentru unele fonduri se păstrează acte chiar de la înființarea întreprinderilor (din 1883⁴) pentru fosta Fabrică de postav W. Scherg, din 1887 pentru Rafinăria de petrol, din 1889 pentru Fabrica de zahăr Bod, din 1892 pentru Fabrica de ciment ș.a.), totuși nici unul din fonduri nu s-a păstrat integral. Interesul capitaliștilor de a ascunde și de a nu da publicității materialele de arhivă, care oglindeau profiturile realizate, precum și distrugerile masive de materiale documentare, au lipsit munca științifică de temelul documentar al cercetărilor în multe sectoare de activitate importante.

Aceste materiale constituie totuși izvoare extrem de prețioase pentru studierea diferitelor probleme legate de economia capitalistă, cu particularitățile ei specifice regiunii Brașov, precum și de perioada de trecere spre economia socialistă, cum ar fi: pătrunderea capitalului străin în industrie; utilizarea de muncitori calificați străini și procesul de formare a minci de lucru indigene; efectele crizei economice din anii 1929—1933; arbitrajul de la Viena; ultimul război mondial; jaful imperialiștilor germani în timpul celui de-al doilea război mondial; lupta muncitorilor pentru sprijinirea măsurilor luate de puterea populară în înlăturarea urmărilor războiului și refa-

³) *Industria Romînească*, Ministerul Economiei Naționale, Buc., 1940, p. 9.

⁴) Nu anul 1823, cum se indică în publicația jubiliară *Gedenkschrift aus Anlass des 100 — jährigen Bestandes der Firma W. Scherg & C-ie in Kronstadt*, Brașov, 1923, unde din nevoia de reclamă se consideră drept an al fondării fabricii data instalării în breasla postăvarilor a lui Michael Scherg, întemeietorul firmei.

cerea industriei după 1944; organizarea muncitorilor în sindicate și crearea comitetelor de fabrică, modul în care s-a răsfrînt în industria din Brașov ajutorul dat de U.R.S.S. la refacerea economiei ruinate; felul în care muncitorii din Brașov au tradus în viață directivele și hotărârile Partidului și ale Guvernului; procesele petrecute în cadrul clasei muncitoare — sporirea numărului, creșterea calificării, îmbunătățirea situației lor materiale, creșterea nivelului cultural —; modul în care s-a răsfrînt în industria din Brașov unul din cele mai importante momente din istoria industriei noastre — actul revoluționar din 11 iunie 1948 etc.

Arhiva fostului Inspectorat de Cazane, apoi Inspectorat al Reg. X Industriale (14 m.l. acte din anii 1894—1948), completează datele furnizate de arhivele întreprinderilor cu: anchete și statistici industriale, dări de seamă asupra întreprinderilor și asupra mișcării muncitorești, tablouri de producție, tablouri cu personalul întreprinderilor, condici de accidente de muncă și ajutoare de boală, monografii etc.

O altă arhivă bogată și bine păstrată, preluată în anii regimului de democrație populară, este aceea a Camerei de Comerț și Industrie (acte și registre din anii 1860—1944) în care se oglindește viața comercială a Brașovului pe o perioadă de peste 80 de ani.

O arhivă de mare interes este arhiva Camerei Agricole (cu acte din anii 1911—1949), care reflectă experiența în domeniul agriculturii a populației din această regiune și care oferă date pentru studii comparative, pentru evidențierea superiorității și progresului agriculturii socialiste.

Pentru problemele economiei forestiere un prețios izvor de documentare îl constituie arhivele diferitelor societăți particulare (84 m.l. de arhivă din anii 1866—1948), care au jefuit zeci de ani una din principalele avuții ale regiunii Brașov; de asemenea arhiva Ocolului Silvic Zărnești (cu material documentar din anii 1889—1921).

Alte arhive cu caracter economic preluate în ultimii ani sînt: arhiva Federației meseriașilor din Brașov (acte din anii 1907—1944); Corporația meseriașilor (1922—1944); Asociația micilor meseriași din Brașov (1929—1944) ș.a.

Prin străduințele arhiviștilor, cu ocazia muncii pe teren, au fost descoperite și aduse în depozitul Arhivelor Statului, sub formă de donație, următoarele arhive de bresle: 415 acte și 7 registre din anii 1420—1922 ale breslei blănarilor; 315 acte și 15 registre din anii 1690—1935 ale breslei lăcătușilor; 90 acte și 36 registre din anii 1656—1923 ale breslei cizmarilor.

Dintre arhivele administrative preluate de Serviciul Arhivelor Statului regiunea Brașov, trebuie menționate în primul rînd arhiva Prefecturii Brașov (192 m.l. din anii 1876—1944) și arhiva Capitanatului — devenit apoi Prefectura Făgăraș (360 m.l. din anii 1614—1919), care oglesc întreaga viață economică, socială, politică, culturală a ariilor geografice care au alcătuit județele respective.

În arhiva Prefecturii Brașov se găsește un important material documentar privind mișcarea muncitorească și lupta dirză dusă de organizațiile locale ale Partidului Comunist în fruntea proletariatului împotriva regimului de exploatare și de teroare.

De asemenea, se găsesc materiale prin cercetarea cărora se pot demasca acțiunile de jaf comise în avutul țării, abuzul de putere, corupția și demagogia partidelor burghezo-moșierești ce s-au succedat în vremea regimului burghezo-moșieresc la conducerea țării.

Bogata arhivă a Prefecturii Făgăraș poate oferi cercetătorului date noi privind istoria patriei dintr-un ținut care a fost din cele mai vechi timpuri strâns legat de Țara Românească — a cărei feudă era —, care s-a bucurat de o semiautonomie administrativă și care a păstrat tradițiile românești și limba românească în cancelarie. Aici se găsesc documente privind economia forestieră, școala românească, unitățile de grăniceri din comunele românești de margine ș.a. De la harnicii și pricepuții meșteșugari în piele din Făgăraș s-au păstrat documente de breaslă.

În depozitele Serviciului Arhivelor Statului regiunea Brașov au mai intrat două importante arhive municipale: arhiva orașului Sighișoara (337 m.l. din anii 1407—1900) și arhiva orașului Dumbrăveni (120 m.l. din anii 1689—1918), cea dintâi oglindind viața unui oraș a cărui activitate de desfășura în jurul producției meșteșugărești organizate în bresle, iar cea de-a doua viața predominant comercială a unuia din centrele armenesti, cu conducere autonomă, care a întreținut permanent relații cu Moldova și Țara Românească. În arhiva Dumbrăveni se găsesc multe acte în limba armeană. Cu arhiva Sighișoarei au fost preluate și vechi documente ale breslei aurarilor, iar cu arhiva Dumbrăveni câteva documente pe pergament, reprezentând privilegiile acordate de Apafy (1689), Carol al VI-lea (1733), Maria Tereza (1748 și 1758), Iosif al II-lea (1785 și 1786), Ferdinand al V-lea (1837).

Alte arhive administrative care au îmbogățit depozitele noastre sînt: Pretura Sighișoara (1853—1861); Pretura Bran-Zărnești (1919—1944); Pretura Buzăul Ardelean (1922—1944); precum și arhivele comunale Cristian (1378—1910); Prejmer (1502—1940); Rupea (1589—1944)⁵); Rîșnov (1592—1900); Vulcan (1630—1944); Cincu (1704—1940)⁶); Sinpetru (1708—1944); Codlea (1708—1930); Ghimbav (1745—1944); Sinca Veche (1802—1944); Ohaba (1802—1915); Homorod (1819—1944); Araci (1820—1944); Ariujd (1850—1944); Vlădeni (1850—1944); Zizin (1858—1944); Tohanu Vechi (1864—1944); Tărlungeni (1886—1944); Țintari (1887—1944); Mercheașa 1891—1944); Perșani (1934—1944).

Dintre arhivele comunale — care însumează 200 m.l. — o mai bună continuitate prezintă arhivele Rupea și Rîșnov. De semnalat că cele mai vechi documente din arhivele comunale — un număr de 733 documente foarte prețioase, dintre care multe pe pergament — care fuseseră înstrăinate în perioada capitalistă, au fost redescoperite și integrate fondurilor prin stăruința arhi-
viștilor serviciului. Unele din ele provin de la regii Ungariei, Vladislav și Ludovic, altele de la voievozii Transilvaniei, Ioan Zápolya, Ștefan Báthory, Sigismund Báthory, Gheorghe Rákóczi. Unele privesc abuzurile nobililor Paul Beldi de Bodola și Ioan Forro de Haporthon împotriva locuitorilor din Prejmer, stabilirea caselor impozabile din Cristian ș.a.

⁵) Cuprinde și arhiva Scaunului Rupea.

⁶) Cuprinde și arhiva Scaunului Cincu.

Trebuie subliniat că în arhivele comunale, în special ale comunelor unde există fabrici, mine (Vulcan), se găsește material documentar privind mișcarea muncitorească și lupta Partidului Comunist în ilegalitate.

Tot de la comune au mai fost preluate 221 mitrice și registre de stare civilă din anii 1680—1950.

În depozitele noastre au intrat de asemenea, următoarele arhive de instanțe judecătorești: Tribunalul Brașov (1746—1920), fiind în curs de preluare și actele ulterioare anului 1920); Judecătoria Sighișoara (1775—1876); Judecătoria de Ocol Zărnești (1803—1944); Tribunalul Dumbrăveni (580 m.l. din anii 1808—1944); Curtea de Apel Brașov (1926—1927) ș.a. Aceste arhive, ca și arhivele Chesturii Poliției Brașov (130 m.l. din anii 1878—1944, ale Legiunii de Jandarmi (1919—1944), ale Inspectoratului de Jandarmi și ale diferitelor Posturi de Jandarmi (care nu sînt mai vechi de anul 1932), conțin bogate informații asupra celor mai importante mijloace de constrîngere ale clasei feudale și ale clasei burgheze.

Arhivele fiscale, ca Percepția Zărnești (1920—1944), Percepțiile Prejmer, Cernat, Feldioara (toate cu acte din anii 1923—1944), Agenția de încasări și plăți din Tohanul Vechi (1923—1944), Percepția Codlea (1926—1944), Percepția Intorsura Buzăului (1932—1944), Garda Financiară Brașov (1934—1944) ș.a. întregesc imaginea mijloacelor de constrîngere ale statului burghez, în special aplicate la sate.

Fondurile școlare preluate prezintă un interes istoric-documentar, avînd în vedere că mulți dintre intelectualii de vază de pe întreg cuprinsul țării și-au făcut studiile în școlile brașovene ca, de ex., poezii St. O. Iosif și Octavian Goga, scriitorii Ion Popovici-Bănățeanu și V. Demetrius, slavistul Ioan Bogdan, filologul și folcloristul Alexandru Bogdan, medicul bulgar Petre Beron ș.a. Printre cele mai importante arhive școlare sînt: Liceul A. Șaguna (cu acte din 1853—1949); Liceul Honterus (1776—1908); Liceul dr. Ioan Meșotă (1885—1948); Școala Comercială Andrei Birseanu (1869—1944); Școala Reală (1865—1923); Școala Primară Ion Popazu (1892—1948); Revizoratul Școlar (1897—1944) ș.a.

Arhivele sanitare sînt reprezentate în depozitele noastre prin: Spitalul Oftalmologic (acte din 1898—1944); Spitalul Civil (1913—1944); Dispensarul Policlinic (1919—1944); Spitalul Gh. Mirzescu Vechi (1921—1944); Spitalul Gh. Mirzescu Nou (1923—1944); Serviciile Sanitare ale Municipiului și ale Județului Brașov (1929—1944); Salvarea (1927—1946), toate preluate după anul 1944. Au mai fost achiziționate 6 documente din anii 1779—1823 privind socotelile Spitalului din Brașov și mai multe diplome de farmaciști și medici brașoveni. Au fost, de asemenea preluate arhivele Casei Asigurărilor Sociale Brașov (1932—1949) și ale Oficiului Asigurărilor Sociale Zărnești (1920—1949).

În afară de materialele provenite de la creatorii de fonduri în depozitele Serviciului Arhivelor Statului Brașov au mai fost concentrate și colecțiile de documente și manuscrise de la Biblioteca Centrală din Brașov și de la Muzeul Regional Brașov. Unele sînt colecții propriu-zise, altele fragmente de fonduri și privesc istoria economică și culturală a Brașovului între sec. al XVIII-lea—al XX-lea. Un caracter mai omogen prezintă materialele provenite de la Gremiul de comerț levantin (791 doc. din 1701—1913), de la Breasla

croitorilor (1756—1830), de la publicistul de documente Dumitru Z. Furnică (originalele documentelor publicate în cunoscutele sale lucrări privind istoria comerțului), de la Societatea pentru fondul de teatru român (sfârșitul sec. al XIX-lea—începutul sec. al XX-lea), de la Desp. „Astra” Brașov (1861—1943), Reuniunea Femeilor Române Brașov (1849—1922), Casina Română (1847—1925), Anticariatul „Ardealul” (1825—1872). Aici se mai găsesc acte ale mănăstirilor Glavaciocul (1844—1851) și Băbeni (1832—1837), acte privind veciniile (1659—1927), un registru al moșiei Poieni (1503—1862) ș.a.

Au mai intrat în depozitele noastre actele Societății de gimnastică și cîntări (1863—1933), diferite manifeste ale revoluției din 1848, un manuscris din 1680 al Letopisetului Țării Moldovei de Miron Costin ș.a.

Din trecerea în revistă a fondurilor și colecțiilor care au îmbogățit depozitele Serviciului Arhivelor Statului regiunea Brașov în anii regimului de democrație populară se desprinde în mod evident faptul că schimbarea cantitativă în conținutul acestor depozite a adus cu sine și o modificare calitativă. Pe de o parte, vechea arhivă municipală, cu material strict local, a devenit abia acum o arhivă *regională*, concentrînd materiale documentare reprezentative pentru întreaga regiune. Pe de altă parte, vechea arhivă municipală, cu material predominant feudal, și-a modificat structural conținutul, prin înglobarea materialelor documentare ale orînduirii *capitaliste* și a unor fonduri care ilustrează lupta maselor conduse de partid în prima etapă a revoluției populare.

Numeroasele materiale existente în depozitele Serviciului Arhivelor Statului regiunea Brașov au dat posibilitate cercetătorilor din țară și de peste hotare să studieze importante probleme privind relațiile romîno-bulgare, romîno-ungare, răscoala lui Rákóczi, revoluția de la 1848, mișcarea muncitorească, reprimarea libertăților cetățenești sub regimul burghez, alegerile în trecut, naționalizarea întreprinderilor, breslele și manufacturile, păstoritul, agricultura etc. Documentele au fost folosite multilateral. Unele au fost fotocopyate în scopul includerii lor în publicația Academiei R.P.R. „Documente privind Istoria Romîniei”, C. Transilvania, vol. V ș.a., altele în scopul publicării lor în cadrul colecției privind revoluția de la 1848 în Transilvania. Unele documente au fost folosite în studii publicate privind istoria teatrului, a muzicii, a picturii, a artei orfevrărești, în studii de istoria medicinei, în studii de etnografie etc. Documentele au mai fost folosite pentru lucrările de sistematizare a orașului, de restaurare a monumentelor istorice, de proiectare a hidroameliorațiilor ș.a. Ele au fost folosite de asemenea, în scopuri didactice, ale organizării de expoziții volante etc.

Pentru a veni în întîmpinarea necesității de documente, Direcția generală a Arhivelor Statului a publicat o serie de cataloage și inventare care fac cunoscut pînă departe tezaurul istoric al patriei noastre.

La publicarea acestora și-au adus contribuția și salariații Serviciului Arhivelor Statului regiunea Brașov. Astfel, au fost publicate numeroase lucrări din care amintim: „Catalogul documentelor romînești din Arhivele Statului Or. Stalin”, vol. I 1521—1799, Buc., 1955; „Catalogul documentelor grecești din Arhivele Statului Or. Stalin”, vol. I și II, Buc., 1958, „Arhiva Magistratului Or. Brașov. Inventarul actelor neinregistrate”, vol. I și II,

Buc., 1959 și 1961, „Industria textilă din Brașov și Țara Birsei“, vol. I 1413—1820, Buc., 1960.

În lumina mărețelor obiective de dezvoltare a patriei noastre stabilite de Congresul al III-lea al P.M.R., activitatea viitoare a Arhivelor Statului din țara noastră are o largă perspectivă de dezvoltare.

Tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, la Congresul al III-lea al P.M.R., arăta :
„Pășim într-o etapă nouă de dezvoltare, care deschide poporului nostru perspectiva luminoasă a victoriei depline a socialismului și trecerii treptate la comunism, cauză pentru care au luptat și s-au jertfit cei mai buni fii ai clasei muncitoare și ai întregului popor român...

Clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, strâns unite sub gloriosul steag al încercatului nostru partid, vor porni cu elan patriotic și puteri înzecite la înfăptuirea mărețelor obiective stabilite de Congres și vor obține noi victorii în dezvoltarea și înflorirea patriei noastre socialiste“⁷⁾.

Prin sprijinul acordat de Partid și Guvern, Serviciul Arhivelor Statului regiunea Brașov a putut desfășura în anii regimului de democrație populară o activitate rodnică pe linia îmbogățirii depozitelor și a folosirii documentelor. Această muncă trebuie continuată și în viitor, completarea fondurilor Arhivelor Statului trebuie să fie orientată către preluarea de fonduri arhivistice ale instituțiilor mai importante, necesare folosirii științifice și practice și nu către înmulțirea cu orice preț a numărului fondurilor fără a ține seama de valoarea lor. Se impune, de asemenea, depistarea materialelor documentare deținute de particulari pentru ca acestea să poată fi achiziționate sau primite prin donație conform legilor în vigoare. Importanța completării constă în aceea că se pot pune în circuitul științific și practic mai multe documente, se poate evita distrugerea și pierderea unor documente de valoare. Completarea ajută la organizarea din ce în ce mai largă a materialelor documentare în scopurile cerute de desăvârșirea construcției socialiste.

EL. MOISUC

⁷⁾ Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român, 20—25 iunie, 1960, Ed. Politică, Buc., 1960, p. 105.

A VII-A CONFERINȚĂ INTERNAȚIONALĂ A MESEI ROTUNDE A ARHIVELOR. MADRID, 1962

Între 28—31 mai 1962, a avut loc a Madrid a VII-a Conferință internațională a Mesei Rotunde a Arhivelor.

Conferința și-a propus dezbaterăa unor probleme importante teoretice și practice ale muncii arhivistice, în scopul găsirii unor soluții unitare în definirea noțiunilor de bază ale arhivisticii și înlăturării, pe măsura posibilităților, a unor interferențe care există în sfera de activitate a arhivelor, bibliotecilor și muzeelor.

Conferința a abordat și unele probleme cu referire la materialele documentare create în activitatea cinematografică și de radio-televiziune.

Conferința s-a bucurat de o largă participare a arhiviștilor din multe țări ale lumii și a decurs într-o atmosferă de muncă și prietenie.

La invitația Consiliului Internațional al Arhivelor, au luat parte, alături de arhiviști, reprezentanți ai unor organizații internaționale: U.N.E.S.C.O., Federația Internațională a Asociației Bibliotecilor, Federația Internațională a Documentării.

Baza discuțiilor a constituit-o Raportul general întocmit de Dl. Yves Perotin, directorul Serviciilor de Arhivă ale Senei și orașului Paris, pe baza comunicărilor primite din partea instituțiilor de arhivă din 23 de țări. Raportul a avut ca temă generală „Noțiunea de arhivă și limitele arhivisticii“.

În prima parte a Conferinței au fost luate în discuție principalele noțiuni arhivistice: arhiva, documentul arhivistic, fondul arhivistic, scopurile urmărite de arhivă și sarcinile arhivistului.

În ce privește noțiunea de „arhivă“ s-a ajuns la concluzia că prin aceasta se înțelege: a) materialele documentare create de instituții sau persoane fizice și morale în activitatea lor și păstrate în mod deliberat; b) instituția care păstrează aceste materiale documentare; c) localurile care le adăpostesc.

În legătură cu aceasta s-au mai făcut unele precizări: că arhivele comportă în mod obligatoriu o unire de mai multe fonduri; că arhivele trebuie păstrate într-un loc special și că ele pot fi constituite nu numai în activitatea administrativă ci și pe cale de colecții; că arhivele având o valoare permanentă, este necesar ca în prealabil să se facă o selecționare a materialelor documentare.

Delegația R.P.R., pornind de la principiile de bază ale arhivisticii socialiste, a pus problema sub un aspect mai larg, considerând că arhivele întrunesc totalitatea actelor sau documentelor unei instituții, oraș, țări etc. Prin Arhivele Statului se înțelege instituția care se ocupă cu păstrarea, prelucrarea tehnico-științifică și folosirea materialelor documentare din depozitele proprii și din cele ale instituțiilor creatoare de arhivă.

În legătură cu noțiunea de „fonduri arhivistice“, după cum a arătat și raportorul, formulările date sînt diferite. Citind o serie de păreri ale teoreticienilor arhivisticii burgheze, raportorul a tras concluzia că cu toate divergențele de ordin formal, care se datoresc mai ales transformărilor de sens pe care le-a suferit cuvîntul „fonds“ de origină franceză în traducerea lui în diferite alte limbi,

părerile ar concorda în esență, considerându-se în general ca fonduri totalitatea documentelor de arhivă provenite de la o instituție sau persoană dată, ceea ce ar corespunde cu etimologia cuvintului „fonds” în limba franceză.

Asemenea formulare, bazată cu exclusivitate pe principiul provenienței, nu poate satisface exigențele științifice. În felul acesta fondurile arhivistice sînt considerate izolat, în afara perioadelor istorice în care au fost create, fără legătura organică care trebuie să existe între ele corespunzător epocii istorice la care se referă și a rolului avut în societatea respectivă de instituțiile care le-au creat.

De aci a rezultat și concepția greșită în determinarea, în cazul instituțiilor, a treptei administrative unde se situează creatorul fondului; aceasta este, de exemplu, ministerul, direcția generală, direcția, serviciul, biroul.

Arhivistica socialistă, avînd la bază învățătura marxist-leninistă despre istorie, a dat teoretic și practic acestei probleme o rezolvare cu adevărat științifică. Fondurile se constituie după principiul istorismului și cel al integrității, potrivit cărora fondul reprezintă complexul de materiale documentare cu valoare științifică și practică format în mod istoric în activitatea fiecărei instituții, întreprinderi economice, organizații obștești și a unităților lor separate din punct de vedere organizatoric și operativ. De asemenea, materialele documentare rezultate din activitatea unei persoane (om politic, om de știință etc.) constituie un fond arhivistic. În raport de conținutul lor istoric, fondurile astfel constituite sînt reunite pe perioade istorice; totalitatea lor, indiferent că se găsesc la Arhivele de Stat sau la instituții, întreprinderi economice, organizații obștești, constituind Fondul arhivistic de stat.

Desigur că o asemenea definiție nu poate fi proprie arhivisticii burgheze care este fundamentată pe o concepție reacționară anti-istorică, izvorită din poziția sa de clasă.

Referitor la scopurile urmărite de arhivistică, s-a arătat în mod foarte general că aceasta ar consta din păstrarea documentelor de arhivă și înlesnirea folosirii acestora.

Această problemă ar fi necesitat o discuție mult mai largă, fiind una din laturile esențiale ale muncii arhivistice, care conturează conținutul său. Arhivistica burgheză, ca toate formele de suprastructură, fiind un instrument în mina clasei dominante, minoritare, deservește cu exclusivitate interesele acesteia. O bună parte din materialele documentare este proprietatea unor persoane juridice și fizice care dispun de ele după cum le dictează interesele lor. Materialele documentare care se găsesc în arhivele propriu-zise (ceea ce ar fi oarecum similare cu Arhivele Statului în sistemul de organizare al țărilor socialiste) sînt prelucrate și folosite, de asemenea, în limitele cerute de sprijinirea intereselor de clasă ale burheziei.

În arhivistica socialistă, unde materialele documentare sînt un bun al întregului popor, prelucrarea și folosirea lor au un caracter multilateral, aceasta decurgînd din scopurile pe care le urmărește activitatea arhivistică — de sprijinire a noii orînduiri pusă în slujba maselor largi populare. În acest sens, în țara noastră Direcția generală a Arhivelor Statului organizează activitatea arhivistică în scopul de a asigura evidența, completarea, prelucrarea, păstrarea și folosirea materialelor care prezintă importanță politică, științifică și practică create de instituții, întreprinderi economice, organizații și persoane. Pentru realizarea acestui scop, se urmărește ca munca arhivistică în întreaga rețea a Arhivelor Statului să se ducă în mod unitar, să se generalizeze metodele cele mai bune de muncă, să se popularizeze experiența înaintată din țară și străinătate. Arhivele Statului se preocupă de materialele arhivistice încă de la formarea lor la creatori reglementînd în mod unitar întregul proces de formare, arhivare și folosire a materialelor documentare.

În ce privește definirea sarcinilor arhivistului ca organ al Administrației Arhivelor, conferința a arătat că acesta adună, păstrează, prelucrează și pune în valoare materiale documentare prin întocmirea de instrumente de lucru. Potrivit sistemului de organizare a muncii arhivistice din diferitele țări, sarcinile arhivistului sînt extinse și la alte lucrări ca: munca de îndrumare și control a arhivelor administrative și munca de selecționare a materialelor documentare, munca de popularizare a cercetărilor arhivistice și întocmirea de lucrări științifice.

Sub acest aspect, sînt deosebiri foarte pronunțate între gradul de preocupare al arhivisticii burgheze și al arhivisticii socialiste; dacă pentru țările capitaliste munca de îndrumare și control, selecționarea și popularizarea materialelor documentare este discutabilă ca obligativitate a arhivistului ca organ al administrării arhivelor și sfera acestor activități este în general limitată, în țările socialiste aceste activități fac parte integrantă din munca arhivistică. Munca de îndrumare și control și munca de selecționare a materialelor documentare sînt verigi principale în activitatea arhivistică din țările socialiste.

În dezbateri, nu și-a putut găsi loc problema evidenței centralizate a materialelor documentare, întrucît în concepția arhivisticii burgheze și în sistemul său de organizare un poate fi vorba de așa ceva, neexistînd un Fond arhivistic de stat.

Mai larg dezbătută a fost problema dacă în sarcina arhivistului ca organ al administrației arhivelor intră întocmirea de lucrări științifice. O serie de țări între care Uniunea Sovietică, Ungaria etc. au răspuns afirmativ, punct de vedere împărtășit și de țara noastră; alte țări au insistat ca aceste lucrări să fie considerate în afara sarcinilor oficiale ale arhivistului ca o activitate secundară cu caracter particular.

În această primă parte a Conferinței au mai fost luate în discuție o serie de probleme privind arhivele și administrația și anume:

— Arhivele administrative (cele create și deținute de instituții) sînt de aceeași natură cu arhivele propriu-zise (Arhivele de Stat) ? ;

— Relațiile generale între Administrația Arhivelor (Arhivele de Stat) și Arhivele administrative ;

— Administrația Arhivelor și materialele documentare curente create în instituții ;

— Depozitele intermediare ;

— Trebuie întărite legăturile între Arhive și Administrație ?

În tratarea acestei probleme s-au ivit multe contradicții, determinate de concepția și practica arhivistică din diferitele țări.

Deși arhiviștii din unele țări capitaliste au fost de acord că materialele documentare create și deținute de instituții sînt de aceeași natură cu cele deținute de arhivele propriu-zise, ultimele constituindu-se din primele, cînd a fost vorba de probleme ca vechimea, selecționarea, folosirea materialelor și mai ales atribuțiunile organului administrativ care le păstrează au apărut o serie de divergențe de neînălțurat.

Reprezentanții multor țări, ca de exemplu cei ai R. F. Germane și ai Belgiei s-au pronunțat categoric împotriva vreunei apropieri între aceste două categorii de documente, considerînd că arhivele create și deținute de instituții deservesc numai nevoile acestora, în timp ce arhivele propriu-zise servesc numai scopurilor științifice.

Problema a primit o soluționare justă din partea reprezentanților Uniunii Sovietice, care potrivit concepției și practicii arhivistice socialiste au arătat că ambele categorii de arhive deservesc în egală măsură scopurilor administrative și scopurilor științifice.

Deosebirea de concepție și mai ales de rezolvare practică a apărut mult mai pregnant în ceea ce privește relațiile care există între Administrația Arhivelor și Arhivele instituțiilor.

După cum s-a semnalat și în raportul general, problema relațiilor între Administrația Arhivelor și Arhivele instituțiilor este rezolvată foarte diferit, mergînd în scară progresivă de la ignorarea totală a arhivelor instituțiilor de către Administrația Arhivelor pînă la administrarea integrală a lor.

În unele țări ca Turcia și Iran nu există nici un fel de relații între Administrația Arhivelor și Arhivele instituțiilor. Într-un număr mare de țări predarea și selecționarea materialelor documentare create de instituțiile de stat sînt supuse în principiu controlului Administrației Arhivelor, practic însă acest lucru nu se poate realiza datorită concepției care stă la baza activității arhivistice și sistemului de organizare al arhivelor.

În țările socialiste, înființarea prin lege a Fondului arhivistic de stat și încredințarea răspunderii evidenței, păstrării și folosirii acestuia unui administrator unic, Arhivele de stat asigură muncii arhivistice o largă perspectivă.

În R.P.R., de exemplu, legislația socialistă cu privire la munca arhivistică, prevede dreptul Arhivelor Statului, administrator unic al Fondului arhivistic de stat, de a determina formarea — în conformitate cu instrucțiunile sale — a materialelor arhivistice încă din stadiul inițial.

Problema depozitelor intermediare este rezolvată diferit, în general, însă în aceste depozite documentele provenind de la instituții sînt păstrate și folosite pînă la expertizare, după care actele cu valoare permanentă sînt transferate la Arhivele Statului. În unele țări ca Italia, Iran, Olanda depozitele intermediare sînt administrate de către instituțiile pe lingă care funcționează, fără nici un control din partea Arhivelor Statului. În Anglia există un depozit sub conducerea Arhivelor Statului (Public Record Office), care asigură instalația dar cheltuielile sînt suportate de instituțiile interesate, iar unele instituții își au propriile lor depozite intermediare.

În chestiunea dacă trebuie să existe relații strînse între Arhivele Statului și instituții, părerea unanimă a fost că această legătură este necesară. În țările socialiste sînt create condițiile necesare pentru asigurarea deplină a acestei legături. Din considerentele arătate mai sus, însă, această legătură este greu de realizat în țările capitaliste.

O problemă pe care Conferința și-a propus să o elucideze a fost aceea a delimitării activității arhivistice de activitatea de documentare. S-a acceptat, în general, ideea că activitatea arhivistică și activitatea de documentare nu se pot confunda, că instituțiile care se ocupă cu aceste activități trebuie să fie distincte. La un anumit nivel, însă, și arhivele îndeplinesc unele funcții de documentare. În răspunsul dat de Arhivele Statului din R.P.R. se arată în acest sens că arhivele și documentarea răspund acelorași necesități de cunoaștere; sfera documentării este mai largă decît a arhivelor, căci pe lingă materialele din arhivă, documentarea are la dispoziția sa materialele din biblioteci, muzee, precum și tehnica însăși.

În ultima parte a Conferinței s-au discutat o serie de probleme legate de raporturile existente între arhive, biblioteci și muzee, a delimitării sferei de activitate a acestor instituții și anume:

— Deosebirile fundamentale sau criteriile fac ca un material documentar să fie atribuit arhivelor, bibliotecilor sau muzeelor; care este în această privință situația colecțiilor numismatice și iconografice și problema depozitului legal pentru fotografii; discurile și depozitul legal pentru acestea; arhivele sonore ale radio-difuziunii; filmele cinematografice și arhivele audiovizuale ale televiziunii.

În privința criteriului după care un material documentar trebuie păstrat în arhive, biblioteci sau muzee, există în general, două păreri: după una „orice obiect lipsit de scriere trebuie exclus din arhive (și biblioteci) și rezervat muzeelor; după o altă părere, însă, asemenea obiecte nu trebuie excluse din arhive și din biblioteci, deși ele se deosebesc de genurile de materiale pe care acestea le au în păstrare în mod obișnuit. După alte păreri, însă, în arhive pot fi păstrate unele obiecte care nu au nimic scris pe ele cînd fac parte integrantă dintr-un dosar.

În privința colecțiilor numismatice, există un consens general ca acestea să fie păstrate în muzee. Totuși după unii, atunci cînd acestea pot ajuta la critica documentelor, se pot păstra în arhive.

Documentele iconografice au fost considerate că țin în general de domeniul muzeelor. Totuși, dacă sînt strînse legate sau constituie o anexă a unor fonduri de arhivă, sau formează ele înseși fonduri create organic, pot fi atribuite Arhivelor.

Arhivele au dreptul de a-și crea colecții iconografice în legătură cu diverse personalități sau evenimente istorice. Deși în unele țări capitaliste această chestiune este reglementată prin lege, practic nu se aplică.

Chestiunea dacă există pînă în prezent un depozit legal pentru fotografii, deși acestea sînt preluate în mod obișnuit de către arhive, odată cu fondurile din care fac parte, nu este însă rezolvată, deși în unele țări, ca Argentina, de exemplu, orice fotografie, desen, pictură este considerată ca document istoric.

În ce privește documentele sonore a existat un acord comun că ele trebuie păstrate la arhive dacă au fost produse în condițiile obișnuite formării documentelor de arhivă, iar în caz contrariu să fie date muzeelor și bibliotecilor.

Problema este rezolvată în mod diferit în funcție de legislația țării respective.

Într-o serie de țări capitaliste nu există nimic organizat pentru păstrarea filmelor cinematografice, iar în altele păstrarea este lăsată mai mult sau mai puțin inițiativei private, statul acționând ca un producător particular ce-și păstrează colecțiile proprii în institutele dependente de el.

În țările socialiste materialele documentare cinematografice fac parte integrantă din Fondul arhivistic de stat și sint supuse aceluiași reguli de păstrare și de folosire. În U.R.S.S., de exemplu, există „Fondul Filmului de Stat“, care păstrează filmele artistice, iar jurnalele, documentarele, actualitățile se depun la arhive. În țara noastră filmele se păstrează în Arhiva națională de filme și fac parte din Fondul arhivistic de stat.

Societățile de televiziune, publice sau particulare din țările capitaliste își păstrează aproape peste tot înregistrările sonore sau vizuale fără a le preda la biblioteci, arhive sau alte organe specializate. Spre deosebire de discuri, radiodifuziune și cinematografie pentru care există dispoziții aproape peste tot pentru păstrarea documentelor respective încă dinaintea celui de-al doilea război mondial; pentru televiziune, a cărei organizare este recentă, nu s-a prevăzut aproape nimic însă.

Problema documentelor audiovizuale considerându-se în epoca noastră de o deosebită importanță, conferința a adoptat hotărârea ca să se intervină pe lângă guvernele statelor pentru o reglementare de prevedere și anume :

— documentele audiovizuale produse de televiziunea de stat să fie depuse la arhive după un timp determinat, urmînd ca acestea să le selecționeze și să le păstreze pe cele care prezintă importanță pentru cercetările istorice viitoare ;

— documentele produse de televiziunea particulară să fie concentrate pe cale de cumpărare sau de depunere în depozite pe lângă o instituție publică sau particulară, care să asigure conservarea și eventuala lor selecționare.

Hotărârea se adresează țărilor capitaliste, unde concentrarea documentelor produse de televiziune întîmpină greutăți, datorită existenței proprietății private asupra lor.

După discutarea acestor chestiuni preliminare, s-au luat în dezbateră raporturile dintre arhive și biblioteci. Discuțiile s-au referit la organizare și personal, deosebirile fundamentale ce există între arhive, biblioteci și muzee și zonele particulare de interferență între activitatea arhivelor și aceea a bibliotecilor și muzeelor.

În ce privește organizarea s-a constatat că, pe plan național, arhivele și bibliotecile nu se confundă în nici o țară.

În ce privește personalul se face deosebire între personalul tehnic și personalul cu pregătire științifică. Cit privește pregătirea de bază, minimul necesar pentru arhiviști și bibliotecari îl constituie învățămîntul secundar. În multe țări pentru personalul muzeelor și bibliotecilor se cere o licență. Trecerea de la o instituție la alta a personalului de specialitate, în mod normal, este destul de rară.

Multe țări consideră ca anormală conducerea arhivelor locale de către bibliotecari sau invers, a bibliotecilor de către arhiviști. Totuși fenomenul este destul de frecvent în o serie de țări.

În ce privește deosebirile fundamentale între arhive și biblioteci, s-a luat în discuție dacă materialul arhivelor este în mod obiectiv deosebit de acela al bibliotecilor.

Plecîndu-se de la criteriul imprimării și al publicării, o serie de țări au arătat că oricare ar fi părerea în principiu, în practică, un fapt rămîne sigur : în biblioteci se păstrează în majoritate imprimate, iar în arhive piese neimprimate.

Pornind de la criteriul organicității, arhivele consideră documentele ca făcînd parte din complexe organice, în timp ce bibliotecile consideră documentele sau cărțile ca unități izolate, sau, în orice caz, individuale. Pe baza acestui din urmă criteriu, documentele izolate, aflate în biblioteci, pot fi trecute la arhive, unde însă trebuie tratate ca piese izolate, după metoda bibliotecilor și nu regrupate în serii. Punctul de vedere al delegațiilor din țările socialiste a fost că, oriunde s-ar afla, documentele de arhivă nu pot fi tratate decît după metode arhivistice.

În privința documentelor de arhive preluate de biblioteci, sau a materialelor de bibliotecă preluate de arhive se apreciază ca important numai primul aspect, întrucît nu pot exista dificultăți dacă arhivele achiziționează cărți pentru bibliotecile lor documentare. Unii delegați au fost de părere că intrarea cărților rare în arhive este legitimă numai atunci cînd acestea fac parte integrantă dintr-un fond

vărsat la arhive, cînd în localitatea unde se află depozitul de arhivă nu există o bibliotecă cu caracter în suficientă măsură științific și dacă o astfel de bibliotecă se dezinteresează de asemenea cărți.

A existat un acord unanim asupra admeririi principiului schimburilor între biblioteci și arhive. Astfel de schimburi sînt destul de frecvente și sînt reglementate pe cale legală sau prin înțelegeri locale între biblioteci și arhive.

Majoritatea delegaților au arătat necesitatea unei biblioteci administrative pe lângă arhive, deși unele răspunsuri au fost într-un fel sau altul împotriva acestora.

În ce privește presa, bibliotecile sînt considerate practic peste tot, de drept sau de fapt, ca avînd datoria de a face colecții integrale, cel puțin la nivelul central și național. În unele țări acest rol este recunoscut și arhivelor pentru unele ziare și reviste, mai ales pentru cele locale. În Cehoslovacia, arhivele au în această privință un fel de depozit legal.

Ca rezultat al discuțiilor purtate cu privire la activitatea arhivelor și bibliotecilor și a zonelor de interferență a acestora, conferința a luat hotărîrea ca să se propună Federației Internaționale a Asociației Bibliotecarilor să constituie sub egida U.N.E.S.C.O. un colectiv de lucru care să examineze posibilitatea determinării criteriilor pe baza cărora să se stabilească în viitor o politică comună în acest domeniu.

O altă problemă dezbătută au fost relațiile dintre arhive și muzee. Planul dezbaterilor a fost același ca și pentru raporturile dintre arhive și biblioteci, adică organizare și personal, deosebiri fundamentale între arhive și muzee, zone de interferențe generale și particulare între activitățile celor două genuri de instituții culturale.

La primul punct — organizare și personal — s-a constatat că între arhive și muzee există mult mai multă deosebire, că aceste instituții sînt mult mai separate decît arhivele și bibliotecile. Totuși există în numeroase țări, mai ales pe plan local, cazuri de confuzie, de lipsă a unei delimitări precise: conservatorii de muzee răspund și de arhive și invers. De asemenea există — destul de rar — și situația ca arhivistii să fie în funcție în muzee pentru colecțiile arhivistice ale acestora și pentru colecțiile muzeistice.

La al doilea punct — deosebiri fundamentale — a existat un consens general că metodologia arhivelor diferă radical de aceea a muzeelor, cel puțin în ceea ce privește proveniența obiectelor, modul de a le păstra și cataloga.

Sub acest aspect s-a arătat că, spre deosebire de arhive, muzeele constau în special din colecții care nu s-au format organic; obiectele de muzeu, cu o proveniență și un trecut diferit, sînt reunite după afinități metodice sau chiar juxtapuse și că obiectul arhivelor îl constituie documentele, al muzeelor, obiectele.

Se întîlnesc însă dese cazuri cînd documente se păstrează în muzee sau invers, piese de muzeu în arhive. În Anglia se consideră normal ca documente legate de fonduri muzeistice să le urmeze pe acestea și invers, unele obiecte să urmeze documentele. În U.R.S.S. unele fonduri personale conțin și obiecte, iar fondurile și documentele păstrate provizoriu în muzee sînt controlate de arhive, chiar și marile „arhive-muzee” (Gorki, Mendeleev etc.), create prin hotărîri speciale.

Există și schimburi între muzee și arhive, folosindu-se diferite metode: trimiteri, retribuiri sau transferuri pe cale legală sau prin acorduri intervenite între muzee și biblioteci, autorizație ministerială sau interministerială, simplu schimb între arhive și muzee.

În ce privește piesele corp delict, anexate la o procedură judiciară, sau cele confiscate de autoritățile polițienești sau vamale, din răspunsurile primite și discuții nu s-a putut degaja un principiu sau o practică comună. Se propune totuși o schemă care ține seama de experiență și de observațiile unora sau altora.

Pentru piesele corp-delict, oricare ar fi ele după epuizarea oricărei proceduri de restituire, acestea ar trebui să fie predate arhivelor, ca fiind anexe ale dosarelor necesare înțelegerii lor și făcînd parte integrantă din fonduri.

A VII-a Conferință Internațională a Masei Rotunde a Arhivelor a avut un program vast de discuții atît cu privire la problemele teoretice cît și practice ale activității arhivistice.

Schimbul de păreri a avut un caracter instructiv pentru toate delegațiile participante și prin concluziile trase, s-a adus o însemnată contribuție la elucidarea unor probleme de metodologie.

Prin hotărârile luate, Conferința a deschis calea reglementării unor aspecte practice și înlăturarea unor greutăți întâmpinate în activitatea arhivistică din unele țări.

În activitatea arhivistică din țările capitaliste vor mai exista și în viitor deficiențe de ordin teoretic și practic, întrucât în condițiile orînduirii capitaliste munca arhivistică nu se poate desfășura potrivit unor concepții științifice înaintate. De pe pozițiile înguste ale ideologiei burgheze, ea va continua să rămână la un nivel teoretic retrograd, la metode de muncă meșteșugărești. Scopul fiind apărarea intereselor de clasă ale burgheziei, ea va continua să slujească falsificării istoriei în favoarea acesteia, să ascundă maselor populare activitatea acestora de exploatare și înrobire a oamenilor muncii.

Pentru arhivistica socialistă problema se pune cu totul altfel. Fundamentată pe învățătura marxist-leninistă, arhivistica socialistă a primit un conținut nou, științific, o formă superioară de organizare și își îndeplinește cu succes într-un proces continuu de dezvoltare sarcina importantă de a sluji construcției noii orînduii din care a dispărut exploatarea omului de către om.

În opoziție cu caracterul anarhic, orbital al arhivisticii burgheze, arhivistica socialistă se dezvoltă planificat, pe bază de norme unice, elaborate de fiecare stat socialist potrivit specificului activității arhivistice proprii izvorâte însă din aceleași principii științifice ale concepției marxist-leniniste despre istorie, din aceleași țeluri nobile de sprijinire a intereselor oamenilor muncii din propria țară și a clasei muncitoare de pretutindeni.

Arhivistica socialistă are în vedere păstrarea, prelucrarea și folosirea tuturor materialelor documentare care reflectă lupta oamenilor muncii pentru libertate socială și politică. Ea se ghidează după principiul că adevărații făuritori ai istoriei sînt creatorii bunurilor materiale, că orice material care atestă activitatea acestora este valoros pentru documentarea istorică.

Militînd pentru înfăptuirea socialismului și a comunismului, arhivistica socialistă are un rol activ în construcția de stat. Ea se preocupă nu numai de materiale documentare create în trecut, dar în cea mai mare măsură de cele contemporane, care sînt valorificate în scopul construirii noii societăți.

A VII-a Conferință a Mesei Rotunde a Arhivelor a fost de un folos real pentru activitatea arhivistică internațională. Cu această ocazie s-au dezbătut probleme diferite, s-a făcut un pas înainte în uniformizarea terminologiei și au fost luate unele hotărâri utile pentru îmbunătățirea situației grele în care se găsește munca arhivistică în unele țări capitaliste.

Conferința și-a adus contribuția la stringerea legăturilor dintre arhiviștii diferitelor țări.

Cea de-a VIII-a Conferință a Mesei Rotunde a Arhivelor s-a hotărît să se țină în 1963 la Budapesta, avînd ca problemă principală pe ordinea de zi Arhivele agricole, problemă de o deosebită actualitate pentru toate țările.

FL. BOERAS

INTILNIRILE REDACȚIEI REVISTEI ARHIVELOR CU CITITORII

În perioada construirii socialismului și a trecerii treptate la comunism, frontul ideologic capătă o importanță deosebită.

Îndeplinirea cu succes a sarcinilor muncii ideologice cere — așa cum se subliniază în documentele celui de al III-lea Congres al partidului — promovarea cu consecvență a principiului partinității, intransigență față de ori ce manifestare a influențelor ideologiei străine, combaterea obiectivismului burghez.

În această muncă, partidul folosește mijloace multiple. Unul din acestea este presa — armă eficientă în lupta dusă de întregul popor, sub conducerea partidului, pentru înflorirea socialistă a patriei și creșterea bunăstării celor ce muncesc.

Ziarele și revistele sînt principalul instrument al partidului în răspîndirea ideilor marxism-leninismului. Acestea militează pentru cunoașterea temeinică de către oamenii muncii a politicii partidului, combat cu fermitate concepțiile înapoiate, influențele ideologiei și moralei burgheze.

Alături de celelalte publicații de specialitate din țară, „Revista Arhivelor“, organul de presă arhivistic din țara noastră a militat pentru educarea comunistă a lucrătorilor din arhive, a maselor largi de cititori, a combătut de pe pozițiile înaintate ale învățaturii marxist-leniniste tezele antiștiințifice ale ideologiei burgheze, a contribuit la dezvoltarea arhivisticii românești, a cercetării științifice, s-a ocupat în mare măsură de rezolvarea problemelor legate de îndeplinirea sarcinilor Direcției generale a Arhivelor Statului.

Partidul cere presei comuniste să caute în permanență noi metode de sporire a eficacității ei, să aleagă din diversitatea problemelor ceea ce este nou, înaintat, să interpreteze fenomenele de pe pozițiile partidului, pentru a sluji, cu mai multă operativitate, interesele poporului muncitor, pentru a-și ridica necontenit conștiința ideologică.

O importanță deosebită pentru îmbunătățirea calității „Revistei Arhivelor“, pentru adoptarea unei tematici care să răspundă tot mai mult cerințelor vieții, o au consfăturirile cu cititorii. Consfăturirile duc la creșterea eficacității materialelor publicate și la evidențierea lipsurilor ce trebuie lichidate. Tocmai în vederea atingerii acestui scop, redacția „Revistei Arhivelor“ a continuat anul acesta să organizeze consfătuiri cu cititorii în regiunile Banat și Oltenia.

Cititorii și colaboratorii din aceste regiuni au discutat cu competență o serie de probleme legate de orientarea revistei, de tratarea și interpretarea fenomenelor social-istorice, scoțînd în evidență părțile pozitive precum și lipsurile existente în această privință.

După cum se știe, „Revista Arhivelor“, ca publicație de specialitate, are ca obiective principale sprijinirea cercetării științifice din diferite domenii, și mai ales a cercetării istorice privind mișcarea muncitorească și istoria patriei, scoaterea la lumină a documentelor care pot servi practic în opera de desăvîrșire a construcției socialiste, generalizarea experienței arhivistice din țara noastră.

În mare măsură, revista a reușit să trateze în paginile sale asemenea probleme. S-a acordat un spațiu corespunzător publicării de documente privitoare la

mișcarea muncitorească din țara noastră și la activitatea Partidului Comunist din România. Revista s-a legat tot mai strâns de problemele politicii partidului, de unele obiective importante ale construcției socialiste. Numărul 1/1961 a fost închinat în întregime celei de a 40-a aniversări a partidului, iar numărul 2/1961 a fost orientat spre probleme de practică și teorie arhivistice.

În revistă au început să apară, deocamdată într-o mică măsură, după cum au făcut observația unii colaboratori și cercetători pe tărîm economic, materiale cu caracter economic care să vină în sprijinul lucrătorilor din economia națională, din producție, cunoscut fiind faptul că Arhivele Statului dețin importante fonduri economice, insuficient cercetate sau complet necunoscute sectoarelor cărora le-ar putea aduce un prețios ajutor în activitate.

Revista a acordat spațiu corespunzător tratării unor evenimente importante ale vieții politice și sociale, aducîndu-și contribuția la cunoașterea temeinică de către lucrătorii din Arhive a rolului important pe care îl au arhivele în socialism, îndrumîndu-i să acorde o atenție sporită prelucrării tehnico-științifice, în primul rînd a acelor materiale documentare care pot sprijini diferite sectoare ale economiei naționale.

Cu toate aceste succese, organul de presă al Direcției generale a Arhivelor Statului — „Revista Arhivelor“, mai are lacune serioase care se reflectă în tematică, în conținut, cît și în forma de prezentare grafică.

Cititorii au relevat faptul că planul tematic al unor numere de revistă nu oglindește cu destulă convingere probleme de actualitate în diverse domenii de cercetare științifică: istorie, filozofie, economie, medicină, literatură și artă etc. Problemele actuale ale muncii arhivistice nu sînt tratate suficient, nu se generalizează la timp experiența înaintată.

Atît cititorii cît și colaboratorii au subliniat faptul că în apariția revistei — și mai ales în nr. 2/1961 și nr. 1/1962 — s-a făcut simțită lipsa unei orientări ferme spre problemele majore ale revoluției culturale din țara noastră, spre obiectivele principale ale dezvoltării economiei naționale, prevăzute în documentele de partid pentru etapa desăvîrșirii construcției socialiste. Au fost publicate materiale referitoare la teme de mai mică importanță, pierzîndu-se din vedere esențialul.

Mulți participanți la consfătuiri au criticat comitetul de redacție, personalul redacțional că n-au dat dovadă de suficientă exigență în aprecierea unor articole. Așa a fost posibil ca în revistă să apară încă unele articole cu un conținut ideologic scăzut, care au tratat fenomenele îngust, simplist, făcînd o relatare obiectivistă a unor fapte istorice.

În alte cazuri, articolele au analizat cu insuficientă combativitate trăsăturile antiștiințifice ale ideologiei burgheze, fără a lua poziție fermă de pe pozițiile materialismului istoric.

O problemă care a revenit în discuții, ca și la consfăturile anterioare de altfel, a fost că redacția nu s-a îngrijit totdeauna să publice articole cu caracter practic, util, care să aibă o legătură trainică cu viața, cu necesitățile imediate ale diferitelor sectoare de activitate.

Cei care au luat cuvîntul și au vorbit despre această problemă au subliniat că dacă autorii ar fi fost mai bine îndrumați de către redacție asupra temei pe care o aveau de tratat, dacă erau ajutați mai îndeaproape în tratarea și rezolvarea problemelor de conținut, atunci calitatea articolelor ar fi fost mult mai bună și s-ar fi putut realiza și acea unitate interioară care mai lipsește încă majorității articolelor.

De aici rezultă necesitatea intensificării legăturilor redactorilor cu terenul, stabilirea unui contact mai strîns cu cercetătorii și chiar cu arhiviștii, care urmează să scrie articole pe o temă sau alta.

Cititorii și colaboratorii sînt cei care, în mare măsură, contribuie la buna apariție a revistei, la orientarea ei spre nevoile practice ale vieții, la îmbunătățirea conținutului și a ținutei grafice. Iată de ce, în viitor, redacția trebuie să organizeze cît mai multe consfătuiri, să se consulte cu cititorii și colaboratorii într-o serie de probleme pentru a înlesni în felul acesta oglindirea în paginile revistei a schimbărilor ce se petrec în viață, în nivelul de trai al oamenilor muncii din țara noastră. De asemenea, este necesar ca revista să generalizeze experiența muncii de arhivă în prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare.

Vorbind despre profilul revistei, unii participanți la consfătuiri au remarcat faptul că acesta este mai bine conturat. Revista a acordat un spațiu mai mare publicării de documente și comunicări din istoria partidului și a patriei, materiale privind dezvoltarea arhivisticii noastre socialiste, documente care să slujească propaganda de partid și de stat.

În mai mică măsură s-a achitat revista de sarcina de a publica studii de istorie bazate pe materiale de arhivă, documente din lupta partidului nostru, informații ample privitoare la documentele mai vechi și mai noi, de o deosebită importanță, existente în Fondul arhivistic de stat.

Cititorii au cerut ca sfera de activitate a revistei să se lărgescă, să se publice în paginile revistei studii de sinteză bazate pe materiale documentare privind industrializarea socialistă a țării, transformarea socialistă a agriculturii, înfăptuirea revoluției culturale etc., precum și aspecte legate de munca și viața oamenilor muncii, fără a se pierde însă din vedere faptul că revista are ca scop principal abordarea problemelor de teorie și practică arhivistică de care depinde ridicarea pe o treaptă superioară a acestei munci. Pe lângă problemele de bază, în revistă trebuie să se recenzeze și să se prezinte o serie de colecții de documente care cuprind informații utile asupra cercetărilor ce se desfășoară în diferite sectoare de activitate în țara noastră și în țările prietene.

Păstrându-și profilul, revista trebuie să cuprindă, de asemenea, o serie de aspecte din domeniul istoriei artei, a medicinei, a muzicii, din literatură și folclor, filozofie etc. care să fie prezentate în mod critic, într-un limbaj viu, interpretate și comentate de pe pozițiile învățaturii marxist-leniniste. Prin aceasta, revista va contribui mai bine la sprijinirea activității cercetătorilor, la educarea oamenilor muncii, le va stimula și mai mult interesul pentru cultură. De asemenea, revista poate veni în sprijinul îmbogățirii cunoștințelor și a educării comuniste a elevilor și studenților publicând documente, fotocopii, clișee, care oglindesc lupta clasei muncitoare, sub conducerea partidului, pentru un viitor fericit.

Unii participanți la consfătuirile amintite au semnalat o serie de lipsuri vizibile și în ceea ce privește forma de prezentare și aspectul grafic al revistei. Mai ales în numărul 1/1962 s-au strecurat o serie de greșeli de tipar, ortografie, punctuație, lucru de neîngăduit pentru orice publicație.

În vederea lichidării acestor lipsuri, redacția va trebui să ia o serie de măsuri de ordin organizatoric, pentru a asigura ca numerele următoare să apară fără greșeli de ortografie, cu clișee și documente care să corespundă pe deplin normelor de tehnică grafică.

Propunerile și sugestiile cititorilor și colaboratorilor, făcute din dorința de a contribui efectiv la îmbunătățirea calității revistei, au fost numeroase, bine gândite.

Pentru lichidarea lipsurilor se impune o mai mare preocupare din partea membrilor comitetului de redacție pentru problemele de conținut al articolelor și pentru organizarea mai temeinică a muncii de redacție.

„Revista Arhivelor“ are de rezolvat o serie de probleme importante în perioada ce urmează. Ea va trebui să răspundă mai concret la îndeplinirea sarcinilor trasate de partid frontului ideologic și cultural la Congresul al III-lea și la plenarele ce au avut loc după acest eveniment de mare importanță în viața poporului nostru.

Revistei îi revine sarcina de cinstă ca, prin articole și documente existente în arhive, unele încă necunoscute cercetătorilor, să aducă o contribuție activă la elucidarea problemelor privitoare la trecutul glorios de luptă a partidului, la întocmirea istoriei partidului și a patriei.

În vederea realizării acestor sarcini, redacția va atrage un număr mai mare de tineri arhiviști care să elaboreze articole privind diferite aspecte din munca lor; va ține o legătură mai strânsă cu colaboratorii interni și externi și le va da îndrumări efective în munca de elaborare a articolelor; va antrena mai larg lucrătorii din arhive dintr-o serie de regiuni, în evidențierea și publicarea celor mai prețioase documente. De asemenea, comitetul de redacție va urmări mai îndeaproape eficacitatea revistei, va ajuta ca abonamentele să pătrundă mai ales la cei care sînt direct interesați în citirea revistei.

Comitetul de redacție al „Revistei Arhivelor“ este animat de hotărîrea de a lichida lipsurile semnalate, de a lupta permanent pentru ridicarea publicației pe treapta cerută de sarcinile ce-i revin. Planul tematic va fi mai mult axat pe obiec-

tivele cuprinse în documentele celui de al III-lea Congres al partidului, lucru ce va permite revistei să contribuie cu mai multă eficiență la îndeplinirea sarcinilor Direcției generale a Arhivelor Statului. Membrii comitetului de redacție, personalul redacțional se vor îngriji mai mult de ridicarea continuă a calității articolelor, de îmbunătățirea formei de prezentare grafică, de difuzarea revistei etc.

Comitetul de redacție mulțumește și pe această cale cititorilor și colaboratorilor pentru contribuția adusă și pentru grija pe care au dovedit-o față de nivelul calitativ al revistei, pentru interesul manifestat față de buna ei apariție și este convins că această grijă și sprijin vor avea rezultate pozitive, concretizate în primul rând în creșterea permanentă a calității materialelor publicate.

P. PALIU

Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.
nr. 2—4, an. VIII, „Ed. Scînteia“, 1962

Revista „Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.“ tratează cu regularitate o serie de probleme majore din activitatea ideologică, politică și culturală, care se desfășoară în țara noastră. Activitatea multilaterală a revistei, preocuparea ei permanentă de a contribui la educarea comunistă a oamenilor muncii, își găsește expresia în bogatul conținut de idei al materialelor publicate pe baza sarcinilor pe care partidul le pune în fața cercetătorilor chemați să dea răspuns problemelor esențiale, care prezintă o mare importanță pentru istoria partidului și a patriei noastre, pentru mărirea operă de desăvîrșire a construirii socialismului și trecerea treptată la comunism.

Tratarea în revistă a problemelor istoriei mișcării muncitorești din patria noastră îi ajută pe oamenii muncii să cunoască istoria luptelor neînfricate ale partidului pentru un viitor fericit. Numerele pe care le vom prezenta, 2, 3 și 4 sînt închinată unor evenimente deosebite: Aniversarea a 40 de ani de la crearea Uniunii Tineretului Comunist, Victoria socialismului în agricultură și Insurecția armată de la 23 August 1944.

Numărul 2/1962 al revistei cuprinde materiale referitoare la împlinirea a 40 de ani de la înființarea de către P.C.R. a Uniunii Tineretului Comunist, organizația revoluționară a tineretului din țara noastră.

În introducere este publicată cuvîntarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej la adunarea festivă a tineretului

din capitală cu prilejul celei de-a 40-a aniversări a creării Uniunii Tineretului Comunist din România.

În cuvîntare, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej subliniază printre altele: *„minunatul nostru tineret a participat cu elan la lupta poporului pentru libertate și progres social, a adus o mare contribuție la toate bătăliile duse de partid, de clasa muncitoare din România, la înfăptuirea tuturor victoriilor noastre...*

...Infruntînd teroarea și inchisorile regimului burghezo-moșierești, dăruindu-se cu trup și suflet cauzei poporului muncitor, sacrificîndu-și viața, mulți tineri comuniști au intrat pentru totdeauna, prin faptele lor, în istoria eroică a luptei revoluționare din țara noastră. La chemarea partidului tineretului a participat cu bărbăție, împreună cu masele largi ale poporului, la înfăptuirea actului istoric de la 23 August, care a eliberat pămîntul patriei de sub jugul fascist: mii și mii de tineri au luptat în rîndurile forțelor patriotice și ale armatei pentru victoria finală asupra fascismului“.

După ce a evocat lupta revoluționară a tineretului sub conducerea partidului și a evidențiat creșterea maturității ideologice și politice a U.T.M., continuatorul tradițiilor revoluționare de luptă ale Uniunii Tineretului Comunist, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej și-a exprimat convingerea că tineretul va înscrie noi și noi pagini în lupta dusă alături de întregul popor pentru desăvîrșirea construirii socialismului.

Articolele din acest număr oglindesc spiritul revoluționar al tineretului de

acum patru decenii, lupta lui neînfricată, sub conducerea P.C.R., împotriva regimului burghezo-moșieresc, contribuția adusă la crearea Frontului unic, participarea lui la însurecția armată de la 23 August și la refacerea economiei țării distrusă de război.

În editorialul intitulat la: „40 de ani de luptă a tineretului revoluționar sub steagul partidului marxist-leninist“ se subliniază importanța creării P.C.R., în mai 1921, pentru întreaga mișcare revoluționară din țara noastră. La scurtă vreme după crearea sa, partidul comunist a făcut organizația marxist-leninistă de tineret, care a fost ajutorul și rezerva de nădejde a partidului în lupta pentru mobilizarea maselor de tineret la lupta pentru înlăturarea regimului burghezo-moșieresc.

Constituirea, în martie 1922, a Organizației Tineretului Comunist a însemnat ridicarea pe o treaptă nouă a luptei tineretului muncitor, în cadrul mișcării muncitorești, împotriva exploatării, pentru satisfacerea revendicărilor economice și politice ale maselor exploatare. Încă din primii ani de existență, sub conducerea partidului comunist, organizația revoluționară de tineret a mobilizat tineretul la acțiunile greviste, s-a încadrat în lupta partidului comunist pentru unitatea clasei muncitoare, a militat pentru realizarea frontului unic cu organizațiile social-democrate de tineret. Uniunea Tineretului Comunist a mobilizat tinerii la acțiunile greviste organizate de P.C.R. în București, Valea Prahovei, Valea Jiului etc., pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă. În întreprinderi U.T.C. a condus lupta tinerilor lucrători și ucenici pentru salariu egal la muncă egală, împotriva corvezilor, a bătăii, a amenziilor. La sațe, tinerii au fost îndrumați să lupte împotriva exploatării și asuprii la care erau supuși de către moșieri și chiburi.

În mod deosebit se remarcă importanța aplicării în viața organizației de tineret a hotărârilor Congresului al V-lea al P.C.R. (decembrie 1931) prin: participarea Uniunii Tineretului Comunist la desfășurarea eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933 și curajul cu care martorii din rîndurile tineretului au apărut pe tovarășul Gheorghie Gheorghiu-Dej și pe ceilalți luptători ceferiști de pe banca acuzării. La Grivița, în Valea Prahovei și peste tot

unde muncitorii s-au ridicat la luptă, tineretul s-a aflat alături de vîrstnici.

Luptele muncitorilor ceferiști și petroliști din 1933 au avut un rol hotărîtor în întărirea activității organizației comuniste de tineret, în călirea ei în lupta de clasă și în ridicarea unor cadre noi atașate cauzei revoluționare a clasei muncitoare. „Marile lupte din februarie ale muncitorilor ceferiști și petroliști — se arată în rezoluția ședinței plenare a C.C. al P.C.R. din iulie 1933 — la care tineretul muncitor a luat parte activă, dovedind un eroism și curaj demne de tinăra gardă a proletariatului revoluționar, au scos în evidență rolul crescut al U.T.C., influența sa sporită asupra unei părți însemnate a detașamentelor celor mai de frunte ale tineretului proletar român, au arătat că U.T.C. a devenit un ajutor al partidului în lupta sa pentru cucerirea majorității clasei muncitoare“.

În anii fascizării țării și ai pregătirii participării României la războiul imperialist, în presa sa: „*Tinărul Leninist*“, „*Brazda*“, „*Studentul Român*“ etc. Uniunea Tineretului Comunist a demascat politica de fascizare a țării și a militat pentru apărarea drepturilor și libertăților maselor de tineri muncitori din România.

În decursul activității sale, U.T.C. a militat pentru un larg front al tinerei generații, pentru colaborarea cu organizațiile social-democrate, a creat o serie de organizații democratice ale tineretului, în care U.T.C.-ul avea rolul principal.

Se pot da numeroase exemple cu privire la lupta hotărîită a tineretului pentru o viață mai bună, pentru libertate.

Tinerii se împotriveau încorporării în război nevrînd să meargă la moarte pentru o cauză străină tineretului și năzuințelor poporului român. Mulți dintre ei și-au dat viața luptînd împotriva dictaturii fasciste: au căzut eroic tinerii comuniști ca Vasile Tudose, secretar al C.C. al U.T.C., Lazăr Grumberg, Bernath Andrei și alți luptători antifasciști.

În ultima parte, editorialul subliniază importanța participării tineretului la lupta pentru eliberarea țării de sub jugul fascist, pentru înfrîngerea Germaniei hitleriste, la înfăptuirea actului de la 23 August, la instaurarea regimului democrat-popular, la înfăp-

tuirea pe cale revoluționară a reformei agrare, la lupta pentru refacerea economică a țării etc.

Tineretul și-a adus contribuția sa la îndeplinirea primelor planuri anuale și a planurilor cincinale, la punerea în funcție a numeroase obiective industriale. Zeci de mii de tineri au muncit pe șantierele Agnita-Botorca, Salva-Vișeu, Bumbăști-Livezeni etc.

În încheiere editorialul arată care sînt sarcinile ce revin tineretului în îndeplinirea marilor obiective stabilite de partid în domeniul dezvoltării industriei socialiste, în creșterea continuă a producției agriculturii socialiste, în întărirea economico-organizatorică a gospodăriilor agricole colective, în dezvoltarea avutului lor obștesc.

În numărul revistei de care ne ocupăm sînt publicate documente ale organizației U.T.C.: moțiuni, comunicate, apeluri, articole, rapoarte ce reflectă activitatea revoluționară desfășurată de tineret. Aceste documente constituie importante izvoare istorice, mănturii ale luptei revoluționare desfășurate de tineret sub îndrumarea și conducerea Partidului Comunist din România.

În articolul „Activitatea U.T.C. pentru realizarea Frontului unic al tineretului muncitoresc în perioada imediat următoare luptelor din ianuarie-februarie 1933”, Gh. Unc și A. Simion ne prezintă activitatea desfășurată de Uniunea Tineretului Comunist sub conducerea partidului în vederea făuririi Frontului unic de luptă al tineretului în cadrul luptei generale a clasei muncitoare.

Aplicînd în viață politica partidului comunist pentru încheierea Frontului unic muncitoresc, Uniunea Tineretului Comunist a făcut propuneri de nenumărate ori conducătorilor organizațiilor social-democrate de tineret, reușind la începutul anului 1935 să obțină adărea Secțiunii social-democrate de tineret din București la Frontul unic propus de Secțiunea U.T.C.

Autorii scot în evidență faptul că lupta Uniunii Tineretului Comunist pentru Front unic s-a desfășurat prin mobilizarea tinerilor la diverse greve, manifestații de 1 Mai etc. prin adoptarea unor lozinci ce corespundeau nevoilor zilnice ale tineretului: mărirea salariilor, interzicerea amenzilor, ziua de lucru de 8 ore, reprimirea la lucru după terminarea stagiului militar, îmbunătă-

țirea condițiilor pentru învățarea meseriei etc.

Articolul subliniază importanța metodelor folosite de C.C. al U.T.C., în condițiile muncii ilegale, pentru crearea Frontului unic muncitoresc, prin ținerea ședințelor de celulă, prin atragerea cit mai multor tineri organizați sau neorganizați la lupta revoluționară ș.a.

În ceea ce privește activitatea desfășurată pentru crearea Frontului unic muncitoresc, autorii arată că U.T.C. a avut și o serie de lipsuri și greșeli în unele perioade ca: sectarismul, avangardismul, nesuficiența popularizare a însemnătății Frontului unic în rîndurile maselor de tineri, o slabă mobilizare a maselor de tineri muncitori pentru a demonstra în fața sediilor social-democrate cînd delegația U.T.C. făcea propuneri de Front unic etc.

O mare însemnătate pentru activitatea partidului în lupta pentru crearea Frontului unic muncitoresc și a Frontului popular antifascist au avut-o hotărîrile Congresului al VII-lea al Internaționalei Comuniste, care a cerut intensificarea activității pentru stringerea în jurul proletariatului a tuturor păturilor și categoriilor sociale interesate în apărarea păcii și independenței naționale.

Frontul unic muncitoresc, rod al eforturilor îndelungate ale comunistilor, îmfăptuit la 1 mai 1944, în plin război și regim de dictatură militară-fascistă, a ajutat partidul să-și îndeplinească cu succes rolul de forță conducătoare în lupta pentru răsturnarea dictaturii militarofasciste, pentru scoaterea României din criminalul război antisovietic, pentru instaurarea regimului democrat-popular.

Deosebit de important este articolul publicat de C. Mocanu intitulat: „Activitatea antifascistă a studenților din România desfășurată sub îndrumarea partidului comunist, în anii 1933—1937”.

În acest articol autorul scoate în evidență lupta uteciștilor, sub conducerea partidului, în rîndul studenților progresiști pentru mobilizarea lor la lupta împotriva politicii claselor dominante, împotriva fascizării țării, la lupta pentru apărarea învățămîntului universitar. În rîndurile studenților, ale căror condiții de învățatură și de existență s-au înrăutățit, pătrundea ideologia revoluționară a proletariatului, a partidului comunist.

O problemă importantă analizată în articol este închegarea Frontului studențesc democrat, în București, la începutul anului 1933, avînd chiar și un organ de presă, „*Studentul român*”, care a devenit o tribună a luptei democratice antifasciste a studenților din România. Articolele publicate în acest periodic arătau situația economică și politică grea a studenților și-i chemau să se organizeze mai bine, să dezvolte mișcarea antifascistă. Autorul reliefează, de asemenea, activitatea U.T.C.-ului pentru crearea organizațiilor Frontului studențesc democrat în toate centrele universitare (București, Iași, Cluj).

În ultima parte a articolului se subliniază importanța acțiunilor Frontului studențesc democrat care a izbutit să organizeze, sub îndrumarea comuniștilor, noi acțiuni antifasciste, a inițiat acțiuni anti-războinice alături de tineretul muncitoresc și a obținut satisfacerea unor însemnate revendicări ale studențimii. Activitatea desfășurată de studenți și lupta Frontului studențesc democrat împotriva fascismului au fost apreciate în mod pozitiv de către partid.

Folosind un bogat material documentar, atât din presă cît și din arhivă, V. Birza și C. Bărbulescu, în articolul: „Participarea tineretului patriotic, în frunte cu uteciștii, la lupta pentru înfăptuirea insurecției armate și sprijinirea războiului antihitlerist”, redau lupta maselor populare și a tineretului, condus de partidul comunist, pentru răsturnarea oligicii antonesciene și pentru înfăptuirea insurecției armate.

În prima parte a lucrării, autorii ne înfățișează lupta maselor populare pentru doborîrea dictaturii militare-fasciste, pentru întoarcerea armelor împotriva fascismului. Tinerii sînt alături de vîrstnici, participînd la difuzarea manifestelor, la întreaga luptă ce se desfășoară sub conducerea partidului pentru victoria insurecției armate și apoi pentru democratizarea țării, împotriva sabotajului unor patroni din fabrici. Înfruntînd greutăți de tot felul, convinși de justetea liniei politice a partidului comunist, tinerii muncitori, în frunte cu uteciștii, munceau cu eroism și abnegație pentru sprijinirea frontului antihitlerist și refacerea țării. O contribuție însemnată a adus tineretul la lupta forțelor democratice antifasciste din țară conduse de P.C.R. pentru înălțarea guvernelor cu majoritate

reacționară și instaurarea unui guvern democratic.

Rezoluția C.C. al P.M.R. din decembrie 1948, cu privire la activitatea partidului în rîndurile tineretului, aprecia că în perioada ce a urmat actului istoric de la 23 August 1944, sub conducerea partidului, U.T.C. a stat în fruntea acțiunii de mobilizare a tineretului, atît în lupta pe frontul antihitlerist cît și în munca pentru asigurarea producției necesare frontului.

Revista mai publică un articol privind unele date referitoare la răspîndirea ziarului „*Pravda*” în România. În articol, N. Copoiu vorbește despre importanța ziarului „*Pravda*”, despre rolul lui ca propagandist, agitator și organizator colectiv.

Ziarul „*Pravda*” a exercitat o uriașă influență asupra cursului mișcării muncitorești internaționale, a ogîndit istoria legăturilor internaționale ale P.C.U.S. cu mișcarea revoluționară din alte țări. În continuare, autorul subliniază importanța ziarului „*Pravda*” și rolul lui în zilele noastre. „*Pravda*” desfășoară o permanentă luptă pentru coexistența pașnică, pentru dezarmare generală și totală, pentru apărarea păcii în lume.

Numărul 3/1962 al revistei „*Anale*” începe cu editorialul „Un mare eveniment istoric în viața poporului nostru — încheierea colectivizării agriculturii” —, măreață victorie căreia i-au fost consacrate Plenara C.C. al P.M.R. din 23—25 aprilie 1962 și sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din 27—29 aprilie 1962.

Editorialul subliniază însemnătatea istorică a încheierii colectivizării agriculturii într-un termen de numai 13 ani, datorită aplicării consecvente de către partidul nostru a învățăturii marxist-leniniste, scoțînd în evidență importanța transformărilor petrecute în țara noastră începînd din anul 1949, cînd s-a trecut la o economie planificată, la industrializarea socialistă, dîndu-se prioritate industriei grele — factor hotărîtor în crearea bazei tehnico-materiale a socialismului, în dezvoltarea tuturor ramurilor economiei, inclusiv a agriculturii. O importanță deosebită în transformarea socialistă a agriculturii a avut-o plenara din 3—5 martie 1949 a C.C. al P.M.R. care a stat la temelie întregii munci desfășurate în această direcție.

Pentru trecerea țăranilor cu gospodării mici pe făgașul socialismului, partidul a indicat folosirea metodelor de convingere, care au fost încălcate de grupul fracționist Pauker-Luca. După plenara din 26—27 mai 1952, care a zdrobit grupul fracționist antipartinic, activitatea partidului la sate s-a îmbunătățit, a crescut rolul său în toate domeniile vieții politice și economice ale țării.

Editorialul evidențiază, de asemenea, rolul hotărîtor al plenarei C.C. al P.M.R. din 19—20 august 1953 în îndeplinirea sarcinilor construcției socialiste la orașe și sate și mai ales pe linia lichidării rămănerii în urmă a agriculturii și a Congresului al II-lea al P.M.R. din decembrie 1955, care a avut o însemnătate deosebită pentru construirea bazei economice a socialismului.

În continuare, editorialul subliniază faptul că desființarea în anul 1956 a cotelor obligatorii și înlocuirea lor cu sistemul contractărilor și achizițiilor a însemnat o cotitură radicală în relațiile economice dintre sat și oraș. S-au introdus noi relații de schimb pe baza cărora țăranii au vindut statului producția-marfă la liberă învoială. Datorită acestui fapt și pe măsura consolidării economice-organizatorice a sectorului socialist din agricultură, alianța frățască dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare s-a cimentat și mai mult.

În editorial se subliniază importanța hotărîrilor Congresului al III-lea al P.M.R. printre care adoptarea planului economic de 6 ani. Una din sarcinile de bază ale planului șesenal a fost încheierea colectivizării agriculturii, dezvoltarea multilaterală și consolidarea economică-organizatorică a gospodăriilor agricole colective, creșterea producției vegetale și animale.

Perioada următoare Congresului al III-lea al P.M.R. s-a caracterizat prin ritmul intens al transformării socialiste a agriculturii de mare importanță fiind pentru acest proces plenara C.C. al P.M.R. din 30 iunie — 1 iulie 1961 și Consfătuirea pe țară a țăranilor colectivizști din decembrie 1961, care au contribuit în mare măsură la trecerea țărănimii pe calea gospodăriei colective. Plenara C.C. al P.M.R. din 23—25 aprilie 1962 a luat hotărîri importante care să ducă la dezvoltarea în continuare a proprietății socialiste la sate.

În editorial se arată că succesele obținute în lămurirea și convingerea țărănimii de avantajele marii gospodării colective s-au datorat justeței politicii partidului, la baza căreia a stat învățătura marxist-leninistă, și aplicării creatoare a legilor general valabile ale revoluției și construcției socialiste.

În acest număr mai sînt inserate studiul monografiei asupra gospodăriei colective „11 iunie 1948”, din comuna Pechea, regiunea Galați, semnată de M. Gădiuță și A. Simion, studiile: „Acțiunea de solidarizare a clasei muncitoare cu răscoala țăranilor din 1907” de D. Hurezeanu și „Situația clasei muncitoare din România în perioada stabilizării relative a capitalismului” de N. N. Constantinescu și Tudor Paul, cît și rubricile, documente, recenzii și note bibliografice, care atestă activitatea multilaterală a revistei.

Nr. 4 al revistei „Anale” este închinat zilei de 23 August. Materialele publicate redau rolul hotărîtor pe care l-a avut P.C.R. în pregătirea insurecției armate de la 23 August 1944, lupta maselor populare în timpul zdrobirii invadatorilor hitleristi, episoade eroice și fapte de vitejie ale ostașilor romîni, care au luptat alături de ostașii Armatei Roșii pentru eliberarea țării noastre, pentru cîștigarea independenței naționale.

Vi. Zaharescu, în articolul intitulat „Întărirea partidului și a legăturilor lui cu masele — factor hotărîtor în lupta pentru organizarea și înfăptuirea insurecției armate din august 1944”, subliniază că lupta partidului pentru întărirea unității rîndurilor sale, străbate ca un fir roșu întreaga sa istorie.

Autorul prezintă, pe baza lucrărilor plenarei C.C. al P.M.R. din 30 noiembrie — 5 decembrie 1961, precum și a unor documente din arhiva C.C. al P.M.R. și a Institutului de istorie a partidului, aspecte ale luptei desfășurate de partid în perioada premergătoare insurecției armate din august 1944.

Instaurarea dictaturii militare-fasciste, împingerea țării noastre în crîmna război antisovietic de către virfurile burgheziei și moșierimii, instrumente și complici ai fascismului german, au dus la înfeudarea țării Germaniei hitleriste. Masele muncitoare, a căror situație s-a înrăutățit datorită intensificării exploatarei și creșterii terorii fasciste, s-au ridicat tot mai hotărît la luptă activă împotriva

dictaturii fasciste și a hitleristilor. În fruntea acestei lupte a stat în permanență Partidul Comunist din România, singurul care a apărat interesele maselor populare. Însuflețiti de dragostea fierbinte de patrie, de devotament față de popor, comuniștii au dus o luptă neînfricată pentru mobilizarea maselor împotriva fascismului, au organizat numeroase acțiuni de sabotare a mașinii de război fasciste.

Întreaga activitate a partidului în acești ani s-a desfășurat în condițiile deosebit de grele ale ilegalității. În fața consiliilor de război procesele se țineau la noapte, soldându-se de multe ori cu condamnarea la moarte și executarea eroilor luptători pentru libertate și viitorul fericit al poporului. Un mare număr de comuniști era deținut în închisori și lagăre, supus de către autoritățile fasciste la un regim de exterminare fizică și morală.

Autorul, folosind documente din debaterile plenarei C.C. al P.M.R. din 30 noiembrie—5 decembrie 1961, acordă un spațiu important acțiunii trădătoare a elementelor dușmănoase, lichidatoriste, care s-au strecurat în conducerea partidului pentru a lovi în unitatea lui. Elementele trădătoare, în frunte cu odiosul Foriș — se spune în articol — „desfășurau o activitate criminală de descompunere și lichidare a organizațiilor de partid, dădeau pe mina siguranței cadrele de partid devotate, încercau prin toate mijloacele să implementeze desfășurarea luptei împotriva războiului hitlerist”.

Elementele trădătoare, profitând de arestarea cadrelor de bază ale partidului, în frunte cu tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, care se aflau în lagăre și închisori, se străduiau să împiedece în special aplicarea platformei de luptă a partidului, denaturau linia sa revoluționară, frînau acțiunile de luptă împotriva dictaturii militare-fasciste. A fost nevoie de o înaltă vigilență politică, de răbdare și perseverență din partea activului devotat al partidului pentru a salva de la distrugere organizațiile de partid și cadrele sale de bază.

Demascând poziția trădătoare a grupului fracționist, autorul scoate în evidență faptul că Ana Pauker și Vasile Luca, aflați în emigrație și denumindu-se „conducători de partid” nu au întreprins nimic pentru a ajuta partidul, pentru a contribui la organizarea luptei antihitleriste în țară. Erijându-se

cu de la sine putere în „conducători ai P.C.R.”, Pauker și Luca au creat, fără știrea și aprobarea C.C. al P.C.R., un așa-zis „birou de peste graniță” care a pretins că reprezintă Partidul Comunist din România.

Înfruntând teroarea, partidul, organizațiile de partid, au educat și mobilizat masele la lupta împotriva războiului criminal antisovietic, au luptat cu abnegație pentru aplicarea liniei politice a partidului, călăuzindu-se după învățătura marxist-leninistă.

Punându-și la fiecare pas viața în primejdie, comuniștii, îndrumați de cadrele de bază în frunte cu tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, au desfășurat o intensă muncă politică de lămurire și organizare a maselor, au militat consecvent pentru unirea tuturor forțelor antihitleriste, au organizat acte de sabotaj, în uzine, ateliere, mine, gări etc. lovind din plin în mașina de război fascistă.

Înfringerile zdrobitoare suferite de armatele fasciste, victoriile istorice ale Armatei Sovietice din anii 1942—1943, creșterea luptei forțelor patriotice din țară, stârneau derută în rindurile clictă antonesciene și ale aparatului ei de stat.

În continuare autorul prezintă măsurile hotărâtoare luate de conducerea partidului în frunte cu tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej pentru pregătirea acțiunii istorice de la 23 August 1944. Astfel, la 4 aprilie 1944, în condițiile extrem de grele ale ilegalității și prigoanei, a fost înlăturat din conducerea partidului grupul Foriș-Koffler, fără a se da puțință organelor de reprimare fasciste să se sesizeze și să intervină. S-a constituit o conducere provizorie cu funcții operative, formată din activiștii al partidului aflați în ilegalitate.

La 5 aprilie 1944, noua conducere a adresat activului de bază al partidului o comunicare în care se anunța că C.C. al P.C.R. și-a încetat activitatea și a fost numită o nouă conducere a P.C.R., care a preluat de la vechiul C.C. al P.C.R. toate funcțiunile, asumându-și întreaga răspundere de conducere și organizare.

Din acest moment, toate cadrele partidului și-au desfășurat activitatea pe baza indicațiilor și a planului elaborat în luna august 1943 de cadrele de bază ale P.C.R. în vederea organizării insurecției armate, pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste, pentru scoaterea țării din războiul antisovietic

și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste.

Autorul subliniază că evoluția evenimentelor interne și internaționale de la sfârșitul anului 1943 și prima jumătate a anului 1944 a confirmat pe deplin justetea analizei făcută de cadrele de bază ale P.C.R., în frunte cu tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej și a concluziilor trase asupra perspectivelor luptei de eliberare a poporului român de sub jugul fascist, asupra posibilității și a necesității de a se pregăti înfăptuirea insurecției armate antifasciste.

Insurecția armată victorioasă a doborât dictatura militară-fascistă, a scos țara din război și a alăturat-o coaliției antihitleriste. Acest act istoric, de mare însemnătate în viața poporului român, a fost posibil datorită conducerii și îndrumării de către P.C.R. a luptei forțelor patriotice, întăririi partidului și stringerii legăturii sale cu masele.

Un loc important în revistă îl ocupă articolul intitulat: „Episoade eroice din timpul desfășurării insurecției armate și a luptei pentru eliberarea patriei (23 August—25 octombrie 1944)” în București și în alte regiuni ale țării.

Folosind izvoare bogate de arhivă, documente și mărturii autorii, col. C. Nicolae, Lt. colonel A. Lupășteanu și V. Bîrză, scot în evidență faptul că la chemarea Partidului Comunist din România oamenii muncii din capitală și dintr-o serie de orașe și comune din țară au luptat eroic, alături de unitățile militare române și sovietice, pentru zdrobirea hitleriştilor și victoria insurecției armate. Astfel, în Capitală, formațiunile de luptă patriotică au atacat grupurile răzlețe de soldați și ofițeri dușmani care circulau pe străzi sau staționau în diferite cantonamente. Cu ajutorul cetățenilor, care participau activ la acțiuni, au fost capturați numeroși hitlerişti.

În seara zilei de 23 August și în dimineața zilei de 24 August, câteva grupe de patrioți înarmați, compusi din muncitori de la S.E.T. (azi Uzina de mecanică fină București) și de la alte întreprinderi, au executat, împreună cu regimentul gardă călare, curățirea cartierului delimitat de străzile Aleea Alexandru, Eliza Filipescu, Paris, Aleea Zoe etc.

În ziua de 24 August, numeroși muncitori de la S.T.B., de la alte întreprinderi, au ajutat ostașilor români la zdrobirea hitleriştilor lângă podul C.F.R. din

fața intrării în Băneasa. Asemenea acțiuni au avut loc și în alte orașe din țară, unde s-au dat lupte crâncene împotriva trupelor hitleriste.

În articol se scoate în evidență înaltul patriotism de care au dat dovadă foarte mulți cetățeni, oameni simpli din țara noastră ce nutreau o ură de moarte dușmanului hitlerist, care aduceau țării și poporului român atâtea nenorociri și suferințe.

În articolul „Lupta organizației P.C.R. din Banat, în fruntea maselor populare, împotriva dictaturii militare-fasciste, pentru zdrobirea invadatorilor hitlerişti”, autorii, V. Marin și V. Petrișor, relatează aspecte din lupta eroică a clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității progresiste din Banat, care sub conducerea comunistilor s-au ridicat la luptă împotriva dictaturii militare-fasciste și a invadatorilor hitlerişti. Aici, în această regiune a țării, ca și în celelalte regiuni, lupta maselor populare a îmbrăcat formele cele mai variate: au fost organizate de către Partidul Comunist mari acțiuni de luptă: greve, sabotaje, grupuri de partizani, demonstrații, răspîndire de manifeste etc.

Tot în acest număr sînt publicate și articole privind: „Contribuția minerilor, petroliştilor și ceferiștilor pentru sprijinirea frontului antihitlerist”, „Manifestări ale prieteniei cehoslovaco-române din timpul luptelor pentru eliberarea Moraviei de sub jugul fascist”, „Despre influența activității P.C.R. asupra armatei române în războiul antihitlerist”.

În toate articolele din revistă, închinată acestui măreaț eveniment istoric — insurecția armată de la 23 August — se subliniază, pe bază de documente, de fapte autentice, că izvorul țării și al forței partidului este legătura acestuia cu masele largi de oameni ai muncii.

Prin tematica unitară, conținutul ideologic înalt și forma de prezentare a articolelor, nr. 2—4/1962 ale revistei „Anale” constituie un ajutor prețios pentru toți cercetătorii istoriei patriei și a partidului, contribuie la educarea comunistă a oamenilor muncii, la cunoașterea aprofundată a faptelor eroice ale clasei muncitoare în fruntea maselor largi, sub conducerea partidului, pentru eliberarea socială și națională, pentru construirea vieții noi în patria noastră.

P. PALIU,
FL. RANCA

Studii — Revista de istorie, nr. 1—6/1961

Revista de istorie „Studii”, editată de către Institutul de istorie al Academiei R.P.R., cuprinde o tematică bogată și interesantă, aducând contribuții noi la studiul istoriei noastre cât și al relațiilor cu celelalte țări. Cele șase numere ale revistei pe anul 1961 cuprind studii, prezentări de documente inedite, comunicări și note, care se referă la mișcarea muncitorească din țara noastră, la aspecte din istoria patriei privind epocile feudală, modernă și contemporană.

Articolele, cuprinse în numerele revistei „Studii” pe anul 1961, aduc contribuții valoroase la dezvoltarea istoriografiei științifice din țara noastră — prin interpretarea nouă, științifică, marxistă a evenimentelor istorice, care au fost tratate în mod denaturat de către istoriografia burgheză. Concepția nouă de elucidare a problemelor permite să se formuleze considerații științifice și să se stabilească legăturile cauzale ale evenimentelor care au avut loc în decursul istoriei patriei noastre.

Studiile mișcării muncitorești din România, creații și activității Partidului Comunist din România îi este consacrat întreg nr. 2 al revistei, care are un caracter festiv prilejuit de aniversarea a 40 de ani de la înființarea partidului comunist. Mai mult decât atât, în toate celelalte numere ale revistei apar studii, note și comunicări cu tematica respectivă. Astfel, în nr. 2 al revistei, L. Bányai și E. Nastovici publică articolul „Începuturile cristalizării curentului revoluționar în mișcarea muncitorească din România”. Autorii prezintă momente semnificative din dezvoltarea mișcării muncitorești din România de la primele începuturi până la crearea P.C.R., scoțându-se în evidență maturizarea conștiinței clasei muncitoare, răspândirea ideilor marxiste, influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care au contribuit la creșterea curentului revoluționar.

Articolul analizează și demască rolul nefast al oportunismului din mișcarea muncitorească, manifestat în perioada anilor 1917—1921. Anul 1921 este anul creației P.C.R. — care este un partid de tip nou, marxist-leninist, ce se situează în fruntea maselor și le conduce în

lupta împotriva regimului burghez-moșieresc.

Articolul Acad. P. Constantinescu-Iași, din același număr, „Formarea Partidului Comunist din România” aduce contribuții ample la lămurirea problemei tratate. Autorul studiază condițiile care au favorizat crearea partidului; urmărește procesul istoric care se produce în sinul clasei muncitoare în perioada 1918—1921; expune lupta ideologică dintre elementele revoluționare și cele oportuniste, punând în lumină rolul și activitatea grupărilor comuniste. Articolul prezintă, de asemenea, felul cum au fost pregătite și s-au desfășurat lucrările Congresului Partidului Socialist, convocat la 8 mai 1921, la care printr-o majoritate zdrobitoare s-a votat formarea Partidului Comunist din România și afilierea la Internaționala a III-a Comunistă.

Tot în nr. 2 al revistei, articolul lui Titu Georgescu „Activitatea Comitetului național antifascist (1933—1934)” arată necesitatea creării Comitetului național antifascist, organizație legală de masă, care a constituit pentru partid, în perioada ilegalității, o formă tactică de luptă împotriva fascismului și a războiului. În componența lui, în afară de clasa muncitoare, intrau și câțiva reprezentanți ai țărănimii și micii burghezii și unii intelectuali conștienți de pericolul fascismului și consecințele sale. Se relevă importanța apelului lansat de Comitetul de inițiativă în primăvara anului 1933, care a avut un deosebit ecou în rândurile maselor muncitoare, a grupărilor progresiste și democratice cât și printre oamenii de știință și cultură din România.

În același număr V. Topalu, publică studiul „Din lupta Partidului Comunist din România pentru apărarea intereselor fundamentale ale maselor populare în perioada diktaturii regale (1938—1940)”. Autorul comentează principalele evenimente de ordin intern și internațional, scoțind în evidență tactica adoptată de P.C.R. în condițiile în care se găsea România în acea etapă. Autorul grupează și analizează evenimentele pe două perioade distincte, prima premergătoare deslănțuirii celui de al II-lea război mondial și a doua începând din

septembrie 1939 pînă la instaurarea dictaturii fasciste-militare în septembrie 1940.

În nr. 5 al revistei, L. Bányai și El. Gheran semnează articolul intitulat „Din activitatea Partidului Comunist din România pentru făurirea unității de luptă a oamenilor muncii romîni și de alte naționalități împotriva regimului burghezo-moșieresc”. Articolul arată că regimul burghezo-moșieresc din România a adăugat la exploatarea muncitorilor oprimarea naționalităților conlocuitoare și a întreținut șovinismul cu sentimentele sale de ură. Se scoate în evidență activitatea partidului în această problemă, prin demascarea complicității între capitaliștii romîni, unguri, germani și evrei.

În timp ce fascismul și pericolul războiului imperialist deveneau amenințătoare, P.C.R. a luptat pentru mobilizarea tuturor forțelor democratice, într-un front unic antifascist. La chemarea partidului s-a încheiat în 1935 alianța de luptă între organizația țărănească „Frontul Plugarilor” și „M.A.D.O.S.Z.” (Uniunea oamenilor muncii maghiari din România).

Cele două organizații alături de blocul democratic și alte organizații democratice își propuneau să lupte împotriva tuturor tendințelor de a provoca un conflict armat între popoare și de a ațîța ura de rasă.

După eliberarea Romîniei s-a stabilit o perfectă egalitate în drepturi între poporul romîni și naționalitățile conlocuitoare.

În nr. 6 al revistei, C. Stănescu în articolul „Din lupta maselor populare din România sub conducerea partidului comunist pentru pace și prietenie cu U.R.S.S.” insistă, *începînd, asupra manifestărilor organizate și îndrumate de partid cu prilejul anumitor date: 1 August — zi de luptă împotriva războiului, 7 Noiembrie etc.*

Demonstrațiile de solidaritate cu oamenii muncii din U.R.S.S. au îmbrăcat forma grevelor, a manifestațiilor de stradă, mitingurilor și conferințelor. Aceste acțiuni, după cum arată autorul, au constituit expresia internaționalismului proletar al muncitorilor din România, contribuind la stringerea legăturii dintre partid și masă.

În legătură cu aceeași temă găsim tot în nr. 6 al revistei comunicarea făcută de Eufrosina Popescu sub titlul „Aspecte ale sărbătoririi zilei de 7

Noiembrie în presa muncitorească din România, perioada 1917—1944”, care aduce precizări asupra manifestării de atașament al clasei muncitoare din România față de primul stat socialist din lume — U.R.S.S.

Dezvoltarea luptei proletariatului din România și influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie s-au făcut resimțite și în sinul țărănimii. Acest aspect este tratat de Tr. Lungu și M. Rusenescu în studiul „Acțiuni de luptă ale țărănimii din România între 1917—1921”. Se analizează formele noi de luptă ale țărănimii în această perioadă, care ating maximum de intensitate mai ales acolo unde influența mișcării muncitorești era mai puternică.

Trăsătura caracteristică a luptelor țărănești între 1917—1921 constă în caracterul lor spontan, explicabil prin faptul că în această epocă țărănimea era lipsită de o conducere care s-o organizeze.

Activitatea Partidului Comunist din România în rîndurile armatei este un alt obiect de studiu, căruia i se consacră următoarele articole: Col. I. Sandu, „Contribuții la istoricul formării armatei populare a R.P.R.” (nr. 2); Gh. Tuțul și Gh. Smărăndache, „Din activitatea P.C.R. în rîndurile armatei burghezo-moșierești” (nr. 3); I. Toacă, „Aspecte din activitatea P.C.R. în rîndurile armatei (1921—1944)” (nr. 4).

Din toate aceste articole ideea care se desprinde este faptul că P.C.R. a înțeles necesitatea atragerii armatei de partea mișcării revoluționare, a aplicat învățătura marxist-leninistă în această problemă și a dus în acest sens o activitate susținută.

Articole referitoare la activitatea P.C.R. după 23 August 1944 întâlnim în nr. 2 al revistei: Gh. Tuțul, „Din lupta P.C.R. pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă” și M. Horovitz, „Lupta P.M.R. pentru dezvoltarea relațiilor economice romîno-sovietice”.

În primul articol autorul prezintă perioada imediat următoare lui 23 August 1944 cînd P.C.R. a reușit să organizeze clasa muncitoare, să întărească alianța de luptă între muncitori și țărani și să preia conducerea marilor acțiuni populare pentru democratizarea țării și realizarea prin mijloace revoluționare a reformei agrare. Se analizează măsurile de ordin economic care au contribuit la refacerea econo-

miei naționale cât și la lupta împotriva reacțiunii care a culminat cu preluarea întregii puteri de stat (după abolirea monarhiei în 1947), ceea ce a marcat începutul unei noi etape revoluționare — revoluția socialistă.

În cel de al doilea articol menționat, M. Horovitz face istoricul relațiilor economice între România și Uniunea Sovietică, subliniind importanța ajutorului dat de U.R.S.S. țării noastre după eliberare.

*
*
*

În afară de studiile a căror tematică o constituie mișcarea muncitorească din România, revista consacră o mare parte din articolele sale problemelor legate de istoria patriei noastre în epoca feudală.

Similitudinea unor probleme permite o grupare a lor ca: studii comemorative a răscoalei de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu (1821); relații internaționale ale țărilor române în epoca feudală; cultura și învățământul; prezentare de documente inedite și note și comunicări diferite.

În nr. 3 al revistei „Studii”, S. Columbeanu în articolul intitulat „Caracterul exploatarei feudale a țăranimii în deceniile anterioare răscoalei lui Tudor Vladimirescu”, analizează caracterul exploatarei feudale în secolul al XIX-lea în Valahia, recurgând în acest scop la o documentație în mare parte inedită. Se reliefează faptul că exploatarea avea un dublu caracter, pe de o parte exercitată de către boieri și pe de alta de către stat, sub forma impozitelor succesive. Autorul citează o serie de documente inedite care dovedesc tendința de sporire a dajmelor de către proprietarii de pământ. Concluzia la care se ajunge prin analiza exploatarei feudale la începutul secolului al XIX-lea este că oprimarea fiscală și administrativă era mai accentuată decât cea exercitată de boieri.

Articolul lui N. Adăniloae „140 de ani de la răscoala condusă de către Tudor Vladimirescu” (nr. 3) prezintă numai aspectul social al răscoalei de la 1821, caracterul antiotoman, după cum amintește autorul, fiind analizat în alte lucrări recente. Se subliniază că forțele interne care aveau interesul de a menține vechiul regim erau boierii, reprezentanții clerului și aparatul de stat fanariot, iar forțele care doreau

mai mult sau mai puțin să-l schimbe erau negustorii, meseriașii și reprezentanții micii boierimi.

Dezvoltarea elementelor capitaliste a dat naștere în această perioadă ideii naționale, imprimând mișcării în afară de caracterul social, un caracter național. Trezirea conștiinței naționale a contribuit în mare măsură la mobilizarea poporului în lupta pentru independență, care va exprima în primul rând interesele burgheziei născându-se, a cărei activitate economică era stăvilită atât de monopolul turcesc cât și de politica mării boierimi. Descriind etapele răscoalei, articolul arată că deși a fost înăbușită, mișcarea a dat o puternică lovitură orânduiri feudale și suzeranității turcești, creînd o tradiție revoluționară ce a inspirat și stimulat lupta generațiilor următoare.

Al. Vianu, sub titlul „O scrisoare necunoscută a lui Tudor Vladimirescu” (nr. 3), prezintă scrisoarea adresată de către Tudor Vladimirescu Consulului general al Rusiei la București, A. Pini, în care îl avertizează că dacă „se va trage un singur foc de pușcă asupra poporului, atunci în Țara Românească nu va mai rămâne nici măcar un suflet de neam boieresc”. Totodată, îi cere să sfătuiască pe boieri să înceteze orice apeluri și recrutări de trupe împotriva răscoalelor.

În același număr de revistă S. Iancovici, în articolul „Lupta maselor țăranesti împotriva exploatarei boieresti după răscoala din 1821”, pe baza studierii atente a materialului documentar, relevă aspecte mai puțin cunoscute ale acestei ridicări de mase, ca spre exemplu acțiunile locale ale țăranilor. În același timp, studiul aduce constatări interesante cu privire la urmările și rezultatele răscoalei, în special la sate. Se constată că raporturile dintre boieri și țărani după răscoală se caracterizează prin tendința permanentă de a intensifica exploatarea țăranimii, sub pretextul eliminării urmărilor răscoalei. Țăranii, care păstrau viu spiritul de revoltă și figura luminoasă a lui Tudor Vladimirescu, s-au opus la intensificarea exploatarei exercitate de către boieri, lupta lor îmbrăcînd forme diverse, care vor culmina cu răscoala din 1826, sub conducerea lui S. Mehedințeanu, unul din țovarașii de luptă a lui Tudor Vladimirescu.

Prezentăm în continuare câteva din articolele care tratează aspecte ale rela-

țiilor internaționale în statul feudal român.

În nr. 1 al revistei Șt. Ștefănescu, în articolul „Participarea românilor la lupta de la Grunwald (15 iulie 1410)”, după o prezentare succintă a cadrului general, istoric și politic a Europei centrale și răsăritene la sfârșitul sec. al XIV-lea și începutul sec. al XV-lea, arată că care era locul ocupat de Moldova și Valahia în sistemul politic al Europei de răsărit.

Relațiile politice și economice care erau stabilite cu regatul polono-lituanian deveniseră atât de strinse la începutul sec. al XV-lea, încât participarea țărilor romine la lupta împotriva expansiunii germane devine un fapt firesc.

Se analizează succint cauzele războiului din 1400—1411 cu teutonii și, de asemenea, forțele angajate în luptă. În ceea ce privește bătălia de la Grunwald, autorul aduce date noi pentru atestarea participării românilor la această luptă.

P. P. Panaitescu, în articolul intitulat „Tratatul de alianță dintre Moldova și Rusia” (nr. 4), arată importanța tratatului încheiat între Dimitrie Cantemir și Petru cel Mare în anul 1711 la Luțk în Volinia, îndreptat împotriva turcilor. Petru cel Mare declară că ia poporul Moldovei sub protecția sa, promițându-i eliberarea de sub jugul otoman și ajutor în obținerea independenței politice. Este important de reținut faptul că textul tratatului a fost redactat de către Dimitrie Cantemir și acceptat fără modificări de către Petru I.

Sub titlul „Lucrări noi despre relațiile internaționale în Evul Mediu” (nr. 3) se prezintă lucrările referitoare la istoria relațiilor internaționale din bazinul mediteranean.

Contribuții în problema culturii în țările romine în epoca feudală, sint aduse de câteva note și comunicări ca, în nr. 1, V. Popacostea, „Doi bursieri a lui Petru cel Mare la școlile din București”; de același autor în nr. 5 apare articolul „Originile învățămîntului superior în Țara Românească” în care se arată că începutul învățămîntului superior datează de pe vremea lui Matei Basarab; în nr. 1, Al. Vianu publică „Ioan Piuariu Molnar în Moldova”, în care se relevă figura unui om de cultură (medic, istoric, economist, filolog) socotit unul dintre cei mai de seamă iluminați ai Transilvaniei de la

sfârșitul veacului al XVIII-lea; și Gh. Cronț, în nr. 5, care prezintă articolul „Pravila de la Govora din 1640”.

Importante comunicări, cu tematică diferită, sint semnate de Matei D. Vlad, Gustav Gündisch, Ion N. Neacșu ș.a. Prezentări de documente și date noi privind perioada feudală aduc și alți autori ca I. Ionașcu, „Date noi relative la Radu Vodă Mihnea în Țara Românească” (nr. 3); C. Șerban, „O publicație contemporană referitoare la campania de la Prut, 1711” (nr. 5); I. Iancovici, „Date noi despre Bimbașa Sava” (nr. 5); Valentin Al. Georgescu, „Un al treilea manuscris ieșan al manualului de legi din 1766 a lui Mihai Fotino” (nr. 6); Gh. Bogaci, „Un document inedit din timpul lui Ștefan al doilea, fiul lui Alexandru cel Bun”.

*
*
*

Colecția revistei „Studii” pe anul 1961 mai conține o serie de articole care tratează evenimente din istoria modernă și contemporană. Desprindem articole referitoare la anul revoluționar 1848 și altele privind influențele sale în cultură. G. G. Florescu prezintă în nr. 6 articolul „Misiunea diplomatică a lui N. Bălcescu la Constantinopole (august 1848)”, în care descrie un aspect al luptei dusă de către N. Bălcescu pentru victoria revoluției de la 1848 și activitatea acestuia la Constantinopole în vederea recunoașterii cuceririlor revoluționare ale poporului român. N. Bălcescu socotește delegația română la nivelul unei misiuni diplomatice, ducînd la Constantinopole negocieri ca de la stat la stat, între turci și romîni.

Anul revoluționar 1848 și-a găsit ecou și în dezvoltarea culturii în țările romine. În nr. 5, Cornelia C. Rodea în articolul „Din activitatea revoluționară a „Junimii Romîne” de la Paris, între 1851—1853” atestă acest lucru. Datorită influenței ideilor și personalității marelui revoluționar N. Bălcescu și a activității acestuia în timpul exilului la Paris, un grup de studenți entuziaști s-au asociat în lupta pentru unitatea și independența Romîniei, publicînd revista revoluționară „Junimea Romînă”. Multe din articolele aceste reviste sint scrise sub influența lucrărilor lui N. Bălcescu.

Articolul lui V. Curticăpeanu „Intemeierea societății Astra și rolul ei în cultura poporului român (1861)” (nr. 6) prezintă importanța întemeierii și acti-

vității Soc. „Astra“, sau Asociațiunea transilvană pentru literatură română și cultura poporului român, care a desfășurat o bogată activitate științifică, educativă și culturală. Această societate depunea eforturi pentru dezvoltarea unității culturii romine.

Influența anului revoluționar 1848 se resimte în lupta dusă pentru independența și unitatea statelor europene. Astfel, în nr. 1 al revistei sînt consacrate două articole Centenarului unității Italiei: V. Maciu și T. Bugnariu — „Lupta poporului român pentru Unire și unirea Italiei“ și Ion Sabău — „Din viața generalului Pavel Papp — date noi privitoare la istoria relațiilor romîno-italiene în epoca Risorgimentului“. Ambele articole arată legătura stabilită între poporul român și poporul italian în epoca renașterii naționale a Italiei.

Referitor la cele două războaie mondiale găsim în nr. 4 articolul lui V. A. Varga — „Retragerea armatei germane din România la sfîrșitul anului 1918“. Istoricii burghezi germani care s-au ocupat de problema retragerii armatei germane din România la sfîrșitul anului 1918 au prezentat acest eveniment izolat de luptele revoluționare care se desfășurau atunci în Europa.

Ca urmare a revoluției burghezo-democrate care a izbucnit în Germania în anul 1918, armata germană, în timpul ocupației, n-a mai putut îndeplini rolul de jandarm al reacțiunii internaționale din România.

Puternice nemulțumiri cu caracter revoluționar s-au manifestat în rîndul trupelor germane. În timpul retragerii armatei germane din România între muncitorii romîni și soldații germani cîștigați de revoluție s-au creat legături. Revoltele soldaților germani au luat amploare și au îmbrăcat forme superioare de organizare ca, de exemplu, consiliile de soldați. Ofițerii superiori, în frunte cu generalul Mackensen au luat contramăsuri subordonate intereselor reacțiunii germane. Evenimentele, care au însoțit retragerea armatei germane, reflectă marea influență a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și teama pe care o inspira claselor exploatoare mișcărilor revoluționare ale maselor.

În nr. 1 al revistei, V. Karl (Praga) publică articolul „Politica de distrugere a națiunii cehe dusă de ocupații fasciști în anii celui de al doilea război mondial“. Autorul prezintă con-

dițiile politice care au dus la formarea primei republici Cehoslovace în 1918, a cărei independență națională a putut fi menținută grație rezistenței forțelor revoluționare a poporului. În 1939 țările cehe (Boemia și Moravia) au fost ocupate de Germania fascistă, iar planul de exterminare a fost alcătuit de comun acord cu fasciștii cehi.

În continuare, articolul analizează procedeele preconizate pentru aplicarea planului de germanizare (Grundplaning G. A.). Autorul se ocupă de mijloacele folosite de Germania fascistă în acest scop. Se preconiza educarea tineretului în spiritul „ideii germane“, închiderea muncitorilor în lagăre de muncă în Germania, introducerea limbii germane în administrație și învățămînt.

În concluzie, autorul afirmă că politica de germanizare a ocupanților fasciști a fost cea mai periculoasă tentativă de distrugere a poporului ceh. Sub conducerea P.C. din Cehoslovacia masele largi ale poporului au luptat cu toate forțele împotriva invadatorilor fasciști, pînă la victoria finală.

În numărul 6 al revistei, Acad. P. Constantinescu-Iași și I. M. Oprea consacra un studiu marelui diplomat român N. Titulescu cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la nașterea sa, sub titlul „O importantă figură a democrației europene, N. Titulescu“.

N. Titulescu a devenit în perioada dintre cele două războaie mondiale o remarcabilă figură a vieții politice din România. Politica sa s-a plasat pe linia antifascismului internațional și german în special. După instaurarea regimului fascist în Germania, N. Titulescu devine partizanul principiilor securității colective și al apropierii Romîniei de Uniunea Sovietică. Cu ocazia semnării la Londra, în 1933, a convenției cu privire la definirea agresorului, N. Titulescu a relevat importanța internațională pe care o prezintă acest act și a subliniat, totodată, meritul delegației sovietice de a fi găsit o definiție acceptabilă a agresiunii. Continuînd să meargă pe calea apropierii de U.R.S.S., Titulescu, stimulată de încheierea pactului franco-sovietic din mai 1935, găsea necesară încheierea unui pact de asistență mutuală între Romînia și U.R.S.S. Împotriva acestor intenții s-au ridicat cercurile reacționare ale burgheziei și moșierimii din Romînia.

*
*
*

Fără îndoială că această analiză succintă a materialelor privind problemele de istorie nu epuizează tematica bogată a revistei de istorie „Studii” din anul 1961. După cum se poate aprecia, conținutul revistei este vădit interesant, articolele sînt scrise de pe o poziție științifică, marxistă, bazindu-se pe documentații în mare parte inedite, îmbogățind prin aceasta cunoștințele despre istoria patriei noastre și a mișcării muncitorești.

În afară de studii și comunicări, revista, mai cuprinde rubrici ca „Pro-

blemele Tratatului de Istoria României”; „Viața științifică”, unde se prezintă aspecte din activitatea științifică a cercetătorilor, recenzii și însemnări.

Prin tematica, conținutul și modul de prezentare a materialelor publicate, revista „Studii” constituie un ajutor prețios pentru cercetători și un mijloc de educație comunistă a tuturor oamenilor muncii.

V. COSTACHE
S. COJOCARU

Probleme economice, nr. 1—6/1962

Revista „Probleme Economice”, de sub îngrijirea Institutului de cercetări economice al Academiei R.P.R. și a Societății de științe economice din R.P.R., ocupă un rol de seamă în stimularea cercetării economice la nivelul noilor sarcini trasate de partid frontului ideologic și cultural, contribuie la răspîndirea teoriei economice marxist-leniniste în rândurile oamenilor muncii din țara noastră.

Urmărind materialele publicate în numerele 1—6 pe anul 1962, se constată nivelul ridicat al cercetărilor economice orientarea lor justă din punct de vedere ideologic. Revista aduce o contribuție substanțială la generalizarea principalelor procese economice, care au loc în etapa desăvîrșirii construcției socialiste, la promovarea experienței înaintate.

Prezentarea unor articole referitoare la diferite probleme ale practicii economice cit și aprofundarea lor din punct de vedere științific, contribuie la cunoașterea politicii științifice a partidului nostru de desăvîrșire a construcției socialiste. Profilul este variat, revista cuprinzînd, printre altele, articole de politică și teorie economică, de combatere a ideologiei burgheze și revizioniste, informații științifice etc.

La creșterea nivelului publicației a contribuit, în mare parte, și participarea la întocmirea articolelor a unor cadre cu munci de răspundere din aparatul de stat, care, alături de cercetători și diferiți economiști, au căutat deop-

trivă să axeze caracterul tematicii pe viața practică a desăvîrșirii construcției socialismului.

Revista cuprinde o serie de articole legate de sarcinile trasate de cel de-al III-lea Congres al P.M.R. muncii de cercetare științifică în domeniul economiei. Sînt publicate, de asemenea, articole referitoare la diferite procese ale economiei socialiste legate de viața practică a producției.

Din numerele recenzate, un interes deosebit îl prezintă articolul: „Coexistența pașnică — cerință vitală a vremurilor noastre” (nr. 3), în care I. Adam, folosindu-se de documentele P.C.U.S., arată că principiul coexistenței pașnice, formulate de V. I. Lenin, este problema vitală a timpului nostru, de a cărei rezolvare depinde însuși destinul popoarelor, al civilizației omenești. Recunoașterea principiului coexistenței pașnice, ca singura bază rațională a relațiilor dintre cele două sisteme mondiale, implică recunoașterea necesității preîntîmpinării războiului mondial. Principiul coexistenței pașnice este baza de neclintit a politicii externe a R.P.R. și a tuturor statelor socialiste în relațiile cu statele avînd o altă orînduire socială.

În articolul intitulat „Probleme fundamentale ale contemporaneității” (nr. 4), Z. Brîncu, folosindu-se de documentele consfătuirilor internaționale ale partidelor comuniste și muncitorești din anii 1957 și 1960, de documentele Congreselor al XX-lea și al XXII-lea al

P.C.U.S. și de unele lucrări ale Institutului de filozofie al Academiei de Științe a U.R.S.S., face o analiză științifică a problemelor fundamentale ale epocii noastre, arătând că trăsătura principală a acestei epoci o constituie ieșirea socialismului din cadrul unei singure țări și transformarea lui într-un sistem mondial, prăbușirea colonialismului cât și posibilitatea preîntâmpinării războaielor.

Tov. Manea Mănescu, în articolul „Uniunea Sovietică pe calea făuririi celui mai înalt nivel de trai” (nr. 6), arată că construcția economică din U.R.S.S. a demonstrat în modul cel mai convingător nemărginitele posibilități pe care le deschide socialismul creșterii forțelor de producție. Folosind un bogat material statistic, rezultat din dezvoltarea impetuoasă a U.R.S.S. și a țărilor socialiste, comparându-l cu rezultatele obținute de țările capitaliste, autorul arată că dezvoltarea forțelor de producție în U.R.S.S. și în țările socialiste nu este un scop în sine, ci slujește ridicării neconținute a bunăstării oamenilor muncii. De altfel, în programul P.C.U.S. se arată că o preocupare de bază a U.R.S.S. și în viitor este ridicarea continuă a bunăstării materiale și culturale a poporului sovietic, realizare care demonstrează superioritatea hotărâtoare față de capitalism într-o problemă care interesează pe orice om. Făurirea celui mai înalt nivel de trai din lume pentru popoarele Uniunii Sovietice ne asigură că se va transpune în fapt, într-un timp foarte scurt, devisa comunismului: „Totul pentru om, totul pentru binele omului”.

În articolul „Congresul al XXII-lea al P.C.U.S. despre rolul coiteresării materiale în construirea socialismului”, Fl. Balaure, arată că, în elaborarea Programului construirii comuniste, P.C.U.S. a pornit de la teza leninistă că întreaga operă de construcție comunistă trebuie să se sprijine pe principiul coiteresării materiale a oamenilor muncii, deoarece acesta reprezintă una din pîrghiile importante ale înaintării spre comunism.

În cadrul revistei au fost abordate și articolele despre caracterul științific al politicii P.M.R. pe tărîmul transformării socialiste a agriculturii. Editorialul „Confătuirea pe țară a țăranilor colectivști — tribună a experienței înaintate” (nr. 1) scoate în relief caracterul științific al politicii P.M.R. în opera de

desăvîrșire a construcției socialiste la sate și creșterea producției agricole în general. Organizată din inițiativa partidului, Confătuirea pe țară a țăranilor colectivști din decembrie 1961 a constituit o tribună a experienței înaintate, unde s-au dezbătut principalele probleme ce decurg din Directivele Congresului al III-lea al Partidului și anume, încheierea colectivizării, consolidarea economico-organizatorică a gospodăriilor colective, sporirea producției de cereale, dezvoltarea sectorului zootehnic, creșterea producției pomiviticoale și legumiviticoale, extinderea mecanizării. Referin-du-se la perioada 1958—1961, articolul prezintă date concludente ce atestă succesele importante obținute de țara noastră în ultimii ani în transformarea socialistă a agriculturii.

Astfel, se scoate în evidență rolul hotărîtor pe care trebuie să-l aibă activitatea politică-organizatorică desfășurată de organele și organizațiile de partid în dezvoltarea și consolidarea sectorului socialist al agriculturii. De asemenea, în vederea desăvîrșirii construcției socialiste s-au stabilit sarcini concrete pentru consolidarea relațiilor de producție socialiste la sate și pentru sporirea neconținută a producției agricole, de asigurare a agriculturii cu cadrele necesare, cât și pentru aportul pe care trebuie să-l aducă cercetările științifice acestei ramuri a economiei.

Chemarea confătuirii pe țară a țăranilor colectivști a subliniat minunatele condiții create de regimul nostru pentru dezvoltarea agriculturii socialiste, însușind astfel și mai mult în-tregul popor în îndeplinirea sarcinilor puse de Congresul al III-lea al partidului în fața agriculturii. De altfel, viața a demonstrat că singura cale spre fericirea și bunăstarea țăranimii noastre este marea familie a gospodăriei colective.

În nr. 5, în editorialul „Încheierea colectivizării agriculturii — eveniment de însemnătate istorică în viața poporului nostru” se arată principalele aspecte ale politicii partidului privind colectivizarea agriculturii, sarcinile ce revin gospodăriilor agricole, în viitor, pentru consolidarea lor economico-organizatorică și importante măsurile luate de partid pentru reorganizarea conducerii agriculturii.

Fl. Dumitrescu, în articolul „Sprijinul acordat de stat prin credite gospodăriilor agricole colective” (nr. 2), anali-

zind modul în care au fost sprijinite G.A.C.-urile de către stat în dezvoltarea și consolidarea lor economico-organizatorică, scoate în relief importanța creditelor acordate pe termen lung — pentru investiții — și a creditelor pe termen scurt — pentru cheltuieli sezoniere de producție — din G.A.C. Folosindu-se judicios de un bogat material comparativ, autorul reușește să arate că folosindu-se pe mai departe de sprijinul acordat de stat și printr-o mobilizare tot mai mare a mijloacelor proprii, G.A.C.-urile vor putea să realizeze produse și venituri sporite, ceea ce va însemna dezvoltarea și consolidarea lor economico-organizatorică.

S. Hartia, în articolul „Cu privire la reproducția socialistă lărgită a mijloacelor de producție în gospodăriile agricole colective” (nr. 2), analizează mijloacele de producție ce fac parte din proprietatea obștească a gospodăriei colective. Autorul menționează că reproducția lărgită a mijloacelor de producție și, în special, a uneltelor de muncă reprezintă elementul de bază pentru lărgirea continuă a producției bunurilor de consum. Sporirea mijloacelor fixe proprietate obștească este o condiție dintre cele mai importante pentru realizarea reproducției socialiste lărgite din cadrul G.A.C.-urilor, pentru dezvoltarea și consolidarea lor. Realizarea unei reproducții lărgite în cadrul gospodăriilor colective este determinată în mod deosebit de obținerea an de an a unui volum tot mai mare de produse vegetale și animale cu cheltuieli cât mai mici, pentru ca din venitul realizat să se poată relua procesul de producție pe o scară lărgită.

În ceea ce privește unele „Probleme ale organizării muncii în gospodăriile agricole colective” (nr. 3), C. Gruici arată că pe lângă îmbunătățirea necentenită a organizării muncii în brigăzile de cîmp și zootehnice, un rol de seamă îl are și buna organizare a muncii în brigăzile legumicole, viticole și pomicole, în brigăzile de construcție, în întreprinderile anexe. Autorul ajunge la concluzia că prin îmbunătățirea continuă a organizării muncii, prin folosirea cât mai rațională a forțelor de muncă, gospodăriile agricole colective au toate posibilitățile de a îndeplini sarcinile trasate de Congresul al III-lea al P.M.R. în ce privește întărirea lor economică-organizatorică.

Revista a publicat și unele articole privind generalizarea experienței înaintate în producție, în organizarea și conducerea proceselor de producție, în folosirea judicioasă a rezervelor ei interne. Fl. Ciocoiu și N. David, prin articolul „Căile de ridicare a productivității muncii în creșterea animalelor” (nr. 3), ne fac cunoscute unele metode noi folosite în urmărirea productivității muncii în formele de animale din gospodăriile agricole de stat și colective. Folosirea acestor metode contribuie la ridicarea rentabilității gospodăriilor agricole de stat și colective, la întărirea lor economico-organizatorică. Aceiași scop a fost atins și prin publicarea articolului semnat de C. Bordeianu „Aspecte ale sporirii eficienței economice în creșterea păsărilor” (nr. 6). Au fost tratate de asemenea o serie de probleme privind cointeresarea materială a colectivităților în raport de rezultatele muncii lor. Astfel, un colectiv de la Iași a prezentat articolul „Avansurile bănești — mijloc important de sporire a cointeresării materiale a colectivităților în dezvoltarea producției agricole (nr. 4). P. Ciuciu și F. Szabo abordează problema „Dezvoltarea proprietății obștești, cale principală pentru consolidarea economico-organizatorică a gospodăriilor agricole colective” (nr. 5), arătând că în măsura în care se acordă atenția cuvenită sporirii pe toate căile a averii obștești, colectivitățile își asigură condițiile pentru obținerea de producții tot mai mari, pentru creșterea veniturilor proprii și ale gospodăriei. Se scoate în relief sprijinul material-financiar și organizatoric acordat de către clasa muncitoare, de statul democrat-popular gospodăriilor agricole colective pentru mărirea avutului obștesc.

Ca urmare a dezvoltării sectorului socialist al agriculturii, sarcini noi și complexe au revenit și unităților agricole. Pentru satisfacerea acestor sarcini, problema cadrelor corespunzătoare a fost mereu în atenția partidului și a guvernului R.P.R. An de an s-a lărgit rețeaua învățămîntului superior, mediu tehnic și profesional agricol, a crescut numărul cadrelor necesare conducerii gospodăriilor și numărul cursurilor agro-zootehnice de masă, s-a îmbunătățit tematica și s-a pus accentul pe îmbinarea teoriei cu practica agricolă.

O imagine a modului cum era organizat învățămîntul agricol în timpul

României burghezo-moșierești și a organizării învățămîntului agricol pe baze noi în R.P.R., ca urmare a condițiilor create de Partidul Muncitoresc Român, oferă articolul „Asigurarea agriculturii socialiste cu cadrele necesare” (nr. 1), de N. Dondera.

Publicarea unor articole din domeniul economiei concrete a fost, de asemenea, bine venită, deoarece ele dau un ajutor prețios descoperirii și mobilizării rezervelor interne de care dispun întreprinderile, în vederea îndeplinirii și depășirii cantitative a planurilor. În acest sens se remarcă preocuparea pentru publicarea unor lucrări de analiză a activității economice a întreprinderilor, punînd astfel la îndemîna cadrelor din diferite întreprinderi metode și procedee de producție tot mai perfecționate.

Această preocupare a revistei se impune cu atît mai mult în viitor, deoarece introducerea tehnicii noi în toate ramurile economiei și aplicarea în practică a cuceririlor științei moderne sînt sarcini principale trasate de Congresul al III-lea al P.M.R., fapt ce impune organizarea producției și a muncii pe principii tot mai noi.

Pe linia celor arătate se situează articolul „Progresul tehnic și unele probleme ale organizării producției și muncii (nr. 1) de S. Zeigher. Autorul prezintă cu claritate rolul organizării muncii și a producției în vederea obținerii unei eficiențe maxime și a unei ritmități depline în îndeplinirea sarcinilor de plan ce le au întreprinderile. Analizînd de pe pozițiile învățaturii marxist-leniniste modul de organizare a producției și a muncii, autorul arată că aceasta poartă pecetea orînduirii social-economice respective, exprimînd bineînțele relațiile de producție proprii fiecărei orînduirii. Se arată că organizarea muncii și a producției are loc în pas cu dezvoltarea producției. În capitalism această organizare este limitată din cauza legilor stihinice ale economiei capitaliste în timp ce în socialism, organizarea fiind o problemă a întregii societăți, are la bază legea dezvoltării planice proporționale a economiei socialiste. Autorul, urmărind la diferite uzine și întreprinderi organizarea producției și a muncii în ansamblu, arată că introducerea tehnicii celei lei mai noi și organizarea superioară a producției și a muncii se află în strictă

dependență de stimularea materială a întreprinderilor și a lucrătorilor.

Tot pe această idee se axează și articolul tov. Mihail Suder „Introducerea tehnicii noi în industria de prelucrare a lemnului” (nr. 1), în care se face mai întîi o scurtă prezentare a modului de organizare și folosire a utilajelor de către capitaliști pînă la actul naționalizării, cînd munca manuală predomină în exploatarea și prelucrarea lemnului. După această dată, vechile fabrici și ateliere au fost sistematizate și reprofileate corespunzător nevoilor statului democrat-popular, fapt ce a dat posibilitate folosirii pe scară largă a mecanizării. Prin aplicarea continuă a tehnicii noi în industria lemnului se va putea asigura în viitor creșterea productivității muncii și, totodată, micșorarea prețului de cost al produselor forestiere.

S. Dumitrescu și N. Dobrotă, în articolul „Aspecte economice ale îmbunătățirii calității produselor” (nr. 4), scot în relief succesele însemnate obținute de oamenii muncii din țara noastră în lupta pentru asigurarea unei calități superioare a produselor, care au ajuns să fie apreciate atît în țară cît și peste hotare.

În articolul „Rolul termoficării industriale și urbane în folosirea rațională a resurselor energetice” (nr. 4), M. Bercovici și I. D. Stăncescu evidențiază marile avantaje obținute în economia națională ca urmare a folosirii termoficării industriale și urbane pe scară largă. Prin termoficare se realizează o mare economie de combustibil față de producția separată a energiei electrice în centralele electrice, sau a încălzirii industriale a clădirilor. Noul procedeu asigură livrarea căldurii printr-un sistem centralizat de distribuție, avînd avantajul că este continuu, economic și confortabil, putînd astfel ridica nivelul gospodăriei energetice în industrie și orașe la nivelul cerințelor desăvîrșirii construcției socialiste.

Prezentînd o serie de procese tehnologice noi puse în practică de unele șantiere în ultimii ani, Șt. Gheorghită, în articolul „Industrializarea construcțiilor — bază a progresului tehnic în construcții” (nr. 6), prezintă diferite metode care pot folosi drept experiență în construcțiile de viitor, ajutîndu-i pe lucrătorii din acest sector să-și organizeze și mai bine munca, iar printr-o folosire intensivă a utilajelor să poată obține zi de zi creșterea productivității

muncii și micșorarea prețului de cost al construcțiilor.

Experiența Uniunii Sovietice și a celorlalte țări socialiste a arătat că pentru îmbunătățirea și perfecționarea planificării are o însemnătate deosebită introducerea metodelor matematice de calcul. În articolul „Planificarea economiei naționale și folosirea metodelor matematice” (nr. 3), R. Moldovan abordează problema folosirii metodelor matematice și a mașinilor electronice de calcul în economie în general și în planificare îndeosebi. Aceasta se recomandă, deoarece vor spori simțitor exactitatea diferitelor calcule de plan, mărindu-se totodată și posibilitatea elaborării mai multor variante pentru aprecierea eficienței diferitelor soluții în planificare într-un timp foarte scurt.

„Probleme Economice” a publicat și articole ce tratează teme ca: „Îmbunătățirea rațională a diferitelor feluri de transport” (nr. 5), de A. Schächter; „Principalele căi de reducere a cheltuielilor de circulație” (nr. 2), de Al. Sobaru și O. Snak; „Aspecte ale aplicării formelor de salarizare în industrie” (nr. 3), de I. Tulpan; „Considerente în legătură cu folosirea legii valorii în economia socialistă” (nr. 3), de I. Ițicovici; „Țărâtimea colectivistă — clasă a societății socialiste” (nr. 5), de I. Adam; „O treaptă superioară a alianței muncitorești-țărănești” (nr. 5), de C. Grigorescu; „Cu privire la salariu, ca formă a repartiției în socialism” (nr. 6), de Gh. Crețoiu.

Articolele amintite tratează diferite probleme izvorite din documentele Congresului al III-lea al P.M.R.

O ilustrare a dezvoltării continue a economiei noastre naționale sub conducerea Partidului Muncitoresc Român efit și cunoașterea sarcinilor ce decurg din planul de stat pe anul 1962, oferă articolul „Planul de stat pe anul 1962 — al treilea an al planului șesenal (nr. 1).

Îndeplinirea și depășirea sarcinilor trasate de Congresul al III-lea al P.M.R. în primii doi ani ai planului șesenal au demonstrat forța mobilizatoare a planului, caracterul său științific, trăinicia fundamentării sale. Ritmul susținut de dezvoltare, prevăzut în planul de 6 ani, s-a afirmat în anii 1960 și 1961 în toate ramurile economiei naționale.

În obținerea tuturor acestor realizări, rolul hotărâtor l-a avut conducerea de către partid, elanul crescând al oamenilor muncii. „Intrăm în al treilea an

al planului de 6 ani, arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, cu un bogat bilanț de realizări în dezvoltarea economiei naționale, rod al acestei activități creatoare desfășurate de oamenii muncii sub conducerea partidului”¹⁾.

În vederea elaborării și îndeplinirii planului de stat pe anul 1962, partidul a luat măsurile organizatorice, economice și tehnice corespunzătoare, având la bază principiul fundamental în organizarea și funcționarea statului nostru democrat-popular — principiul centralismului democratic.

Sarcinile planului de dezvoltare a economiei naționale pe anul 1962 au izvorit din Directivele Congresului al III-lea, din indicațiile Biroului Politic al C.C. al P.M.R. și din rezultatele obținute în îndeplinirea planului de 6 ani. Obiectivele planului de stat pe anul 1962 au avut ca scop îndeplinirea principalului obiectiv în etapa actuală, adică dezvoltarea bazei tehnice-materiale a socialismului, extinderea relațiilor de producție socialiste în întreaga economie, în vederea desăvârșirii construcției socialiste.

Rezultatele bune obținute în îndeplinirea planului de șase ani în prima perioadă de trei ani, au o importanță deosebită pentru continua dezvoltare a economiei naționale, pentru încununarea cu succes a planului economic pe anii 1960—1965. Prin aceasta, țara noastră va contribui și mai mult la victoria socialismului în întrecerea pașnică cu capitalismul pe scară mondială.

Numărul 2 al revistei „Probleme Economice” este deschis de articolul „Crearea și utilizarea venitului național al R.P.R. — expresie a superiorității economiei socialiste” semnat de C. Iacobovici și C. Moineagu. Din articol se poate constata că ritmul lent și instabil în care a evoluat venitul național în timpul regimului burghezo-moșieresc, în România, era expresia înapoierii economice a țării, fapt pentru care țara noastră era situată pe unul din ultimele locuri din Europa.

În anii puterii populare, în procesul construirii bazei tehnice-materiale a socialismului s-au produs schimbări esențiale în structura pe ramuri a economiei naționale. În timp ce structura economică a vechii României se baza pe

1) Gh. Gheorghiu-Dej, *Darea de seamă a Partidului Muncitoresc Român la cel de al XXII-lea Congres al P.C.U.S.*, Ed. Politică, 1961, p. 58.

agricultură, în economia R.P.R. — ca urmare a politicii de industrializare socialistă — rolul conducător îl are industria. Dezvoltarea continuu ascendentă și armonioasă a întregii economii naționale va asigura o continuă creștere a venitului național și totodată o creștere a bunăstării oamenilor muncii.

Tov. A. Sencovici, în articolul „Dezvoltarea industriei ușoare în planul șesenal“ (nr. 3), după ce arată condițiile create de statul democrat-popular dezvoltării industriei ușoare în țara noastră și realizările obținute pînă în anul 1960, prezintă în partea a doua a articolului, pe ramuri, perspectiva dezvoltării acestui sector al industriei noastre între anii 1960—1965 și măsurile ce au fost luate pentru îndeplinirea întocmai și la timp a sarcinilor trasate de Congresul al III-lea al P.M.R.

Din numerele recenzate se remarcă și articolele tov. I. P. Oleinic și I. C. Feighin din U.R.S.S. care dezbate problemele: „Egalizarea nivelului dezvoltării economice a țărilor socialiste“ (nr. 4) și, respectiv, „Principii ale repartizării teritoriale a forțelor de producție“ (nr. 5).

Din partea revistei s-a observat o preocupare și pentru publicarea unor articole care demască sistemul economic reacționar existent în România burghez-moșierească. Gh. Surpat, în articolul „Flagelul șomajului de masă cronic în România burghez-moșierească“ (nr. 3), prezintă unele aspecte ale șomajului cronic înregistrat în România între cele două războaie mondiale. Din cele înfățișate se poate vedea că numărul real al șomerilor existenți era de cîteva ori mai mare decît cel indicat de statistica burgheză. Prin aceasta se demască caracterul perfid al economiștilor burghezi care prin diferite „metode“ căutau să ascundă proporțiile reale ale șomajului și adevăratul mod de viață al poporului, de mizerie și sărăcie.

Folosindu-se de un bogat material de arhivă, în articolul „Aspecte ale dominației capitalului financiar în România burghez-moșierească“ (nr. 5), V. Axenciuc prezintă un tablou cuprinzător al apariției și dezvoltării capitalului financiar în România burghez-moșierească. Articolul contribuie la cunoașterea modului în care s-a făcut concentrarea și centralizarea producției și a capitalului în România, cum s-a extins dominația

monopolurilor și a capitalului financiar străin în România burghez-moșierească.

Din articolul „Finanțele publice ale României în perioada stabilizării relative a capitalismului“ (nr. 4), semnat de I. Văcărel, se trage concluzia elocventă că în România burghez-moșierească în timp ce pentru scopuri militare, întreținerea aparatului de poliție, siguranță, jandarmerie, justiție, plata datoriei publice etc. se cheltuia cea mai mare parte din resursele bugetare, pentru nevoile sănătății publice și a învățămîntului se alocuau sume foarte mici. Burghezia se folosea de diferite metode pentru a-și însuși o parte tot mai mare din plusvaloarea creată în întreprinderile de stat, pentru necontența sporire a impozitelor pe seama populației muncitoare. Autorul, arătînd caracterul înrobitor al împrumuturilor contractate de regimul burghez-moșieresc în țările capitaliste, ne face cunoscut adevăratul scop al acestor împrumuturi, care nu au însemnat decît pregătirea României pentru ducerea războiului antisovietic.

Utilizînd un bogat și variat material informativ, N. N. Constantinescu și Șt. Mihai, în articolul „Lupta clasei muncitoare sub conducerea P.C.R. împotriva sabotajului burgheziei și pentru redresarea industriei (în perioada premergătoare Conferinței Naționale a P.C.R. din 1945) (nr. 2), redau unele aspecte din lupta P.C.R. împotriva sabotajului economic organizat în diferite ramuri ale economiei naționale de către elementele reacționare. Pentru înlăturarea acestei situații, P.C.R. a întărit unitatea clasei muncitoare, stabilind totodată și principalele sarcini economice ce trebuiau îndeplinite după eliberare: îndreptarea tuturor eforturilor însprijinirea frontului antihitlerist, asigurarea aprovizionării populației și trecerea neîntîrziată la refacerea economică.

Materialul prezentat scoate la iveală caracterul reacționar al burgheziei române care nu era interesată în sprijinirea războiului antihitlerist, asigurarea aprovizionării populației și nici în redresarea economică. Burghezia, prin nerespectarea îndeplinirii acestor sarcini voia să mențină haosul economic și totodată să submineze aplicarea convenției de armistițiu. Cercurile reacționare aveau ca principală preocupare împiedicarea instaurării unui regim cu adevărat democratic, iar prin menți-

nera anarhiei în economie sperau să înfrîngă forțele democratice.

Pentru zdrobirea tuturor acțiunilor cercurilor reacționare, P.C.R. a mobilizat masele de oameni ai muncii la traducerea în viață a măsurilor de reprimare a speculei ilicite și a sabotajului economic, de refacere a economiei naționale și de organizare a acesteia pe principii noi.

În paginile revistei au fost publicate și articole menite să combată unele tendințe și teorii reacționare manifestate în economia politică capitalistă contemporană. Astfel, I. Vesa prin articolul „Exportul de capital din S.U.A. — instrument de exploatare internațională” (nr. 4) reușește, prin datele prezentate, să arate că exportul de capital a fost și a rămas una din preocupările de bază în expansiunea economică externă a statelor imperialiste în general și în special a capitalului monopolist american, care deține primul loc, de cel mai mare exploatare internațional.

I. Anghel, în articolul „Efecte ale militarizării asupra economiei Statelor Unite ale Americii” (nr. 6), scoate în evidență consecințele militarizării economiei în S.U.A.

Pornind de la analiza esenței capitalismului monopolist de stat, Gh. Dolgu, în articolul „Probleme ale capitalismului monopolist de stat” (nr. 2), arată că dezvoltarea capitalismului monopolist de stat întrunește două procese strîns legate între ele: pe de o parte tendința monopolurilor de a folosi statul pentru sporirea profiturilor, iar pe de altă parte tendința monopolurilor de a folosi statul pentru a „cîrpi” capitalismul zguduit de neconținute crize.

Atenția revistei a fost îndreptată și spre publicarea unor articole menite să combată ideologia burgheză contemporană, revizionismul și dogmatismul. Temele abordate de A. Popper „Reformiștii francezi și epoca noastră” (nr. 1) și M. Todossia „Antikeynesismul în economia politică burgheză contemporană” (nr. 5), supun unei critici combative și demască de pe pozițiile învățării marxist-leniniste unele curente noi ale ideologiei burgheze contemporane.

Urmărind conținutul materialelor publicate la rubrica „Din planul de activitate științifică al Institutului de cercetări economice” se poate observa editarea unor lucrări care expun rezultatele obținute de economiști ca urmare a muncii de cercetare științifică.

Temele abordate sînt variate, au la bază rezultatele pozitive obținute în diferite sectoare de activitate și aduc un real folos pentru generalizarea experienței înaintate.

În numărul 1 al revistei au fost tratate teme referitoare la permanentizarea brigăzilor de producție și la creșterea productivității și a retribuiri muncii în G.A.C.-uri, iar în nr. 2 privind îmbunătățirea calității linii; reducerea prețului de cost la Combinatul metalurgic Reșița în nr. 6, și „Aplicații ale metodei corelației în analiza statistică a productivității muncii” în nr. 4. Au mai fost publicate articolele „Critica teoriilor burgheze cu privire la ajutorarea țărilor slab dezvoltate” în nr. 3 și „Cu privire la esența și caracterul intervenției statului în economia țărilor slab dezvoltate” în nr. 5.

Din cuprinsul revistei „Probleme Economice” distingem și capitolele: discuții, însemnări, critică și bibliografie, informații științifice și rubrica scrisori către redacție, care au un rol important în cunoașterea de către cititori a unor materiale și preocupări științifice variate din domeniul economiei.

Ca o observație generală asupra temelor abordate de revista „Probleme Economice” în numerele 1—6/1962, se remarcă preocuparea autorilor pentru a-și aduce contribuția la cunoașterea și precizarea unor probleme teoretice și practice diferite. Se observă o strînsă legătură a temelor cercetate de problemele actuale ale practicii construcției socialiste. Temele prezentate au contribuit din plin la îmbogățirea cunoștințelor profesionale a cadrelor care lucrează nemijlocit în producție.

Remarcăm totuși că unele lucrări au fost sărace în material faptic, exemple concrete, datorită insuficienței preocupării ale autorilor de a lua informații din arhive, cum ar fi articolele: „Finanțele publice ale Romîniei în perioada stabilizării relative a capitalismului”, de Iulian Văcărel (nr. 4); „Flagelul șomajului de masă cronic în Romînia burghezo-moșierească”, de Gh. Surpat (nr. 3); „Crearea și utilizarea veniturii național al R.P.R. — expresie a superiorității economiei socialiste”, de C. Iacobovici și C. Moineagu (nr. 2) și altele.

Scăpînd din vedere folosirea acestui izvor de informare autorii n-au avut posibilitatea să adîncească concluziile pe care le-au tras, deși arhivele con-

temporane abundă în fapte social-economice. Pierderea din vedere a existenței acestor izvoare bogate în fapte, pot știrbi munca de informare și ca atare, însuși rezultatul cercetării. Folosite în mod judicios, ele aduc o con-

tribuție importantă la analiza fenomenelor social-economice, deoarece în ele sînt înscrise diferitele laturi ale acestor fenomene.

C. TATOMIR

Voprosi arhivovedenia, nr. 1—4/1961

Cele patru numere ale buletinului de informare științifică a Direcției Generale a Arhivelor de pe lângă Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. „Voprosi Arhivovedenia” inserează materiale ca: articole, comunicări, consultații și recomandări, schimb de experiență, analize și discuții, arhivele de peste hotare, conspecte și publicații, din carnetul arhivistului, oamenii arhivelor noastre, critică și bibliografie. O parte din materiale depășesc cadrul local, avînd o valoare teoretică, care le face folositoare și pentru practica arhivistică din alte țări.

Avînd în vedere principalele probleme care stau în fața arhivisticii din țara noastră, am considerat oportună prezentarea materialelor respective.

Astfel, organizarea muncii stă în primul rînd în atenția arhiviștilor sovietici, știut fiind că de felul cum este rezolvată această problemă depinde în-săși buna desfășurare a muncii arhivistice.

În nr. 3/1961 se publică Hotărîrea Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., nr. 669 din 28 iulie 1961, cu privire la Regulamentul Direcției Generale a Arhivelor de pe lângă Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. și la rețeaua arhivelor centrale ale U.R.S.S. Consiliul de Miniștri:

- 1) Aprobă Regulamentul Direcției Generale a Arhivelor de pe lângă Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. și rețeaua Arhivelor centrale de stat ale U.R.S.S.;
- 2) Stabilește că regulamentele cu privire la arhivele ministerelor și departamentelor U.R.S.S., precum și la normele și instrucțiunile privind munca acestor arhive, se aprobă de conducerea ministerelor și departamentelor U.R.S.S., cu avizul Direcției generale a Arhivelor de pe lângă Consiliul de Miniștri al U.R.S.S.;
- 3) Abrogă partea privind aprobarea rețelei arhivelor centrale de

stat ale U.R.S.S. din Hotărîrea Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. din 13 august 1958, nr. 914.

În „Legea cu privire la Direcția Generală a Arhivelor de pe lângă Consiliul de Miniștri al U.R.S.S.”, art nr. 1, se arată că scopul D.G.A. este conducerea științifică și metodică-organizatorică a activității arhivistice în U.R.S.S., iar sarcinile fundamentale ale arhivelor sînt: a) asigurarea păstrării materialelor documentare ale Fondului arhivistic de stat al U.R.S.S.; b) prelucrarea problemelor de bază ale organizării, teoriei și tehnicii activității arhivistice; c) organizarea detectării materialelor documentare ale Fondului arhivistic de stat al U.R.S.S. și a folosirii lor multilaterale în interesele dezvoltării economiei naționale, științei și culturii; d) studierea, generalizarea și răspîndirea experienței înaintate a instituțiilor arhivistice din țară și străinătate în domeniul arhivisticii, arheografiei și a documentației curente.

În același număr al revistei se publică articolul „Despre un nou avînt în construcția arhivistică”, scris cu puțin înainte de istoricul Congres al XXII-lea al P.C.U.S., în perioada în care Proiectul de Program al P.C.U.S. era larg discutat și aprobat de oamenii sovietici, cînd s-a adoptat și Hotărîrea Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., nr. 669, din 28 iulie 1961.

În articol se arată că dispozițiile Guvernului Sovietic referitoare la problemele arhivistice sînt o mărturie a atenției acordate materialelor documentare ale poporului sovietic și activității instituțiilor arhivistice sovietice. Hotărîrea deschide perspective largi pentru dezvoltarea continuă a arhivisticii sovietice.

În articolul „Unele probleme ale activității științifice în instituțiile arhivistice”

țive ale U.R.S.S.“ publicat în nr. 1/1961, sub semnătura lui L. I. Iacovlev, se evidențiază faptul că sfera activității științifice în arhivele sovietice se lărgeste cu fiecare an și se orientează tot mai mult spre rezolvarea unor probleme științifice de prim ordin. Între acestea un loc de seamă ocupă găsirea și introducerea în practica lucrărilor de arhivă a unor procedee și condiții mai raționale de păstrare a materialelor documentare, acordându-se mai multă atenție construirii și înzestrării depozitelor cu utilaje potrivit tehnicii moderne.

O altă problemă importantă care stă în fața instituțiilor arhiviste este completarea sistematică a F.A.S. al U.R.S.S. cu izvoare istorice contemporane.

Instituțiile arhiviste acordă multă atenție argumentării teoretice a stabilirii valorii materialelor documentare. O problemă nouă, pentru rezolvarea căreia, în afară de instituțiile arhiviste, sînt antrenate și alte instituții și organizații, o constituie problema standardizării principalelor categorii de documente.

De asemenea, autorul ridică problema descrierii¹⁾ materialelor documentare, a metodelor și a practicii în descriere a fondurilor, a colecțiilor, a unor genuri aparte de documente, a publicării diferitelor inventare, cataloage, conspecte tematice etc. cît și a folosirii juste și active a bogățiilor documentare ale arhivelor în interesul construcției comunismului.

În nr. 3/1961, G. P. Neklesa publică articolul despre „Conducerea științifico-metodică a arhivelor“, problemă care este prezentată ca o condiție necesară a rezolvării cu succes a sarcinilor care stau în fața arhivisticii sovietice.

Autorul arată că după publicarea deciziei Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. din 7.II.1956 „Despre măsurile privind reglementarea regimului de păstrare și o mai bună folosire a materialelor arhiviste de la ministere și departamente“, munca științifico-metodică în domeniul arhivistic a făcut progrese simțitoare.

Direcția Generală a Arhivelor și Arhivele unionale au pregătit multe instrucțiuni și îndrumări metodice pentru

desfășurarea activității de bază în arhivele de stat, în arhivele departamentale și ale instituțiilor.

În urma acestor dispoziții, Serviciul arhivelor din regiunea Kiev a controlat modul de păstrare și folosire a materialelor documentare în arhivele raionale, orășenești și ale instituțiilor, cu care ocazie au fost semnaltate o serie de lipsuri, pentru remedierea cărora Serviciul a trecut de urgență la luarea de măsuri.

Instrucțiunile întocmite cu timpul se îmbunătățesc, se precizează datorită experienței și cerințelor vieții.

În 1958, Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. a aprobat Regulamentul Fondului arhivistic de stat, prin care a fost schimbat termenul de păstrare a materialelor documentare la instituții și ordinea completării arhivelor de stat.

Imediat după aceasta, Serviciul arhivelor din regiunea Kiev a întocmit o instrucțiune în care au fost enumerate denumirile ~~lucrarilor~~ documentelor de bază cu care ~~sunt~~ necesar să fie completate arhivele de stat, apoi au fost date și denumirile instituțiilor de la care trebuie să fie preluate documentele în primul rând. În această instrucțiune se dă o caracterizare a documentelor privind personalul, care sînt preluate de Arhivele Statului după un anumit timp de la crearea lor.

Tot pe linia conducerii științifico-metodice, în multe arhive au fost create culturi metodice — unde se află concentrate toate dispozițiile, instrucțiunile și modelele de materiale metodice.

Pentru înlăturarea lipsurilor care se ivesc în activitatea arhivistică, se organizează de două ori pe an seminarii cu lucrătorii arhivelor, unde, pe lângă lecții, se fac și lucrări practice.

Între lucrătorii Arhivelor Statului și lucrătorii în munca de arhivă de la instituții s-au organizat schimburi de experiență pentru anumite lucrări (folosire, expertiză). Toate aceste metode au dus la îmbunătățirea considerabilă a muncii arhiviste. De exemplu, dacă înainte folosirea materialelor documentare se reducea la eliberarea de certificate, în anul 1960 aproape la toate arhivele de stat și raionale se dezvoltă studiarea materialelor documentare, privind istoria agriculturii, a culturii, istoria satelor, întreprinderilor etc.

Hotărîrea Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. din 1958 a marcat o cotitură în munca arhivistică privind asigurarea

¹⁾ Este vorba de redarea conținutului unității de păstrare pe coperta dosarului. În fișă sau în inventar.

păstrării și folosirii multilaterale a bogatelor izvoare documentare referitoare la istoria actualei regiuni Kiev.

Programul P.C.U.S. de construire a comunismului în U.R.S.S. adoptat de cel de al XXII-lea Congres al P.C.U.S., a deschis un larg câmp de activitate lucrătorilor frontului ideologic, între care și arhiviștilor.

În acest sens în nr. 4/1961, G. A. Belov publică articolul „Cel de al XXII-lea Congres istoric al P.C.U.S. și problemele instituțiilor arhivistice sovietice”, articol care, pe lângă faptul că analizează felul în care au fost rezolvate principalele laturi ale muncii arhivistice, arată concret care sînt sarcinile imediate ce revin arhiviștilor sovietici pe baza documentelor Congresului al XXII-lea, în lumina sarcinilor mari ce stau în fața întregului popor sovietic.

Istoriografiei sovietice îi revine sarcina studierii istoriei P.C.U.S., a istoriei dezvoltării sistemului mondial al socialismului, studiul mișcării muncitorești și comuniste mondiale. Avînd în vedere această problemă, arhiviștii sovietici sînt obligați să strîngă și să păstreze materialele documentare, să organizeze în așa fel folosirea lor multilaterală încît să le facă cunoscut maselor largi de oameni ai muncii, să ia parte la sortirea monografiilor, să pregătească culegeri de documente, să editeze albume, să organizeze expoziții, cronici cinematografice ș.a.m.d. G. A. Belov arată că în fața arhiviștilor sovietici stă sarcina lichidării definitive a lipsurilor care au mai existat în muncă.

În acest sens trebuie revizuite atent planurile de muncă, trebuie analizate toate posibilitățile de organizare a muncii și asigurată păstrarea documentelor care conțin date despre crearea bazei tehnice-materiale a comunismului. De asemenea, se atrage atenția asupra necesității folosirii maxime a materialelor documentare în interesul poporului sovietic.

Pentru acordarea unui ajutor cît mai temeinic oamenilor de știință sovietici care lucrează în domeniul științelor sociale, arhiviștii trebuie să se preocupe de întroducerea în circuitul științific a acelor documente ce reflectă practica construirii socialismului și comunismului, experiența Partidului Comunist și a poporului sovietic, procesul inevitabil al dezvoltării omenirii spre comunism. Documentele arhivistice trebuie folosite

în primul rînd în scopul educării oamenilor muncii și în special al tinereții, în spiritul devotamentului față de comunism. Instituțiile sovietice trebuie să se preocupe mai activ de problemele vieții obștești, să caute căi și forme de folosire a F.A.S. în interesele politicii P.C.U.S.

Am de an, activitatea de publicare a instituțiilor arhivistice sovietice, dusă în colaborare cu diferite instituții de cercetări științifice, își mărește volumul. Dintre culegerile de documente publicate, 70% privesc istoria societății sovietice. Aceste culegeri cuprind documente în problema Revoluției din Octombrie, a colectivizării agriculturii, a industrializării țării, a solidarității internaționale a proletariatului ș.a. În atenția muncii de publicare trebuie să stea problema introducerii în practica arhivistică a pregătirii și publicării culegerilor de volum mic și a broșurilor pe teme politice actuale.

În general, arhiviștii trebuie să dezvolte munca de publicare a edițiilor de documente de dimensiuni mari și mici, să organizeze expoziții tematice, să țină conferințe pe bază de documente care ogîndesc exemple pozitive în muncă, despre normele morale, tradițiile eroice ale poporului sovietic.

Arhiviștii trebuie să publice documente care să contribuie la întărirea solidarității internaționale a oamenilor muncii și care să respingă ideologia reacționară a naționalismului burghez, a rasismului și a cosmopolitismului.

Atenția acordată muncii arhivistice în Uniunea Sovietică reiese limpede și din articolul lui V. V. Maksakov, „Arhivele și problemele de arhivistică din U.R.S.S. în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei (1941—1945)” publicat în nr. 2/1961, care tratează aceste probleme în detaliu și din care se vede că în condițiile grele ale războiului arhiviștii sovietici și-au făcut datoria păstrînd neprețuitele bogății documentare ale țării, a căror distrugere s-ar fi răsfrînt nu numai asupra studiului istoriei U.R.S.S., ci și asupra studiului istoriei altor țări din lume.

Arhiviștii sovietici au organizat imediat evacuarea materialelor documentare din regiunile amenințate de coto-pitorii fasciști și concentrarea lor în depozite care să le ferească de orice pericol. O dată asigurată depozitarea materialelor documentare, Comisariatul Poporului pentru Afacerile Interne ale

U.R.S.S. a dat dispoziții pentru folosirea arhivelor în scopul întăririi frontului și a spatelui frontului, în interesul victoriei împotriva dușmanului.

Datorită necesității de a concentra atenția în primul rând asupra salvării F.A.S. al U.R.S.S. păstrat în arhivele de stat, Direcția Generală a Arhivelor a fost transformată în Direcția Arhivelor de Stat a U.R.S.S., care a funcționat astfel pînă în anul 1947, cînd se transformă din nou în Direcția Generală a Arhivelor.

În anii războiului s-a dat o mare atenție folosirii materialelor documentare privind trecutul militar glorios al poporului rus, mării săi conducători militari, în care scop a fost înființat un serviciu științific de editură. De asemenea, s-a luat măsura de a se completa urgent arhivele cu documente despre Marele Război pentru Apărarea Patriei, în care sens în anul 1942 s-a dat dispoziția de interzicere a distrugerii acestor materiale, ele fiind declarate bun general al statului, indiferent de faptul dacă au fost capturate de la inamic, dacă au fost create de instituții sovietice sau de persoane particulare.

Un eveniment important privind problemele arhivisticii și ale istoriei în timpul războiului l-a constituit conferința istoricilor și arhiviștilor din U.R.S.S., ținută în iunie 1943.

Aceasta, analizînd rezultatele muncii depuse în țară în domeniul păstrării și adunării de materiale documentare pentru F.A.S. al U.R.S.S. în timpul războiului, a trasat sarcini importante instituțiilor arhivistice: să adune cu mai multă stăruință materialele documentare din timpul războiului și să organizeze Arhiva Centrală de Stat a Marelui Război pentru Apărarea Patriei; să realizeze în mod planificat reevacuarea materialelor documentare; să folosească activ documentele în scopuri de apărare, în interesele economiei naționale și ale cercetărilor științifice; să intensifice munca în privința alcătuirii de ghiduri, conpecte, inventare științifice etc.; să prelucreze un plan de perspectivă privind publicarea materialelor documentare din F.A.S. al U.R.S.S. și să înființeze pe lângă Direcția Generală a Arhivelor de Stat ale U.R.S.S. o comisie arheografică de stat; să publice împreună cu alte instituții interesate „Norme de publicare a materialelor documentare” obligatorii pentru

toate instituțiile și editurile care publică colecții de documente.

Începînd cu anul 1943, cînd întreaga țară a început executarea măsurilor luate pentru refacerea economiei naționale distruse și a instituțiilor de cultură din raioanele eliberate ale Uniunii Sovietice, arhiviștii sovietici au pus la dispoziția constructorilor documentația tehnică pe care o aveau în păstrare, fapt care, pe de o parte, a accelerat ritmul construcțiilor, iar pe de altă parte, a dat posibilitatea realizării unor mari economii pentru stat.

În condițiile grele ale războiului, arhiviștii sovietici nu au încetat cituși de pușin procesul de prelucrare a materialelor documentare în scopul folosirii lor la întocmirea de lucrări privind trecutul istoric al Patriei Sovietice, lupta poporul sovietic împotriva intervenționiștilor în 1918-1920, faptele eroice în munca de construire a socialismului ș.a.

Aruncînd o privire de ansamblu asupra activității depuse de arhiviștii sovietici în anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei 1941-1945, autorul arată că sistemul sovietic de centralizare a problemei arhivistice, ale căror baze au fost stabilite de Consiliul Comisarilor Poporului al R.S.F.S.R. în anii 1918-1920, prin decretul semnat de V. I. Lenin, și-a dovedit pe deplin eficacitatea în anii grei ai Marelui Război pentru Apărarea Patriei.

În paginile buletinului sînt publicate o serie de articole privind alte aspecte ale muncii arhivistice. Astfel, în nr. 1/1961 este publicat articolul „Despre pregătirea cadrelor de calificare medie pentru secretariat” de I. Z. Livșai.

Autorul arată că în Uniunea Sovietică în momentul de față se lucrează la elaborarea unui sistem unic de stat privind tehnica lucrărilor de secretariat, sistem care trebuie fundamentat științific, pe baza unui maximum de mecanizare a muncii administrative, respectiv a muncii cu documentele. Realizarea acestui sistem unic de stat în munca de secretariat cere cadre calificate, această problemă urmînd să fie rezolvată cu ajutorul unor cursuri și școli medii speciale. În legătură cu aceasta, se amintește existența școlii-laborator nr. 1 a Academiei de științe pedagogice a R.S.F.S.R. din Moscova.

Tot în nr. 1/1961, K. G. Mișiaev publică articolul „Clasificarea documentelor la secretariatul instituțiilor so-

vietice", în care clasificarea documentelor este considerată ca o problemă fundamentală, în teoria și practica lucrărilor de secretariat. Autorul precizează că de felul cum sînt clasificate documentele depinde manipularea mai rapidă sau mai înceată a acestora. Fără un sistem științific de clasificare a documentelor, arhivele se transformă de fapt în niște depozite de hirtii adunate la întimplare, de a căror folosire în scopuri științifice și practice nici nu poate fi vorba.

K. G. Mitiaev arată că în practica lucrărilor de secretariat la instituțiile sovietice documentele se grupează după următoarele criterii mai importante: nominal, pe materii, pe autori, cronologic, pe corespondenți, geografic, explicînd fiecare sistem în parte, precum și avantajele pe care le prezintă aplicarea unuia sau altuia.

B. A. Ambartumov și L. F. Diakonîțin, în articolul „Sistemul de alcătuire a nomenclatoarelor la întreprinderi, instituții și organizații”, publicat în nr. 2/1961, arată că întocmirea justă a nomenclatoarelor este una din condițiile principale ale unei bune munci de secretariat.

Nomenclatorul, pe baza căruia se alcătuiesc dosarele, determină constituirea fiecărui dosar, fixează termenele de păstrare pentru dosarele formate și, ca urmare, ușurează în mare măsură, expertiza valorii materialelor documentare. În articol se precizează că în sarcina instituțiilor centrale intră o obligativitate a întocmirii de nomenclatoare pentru unitățile în subordine.

De asemenea, autorii arată că întocmirea nomenclatorului începe prin explicarea problemelor și a categoriilor de acte de serviciu, ce trebuie să apară în anul următor. Mai importantă însă este alcătuirea titlurilor de dosare, care trebuie să reflecte concis și clar conținutul documentelor ce vor forma dosarul respectiv. Pentru aceasta trebuie să se ia în considerare criteriile de bază după care se așează documentele în dosar. La secretariatele instituțiilor sovietice, criteriile cele mai folosite sînt: nominal, tematic (pe probleme), pe corespondenți, geografic, pe autori, cronologic.

Acestei operațiuni îi urmează sistematizarea, adică stabilirea succesiunii titlurilor dosarelor în cadrul nomenclatorului, după importanța documentelor

pe care le dețin și după legăturile dintre conținutul lor.

De o deosebită importanță, prin problemele pe care le ridică, este articolul lui A. P. Filippov „Documentele arhivistice în slujba construcției comunismului”, publicat în nr. 3/1961. Autorul arată că un rol important în realizarea sarcinilor trasate de partid îl joacă instituțiile arhivistice, care au pus bogățiile documentare ale țării în slujba patriei. Arhivele U.R.S.S. sînt tezaur neprețuite care au strîns documente unice despre viața și activitatea oamenilor sovietici, constructori ai comunismului. Din acest punct de vedere o mare însemnătate au arhivele din Leningrad care dețin materiale de o deosebită importanță. La Leningrad, cu fiecare an se lărgeste folosirea bogățiilor documentare în interesul dezvoltării economiei naționale, a științei și a educației comuniste a oamenilor muncii.

Autorul arată că în momentul de față problema publicării nu are în vedere numai un cerc restrîns de cercetători specialiști, ci se îndreaptă spre editarea cărților și broșurilor destinate în primul rînd maselor largi de cititori. Din articol se desprinde sarcina de mare răspundere de educare a tineretului pe baza documentelor care oglindesc viața grea în vechea Rusie țaristă, astfel ca generațiile care se ridică să poată aprecia succesele obținute de poporul sovietic în construirea comunismului. În acest scop se scrie istoria unor fabrici, uzine etc.

De asemenea, în articol se accentuează asupra necesității de a se crea legături cît mai strînse între universitățile populare și arhive pentru ridicarea nivelului cultural al oamenilor muncii.

Una din sarcinile arhivistilor sovietici constă în popularizarea documentelor privind relațiile internaționale și lupta pentru pace a popoului sovietic. În acest scop este indicată organizarea de expoziții, publicarea de articole în presa periodică, informații la radio, televiziune. În general, se arată că este necesar să se lărgescă tematica publicațiilor și să se îmbunătățească calitatea lor.

În nr. 1/1961, apare sub semnătura lui P. V. Vinogradov, V. A. Zubkov și S. M. Semanov articolul „Publicarea documentelor pentru publicul cititor”.

În acest articol se evidențiază experiența acumulată de instituțiile arhivistice din regiunea Leningrad, privind

folosirea materialelor documentare din arhive în scopuri științifice și de agitație și propagandă. Pornind de la această idee, se arată că Arhivele din Leningrad au stabilit multe legături și au realizat un contact creator cu redacțiile ziarelor și revistelor, cu radio-difuziunea și televiziunea, cu colectivele de propagandiști din întreprinderi și instituții, cu servicii de agitație și propagandă a Comitetelor regionale ale P.C.U.S. și ale Comsomolului. În același scop au fost încheiate contracte privind colaborarea și folosirea materialelor documentare cu Universitatea din Leningrad, cu Palatul Culturii Gorki, cu Casa Jurnalistului.

Sub conducerea Arhivelor au fost organizate conferințe, expoziții, au fost publicate câteva culegeri și materiale de știință popularizată pentru publicul cititor, între care două privind istoricul industriei din Leningrad, o culegere cu titlul „Mișcarea muncitorească din Petrograd în anii 1912-1917”, albumul cu fotografii intitulat „Fiii credincioși ai Patriei”, studiul de popularizare privind istoria Comsomolului din Leningrad — „Tradițiile te cheamă să mergi înainte”, revista materialelor documentare „Arhivele regiunii Leningrad”, care cuprind o prezentare asupra documentelor arhivelor de stat din regiunea Leningrad. În articol se menționează că în întocmirea acestor lucrări arhivistice sovietice au primit un ajutor prețios de la organizațiile orașenești de partid.

În același număr este publicat și articolul „Depistarea informațiilor în arhive pentru rezolvarea cererilor oamenilor muncii”, semnat de T. T. Markova, E. V. Starțeva, L. A. Mihanov. Articolul arată că una din cele mai importante sarcini ale instituțiilor arhivistice este folosirea multilaterală a materialelor documentare în interesele construcției societății comuniste. Unul din sectoarele acestei munci îl constituie eliberarea de către arhive a certificatelor, copiilor și extraselor pe baza cererilor oamenilor muncii.

De exemplu, la Arhiva de stat din regiunea Omsk s-au luat o serie de măsuri privind îmbunătățirea muncii de informare și de eliberare a certificatelor; s-a amenajat o cameră aparte pentru primirea solicitanților, serviciul de eliberare a certificatelor a fost completat cu lucrători calificați — buni cunoscători ai conținutului materialelor

documentare —, au fost alcătuiți indici alfabeticii pentru actele privind personalul la toate fondurile mai importante, au fost executate la tipografie toate formularele necesare în acest sens.

Un element nou, de asemenea, îl constituie folosirea metodei de divizare a acestei munci în mai multe etape: un lucrător științific examinează cererea și indică cotele, lucrătorii de arhivă tehnici sau persoanele însărcinate cu aceasta examinează materialele documentare și alcătuiesc referatele, care sînt înaintate șefului biroului de informare pentru redactare.

Arhivistica sovietică acordă o mare atenție creării fondului de rezervă a Arhivelor, prin lărgirea sferei de microfotocopiere a materialelor documentare. În nr. 2/1961 se publică articolul lui M. M. Abramov și A. V. Gonciukov intitulat „Situația și problemele microfotocopierii bogățiilor documentare ale arhivelor sovietice”, articol în care se arată că microfotocopiarea a intrat definitiv în practica atât a instituțiilor de specialitate menite să păstreze și să folosească materialele documentare (arhive, biblioteci) cit și a altor centre de păstrare a documentației.

Autorii arată că microfotocopiarea crează un mijloc important de rezolvare pe plan mai mare a unor probleme de bază ale muncii arhivistice, ca păstrarea materialelor documentare și folosirea lor efectivă în scopuri științifice și practice. Începînd cu anul 1956, instituțiile sovietice au început să folosească în munca lor microfotocopiarea materialelor documentare.

Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. — se arată în articol — a subliniat în repetate rînduri necesitatea aplicării *cît mai rapide a microfotocopierii în arhivele sovietice*, în care sens Direcția generală a Arhivelor a fost obligată să ia măsurile necesare pentru rezolvarea acestei probleme. Îndeplinirea acestei sarcini a necesitat asigurarea în primul rînd a bazei tehnice, creîndu-se un număr important de laboratoare toto.

De asemenea, pentru rezolvarea acestei sarcini, Direcția generală a Arhivelor a format o comisie care să se ocupe cu cercetarea situației dosarelor înainte de microfotocopiere. Pe această linie o mai bună organizare a muncii a dovedit-o Arhiva Istorică Centrală din Leningrad, unde există un grup de colaboratori care efectuează

toate muncile privind microfotocopiarea materialelor documentare din arhivă, începând cu verificarea numerotării paginilor și terminând cu păstrarea microfilmelor.

În momentul de față în Uniunea Sovietică, pe lângă fiecare arhivă, s-au destinat încăperi speciale cu un regim satisfăcător de păstrare a microfilmelor. Microfilmele se folosesc prin sala de studiu. În Arhivele Istorice Centrale din Moscova, numai în cursul anului 1960 s-au pus la dispoziția cercetătorilor, prin sala de studiu, un număr de aproximativ 7000 microfilme.

Articolul conchide prin a arăta că microfotocopiarea se face în scopul lărgirii posibilităților de folosire a materialelor documentare, fapt pentru care

această activitate trebuie să capete o extindere și mai mare.

În buletin sînt publicate și alte articole importante, care constituie bogate izvoare de informare privind munca arhivistică, începînd cu prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare și pînă la folosirea multilaterală a acestora.

De remarcat este faptul că articolele publicate în nr. 1-4 sînt strîns legate de munca practică a arhiviștilor și că problema folosirii multilaterale a materialelor documentare stă în centrul atenției Direcției generale a Arhivelor U.R.S.S. pentru rezolvarea căreia arhiviștii sovietici depun tot efortul.

V. VILCEANU

NOTE BIBLIOGRAFICE

LUCRARI NOI DESPRE ISTORIA PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMANIA, A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI DIN ȚARA NOASTRA ȘI DESPRE ISTORIA PATRIEI

GEORGESCU TITU, *De la greva generală la crearea P.C.R.*, Ed. Științifică, Buc., 1962, 208 pagini.

Evenimentului de importanță istorică pentru poporul nostru, — înființarea partidului de tip nou al proletariatului din România — îi este închinată o prețioasă monografie care se ocupă în special de lupta pentru clarificarea politică, ideologică și organizatorică din mișcarea muncitorească între octombrie 1920 și mai 1921.

Sînt expuse cu o deosebită claritate fazele principale ale acestui proces: importanța grevei generale pentru consolidarea pozițiilor aripii revoluționare, consfătuirea grupurilor comuniste în noiembrie 1920, înfringerea liderilor de dreapta în cadrul lucrărilor Consiliului General al Partidului Socialist, conferința de la Iași a grupurilor comuniste și victoria ideilor leniniste la Congresul de constituire al P.C.R. Monografia este însoțită de un număr de documente excepțional de interesante pentru studiul acestei perioade din istoria mișcării muncitorești din țara noastră.

* * *

NASTOVICI E., *Aspecte din lupta ideologică și politică pentru crearea Partidului Comunist din România*, în „Analele Universității București”, seria științe sociale, istorie, an. X, nr. 20, 1961, p. 109—122.

Pe baza documentelor și materialelor apărute în perioada avîntului revoluționar din România în anii 1918—1922, se expun cîteva aspecte ale luptei ideologice dusă de grupurile comuniste din sinul partidului socialist și din afara acestui partid, în scopul creării Partidului Comunist din România.

* * *

TUȚU D. și ALEXANDRESCU V., *Din lupta P.C.R. împotriva politicii guvernelor burghezo-moșierești de militarizare a țării (1921—1933)*, în „Studii” — revistă de istorie, an. XV, 1962, nr. 3, p. 607—629.

Partidul Comunist din România a desfășurat de la început o largă acțiune de mobilizare a maselor muncitoare împotriva militarizării țării și a pregătirii criminalului război antisovietic. Studiul de față aduce noi contribuții prețioase la cunoașterea formelor și metodelor pe care Partidul Comunist din România le-a folosit pentru demascarea politicii antinaționale și antipopulare a regimului burghezo-moșieresc, în frunte cu monarhia.

* * *

TEODORESCU VENERA, *Aspecte ale folosirii creatoare a strategiei leniniste de către Congresul al V-lea al Partidului Comunist din România*, în „Studii și articole de istorie”, III, Buc., 1961, p. 433—449.

Se analizează condițiile social-economice și politice care au premers și au solidificat desfășurarea lucrărilor Congresului al V-lea al Partidului Comunist din România. Autoarea folosește cele mai multe din lucrările care s-au ocupat de criza economică începută în 1929 și se referă la toate documentele de partid care tratează această perioadă.

Stabilirea de către congres a strategiei leniniste a Partidului Comunist din România este prezentată în material în lumina hotărârilor și rezoluțiilor adoptate în strînsă legătură cu aprecierile date de ultimele documente de partid. Drumul glorios străbătut de Partidul Comunist din România, strălucitele sale victorii în lupta pentru făurirea vieții noi socialiste în țara noastră, confirmă pe deplin justetea liniei strategice adoptate.

* * *

SAVU GH. AL., *Folosirea de către P.C.R. a campaniei alegerilor parlamentare din iunie 1931 în vederea stringerii legăturilor cu masele*, în „Studii” — revistă de istorie, an. XV, 1962, nr. 1, Buc., 1962, p. 39—67.

Folosind o bogată documentație din arhive și din presa timpului, autorul pune în lumină câteva aspecte importante ale luptei Partidului Comunist din România pentru mobilizarea maselor muncitoare în jurul Blocului Muncitoresc Țărănesc cu prilejul alegerilor parlamentare din iunie 1931.

Analiza rezultatului alegerilor parlamentare din 1931 permite să se sublinieze micșorarea sensibilă a influenței partidelor burghezo-moșierești, iar pe de altă parte desfășurarea procesului de radicalizare a maselor și dezvoltarea considerabilă a influenței și prestigiului Partidului Comunist din România în rândurile oame-nilor muncii.

* * *

VRANCEA ILEANA, *Tradiții ale criticii literare marxiste din România, 1930—1940*, Ed. Politică, Buc., 1962, 416 pagini.

Activitatea Partidului Comunist din România în domeniul luptei ideologice s-a concretizat în anii premergători celui de-al doilea război mondial prin promovarea tradițiilor progresiste în critica literară desfășurată de revistele conduse și îndrumate de partid în această perioadă.

Studiul care însoțește antologia celor mai reprezentative articole de critică literară marxistă, expune sistematic atât condițiile social-politice ale luptei ideologice în anii marilor bătălii de clasă ale proletariatului din România condus de Partidul Comunist Român și în perioada luptei împotriva fascizării țării, cât și direcțiile de dezvoltare a criticii literare promovate de revistele partidului.

Antologia este grupată în jurul unor probleme în cadrul cărora este respectată, în general, ordinea cronologică.

* * *

CÎNCEA PARASCHIVA, *Proiectul unui regulament de lucru pentru muncitorii din portul Galați (1882—1886)*, „Studii”, revistă de istorie, an. XV, 1962, nr. 3, p. 685—690.

Într-o formă științifică corespunzătoare autoarea expune un prețios document care sporește baza de informare a cercetărilor privitoare la istoria proletariatului din țara noastră în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Inițiat ca urmare a vehementelor proteste ale muncitorilor gălățeni împotriva exploatării, — se arată în articol — proiectul de regulament inițiat în 1882 de Consiliul comunal din Galați a fost în realitate conceput ca un instrument de constrîngere. Numai teama de urmăriile luptei revoluționare a muncitorilor a făcut ca acest regulament — oglindă

a raporturilor de muncă dintre patroni și proletari în România deceniului al 9-lea din secolul trecut — să nu fie pus în aplicare.

* * *

* * * — *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România*, vol. II, Ed. Politică, Buc., 1962, 256 pagini.

Culegerea continuă munca începută¹⁾ de Institutul de Istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., de a pune la îndemâna celor ce studiază istoria partidului, studii și referate monografice despre acțiunile greviste ale clasei noastre muncitoare. În volumul de față studiile sînt consacrate: grevei minerilor din Dognecea și Moravița-Vascău (1890), grevei generale din Galați (iunie 1907), grevei generale a tipografilor din București (iulie—august 1910), luptei muncitorilor de la Galați din 13 iunie 1916, grevei generale de la Reșița din 1926, acțiunilor greviste ale muncitorilor tipografi din București în anii 1926—1927, luptelor muncitorești de la uzinele din București: „Lemaître” (1929—1930) și „Goldemberg” (1939), grevei metalurgistilor de la „Schiel”—Brașov din 1934, grevei generale a minerilor din Anina (1935) și grevei muncitorilor de la „Astra”—Arad din iulie—august 1936.

Editarea îngrijită a acestei culegeri contribuie la cunoașterea tradiției revoluționare de luptă a proletariatului din patria noastră.

* * *

GÉZA COVACH, *Inceputurile mișcării muncitorești din Arad*, în „Studii și articole de istorie”, III, Buc., 1961, p. 309—332.

Studierea mișcării muncitorești din România în secolul al XIX-lea se îmbogățește cu o prețioasă lucrare monografică a muncitorimii arădene. Pe baza unei ample documentații sînt înfățișate etape și aspecte importante ale acestei probleme: dezvoltarea industriei din Arad pînă la 1900, formarea clasei muncitoare în orașul Arad, condițiile de trai și de salarizare ale muncitorilor, primele organizații muncitorești din Arad, formarea Secției Partidului Social-Democrat la Arad, luptele muncitorilor din Arad sub conducerea P.S.D., congresul socialist din Arad și dezvoltarea mișcării muncitorești arădene după congresul din 1894 și pînă la 1900.

Analiza succeselor, dar și a limitelor social-democrației arădene duce la concluzia că activitatea muncitorilor din Arad, în perioada tratată, este o etapă importantă a istoriei mișcării muncitorești din România.

* * *

FELEA I., *Din istoria presei muncitorești — „România muncitoare” — Seria I, 1902*, în „Studii” — revistă de istorie, an. XV, 1962, nr. 2, p. 349—367.

Cele 23 de apariții ale ziarului „România muncitoare” între 1 ianuarie—9 iunie 1902 au tratat curajos, în lumina învățaturii marxiste, o serie de probleme de organizare și de tactică a mișcării muncitorești din România. Redacția ziarului a publicat informații despre activitatea aripei stîngi a Internaționalei, despre lupta muncitorilor din Rusia conduși de bolșevici, precum și articole din Iskra leninistă.

Ziarul se ocupa intens de diferitele aspecte ale vieții muncitorilor, de suferințele și necazurile lor, de mizeria și umălînțele îndurate de țărani, de lupta oamenilor muncii din România împotriva exploatării burghezo-moșieresti.

Lucrarea demonstrează convingător că activitatea din 1902 a ziarului „România muncitoare” a fost urmărită îndeaproape de muncitori, că paginile acestui ziar, broșurile și cercurile culturale ale lui întăreau ferma convingere de care erau însuflețite elementele înaintate ale mișcării muncitorești din România la începutul acestui secol, că socialismul nu poate fi înfrînt.

* * *

¹⁾ * * * — *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România*, vol. I, Ed. C.C.S., Buc., 1957, 308 pag.

ȘANDRU D., *Știri despre mișcarea grevistă din Iași, în anii 1919–1920 și greva de la fabrica „Țesătura” Iași*, în „Studii și cercetări științifice, istorie”, Iași, an. XII, fasc. 1, 1961, p. 67–84.

Una din cele mai importante greve locale din numeroasele greve izbucnite în anii avântului revoluționar din România, este și aceea din orașul Iași de la fabrica „Țesătura” care izbucnește cu violență la intervale foarte scurte: iunie 1919, aprilie și iulie 1920.

Folosind cu pricepere un bogat material documentar din presa epocii respective, autorul reușește să sublinieze factorul important care a asigurat succesul grevei: solidaritatea dintre greviști și muncitorii celorlalte întreprinderi din Iași și alte orașe.

* * *

JORDÁKY LUDOVIC, *Greva generală din octombrie 1920 în orașul Cluj*, în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj”, III, 1960, p. 315–346.

Impresionanta desfășurare a forțelor de luptă ale clasei muncitoare a cuprins 95–98% din muncitorii angajați din Cluj; la atelierele C.F.R. și la o serie de fabrici greva continuând și în zilele de 27–28 octombrie. Concluzia ce se impunea în condițiile luptei greviste din Cluj era necesitatea imperioasă de a feri mișcarea muncitorească de oportunism. Existența în același partid a oportuniștilor reformiști și a marxștilor revoluționari nu mai era cu puțință. Această învățătură și-a făcut loc din ce în ce mai adânc în sinul mișcării muncitorești în lunile care au urmat grevei generale, pregătind crearea Partidului Comunist din România.

* * *

APOSTOL ION, *Conferința generală a tineretului muncitor din martie 1922*, în „Studii” – revistă de istorie, an. XV, 1962, nr. 2, p. 263–290.

Partidul Comunist din România s-a ocupat de la început de mobilizarea în lupta politică a masei de tineri muncitori, considerind ca o parte integrantă a activității sale sarcina educării, organizării și conducerii mișcării de tineret.

Cu prilejul aniversării a patruzeci de ani de activitate ai organizației revoluționare de tineret din țara noastră, ni se înfățișează în acest interesant studiu, pe baza unei temeinice documentări, fazele importante ale organizării tineretului din 1908 la București și până în martie 1922 când s-a constituit Uniunea Tineretului Socialist. Crearea U.T.S. pe baza principiilor marxist-leniniste, sub conducerea Partidului Comunist din România, a marcat o nouă etapă a luptei tineretului împotriva exploatații. Transformarea U.T.S. în mai 1924 în Uniunea Tineretului Comunist și afilierea la Internaționala Comunistă a Tineretului a însemnat ridicarea pe o treaptă și mai înaltă a luptei mișcării de tineret din România.

* * *

MOCANU CONSTANTIN, *Din contribuția tineretului la lupta P.C.R. împotriva fascismului și pregătirii războiului antisovietic*, în „Studii” – revistă de istorie, an. XV, 1962, nr. 2, p. 291–313.

Studiul abordează una din problemele foarte importante de care istoriografia nu s-a ocupat până acum în suficientă măsură, și anume: lupta tineretului în frunte cu U.T.C.-ul sub conducerea Partidului Comunist din România împotriva politicii burghezo-moșierești de fascizare a țării și de pregătire a criminalului război antisovietic.

Autorul a cercetat cu minuțiozitate presa comunistă ilegală, publicațiile progresiste legale și documentele din arhive, expunând numeroasele acțiuni antifasciste întreprinse între anii 1935–1941 de mișcarea noastră de tineret.

Lucrarea aduce o contribuție remarcabilă la cunoașterea luptei antifasciste desfășurate de Partidul Comunist din România, în condițiile luptei ilegale impo-

triva sîngeroaselor regimuri fasciste, fiind în același timp și un bogat material de educație comunistă și patriotică a maselor muncitoare.

* * *

TUDOR D., *O nouă inscripție privitoare la slavii din Dacia*, în „Analele Universității București”, seria științe sociale, istorie, an. X, nr. 20, 1961, p. 7—12.

În anul 1960 a fost decoperită în comuna Galicea Mare, raionul Băilești, regiunea Oltenia un altar din calcar nisipos, păstrat în condiții bune. Autorul ajunge la concluzia că cei ce au ridicat acest monument votiv, sclavul Dioscorus și „soția” sa făceau parte din așa-zisa „aristocrație servilă”, și prin faptul că au putut ridica cu cheltuiala lor acest altar se dovedește că posedau o oarecare stare materială sub forma unui *peculium*.

* * *

GOSTAR N., *Lupta populațiilor de la gurile Dunării împotriva autorităților române*, în „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași”, (serie nouă), Secțiunea III, (științe sociale), tocmul VII, 1961, p. 1—10.

Stabiliți în Delta Dunării între secolele III—I î.e.n. Bastarnii sînt cunoscuți documentar sub numele de Peucini. În perioada dintre secolele II—IV pe acest teritoriu denumit Peuce, urmele materiale indică existența unor populații de origini felurite, Geți, Sarmati, Goți etc. Autorul se ocupă de informațiile asupra contactelor militare dintre această populație și administrația romană.

* * *

BIRZU LIGIA, *Contribuția arheologiei la cunoașterea perioadei hunice la Dunărea de Jos*, în „Analele Universității București”, seria științe sociale, istorie, an. X, nr. 20, 1961, p. 13—24.

Pe baza materialului arheologic confruntat minuțios cu informațiile documentare, se demonstrează că în ciuda caracterului său distructiv dominația hunilor nu a întrerupt continuitatea populației locale.

* * *

RUSU M., *Contribuții arheologice la istoricul cetății Biharea*, în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj”, III, 1960, p. 7—25.

Studiul trece în revistă importante lucrări arheologice publicate privitoare la împrejurimile cetății Biharea. Sînt prezentate apoi principalele argumente care identifică cetatea de pămînt de la Biharea cu *castrum Byhor sau castrum Belland* al lui Anonimus. Localitatea a fost intens populată în secolele XI—XIII. În secolele XIV—XV localitatea Biharea nu mai este menționată documentar ca cetate ci ca simplă *villa*. În secolele XVI—XVII cetatea este folosită întâmplător, iar de la începutul secolului XVIII cade în paragină. În lucrare sînt expuse și rezultatele săpăturilor arheologice efectuate aici de autor, precum și o listă a monumentelor descoperite aici de M. Roska în anii 1924—1925.

* * *

NEGOIU I., *Denaturarea de către istoriografia burgheză a rolului tătarilor pe teritoriul patriei noastre*, în „Analele Universității București”, seria științe sociale, istorie, an. X, nr. 20, 1961, p. 37—52.

Demonstrînd falsitatea tezelor istoriografiei burgheze cu privire la influența tătarilor pe teritoriul patriei noastre, autorul expune pe baza izvoarelor diplomatice și narative că în realitate dominația tătară a frînat în mare măsură dezvoltarea generală a societății românești la sud și est de Carpați. Se expune o periodizare a dominației tătare care cuprinde: 1241 — cca 1280, de la 1280 — sfîrșitul

veacului al XIII-lea și a treia perioadă din jurul anului 1300 pînă la formarea statelor feudale românești de sine stătătoare, Țara Românească și Moldova.

* * *

CIHODARU C., *Cîteva constatări în legătură cu proprietatea feudală și situația țărănimii din Moldova în a doua jumătate a secolului al XV-lea*, în „Studii și cercetări științifice, istorie”, Iași, an. XII, fasc. 1, 1961, p. 31—66.

Întocmind cu multă migală situația din secolul al XV-lea a satelor aflate între Prut și Siret la sud de dealurile împădurite între orașele Iași și Vaslui, autorul ajunge la concluzii interesante privind situația țărănimii. Numărul satelor căzute sub dominația feudalilor în secolul al XV-lea era mult mai mare decît numărul localităților existente astăzi. Se ajunge la concluzia că răzeșii și mazilii secolului al XVIII-lea provin din boierimea proprietară a acestor sate în secolul al XV-lea și nu din țărănimea liberă pe care autorul nu o surprinde în baza statisticii sale.

* * *

COSTĂCHEL VALERIA, *Unele considerații privind rezerva seniorală în Țara Românească și Moldova în secolul XV*, în „Analele Universității București”, seria științe sociale, istorie, an. X, nr. 20, 1961, p. 25—36.

Împotriva părerii mai vechi a unor istorici, în studiul de față autoarea se rallyază acelor teze noi ale istoriografiei noastre potrivit cărora rezerva seniorală pe domeniul feudal a existat în țara noastră în secolul al XV-lea. Se aduc date suficiente de bogate și convingătoare conchizîndu-se că rezerva seniorală se compunea, pe lîngă ogor, și din: pășuni, fînețe, păduri, iazuri, stupării, necesitînd brațe de muncă numeroase ale țărănimii dependente, ansamblul acestei activități constituind renta feudală în muncă.

* * *

GRIGORAȘ N., *Atribuțiile judecătorești ale sfatului domnesc din Moldova pînă la sfîrșitul secolului al XVI-lea*, în „Studii și cercetări științifice, istorie”, Iași, an. XII, fasc. 1, 1961, p. 133.

Între 11 februarie 1400 și ultimul deceniu al secolului al XVI-lea, au fost emise de cancelaria domnească a Moldovei numeroase documente, publicate în marea colecție inițiată și realizată de Academia Republicii Populare Romîne. Studiul acestor documente duce la concluzia că sfatul domnesc a fost în această perioadă instanța supremă de judecată a țării pentru apărarea drepturilor și privilegiilor feudale. Organizarea sfatului era un atribut domnesc, dar acțiunile lui depindeau de componenți, de boieri.

* * *

Acad. PRODAN D., *Domeniul cetății Șiria la 1525*, în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj”, III, 1960, p. 37—102.

Precedat de un amplu și valoros studiu introductiv se publică *Urbariul cetății Șiria alcătuit la 1525*, unul din cele mai vechi documente de acest gen privitoare la teritoriul patriei noastre. În 121 de localități ale domeniului erau 2037 de supuși din care 1836 iobagi (90%), 96 jeleri (5%) iar restul libertini și oameni în serviciul cetății. Satele românești, foarte numeroase, se disting abît după numele lor sau al locuitorilor, dar mai ales după organizarea lor specifică în voievodate, după instituțiile lor, crainicii, cnejii, după sarcinile lor feudale distincte. Aceasta, argumentează autorul în mod temeinic în continuare, nu exclude interferențele, amestecurile de populație, conviețuirile, prezența rominilor și în țîrguri sau în satele cu condiții specifice ungurești.

Prin publicarea corespunzătoare a acestui interesant izvor al orînduirii feudale pe teritoriul patriei noastre, dar mai ales prin rezolvarea sistematică, științifică a prezentării concise a celor mai prețioase informații despre conținutul obli-

gațiilor feudale, instituțiile specifice satelor feudale românești, structura de clasă a populației domeniului, studiul acad. D. Prodan aduce o contribuție de seamă la studiul istoriei noastre feudale.

* * *

LĂUDAT I., *Cronica anonimă racovițeană sau letopisețul Țării Moldovei dintr-ani 1661—1729*, în „Analele științifice ale Universității Al. I. Cuza din Iași”, (serie nouă), Secțiunea III, (științele sociale), tomul VII, 1961, p. 99—114.

Cronica anonimă „Racovițeană”, al cărei copist se arată că este N. Mustea, constituie un izvor important privitor la istoria Moldovei din a doua jumătate a secolului al XVII-lea și primul sfert al veacului următor. Sînt analizate cele două ediții ale cronicii și autorul ei, ajungîndu-se la concluzia că letopisețul ar fi o compilație de pe cronicile a doi anonimi: administratorul lui Buhuș (1661—1705) și omul de casă al lui Mihai Racoviță (1705—1729). Numele compilatorului, de pe manuscrisul cunoscut de N. Bălcescu nedescifrat la vreme, iar manuscrisul fiind pierdut, rămîne de asemenea necunoscut. N. Mustea care a trăit pînă în anul 1731, se consideră a fi doar copistul acestui letopiseț.

* * *

BÎRSĂNESCU ȘTEFAN, *Academia domnească din Iași, 1714—1821*, Ed. de Stat didactică și pedagogică, Buc., 1962, 208 pagini, cu 26 ilustrații.

Istoriografia învățămîntului nostru în orînduirea feudală se îmbogățește cu o lucrare amplă despre cea dintîi școală medie și de învățămînt superior care a funcționat în Moldova timp de 107 ani. Studiile privitoare la această instituție școlară, scrise înainte de 23 August 1944, elaborate fiind de pe poziție idealistă, n-au putut să-i dea o explicație științifică.

Lucrarea expune: întemeierea, dezvoltarea și sfîrșitul Academiei domnești; organizarea și funcționarea ei; locul ei în cadrul școlilor din Moldova, din Țara Romînească, din centrul și estul Europei, din Asia Mică și din Africa; rolul ei instructiv-educativ și, în sfîrșit, greutățile întîmpinate în desfășurarea activității.

Precedată și de alte școli înființate de domnia țării și nu de biserică (Hirlău și Cotnari în secolul al XVI-lea, Iași la 1640), Academia domnească reprezintă în perioada feudalismului de pe teritoriul țării noastre a doua etapă în dezvoltarea școlii, avînd o lungă durată și realizări precise. Ea a fost o școală de erudiție organizată ca un grup de patru școli: de elină, greaca nouă, moldovenească și slavonă. Lucrarea este însoțită de 26 ilustrații.

* * *

SURDU BUJOR, *Linii dezvoltării sociale-economice a Transilvaniei în secolul al XVIII-lea, pînă la răscoala lui Horea*, în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj”, III, 1960, p. 100—170.

Ocupată de habsburgi, Transilvania cunoaște în secolul al XVIII-lea frămîntări social-economice ale perioadei de trecere de la feudalism la capitalism. Studiul tratează în capitole speciale dezvoltarea demografică, agricultura, mineritul, industria manufacturieră, comerțul, orașele și lupta maselor populare împotriva exploatării. Întreaga epocă este pe de o parte o întrecere permanentă între habsburgi și nobili pentru exploatarea iobagilor, iar pe de altă parte o neîncetată mișcare de revoltă a maselor împotriva celor doi exploatare singeroși, pentru promovarea unor noi relații de producție care să corespundă caracterului dezvoltării forțelor de producție în plină schimbare revoluționară. Toate mișcărilor sociale ale epocii tratate nu constituie de altfel decît preludiul uriașei răscoale țărănești condusă de Horia, Cloșca și Crișan, care a zguduit din temelii edificiul social și politic al feudalismului din Transilvania.

* * *

GEORGESCU-BUZĂU, GH., *Răscoala de la 1784 a iobagilor din Transilvania de sub conducerea lui Horia, Cloșca și Crișan*, Ed. Politică, Buc., 1962, 336 pagini, ilustrații, stampe și hărți.

În perioada de destrămare a relațiilor feudale și de apariție a relațiilor de producție capitaliste, răscoala țăranilor din Transilvania de la 1784, constituie un eveniment de o importanță excepțională pentru istoria poporului nostru. Monografia trece în revistă, cu un ascuțit simț critic, lucrările istoriografiei burgheze, demonstrând pozițiile de clasă, idealiste, naționaliste, care au prezentat denaturat, incomplet, acest eveniment. Tratarea exhaustivă a problemei, pe studiul temeinic al celor mai multe din izvoarele ei, în lumina înțelegerii științifice a dezvoltării sociale, ilustrarea convingătoare a luptei iobagilor români și maghiari contra exploatarea și asupririi, constituie calitățile acestui temeinic studiu. În cele 17 capitole, intitulată sugestiv, literar, (Clocot înainte de 1784, Ultima scînteie, Un „crai” al iobagilor: Horia, „Nobilime să nu mai fie”, Execuții și tunuri, Reluarea luptei etc.) este expusă în mod științific, cu un bogat și minuțios aparat critic, întreaga epopee a luptei pentru zdrobirea exploatare și asupritorilor seculari ai iobăgimii române din Transilvania.

* * *

MUNTENU ROMULUS, *Contribuția Școlii Ardelene la culturalizarea maselor*, Ed. de Stat didactică și pedagogică, Buc., 1962, 228 pagini.

Datorită condițiilor specifice de dezvoltare a poporului nostru preocuparea pentru înlăturarea neștiinței de carte, pentru înființarea de noi școli, publicarea scrierilor de popularizare accesibile maselor apare către sfîrșitul secolului al XVIII-lea și cu o vigoare impetuoasă în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Cei dintîi învățați români care și-au consacrat activitatea lor operei de culturalizare și educare a maselor sînt reprezentanții Școlii Ardelene.

Lucrarea se ocupă în primul rînd de premisele social-economice și ideologice ale Școlii Ardelene, punînd în lumină factorii care au stat la baza acestora. În celelalte capitole sînt tratate: istoria dezvoltării învățămîntului românesc din Transilvania, ideile Școlii Ardelene despre „educație”, rolul cultural-educativ al presei și literaturii transilvănene din această epocă, contribuția Școlii ardelene la dezvoltarea literaturii didactice și la tipărirea cărților de popularizare a științei și, în sfîrșit, influența Școlii Ardelene asupra vieții cultural-educative din Muntenia și Moldova.

Monografia este însoțită și de cîteva prețioase anexe.

* * *

ISTRATE CORNELIU, *Despre diferențierea țăranimii clăcașe în regiunea de munte a Moldovei la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*, în „Studii și cercetări științifice, istorie”, Iași, an. XII, fasc. 1, 1961, p. 117—132.

Dezvoltarea social-economică a Moldovei la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea aduce și o adîncire a stratificării țăranimii, îndeosebi în regiunea muntoasă. Intensificarea schimburilor bănești mărește renta în bani ca rezultat al dezvoltării micii producții de mărfuri casnice izvorîtă din creșterea vitelor în scop comercial și din prelucrarea lemnului pentru piață. Țăranii înstăriți exploatează sărăcimă satelor fie ca deținători ai unor întînderi mai mari de pămînt acaparate, fie prin arendarea moșiilor în numele obștei satești. Procesul dezvoltării germeților care vor duce la descompunerea țăranimii evoluează lent, dar el este însoțit de permanente frîmîntări sociale între sărăcimă satelor și țăranii îmbogățiți.

* * *

BOICU L., *Lucrările de îmbunătățire a căilor de comunicație în Moldova în vremea administrației ruse din anii 1828—1834*, în „Studii și cercetări științifice, istorie”, Iași, an. XII, fasc. 1, 1961, p. 105—116.

Folosind cu deosebită pricepere un material documentar exhaustiv, autorul demonstrează că ameliorarea căilor de comunicație moldovene de către adminis-

trația rusă, dictată de interese de ordin militar și comercial a fost de un mare ajutor țării. Podurile de la frontieră și drumurile care de aici, adică de la Sculeni, prin Iași ajungeau la Galați și Focșani, au fost reparate și reconstruite.

Cu toate că lucrările de terasament nu au depășit stadiul căilor de comunicație naturale, această importantă operă a servit, mai târziu, amenajării și transformării acestor rute în șosele. De asemenea, pentru transportul pe apă lucrările comisiei de ingineri genști și tehnicieni ruși, în funcție de condițiile tehnice de atunci n-au depășit nivelul încercărilor și pregătirilor preliminare necesare lucrărilor de navigabilizare.

* * *

LANCOVICI LIUBA, *Intervenția organelor de stat în raporturile dintre clăcași și proprietari în perioada aplicării Regulamentului Organic în Țara Românească (1832-1834)*, în „Analele Universității București”, seria științe sociale, istorie, an. X, nr. 20, 1961, p. 53-76.

Împotriva „codicelui muncii de clacă”, țărani au protestat chiar de la începutul aplicării lui. Acest aspect al administrației generalului Kisseleff a fost însă studiat cu precădere în Moldova. În articolul respectiv se analizează un bogat material inedit aflat în depozitele Arhivelor Statului din București demonstrându-se opoziția puternică a țărânimii din Muntenia față de obligațiile apăsătoare ale Regulamentului Organic, îndeosebi în satele din ținuturile aflate de-a lungul Dunării.

* * *

MUREȘAN HILDE, *Manifestări ale crizei economice din 1847 pe domeniul Zlatnei*, în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj”, III, 1960, p. 347-354.

La analiza cauzelor imediate ale izbucnirii revoluției burghezo-democratice din 1848 în Transilvania, trebuie luată în considerare și înrăutățirea situației salariaților în genere și, îndeosebi, a lucrătorilor din ramura industriei extractive.

Lucrătorii de la minele de pe domeniul Zlatna au desfășurat în 1846, și îndeosebi, în 1847 o acțiune susținută în favoarea obținerii unor sporuri de salarii. Documente inedite aflate în fondul Tezaurariatului de la Arhivele Statului din Cluj indică existența unei stări de spirit revoluționare în rândurile populației miniere.

* * *

NEGRUȚI-MUNTEANU ECATERINA, *Aspecte noi ale procesului de ruinare economică a țărânimii moldovene la mijlocul secolului al XIX-lea*, în „Studii și cercetări științifice, istorie”, Iași, an. XII, fasc. 1, 1961, p. 85-104.

Ruinarea economică a țăranilor, accentuată între 1848-1864, este unul din multiplele aspecte ale cercetării problemei dezvoltării capitalismului în țara noastră. La mijlocul secolului al XIX-lea, pentru a se mări producția agricolă nu mai era suficientă acapararea suprafețelor de pământ ci era necesară și utilizarea forței de muncă corespunzătoare și a inventarului agricol respectiv, pe baza unor învoielor „libere” între țărani și proprietari. Un rol deosebit în ruina gospodăriilor țărănești l-a avut în această perioadă capitalul cămătăresc.

* * *

ȘENDRULESCU I., *Aspecte din organizarea și dezvoltarea Universității din București între anii 1864-1878*, în „Analele Universității București”, seria științe sociale, istorie, an. X, nr. 20, 1961, p. 77-92.

Studiul folosește o bogată informație, documente inedite, aflate în Arhivele Statului din București, lucrări generale și cu caracter special. Universitatea din București s-a înființat la 4 iulie 1864 în baza Legii generale a instruirii din 1864 și a funcționat inițial cu trei facultăți: de drept, de științe și de litere și filozofie, la care s-au adăugat apoi disciplinele necesare formării cadrelor cu pregătire superioară. În perioada studiată - 1864-1878 - se oglindește în mod con-

vingător dezinteresul regimului burghezo-moșieresc pentru asigurarea bazei materiale a Universității, precum și caracterul de clasă al conținutului învățămîntului.

HUREZEANU DAMLIAN, *Problema agrară și lupta țărănimii din România, la începutul secolului al XX-lea (1904—1906)*, Ed. Științifică, Buc., 1961, 332 pagini.

La începutul secolului al XX-lea importante procese și evenimente social-economice au loc pe teritoriul patriei noastre, însoțind astfel trecerea de la capitalismul premonopolist la faza finală, imperialistă, de dezvoltare a capitalismului. Specificul formei de dezvoltare a capitalismului din țara noastră datorat intereselor comune, strins împletite ale burgheziei și moșierimii a adus suferințe înzecite clasei muncitoare și țărănimii muncitoare. Deosebit de acută, cerută atât de mersul obiectiv al dezvoltării istorice, cât și de interesele maselor populare, devenise la începutul secolului al XX-lea rezolvarea problemei agrare în țara noastră.

Lucrarea ține seama și de împărțirea administrativă-politică a patriei noastre, de aceea structura ei cuprinde pe de o parte expunerea relațiilor agrare în perioada premergătoare și, corespunzător, mișcările și frământările țărănești în intervalul 1904—1906, iar pe de altă parte evenimentele sînt înfățișate separat pentru România și separat pentru Transilvania. Capitolele privitoare la Transilvania sînt scrise de L. Vajda și A. Eged.

BÁNYAI L., *Denaturări ale istoriografiei burgheze și caracterul asupririi naționale în trecutul Transilvaniei*, în „Analele Universității București”, seria științe sociale, istorice, an. X, nr. 20, 1961, p. 93—108.

Analiza succintă a unor aspecte ale caracterului de opresiune națională în Transilvania, combaterea denaturărilor istoriografiei burgheze, explicarea adevăratelor năzuințe ale maselor populare care n-au separat și n-au putut separa niciodată cauza eliberării sociale, sublinierea concepției materialist-dialectice și a politicii științifice a partidului de tip nou al clasei muncitoare din România, constituie părțile componente, organic prezentate, ale studiului prof. univ. L. Bányai. Astăzi, în Republica Populară Română, regimul democrat-popular a realizat egalitatea, frăția și libertatea poporului român și a minorităților naționale, încheind într-un singur bloc unitatea oamenilor muncii constructori entuziaști ai societății noi.

LUPU N., *Unele probleme ale istoriei contemporane a României în lumina principiului marxist-leninist al partinității*, în „Analele Universității București”, seria științe sociale, istorie, an. X, nr. 20, 1961, p. 123—148.

Sînt studiate trei momente importante ale istoriei contemporane a țării noastre: caracterul participării României la primul război mondial, caracterul și perspectivele revoluției în România, revoluția populară. Legătura strînsă dintre partinitatea comunistă și obiectivitatea științifică constituie temelgia cercetării veridice a istoriei. Documentarea științifică, fundamentarea pe baza marxism-leninismului, respingerea și combaterea teoriilor burgheze și oportuniste, constituie metoda de tratare și rezolvare a celor trei probleme de istorie contemporană a țării noastre abordate în acest articol.

BENDITER J. și SANDRU D., *Contribuții la cunoașterea situației interne a României spre sfîrșitul stabilizării relative a capitalismului*, în „Studii și cercetări științifice, istorie”, Iași, an. XII, fasc. 1, 1961, p. 7—30.

Folosind o bogată documentare, autorii expun situația economică, socială și politică a României din ajutorul crizei economice din 1929—1933. Politica partidului liberal aplicată de generalul Averescu, prin adoptarea legilor agricole a întărit

situația marilor proprietari și a chiaburimii în dauna țărănimii muncitoare. În anul 1926 mișcarea grevistă a sporit în intensitate, demonstrând capacitatea de organizare a forțelor proletariatului de către Partidul Comunist din România.

* * *

Acad. prof. P. CONSTANTINESCU-IAȘI, *Relațiile romîno-sovietice*, în „Romano-slavica”, V, istorie, Buc., 1962, p. 5—14.

Sînt trecute în revistă în mod sistematic principalele aspecte ale prieteniei și colaborării romîno-sovietice: acțiunea comună a frontului antihitlerist, reluarea relațiilor diplomatice între U.R.S.S. și România la 6 septembrie 1945, sprijinul acordat de Uniunea Sovietică la conferința de pace de la Paris în 1946, recunoașterea de către guvernul U.R.S.S. a guvernului democrat-popular în decembrie 1946 și creșterea prestigiului său internațional, tratatul de prietenie și ajutor mutual romîno-sovietic (4 februarie 1948), participarea R.P.R. în organismele de colaborare și asistență economică reciprocă alături de U.R.S.S. și celelalte state socialiste (1949), aderarea țării noastre la tratatul de la Varșovia — „Legăturile de prietenie romîno-sovietice — arată în încheiere autorul — au de acum un trecut bogat de fapte, ele constituie un patrimoniu istoric al celor două țări și ale popoarelor respective, ele formează astăzi una din cele mai puternice verigi ale lanțului de pace și prietenie ce leagă omenirea întregă”.

L. ȘTEFĂNESCU

* * *

Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea, vol. I, Țara Romînească, Buc., 1961, p. 960, Academia Republicii Populare Romîne, Institutul de Istorie.

Colecția cuprinde 725 documente dintre anii 1700—1800 și este întocmită de cercetătorii sectorului de destrămarea a feudalismului spre a sluji ca material informativ pentru redactarea *Tratatului de Istorie a Romîniei și pentru întocmirea unor lucrări monografice privind relațiile agrare*. Urmează să se continue cu editarea materialului privind această temă pînă la jumătatea secolului al XIX-lea, întocmindu-se o colecție similară și pentru Moldova. Documentele sînt adunate din depozitele Arhivelor Statului din București, Sibiu, Craiova, secția de manuscrise a Academiei R.P.R., Biblioteca Centrală de Stat (filiala Bălcescu) și Muzeul orașului București.

Ediția de documente cuprinde o introducere (p. 5—15), lista cronologică a documentelor în limba romînă și limba rusă (p. 17—175), un glosar (p. 907—911) și un indice de locuri și persoane (p. 913—960). Indicația cronologică de început cu anul 1700 reprezintă termenul final al corpusului de documente al Academiei R.P.R., în curs de desăvîrșire; includerea în mod excepțional a șase documente din anul 1700 se justifică prin strînsa legătură cu restul materialelor.

Culegerea cuprinde un mare număr de acte domnești cu caracter legislativ sau porunci ale domniei întemeiate pe aceste acte în scopul reglementării relațiilor dintre stăpîni de pămînt și țărani dependenți, acte cu caracter privat, în special învoielă între stăpîni și țărani. Informațiile documentare din această colecție răscoală teza dispariției rîmîniei încă din ultimele decenii ale veacului XVII-lea susținută de C. Giurescu, C. C. Giurescu și I. C. Filiti; ele arată că această instituție s-a menținut pînă la reforma lui Constantin Mavrocordat. O parte din aceste documente privesc situația relațiilor agrare din Oltenia în vremea stăpînirii austriece (1718—1739), unde, datorită inexistenței monopolului turcesc, boierii olteni caută să sporească producția agricolă pentru a obține venituri mai mari prin intensificarea exploatarea țărănilor dependenți. De asemenea, ele oglindesc puternicile frămîntări sociale din anii care au urmat reunificării celor două provincii, după pacea de la Belgrad. Principiul reglementării urbariale a relațiilor agrare, introdus de austrieci în Oltenia, se impune acum peste tot în Țara Romînească. El stă la baza tuturor așezămintelor domnești.

Numărul mare al poruncilor domnești pentru a constrînge pe țărani să presteze claca, arată că lupta țărănimii împotriva aservirii și a samavolnicilor a

fost în cursul veacului al XVIII-lea un fenomen general. Un șir de documente arată că rezistența țăranilor lua uneori forme active, bătaia stăpînului sau a reprezentanților săi pe moșie, intrarea în posesiunea pămîntului contestat.

În a doua jumătate a secolului, documentele semnaleză angajarea mîinii de lucru salariată, folosită mai ales în cultura viilor, precum și cazuri din ce în ce mai frecvente de arendare a moșilor. Unele documente se referă la politica domnilor de repopulare a țării spre a înmulți numărul contribuabililor visteriei întrucît obligațiile fiscale ale acestora nu se reduc, pe cînd cele către stăpînii de moșii se înjumătățesc. Documentele arată de asemenea politica de reforme a domnilor fanarioți, atribuită în trecut ideologiei iluministe, a fost generată de relațiile interne. Lupta susținută a țăranilor împotriva exploatării fiscale și agrare a fost factorul determinant în geneza politicii de reforme. Volumul acesta, precum și cele ce vor urma în legătură cu această temă vor da posibilitatea cercetătorilor să facă mai multă lumină asupra fenomenelor social-economice și politice care au avut loc în acest frămîntat secol.

M. R.

Mélanges offerts par ses confrères étrangers à Charles Braibant, Bruxelles, 1959, XX + 572 pagini.

Viața și opera lui Charles Braibant, fost director general al Arhivelor Franței și președinte de onoare al Consiliului Internațional al Arhivelor, sînt foarte cunoscute în lumea arhivistilor. Inițiator și întemeietor al organizațiilor internaționale arhivistice: Consiliul Internațional al Arhivelor, Masa Rotundă, Revista internațională „Archivum” și Stagiul Tehnic Internațional al Arhivelor, Charles Braibant a purtat un interes deosebit și continuu arhivisticii din țările socialiste și a acționat cu succes ca aceste țări, între care și țara noastră, să fie primite ca membre cu drepturi egale în aceste organizații. N-a pregetat să se documenteze personal asupra arhivisticii din țările socialiste și a întreprins în acest scop călătorii în R. P. Ungară (1955) și Uniunea Sovietică (1957). Charles Braibant este și un ferm luptător pentru pace, unind prin asociația „Amitiés Internationales”, fondată de el, intelectuali de valoare.

Cu ocazia celei de a V-a conferințe a Mesei Rotunde a Arhivelor, ținută la Lisabona între 2-5 iunie 1959, conducătorii instituțiilor de arhive din numeroase țări inclusiv din cele socialiste, împreună cu foștii săi elevi din anii 1951-1959 de la Stagiul Tehnic Internațional au hotărît să dedice volumul omagial cu titlul de mai sus lui Charles Braibant, care a luptat pentru ridicarea prestigiului de arhivist, pentru a așeza arhivistica în rîndul științelor.

Volumul cuprinde studii și comunicări referitoare la organizarea arhivelor și a materialelor deținute de acestea, în limbile franceză, italiană, spaniolă, germană și engleză, sistematizate în ordinea alfabetică a numelui autorilor. Observăm că majoritatea arhivistilor din țările apusene se ocupă în acest volum cu probleme de istorie, paleografie, sigilografie etc. din cel mai adînc ev mediu, neglijînd studiarea arhivelor noi, mai adecvate pentru concluzii. Din alte comunicări se reflectă situația precară a arhivelor din țările capitaliste, care nefiind ajutate în suficientă măsură de către stat se luptă cu greutăți financiare, care le frînează dezvoltarea.

Volumul omagial a apărut prin grija unui comitet de redacție compus din Etienne Sabbe (Bruxelles), Henryk Altman (Varșovia) și Leopoldi Sandri (Roma).

Vom descrie unele dintre cele mai importante studii și comunicări cuprinse în acest volum.

INGVAR ANDERSON (Stockholm), *Le problème du triage dans les archives de l'administration suédois*, p. 1-7.

Autorul propune înființarea pe lîngă Arhivele Naționale suedeze a unui serviciu auxiliar de arhiviști care să colaboreze tot timpul cu administrațiile publice, pentru expertizarea rapidă și eficientă a arhivelor acestora, materialul eliminat puțin-du-se ridică în acest caz pînă la 90%. Pentru realizarea acestui plan ar fi fost nevoie

de credite pentru angajări de personal, care însă nefiind aprobate de parlament, propunerea n-a putut fi concretizată.

* * *

FILEMON ARRIBAZ ARRANZ (Valladolid), *Le plus ancien règlement des Archives de Simancas*, p. 9—15.

Cel mai vechi regulament de arhivă din Spania a fost Instruction del Real Archivo de Simancas, promulgat de Filip II, la 24 august 1588. Se arată că regulamentul în afară de schema de organizare, orele de lucru în arhivă, registrele de evidență etc. cuprindea opreliști mari pentru cercetători, căci numai cei care posedau „cedulas reales“ aveau acces în arhivă.

* * *

GIACOMO C. BASCAPE (Florența), *Sigillii degli umiliati*, p. 17—18.

Studiu de sigilografie asupra a două peceti inedită ale ordinului călugăresc al umilinților (sec. XII—XVI), care au avut un rol important în dezvoltarea industriei textile din evul mediu. Este interesantă observația autorului despre desenul miezului de pe pecete, care simboliza nu atât mielul mistic, ci mai mult lina de pe el, materia primă pentru industria textilă.

* * *

GIULIO BATTELI (Roma), *I registri delle suppliche e dei decreti di mons Landriani e del card. Sega nunzi in Francia (1591—1594)*, p. 19—29.

Autorul descrie patru registre de suplici și decrete care au aparținut la doi reprezentanți diplomatici din Franța, ajunse întâmplător în fondul Secretariatului de Stat. Acestea cuprind date importante privitoare la tulburările politice ce au urmat în Franța după moartea lui Henric III.

* * *

RENE BAUDRY (Paris), *Les archives de France et l'histoire du Canada*, p. 31—42.

După ce arată legăturile seculare ce există între Franța și Canada, unde în evul mediu existau numeroase colonii franceze, cunoscute sub numele de Nova Francia, autorul ne descrie munca imensă pe care au depus-o arhiviștii canadieni în Franța pentru copierea și microfilmarea documentelor privitoare la istoria Canadei: scrisori, jurnale personale, liste de ofițeri, civili și militari etc., unele chiar din anul 1504.

* * *

G. BELOV (Moscova), *Nouveau statut du fond des Archives d'Etat de l'U.R.S.S.*, p. 43—49.

Noul regulament al fondului Arhivelor Statului și al rețelei Arhivelor Centrale de Stat din U.R.S.S., confirmat prin decretul din 13 august 1958 al Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., constituie dovada grijii guvernului sovietic pentru păstrarea și folosirea multilaterală a documentelor ce se găsesc în arhivele sovietice. Autorul explică amănunțit noul regulament și cuprinsul Fondului arhivistic de stat, indicând în ce constă principiul indivizibilității și integrității fondului care stă la baza arhivisticii sovietice. Se arată în continuare rolul Direcției generale a Arhivelor Statului și structura arhivelor în U.R.S.S., precum și rolul consiliilor științifice de pe lângă arhive, formate din istorici și oameni de știință, după care se relevă activitatea dusă de arhive în ce privește expertizarea și folosirea publicațiilor științifice etc. Noul regulament al arhivelor statului din U.R.S.S. impune dezvoltarea teoriei arhivistice pe baza avantajelor pe care sistemul socialist le asigură arhivelor, spre a ridica arhivistica la un nivel mai înalt.

* * *

FRANJO BILJAN (Belgrad), *La semaine des archives*, p. 51—56.

Articolul ne descrie succesele obținute de arhiviștii iugoslavi în acțiunea de propagandă pentru arhive prin organizarea în fiecare an, începînd din 1955, a săptămîinii arhivelor, cînd toate mijloacele de propagandă ca : expoziții, conferințe, filme, afișe, radio etc. sînt puse în slujba arhivelor. Se arată că numeroși cetățeni au devenit prin aceasta colaboratori zeloși ai arhivelor, au descoperit documente vechi referitoare la istoria localității lor și le-au predat Arhivelor Statului.

* * *

MIGUEL BORDONAU MAS (Madrid), *La publicacion de colecciones de documentos*, p. 58—63.

Autorul este un adept al publicațiilor de documente, afirmînd că ele sînt mai accesibile și deci mai utile pentru cercetători ca microfilmele, putîndu-se găsi cu ușurință în orice bibliotecă ; ne descrie apoi cele două îndrumătoare pentru transcrierea documentelor, apărute recent : Normas de transcripcion y edicion de textos y documentos (Madrid, 1944) și Normas para la trascripciones y edicion de documentos historicos (Cordoba, Argentina, 1957), după care dă el însuși unele norme pentru transcrierea documentelor istorice.

* * *

SALVATORE CARBONE (Roma), *Criteri metodologici per l'ordinamento dell'archivio centrale dello stato italiano*, p. 83—92.

Autorul trece în revistă criteriile posibile pentru ordonarea arhivei regatului italian, înființată la 1875 cu scopul de a aduna și conserva actele organelor centrale, devenită prin legea din 13 aprilie 1953 Arhiva centrală a statului italian și propune a se aplica pentru ordonarea acestei arhive, criteriul istoric, păstrîndu-se totodată exigențele cercetării științifice.

* * *

Sir DAVID EVANS (Anglia), *The public record office 1954—1959*, p. 141—159.

Autorul arată activitatea arhivelor de stat din Anglia pe ultimii cinci ani, dînd interesante date despre istoricul lor, situația depozitelor, serviciile tehnice, publicațiile institutului și despre muzeul de arhive. Pentru a ilustra în cifre unele realizări arătăm că numai în anul 1958 s-au restaurat aici 800 pergamente și s-au întocmit 1.300.000 de microfilme.

* * *

MARIA TERESA GERALDES-BARBOSA (Lisabona), *Les archives de l'inquisition portugaise*, p. 163—173.

Autoarea, descriînd arhivele închiziției portugheze nu găsește alte cuvinte de a-i caracteriza pe cei care le-au creat, decît expresiile : „figuri sinistre care în numele mizericordiei și justiției au fost protagoniștii celor mai monstruoase atrocități și a celor mai îngrozitoare agonii“. Arată că aceste arhive cuprind peste 12.000 procese între anii 1540—1820, în volum de 1150 m.l., din ele putîndu-se cunoaște cel mai bine ideile epocii (morală, religia), situația economică (inventarele celor condamnați), situația socială și familiară. În 1821 tribunalele sf. oficiu al închiziției au fost suprimate și arhivele lor au fost predate întîi Bibliotecii regale publice, apoi Arhivelor Naționale din Lisabona.

* * *

H. HARDENBERG (Haga), *Le classement par matieres des archives*, p. 189—197.

Autorul, după ce analizează cele trei sisteme de ordonare a arhivelor în formație : cronologic, structural și pe materii, se declară un adept al ordonării arhivelor

pe materii. Condamnă sistemul zecimal american de ordonare, identic cu cel de la biblioteci, care la arhivele administrațiilor comunale unde s-a introdus, a produs anomalii prin copilăriile ce le cuprindea.

* * *

HAROLD JORGENSEN (Copenhaga), *Les Musees d'archives et les exposition documentaires*, p. 199-206.

În Danemarca s-au organizat în mai multe rânduri expoziții arhivistice. Astfel, se menționează cele din 1910 de la Arhivele Naționale din Copenhaga și din 1947 de la Castelul Rosenburg, ni se descrie apoi amănunțit expoziția istorico-politică deschisă în 1949 la edificiul Harssdorf, care din noiembrie 1952 poartă numele de Muzeul istoric al Arhivelor naționale daneze. Spre a trezi interesul publicului pentru expozițiile de arhive se recomandă a se combina documentele cu imaginile, a se întocmi cataloage pe expoziție, a se organiza vizite ș.a.

* * *

Miss DHAN KESWANI (New Delhi), *Stage Tehnique International d'Archives from an indian's viewpoint*, p. 217-222.

Autoarea își descrie impresiile asupra participării sale la Institutul internațional de arhivistică din Paris cunoscut sub numele de Stagiul Tehnic Internațional al Arhivelor, din anii 1957-1958, organizat de Charles Braibant și studiază posibilitatea aplicării celor văzute în Franța, în munca de arhive din țara sa, India.

* * *

Dr. HELMUT LUETZKE (Postdam), *Zur Planung und Organization der Archivarbeit*, p. 237-245.

Autorul arată că dacă în activitatea Arhivelor Statului din R.D.G. s-au obținut rezultate însemnate, acestea se datorează în primul rând planurilor de muncă anuale și de perspectivă, care fac parte integrantă din planurile de stat. În ce privește prelucrarea fondurilor arhivistice reținem faptul că azi în R.D.G., ca și în celelalte țări socialiste, prelucrarea fondurilor și a documentelor mai vechi nu mai stă în centrul activității arhivistice ca mai înainte, ci fondurile noi sînt puse tot mai mult în valoare.

* * *

ANTE MARINOVIC (Dubrovnic), „*Libre negro del'Astarea*“ *Un registre cadastral foncier de Dubrovnic (fin XIV e-dep. XV.e.s.)*, p. 272-288.

Autorul, după ce face istoricul vechii republici Dobrovnic (Raguza), cu urme de întemeiere din secolul VIII, ne descrie Cartea neagră a Astareei numită astfel din pricina legăturii sale în piele neagră, scrisă în limba italiană cu elemente croate, descoperită de dînsul, care fiind unul din cele mai vechi registre cadastrale funciare constituie o sursă importantă pentru studiul registrelor de acest fel nu numai din Dubrovnic ci chiar din Europa.

* * *

DOLORES MARTIN DE SAVEDRA (Madrid), *Quelques documents des archives historiques nationales de Madrid relatifs à l'histoire du journalisme espagnol*, p. 289-294.

Autoarea constată că nu s-a scris încă o istorie a ziaristicii spaniole deși aceasta se bucură de o tradiție veche, primul ziar spaniol apărînd în 1661. Arată bogăția documentară în această privință a fondului arhivistic al Consiliului Castiliei, organ medieval de cenzură a presei pînă la 1833 și ca exemple citează cuprinsul a 10 dosare din acest fond, importante pentru istoria ziaristicii.

L. M.

* * *

REVISTA ARHIVELOR

ORGAN AL DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

Apare de 2 ori pe an, în 350 pag.

Redacția : București, B-dul 6 Martie, nr. 29 — Telefon : 13.37.77

CUPRINSUL

Pag.

*** — 15 ani de activitate arhivistică în Republica Populară Română 3

STUDII

N. DINU — 30 de ani de la eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști 19
N. N. CONSTANTINESCU — Arhivele și cercetările economice 29

DOCUMENTE

DIN LUPTA MASELOR POPULARE, SUB CONDUCEREA PARTIDULUI,
ÎMPOTRIVA REGIMULUI BURGHEZO-MOȘIERESC, PENTRU INSTAURAREA
REPUBLICII ȘI CONSTRUIREA SOCIALISMULUI

AL. PORȚEANU — Din tradițiile antimonarhice ale mișcării muncitorești
oglundite în presa și publicațiile socialiste 39
I. SAIZU, L. EȘANU — Din lupta P.C.R. împotriva fascizării țării și a pregăti-
rilor de război (aspecte din Moldova 1934—1938) 65
M. KOVACI, FL. DRAGNE — Unele aspecte ale luptei clasei muncitoare din
România împotriva dictaturii militare-fasciste și a criminalului
război antisovietic 83
C. TAMAȘ, E. RĂCILĂ — Lupta țărănimii din regiunea Argeș sub conducerea
P.C.R., împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului
antisovietic 121
M. FĂTU — Lupta maselor populare conduse de P.C.R. pentru zdrobirea com-
plotului reacțiunii din august și noiembrie 1945 — moment impor-
tant în consolidarea regimului democrat-popular 139
I. GOLBAN — Aspecte privind dezvoltarea industriei miniere în regiunea
Crișana în anii puterii populare, oglindită în materialul arhivistic
creat de întreprinderile miniere 157
GH. UNGUREANU, D. ȘANDRU, C. BOTEZ, I. SAIZU — Gospodăria agri-
colă colectivă Pribești — regiunea Iași 175

NOTE ȘI COMUNICĂRI

M. KERTESZ — Din viața savantului cetățean Traian Vuia 204
P. CÎNCEA — Încercarea detronării lui Carol de Hohenzollern în martie 1888 211
M. SOVEJA M. LĂZĂRESCU — Prelucrarea tehnico-științifică a materialelor
documentare din Fondul arhivistic de stat 219

M. REGLEANU — <i>Ordonarea și inventarierea documentelor feudale din Țara Românească și Moldova</i>	247
I. MĂRCUȘ — <i>Prelucrarea tehnico-științifică a materialelor documentare create de instituțiile din Transilvania</i>	265

**COMPLETAREA DEPOZITELOR ARHIVELOR STATULUI
CU MATERIALE DOCUMENTARE ÎN ANII REGIMULUI
DEMOCRAT-POPULAR**

— <i>Serviciul Arhivelor Statului regiunea Brașov (EL. MOISUC)</i>	281
--	-----

CRONICĂ

— <i>A 7-a Conferință internațională a Mesei Rotunde a Arhivelor. Madrid, 1962 (FL. BOERAȘ)</i>	289
— <i>Întâlnirile redacției cu cititorii (P. PALIU)</i>	296

RECENZII

— <i>Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., nr. 2—4/1962 (P. PALIU, FL. RANCA)</i>	300
— <i>Studii, nr. 1—6/1961 (V. COSTACHE, S. COJOCARU)</i>	307
— <i>Probleme economice, nr. 1—6/1962 (C. TATOMIR)</i>	312
— <i>Voprosi Arhivovedenia, nr. 1—4/1961 (V. VILCEANU)</i>	319

NOTE BIBLIOGRAFICE

— <i>Lucrări noi despre istoria Partidului Comunist din România, a mișcării muncitorești din țara noastră și despre istoria patriei (L. ȘTEFĂNESCU)</i>	326
— <i>Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea, vol. I, Țara Românească, Buc., 1961, 960 p., Academia R.P.R., Institutul de istorie (M. R.)</i>	336
— <i>Mélanges offerts par ses confrères étrangers à Charles Braibant, Bruxelles, 1959, XX, 572 p. (L. M.)</i>	337

СОДЕРЖАНИЕ

Стр.

* * * — 15-летие архивного строительства в Румынской Народной Республике 3

СТАТЬИ

- Н. ДИНУ — 30-летие героической борьбы рабочих железнодорожного транспорта и нефтяной промышленности 19
- Н. Н. КОНСТАНТИНЕСКУ — Архивы и экономические исследования 29

ДОКУМЕНТЫ

О БОРЬБЕ НАРОДНЫХ МАСС, ВОЗГЛАВЛЯЕМЫХ ПАРТИЕЙ, ПРОТИВ БУРЖУАЗНО-ПОМЕЩИЧЬЕГО СТРОЯ В ЦЕЛЯХ СОЗДАНИЯ РЕСПУБЛИКИ И СТРОИТЕЛЬСТВА СОЦИАЛИЗМА

- АЛ. ПОРЦИЯНУ — Антимонархические традиции рабочего движения, отраженные в социалистической печати и публикациях 39
- И. САИЗУ, Л. ЕШАНУ, — Борьба РКП против фашизации страны и подготовки к войне (события в Молдове, 1934—1938 гг.) 65
- М. КОВАЧ, ФЛ. ДРАГНЕ — Отдельные виды борьбы рабочего класса Румынии против военно-фашистской диктатуры и антисоветской преступной войны 83
- Е. РЭЧИЛЭ, С. ТАМАШ — Крестьяне области Арджеши под руководством РКП в борьбе против военно-фашистской диктатуры и антисоветской войны 121
- М. ФЭТУ — Борьба народных масс, возглавляемых РКП, в целях разгрома реакционных заговоров в августе и ноябре 1945 г. — важный момент в деле укрепления народно-демократического строя 139
- И. ГОЛБАН — Основные этапы в развитии горно-рудной промышленности области Кришана в годы народной власти, отраженные в архивных материалах, созданных горными предприятиями 157
- Г. УНГУРЯНУ, Д. ШАНДРУ, К. БОТЕЗ, И. САИЗУ — Коллективное хозяйство села Прибешти — Ясской области 175

ЗАМЕТКИ И СООБЩЕНИЯ

- М. КЕРТЕШ — Из жизни ученого гражданина Траяна Вуйя 204
- П. КЫНЧА — Попытка свергнуть с престола Карла Гоенцолерна в марте 1888 г 211
- М. СОВЕЖА, М. ЛЭЗЭРЕСКУ — Научно-техническая обработка документальных материалов Государственного архивного фонда 219

	Стр.
М. РЕГЛЯНУ — <i>Приведение в порядок и описание документов феодального периода Валахии и Молдавии</i>	274
И. МАРКУШ — <i>Научно-техническая обработка документальных материалов, созданных учреждениями Трансильвании</i>	265

КОМПЛЕКТОВАНИЕ ХРАНИЛИЩ ГОСУДАРСТВЕННЫХ АРХИВОВ ДОКУМЕНТАЛЬНЫМИ МАТЕРИАЛАМИ ЗА ГОДЫ НАРОДНО-ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО СТРОЯ

— <i>Архивный отдел области Брашов (ЕЛ. МОИСУК)</i>	281
---	-----

ХРОНИКА

— <i>7-ая Международная конференция Круглого Стола архивов. Мадрид, 1962 (ФЛ. БОЕРАШ)</i>	289
— <i>Встречи редакции с читателями (П. ПАЛИУ)</i>	296

РЕЦЕНЗИИ

— <i>Анналы Института истории партии при ЦК РРП, 2—4/1962 (П. ПАЛИУ, ФЛ. РАНКА)</i>	300
— <i>Ученые записки, 1—6/1961 (В. КОСТАКЕ, С. КОЖОКАРУ)</i>	307
— <i>Экономические вопросы, 1—6/1962 (К. ТАТОМИР)</i>	312
— <i>Вопросы Архивоведения, 1—4/1961 (В. ВЫЛЧАНУ)</i>	319

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

— <i>Новые работы по истории Коммунистической партии Румынии, рабочего движения в нашей стране и по истории родины (Л. ШТЕФЭНЕСКУ)</i>	326
— <i>Документы о сельскохозяйственных взаимоотношениях в XVIII-м веке, том I, Валахия, Бухарест, 1961, 960 стр. Академия РНР, Институт Истории (М. Р.)</i>	336
— <i>Mélange offerts par ses confrères étrangers à Charles Braibant, Bruxelles 1959, XX, 572 стр. (Л.М.)</i>	337

REVISTA ARHIVELOR

ORGAN DER GENERALDIREKTION DER STAATSARCHIVE
DER RUMÄNISCHEN VOLKSREPUBLIK

Erscheint zweimal jährlich in 350 Seiten.

Redaktion : Bukarest, B-dul 6 Martie, nr. 29 Fernruf 13.37.77

INHALT

Felle

*** — 15 Jahre archivische Tätigkeit in der Rumänischen Volksrepublik 3

STUDIEN

N. DINU — 30 Jahre seit den heldenhaften Kämpfen der Eisenbahner — und der Petroleum-Industriearbeiter von 1930 19

N. N. CONSTANTINESCU — Die Archive und die wirtschaftlichen Forschungen 29

DOCUMENTE

VON DEN KÄMPFEN DER VOLKSMASSEN UNTER FÜHRUNG DER PARTEI,
GEGEN DAS REGIME DES BÜRGER — UND GUTSBESITZERTUMS FÜR DIE
ERRICHTUNG DER REPUBLIK UND AUFBAU DES SOZIALISMUS

AL. PORȚEANU — Von den antimonarchischen Traditionen der Arbeiterbewegung im Bilde der Presse und der sozialistischen Veröffentlichungen 39

I. SAIZU, L. EȘANU — Von den Kämpfen der Rumänischen Kommunistischen Partei gegen die Faschisierung des Landes und die Kriegsvorbereitungen (Aspekte aus der Moldau, 1934—1938) 65

M. COVACI, FL. DRAGNE — Einige Aspekte des Arbeiterklassenkampfes in Rumänien gegen die faschistische Militärdiktatur, und gegen den verbrecherischen Krieg gegen die Sowietunion 83

C. TAMAS, E. RĂCILĂ — Der Kampf des Bauertums aus der Region Ardjesch unter Führung der Rumänischen Kommunistischen Partei, gegen die faschistische Militärdiktatur und gegen den Krieg gegen die Sowietunion 121

M. FĂTU — Der Kampf der Volksmassen unter Führung der Rumänischen Kommunistischen Partei für die Vernichtung der reaktionären Verschwörungen von August und November 1945 — wichtiger Augenblick in der Befestigung des demokratischen Volksregimes 139

I. GOLBAN — Aspekte, die Entwicklung der Bergwerksindustrie in der Region Crișana, während der Jahre der Volksmacht betreffend, im Bilde des von den Bergwerks-Unternehmen geschaffenen Archiv-Materials 157

G. UNGUREANU, D. ȘANDRU, C. BOTEZ, I. SAIZU — Die agrarische Kollektivwirtschaft Pribești — Region Iassy 175

ANMERKUNGEN UND MITTEILUNGEN

M. KERTESZ — <i>Aus dem Leben des Gelehrten Bürgers Traian Vuia</i> . . .	204
P. CÎNCEA — <i>Der Entthronungsversuch von Karl von Hohenzollern im März 1888</i>	211
M. SOVEJA, M. LAZARESCU — <i>Die Verarbeitung des technisch-wirtschaftlichen Urkundenmaterials aus dem Bestand des Staatsarchivs</i> . . .	219
M. REGLEANU — <i>Ordnung und Aufnahme der feudalen Urkunden aus der Wallachei und Moldau</i>	247
I. MĂRCUȘ — <i>Die technisch-wissenschaftliche Verarbeitung des von den Siebenbürger Ämtern geschaffenen dokumentarischen Materials</i>	265

DIE VERVOLLSTÄNDIGUNG DER STAATS-ARCHIVS-DEPOTS
MIT DOKUMENTAR-MATERIALIEN IN DEN JAHREN DER DEMOKRATISCHEN
VOLKSMACHT

— <i>Staatsarchiv der Region Brașov (Kronstadt) (EL. MOISUC)</i>	281
--	-----

CHRONIK

— <i>Die siebente internationale Konferenz der Rundtafel der Archive — Madrid 1962 (FL. BOERAȘ)</i>	289
— <i>Die Begegnungen der Redaktion mit den Lesern (P. PALIU)</i>	296

REZENSIONEN

— <i>Die Annalen des Instituts für Geschichte der Partei neben dem Zentral-Komitee der Rumänischen Kommunistischen Partei. Nr. 2–4/1962. (P. PALIU, FL. RANCA)</i>	300
— <i>Studien Nr. 1–6 1961. (V. COSTACHE, S. COJOCARU)</i>	307
— <i>Wirtschaftliche Fragen Nr. 1–6 1962 (C. TATOMIR)</i>	312
— <i>Voprosi Archivovedenia Nr. 1–4/1961 (V. VILCEANU)</i>	319

BIBLIOGRAPHISCHE AUFZEICHNUNGEN

— <i>Neue Werke über die Geschichte der Kommunistischen Partei Rumäniens, die Arbeiterbewegung in unserem Lande und über die Geschichte der Heimat (L. ȘTEFĂNESCU)</i>	326
— <i>Dokumente über die agrarischen Beziehungen im XVIII-ten Jahrhundert, I Band, = Wallachei; Bukarest 1961, 900 S., Akademie der R.V.P. (Institut für Geschichte)</i>	336
— <i>Mélanges offerts par ses confrères étrangers à Charles Braibant, Bruxelles 1959, XX, 572 Seiten (L. M.)</i>	337

SOMMAIRE

	<u>Page</u>
*** — <i>Quinze années d'activité archivistique dans la République Populaire Roumaine</i>	3
ETUDES	
N. DINU — <i>Trente années passées depuis les luttes héroïques des chemintos et des ouvriers du pétrole de 1933</i>	19
N. N. CONSTANTINESCU — <i>Les archives et les recherches économiques</i>	29
DOCUMENTS	
DE LA LUTTE DES MASSES POPULAIRES, SOUS LA CONDUITE DU PARTI, CONTRE LE REGIME BOURGEOIS-AGRARIEN, POUR L'INSTAURATION DE LA REPUBLIQUE ET L'EDIFICATION DU SOCIALISME	
AL. PORȚEANU — <i>Des traditions antimonarchiques du mouvement ouvrier, reflétées dans la presse et dans les publications socialistes</i>	39
I. SAIZU, L. EȘANU — <i>De la lutte du P.C.R. contre la fascisation du pays et contre les préparatifs de guerre (aspects de Moldavie, 1934—1938)</i>	65
M. KOVACI, FL. DRAGNE — <i>Quelques aspects de la lutte de la classe ouvrière de Roumanie contre la dictature militaire fasciste et la criminelle guerre antisoviétique</i>	83
C. TAMAS, E. RĂCILĂ — <i>La lutte de la paysannerie de la région d'Argeș, sous, la conduite du P.C.R., contre la dictature militaire-fasciste et la guerre antisoviétique</i>	121
M. FĂTU — <i>La lutte des masses populaires dirigées par le P.C.R. pour l'écrasement des complots de la réaction d'août et de novembre 1945 — moment important dans la consolidation du régime démocrate-populaire</i>	139
I. GOLBAN — <i>Aspects du développement de l'industrie minière dans la région de Crișana au cours des années du pouvoir populaire, reflété dans le matériel archivistique créé par les entreprises minières</i>	157
GH. UNGUREANU, D. ȘANDRU, C. BOTEZ, I. SAIZU — <i>L'exploitation agricole collective Pribești — région de Iassy</i>	175
NOTES ET COMMUNICATIONS	
M. KERTESZ — <i>Sur la vie du savant-citoyen Traian Vuia</i>	204
P. CÎNCEA — <i>La tentative de détrôner Charles de Hohenzollern en mars 1888</i>	211
M. SOVEJA, M. LAZARESCU — <i>Le travail technico-scientifique des matériaux documentaires du Fonds archivistique d'état</i>	219

	<u>Page</u>
M. REGLEANU — <i>Le classement et l'inventaire des documents de l'époque féodale créés dans la Valachie et la Moldavie</i>	247
I. MARCUS — <i>Le travail technico-scientifique des matériaux documentaires créés par les institutions de la Transylvanie</i>	265

**LE COMPLÈTEMENT DES DÉPÔTS DES ARCHIVES DE L'ÉTAT
DE MATÉRIEAUX DOCUMENTAIRES AU COURS DES ANNÉES DU RÉGIME
DEMOCRATE-POPULAIRE**

— <i>Le service des Archives de l'Etat de la région de Braşov</i> (EL. MOISUC)	281
--	-----

CHRONIQUE

— <i>La septième Conférence internationale de la Table Ronde des Archives, Madrid, 1962</i> (FL. BOERAS)	289
— <i>Les rencontres de la rédaction avec les lecteurs</i> (P. PALIU)	296

RECENTIONS

— <i>Les annales de l'Institut d'histoire du parti près le C.C. du P.O.R., 2-4/1962</i> (P. PALIU, FL. RANCA)	300
— <i>Etudes, 1-6/1961</i> (V. COSTACHE, S. COJOCARU)	307
— <i>Problèmes économiques, 1-6/1962</i> (C. TATOMIR)	312
— <i>Voprosi Arhivovedenia, 1-4/1961</i> (V. VILCEANU)	319

NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

— <i>Nouveaux travaux sur l'histoire du Parti Communiste de Roumanie, du mouvement ouvrier de notre pays et sur l'histoire de notre patrie</i> (L. ŞTEFĂNESCU)	326
— <i>Documents concernant les relations agraires au XVIII-ème siècle, vol. I, la Valachie, Buc., 1961, 960 p., Académie de la R.P.R., Institut d'histoire</i> (M. R.)	336
— <i>Mélanges offerts par ses confrères étrangers à Charles Braibant, Bruxelles, 1959, XX, 572 p.</i> (L.M.)	337

REVISTA ARHIVELOR

ORGAN OF THE HEAD DIRECTION OF STATE ARCHIVES
OF RUMANIAN PEOPLE'S REPUBLIC

biannual, 350 pages

Editorial Office : Bucharest — B-dul 6 Martie nr. 29 Telephone : 13.37.77

CONTENTS

	<u>Page</u>
*** — 15 Years of archival activity in Rumanian People's Republic	3

STUDIES

N. DINU — 30 Years elapsed since 1933, — the Year of the heroic struggles of the railwaymen and the oil-industry workers	19
N. N. CONSTANTINESCU — The Archives and the economic research	29

DOCUMENTS

ASPECTS OF PEOPLE'S STRUGGLE UNDER THE PARTY LEADERSHIP DIRECTED AGAINST THE BOURGEOIS-LANDOWNER GOVERNMENT FOR THE SETTING UP THE REPUBLIC AND THE CONSTRUCTION OF SOCIALISM

AL. PORȚEANU — Some aspects of the antimonarch traditions of the popular movement as reflected in the socialist press and published works	39
I. SAIZU, L. EȘANU — On the R.C.P. struggle against the fascist drive and the war preparations (aspects of Moldavia 1934—1938)	65
M. KOVACI, FL. DRAGNE — Some aspects of the struggle of the Rumanian working class against the military-fascist dictatorship and the antisoviet criminal war	83
C. TAMAȘ, E. RĂCILĂ — The struggle of the peasantry from Argeș district under the R.C.P. leadership against the military-fascist dictatorship and the antisoviet war	121
M. FĂTU — The people struggle, lead by the R.C.P. in order to crush the reactionary plots — in August-November 1945 — an important moment to strengthen the democratic people's government	139
I. GOLBAN — Aspects concerning the development of mining industry in Crisana region during the democratic rule, as reflected in the archives of mining enterprises	157
GH. UNGUREANU, I. ȘANDRU, C. BOTEZ, I. SAIZU — The collective farm — Pribești — lassy region	175

NOTES AND INFORMATION

M. KERTESZ — On the life of the scientist, Traian Vuia	204
P. CÎNCEA — The attempt to overthrow Charles of Hohenzollern, in March 1888	211
M. SOVEJA, M. LĂZĂRESCU — Technical-scientific working of documents which resulted from the State Archive Fund	219

M. REGLEANU — <i>Systematization and registration of feudal records resulted from Wallachia and Moldavia</i>	247
I. MĂRCUS — <i>Technical-scientific working of documents created by the institutions from Transylvania</i>	265

ACCESION OF DOCUMENTS IN THE STATE ARCHIVES DURING
THE PEOPLE'S GOVERNMENT

— <i>The office of State Archives — Braşov region</i> (EL. MOISUC)	281
--	-----

NEWS AND REPORTS

— <i>The 7 International Conference of Archives, Madrid, 1962</i> (FL. BOERAŞ)	289
— <i>Meetings of the editorial staff of „Revista Arhivelor“ with its readers</i> (P. PALIU)	296

REVIEW

— <i>The Annals of the Institute of the History of the Party attached to the C.C. of R.W.P., no. 2—4/1962</i> (P. PALIU, FL. RANCA)	300
— „ <i>Studies</i> “, nr. 1—6/1961 (V. COSTACHE, S. COJOCARU)	307
— „ <i>Economic Problems</i> “, no. 1—6/1962 (C. TATOMIR)	312
— <i>Voprosi Arhivovedenia</i> , no. 1—4/1961 (V. VILCEANU)	319

BIBLIOGRAPHICAL NOTES

— <i>New Works concerning the History of C.P. of Rumania, the Rumanian working movement and the History of our country</i> (L. ŞTEFĂNESCU)	326
— <i>Documents regarding the agrarian relations in the 18 Century, tome I, Wallachia, Buc., 1961, 960 p., R.P.R., Historical Institute</i> (M. R.)	336
— <i>Mélanges offertes par ses confrères étrangers à Charles Braibant, Bruxelles, 1959, XX, 572 p.</i> (L. M.)	337

E R A T Ț

Pag.	Rind	Se va citi	Din vîna
4	8 de sus	tovarășul	Tipografiai
21	15 de sus	reprezentanților	Redacției
41	12 de jos	aveau	"
50	nota 49	1892	"
59	7 de jos	adresîndu-l-se	"
67	16 de jos	războiului	"
73	19 de sus	partidul	"
118	nota 143	Arhiva	"
123	19 de jos	agravat	"
133	6 de jos	Comunist	"
133	15 de jos	1943	"
135	7 de jos	influența	"
136	10 de sus	scris	"
140	11 de sus	instaurarea	"
141	5 de jos	Uniunea Sovietică	"
154	3 de jos	partidele	"
172	nota 22	1961 și 1962	"
190	nota 58	G.A.C.	"
207	12 de jos	cel	"
336	10 de sus	guvernului democrat- popular și . . .	"

113

Lei 12.—